

International Journal Of
Euroasian Research

E Journal With International Referee

E Issn 2147-2610

Avrasya Uluslararası
Araştırmalar Dergisi

Uluslararası Hakemli E Dergi

E Issn 2147-2610

Cilt 6 - Sayı 14 - Ekim 2018 - Türkiye

KAMU YÖNETİMİ ÖZEL SAYISI

AVRASYA ULUSLARARASI ARASTIRMALAR DERGISİ

International journal of Euroasian Researches

E-Journal With International Referee

ISSN:2147-2610

Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi altı ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi'nde yayınlanan tüm yazıların dil, bilim ve hukuki açıdan **bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları www.avrasyad.com'a** aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen ya da tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez.

AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi

Sahibi

Kürşat ÖNCÜL

Bu Sayının Editörü

Farzaneh DOULATABADI

Yayın Kurulu Başkanı

Türkan OLCAY

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet KARTAL

(Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Aleksandr VLADİMGROVİÇ

(Moscow State University)

Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Danuie KİŞTSOVA	(Masaryk University)
Prof. Dr. Elhan Geydarov AZĞMOV	(Pushkin State Russian Lang. Ins)
Prof. Dr. Emine KOLAÇ	(Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferruh AĞCA	(Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Fikret Cengizoğlu RIZAEV	(Azerbaijan State Pedg Univ)
Prof. Dr. Flora Sultankızı NACĞEVA	(Azerbaijan Devlet Pedg Univ)
Prof. Dr. Georges KOUZAS	(University of Athens)
Prof. Dr. İbrahim ŞAHİN	(Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Kadira R. NURGALİEVA	(L.N.G. Eurasian National University)
Prof. Dr. M. Ivanovna SHCHERBAKOVA	(Russian Academy of Science)
Prof. Dr. Miniral BORAH	(University of Ghhaygaun)
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU	(Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Sabire ARIK	(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL	(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. S. Mihaelovna MĞNASYAN	(H. A. Armenian State Pedg. Univ)
Prof. Dr. Tamara Vladimirovna Kuprina,	("B. N. Yeltsin" Ural Fed. Univ)
Prof. Dr. Türkan OLCAY	(İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülkü ELIUZ	(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülo VALK	(University of Tartu)
Prof. Dr. York Allen NORMAN	(University of Buffalo)
Prof.Dr. Mohammed JAUĞLĞ	(Universite La Manouba 06)
Doç. Dr. Ayşen ÇELEN ÖZTÜRK	(Osmangazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Ekrem KALAN	(Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL	(Osmangazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehseti DURGUN	(Nakhchevan Institute)
Doç. Dr. Mustafa ŞENEL	(Kafkas Üniversitesi)
Doç. Dr. Naile HACIZADE	(Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR	(Pamukkale Üniversitesi)
Doç. Dr. Paşacan KENCAYEVA	(Taşkent Devlet Şarkşinaslık Ens.)
Doç. Dr. Soner AKPINAR	(Osmangazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN	(Pamukkale Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ERDAL	(Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Aliye YILMAZ	(Süleyman Demirel Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gulmira OSPANOVA	(Ahmet Yesevi University)
Dr. Öğr. Üyesi Nurhodja AKBULAEV	(Azerbaycan State Economic Univ.)
Dr. Öğr. Üyesi Nurzhan ABĞSHOV	(Ahmet Yesevi University)
Dr. Öğr. Üyesi Hanife ÇAYLAK	(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Dr. Ganbat LKHUNDEV	(Institute of History, Mongolian)
Dr. Ariyajav BATCHULUUN	(Mongolian State University)
Dr. Reyhan GÖKBEN SALUK	(Gazi Üniversitesi)
Ahmet AYTAÇ	(Selçuk Üniversitesi)

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ahmet KARTAL	(Osmangazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali YAKICI	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine İNANIR	(İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Ercan ALKAYA	(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. F.Ahsen TURAN	(Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Georges KOUZAS	(University of Athens)
Prof. Dr. İbrahim DİLEK	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM	(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Jülide AKYÜZ	(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Miniral BORAH	(University of Ghhaygaun)
Prof. Dr. Mohammed JAUGLĞ	(Universite La Manouba 06)
Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL	(Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ	(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ülo VALK	(University of Tartu)
Prof. Dr. York Allen NORMAN	(University of Buffalo)
Prof. Dr. Zeynep Bağlan ÖZER	(Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Özlem PARER	(Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Alimaa AYUSHJAV	(Mongolia)
Doç. Dr. Bülent GÜL	(Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehseti DURGUN	(Nakhichevan Science Academy)
Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ	(Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Gulmira OSPANOVA	(Mongolian State Üniversitesi)

Genel Koordinator

Pakize Pervin AYTAÇ

İndeks Sorumluları

Ergun ALTUNSABAK

Baskı Sorumluları

Seçil ÖZKUL

Dış Temsilciler Koordinatörleri

Firengiz PAŞAYEVA

Dış Temsilciler

Adıgey	Roza NAMİTKOVA
Almanya	Sieglinde HARTMANN
Azerbaycan	Mehseti DURGUN
Kazakistan	Dinmukhamed KELESBAYEV
Kazakistan	Nurzhan ABİSHOV
Kazakistan	Gulmira OSPANOVA
Kırgızistan	Bakitbek MALTABAROV
KKTC	Nazım MURADOV
Makedonya	Oktay AHMED
Moğolistan	Ganbat LKHUNDEV
Moldova	Nina PETROVİCİ
Polonya	Polina STASİNSKA
Rusya	Mihail BESOLOVA

İletişim

Prof.Dr. Ayla Kaşoğlu	akasoglu@gazi.edu.tr
Prof.Dr. Türkan Olcay	turolcay@istanbul.edu.tr
Doç.Dr.Kürşat Öncül	onculkursat@yahoo.com
Doç.Dr. Mustafa Şenel	mustafasenel@hotmail.com
Yrd.Doç.Dr.Naile Hacızade	nailehacizade@selcuk.edu.tr

AVRASYA ULUSLARARASI ARASTIRMALAR DERGISI

International Journal of Euroasian Researches

Uluslararası Hakemli E-Dersi

E-Journal With International Referee

ISSN:2147-2610

AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt:6 •Sayı:14• Ekim 2018•Türkiye

İÇİNDEKİLER / CONTEST

MAKALELER

Şeniz ANBARLI BOZATAY

GAGAUZ KİMLİĞİ VE SİYASAL ÖZERKLİĞİ ÇERÇEVESİNDE MOLDOVA KAMU YÖNETİMİ REFORMLARININ GAGAUZ YERİ (GAGAUZ ÖZERK BÖLGESİ) AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AN EVALUATION OF THE MOLDOVAN PUBLIC ADMINISTRATION REFORMS IN TERMS OF GAGAUZ YERİ (THE AUTONOMOUS TERRITORIAL UNIT OF GAGAUZIA), GAGAUZ IDENTITY AND POLITICAL AUTONOMY

1-19

Elvettin AKMAN Murşit IŞIK

KAMU ÇALIŞANLARINDA İNTERNETSİZ KALMA KORKUSU (NETLESSFOBI): ISPARTA İLİNDE BİR ARAŞTIRMA

NETLESSPHOBIA OF PUBLIC OFFICERS: A STUDY IN ISPARTA PROVINCE

20-37

Bülent ESKİN Sema DOĞANAY

AKSARAY BELEDİYESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN ÇEVRE POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL POLICIES IN CASE STUDY: AKSARAY MUNICIPALITY

38-54

Çiğdem AKMAN Ahmet ÖZASLAN

TÜRKİYE'DE STRATEJİK PLANLAMA: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK PLANLARI NE SÖYLÜYOR?

STRATEGIC PLANNING IN TURKEY: WHAT DOES THE STRATEGIC PLANNINGS OF THE METROPOLITAN MUNICIPALITIES SAY?

55-90

Hazal Ilgın BAHÇECİ Seçil Gül MEYDAN YILDIZ

KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE İMAR PLANLAMASI VE BELEDİYELERİN SÜREÇ İÇİNDEKİ YERİ

ZONING AND LAND-USE PLANNING IN TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS AND THE ROLE OF MUNICIPALITIES IN THE PROCESS

91-107

Erhan ÖRSELLİ Erdal BAYRAKCI Niyazi KARABULUT

E-DEMOKRASİYİ E-KATILIM ÜZERİNDEN OKUMAK: KAVRAMSAL BİR ANALİZ

APPROACHING E-DEMOCRACY THROUGH E-PARTICIPATION: A CONCEPTUAL ANALYSIS

108-126

Hicran HAMZA ÇELİKYAY

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİM REFORMLARI BAĞLAMINDA YENİ KENT YÖNETİM YAPISI

NEW URBAN MANAGEMENT STRUCTURE IN THE CONTEXT OF LOCAL GOVERNMENT REFORMS IN TURKEY

127-140

Levent MEMİŞ

AKILLI TEKNOLOJİLER VE TÜRKİYE'DE YEREL KAMUSAL MESELELERE YANSIMALARI: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNE YÖNELİK BİR İNCELENME

SMART TECHNOLOGIES AND REFLECTIONS ON LOCAL PUBLIC ISSUES IN TURKEY: A REVIEW OF METROPOLITAN MUNICIPALITIES

141-163

Mustafa KOCAOĞLU Emine ŞENER

KURUM İÇİ GİRİŞİMCİLİK, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİ: KAMU SEKTÖRÜ VE ÖZEL SEKTÖRDE BİR KARŞILAŞTIRMA

THE RELATIONSHIP BETWEEN INTRAPRENEURSHIP, ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND SOCIAL CAPITAL: A PUBLIC AND PRIVATE SECTOR COMPARISON

164-175

Serdal AFŞAR Murşit IŞIK

TÜRKİYE'DE MEVSİMSSEL İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ VE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA HAYATINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR MANİSA ALAŞEHİR ÖRNEĞİNİN İNCELENMESİ

STUDIES OF SEASONAL LABOR MOBILITY AND SEASONAL AGRICULTURAL WORKER PROBLEMS ENCOUNTERED BY LIFE IN TURKEY: MANİSA / ALAŞEHİR EXAMPLE

176-192

Osman Kürşat ACAR

ENTELEKTÜEL SERMAYE BİRİKİMİNDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİM POLİTİKALARI: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

HUMAN RESOURCES MANAGEMENT POLICIES IN ENTELECTURAL CAPITAL: SÜLEYMAN DEMİREL UNIVERSITY SAMPLE

193-215

Salih BATAL Kubilay TUĞLU

ENDÜSTRİ 4.0 ve YENİ TEKNOLOJİLER KARŞISINDA YEREL YÖNETİMLERDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

CHANGES IN LOCAL ADMINISTRATIONS THROUGH THE IMPACT OF INDUSTRY 4.0 AND NEW TECHNOLOGIES

216-232

Tugay ARAT Elif UYGUN

OTEL İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN ROLÜ VE ÖNEMİ (KONYA'DA BİR ARAŞTIRMA)

THE ROLE AND THE IMPORTANCE OF PUBLIC RELATIONS IN HOTEL BUSINESS (A RESEARCH IN KONYA)

233-253

Vasfiye ÇELİK

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEMOKRASİ AÇIĞINI KAPATMA YOLLARDAN BİRİ OLARAK EUROSEPTİSİZM VE BU KAVRAMIN TÜRKİYE'DEKİ KARŞILIĞI

EUROSCPTICISM AS ONE OF THE WAYS OF CLOSING THE DEMOCRATIC DEFICIT IN EUROPEAN UNION AND THE CONTENTS OF THIS CONCEPT IN TURKEY

254-272

Mehmet Erhan SUMMAK

KURUMSAL İTİBAR OLUŞUMUNDA HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU: BİR AVM UYGULAMASI

THE FUNCTION OF PUBLIC RELATIONS IN ESTABLISHING CORPORATE REPUTATION: A SHOPPING CENTRE APPLICATION

273-294

Sinan YAZICI

KAMU YÖNETİMİNDE ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİĞİN TOPLUMSAL ALGISI: BİR ALAN
ARAŞTIRMASI

SOCIAL PERCEPTION OF TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY IN PUBLIC ADMINISTRATION: A
FIELD RESEARCH

295-317

Eren Alper YILMAZ Serhan ÜNAL

TÜRKİYE'DEKİ KAMU POLİTİKALARININ SURİYELİ SİĞİNMACILARIN UYUM SÜREÇLERİNE
YANSIMALARI

REFLECTIONS OF PUBLIC POLICIES OF TURKEY ON ADAPTATION PROCESS OF SYRIANS

318-330

Ayşen SATIR REYHAN

YENİ BİR EKOFELSEFİ YAKLAŞIM OLARAK MURRAY BOKCHİN'İN SOSYAL EKOLOJİSİ

AS A NEW ECO-PHILOSOPHICAL APPROACH MURRAY BOKCHIN'S SOCIAL ECOLOGY

331-341

**GAGAUZ KİMLİĞİ VE SİYASAL ÖZERKLİĞİ ÇERÇEVESİNDE MOLDOVA KAMU YÖNETİMİ
REFORMLARININ GAGAUZ YERİ (GAGAUZ ÖZERK BÖLGESİ) AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Doç. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY*

ÖZ

Gagauz kimliği; asimile edilme politikalarına rağmen, din, dil ve kùltùr gibi farklı özellikleriyle ve varlığını sürdürme çabasıyla ayakta kalma mücadelesinin en çarpıcı örneklerindedir. Gagauz özerkliğinin idari alanı, yasama ve yürütme organları, yetkilerinin kapsamı, merkezi düzeyde temsil edilme ve karar verme haklarını düzenleyen 1994 Yasası, Avrupa'da başarılı bir özerklik örneği olarak değerlendirilmektedir. Yasa ile Gagauz kimliğinin korunması ve topluluk ihtiyaçlarının belirlenmesi çerçevesinde, dilin gelişimi, kùltürün korunması ve sosyo ekonomik bağımsızlık garantisi edilmektedir.

Çalışmada, Gagauz kimliğinin temel dinamiği olarak dil, 1994 özerklik yasasının getirdiği sistem, çoğu zaman gerilimlerle anılan Gagauz Yeri Moldova ilişkileri ve özerkliğe dair siyasal süreçler incelenmektedir. Söz konusu siyasal süreçlere, Gagauz elitleri ve Türkiye'nin rolü de dâhil olmaktadır. Gagauz Yeri özerk statüsünün devamı ve Moldova toprak bütünlüğu bağlamındaki gelişmeler, Türk dünyasının bu özel parçasının özenle korunması gerekliliği ile birleşerek, gelecek perspektiflerinin ana hatlarını çizmektedir.

Moldova'da özellikle son dönemde gerçekteşen kamu yönetimi reformları, yalnızca idari merkez (Moldova) değil, Gagauz Yeri açısından da önemli değişikliklere konu olmaktadır. Çalışmanın bu noktasında temel ilgi, Moldova'da gerçekteşirilen kamu yönetimi reformlarının Gagauz Yeri'ni nasıl etkilediğinin değerlendirilmesidir. Bu çerçevede Moldova ve Gagauz Yeri arasındaki başlıca sorun alanlarının belirlenmesi, mevcut kamu yönetimi reformlarının Gagauz Yeri'ne etkilerinin değerlendirilmesini mümkün kılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gagauz kimliği, özerklik, Gagauz elitleri, kamu yönetimi reformları.

**AN EVALUATION OF THE MOLDOVAN PUBLIC ADMINISTRATION REFORMS IN TERMS
OF GAGAUZ YERI (THE AUTONOMOUS TERRITORIAL UNIT OF GAGAUZIA), GAGAUZ
IDENTITY AND POLITICAL AUTONOMY**

ABSTRACT

Gagauz identity, despite the assimilative policies, vividly epitomizes the survival efforts to stand alive with its such various characteristics as religion, language, and culture. The 1994 Law regulating the administrative zone of the Gagauz autonomy, legislative and executive organs, jurisdiction, central representation and the right to decision-making is regarded as a successful autonomy example in Europe. Development of the language, protection and preservation of the culture, and socioeconomic independence should be ensured to preserve the Gagauz identity by law and to identify the community's needs.

The present study discusses language as the cornerstone to the Gagauz identity, the system having emerged from the 1994 Law on the Special Status of Gagauz Yeri, the mostly tense relationship between Gagauz Yeri and Moldova, and autonomy-oriented political processes. These political processes also incorporate the role of Gagauz elites and Turkey. The developments concerning the continuation of the autonomous status of Gagauz Yeri and

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Kamu Yönetimi-Siyaset Ve Sosyal Bilimler, sanbarli@comu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-4690-9650

Moldovan territorial integrity along with the necessity that this special part of the Turkish world should be protected and preserved meticulously constitute the guidelines of the future perspective.

The recent public administration reforms in Moldova have introduced notable changes for not only the central government (Moldova) but also Gagauz Yeri. The primary concern of the study is to evaluate how these public administration reforms in Moldova have affected Gagauz Yeri. The identification of the prominent problems in the relationship between Moldova and Gagauz Yeri will allow for the evaluation of the effects of the in-force public administration reforms on Gagauz Yeri.

Keywords: Gagauz identity, autonomy, Gagauz elites, public administration reforms.

Giriş

Tarihi kaynaklar doğrultusunda Türk kökenli topluluklardan olduğu bilinen Gagauzlar'ın Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar ve Avrupa'ya uzanan yolculuğu, 23 Aralık 1994 tarihinde Moldova Cumhuriyeti sınırları içinde özerk bir bölge statüsü kazanmalarıyla, yeni bir sürece evrilmiştir. Bu süreç, kimliği tanımlayan din, dil ve kültür gibi temel unsurlar yanında özerklik statüsünün getirdiği idari ve siyasi gelişmeleri de içermektedir. Farklı tarihi dönemlerde bağımsız devlet ve özerk yapı istekleri söz konusu olan Gagauzlar, zaman zaman başarıya ulaşmışlardır. Bu itibarla, Gagauzlar'ın milli şuur ve bağımsızlık bilincine sahip bir halk olduğu tarihi bir gerçekliktir. Gagauzlar'ın 1990 yılında başlattıkları mücadele, 1994 yılında Moldova Cumhuriyeti'nin Gagauzlar'a, "Gagauzia" denilen bölgenin tüm yürütme yetkilerini devretmesiyle sonuçlanmıştır. 1994 tarihli "Gagauz Özerk Bölgesi" ile ilgili yasa, Gagauz azınlığın "ulusal-bölgesel otonom bir birim" oluşturan yasası olarak tanımlanmaktadır.

Gagauz kimliğine ilişkin açıklamalar yalnızca kültürel unsurlara değil, bölge politikaları dâhil olmak üzere gelecekle ilgili perspektiflere de atıfta bulunmayı gerektirir. Bu çerçevede çalışmada, Gagauz kimliğini tanımlayan din ve dil gibi unsurlar değerlendirilirken, bu değerlendirmelerin, özerklik statüsüne kaynak oluşturan sorunların anlaşılmasını mümkün kılacağı öngörülmektedir. Zira kazanılan statü öncelikle Gagauz kimliğinin merkez (Moldova) tarafından kabul edilmesi anlamı taşır. Buradan hareketle Gagauz özerkliğine etki eden başta 1994 tarihli yasa ve 2014 referandumu, özerkliğin kilit açıcı gelişmeleri olmuştur. Çalışmada siyasal süreçlere etkileri noktasında, Gagauz elitlerin rolü ve Türkiye'nin Moldova-Gagauz Yeri ilişkilerinde takındığı tavır da incelenmiştir.

Bechir'in Nisan 2008'de Romanya ve Gagauz Yeri'nde gerçekleştirdiği (Bechir 2008:63) ve Gagauzlar'ın %80'inin politik liderlik konusunda Rusya'yı değil Türkiye'yi desteklediklerini gösteren araştırma sonuçları, Türkiye'nin Moldova'nın toprak bütünlüğüne saygı ilkesinden, daha aktif bir aktör olma konumuna evrilen sürece işaret etmektedir.

Çalışmada son olarak, çalışmanın odaklandığı konu olan Moldova kamu yönetimi reformları incelenmiştir. Bu reformlar değerlendirilmeden önce Komrat ve Chisinau arasındaki çözüme kavuşturulmamış temel sorunlara açıklık getirilmiştir. Özellikle siyasi çıkarlar nedeniyle diyalog eksikliği, var olan yapıların eksik kapasiteleri, Başkan'ın eşit oyuncu olarak algılanmaması başlıca sorun alanlarıdır. Bu sorunlara,

eğitim ve dil açısından sağlanan desteğin yetersizliği de eklenebilir. Moldova için kamu yönetimi reformu yılı olarak nitelendirilen 2017 yılında, bakanlıkların, yerel yönetim birimlerinin performansı artırılmıştır. Kamu yönetimine ilişkin düzenlemelerin Gagauz Yeri yetkilileri nezdinde memnuniyetle karşılandığını söylemek pek mümkün değildir. Dolayısıyla çalışmanın son bölümü, Moldova kamu yönetimi reformlarının Gagauz Yeri nezdindeki değerlendirmeleriyle sona erdirilmiştir.

1. Gagauz Kimliği

Demir'e (2016:222) göre, Gagauz adına ilk kez 1597 tarihli tahrir defterlerinde rastlanmaktadır. Demir, tahrir defterleri konusundaki çalışmaların gecikmesi nedeniyle Gagauz adının, 1817 tarihli Rus nüfus sayımındaki belgelerde etnik kimlik olarak geçen "Gagavuz" kelimesinin öğrenilmesiyle mümkün olabildiğine dikkat çekmektedir (Demir 2016:222). Hâkim görüş, Gagavuzların Türk olduğu yönündedir. Pantürkistler, Türk kavimlerinin eski çağlardan başlayarak Orta Asya'dan Avrupa'ya yerleştiğini savunmaktadırlar. Sovyet Okulu da -siyasi nedenlerden dolayı- Gagavuzların Türk kökenli olduklarını savunmaktadır. Bu düşüncenin altında ise, Sovyetler Birliğindeki bütün bu halklardan kurtulmasını sağlama hedefi yatmaktadır (Cin 2010:30-31) Bunun yanında Sovyetler dönemi Türk karşıtı propaganda, Gagauzlar'ın kimliğini bastırmayı da tetiklemiştir (Karanfil 2016:114).

Tablo 1. Gagauz Yeri'nin Kimliği (Bulut 2016:63)

Özerk Bölge Başkanı	Gagauz Özerk Cumhuriyeti
Özerklik Bildirgesi	23 Aralık 1994
Başkent	Komrat
Şehirler	Çadır Lunga, Vulkaneşti
Nüfus	Yaklaşık 170 bin (2012 yılı verileri)
Etnik köken	Gagauz% 83, Bulgarlar% 5.1, Moldova% 4.6, Ruslar% 3,7, Ukraynalılar% 3 ve diğerleri% 1
Resmi dil	Gagauzca, Rusça, Moldovaca
Bağlı olduğu ülke	Moldova
Hükümet Sistemi	Başkanlık ve Üniter Parlamento Cumhuriyeti
Konut Alanları (Köyler)	29 köy
Alan	1851 km ²
Din	Ortodoks Hristiyanlığı
Para birimi	Moldovian Lei, 1 ABD Doları yaklaşık 15 Moldovian

Tablo 1. Gagauz Yeri kimliği ve siyasal statüsüne ilişkin olarak temel bir çerçeve sunmaktadır. Gagavuz Özerk Bölgesi sınırında bulunan üç il vardır. Bunlar: Komrat, Çadır-Lunga ve Vulcanesti dir. Gagauz bayrağında 3 yıldız bu üç ilden temsil edilmektedir. Gagauz Yeri bayrağı, Gagauz Yeri'nin özekliğinin sembolüdür. Gagauz bayrağı, Gagauzların arasındaki dayanışma, eşitlik, dostluk ve bağlılığı gösterirken, Gagauzların dün, bugün ve geleceğini sembolize etmekte, özerkliğin demokratik kaynaklarına atıfta bulunmaktadır.

1.1. Gagauz Kimliğini Oluşturan Tarihi Arka Plan

Gagauz kimliğinin ilgi çekmesinin temelinde, din, dil ve kültür açısından farklı özellikler taşıması bulunmaktadır. Bölge ülkelerinin bu azınlığı asimile etme ve kendi varlıklarının bir parçası olarak gösterme çabası dikkati çekmektedir. Gagauz kimliği üzerindeki çalışmaların yalnızca bilimsel değil aynı zamanda bölge politikaları ile de ilgili olması bu durumla yakından ilgilidir. Gagauzların Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a ve Orta Avrupa'ya uzanan tarihsel süreci içinde, Hıristiyanlaşan bir Oğuz Türk topluluğu olduğu yönündeki görüşler ağırlıktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti nezdinde Gagauzlar'ın varlığı, 1931'de Bükreş'e Büyükelçi olarak atanan Hamdullah Suphi Tanrıöver'le yeni bir boyut kazanmıştır. Hamdullah Suphi, Gagauz Türkleri ile yakından ilgilenmiş, yaptığı literatür taramasıyla bölgedeki Gagauz Türk varlığının devamının sağlanmasında ve her türlü ihtiyacında Türkiye Cumhuriyeti devletinin imkanlarını seferber etmiştir (Oral 2016:135)

Gagauz tarihinin farklı dönemlerinde bağımsız devlet ve özerk yapı istekleri söz konusu olmuştur. Gagauzlar zaman zaman bu girişimlerde başarılı olmuş, milli şuur ve bağımsızlık bilincine sahip bir halktır. Velev'in aktardığına göre, Gagauzlar'ın ilk devleti, 1263'te kurulan *Uzi Eyaleti* olarak bilinmektedir. Velev, şimdiki Bulgaristan'ın kuzey ve kuzey-doğusundan, Tuna nehrini ve Kara Deniz kıyısını seyrederek, günümüzdeki Romanya topraklarında bulunan tüm Dobruca'yı içine alarak, Moldova ve Ukrayna'daki Bucak Steplerini de kapsayan bölgenin Uzi Eyalet olarak bilindiğini kaydetmektedir (Velev 2007:107). Gagauzların bugünkü duruma gelişlerindeki ilk milli uyanış, 1987 yılında "Gagauz Halkı" hareketi ile başlamıştır. 1988 ve 1989 yıllarında Gagauzya'da "Vatan" ve "Birlik" isimli milli teşkilatlar kurulmuştur. 1989 Mayıs'taki ilk Gagauz kongresinde üçü de "*Gagauz Halkı*" adı altında birleşmiştir. 1989'da Gagauzlar özerklik ve bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olma taleplerini sunmuşlardır. Aynı dönemde Moldova'da da bu konu gündeme gelmiş, Güney Moldova'da bir Bulgar ya da Gagauz özerkliğinin kurulup, kurulmaması yönünde araştırmalar yapılmış ve sadece kültürel bir talebin karşılanabileceği düşünülmüştür. Gagauzlar özerklikte ısrar etmiş ve 12 Kasım 1989'da "*Gagauz Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti*" ilan edilmiştir. Ancak Moldova bunu kabul etmemiştir. 22 Temmuz 1990'da toplanan ikinci Gagauz kongresi de özerklik kararını devam ettirmiştir. Bazı kurumların kurulması, milli marş, devlet arması, bayrak gibi konular da görüşülmüş ve kabul edilmiştir. 19 Ağustos 1990 tarihinde ise Moldova'dan bağımsız, SSCB dahilinde olan *Gagauz Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti* ilan edilmiştir. 1 Aralık 1991 yılında Gagauzya'da yapılan referandum ve seçimlerde Gagauzya'nın % 80'den fazlası bağımsız Gagauz Cumhuriyeti'nden yana olmuştur (Kartal 2016:151-152).

Tarihsel analizler Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Kırım Tatarları ve Gagauzlar'ın farklı tarihsel deneyimlerini göstermektedir. Rusya İmparatorluğu, Romanya ve Sovyetler Birliği, bu etnik grupların farklı politik kültürlerinin ortaya çıkmasına ve evrimine yol açmıştır. İslâm'a bağlılık, Osmanlı İmparatorluğu'nun iktidar kurumları, Sovyetler Birliği'ndeki uzun süreli sürgün deneyimi, Kırım Tatarlarının Rus karşıtı ve eşzamanlı-komünist politik değerlerinin oluşmasında öne çıkmaktadır. Buna karşılık, Gagauzlar'ın Osmanlı İmparatorluğu'nda Ortodoks Hıristiyanlığına bağlılıkları, Gagavuzlar arasında Rus yanlısı ve komünist yanlısı değerleri desteklemiştir. (Katchanovsk 2005:891).

1.2.Gagauz Kimliği ve Dil

Gagauz Yeri'nde resmi diller, Moldovaca, Gagauzca ve Rusçadır. Moldova Cumhuriyeti'nin kamu yönetimi otoriteleriyle uyumlu olarak, girişimler, kurum ve örgütleri, Gagauz Yeri dışında Moldovaca ve Rusça kullanır (Democracy,2003) Moldovalı eleştirmenler ve yabancı gözlemciler, Gagauz devlet kurumlarının ağırlıklı olarak Rus dilini kullandıklarını iddia etmektedir. Merkezi hükümet, Gagauzların taleplerine cevap olarak, 1991'de özerkliğin ana şehri olan Komrat'ta, Komrat Devlet Üniversitesi kurmuştur. Komrat Üniversitesi'ndeki konular Rusça öğretilmektedir. Ancak Rusça yanında, Üniversitenin, İngilizce, Almanca, Fransızca, Bulgarca, Türkçe kursları da bulunmaktadır. Komrat Devlet Üniversitesi'nin Bologna sürecini başarıyla yürüttüğü belirtilmektedir (Lamanche-tempus 2018). Sovyetler Birliği, ulusal kültürlerin marjinal bir üssü halindeydi. Sovyet ideolojisi tarafından yetiştirilen ebeveynler ve büyükanne ve büyükbabalar, diğer dilleri ve kültürleri öğrenmeyi teşvik etmeyen bir sistemin sorunlarını birleştirerek, genç nesle bir model çerçevesi sunmaya çalışmaktadır. Bugün eğitimin ulusal bileşenini yeniden canlandırmadaki yetersizlik ve nesnel ve öznel faktörlerden dolayı, evrenselliğe entegre olma noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır (Corettchi, Pascaru, Stevens 2012:4)

Türkiye sınırları dışında yaşayan Türk kökenli halklar arasında İstanbul Türkçesine en yakın Türkçeyi kullanan halkın Gagauzlar olduğu (Ana Sözü Gazetesi, 22 Kırım Ay 2012:3) iddia edilmektedir. Anayurt ve dil konusunda Yakıcı'nın tespitleri isabetli görünmektedir;

"Anayurtları belirleyen dillerdir. Her dilin konuşulduğu coğrafya, o dili konuşan ve eğitim, bilim, sanat vb. alanlarda kullananların anayurdudur. Dolayısıyla Türkçenin konuşulduğu ve iletişim alanında kullanıldığı coğrafyalardan biri de Gagauz yeridir ve Gagauzya da Gagauzların ana yurdudur" (Yakıcı 2016:186)

Gagauz Yeri Halk Meclisi Ocak 1996'da Gagauz Türkçesi'nin kullanımını zorunlu hale getiren bir karar almıştır. Ancak genelde insanlar Rusça dilini kullanmayı sürdürmektedir. Türk'e (2015:619) göre, Gagauz elitlerinin yalnızca üçte biri, Gagauz Türkçesi konuşmaktadır. Gagauz Yeri resmi web sitesi dört dil üzerinden faaliyet göstermektedir. (Gagauz Türkçesi, Rusça Moldova dili ve İngilizce) Ancak Türk dilinin Gagauzlar üzerinde artan etkisi dikkati çekmektedir. (Türk 2015:619-620).

Hem Ortodoks Hıristiyan inancı hem de günlük hayatta (modern bilimin ortak görüşü doğrultusunda) kullanılan Gagauz dili, Gagauz etnik grubunun karakteristik özelliklerini oluşturmaktadır. Bu bölgede yaşayan halk arasında sosyal iletişim aracı

olarak Rus dili kullanmasına rağmen, Rus dilini, Gagauzlar'ın karakteristik özelliği olarak değerlendirilmek son derece zordur. Bu olgunun, 1980'lere kadar hükümetin tepkisinden korkan Gagauzlar'ın, çoğu zaman etnik kimliklerini gizlemek durumunda kalmaları ile açıklanması mümkündür (Hatlas, Zyromski 2011a:535).

Gagavuz toplumu için başkentteki kitle iletişim araçları ulusal düzeydeki olaylar hakkında başlıca bilgi kaynağıdır. Hükümetin faaliyetlerini yansıtan bilgiler, parlamento ve ekonomik ve sosyal ulusal haberler bu araçlarla sağlanmaktadır. Gagauz halkının Rus kitle iletişim araçlarını ağırlıklı olarak izlediğini ve okuduğu dikkati çekmektedir. (Sirkeli 2016:110)

Gagauz Yeri ve Taraclia bölgesinin yetişkin nüfusu (18+ yaş) arasında yapılan bir araştırmada, incelenen bölgelerin sakinlerinin baskın bir birincil kimliğe sahip olduğu görülmüştür. Üç düzeyli modelde, "yurttaşlık kimliği" (Moldova vatandaşlığı), katılımcıların üçte biri için karakteristiktir. İkincisi, Gagauz Yeri sakinlerinin özerklikle özdeşleştikleri (% 31.8'i) kendilerini "Gagauz Yeri vatandaşı" olarak görmeleridir. Taraclia ilçe sakinleri bu bölgeyle (% 17.7) özdeşleşmektedir. Üçüncü bir kimlik biçimi yereldir, katılımcıların% 23.3'ü ilk olarak yerlerini belirlemektedir. Etnik kimliğin, vakaların sadece% 5.6'sında nadiren birincil olarak algılandığı sonucu (Cantarji 2016:16) dikkat çekicidir.

2.Gagauz Yeri Siyasi Özerkliğinde Öne Çıkan Süreçler

Siyasi özerklik hakkı, bir bütün olarak ulus ve buna benzer etnik topluluğa tanınan bir haktır. Ancak bu hak, yalnızca ulus ya da etnik topluluklara değil, azınlık ve bazı istisnai durumlarda etnik topluluğun diğer türlerine de tanınabilmektedir. Siyasi özerklik hakkının uygulanmasıyla ortaya çıkan özerk birim, bu bölgede yaşayan her bireye kendi dinsel, dilsel ve kültürel kimliğini özgürce ifade ve muhafaza etme gibi *bireysel* haklar tanır. Siyasi özerklik hakkı, *kolektif* bir hak olarak etnik toplulukları meydana getiren kişilerin etnik nitelikli *bireysel* haklarının dayanağını oluşturur (Murtazaoğlu 2004:43-44). Moldova Cumhuriyeti içerisinde bağımsız, ancak dış ilişkilerde Moldova hükümetine bağlı olarak, 23 Aralık 1994'de bağımsız bir Gagauz bölgesi statüsü kazanan Gagauz Yeri, güney Moldova'nın inceleme zemini olarak alındığı bölgedir. Gagauzlar Moldova dışında, Ukrayna'da ve Balkan yarımadasında da yaşamaktadır (Hatlas, Zyromski 2011a:534) Ancak bu çalışmada, Gagauzlar'ın azınlık oluşturdukları Gagauz Yeri temelinde bir değerlendirme yapılacaktır.

2.1. Avrupa'da Başarılı Bir Özerklik Örneği: 1994 Tarihli Yasa ve Getirdiği Sistem

19 Ağustos 1990'da Gagauz Parlamentosu "Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti"ni ilan etti. Ancak bağımsız Gagauz Cumhuriyeti, Moldova Cumhuriyeti tarafından kabul edilmedi ve baskılar başladı. 1990-1994 yılları arasında küçük çapta pek çok sorun yaşanmıştır. Moldova Cumhuriyeti bu sorunları barışçıl yollarla çözmeye çalışmış ve 1994 yılının ortalarında Moldova Cumhuriyeti, Gagauz halklarına "Gagauzia" denilen bölgenin tüm yürütme yetkilerini devretmeye karar vermiştir. Nihayet 23 Aralık 1994'te, Gagauzlar'ın çoğunlukta olduğu ülkenin güneyinde bulunan "Gagauz Özerk Bölgesi" ile ilgili özel bir yasa, Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir (Bulut 2016:63). 1994 tarihli yasa için, Gagauz azınlığının "ulusal-bölgesel otonom bir birim" oluşturduğu yasası tanımlaması yapılmaktadır (Woehrel 2005:2). 1994 yasasının kilit

noktaları, Gagauz özerkliğinin idari alanı, özerkliğin yasama ve yürütme makamları ve yetkilerinin kapsamı, merkezi düzeyde azınlık temsili ve karar verme haklarıdır. 1994 yasasının genel özellikleri, Avrupa'da başarılı bir özerklik örneği olarak değerlendirilmektedir (Protsyk 2010:2-3).

Gagauz Yeri'nin Özel Yasal Statüsü Hakkındaki Kanun, Moldova Cumhuriyeti Anayasası'ndaki prensiplere dayanmakta, bireyler arasındaki ilişkilerin korunması konusundaki istekliliğe vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, Gagauzlar'ın ulusal kimliğinin korunması ve ulusal ihtiyaçlarının belirlenmesi noktasında, topluluk dilinin gelişimi, ulusal kültürün korunması ve sosyo ekonomik bağımsızlığı garanti edilmektedir. Gagauzların azınlık olarak sahip oldukları insan hakları, ulusal ve uluslararası çıkarların kabulü ve birbirine bağlanması, özerk yapıdaki tüm yurttaşların eşit haklarının teminini kapsamakta olup, Gagauzlar'ın tüm hak ve özgürlükleri Anayasa ve mevzuatın öngördüğü doğrultuda, Moldova Cumhuriyeti'nin garantisi altındadır. Söz konusu Kanun'a göre Gagauz Yeri, Gagauzlar'ın kendi kaderini tayin hakkının bir biçimi olan özel statüdeki özerk bir yapı olarak, Moldova Cumhuriyeti'ni tamamlayan bir parçadır (Democracy 2003).

Gagauz Halk Meclisi, Gagauz azınlığın normatif eylemlerini düzenlemektedir. Gagauz Halk Meclisi yerel kanunları aşağıdaki alanlarda çıkarabilir;

- Bilim, kültür, eğitim
- Konut, kamusal hizmetler, kentsel kalkınma
- Sağlık, spor
- Yerel finans, bütçe ve vergi aktiviteleri
- Ekonomi ve çevre
- Çalışma ilişkileri ve sosyal refah.(Democracy,2003)

Bir etnik azınlığın politik karar süreçlerine katılımı noktasında liderler, söz konusu kitleyi harekete geçirici bir sorumluluk taşır. Seçim sistemleri her zaman merkezi yönetim nezdinde temsilcilerin yer almasına izin vermeyebilir. Moldova'da Gagauzlar kendi yönetim ve başkanlarını belirleyebilirler (Bechir 2008:51) Bu çerçevede Gagauz liderleri tarafından birkaç temel talep geliştirilmiştir. Bu talepler, Gagauz özerkliği veya daha radikal bir seçenek için Transdniestria ile birliktir. İlk talep, ekonomik kaygılarla ilgilidir. Gagavuz Yeri ile Moldova Cumhuriyeti'nin geri kalanı arasında ekonomik bir eşitsizlik söz konusudur. Gagauz özerkliğinin ikinci bir özelliği bu bölgeye özgü olan siyasal partilerin yaratılmasıdır. Gagauzlar tarafından geliştirilen üçüncü talep Gagauz Yeri'ne Moldova Parlamentosu'nda daha fazla sandalye verilmesidir. Bugün Moldova, Gagauz Yeri dış ilişkilerini ve bölgenin savunmasını kontrol etmektedir. Gagavuzlar Moldova ordusunun otoritesini kabul etmişlerdir. Gagauz Yeri otoriteleri resmi olarak Moldova'ya tabidir.(Draganova,2005:6-7) Nodia'ya göre tüm etnik ve bölgesel bölünmeler sona erme de Moldova ve Gagauzlar arasındaki gerilimler çözülmüştür (Nodia 2017:9) denilebilir.

Gagauz Yeri'nin kendi yürütme ve yasama organı vardır. Yasama yetkisine sahip otuz beş kişilik Halk Meclisi (Halk Topluluğu) dört yıllık dönemler için seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Meclis ilgili mevzuat tasarılarından, bölgenin işleyişi ile ilgili olarak: yerel bütçe, eğitim, kültür, sosyal politika ve yerel yönetimden sorumludur. Halk

Meclisi tarafından onaylanan tüm düzenlemelerin Anayasaya uyması gerekir. Gagauz Yeri'nde yürütme yetkisi, İcra Komitesine verilir. Doğrudan Gagauz halkının oyuyla dört yıllık dönemler için seçilmiş Başkan, Moldova'da Gagauz Yeri'ni temsil eder. Gagauz Yeri'nde Gagauz partileri yoktur. Bunun yerine, yerel politikacıların, yerel sivil hareketlerin üyeleri olduğu dikkati çekmektedir (Calus 2014:3-4).

Özetle, 1994 sonrası dönem fiziksel çatışma ile değil, bir dizi dava ile özerkliğin kapsamını tek taraflı olarak değiştirme girişimleriyle karakterize edilmiştir. Komünist Parti'nin Moldova'daki yaklaşık on yıllık döneminde Komrat'la ilişkileri üzerinde olumlu yönde etkisi olmuştur. Özerkliği güçlendiren Anayasa değişiklikleri 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. (Wöber 2013:14)

2.2.Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve 2014 Referandumu

Vidmar, demokrasinin bir siyasal sistem olarak ele alındığında, bu tezin aynı zamanda devlet yaratma sürecinde demokratik ilkelerin işleyişiyle, en önemlisi kendi kaderini tayin hakkının kullanılması yoluyla gerçekleşeceğini iddia etmektedir. Kendi kaderini tayin hakkı, bir kişinin hukuki statüsünden önce halkın rızasını gerektirir. Yazar, bir devlet yaratılmadığı sürece halkın iradesinin demokratik bir ifadesinin olmayacağını belirtmektedir (Vidmar 2009:i)

02.02.2014 tarihinde AB ile veya Bağımsız Devletler Topluluğu Gümrük Birliği ile daha yakın ilişkilere sahip olup olmadıklarını yerel halktan soran tartışmalı bir referandum düzenlendi. Moldova'nın merkezi hükümeti, ülkenin toprak bütünlüğüne bir meydan okuma olarak gördüğü referandumu durdurmak için yoğun çaba harcamıştır. GlobalSecurity.org) 2 Şubat 2014 referandum sonuçları, Gagauzların AB yerine Rusya'nın Gümrük Birliği'ni tercih ettiklerine ve güçlü bir özerklik istediklerine işaret etmektedir. Moldova'daki özellikle sağ partilerin AB yanlısı tutumlarına karşılık Gagauzlar Rusya'yı dengeleyici bir unsur olarak kabul etmektedirler. Moldova'nın 1990'lı yıllardaki sert tutumu ve Rusya'nın Gagauzlara yönelik "kurtarıcı" rolü, Gagauzların dil ve ekonomik düzeyde Rusya'ya entegre olmayı devam ettirmelerinde önemli bir neden (Kartal 2016:153) olarak gösterilmektedir.

2014 tarihli referandum, Gagauz Yeri'nin dış politika tercihi ve bölgenin statüsüyle ilgili olup, yukarıda değinildiği üzere Gagauzlar'ın %98,4'ü Moldova'nın Rusya güdümlü Gümrük Birliği'ne entegrasyonundan yana oy kullanmıştır. Gagauzlar'ın %98,8'i Moldova'nın bağımsızlığını kaybetmesi halinde özerk bölgenin kendi kaderini belirleme hakkına sahip olduğuna ilişkin maddeye "evet" demiştir. Ruslara duyulan sempatinin arkasında, Rus Çarının iki yüzyıl önce Bucak bölgesini Gagauzlar'a tahsis etmesi yatmaktadır. Ancak Gagauzlar'ın tarihteki en büyük başkaldırılarından biri olan 1906'daki bağımsızlık hareketinin nedeni de yine Ruslara dayanmaktadır. Gagauz nüfusunun eski Sovyet coğrafyasındaki az nüfuslu Türk bölgeleri ile benzer problemlere sahip olduğu söylenebilir. Günümüzde Gagauz Yeri'nin en önemli demografik sorunları; göç, dil ve eğitim sorunları, asimilasyon (Genç nüfusun Gagauzca/Türkçe bilmemesi), işsizlik/İstihdam sorunları, Moldova-Rusya kıskacındaki Gagauz nüfus, nüfus artış hızındaki durağanlıktır. Ekonomik şartlar, Sovyet sonrası dönemde Gagauz nüfusunun Moldova'nın diğer şehirlerine ve ülke dışına göç etmesiyle sonuçlanmıştır. Moldova'nın Rusya Federasyonu etkisinden uzaklaşarak yönünü batıya çevirmesi imkân dâhilinde görünmemektedir. Moldova için AB seçeneği

de yakın bir hedef değildir. Dolayısıyla alternatif dış politika yokluğu yalnızca Gagauz Yeri için değil, Moldova için de tehlikelere işaret etmektedir(Aksoy 2016:253-254).

2.3.Gagauz Yeri Siyasi Özerklik Süreci Aktörü Olarak Gagauz Elitleri ve Türkiye

Gagauz elitleri, özerklik sürecinin başında ve devamında, azınlık nüfusunu harekete geçirici bir rol üstlenmişlerdir. Bu rolün gerçekleşmesinde başarı kadar, bir takım yetersizliklerden de söz edilebilmektedir. Türkiye'nin özerklik sürecine bir dış aktör olarak katılımı ise daha çok Moldova'nın bağımsız bir devlet olması ile başlamış, sürecin başlangıcında takındığı "Moldova'nın toprak bütünlüğüne saygı prensibi" yaklaşımı, sonrasında Gagauz nüfusuna eğitim ve alt yapı imkânları sağlanması ile ilerlemiştir.

2.3.1. İç Siyasi Aktör: Gagauz Elitleri

Merkez (Moldova Cumhuriyeti) ve Gagauz Yeri arasındaki ilişkileri şekillendiren resmi ve gayri resmi kurallar ve uygulamaların, özerkliğin içindeki politik dinamikler üzerinde önemli etkileri vardır. Grup içi dinamikler, azınlık seçkinlerinin davranışlarını açıklamak için bir başlangıç olabileceğini düşündürmektedir. Gagauz Yeri'ndeki azınlık elit eylemleri gözden geçirildiğinde genel olarak seçkinlerin, azınlık nüfusun harekete geçirmekten kaçındığı dikkati çekmektedir. Gagauz elitleri, özerkliği, merkez ile açık bir çatışmayla riske atmaya istekli olmamıştır. Devlet gücü bakımından merkezi yönetim ve idari bürokrasinin etkinliği, özerk hükümet için önemli faydalar sağlasa da büyüyen vergi tahsilatı ve Moldova devletinin hizmet sunma kapasitesi Gagauz siyasal sürecine çok az katkıda bulunmuştur (Protsyk,2010: 11,14).

Coretchi, Pascaru ve Stevens'a göre (Coretchi,Pascaru,Stevens 2012:7) siyasal seçkinlerin deneyimsizliği ve birçok valinin yeni devleti yaratma sürecinde ortaya çıkan çok sayıda problemi kavrayamaması ve adil bir şekilde çözememesi, bazı etnik gerginliklerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bölgesel ayrılıkçılığın uyarılması, bazı toplulukların insan haklarına zarar vermeleri ile sonuçlanmıştır. Gagauz Yeri siyasi temsilcilerinin devam eden süreçte önemli rolleri bulunmaktadır. Oysa Komrat'taki seçkinler son dönemdeki önemli gelişmelere olumlu katkıda bulunmak bir yana, yasaların özerklik düzeyinde benimsenmesini yasaklayan ve kısmen yerel seçimlerin tutulmasını yasaklayan iç mücadeleler ve çatışmalara muhatap kalmışlardır. Bu bağlamda kişisel politikalar, gerçekçi olmayan popülist talepler yerel siyasetin baskın unsurları haline gelmektedir (Wöber 2013:42).

2.3.2.Gagauz Yeri Açından Türkiye'nin Aktör Olma Konumu

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin dağılmasından sonra 27 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan eden Moldova Cumhuriyeti, bağımsız bir devlet olarak dünya haritasındaki yerini almış, Aralık 1991'de Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılmıştır. Türkiye, Moldova Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıyan ilk ülkedir. Bu hareketin ana sebebi, çok eski zamanlardan beri ülkenin Güney ve Güneydoğu bölgesinde yaşayan ve soydaşlarımız olarak kabul edilen Gagauz Türklerin varlığıdır. (Ana Sözü Gazetesi, 22 Kırım Ay 2012:3)

Moldova Cumhuriyeti bağımsızlığa kavuştuktan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Gagauz Özerk Bölgesi arasındaki ilişkiler hız kazanmış olup, Türkiye, eğitim, siyaset, ekonomi ve altyapı alanlarında her türlü desteği sağlamaktadır. Gagauzlar, Moldova

nüfusunun yüzde 4,5'ini karşılarken, Gagavuz Yeri toprakları, Moldova topraklarının yaklaşık yüzde 5,3'ünü oluşturmaktadır. Moldova, Sovyetlerden ayrılan diğer cumhuriyetler gibi karma bir etnikliğe sahiptir. Moldavya (Moldova) ülkesinin yüzde 69.5'ini oluştururken, Ukraynalılar yüzde 11,2, Ruslar yüzde 9,4 dür. Geriye kalan yüzde 5,9'u Bulgarlar ve Orta Asya Cumhuriyetleri vatandaşları gibi diğer etnik gruplardır (Bulut 2016:61-62).

Ukrayna'nın Kırım bölgesinde ve Moldova'da yaşayan Hristiyan Gagauz Türkleri, 1991-1995 yılları arasında Türkiye'nin bu ülkelerle ilişkilerindeki köprüdür. Türkiye bu ülkelerdeki Türkler konusunda Ukrayna ve Moldova'nın toprak bütünlüğüne saygılı bir siyaset izlemiş, özellikle Gagauz Türklerine bağımsızlık konusunda destek vermeyerek, iki tarafın Moldova'nın toprak bütünlüğünün korunacağı bir uzlaşma içerisinde olmaları için çaba göstermiştir. Bunun sonucu olarak Moldova, Türkiye ile ilişkilerini daha yakınlaştıracak adımları atmaya başlamıştır. İki ülke arasında Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu bünyesinde Türk Moldova İş Konseyi kurulmuş, daha sonraki dönemde ise hemen hemen her alanda ikili anlaşmalar imzalanmıştır. Türkiye tarafından ortaya atılan KEİ de Türkiye ile bu ülkeler arasında önemli bir işbirliği alanı oluşturmuştur (Öncü 2014:102). Türkiye ve Moldova arasındaki ikili anlaşmalarla, Gagauzlar'ın bazı altyapı sorunları çözülebilmiş, eğitim konusunda destek sağlanması mümkün olabilmıştır. Türkiye ve Gagauz Yeri ilişkilerinin diğer Türk topluluklarına göre daha yakın olması, coğrafi yakınlık yanında Gagauz Yeri'nin Rusya Federasyonu'na bağlı olmaması ile açıklanabilir (Anzerliçli 2004:77)

Türkiye, Gagauz Yeri'ne kalkınma ve gelişme noktasında destek vermekte, ancak Gagauz Yeri'ndeki iç siyasete müdahalede bulunmamaktadır. Gagauz Yeri'nde "Rus yanlısı", "Bağımsızlık yanlısı", "AB yanlısı" siyasi parti ve hareketlerin varlığına karşılık, "Türkiye yanlısı ya da Türkiye güdümünde" bir siyasi hareket yoktur. Bu nedenle Moldova nezdinde Gagauz Yeri ile en makul ilişkilerin Türkiye ile gerçekleşebileceği söylenebilir (Kartal 2016:155) Sovyetlerin dağılmasıyla Moldova'da yaşayan uluslar Romanca konuşanlar ve Rusça konuşanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Gagauzlar, Rusya'nın dil politikasını izlemektedirler. Ancak bölgenin gelişiminde özellikle tv yayıncılığı, tekstil endüstrisi ve eğitim konusunda Türkiye'nin sağladığı destek, Türkiye'nin sahip olduğu olumlu imaja hizmet etmektedir (Beçir 2008:70).

3.Gagauz Yeri'ne İlişkin Gelecek Perspektifleri

8-9 Temmuz 2016'da Varşova NATO Zirvesi'nde alınan kararlar, Gagavuz Yeri'ni de etkileyebilecek biçimde Karadeniz havzasındaki gerilimin artacağı bir döneme girildiğine işaret etmektedir. Gelecekte en hareketli sınır bölgelerinden biri haline gelecek olan Gagauz Yeri'nde yaşayan Gagauz Türkleri, bu dönemi çatışmalardan mümkün olduğunca uzak kalarak atlabilecek bir siyaset üzerinde düşünmek durumundadırlar. Bunun yolu ise, bir sınır bölgesi azınlığı olarak içerden dışarıya doğru kademelendirilmiş bir diplomatik stratejiden geçmektedir. İlk halkada, Gagavuz Yeri'nin Moldovalı çoğunlukla korunacak iyi ilişkiler yer alırken, ikinci halkada yakın çevredeki ülkeler ve güçlerle birbirini dengeleyecek köprülerin pekiştirilmesine yönelik adımlar bulunmaktadır. Asıl nokta, Gagavuz Yeri'nin tüm taraflarla denge siyasetine dayalı bir iletişimi sürdürebilmesidir. Bu çerçevede Gagavuz Yeri ve Türkiye arasındaki tarihi bağlar çok önemli bir işlev üstlenebilir. Küresel sistemin bu kritik

kavşağı, Ankara'nın tarihi sorumluluğu ve uzlaştırıcı ve koruyucu rolüyle Gagavuz Yeri'nin çıkarlarını önceleyecek bir perspektifle dönülebilir (Okur 2016:146).

Moldova'da 2016'da Rus yanlısı bir yönetim iş başına gelmesiyle Rusya'nın eli güçlenmiştir. Bu noktada cevap bekleyen sorular; Gagauzlar'ın hakları için Türkiye'nin Rusya yanlısı mı? Romanya yanlısı mı? bir politika takip etmesi gerektiğidir. Bulduk'a göre (Bulduk 2016:265-266) Türkiye'nin Gagavuz ve Kırım'ın bağımsızlığını hedefleyen bir politika geliştirmesi önerisi, bir yol olarak izlenebilecektir.

Karadeniz'in Batı kıyılarında kritik öneme sahip bir bölgede yer alan Gagauz Yeri, Çevresindeki etnisite dağılımı yönünden bölgenin en heterojen bölgelerindedir. Literatürde "*dondurulmuş çatışma*" olarak bilinen sorunlardan olan Transdinyester sorunu Gagavuz Yeri'ne komşudur. Bu çerçevede, Gagauz Yeri'nin Özerk Statüsü ve Moldova'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde, Türk Dünyasının bu özel parçasının büyük bir özenle korunması gerekecektir. Bu bağlamdaki tarihi sorumluluğun yerine getirilmesi, Karadeniz havzası ve Avrupa için örnek olmayı sürdürecektir. Ancak bu örnek olma; Gagauz Yeri, siyasal bütünlüğünü sürdürmek ve muhataplarının ileri taleplerini kabullenmemek yönünde bir iradeyi ortaya koyduğu, diplomaside üçüncü yol seçeneklerini değerlendirdiği ve çatışma eksenli siyaset izlemediği takdirde mümkün olabilecektir. Bunun başarılmasıyla, Gagauz halkının refah ve gelişmesi, bölge istikrarına katkı sağlaması yanında, Türkiye'nin Batı Karadeniz havzasındaki devletlerle ilişkilerine de katkı sağlayacaktır (Sarıkaya 2016:219).

4. İdari Merkez (Moldova) Kamu Yönetimi Reformları ve Gagauz Yeri'ne Yansımaları

Moldova'da 2000'li yılların başından itibaren gerçekleşen kamu yönetimi reformları, yalnızca idari merkez (Moldova) açısından değil, Gagauz Yeri açısından da önemli değişikliklere konu olmaktadır. Çalışmanın bu noktasında, Moldova'da gerçekleştirilen kamu yönetimi reformlarının Gagauz Yeri'ni nasıl etkilediği değerlendirilmeden önce, Moldova ve Gagauz Yeri arasındaki başlıca sorun alanları ele alınmıştır. Zira belirtilen sorun alanların belirlenmesi, mevcut kamu yönetimi reformlarının değerlendirilmesini mümkün kılacaktır.

4.1. İdari Merkez (Moldova) Gagauz Yeri İlişkilerinde Sorun Alanları

Moldova Cumhuriyeti Anayasası'na göre (madde 110) ülke toprakları idari olarak köyler, şehirler, ilçeler ve Gagauz Yeri özerk bölgesi olarak örgütlenmiştir. Anayasaya göre bazı şehirler belediyeler ilan edebilir. Bölgesel idari birimler iki düzeye ayrılır; Birinci düzey, köyler ve şehirler, ikinci düzey bölgeler ve Chisinau belediyesidir (Eastern Partnership Civil Society Forum 2017:9).

Moldova birçok konuda derin ayrılıklarla karşı karşıyadır. Transnistria ile *donmuş çatışma*, bu bölünmelerin en görünür işaretini, dil ve etnik köken, demokrasinin doğası ve siyasal ve seçim sistemleri gibi konularda ortaya koymaktadır. Gagauz Yeri, bir başka örnek daha sunmaktadır. Moldova bağımsız bir hükümet sistemini tek başına kabul ederken, Gagauz Yeri'ndeki 1994 yasasıyla özerk bölge statüsüne kavuşan Gagauzlar tarafından kabul edilmemiştir. Moldova'nın hala federal bir hükümet sistemini savunduğu dikkati çekmektedir. Chisinau'daki merkezi hükümet ile Gagauz Yeri başkentindeki yetkililer arasındaki güvensizlik devam etmektedir (USAİD 2010:6).

Doç. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

Dolayısıyla Komrat ve Chisinau arasındaki tartışmalara hâkim olan pek çok husus çözüme kavuşturulmamıştır. Ana engeller arasında şunlar bulunmaktadır:

- Siyasi çıkarlar ve kıt kaynaklar nedeniyle yasal çerçeve de dâhil olmak üzere diyalog ve reform perspektiflerinin olmaması,
- Mevcut mekanizmaların eksik kapasiteleri ve verimsiz kullanımı - Başkan'ın eşit oyuncu olarak algılanmaması,
- Eski politik gündemlere sarılmak ve gerçekçi olmayan hedefleri desteklemek,
- Özellikle eğitim ve dil açısından entegrasyon için düşük teşvik ve destek,
- Gagauz kültürünün ve dilinin yetersiz korunması ve tanıtılması,
- Açık, şeffaf, zamanında ve uygun bütçe oluşturma ve dağıtım sürecinin olmaması,
- Gagauz Yeri'nin bölgesel düzenlemesindeki olası değişiklikler ve merkezileşmeyi artırma girişimleri nedeniyle gelecekteki çatışmaların olasılığı (Wöber 2013:39).

Gagauz Özerkliği, idari hakların bazı kısımlarını almıştır. Merkez (Moldova) para politikasının yanı sıra dış politikayı da yürütmektedir (Hatlas 2011b:197).

Gagauz Yeri'nde vatandaşların çoğu siyasi partilere güvenmemektedir (% 71'i) ve Moldova'nın sunduğu demokrasiden hayal kırıklığına uğramış durumdadırlar. Tarafların ve hükümetin, demokratik sürece inançlarını ve katılımlarını artırmak için vatandaşlara ulaşmak için daha uyumlu bir çaba göstermeleri gerekmektedir (USAİD 2010:28) Moldova yönetimi, Chisinau ve Komrattaki yetkililer arasında uyumlu bir işbirliği geliştirmeden, sorunların çözülmesi mümkün değildir. Bu hususu görmezden gelmek, merkezi otorite ve özerk otorite arasında periyodik gerginliklere yol açabilir. Özellikle Avrupa entegrasyon sürecinde Chisinau ve Komrat arasındaki siyasal diyalogun artan önemi şu noktalarda önem kazanmaktadır; yasal dayanağın uyumlulaştırılması, yetkilerin tespiti ve yeniden dağıtılması, özerklik statüsü, Gagauz Yeri'nin ulusal düzeyde siyasal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması (Cornel, Vaeceslav 2015:3). Özetle, uzmanların çoğu, merkezdeki önceliğin Avrupa entegrasyonu ve ekonomik kriz gibi konuların üstesinden gelmek olduğu gerçeğine işaret etmektedirler (Wöber 2013:17).

4.2. Moldova Kamu Yönetimi Reformlarının Gagauz Yeri'ne Etkileri

İşlevsel bir kamu yönetimi, demokratik, şeffaf ve etkili bir hükümetin ön şartıdır. Moldova, kamu yönetimi sistemi geçiş döneminde radikal dönüşümler yaşamıştır. 1990'lardan başlayarak kamu yönetimi reform girişimleri olmuşsa da her seferinde düzgün biçimde uygulanmamıştır. 2016 yılı başlarında, yeni hükümet 2016-2020 dönemini içeren yeni bir Kamu Yönetimi Reform Stratejisi hazırlığını başlattı. Bu strateji; idari hesap verebilirlik, kamu politikalarının hazırlanması, kamu hizmetlerinin modernizasyonu, kamu maliyesi yönetimi ve insan kaynakları yönetimine ilişkin olup, merkezi ve yerel yönetim düzeylerini düzenlemeye yöneliktir (Eastern Partnership Civil Society Forum 2017:12).

Moldova Kamu Yönetimi Reformu'nun öncelikleri; yolsuzlukla mücadele, hizmet sunumunun iyileştirilmesi ve yargının etkinliği ile Moldova'nın AB standartlarına daha yakın hareket etmesidir. Bu reformlar, Moldova'ya 2014 yılından bu yana vizesiz erişim ile daha da etkinleştirilmiş olan Tek Avrupa Pazarı'na daha iyi erişim yoluyla, geçim

kaynaklarını iyileştirmek için yeni fırsatlar sağlamıştır (European Union Joint Analysis 2016: 5).

2017 yılı, Moldova'da kamu yönetimi reformu yılı olmuştur. Sadece bakanlıkların değil, yerel yönetim birimleri de dâhil olmak üzere iktidar organlarının performansı artırılmıştır. İlçe organları yerine çeşitli bölgesel merkezler kurulmuştur. Ancak düzenlemeler, reformu yetkilerinin bir sınırı olarak gören Gagauz Yeri yetkililerinin memnuniyetsizliğine neden olmuştur. İdari kapasitedeki belirgin iyileşme yerine, Gagauz Yeri için öngörülen reformla, oluşturulan yeni altbölümün yönetimi, Özerk Bölge Birimi'nin yürütme komitesinin bir parçası olmadığından, doğrudan Maliye Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu, Gagauz Yeri Halk Meclisi'nin Parlamento'ya başvuruda bulunmasına yol açmışsa da, reform, hükümet tarafından planlandığı gibi yapılmıştır. Hazinenin optimizasyonuna ilişkin durum, doğrudan Gagauz Yeri'nin yetkilerine gönderme yapmamaktadır. Bu da reformun temel eksikliğidir. Ayrıca reformların yerel otoritelerin görüşünü dikkate almadan uygulanacağı belirtilmektedir. (Craciun 2018)

Belediye başkanlarının sayısındaki azalma, kamu yönetimi reformunun sonraki aşamalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Gagauz Yeri'nin hukuki statüsü ile ilgili yasaya göre Halk Meclisi, Gagauz Yeri'nin bölgesel-idari bölünmesine ilişkin konularda karar alma yetkisine sahiptir. Reform tartışmalarının istişare biçimini alması için, politik suçlamalara başvurmadan, en kısa zamanda diyalog süreci başlatılmalıdır. Yerel yönetim organlarının yeniden oluşumunun memnuniyetsizliğe yol açacağı açıktır. Bu durum, kamu kurumlarının bölgesel alt bölümlerini - güney ilçeler için ve Gagauz Yeri için - ayırmak suretiyle mümkün olacaktır. Kalkınma stratejisinde, Kuzey, Merkez, Güney ve Gagauz Yeri'nin Moldova'da ayrı ayrı kalkınma bölgeleri oluşturulmasını sağlayan bir düzenleme yapılmıştır. Böyle bir gelişmenin idari ve mali verimlilik açısından verimliliği tartışılabilir. Ancak, spekülasyon ve gerilimlerin önlenmesi noktasında siyasal açıdan mantıklı kabul edilebilir (Craciun 2018).

24 Haziran 2016 tarihinde AGİT Misyonu, ulusal azınlık gençlik ve sivil toplumun kamuoyu tartışmaları ve kamu hizmetlerine katılımını destekleme amaçlı bir yıllık bir projenin parçası olarak, Moldova toplantısında bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiştir. Etkinliğin, Moldova ve Gagauz Yeri makamları arasındaki kurumsal diyalogu tartışmak üzere gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Etkinlikte bağımsız araştırmacılar, Gagauz Yeri'nin, özerk bölgesel birlik statüsünün uygulanmasına ilişkin diyalogu başlatmak için yıllar içinde oluşturulan ortak komisyonları detaylandıran yeni bir rapor sunmuştur. Araştırmacılar, Moldova Parlamentosu ile Gagauz Yeri Halk Meclisi arasında kurulan mevcut çalışma grubunun işleyişini iyileştirmek için önerilerini aktarmışlardır. Komrat ve Chisinau'dan gelen katılımcıların, Moldova'daki merkezi ve bölgesel yetkililer arasındaki işbirliğini güçlendirmek için geçmişteki ve mevcut uygulamaları inceleme fırsatını memnuniyetle karşıladıkları dikkati çekmektedir (Cazacu 2016).

Ulusal azınlıklara mensup kişilerin ulusal karar alma süreçlerine katılımı ve devlet idaresi ve kamu hizmetlerine katılımı gerçekleştirilmelidir. Ayrıca Gagauz siyasi liderlerinin bölgesel partilerin tesciline ilişkin haklarının meşru olması ve karşılanması gerekir. Moldova Cumhuriyeti Parlamentosunda Gagauzlar'ın yeterli temsiline gereklilikleri ile bağlantılı sorunları çözmek için, mutlak orantılı seçim sisteminden,

sınırlı orantılı seçim sistemine geçiş öngörülebilir. Gagauz Yeri, içinde yaşayan vatandaş sayısı ile orantılı olarak 4-5 kişilik bir seçim bölgesi haline gelmelidir. Özerklik Yürütme Komitesine bağlı Devlet Başbakanlığı Temsilcisi, Başkan'ın Moldova Cumhuriyeti Hükümetindeki rolünü dengelemelidir. Bu tür bir etkileşim, Hükümet ve Gagauz Yeri İcra Kurulu tarafından verilen kararların yeterli şekilde yerine getirilmesini uyumlu hale getirmeyi amaçlayacaktır. Gagauz Yeri yerel yasalarının ulusal mevzuata uygunluğunu sağlamak amacıyla Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu ve Halk Meclisi'nin özel yapılarının katılımıyla bir daimi komite oluşturulması gerekmektedir. Gagauz Özerkliği ile ilgili sorunların dengeli bir şekilde çözülmesini amaçlayan ulusal meclis ve Gagauz Yeri Halk Meclisi arasında sürekli diyalogun sürdürülmesi de gereklidir (Nantoi 2016:7).

Gagauz siyasi liderlerin bölgesel partilerin tescil edilmesi hakkına ilişkin gereklilikleri tatmin edilmelidir. Gagavuzlar bu tür bir karara ulaşmak için anayasal haklarını kullanabilirler. 2003'teki anayasa değişikliklerine göre, Halk Meclisi "*yasama girişimi*" hakkına sahiptir. Bu da Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu'nun Siyasi Partiler Yasasını değiştirmesini önerme fırsatı anlamına gelir. Gagauzlar'ın bölgesel düzeyde siyasi partilerde örgütlenme hakkından mahrum bırakılmaları, bölgesel özerkliğe sahip olmaları ile bağdaşmamaktadır. Gagauz Yeri yerel yasalarının ulusal mevzuata uygunluğunu sağlamak amacıyla Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu ve Halk Meclisi'nin özel yapılarının katılımıyla bir daimi komite oluşturulması gerekmektedir. Gagauz özerkliği ile ilgili sorunların dengeli bir şekilde çözülmesini amaçlayan ulusal meclis ve Gagauz Halk Meclisi arasında sürekli diyalogun sürdürülmesi de gereklidir (Cantarji 2016:62-63).

Moldova siyasi yelpazesi, özerkliğin, bir anlaşmaya varılmış olan azınlığın özel haklarını ve taleplerini göz önünde bulunduran geri dönülemez bir süreç olduğunu kabul ettiğinde ve Gagauz seçkinlerinin de reformlara ilgi gösterdiğinde yeni bir diyalogun temeli mevcuttur (Wöber 2013:44).

Sonuç

Kimlik, bir topluluğu geçmişten geleceğe bağlayan ve bugünün anlaşılmasını mümkün kılan bir olgudur. Bu olgu, topluluğun dini, dili, yaşam pratikleri gibi temel alanlarda kim oldukları sorusuna cevap verir. Belirtilen alanlar üzerinde, dışarıdan bir bakıştan ziyade, söz konusu olan topluluğun kendisini nasıl ve kim olarak tanımladığı dikkate alınmalıdır. Bu noktada kültürel ve sosyolojik bakış, daha en başta ırki farklılıkları/benzerlikleri dikkate almaksızın açıklama zemini sunmaktadır. Moldova'nın güneyinde yaşayan Gagauz topluluğunun din, dil ve yaşam pratikleri, kimlik özelliklerini tanımlamaktadır. Tarihi incelemeler itibarıyla Türk topluluklarından kabul edilen Gagauzlar inanç itibarıyla diğer Türk topluluklarından ayrılmaktadır. Hıristiyanlığı benimsemiş olan Gagauzlar, dil özellikleriyle İstanbul Türkçesi'ne en yakın Türkçe konuşan halk olarak nitelendirilmektedir. Türkçe dışında ağırlıklı oranlarda Rusça da konuşan Gagauz topluluğunun Rus dilini kullanmaları, tarihi bir takım süreçlerle ve Gagauzlar'ın etnik kimliğini gizleme çabalarıyla açıklanmaktadır.

Gagauz Yeri, bugün sahip olduğu özerklik statüsünü bir mücadele sürecine borçludur. Gagauz Parlamentosu'nun 1990 yılında "Bağımsız Gagauz Cumhuriyeti"ni ilan etmesiyle başlayan özerklik süreci, 1994'de özerklik statüsü ile sonuçlanana dek,

sancılı dönemlerden geçmiştir. 23 Aralık 1994 tarihli Yasa ile Gagauz azınlığına yönelik “ulusal-bölgesel özerk bir birim” oluşturulmakta, Gagauz özerkliğinin idari alanı, yasama ve yürütme makamları ve yetkilerinin kapsamı, merkezi düzeyde azınlık temsili ve karar verme hakları düzenlenmektedir. Avrupa'da başarılı bir özerklik örneği olarak değerlendirilen 1994 Yasası, Gagauz kimliğinin korunmasını ve sosyo ekonomik bağımsızlığını güvence altına almaktadır. Bu Yasa ile Gagauz Yeri, Moldova Cumhuriyeti'ni tamamlayan bir parça olarak kabul edilmektedir.

1994 Yasası'nın getirdiği sistem, kendi yürütme ve yasama organları olan Gagauz Yeri'nin yasama yetkisini Halk Meclisi'ne vermiştir. Bilim, kültür, eğitim, konut, kamusal hizmetler, kentsel kalkınma, sağlık, spor, yerel finans, bütçe ve vergi aktiviteleri, ekonomi ve çevre, çalışma ilişkileri ve sosyal refah, Gagauz Halk Meclisi'nin yerel kanunları çıkardığı temel alanlardır. Özerklik sürecinde Gagauz elitleri, azınlığı harekete geçirici bir rol üstlense de bir takım yetersizliklerden de söz edilebilmektedir. Türkiye'nin özerklik sürecine bir aktör olarak dâhil olması, “Moldova'nın toprak bütünlüğüne saygı” yaklaşımı çerçevesinde olmuş ve sonrasında Gagauz nüfusuna eğitim ve alt yapı imkânları sağlanması ile devam etmiştir.

Gagauz Yeri, bulunduğu coğrafya itibariyle, gelecek perspektiflerinde yer edinmesi mümkün bir bölgedir. Tüm taraflarla gözetilecek bir denge siyaseti, Gagauz Yeri açısından giderek önemini artıracaktır. Gagavuz Yeri ve Türkiye arasındaki tarihi bağların üstleneceği işlevin muhakkak altı çizilmelidir.

Çalışmanın temel ilgi noktası, kimlik ve siyasal süreçler temelinde Moldova'da gerçekleşen kamu yönetimi reformlarının Gagauz Yeri'ne nasıl yansıdığına değerlendirilmesidir. İdari merkez (Moldova) ve Gagauz Yeri ilişkilerinin söz konusu reformlardan etkilenmemesi beklenemez. Avrupa entegrasyon sürecinde siyasal diyalogun önemi, yetkilerin belirlenmesi ve yeniden dağıtılması, özerklik statüsü, Gagauz Yeri'nin ulusal düzeyde siyasal ve ekonomik yaşama katılımının artırılması noktasında giderek önem kazanmaktadır. Merkezin önceliğini daha çok, Avrupa entegrasyonu ve ekonomik kriz gibi konuların üstesinden gelmek oluşturmaktadır. 2016'da başlatılan ve 2016-2020 dönemini içeren Kamu Yönetimi Reform Stratejisi; idari hesap verebilirlik, kamu politikalarının hazırlanması, kamu hizmetlerinin modernizasyonu, kamu maliyesi yönetimi ve insan kaynakları yönetimine ilişkin olup, merkezi ve yerel yönetim düzeylerini düzenlemeye yöneliktir. Kamu yönetimi reformlarıyla, bakanlıkların, yerel yönetim birimlerinin ve iktidar organlarının performansı artırılmış, ilçe organları yerine çeşitli bölgesel merkezler oluşturulmuştur.

Moldova'da gerçekleşen kamu yönetimi reformları, Gagauz Yeri nezdinde bir takım memnuniyetsizliklere yol açmıştır. Örneğin, Gagauz Yeri için öngörülen reformla, oluşturulan yeni altbölümün yönetimi, doğrudan Maliye Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ayrıca hazinenin en iyi biçimde kullanılmasına ilişkin reform, Gagauz Yeri'nin yetkilerine doğrudan gönderme yapmamaktadır. Kamu yönetimi reformunun temel eksikliği olarak dikkati çeken bu durum yanında, reformların yerel otoritelerin görüşü dikkate alınmadan uygulanacağı endişesi de sorun alanlarını artırmaktadır. Reform tartışmalarının yol açtığı sıkıntıların aşılması için diyalog yolu açık tutulmalıdır. Bu tür bir diyalog, Moldova ve Gagauz Yeri tarafından verilen kararların istenen biçimde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Moldova Cumhuriyeti Parlamentosu ve Gagauz

Doç. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

halkını temsil eden Gagauz Halk Meclisi'ne ait kurulların bir araya gelmesiyle daimi bir komitenin harekete geçirilmesi çözüme hizmet edecektir.

Sonuç olarak, Moldova'da gerçekleşen kamu yönetimi reformlarının yalnızca yönetsel düzenlemeler olduğu söylenemez. Dolayısıyla reformların Gagauz kimliği ve özerkliği açısından sonuçları olması muhtemeldir.

Buradan hareketle Gagauz Türkleri, kendi kimliklerini ve kendilerine saygı duyma haklarına sahip olmak zorundadırlar. Bulut'un da isabetle belirttiği üzere, küçük Türk nüfuslarının asimilasyonu göz ardı edilirse, büyük ve güçlü bir Türk dünyası hedefine ulaşmak mümkün olmayacaktır (Bulut 2016:68).

KAYNAKLAR

AKSOY, Bülent, (2016), "Post-Sovyet Dönemde Jeopolitik Açısından Gagauz Nüfusu", **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 245-255.

ANA SÖZÜ, 22 Kırım Ay 2012, No.12(571)

ANZERLİOĞLU, Yonca, (2004), "Geçmişten Günümüze Türk Dünyasında Hıristiyan Türkler", **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:2, Yaz, 73-91.

BECHİR, Elis, (2008), **Assimilation and Dissimilation: Tatars in Romania and Gagauz in Moldova**, Budapeste.

BULDUK, Üçler, (2016), "Karadeniz'in Kuzeyindeki Etnik ve Dini Oluşumların Tarihi Arka Planı ve Günümüze Yansımaları", **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 257-266.

BULUT, Remzi, (2016), "Gagavuz Türklerinin Siyasi ve Ekonomik Yapısı", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 3(6), Güz, 2016, 60-71.

CALUS, Kamil, (2014), "Gagauzia: Growing Separatism in Moldova?", **Centre for Eastern Studies**, Number:129, 1-9.

CANTARJİ, Vasile, (2016), "Study of the Level of Integration of the Population in ATU Gagauzia and Taraclia District", **Moldova Between East and West: Views from Gagauzia and Taraclia**, Institute for Public Policy, Chisinau:9-63.

CAZACU, Tatiana, (2016), "Institutional Dialogue Between Central and Gagauz Authorities in Focus of OSCE Mission to Moldova-Supported Roundtable Discussion", **OSCA**, 27 June.

CİN, Turgay, (2010), "Milletlerarası İlişkilerde Yunanlaştırma Faaliyetlerine (Asimilasyona) İlişkin İki Örnek: Kalaşlar ve Gagavuzlar", **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010, Sayı:25, 11-50.

CORETHCİ, Ana, PASCARU, Ana, STEVENS, Cynthia, (2002), "The Republic of Moldova: Dimensions of the Gagauz Socio-Linguistic Model", **World Congress**, Barcelona, 16-20 April, 1-9.

CORNEL, Ciurea, VEACESLAV Berbeca (2015) **The Case of Gagauzia: Developments and Recommendations from Civil Society of the Republic of Moldova**, Chisinau.

CRACIUN, Veaceslav, (2018), "Gagauz-Yeri and Public Administration Reform: Administrative and Political Risks OP-ED" Vulnerabilities and Challenges of the Democratic Development of Moldova", **Institute for Regional and International Studies**, 1-14.

<http://www.ipn.md/en/special/89076> (Erişim:2.7.2018)

DRAGANOVA, Diana, (2005), "The Thorny Path of Emerging Democracy, DEMİR, Necati, (2016), "Gagauz Türkleri Dil, Tarih ve Kültürünün Temel Kaynakları", **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu,Ankara: 221-240.

EASTERN PARTNERSHIP CIVIL SOCIETY FORUM, (2017), Subgroup on Local Government and Public Administration reform of the Working Group 1 of the CSF EAP, Update on Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries, <http://www.ald-europe.eu/public/publications/163-policy-paper-par.pdf> (Erişim:1.7.2018)

EUROPEAN UNION JOINT ANALYSIS, (2016), Programming in the Republic of Moldova until 2020. September. <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/gagauz.htm> (Erişim:3.7.2018)

HATLAS-J., ZYROMSKI M., (2011a), "Bucaktaki Gagauzların Hayatında Din". Çev.R.Adıbelli, **TÜBAR-XXIX-/2011-Bahar/**, 533-549.

HATLAS, Jerzy, (2011b), The Gagauz People People in Bessarabia, **STUPSKIES TUDIAHISTORYCZNE** Nr 17 ROK, 191-199.

KARANFİL, Güllü (2016), "Hamdullah Suphi Tanrıöverin Gagauz Milli Kimliğinin Yükselmesindeki Rolü", **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara:109-114.

KARTAL, Emre, (2016), "Moldova Dış Politikasında Gagauzların Yeri", "Hamdullah Suphi Tanrıöverin Balkan Türklüğüne Bakışı", **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 149-159.

KATCHANOVSKI, Ivan, (2005), "Small Nations but Great Differences: Political Orientations and Cultures of the Crimean Tatars and the Gagauz", *Europe Asia Studies* September, 57(6):877-894.

<http://lamanche-tempus.eu/index/page/51> (Erişim:5.8.2018)

Law on Special Legal Status of Gagauzia (Gagauz-Yeri) Nr.344-XIII din 23.12.94

<http://www.e-democracy.md/files/elections/law-special-legal-status-gagauzia-23-12-1994-en.pdf> (Erişim:1.7.2018)

MURTAZAOĞLU, Fahrettin, (2004), "Acaralılarının Siyasi Özerklik Hakkının Süjesi Haline Gelmeleri ve Türkiye'nin Bu Sürece Etkisi", **Bilig**, Bahar, Sayı 29: 41-82.

NANTOÏ, Ouazu, (2016), Moldova Between East and West: Views from Gagauzia and Taraclia, *Institute for Public Policy*, Chisinau.

NODIA, Ghia CENUŞĂ Denis and MİNAKOV Mikhail, (2017), "Democracy and its Deficits: The Path Towards Becoming European-Style Democracies in Georgia, Moldova and Ukraine", **Working Documents**, No 2017/12, December,1-32.

OKUR, Mehmet Akif, (2016), "Karöaşa Çağında Organski'yi Hatırlamak: Doğu Avrupa'daki Gerilimlerin Küresel Bağlamı", "Hamdullah Suphi Tanrıöverin Balkan

Doç. Dr. Şeniz ANBARLI BOZATAY

Türklüğüne Bakışı”, **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 139-147.

ORAL, Füsün Menşure, (2016), “Hamdullah Suphi Tanıöverin Balkan Türklüğüne Bakışı”, **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 131-137.

ÖNCÜ, Ali Servet, (2014), “1991 - 1995 Yılları Arası Türkiye Moldova İlişkileri ve Gagauzlar”, **Gazi Türkiyat**, Güz2014/15, 87-104.

PROTSYK, Oleh, (2010), Gagauz Autonomy in Moldova: The Real and the Virtual in Post-Soviet State Design”

<http://www.policy.hu/protsyk/Publications/ProtsykGagAutonomy09fx.pdf>
(Erişim:4.7.2018)

SARIKAYA, Yalçın, (2016), “Batı Karadeniz Havzasında İstikrarsızlığa İlişkin Riskler Karşısında Gagauzlar”, ”, “Hamdullah Suphi Tanıöverin Balkan Türklüğüne Bakışı”, Hamdullah Suphi ve Gagauzlar, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 211-219.

SİRKELİ Mihail, (2016), “The ATU Gagauzia Informational Space and its Influence on the Moods of the Public in the Region” , Moldova Between East and We, St: Views from Gagauzia and Taraclia, Institute for Public Policy, Chisinau:100-118.

TÜRK, Fahri, (2015), “Gagauzians and Turkish Language within the Context of Balkans”, **5th International Conference on European Studies**, 618-630.

USAİD/MOLDO, (2010), Moldova Democracy and Governance Assessment Final Report, Sue Nelson, Team Leader, Lawrence Robertson, Steven D. Roper, Caryn Wilde, Bethesda.

VELEV, Roman, (2007), Moldova’da Ulusal Azınlıklar ve Agit’in Rolü: Gagauz Örneği, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

VİDMAR, Jure, (2009), Democracy and State Creation in International Law, University of Nottingham.

WOEHREL, Steven, (2005), “Moldova: Background and U.S. Policy”, **Congressional Research Service**, ~ The Library of Congress Order Code RS21981 Updated July 27,1-6.

WÖBER, Siegfried, (2013), “The Autonomy of Gagauzia”, Making or Breaking the Republic of Moldova? Ed. *Florian Bieber*, Craufurd Smith Rachel , Dani Marco De Witte Bruno vd., **The Autonomy of Gagauzia**, European Diversity and Autonomy Papers EDAP 02/2013,1-52.

YAKICI, İshak, (2016), “Sözlü Kültür Ürünlerinin Göç Yoluyla Aktarımı: Gagauz Manileri Örneği”, **Hamdullah Suphi ve Gagauzlar**, Ed.Mehmet Şahingöz, Alper Alp, Türk Yurdu, Ankara: 179-187.

KAMU ÇALIşANLARINDA İNTERNETSİZ KALMA KORKUSU (NETLESSFOBİ): ISPARTA İLİNDE BİR ARAşTIRMA

Dr. Öğr. Üye. Elvettin AKMAN*

Dr. Öğr. Üye. Mursit İŞIK*

ÖZ

İnternet, bilgiye daha kolay, hızlı ve güvenli bir şekilde ulaşmak, insanlar arasında iletişimi kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. İnsanlara çevrimiçi ortamda düşünce ve fikirlerini ifade etme ve tercihlerini sunma imkânı yaratan sosyal medya da, internetin gelişmesi ile beraber yaygınlaşmıştır. Facebook, Twitter ve İnstagram gibi pek sosyal ağ aracılığı ile vakit geçirme alışkanlığının oluşması, enerji harcamadan ve kıyaslama yapma imkânı elde etme imkânı da bulunan çevrimiçi alışveriş olanaklarının artması, kamu kurumlarına ilişkin pek çok iş ve işlemin e-devlet ya da e-belediye hizmetleri aracılığı ile yapılıyor olması ve e-bankacılık uygulaması ile parasal işlemleri zaman ve mekân farkı gözetmeksizin yapabilme fırsatının oluşması hayatımıza katılan internete bizleri bağımlı kılmaktadır. İnsanların hayatını kolaylaştıran oldukça fazla yönü bulunmasına rağmen bilişim teknolojilerindeki gelişmeye bağlı olarak internetin ve internet ile birlikte ortaya çıkan sosyal medya araçlarının zamanla kullanımının yaygınlaşması bir bağımlılık haline gelmesine yol açmıştır. Bu durum şüphesiz iş, aile ve sosyal hayatta birçok soruna yol açtığı gibi internetten yoksun kalma hali kişileri psikolojik açıdan etkilemektedir.

Çalışmada bilgisayar, tablet ve cep telefonları aracılığı ile günlük yaşamımızın bir parçası haline gelen internet kullanımının kamu çalışanları üzerindeki etkisinin “internetsiz kalma” korkusunun Isparta ilinde kamu kurumlarında araştırılması ile ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan saha araştırması neticesinde sosyal medya kullananlarla kullanmayanlar arasında ve katılımcıların eğitim düzeyi ile gelirleri arasında internetsiz kalma korkusu açısından anlamlı bir ilişkiye rastlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnternet, İnternetsiz Kalma Korkusu, Kamu Çalışanları, Isparta.

NETLESSPHOBIA OF PUBLIC OFFICERS: A STUDY IN ISPARTA PROVINCE

ABSTRACT

Internet has emerged to reach information easier, faster and safer and to facilitate the communication between people. Social media enabling individuals to express their opinions and ideas on an online platform has become widespread with the development of internet. The occurrence of the habit of spending time on various social media accounts such as Facebook, Twitter and Instagram, increasing online shopping providing shopping without wasting your energy and comparison, conducting various processes and tasks related to the public institutions through the services of e-government or e-municipality, having the opportunity to make monetary transactions via online e-banking regardless of time and place difference has made us addicted to the internet that joined our lives. Although it has many features facilitating people's lives, the widespread use of social media tools emerged through internet with the developments in informative technologies has led to an addiction. Undoubtedly, this situation

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, elvettinakman@sdu.edu.tr. ORCID NO: 0000-0003-2303-840X

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, mursitisik@sdu.edu.tr. ORCID NO: 0000-0001-9855-6290

has led various problems in work, family and social life as well as affecting the individuals psychologically.

The aim of the study is to present the effects of the use of internet which has become a part of our daily lives by means of computers, tablets and mobile phones on public officers by examining the netlessphobia in the public institutions in the province of Isparta. As a result of the field research a significant relation in terms of netlessphobia was found between those who use social media and those who do not use social media according to the education level and incomes of the participants.

Keywords: Internet, Netlessfobia, Public Officers, Isparta.

Giriş

Bilişim çağı olarak adlandırılan yirmi birinci yüzyıldan önce bilgiye erişim daha zor ve zahmetli iken, günümüzde bilgiye erişmek bilişim araçları ve özellikle internet vasıtasıyla hiç olmadığı kadar hızlı ve kolaydır. İnternetin şuanda neredeyse yer almadığı hiçbir alan kalmamıştır. İnsanların hayatlarının vazgeçilmez bir parçası haline gelen internet dünya ile entegrasyonda da önemli bir araçtır. İnternetin zaman içerisinde gelişerek insanlara sunduğu yeniliklere her gün bir yenisinin eklemesi neticesinde kullanım oranları yüksek rakamlara erişmiştir. Sadece internetin sunduğu olanakların gelişmesi değil, bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, vatandaşların artan talepleri, internet erişimine ilişkin devlet tarafından gerekli alt yapı yatırımlarının yapılması, internete erişim maliyetlerinin düşmesi ve internete erişim yöntemlerinin farklılaşması gibi temel nedenlerden dolayı bugün çevrimiçi ortamda çok yoğun ve hızlı bir enformasyon akışı söz konusudur.

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler donanım ve yazılım maliyetlerini düşürmüş ve düşük maliyet ile yüksek verimlilik sağlayan araçların kullanılmasına öncülük etmiştir. Bu gelişmeler interneti insanların günlük yaşamlarının bir parçası haline getirmekle birlikte akıllı telefonlar, taşınabilir bilgisayarlar ve tabletler aracılığıyla hemen her noktadan kullanılabilen bir iletişim platformun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum interneti etkin olarak kullanan kuşaklara ilişkin literatürde farklı kavramların ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Eroğlu ve Yılmaz, 2015: 76). 1990'larda insanların yaşamlarına giren internet, gün geçtikçe kullanıcılarını kendine bağlamaktadır. Bugün internet kullanımı, hem dünyada hem de Türkiye'de devasa boyutlara ulaşmıştır. Dünya'da internet kullanıcı sayısı 4 milyonu aşarken, Türkiye'de ise 54 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. İnternetin farklı yaş gruplarında farklı amaçlar ile kullanılmaya başlanmasıyla beraber bütün toplum yaşamımızı etkilemeye başlamıştır.

Toplumsal yapı ve davranış kurallarında eğitim, sağlık, ticaret, turizm ve kamu yönetimi gibi farklı alanlarda internet kullanımı yaygınlaşmıştır. Bunun dışında özellikle sosyal medya adı verilen platformların ortaya çıkarak yaygınlaşması ile birlikte bu platformlara üye olan ve günün çoğunu buralarda geçiren insan sayısında inanılmaz artış yaşanmıştır. İnsanlar bir yandan temel hizmetlere internet vasıtası ile ulaşılırken, öte yandan zamanı doğru kullanamama problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Kamu çalışanlarının da bilgisayar başında kaldıkları süre artar iken, internet kullanım oranları da artmıştır. Bu da beraberinde bazı problemleri ortaya çıkarmıştır.

Günümüzde her türlü bilgiye erişmek için kullanılan bir alan olan internetin öneminin ve internet kullanım sürelerinin artması ile birlikte zamanla insanların

internetsiz kalamadıkları görülmeye başlanmıştır. Özellikle günün çoğunu bilgisayar başında geçiren kamu çalışanları için internet hayatın rutini ve olmazsa olmaz haline gelmiştir. “Kamu Çalışanlarında İnternetsiz Kalma Korkusu (Netlessfobi): Isparta İlinde Bir Araştırma” adını taşıyan bu çalışmada da, Isparta’da farklı kamu kurumlarında çalışan kamu görevlilerinin internetsiz kalma korkuları üzerine bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

1. İnternet ve İnternet Bağımlılığı

21. yüzyıl ile birlikte teknolojiye yaşanan gelişmelerle etkileşim açısından uzaklık ve yakınlık kavramları arasında anlam kayması meydana gelmiştir. Teknoloji alanında yaşanan olumlu gelişmeler çok yönlü etkileşime imkân sağlayan “internet” kavramının doğmasına neden olmuştur. İnternet ise insanlara internet ve benzeri ağlar içinde kurduğu iletişimden doğan sanal gerçeklik ortamını anlatan ve sanal âlem adı verilen yeni bir dünyanın kapılarını açmıştır (Aksoy, 2015: 366-367). İnternet, İnternet (işletme içi İnternet) ve Extranetler (işletmeler arası İnternet) sayesinde kişiler, gruplar ya da kurumlar arası sistematik bir ilişki sağlayan elektronik bir ağıdır (Altınbaşak ve Karaca, 2009: 465).

İnternet, 1960’ların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından ARPANET (Advanced Research Projects Administration NETwork) adı verilen bir WAN (Wide Area Network) olarak kurulmuştur. Bu sistem üniversiteler ve savunma birimleri arasında bilgi alış verişini sağlamak amacıyla paket anahtarlamalı bir iletişim teknolojisi kullanmıştır (Güngör ve Evren, 2002: 5). İlk dönemlerinde yalnızca uzmanlar tarafından sadece elektronik posta amacıyla kullanılan internet daha sonra Tim Barnes Lee’nin 1991 yılında World Wide Web’i (www) icat etmesiyle yaygınlaşmıştır. Bilgilerin paylaşılmasını kolaylaştırmak amacını taşıyan World Wide Web’in ortaya çıkması neticesinde internet kullanıcı sayısı 617.000’e ulaşmış ve bilgisayar ağı bugünkü “internet” adını almıştır (Arısoy, 2009: 56). 1993 yılının ilk ayında İnternet üzerinde yalnızca 50 adet web sitesi bulunurken dokuz ay sonra bu sayı 500’e ulaşmıştır. 1994 yılında ise, internet ile ilgili standartların oluşturulması ile birlikte yeni tarayıcı programlar piyasaya çıkmıştır (Altınbaşak ve Karaca, 2009: 466). 1990’lı yılların ortalarında internetin gösterdiği hızlı gelişime paralel olarak bilgisayar fiyatlarında da kayda değer düşüşler yaşanmıştır (Aslan ve Öner, 2006: 10). Yıllar ilerledikçe bilgisayarların işlem kapasitelerinin artması ve fiyatlarının da düşmesinin yanı sıra ürün çeşitliliğinin (masaüstü, dizüstü, tablet, cep telefonu vb.) artması ile birlikte internet kullanımını yaygınlaştırarak günümüze gelmektedir.

We Are Social ve Hootsuite’in 2018 yılı “Digital in 2018” raporuna göre, dünyanın dört bir yanında interneti kullanan 4 milyardan fazla insan bulunduğunu ortaya koymaktadır. 2018’deki internet kullanıcı sayısı yıllık %7 artış ile 4.021 milyar olmuştur. Ayrıca rapora göre dünya nüfusunun yarısından fazlası artık çevrimiçi durumdadır. En son verilere göre bir milyar yeni kullanıcının yaklaşık dörtte biri 2017 yılında ilk kez çevrimiçi olmuşlardır (2018 Dijital Raporu, <https://wearesocial.com>). Görüldüğü üzere dünya nüfusunun yarısından fazlası internet kullanmaktadır. Türkiye ise, 12 Nisan 1993’te, TÜBİTAK ve ODTÜ işbirliği ile başlatılan Devlet Planlama Teşkilatının TR-NET projesi çerçevesinde ilk kez internete bağlanmıştır (www.bilimgenc.tubitak.gov.tr). We Are Social ve Hootsuite’in 2018 yılında “Digital in

2018” raporu kapsamında hazırladığı “Digital in 2018 in Western Asia” raporuna göre, Türkiye’de nüfusun %67’sine tekabül eden 54 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Türkiye’de yetişkin bireylerin yalnızca %2’sinin cep telefonu kullanmadığı, cep telefonu kullanıcılarının ise %77’sinin akıllı telefon kullandığı belirtilmektedir (2018 Dijital Raporu: Batı Asya Bölüm 1 Kuzey-Batı, <https://kepios.com>).

Tablet bilgisayarların kullanımının yaygınlaşması ve akıllı telefonlarla internete erişimin kolaylaşması sonucunda insanların internette geçirmiş oldukları sürelerde artışlar meydana gelmiş ve internet kullanım alanları yer/mekân fark etmeksizin yaşamın tamamını kapsayacak şekilde genişlemiştir. İnternette geçirilen sürenin artması da internet bağımlılığı kavramının doğmasına neden olmuştur (Aksoy, 2015: 368-369). İnternetin dünyada hızla yayılması, pek farklı disiplinlerin konuyu ele almasına ve insanlar üzerinde yarattığı etkilerinin araştırılmasına neden olmuştur (Durak Batıgün ve Kılıç, 2011: 2). İnternetin ortaya çıkış amacı bilgiye basit, ucuz, süratli ve emniyetli ulaşmak ve iletişimi kolaylaştırmak iken, internetin tahmin edilenden de hızlı yaygınlaşması patolojik aşırı kullanıma ve yeni bir bağımlılık türü olarak nitelenebilecek internet bağımlılığına yol açmaya başlamıştır (Arısoy, 2009: 55).

İlk olarak İngiltere’de 1991 yılında Shotton bilgisayar bağımlılığı ve 1996 yılında Griffiths teknoloji bağımlılığı eğilimleri üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalardan sonra internet bağımlılığı terim olarak ilk kez Ivan Goldberg tarafından kullanılmıştır. Sonrasında internet bağımlılığı ile ilgili ilk çalışma Young (1996) tarafından yürütülmüştür. Young’a göre (2004) bağımlılık türleri genellikle kontrol edilemeyen dürtülerdir ve bunu kontrolünü kaybetme, bağımlılık yaratan nesneyi kullanmadığında kaygı duyma ve davranışsal bozukluk izlemektedir (Taylan ve Agallija, 2016: 3). İnternet bağımlılığını bilimsel olarak ilk ortaya atan Young (2004) internet bağımlılığını genel olarak internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, yoksun kalındığında aşırı sinirlilik hali ve saldırganlık olması ve kişinin iş, sosyal ve ailevi hayatının giderek bozulması olarak tanımlamıştır (Arısoy, 2009: 56).

Akıllı mobil cihazlarda ve bilgisayarlarda harcanan zamanın internet bağımlılığının yanı sıra Netlessphobia ve Nomophobia gibi çeşitli psikolojik bozuklukları ve Karpal Tünel Sendromu, bel ve boyun sertliği gibi bedensel rahatsızlıkları da arttırdığı görülmektedir (Övür, 2017: 28). Gelişen çağa hızla ayak uyduran ülkemiz de internet kullanımının giderek yaygınlaşması nedeniyle bu tanımlanan bozukluklar için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

İnternetin Türkiye’de kullanılmaya başlandığı tarih dikkate alındığında, ülkemizde İnternet bağımlılığı üzerine yapılan çalışmaların sayısının çok fazla olduğu görülmektedir. Bu, internet bağımlılığının ne kadar ciddi bir problem olduğunu bizlere göstermektedir (Aksoy, 2015: 369). İnternet bağımlılığı ilerleyen aşamalarda yeni bir ivme kazanarak insanlarda internetsiz kalma korkusu meydana getirmektedir.

2. İnternetsiz Kalma Korkusu ve İnternetsiz Kalma Korkusu İle İlgili Türkçe Alan Yazın

“İnternetsiz kalma korkusu” anlamında kullanılan “Netlessfobi” kavramı, belirli yönlerden fobik özellikler sergileyen insanlarda zihinsel ve psikolojik rahatsızlıkların

açıklanmasına yöneliktir (Övür, 2017: 32). Netlessfobi olarak Türkçe'ye çevrilen netlessphobia kelimesi internetsiz kalma korkusunu ifade etmektedir. Bu kavram internet bağımlılığı neticesinde ortaya çıkan yeni bir yaklaşımdır.

İnsanların hayatlarının vazgeçilmez parçası haline gelen internetin bu konuma gelmesi bağımlılık hissine birçok anlam katmış ve beraberinde yoksun kalma korkusuna maruz kalmışlardır. Sosyal medya, çevrimiçi alışveriş imkânı, çevrimiçi bankacılık hizmetleri, sanal iletişim ortamları insanların internete olan bağımlılığını artırmaktadır. Özellikle sosyal medyanın yaygınlaşması ve sanal iletişim ortamlarının artması insanların birbirleri ile yüz yüze ilişki kurmalarının önüne geçerek gerçek hayattan uzaklaştırmaktadır. Bu da insanları internetsiz kalmamaya ve internetsiz bir ortamda olamamaya itmektedir (Güney, 2017: 211).

İnsanın en temel gereksinimlerinden biri diğer insanlarla doyurucu ilişkiler kurmak, bir başka ifade ile kendini başka insanlara ait hissetmektir. İnsan davranışlarının altında bireyin eksik hissettiği ihtiyaçlarının olduğunu ileri süren ve bu görüşü yaygın şekilde kabul gören Maslow'a göre, insan fizyolojik ve güvenlik gereksinimleri giderildikten sonra arkadaşlık, dostluk, sevgili olma, eş olma, ebeveyn olma gibi ihtiyaçları hissederek bu ihtiyacı giderecek yollar aramaya ve bu yönde davranışlar sergilemeye başlamaktadır. Bu gereksinim o kadar güçlü bir gereksinimdir ki birey gündelik yaşamının birçok kısmında bu ihtiyacı giderme çabası içerisinde. (Ümmet ve Ekşi, 2016: 30). Bu durum insanların daha hızlı ve yaygın etkileşim sağlayan internet aracılığı ile iletişim kurmalarına neden olmaktadır. Böylece insanlar yüz yüze iletişim yerine internet ortamında iletişimi tercih etmektedirler. Bunun neticesinde gün geçtikçe internetsiz kalma korkusu (netlessfobi) yaşayan insan sayısı artmaktadır.

Bir insanın "Netlessfobik" olarak kabul görebilmesi için günün çoğunda zamanını yalnızca internet ve sosyal medya araçları ile geçirmesi, akıllı telefon, mobil veri, taşınabilir tablet gibi birçok teknolojik ayağa sahip olması yeterli değildir. Bireyin internet olmayan ortamlarda büyük sıkıntı içerisinde olması, internetsiz ortamlarda bireyin fiziksel ve ruhsal tepkimelerde bulunması, her zaman ve her yerde internete girebilmek için farklı sebepler üretmesi, aklında her daim sosyal medya hesaplarını güncelleme ya da beğenilere, takip ettiği kişilerin sayfalarına bakma isteğinin bulunması gerekmektedir. Basit olarak Netlessfobi'nin belirtileri şunlardır (Öztürk, 2015: 634):

- Kişisel kullanım için 3'den fazla internet bağlantılı bilgisayar temelli cihaz kullanmak ve bunları çoğu zaman beraber kullanmak,
- Sosyal alan tercihlerini wifi bağlantılı işletmelerden/mekânlardan yana kullanmaları,
- Günde 10 saatten fazla çevrimiçi olmaları,
- İnternet kesildiğinde hayatın durduğu inancına sahip olmaları,
- İnternet kesildiğinde bir şeyleri kaçırdıkları ve yakalayamayacakları inancına sahip olmaları,
- İnternet bağlantılı cihazları uyurken dahi ulaşılabilir mesafede bulundurmaları,
- Bildiri, mesaj sesinden keyif almaları,
- İnternet olmadan 1 saatten fazla kalamamaları,
- Günlük 20'den fazla sosyal amaçlı bildirimde bulunma,

- Reel alternatifler yerine sürekli olarak çevrimiçi olanları tercih etme (Gündelik işler, yemek sipariş, fatura ödeme... vb.),
- Nomofobik (cep telefonundan mahrum kalma korkusu) ve internet bağımlısı olmak.

Netlessfobi'nin sonuçları bireyleri etkilediği kadar kurumları da etkilemektedir. Hem çalışanların performansları açısından hem de sanal dünyada kurumu zedeleyici davranışlarda bulunma oranlarının artması nedeniyle kurumlarına olumsuz etki yapabilirler. Öztürk'te çalışmasında (2015: 634) netlessfobi'nin kurumsal ve bireysel sonuçlarına değinmiştir.

Tablo 1: Netlessfobi'nin Kurum İçi Sonuçları

	SONUÇ	İÇERİK
KURUMSAL SONUÇLAR	Çalışan devir hızında artış	Yetenek ve kapasitesini eksik kullanan, verimsizleşen personel işten çıkartılır. Bu hem zaman hem de insan kaynakları uygulaması adına para kaybına neden olur.
	Kurumsal gizlilik ve itibar kaybı	İş görenlerin sosyal medya aracılığı ile görsel ya da yazılı paylaşımlarla kurum içi sıkıntı, çatışma çıkararak kurumun imajına zarar vermeleri durumudur.
	Verimlilik Kaybı	Kurum içerisinde yapılması gereken işler yavaşlar veya ertelenir. Konsantrasyon eksikliği nedeniyle sık ve ciddi hatalar görülmeye başlar. Ciddiyetsizlik kurum kültürüne bulaşabilir.
	Telif Hakkı – Ar-ge Sırları	Çeşitli paylaşımlarda finansal raporlar ya da çeşitli ar-ge çalışmaları isteyerek ya da istemeyerek sızdırılabilir.
	Hukuki Sıkıntılar	İş görenlerinin hatalı davranış (hakaret, ırkçılık, taciz vb.) ve paylaşımlarından ya da girdikleri illegal sitelerden (çocuk istismarı, yüksek şiddet içerikli videolar vb.) kimi zaman kurum sorumlu tutulabilir. Bu durumda ciddi hukuki sıkıntılarla yüzleşebilir.
	Ağ Tabanının Verimsiz	Sınırlı hacimli veri akışı hızının yavaşlatılması ya da hata vermesi

	Kullanılması	durumudur.
	Bilgi Sisteminde Açıklar ve Saldırıları	Girilen web sitelerinden bulaşabilecek çeşitli casus yazılımlar ve hacker saldırılarına karşı açık vermek.
	Hızlı Biçimsel Olmayan İletişim (Dedikodu)	Anlık paylaşımlarla örgüt içi huzur ortamının zedelenmesi, sanal çatışma ve mobbing ortamının oluşması durumudur.
KİŞİSEL SONUÇLAR	Disiplin Suçu İşleme/İşten Çıkartılma	Uygunsuz internet kullanımı ve verim düşüklüğü nedeniyle karşılaşılabilecek olumsuz sonuçlar.
	Terfi ve Diğer Promosyonlardan Yararlanma	
	Bilgisayarından Kişisel Bilgilerin Çalınması	Girilen web sitelerinden bulaşabilecek çeşitli casus yazılımlar ve hacker saldırılarına karşı açık vermek.
	Konsantrasyon Eksikliği	Sürekli çevrimiçi olma arzusu nedeniyle yaratıcılık ya da yüksek dikkat gerektiren işleri geciktirme ya da konsantre olamama durumudur.
	Sosyal Medya Zehirlenmesi	Her an her gelişmenin paylaşılması, kişisel gizlilik anlayışının ortadan kalkarak kurum içi çatışmalarda dezavantajlı duruma düşme durumudur.
	İşlerini Yetiştirememesi	Yoğun internet kullanımı nedeniyle günlük işlerini aksatma durumudur.
	Kaytarma Faaliyetini İfşa Etme	Her an her gelişmenin paylaşılması, kişisel gizlilik anlayışının ortadan kalkarak kaytarılan her anın üst yönetime kendi kendine ifşa edilmesi durumudur.
	Şarjsız İletişim Sorunu	Uzun toplantı ve görüşmelerde dikkat dağınıklığı ve yoğunlaşma eksikliği durumudur.
	İnternet Kısıtlamalarında	İnternet sınırlandırması politikaları

	Depresif Tutum	nedeniyle kurumda sıkıntı yaratma ve kişisel kredisini bu başkaldırışı ile azaltma durumudur.
	Ciddi Beğenilme Kaygısı ve Yüksek Doz Özgüven	Yaratılan sanal kimlikler ya da çevrimiçi kimliği ile gerçek kimliği arasındaki farkın unutulması sonucunda “beğen”ilme arzusunun gerçek hayatta da beklenmesi ve belirli konularda ağırbaşlılığın ve profesyonelliğin kaybedilmesi durumudur.

Kaynak: Öztürk, 2015: 634.

Tablo 1’den anlaşılacağı üzere netlessfobi’nin kurumsal ve kişisel etkileri bulunmaktadır. İşleri yetiştirememeye, yoğunlaşma eksikliği, işten kaytarma gibi pek çok kişisel problemler ortaya çıkmaktadır. Bu problemler zaman içerisinde çalışanların kurumun verimliliğine, imajına ve yapısına olumsuz etkisi olabilmektedir.

Netlessfobi ile ilgili Türkçe alan yazına bakıldığında ise, çok fazla çalışmaya rastlanılmamaktadır. Öztürk (2015) tarafından yapılan çalışmada Netlessfobi teorik olarak ele alınmıştır. İnternetsiz kalma korkusunun örgütsel anlamda ortaya çıkaracağı durumlar irdelenmeye çalışılmıştır. Güney (2017) tarafından yapılan çalışmada da Netlessfobi teorik olarak ele alınmıştır. Türkiye’de dijital bağımlılığın ve bunun sonucunda oluşan netlessfobi kavramının farklı açılardan etkileşim kuramı çerçevesinde inceleneceği ifade edilse de derinlemesine bir analiz gerçekleştirilmemiştir. Öztürk (2017) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise, üniversite öğrencilerinde Netlessfobi’nin akademik performanslarına olan etkisi araştırılmıştır. Anket uygulaması ile çalışma desteklenmiştir. Ancak çalışmanın tam metnine ulaşılamamaktadır. YÖK Ulusal Tez Veri Merkezine girildiğinde de netlessfobi ile ilgili herhangi bir tez çalışmasına rastlanılmamaktadır. Netlessfobi ile doğrudan ilişkili Türkçe kaynak çok fazla olmamakla birlikte internet bağımlılığı, cep telefonu yoksunluğu gibi ilişkili kaynaklar söz konusudur. Bu açıdan aşağıda yer verilen saha çalışmasının alana katkı sağlaması beklenmektedir.

3. Isparta İli Kamu Çalışanları Üzerine Bir Araştırma

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı kamu çalışanlarının internetsiz kalma korkusu konusundaki tutumlarını belirlemek ve bu bağlamda çalışanların demografik özellikleriyle ve sosyal medya kullanıp kullanmamalarına göre internetsiz kalma korkusu ve alt boyutları arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir.

İnternet günümüzde özel ya da kamu sektöründe çalışan ya da çalışmayan tüm bireyler için vazgeçilmez bir olgu haline gelmiştir. İnternetsiz kalmak zaman zaman bireylerin korkmasına ve endişelenmesine psikolojik olarak ruh halinin olumsuz yönde

etkilenmesine neden olabilmektedir. Bu araştırma kamu çalışanlarının internetsiz kalmaları durumunda psikolojilerinin nasıl etkilendiğini ölçmek açısından önemlidir.

3.2. Araştırmanın Evreni, Örneklemi

Araştırmanın evreni kamu çalışanları olup, örneklem olarak Isparta ilinde çalışan kamu personeli olarak belirlenmiştir. Örneklemden daha fazla yararlanabilmek ve daha çok veri elde edebilmek amacıyla kamu çalışanları arasında kurum ve meslek ayrımı yapılmamış sadece kamu çalışanı olması esas alınmıştır. Isparta ilinde 350 adet anket çoğaltılıp katılımcılara dağıtılmış, bunlardan 337 tanesi cevaplandırılmış, cevaplandırılan anketler içinde eksik ya da özensiz olarak cevaplandırılan 11 anket inceleme dışı bırakılmış ve geriye kalan 326 anket analize tabi tutulmuştur.

3.3. Verileri Toplamada İzlenen Yöntem ve Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yazılı soru sorma tekniği olan anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılanlar kolayda yöntemiyle tespit edilmiştir. Veri toplama da kullanılan ölçek (Günüç, 2009)'un çalışmasından uyarlanarak alınmıştır. Anketin birinci kısmında demografik özelliklerden katılımcıların cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, maaşı ve eğitim düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci kısımda İnternetsiz kalma korkusu ölçeğinin alt boyutu olan yoksunluk boyutuna ilişkin (1-11), kontrol güçlüğüne ilişkin (12-21), işlevsellikte bozulmaya ilişkin (22-28), sosyal izolasyona ilişkin (29-36) toplam 36 ifade yer almıştır. Ölçekte yer alan ifadeler 5'li Likert ölçeği ile düzenlenmiştir. Bu ölçek, ifadelere katılım düzeyini belirlemek için 1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum ve 5=Kesinlikle Katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir.

3.4. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmada bağımlı değişkenlere (internetsiz kalma korkusu) ilişkin ortalama ve demografik değişkenlere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları sunulmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri ile internetsiz kalma korkusu arasında bir ilişki olup olmadığını ve internetsiz kalma korkusu boyutlarının birbiriyle ilişkili olup olmadığını tespit etmek için korelasyon analizi ve sosyal medya kullananlarla kullanmayanlar arasında internetsiz kalma korkusu açısından anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek içinde Independent Samples Testi yapılmıştır. Araştırmada verilerin analizi için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılmıştır. Analizler % 95 güven aralığında gerçekleştirilmiştir.

3.5. Araştırma Bulguları ve Analizleri

Araştırmanın uygulandığı kurumda pilot uygulama (n=50) gerçekleştirilerek araştırmada kullanılan ölçeğin güvenirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 2. Güvenirlik Katsayıları

	Cronbach's Alpha Güvenirlik Katsayısı	Madde Sayısı

Genel ölçek	,918	36
Yoksunluk	,929	11
Kontrol Güçlüğü	,940	10
İşlevsellikte Bozulma	,895	7
Sosyal İzolasyon	,911	8

Anketin güvenilirlik derecesi Alpha = 0,91 olarak bulunmuştur. Alt boyutlardan yoksunluk boyutu 0,92, kontrol güçlüğü boyutu 0,94, işlevsellikte bozulma boyutu 0,89, sosyal izolasyon boyutu ise 0,911 düzeyinde güvenilir olduğu görülmektedir.

3.5.1. Tanımlayıcı Bulgular

Bu kısımda araştırmaya katılan katılımcıların demografik özellikleri ve internet kullanımına ilişkin verileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3. Demografik Bulgular

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)	Medeni Durum	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	138	42,3	Evli	210	64,4
Erkek	188	57,7	Bekâr	116	35,6
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)	Gelir	Frekans	Yüzde (%)
İlköğretim	10	3,1	0-2000	22	6,7
Lise	54	16,6	2001-4000	164	50,3
Ön Lisans	72	22,1	4001-6000	114	35,0
Lisans	144	44,2	6001-8000	14	4,3
Yüksek Lisans	46	14,1	8001 ve üstü	12	3,7
Yaş	Frekans	Yüzde (%)	Çalışma Süresi	Frekans	Yüzde (%)
20-27	62	19,0	0-5	68	20,9
28-35	88	27,0	6-10	78	23,9
36-43	84	25,8	11-15	50	15,3
44-51	62	19,0	16-20	46	14,1
52 ve üstü	30	9,2	21 yıl ve üstü	84	25,8

Tablo 3’de yer alan demografik verilerden anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılanların %42,3’ü kadın ve %57,7’si erkektir. Katılımcıların çoğunluğunu %64,4’ü evliler oluşturmaktadır. Eğitim seviyelerine bakıldığında %44,2 ile lisans mezunları ilk sırada yer alırken, sırasıyla %22,1 ön lisans, %16,6 ortaöğretim, %14,1 lisansüstü ve %3 ile ilköğretim mezunları takip etmektedir. Katılımcıların yarısından biraz fazlası %50,3 ile 2001-4000-TL arasında gelir elde etmektedir. Geriye kalanlar katılımcılara bakıldığında %35’i 4001-6000-TL, %6,7’si 0-2000-TL, %4,3’ü 6001-8000-TL ve %3,7’si ise 8001 TL ve üstünde maaş almaktadır. Katılımcılar büyük çoğunlukla 51 yaş altında olup, %71,8’ini 43 yaş altı çalışanlar oluşturmaktadır. Yüzdelerle bakıldığında, %19’unun 20-27, %27’sinin 28-35, %25,8’inin 36-43, %19’unun 44-51, %9,2’sinin 52 yaş ve üzeridir. Son olarak, çalışanların %20,9’unun 0-5, %23,9’unun 6-10, %15,3’ünün 11-15, %14,1’inin 16-20, %25,8’inin 21 yıl ve üstü çalışma süresi olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular

Günlük İnternet Kullanım Süresi	Frekans	Yüzde (%)
0-2 Saat	114	35,0
3-5 Saat	124	38,0
6-8 Saat	66	20,2
8-10 Saat	14	4,3
12 Saat ve Üstü	8	2,5
İnternete Ulaşım yeri	Frekans	Yüzde (%)
Ev	82	25,2
Cep Telefonu	182	55,8
İnternet Cafe	6	1,8
İşyeri	56	17,2
İnternet Kullanma Amacı*	Frekans	Yüzde (%)
İş Gereği	180	55,2
Sosyal medya	184	56,4
Haber-Araştırma	152	46,6
Müzik-Oyun	36	11,0
Web de Sörf	30	0,9
Sosyal Medya Kullanma	Frekans	Yüzde (%)
Evet	260	79,7

Hayır	66	20,3
Kullanılan Sosyal Medyalar*	Frekans	Yüzde (%)
Facebook	190	58,3
İnstagram	96	29,4
Twitter	46	14,1

*Katılımcılardan birden fazla seçenek işaretlemeleri istenmiştir.

Tablo 4'te görüldüğü üzere katılımcıların %35'i 0-2 saat, %38'i 3-5 saat, %20,2'si 6-8 saat, %4,3'ü 8-10 saat ve %2,5'i 12 saat ve üstü günlük olarak internet kullanmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunun günlük internet kullanım sürelerinin çok fazla olmadığı görülmektedir. Yine katılımcıların %25,2'si evden, %55,8'i cep telefonundan, %1,8'i internet kafeden, %17,2'si işyerinden internete bağlandıklarını ifade etmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere, katılımcılar ekseriyet ile cep telefonundan internete bağlanmaktadır. İşyerinde internete bağlanma oranı cep telefonu ve evden bağlanmaya oranla daha düşüktür. Katılımcılara internet kullanım amacı sorulmuş ve bu soruda birkaç seçenek işaretleyebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre katılımcıların %55,2'si iş gereği, %56,4'ü sosyal medya kullanmak için, %46,6'sı haber-araştırma amacıyla, %11'i müzik-oyun ve %0,9'u ise web de sörf amacıyla internet kullandıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %79,7'si sosyal medya kullandığını, %20,3'ü ise sosyal medya kullanmadığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere katılımcılar arasında sosyal medya kullanımı oldukça yaygındır. Sosyal medya kullananların ise, %58,3'ü Facebook, %29,4'ü İnstagram, %14,1'i Twitter kullandığını ifade etmiştir. Bu seçenekte de katılımcılara birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri belirtilmiştir.

3.5.2. İstatistikî Bulgular

Bu kısımda ölçek ve alt boyut ortalamaları ile katılımcıların genel tutumları, sosyal medya kullananlarla kullanmayanlar arasında internetsiz kalma korkusu açısından anlamlı bir fark olup olmadığı, demografik değişkenlerle internetsiz kalma korkusu arasında bir ilişki olup olmadığı ve internetsiz kalma korkusu ölçeğinin alt boyutlarının birbiriyle arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır.

Tablo 5. Ölçek ve Alt Boyut Ortalamaları

		Yoksunluk	Kontrol Güçlüğü	İşlevsellikte Bozulma	Sosyal İzolasyon	Genel Ortalama
	Mean	2,18	1,82	1,83	1,60	1,85
N	Missing	0	0	0	0	0
	Valid	326	326	326	326	326

Tablo 5'te katılımcıların internetsiz kalma korkusu konusunda genel eğilimlerini tespit edebilmek amacıyla ortalamalara yer verilmiştir. Buna göre boyutlar açısından bakıldığında katılımcılar (2,18) ortalama ile yoksunluk boyutuna "katılmıyorum", (1,82) ortalama ile kontrol güçlüğü boyutuna "katılmıyorum", (1,83) ortalama ile işlevsellikte bozulma boyutuna "katılmıyorum" ve (1,60) ortalama ile sosyal izolasyon boyutuna "kesinlikle katılmıyorum" cevabını verdikleri ve genel olarak da (1,85) ortalama ile internetsiz kalma korkusu konusunda "katılmıyorum" cevabı verdikleri görülmüştür. Katılımcılar açısından internetsiz kalmanın bir korku ve endişe kaynağı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 6'da ise araştırmaya katılanların sosyal medya kullanımlarına göre internetsiz kalma korkuları incelenmiştir.

Tablo 6. Sosyal Medya Kullanımına Göre İnternetsiz Kalma Korkusu

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Genel Ortalama	Equal variances assumed	3,265	,073	2,617	161	,010*	,37163	,1423	,09115	,65211
	Equal variances not assumed			3,301	72,804	,001	,37163	,11257	,14726	,59600
Genel Ortalama	Sosyal Medya Kullanımı		N		Mean		Std. Deviation		Std. Error Mean	
	Evet		260		1,91		,77228		,06773	
	Hayır		66		1,54		,51654		,08992	

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 6'da katılımcıların internetsiz kalma korkusu konusunda sosyal medya kullananlar ile kullanmayanlar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Independent Samples Testi yapılmıştır. Buna göre, sosyal medya kullananlar ile kullanmayanlar arasında ($p=0,010<0,05$) anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Sosyal medya kullananların ortalamasının (1,91) "katılmıyorum" iken, sosyal medya kullanmayanların ortalamasının (1,54) "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde olduğu görülmüştür. Bu sonuç sosyal medya kullananların kullanmayanlara göre biraz daha internetsiz kalma korkusu taşıdıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Tablo 7. Demografik Değişkenlere Göre Korelasyon

Değişkenler		Yoksunluk	Kontrol Güçlüğü	İşlevsellik ve Bozulma	Sosyal İzolasyon
Cinsiyet	Pearson Correlation	,012	-,033	-,024	-,015
	Sig. (2-tailed)	,875	,672	,766	,850
	N	326	326	326	326
Medeni Durum	Pearson Correlation	,064	-,004	-,033	-,142
	Sig. (2-tailed)	,415	,960	,675	,071
	N	326	326	326	326
Yaş	Pearson Correlation	-,012	-,031	-,016	,037
	Sig. (2-tailed)	,875	,692	,841	,642
	N	326	326	326	326
Eğitim	Pearson Correlation	,167*	,030	,047	,035
	Sig. (2-tailed)	,033	,700	,551	,655
	N	326	326	326	326
Çalışma Süresi	Pearson Correlation	,055	,017	,062	,107
	Sig. (2-tailed)	,485	,829	,435	,176
	N	326	326	326	326
Maaş	Pearson Correlation	,199*	,135	,130	,128
	Sig. (2-tailed)	,011	,087	,098	,105
	N	326	326	326	326
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).					

Tablo 7’de ise katılımcıların demografik özellikleri ile internetsiz kalma korkusu arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon testi yapılmıştır. Buna göre katılımcıların cinsiyeti, medeni durumu, yaşı ve çalışma süresi ile internetsiz kalma korkusu arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Buna karşılık katılımcıların “eğitim düzeyi” ile ölçeğin alt boyutu olan “yoksunluk” boyutu arasında ($r=0,16$) çok zayıf ve pozitif yönlü, “maaş” değişkeni ile yine “yoksunluk” boyutu arasında ($r=0,19$) çok zayıf ve pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Çok zayıf bir ilişki düzeyi olmasına rağmen bu sonuçlara göre katılımcıların eğitim düzeyi ve maaşları arttıkça yoksunluk duygularının

da arttığı söylenebilir. Eğitim ve maaş değişkeni ile diğer boyutlar arasında bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Tablo 8. Boyutlar Arası Korelasyon

Boyutlar		Yoksunluk	Kontrol Güçlüğü	İşlevsellikte Bozulma	Sosyal İzolasyon
Yoksunluk	Pearson Correlation	1	,801**	,853**	,607**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000
	N	326	326	326	326
Kontrol Güçlüğü	Pearson Correlation	,801**	1	,937**	,783**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000
	N	326	326	326	326
İşlevsellikte Bozulma	Pearson Correlation	,853**	,937**	1**	,894**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000
	N	326	326	326	326
Sosyal İzolasyon	Pearson Correlation	,607**	,783**	,894**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	326	326	326	326

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Son olarak, Tablo 8’de ölçeğin alt boyutları arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla korelasyon testi yapılmıştır. Buna göre yoksunluk boyut ile kontrol güçlüğü arasında ($r=0,80$) yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki (yoksunluk düzeyi arttıkça kontrol güçlüğü de artmaktadır), işlevsellikte bozulma boyutu ile ($r=0,85$) yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki (yoksunluk düzeyi arttıkça işlevsellikte bozulmada artmaktadır), sosyal izolasyon ile ($r=0,60$) orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki (yoksunluk düzeyi arttıkça sosyal izolasyonda artmaktadır) olduğu tespit edilmiştir.

Kontrol güçlüğü boyutu ile işlevsellikte bozulma arasında ($r=0,93$) çok yüksek pozitif yönlü bir ilişki (kontrol güçlüğü arttıkça işlevsellikte bozulma artıyor), sosyal izolasyon ile ($r=0,78$) yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki (kontrol güçlüğü arttıkça sosyal izolasyonda artmaktadır) olduğu görülmüştür. İşlevsellikte bozulma boyutu ile sosyal izolasyon arasında ($r=0,89$) yüksek düzeyde pozitif bir ilişki olduğu (işlevsellikte bozulma arttıkça sosyal izolasyonda artmaktadır) tespit edilmiştir.

SONUÇ

Dünyada bilgi teknolojileri konusunda yaşanan baş döndürücü gelişmeler toplumsal yaşamın tamamını etkilediği gibi özellikle insanların iş ve çalışma yöntemlerini de değiştirmiştir. Teknoloji ve internet kullanımı hem günlük yaşamın hem de iş yaşamının vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir. Ağ tabanlı bilgisayarların ve mobil teknolojilerin gelişmesi, internete erişim imkânlarının artması ve sosyal medya araçlarının ortaya çıkması bir taraftan kullanıcılar için büyük kolaylıklar sağlarken, öte taraftan internet kullanımının süresinde yaşanan artış ile birlikte pek çok riski de bünyesinde barındırmaktadır. Bu risklerden birisi de internetsiz kalma korkusu olarak adlandırılan netlessfobi'dir. Bir tür teknoloji çağı hastalığı olarak da adlandırılabilen netlessfobi'nin çalışma yaşamında işleri yetiştirememeye, işe yoğunlaşamama, işten kaytarma, kurumsal verimliliğin azalması ya da kurum imajının bozulması gibi ortaya çıkardığı kişisel ve kurumsal sorunlar söz konusudur. Bu çalışmayla da Isparta ilinde görev yapan kamu çalışanlarında netlessfobi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Isparta'da bulunan farklı kurumlarda çalışanlarla anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Yapılan anket uygulaması neticesinde katılımcıların %35'inin 0-2 saat, %38'inin 3-5 saat, %20,2'sinin 6-8 saat, %4,3'ünün 8-10 saat ve %2,5'inin 12 saat ve üstü günlük olarak internet kullandığı tespit edilmiştir. Yine katılımcıların %25,2'si evden, %55,8'i cep telefonundan, %1,8'i internet kafeden, %17,2'si işyerinden internete bağlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların %79,7'sinin sosyal medya kullandığı, %20,3'ünün ise sosyal medya kullanmadığı ve sosyal medya kullananların ise %58,3'ünün Facebook, %29,4'ünün Instagram ve %14,1'inin ise Twitter kullandığı görülmüştür.

Katılımcıların genel olarak (1,85) ortalama ile internetsiz kalma korkusu konusunda "katılmıyorum" cevabı verdikleri internetsiz kalmanın onlar için bir korku ve endişe kaynağı olmadığı sonucuna erişilmiştir. Katılımcılar arasında internetsiz kalma korkusu açısından sosyal medya kullananlarla kullanmayanlar arasında bir fark olup olmadığını tespit edebilmek için yapılan analiz sonucunda sosyal medya kullananların ortalamasının (1,91) "katılmıyorum" kullanmayanların ortalamasına (1,54) "kesinlikle katılmıyorum" şeklinde olduğu görülmüştür ($p=,010<0,05$). Bu sonuç sosyal medya kullananların kullanmayanlara göre biraz daha internetsiz kalma korkusu taşıdıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcıların demografik özellikleriyle internetsiz kalma korkusu arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda; katılımcıların eğitim düzeyi ile ölçeğin alt boyutu olan yoksunluk boyutu arasında ($r=0,16$) çok zayıf ve pozitif yönlü, maaş değişkeni ile yine yoksunluk boyutu arasında ($r=0,19$) çok zayıf ve pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Çok zayıf bir ilişki düzeyi olmasına rağmen bu sonuçlara göre katılımcıların eğitim düzeyi ve maaşları arttıkça yoksunluk duygularının da arttığı söylenebilir.

Internetsiz kalma korkusu ölçeğinin alt boyutları arasında bir ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonucunda yoksunluk boyutu ile kontrol güclüğü işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon arasında yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Katılımcıların yoksunluk düzeyi arttıkça

kontrol güçlüğü, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyonları da artmaktadır. Diğer taraftan kontrol güçlüğü boyutu ile işlevsellikte bozulma arasında ($r=0,93$) çok yüksek pozitif yönlü bir ilişki olduğu, kontrol güçlüğü arttıkça işlevsellikte bozulmanın da arttığı ortaya çıkmıştır.

Araştırma neticesinde Isparta ilinde kamu çalışanlarında netlessfobi olmadığı sonucuna erişilmiştir. Ancak her ne kadar bu araştırmada katılımcılar internetsiz kalma korkusu taşımadıklarını belirtmiş olsalar da, bireylerin internetsiz kaldıkları anda gerçekten bir korku ya da endişe taşıyıp taşımadıkları nitel araştırma yöntemlerinden olan gözlem ya da görüşme tekniği ile daha net bir biçimde ortaya konulabilir. Bu nedenle gelecek çalışmalar da konu ile ilgili daha geniş ve kapsamlı araştırmaların nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak yapılması kısıtlı olan Türkçe alan yazına önemli katkılar sunabilir. Ayrıca kamu ve özel sektör karşılaştırması yapılması da konu açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

AKSOY, Vedat (2015), "İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Ağ Kullanım Düzeylerinin Fen Lisesi Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine Göre Değişimi ve Akademik Başarılarına Etkisi", **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 19, ss. 365-383.

ALTINBAŞAK, İpek ve Eyüp Sinan KARACA (2009), "İnternet Reklamcılığı ve İnternet Reklamı Ölçümlenmesi Üzerine Bir Uygulama", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, ss. 463-487.

ARISOY, Özden (2009), "İnternet Bağımlılığı ve Tedavisi", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi**, Cilt 1, ss. 55-67.

ASLAN, Özgür ve Selcen ÖNER (2006), "İnternet Ekonomisi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 26, ss. 5-19.

DURAK Batıgün, Ayşegül ve Nevin KILIÇ (2011), "İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler", **Türk Psikoloji Dergisi**, 26 (67), ss. 1-10.

EROĞLU, Şahika ve Bülent YILMAZ (2015), "Akademisyenlerin Türkiye'de İnternet Sansürüne Yönelik Yaklaşımları: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Örneği", **Bilgi Dünyası Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1, ss. 75-104.

GÜLER, Hasan, ŞAHİNKAYASI, Yunis ve Hamide ŞAHİNKAYASI (2017), "İnternet ve Mobil Teknolojilerin Yaygınlaşması: Fırsatlar ve Sınırlılıklar", **Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 14, ss. 186-207.

GÜNEY, Büşra (2017), "Dijital Bağımlılığın Dijital Kültüre Dönüşmesi: Netlessfobi", **Yeni Medya Elektronik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, ss. 207-213.

GÜNGÖR, Müberra ve Gökhan EVREN (2002), "İnternet Sektörü ve Türkiye İncelemeleri", Telekomünikasyon Kurumu Tarifeler Dairesi Başkanlığı, Ankara, <http://www.tacs.eu/tr/pdf/internet.pdf>, Erişim Tarihi: 19.05.2018.

GÜNÜÇ, Selim (2009), “İnternet Bağımlılık Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Bazı Demografik Değişkenler İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi**, Van.

ÖVÜR, Ayten (2017), “Diseases and The Possible Effects that The New Media Brought into The Digitalizing World”, **Communication and Technology Congress 2017**, Ed: Özden Çankaya, Hülya Yengin, Deniz Yengin, *EDlearning Publishing*, Bologna, Italy, ss. 20-36, <http://vrlab.aydin.edu.tr/ctc2017/>.

ÖZTÜRK, Umut Can (2015) Bağlantıda Kalmak Ya da Kalmamak İşte Tüm Korku Bu, İnternetsiz Kalma Korkusu ve Örgütsel Yansımaları, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 8, Sayı 37, ss. 629-638.

TAYLAN, Hasan Hüseyin ve Nikolin AGALLIJA (2016), “Arnavutluk'ta Gençlerde İnternet Bağımlılığı”, **International Journal of Academic Value Studies**, 2 (4), ss. 1-12.

ÜMMET, Durmuş ve Füsün EKŞİ (2016), “Türkiye'deki Genç Yetişkinlerde İnternet Bağımlılığı: Yalnızlık ve Sanal Ortam Yalnızlık Bağlamında Bir İnceleme”, **Addicta: The Turkish Journal on Addictions**, Cilt 3, Sayı 1, ss. 29-53.

2018 Dijital Raporu (Digital in 2018), <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>, Erişim Tarihi: 20.05.2018.

2018 Dijital Raporu: Batı Asya Bölüm 1 Kuzey-Batı (Digital in 2018: Western Asia Part 1 (North-West)), <https://kepios.com/data>, Erişim Tarihi: 20.05.2018.

<http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/turkiyede-internet-25-yasinda>, Erişim Tarihi: 20.05.2018.

**AKSARAY BELEDİYESİ ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN ÇEVRE POLİTİKALARININ
İNCELENMESİ**

Dr. Öğr. Üye. Bülent ESKİN*

Bil. Uz.Sema DOĞANAY*

ÖZ

Çevre sorunları, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'nin de en önemli sorunlarından birisi haline gelmiştir. Hava, su ve toprak kirliliği, küresel ısınma, flora ve faunanın tahribi, ekolojik dengenin bozulması, katı atıklar ve kentleşmenin ortaya çıkardığı problemler günümüzdeki ortak çevre sorunları arasında yer almaktadır. Ülkeler, dünyayı küresel ölçekte etkileyen bu çevresel sorunlara çözüm üretmek için bir araya gelmektedir. Fakat bugünkü ve gelecek nesillerin devamlılığını sağlamayı amaçlayan bu faaliyetler yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, çevresel sorunlar evrensel boyuta ulaşmadan yerel düzeyde ele alınmalıdır. Dolayısıyla çevre sorunlarının çözümünde bir yerel yönetim birimi olan belediyelere önemli derecede sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda yapılacak olan politikaların yerelden başlayarak küresel bir boyuta ulaşması kapsamında, yerel yönetimlerin öneminin Aksaray Belediyesi örneği üzerinde irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle dünyada ve Türkiye'de çevre politikalarının gelişimi değerlendirilmiştir. Daha sonrasında, Aksaray ilinde çevre sorunlarının çözümü için uygulanan politikalara ve faaliyetlere yer verilmiştir. Bu politikalar ve faaliyetler arasında içme suyu üretimi, alt yapı ve kanalizasyon çalışmaları katı atıkların ortadan kaldırılması, yeşil alanların oluşturulması ve kentsel dönüşüm projeleri yer almaktadır. Çalışmanın en son kısmında, coğrafi konumu, doğal, kültürel ve tarihi değerleri ile büyük önem taşıyan Aksaray ilindeki çevresel sorunlara yönelik olarak görüş ve önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca gerçekleştirilen bu çalışma ile yapılacak araştırmalar için temel oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aksaray Belediyesi, Çevre Politikaları, Yerel Yönetimler

**INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL POLICIES IN CASE STUDY: AKSARAY
MUNICIPALITY**

ABSTRACT

Environmental problems have become one of the most important problems in Turkey as well as in every part of the world. Problems of air, water and soil pollution, global warming, destruction of flora and fauna, deterioration of ecological balance, solid wastes and urbanization are among the common environmental problems today. Countries come together for solution to these environmental challenges that affect the world on a global scale. But these activities, which aim to maintain the continuity of present and future generations, are insufficient. Therefore, environmental issues must be addressed at the local level without reaching the universal dimension. Therefore, municipalities, which are a local government unit in solving environmental problems, have important responsibilities. In the light of these explanations, it is aimed to investigate the importance of the local administrations on the Aksaray Municipality example, in terms of reaching a global dimension starting from the local level. In scope of this study, firstly is evaluated the development of environmental policies in the world and Turkey.

* Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, b_eskin@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-7990-4138

* Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Dr. Öğrencisi, semadoganay68@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0001-7611-7297

Later, policies and activities for the solution of environmental problems in Aksaray province is explained. Among these policies and activities are the provision of drinking water, sewage infrastructure activities, the elimination of solid wastes, creation of green spaces and urban transformation projects. In the last part of the study, opinions and suggestions were made for environmental problems in Aksaray province which is of great importance with geographical location, natural, cultural and historical values. Also, in this study is aimed to present a basis for future researches.

Keywords: Aksaray Municipality, Environmental Policies, Local Governments

1. GİRİŞ

İnsan varoluşundan bu yana doğayla etkileşim içinde olmuştur. Doğadan etkilenen ve çoğu zaman da doğayı etkileyen insan, çevre üzerinde üstünlük kurmaya çalışmış ve doğal kaynakların aşırı tükenmesine neden olmuştur. İnsanların çeşitli faaliyetlerinden etkilenen çevrede, özellikle sanayi devrimi sonrasında yaşanan gelişmeler büyük çevresel sorunlar meydana getirmiştir.

1960'lı yıllarda çevre sorunları ciddi tehditler oluşturmaya başlamış ve 70'li yıllarda var olan kalkınma anlayışının içeriğinin yeniden ele alınması sonrasında çevre sorunları dünya geneline yayılmıştır (Özçağ ve Hotunluoğlu, 2015: 306). Bugün hava, su, toprak kirliliği, küresel ısınma, iklim değişikliği ve nüfus artışı insanlığın ortak çevre sorunları arasında yer almaktadır. Gün geçtikçe artan ve yayılan bu sorunlar karşısında merkezi ve yerel hükümetler tarafından gereken tedbirlerin alınması yaşamın devamlılığı açısından bir zorunluluk haline gelmiştir.

Son yıllarda dünyada hızlı şekilde gerçekleşen teknolojik gelişmeler ve enerjiye duyulan ihtiyacın artmasıyla çevre sorunlarının boyutu daha da büyümüştür. Bu durumlardan dolayı zarar gören ve tahrip olan çevrenin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere bırakılması için politikalara ihtiyaç vardır. (Jaffe, Newell ve Stavins, 2005:168). Sürdürülebilir bir çevre oluşturulması için gerekli olan en önemli politikalar arasında teknolojik gelişmeler sonucu oluşan tehlikeli atıkların kontrol altında tutulması, yer almaktadır. Ayrıca endüstride kaynak kullanımı ve kirleticilerin miktarını azaltma ile daha tehlikeli maddeler yerine daha az zararlı kimyasalların kullanımını teşvik etme iki önemli önleyici hedef politika arasında yer almaktadır.(Callan ve Thomas, 2013: 512-513).

Çevre konusunda yapılan tüm çalışmalar canlı yaşamını ve sağlığını etkilediğinden dolayı istenen hedeflere ulaşılması için nitelikli çevre politikalarına gereksinim vardır. Bu açıdan başta hükümetler olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve çevresel örgütler yapılan çevre politikalarının birbiriyle uyumlu olmasına odaklanılmışlardır. (Arts, Knill ve Holzinger, 2008: 66).

Çevre sorunlarının önlenmesi, çevrenin korunması ve sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik, ileriye dönük olarak hükümetler tarafından yapılan faaliyetler çevre politikalarını oluşturmaktadır. Ülkelerin benimsedikleri çevre politikaları farklılık gösterse de, insanları sağlıklı bir çevrede yaşatmak, toplumun mevcut çevre değerlerini korumak ve geliştirmek bunun yanında çevre politikalarının uygulanmasında toplumsal adalet ilkelerine uyulmasını sağlamak ortak değerler arasında yer almaktadır (Keleş, 1992: 172).

Çevre sorunlarının karmaşık yapısı ülke çapında yapılan politikaların yanında bölgesel politikaların yapımını da zorunlu hale getirmektedir. Bölgesel olarak ortaya çıkan ve ilerleyen zamanlarda küresel boyuta ulaşan çevre sorunlarının önlenmesinde yerel yönetimlere özellikle de halka en yakın konumda bulunan belediyelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Yerel sorunların küresel boyuta ulaşmasının engellenmesi bu yönetimlerin uygulayacakları çevre politikalarıyla yakından ilgilidir.

Bu çalışmada, dünyadaki ve Türkiye'deki çevre politikası hakkında bilgi vermek, çevre politikalarının uygulanmasında bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin önemini Aksaray Belediyesi örneği üzerinden belirtmek ve Aksaray Belediyesi'nin Aksaray ilindeki çevre sorunlarının çözümüne yönelik çevre politikaları konusunda yaptığı çalışmaları incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın en son kısmında gelecekte yapılacak çalışmalara temel oluşturmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

2. MATERYAL-YÖNTEM

Bu çalışmanın ana materyalini literatür araştırması sonucu elde edilen çeşitli yerli ve yabancı birincil ve ikincil kaynaklar oluşturmaktadır. Çalışmanın oluşturulması aşamasında, üniversite kütüphanelerinden, çeşitli elektronik kütüphane kaynaklarından, bazı ulusal ve uluslararası arama motorlarından ve bu konuda yazılan makalelerden yararlanılmıştır.

Çalışmada konuyla ilgili ilk olarak dünyada çevre politikalarının gelişimi incelenmiştir. Daha sonrasında genel olarak Türkiye'deki planlı dönem öncesi ve planlı dönemde çevre politikalarına yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında Türkiye'de kalkınmada öncelikli iller arasında yer alan Aksaray ilinde bulunan çevre sorunlarının çözümüne yönelik Aksaray Belediyesi tarafından yürütülen çalışmalara değinilmiş ayrıca bu sorunların çözümü için öneriler geliştirilmiştir.

3. DÜNYA'DA ÇEVRE POLİTİKALARI

İnsanlar tarafından doğal kaynakların hiç tükenmeyecekmiş gibi kullanılması sonucunda doğa artık kendini yenileyemez duruma gelmiş, dünyayı etkileyen büyük çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Bu durumun meydana gelmesinde insanın kendisini "doğanın efendisi" olarak görmesi esasına dayanan insan-merkezli yaklaşım etkili olmuştur (Armstrong ve Botzler, 1993: 53). Doğaya üstünlük kuran insanlığın çeşitli faaliyetleri sonucunda hava kirliliği, toprak kirliliği ve su kirliliği küresel boyuta ulaşmıştır. Ayrıca canlı yaşamını birçok yönden olumsuz etkileyen küresel ısınma sanayi devriminden bu yana, dünyanın mevcut sıcaklığını yükseltmiş, 21. yüzyılın en önemli konularından birisi haline gelmiştir (Anderson, 2010: 133).

Büyük çaplı çevre sorunlarının meydana gelmesiyle ülkelerin bu konudaki çözüm arayışları özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumların ve ülkelerin gündeminde yer almıştır. Çevre politikalarının ortaya çıkışı ise II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte değişen yaklaşımların etkisiyle olmuştur. Ülke bazında çevre politikası kavramının doğmasına ilişkin ilk örnekler, ABD'de kamu politikaları çerçevesinde görülmektedir (Çınar, 2001: 265).

Uluslararası çevre politikaları kapsamında kirliliğin denetim altına alınması gereğini ortaya çıkaran ilk örnek Kuzey Amerika'yı ve Avrupa'yı etkileyen geniş alanlı

hava kirliliğidir. Bu kirlilikten etkilenen özellikle Norveç ve İsveç gibi ülkelerin yanında Federal Almanya da bulunmaktadır. Daha sonrasında ozon tabakasındaki incelmeyin ortaya çıkması ile çevresel sorunlar sözleşmelerle uluslararası alana taşınmıştır. Uluslararası görüşmelere konu olan bir diğer gelişmeyi ise Kuzey Denizi, Baltık Denizi ve Akdeniz'in kirlilikten korunması oluşturmaktadır (Kaplan, 1999: 107).

Geniş bölgelere yayılan çevre sorunları sonucunda yapılan uluslararası çevre politikaları önem kazanmıştır. Bu kapsamda Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı, Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı ve Kyoto Protokolü gerçekleştirilen uluslararası anlaşmalardır. Bu anlaşmalara ek olarak yayımlanan bildirilerle çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda ülkelere ve insanlara yol gösterecek kararlar alınmıştır (Aksu, 2014: 10).

4. TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARI

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel bir boyuta ulaşan çevre sorunlarına yönelik olarak tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çevre politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'de çevre sorunlarının önlenmesi ve mevcut çevre sorunlarının giderilmesi amacıyla birçok yasal ve kurumsal düzenleme yapılmıştır. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın kurulması, 2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun oluşturulması ve 1982 Anayasası'na çevre hakkını doğrudan düzenleyen 56. maddenin eklenmesi çevreyle ilgili yapılan en önemli düzenlemeler arasında yer almaktadır (Kızılböğü ve Batal, 2012: 195).

Türkiye'de çevre politikasını geliştirme çabaları özellikle 1972 yılında gerçekleştirilen Stockholm İnsan ve Çevre Konferansı'ndan sonra başlamıştır. Bunun öncesinde de çevre konusunda atılan adımlar bulunmaktadır. Günümüzdeki çevre koruma ve geliştirme anlayışından uzak olsa da, sonradan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne aktarılan Osmanlı Devleti döneminde gerçekleştirilen çevre politikaları bulunmaktadır. Bu politikaları su kaynaklarının, hava kalitesinin ve ormanların korunması ile halk sağlığı konusundaki sorunların çözümüne yönelik sınırlı sayıda yasal düzenlemeler oluşturmaktadır (Algan, 2000: 222-224).

Cumhuriyet dönemindeki ilk düzenlemeler arasında kentlerin imarı ve halk sağlığının korunması yer almaktadır. 1924 tarihli Köy Kanunu, 1930 tarihli Genel Sağlık Koruma Yasası, Belediye Kanunu ve ormansızlaşma ve toprak erozyonunu önlemeye yönelik politikalar bu düzenlemeler arasında bulunmaktadır (Çaha, 1995: 2). Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren kentlerin iyileştirilmesi ve mevcut sorunların çözümüne yönelik birtakım düzenlemeler yapılsa da 1970'li yıllara kadar çevresel politikaların yapılması ve yapılan politikaların denetimi hususlarında bütünleştirici bir yaklaşım gerçekleştirilememiştir (Toprak, 2012: 207).

Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren planlı kalkınma döneminin başlamasıyla çevre politikaları bir plan doğrultusunda hazırlanmaya başlamıştır. Bu planlarda çevrenin korunması ve geliştirilmesine yönelik olarak dönemine özgü bir takım politikalar gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'de 1963-1972 yıllarını kapsayan birinci ve ikinci kalkınma planında, çevre sorunları için özel bölümler ayrılmamış, ayrıntılı politikalar

oluşturulmamıştır. Bu planlarda, çevre kavramına çevre sağlığı konusunda sınırlı olarak değinilmiştir (Ökmen ve Parlak, 2001: 4).

Üçüncü beş yıllık kalkınma planında (1973-1977), ülkenin su, hava, kıyı gibi başlıca çevre sorunlarına dikkat çekilerek bunların bir planlama doğrultusunda incelenmesi gerektiği ve sanayileşmeye ve kalkınmaya olumsuzluk oluşturabilecek çevre politikalarının benimsenmeyeceği belirtilmiştir (Hobikoğlu, 2007: 81).

Dördüncü beş yıllık kalkınma planında (1979-1983) Haliç ve İzmit körfezlerinin temizlenmesi, Ankara'da hava kirliliğinin denetlenmesi, seçilen çevre politikalarında bölgesel özelliklerin dikkate alınması, çevre ile ilgili faaliyet gösteren vakıf, dernek ve gönüllü kuruluşların çalışmalarının desteklenmesi hedeflenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı, 2017).

İlk dört kalkınma planında çevre kirliliğinin azaltılması hedeflenirken beşinci plandan (1985-1989) itibaren, doğal kaynakların etkin kullanılması ve gelecek nesillere bırakılması için sürdürülebilir kalkınmayı hedef alan planlar yapılmıştır (Karacan, 2007: 716).

Altıncı beş yıllık kalkınma planında (1990-1994), Avrupa Topluluğu'nun çevre planlarıyla uyumlu politikalar yapılmasıyla insan sağlığı ve doğal dengenin korunarak sürekli kalkınmanın sağlanması hedeflenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2017).

Yedinci beş yıllık kalkınma planında (1996-2000), yerel yönetimlerin çevre sorunlarıyla mücadelede güçlendirilmesi, etkin bir çevre yönetimi için Ulusal Çevre Stratejisi'nin yapılması ve çevre ile ilgili mevzuattaki karmaşıklıkların giderilmesi amaçlanmıştır (Çoker, 1996: 43).

Sekizinci beş yıllık kalkınma planında (2001-2005), çevrenin sürdürülebilirliği sağlanırken aynı zamanda ekonomik kalkınmanın dengeli bir şekilde yürütülmesi vurgulanmış, çölleşme ve erozyonla mücadele üzerinde durulmuş, küresel ısınma ve iklim değişikliği sözleşmesi gereğince uluslararası çalışmalar yapılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2017).

Dokuzuncu beş yıllık kalkınma planında (2007-2013), beşinci ve altıncı plan ile birlikte Türkiye'nin gündeminde yer alan sürdürülebilir kalkınma hedefinden uzaklaşıldığı görülmektedir. Beş adet gelişme konusu sunan bu planda sadece rekabet gücünün artırılması konusunda çevrenin korunması ve güçlendirilmesine yer verilmiştir (Hobikoğlu, 2007: 84).

Onuncu beş yıllık kalkınma planında (2014-2018) çevreye duyarlı bir biçimde enerji güvenliğini sağlamak, enerji verimliliğini arttırmak, yenilenebilir enerji kaynaklarını en üst düzeyde değerlendirmek, çevre dostu teknolojiler kullanmak ve çevre ile ilgili konularda uluslararası işbirliğine gitmek hedeflenmektedir (Çağlar ve Acar, 2013: 6).

Türkiye'de çevre sorunları ve çevre politikası ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır (çalışmanın yılına göre):

- Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları (Kaplan, 1999),

- Türkiye’de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi (Hobikoğlu, 2007),
- Çevre Sorunları ve Politikaları (Bozkurt, 2012),
- Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi (Kaypak, 2013),
- Türkiye’nin Çevre Politikasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Yerel Yönetim Bütçesinin İncelenmesi (Toprak, 2017).

5. ÇALIŞMA ALANINA AİT GENEL ÖZELLİKLER

Aksaray ili, İç Anadolu Bölgesi’nin Orta Kızılırmak bölümüne girer. Kuzey yarımkürede 38-39 kuzey paralelleri ile 33-35 doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Doğuda Nevşehir, güneydoğuda Niğde, batısında Konya, kuzeyde Ankara ve kuzeydoğuda Kırşehir(Şekil 1) ile çevrilidir. Kuzeybatısında Tuz Gölü bulunmaktadır. Aksaray 7997 kilometrekarelik (km²) yüzölçümüyle Türkiye’nin ‰ 10’unu kaplamaktadır. Türkiye geneli iller sıralamasında 39. sıradadır. Merkez hariç 7 ilçesi bulunan bu ildeki ilçeler Gülağaç, Eski, Güzelyurt, Ortaköy, Ağaören, Sarıyahşi ve Sultanhanı’dır. Aksaray’ın deniz seviyesinden yüksekliği 980 metredir. İç Anadolu bölgesinde Erciyes’ten sonra Orta Anadolu’nun en yüksek dağı olan Hasandağı (3268 m.) Aksaray ilinde bulunmaktadır (Ahiler Kalkınma Ajansı, 2016: 23).

Şekil 1. Çalışma Alanı’nın Haritası

Kaynak:Coğrafya Harita, 2018

Anadolu’da zengin bir geçmişe sahip olan Aksaray ili, geçmişten günümüze Hitit, Pers, Helenistik Dönem, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Devleti’ni içine alan birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Günümüzde gelişmeye açık bir konumda bulunması ve kalkınmada öncelikli iller arasında yer alması açısından gün geçtikçe önemi artan bu il, Cumhuriyet dönemine kadar Konya’ya bağlı bir sancak olarak kalmış 1920 yılında ise vilayet olmuştur, 1933 yılında vilayetiği alınarak Niğde’ye ilçe olarak bağlanmıştır. 15 Haziran 1989 yılında yeniden vilayet olmuştur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013).

Aksaray Nüfusu 2016 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 396.673 iken 2017 yılında 402.404'e yükselmiştir. 2017 yılındaki son nüfus sayımına göre Aksaray ilindeki nüfus artış hızı % 1.44'tür (TÜİK, 2018).

6. AKSARAY BELEDİYESİ'NİN ÇEVRE POLİTİKALARI

Kentlerde insanların istek ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri yerine getiren belediyeler, insanların sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşayacakları ortamı oluşturmaktadırlar. Günümüzde insan faaliyetleri sonucu çevre kirliliği meydana gelen kentlerde çevreye zarar veren etkinliklerinin büyük bir çoğunluğu belediyelerin yetki sınırları içinde gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda insanların yaşam standartlarının yükseltilmesi, sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşamlarını sürdürmeleri belediyelerin çevre politikalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Aksaray ilinde bugünkü ve gelecekteki yaşamın sağlıklı ve yaşanılabilir bir çevrede sürdürülmesi için başta su kirliliği, atıklar ve yeşil alan azlığı olmak üzere çeşitli çevre sorunları üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu doğrultuda çevresel ve ekolojik dengenin korunmasını kendisine amaç edinen Aksaray Belediyesi çevre sorunlarını önlemek için çeşitli proje ve faaliyetler gerçekleştirmektedir.

6.1. Aksaray İli İçme Suyu Projeleri

Kentlerdeki çevre sorunlarıyla mücadele edilmesi, bu sorunların doğru bir şekilde tespitine bağlıdır. Bu açıdan çalışma alanı olan Aksaray ilindeki çevre sorunlarına bakıldığında, çevre kirliliği açısından öncelikli sorun su kirliliğidir. İl genelinde atık su arıtma tesislerinin yeterli olmamasından dolayı alıcı ortamlarda su kirliliği görülmektedir (Aksaray İli Çevre Durum Raporu, 2015: 89). Bu sorunu önlemek amacıyla Aksaray Belediyesi tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar arasında Aksaray İli Yeni İçme Suyu Projesi, Baraj Su Alma Yapısının Yenilenmesi Projesi, Kılıçarslan Arıtma Tesisi Revizyonu, Aksaray İli İçme Suyu ve Yağmur Suyu Projelendirmesi ve Su Kayıp Kaçak Tespiti yer almaktadır.

6.1.1.Aksaray İli Yeni İçme Suyu Projesi

Aksaray Belediyesi tarafından 2016 yılında yapımına başlanan ve iki yıl içinde bitirilmesi planlanan içme suyu projesindeki temel hedef, Mamasın Barajı'ndan su alınmasının bitirilmesidir. Üç kısımdan oluşan bu projede ilk olarak altı adet kuyu ve iki adet su deposunun yanında isale hattının içme suyu sistemine dâhil edilmesi planlanmıştır. İkinci kısımda üç adet su deposu, isale hattı ve terfi merkezinin yapılması kararlaştırılmıştır. Üçüncü kısımda ise birinci kısım kapsamındaki iletim hattı tamamlanarak yeraltı su kaynağının arıtılması amacıyla Bağlıköy'de yeni arıtma tesisi yapılması planlanmıştır. Projenin 2018 yılı içinde bitmesi hedeflenmektedir (Aksaray Belediyesi, 2016: 28-29).

6.1.2. Baraj Su Alma Yapısının Yenilenmesi Projesi

Bu proje ile birlikte arıtma tesislerine Mamasın Barajı'nın dip çamurunun gelmesi engellenecek, yılın belli dönemlerinde su kalitesi iyi olan baraj bölgelerinden su alınmasına imkân sağlanacaktır. Baraj su alma yapısının yenilenmesi ile Kılıçarslan Arıtma Tesisi'nde kimyasal kullanımı azalacak, mevcut kapasite artırılarak sulama suyu ve Aksaray'ın içme suyu ihtiyacı karşılanacaktır. 2018 yılı içinde projenin

tamamlanması beklenmektedir (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.1.3. Kılıçarslan Arıtma Tesisi Revizyonu

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlı Su Yönetimi Genel Müdürlüğü öncülüğünde başlatılan Türkiye'deki arıtma tesislerinin kimlik kartlarının oluşturulması ve bir veri tabanında toplanması amacıyla Türkiye'de arıtma tesislerinin revize edilerek projelerinin hazırlanması planlanmıştır. Bu doğrultuda Kılıçarslan arıtma tesisi de projeye dâhil edilmiş, projeye ilgili altyapı çalışmalarına başlanmıştır (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.1.4. Aksaray İli İçme Suyu ve Yağmur Suyu Projelendirmesi (IPA-2)

2008-2013 yılları arasında atık su arıtma tesisi ve yağmur suyu kolektör hatlarının Avrupa Birliği (AB) mali yardım programına göre yaptırılması planlanmış ancak Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA 1) döneminde beklenen yardım alınamamıştır. Tekrardan başvuru yapılarak IPA 1 döneminden kalan hakkın IPA 2 döneminde kullanılması amacıyla gerekli başvurular yapılmıştır. Projedeki hedef, Aksaray ilinin su ve yağmur suyu altyapı durumunu güçlendirmektir. Aksaray Belediyesi tarafından ihalesi yapılan proje için SWECO Mühendislik Müşavirlik ve Tasarım Limited Şirketi ile anlaşma yapılmıştır (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.1.5. Su Kayıp Kaçak Tespiti ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Aksaray Belediyesi'nin su arıtma tesislerinde üretilen ve şebekeye verilen suyun yaklaşık %55'i kayıp kaçak niteliğinde olup tahakkuk edilemeyen kısımdır. Aksaray Belediyesi tarafından, faturalanamayan kaçak su kullanımı tespit edilmekte ve faturalı hale dönüşümü sağlanmakta, gereğini yapmayanlar hakkında yasal işlemler yapılmaktadır. Ayrıca arıza yapan hatların kayıtları tutularak Coğrafi Bilgi Sistemi'ne işlenmektedir. Bunun yanında Aksaray ilinin IPA-2 kapsamına alınması halinde şehrin yaklaşık %50 sinin şebeke sisteminin yenilenmesiyle kayıp kaçak oranının azalacağı düşünülmektedir (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.2. Aksaray İli Kanalizasyon Projeleri

Kentin sağlıklı ve temiz bir görünüme sahip olması için alt yapısının güçlü olması gereklidir. Bu doğrultuda Aksaray ilinin yaklaşık %98'i kanalizasyon hizmetinden yararlanmaktadır (Aksaray İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, 2017: 39). Bu kapsamda yapılan çalışmalar arasında Yavuz Sultan Selim Mahallesi Kısmi Kanalizasyon İnşaatı Projesi, Hamidiye Alaca Kısmi Kanalizasyon İnşaatı Projesi ve Atık Su Arıtma Tesisi Projesi yer almaktadır.

6.2.1. Yavuz Sultan Selim Mahallesi Kısmi Kanalizasyon İnşaatı Projesi

Proje, Aksaray Belediyesi ve İller Bankası tarafından yürütülmektedir. İller Bankası Genel Müdürlüğü tarafından ihalesi yapılan işin inşaatına başlanmasına rağmen, hem bölgedeki yeraltı suyunun yüzeye yakın olmasından dolayı hat içine su sızıntılarını önlemek hem de çürük zeminden dolayı yapımı zor olan derin hatlardan kurtulmak için 2017 yılı Şubat ayında proje yenilenmesine gidilmiştir. Tadilatın

tamamlanmasıyla birlikte proje kaldığı yerden devam edecektir (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.2.2. Hamidiye Alaca Kısmi Kanalizasyon İnşaatı Projesi

2015 yılında başlanan proje, yerleşim alanlarındaki kanalizasyon ihtiyacını gidermek amacıyla yapılmaktadır. Proje kapsamında üç farklı bölge bulunmaktadır. Bu bölgeler arasında Hamidiye (Alaca) merkezinde yaklaşık 50 kilometre şebeke hattı, Organize Sanayi Bölgesi yolu çevresi ve Hürriyet mahallesinin güney kısmında yaklaşık 20 kilometre şebeke hattı yer almaktadır (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

6.2.3. Atık Su Arıtma Tesisi Projesi

Aksaray Belediyesi tarafından yapılmasına karar verilen bu tesisin üzerine yapılacağı arazinin tahsisi 2016 yılının Mart ayında gerçekleştirilmiştir. Projelendirme çalışması İller Bankası tarafından yapılacak olan atık su arıtma tesisinin, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sürecine başlanmıştır. ÇED olumlu raporunun alınmasının ardından İller Bankası'na projelendirme hususunda resmi başvuru yapılacaktır. Yapılacak olan bu proje ile birlikte tüm atık sular, bir noktada toplanarak yeni belirlenen arıtma noktasına yaklaşık 3500 metre uzunluğunda tek bir kolektör hat ile iletilecektir (Anonim 1, Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü, 2017).

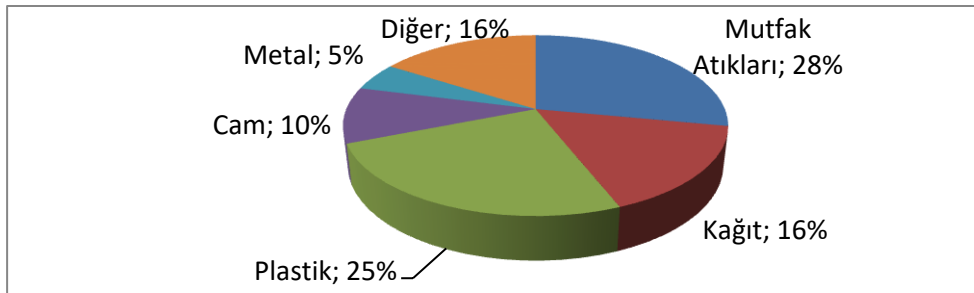
6.3. Aksaray İlinde Katı Atıklara Yönelik Yürütülen Çalışmalar

Aksaray ilindeki bir diğer sorunu da katı atıklar oluşturmaktadır. Çeşitli faaliyetler sonucunda meydana gelen atıklar ilde kirlilik meydana getirmektedir. Bu kapsamda Aksaray ilinde Aksaray Belediyesi tarafından evsel atıkların, tıbbi atıkların, ambalaj atıklarının, atık pillerin, bitkisel atık yağların, ömrünü tamamlamış lastiklerin toplanmasına ve bertarafına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

6.3.1. Evsel Atıkların Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

Aksaray ilindeki en önemli sorunlardan biri olan katı atıklar, Aksaray Belediyesi'nin anlaşma yaptığı Özen Cam Geri Dönüşüm Kazanım ve İnşaat Sanayi Limited Şirketi ve Tarhan Plastik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi tarafından toplanarak geri dönüşüm tesislerinde bertaraf edilmekte ve ekonomiye kazandırılmaktadır. 2016 yılında kentteki atıklara bakıldığında (Şekil 2) en büyük oranın mutfak atıklarına (%28) ait olduğu görülmektedir. Sonrasında plastik atıklar (%25) yer alırken, kâğıt ve diğer atıkların oranı (%16) aynıdır. En az atık ise metal atıklarda (%5) görülmektedir (Aksaray İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, 2016: 45).

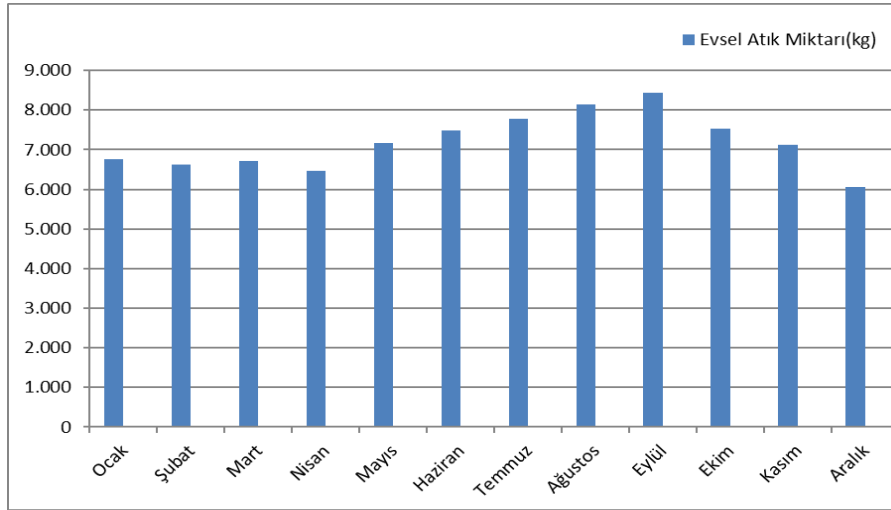
Şekil 2. Aksaray İlinde 2016 Yılı Atık Oranları

Kaynak:Aksaray İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, 2017: 45

Katı atıklar içerisinde bulunan evsel atıkların Aksaray ilindeki son 6 yıl içerisinde toplanma miktarları 2011 yılında 67.299,138 kilogram (kg), 2012 yılında 70.277,732 kg, 2013 yılında 70.394,276 kg, 2014 yılında 70.297,376 kg, 2015 yılında 75.780,304 kg ve 2016 yılında 86.267,363 kg (Şekil 3) olarak gerçekleşmiştir (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

Şekil 3. Aksaray İli 2016 Yılı Aylara Göre Evsel Atık Miktarları

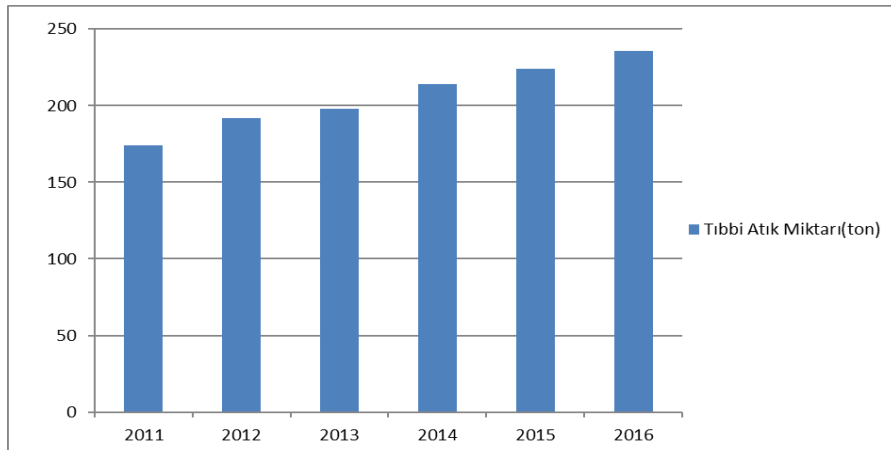

Kaynak: Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017

6.3.2. Tıbbi Atıkların Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

2011 yılından itibaren tıbbi atıkların toplanması işlemi yapılan program doğrultusunda bir adet lisanslı tıbbi atık aracı ile üretim hızı miktarına göre günlük veya bir gün arayla gerçekleştirilmektedir. Tıbbi atık sterilizasyon tesisi bulunan Aksaray ilinde tıbbi atıklar Athisa Çevre Sağlık Hizmetleri Sanayi Ticaret Limited Şirketi tarafından toplanmaktadır. Aksaray ilinde 2011 yılından itibaren tıbbi atık miktarının arttığı (Şekil 4) tespit edilmiştir (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

Şekil 4. Yıllar İtibariyle Aksaray İlinde Toplanan Tıbbi Atık Miktarları

Kaynak: Aksaray İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu, 2017: 54

6.3.3. Ambalaj Atıklarının Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

Aksaray ili sınırları içerisinde iki adet lisanslı ambalaj atığı toplama firması ile ambalaj atıkları toplanmaktadır. Aksaray ili iki bölgeye ayrılmış, Özen Cam Geri Dönüşüm Kazanım ve İnşaat Sanayi Limited Şirketi 1. bölgede, Tarhan Plastik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi ise 2. bölgede faaliyet göstermektedir. Ayrıca 2009 yılından beri Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü'nce okullarda ambalaj atıklarını toplamaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

6.3.4. Atık Pillerin Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

2010 yılından itibaren Aksaray Belediyesi, Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği gereğince atık pillerin ayrı toplanmasına ve bertaraf edilmesine yönelik olarak yetkilendirilmiş firma olan Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği ile protokol imzalamıştır. Ayrıca, 2010 yılından itibaren Aksaray Belediyesi tarafından okullarda kumbara ve atık pil kutularıyla atık pillerin toplanmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

6.3.5. Bitkisel Atık Yağların Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

2011 yılından itibaren Aksaray Belediyesi tarafından haftanın belirli günlerinde belediye yetkililerince lokanta ve yemek fabrikaları gibi işletmeler denetlenmekte, bitkisel atık yağların ayrı olarak biriktirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Aksaray ilinde bitkisel atık yağ geri kazanım tesisi ve bitkisel atık yağ taşıma lisansı almış araç bulunmamaktadır (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

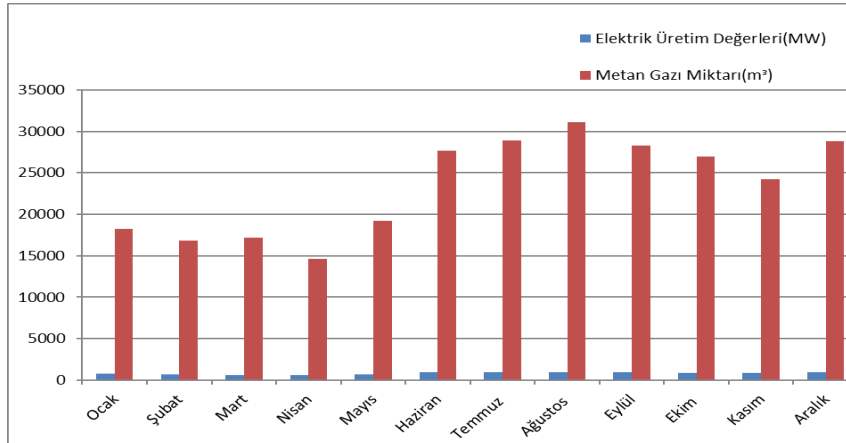
6.3.6. Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Toplanması ve Bertarafına Yönelik Çalışmalar

Aksaray ilinde, 2011 yılından itibaren ömrünü tamamlamış lastikleri toplama faaliyetleri devam etmektedir. Aksaray Belediyesi tarafından ilde, araç lastiği satışı merkezlerinden belli aralıklarla ömrünü tamamlamış lastikler toplanmakta ve lisanslı geri dönüşüm bertaraf tesislerine teslim edilmek üzere geçici depolarda depolanmaktadır (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).

6.4. Metan Gazından Elektrik Enerjisi Üretilmesi

Aksaray ilinde atıkların bertarafına yönelik olarak bir adet metan gazından elektrik enerjisi üretilen tesis bulunmaktadır. 2015 yılı Ocak ayı itibari ile 1.2 megavat gücündeki bu tesiste metan gazından elektrik üretilmesine başlanmıştır. Yap-işlet-devret modeliyle kurulan bu tesiste yenilenebilir enerji kaynakları kapsamında elektrik enerjisi üretilmektedir. Tesisteki teknoloji ile mevcut çöp sahasından saatte yaklaşık olarak 800-900 metreküp(Şekil 5) metan gazı çekilerek bertaraf edilmektedir (Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017).Yaz aylarında (Şekil 5) bu tesislerde atıklardan elde edilen metan gazına bağlı olarak üretilen elektrik miktarı artmaktadır.

Şekil 5. Aksaray İlinde 2016 Yılında Metan Gazından Üretilen Elektrik Miktarları

Kaynak:Anonim 2, Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, 2017

6.5. Kentsel Dönüşüm Projeleri

Günümüzde kentler, sürekli bir değişim ve dönüşüm halinde bulunmaktadır. Bu dönüşüm süreciyle birlikte kentlerde çevre, altyapı, yatırım ve kaynak kullanımı yönünden birtakım sorunlar meydana gelmektedir. Yönetimlerce mevcut kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak, fiziki ve doğal çevreyi korumak amacıyla kentlerin bir program dâhilinde kontrol altına alınmaları sağlanmaktadır. Bu açıdan kentsel dönüşüm politikaları, kentlerin sağlıklı ve yaşanılabilir bir seviyeye gelmelerine yardımcı olmaktadır. Kentte halka birçok hizmet sunan belediyelere, çevresel sorunların giderilmesinin yanında kentsel dönüşüm konusunda da kentin fiziki ve kültürel dokusunu yenilemesi için sorumluluklar düşmektedir. Bu doğrultuda Yeni Sanayi, Eski Terminal, Bayrambaba-Bedir Muhtar ve Kalanlar Mahallesi, Azmi Milli Kapalı Otoparkı, bina ve site projeleri Aksaray Belediyesi'nin öncülüğünde gerçekleştirilen önemli kentsel dönüşüm uygulamalarıdır.

6.6. Kentsel Yeşil Alanlar

Kentlerin geleceği için önemli olan yeşil alanlar, kentsel yaşam kalitesini belirtme özelliğine sahiptir. Kent içinde oluşturulan yeşil alanlar hem bir kentsel öğe hem de sosyal bir mekân olarak ortaya çıkmaktadır. Kentsel yaşam kalitesi açısından belirli bir büyüklükte olması gereken kişi başına düşen yeşil alan miktarı Türkiye'de 3194 sayılı İmar Kanunu ile belirlenmiştir. 1999 yılındaki yapılan değişiklikle beraber, kentsel yaşam kalitesi için gerekli yeşil alan oranı standart açısından kişi başına 10 m²'dir (Emür ve Onsekiz, 2007: 393).

2011 yılında Aksaray'da, yeşil alan 534 441 m² iken kişi başına düşen yeşil alan 2,93 m²'dir(Aksaray Belediyesi, 2011: 132). 2017 yılında, Aksaray ilindeki 41 mahallede bulunan parklar ve mahalle nüfusları incelendiğinde yeşil alanların 889.375 m²'ye yükseldiği ve kişi başına düşen yeşil alan miktarının ise 4,18 m² olarak değiştiği görülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada Aksaray ilinde, mahalle parklarının mevcut yeşil alan durumları incelenmiştir. Bayrambaba, Cumhuriyet, Tacin, Hacı Hasanlı mahallelerindeki yeşil alan durumu, standartlara göre belirlenen kişi başına 10 m² yeşil

alanın üzerindedir. Bu alanlarda yeşil alanların yüksek olmasının nedeni kent parklarının bulunmasıdır. Aratol, Zafer, Zincirli, Yunus Emre, Nakkaş mahalleleri standardın altında olmalarına karşın diğer mahallelere göre yeşil alan bakımından iyi durumdadırlar. Bunların dışındaki 32 mahallede kişi başına düşen yeşil alan 0,52-4,87 m² arasında değişmektedir. Buna göre, çalışmada incelenen 41 mahalleden 4'ü yeşil alan bakımından çok iyi durumdadır. Diğer 37 mahallede yeşil alanlar standartların altındadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Her geçen gün değişen dünyada, ekonomik büyüme ve gelişme sonucunda insanların çeşitli faaliyetlerde bulunmaları çevre üzerinde tahribata yol açmıştır. Geniş alanlara yayılan ve küresel boyuta ulaşan çevre sorunları dünyadaki farklı alanları etkilediği gibi Türkiye'yi ve yerel düzeyde de Aksaray ilini etkilemektedir. Tüm bu alanlarda çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak etkili politikalar yapılmaması sorunların daha da büyümesine yol açmaktadır.

Vatandaşa en yakın noktada hizmet sunan ve halkın sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşamını sürdürmesi için gerekli ortamı sağlayan belediyeler, çeşitli çevre politikalarıyla sorunların önlenmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Son yıllarda Türkiye'deki çevre sorunlarına bakıldığında kentlerin çoğunda birinci, ikinci ve üçüncü öncelikli sorunu su kirliliği oluşturmaktadır. Birinci öncelikli sorunu su kirliliği olan Aksaray ilinde de Aksaray Belediyesi tarafından su kirliliğinin önlenmesine yönelik projeler yürütülmektedir.

Yaklaşık otuz yıldır içme suyu problemi yaşayan Aksaray ilinde, en önemli projelerden biri olan Yeni İçme Suyu Projesi'yle bu sorunun önlenmesi beklenmektedir. Bunun yanında ilde, su kaynaklarının temiz ve içilebilir seviyeye getirilmesi amacıyla mevcut arıtma tesislerinin güçlendirilmesi çalışmaları yapılmaktadır ve yeni arıtma tesisi kurulması için gereken çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda temiz ve içilebilir suya erişimin insan hakkı olmasından yola çıkılarak Aksaray Belediyesi tarafından, projelerin yapımı nüfusla orantılı bir şekilde gerçekleştirilmeli ve gelecek nesillerin yararı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Şehirlerde bir diğer önemli sorunu altyapı ve kanalizasyon oluşturmaktadır. Kentlerde yaşayan insan sayısı sürekli artmakta ve kentli nüfusa yönelik olarak çalışmalar yapılması gerekli hale gelmektedir. Aksaray ilinde de altyapı ve kanalizasyon konusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Aksaray ili nüfusunun %98'i kanalizasyon hizmetinden yararlanmakta, kalan %2'lik kısma yönelik olarak Yavuz Sultan Selim Mahallesi'nde ve Hamidiye Mahallesi'nde kanalizasyon projeleri devam etmektedir.

Aksaray ilinin ikinci öncelikli sorununu atıklar oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Aksaray ilinde çöplerin azaltılması ve çevresel kalitenin artırılması için kağıt, cam, plastik ve metal gibi atıkların toplanması ve bertarafı sağlanarak geri dönüşüm tesisleri sayesinde atıklar ekonomiye kazandırılmaktadır. Sürecin olumlu yönde devamının sağlanması açısından yerel halkın çevresel konularda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca çöplerin kaynağında ayrı toplanarak ekonomiye yeniden

kazandırılması için Aksaray Belediyesi geri dönüşüm kutularını, merkezi yerlerden başlayarak her mahalleye koymalıdır.

Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü'nce okullarda ambalaj atıklarının ve atık pillerin toplanmasına yönelik çalışmalar atıkların kaynağında azaltılmasına yönelik diğer faaliyetlerdendir. Bu şekilde küçük yaşlardan itibaren çocuklarda çevre bilincinin oluşmasına katkı sağlanmaktadır.

Ağır metaller bakımından çevreye zararı fazla olan atık pillerin bertaraf edilmesine yönelik olarak Aksaray ilinde bir tesis bulunmadığından Aksaray Belediyesi bu konuda gerekli çalışmaları yapmalıdır.

Özellikle içilebilir suları büyük oranda kirleten bir diğer kentsel atık çeşidi bitkisel atık yağlardır. Aksaray Belediyesi tarafından bitkisel atık yağların işyerlerince ayrı biriktirilmesi ve toplanması sağlanmaktadır. Ancak kentte bitkisel atık yağ geri dönüşüm tesisi bulunmadığından buna yönelik gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Kentlerde büyük oranda görüntü kirliliğine neden olan ömrünü tamamlamış lastikler için Aksaray ilinde bir geri dönüşüm tesisi bulunmamaktadır. Ekonomik değer taşıyan ömrünü tamamlamış lastiklere yönelik olarak Aksaray Belediyesi tarafından geri dönüşüm tesisi kurulması veya kurdurulması konularında çalışmalar yapılmalıdır.

Aksaray ilinin çevre adına bir diğer önemli sorunlarından birisi de orman ve doğal bitki örtüsü miktarı bakımından fakir olmasıdır. Karasal iklimden dolayı az yağış alması, su tutma kapasitesi düşük olan tuzlu topraklarının olması, rüzgâr erozyonuna maruz kalması kentin bitki örtüsünü azaltan en önemli doğal nedenler arasındadır.

Kentin gelecekte estetik bir görünüme kavuşması açısından yeşil alanların artırılmasına yönelik faaliyetler planlı bir şekilde yapılmalıdır. Bu kapsamda Aksaray Belediyesi tarafından ekimi ve dikimi yapılan bitkiler için, sulama, gübreleme, budama, ilaçlama gibi bakımla ilgili yıllık, mevsimlik, aylık ve günlük programlar gerçekleştirilmelidir. Ayrıca mevcut yeşil alanların korunması ve daha ileriye götürülmesi amacıyla yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları tarafından eğitimler, konferanslar ve seminerler düzenlenerek yerel halkın bilinç düzeyi yükseltilmelidir.

Aksaray Belediyesi'nin sağlıklı ve yaşanılabilir bir kent oluşturulması amacıyla yaptığı bir diğer çalışma, kentsel dönüşüm projeleridir. Bu doğrultuda kentte yaşayan halkın huzuru, mutluluğu ve çevre sağlığı açısından Aksaray Belediyesi'nin hizmetlerini halka ekonomik ve rasyonel yoldan ulaştırması için kent, çarpık kent şeklinde değil imarlı, düzenli ve alt yapıyla şekillenmelidir.

Sonuç olarak; konumu itibarıyla yolların kesişme noktasında bulunan Aksaray ili, hızla sanayileşen ve her alanda gelişen bir kent olduğu için büyük bir öneme sahiptir. Çevresel sorunların çözümü ve biyolojik çeşitliliğin korunması için ilgili kurumlar ve yetkililer üzerlerine düşen sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirmelidir. Sorunlar ortaya çıkmadan önlem alınması ve sorunlar ortaya çıktıktan sonra da yerel imkânlarla çözümlenmesi ve müdahale edilmesi gelecek nesillere yaşanılabilir ve sağlıklı bir kent bırakılması açısından önemlidir. Çevre politikalarını uygulayan, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi noktasında yerel halk üzerinde yönlendirici etkisi bulunan belediyeler, sürdürülebilir kentler için çalışmalar yapmalıdır. Bireyler de yapılan çalışmalara destek olmalı ve çevreyi korumalıdır.

KAYNAKLAR

- AHİLER KALKINMA AJANSI, (2016),**Aksaray Yatırım Rehberi**, Aksaray: Aksaray Yatırım Destek Ofisi.
- AKSARAY BELEDİYESİ, (2011). **Aksaray Revizyon İmar Planı**. Aksaray: Aksaray Belediyesi.
- AKSARAY BELEDİYESİ, (2016),“Hedef 2 Yıl İçinde Su Problemini Çözümüne Kavuşturmak”, **Aksaray Belediyesi** 1: 28-29.
- AKSARAY İLİ 2015 YILI ÇEVRE DURUM RAPORU, <http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Aksaray2015.pdf> (02.04.2017).
- AKSARAY İLİ 2016 YILI ÇEVRE DURUM RAPORU, http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/aksaray_2016_cevre_durum_raporu_enson-20180122082236.pdf, (02.04.2017).
- AKSU, Gündüz, (2014), “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Çevreye İlişkin Düzenlemelerin Politik Kaynakları”,**Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, V, 2: 1-13.
- ALGAN, Nesrin, (2000),“Türkiye’de Çevre Politikaları Bağlamında Çevre ve Çevre Tarihine Kısa Bir Bakış”,**Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu**,Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, 221-234
- ANDERSON, David A., (2010),**Environmental Economics and Natural Resource Management**, New York: Routledge.
- ANONİM 1, (2017), Aksaray Belediyesi Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü.
- ANONİM 2, (2017), Aksaray Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü.
- ARMSTRONG, Susan J.&BOTZLER, Richard G., (1993),**Environmental Ethics: Divergence and Convergence**, New York: Mc Graw-Hill.
- ARTS, Bas,KNİLL, Christoph, &HOLZİNGER, Katharina, (2008),**Environmental Policy Convergence in Europe: The Impact of International Institutions and Trade**, Cambridge: Cambridge University Press.
- BOZKURT, Yavuz, (2012),**Çevre Sorunları ve Politikaları**, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- CALLAN, Scott J.&THOMAS, Janet M., (2013),**Environmental Economics & Management Theory, policy, and applications**, United States of America: Cengage Learning.
- COĞRAFYA HARİTA, (2018), Türkiye İl Haritaları 5 – CoğrafyaHarita: http://cografyaharita.com/turkiye_mulki_idare_haritalari5.html (14.03.2018).
- ÇAĞLAR, Esen veACAR, Ozan, (2013),**Onuncu Kalkınma Planı Hakkında Bir Değerlendirme**,Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ankara.

ÇAHA, Ömer, (1995),“Türkiyede Çevre Politikalarının Oluşumunda Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü”,**Geleceğin Turizmi Olarak Soft Turizmin Rekabet Avantajları**, Muğla.

ÇINAR, Tayfun, (2001),**Çevremerkezcilik ve Derin Ekoloji Akımı, Prof. Dr. Cevat Geray'a Armağan**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.

ÇOKER, Ziya, (1996),“Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yerel Yönetimler”,**Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, V, 2: 37-46.

EMÜR, Semih Halil ve ONSEKİZ, Dilşen, (2007),“Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi –Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi”,**Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 22: 367-396.

HOBİKOĞLU, Elif Haykır, (2007),“Türkiye’de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi”,**Sosyal Bilimler Dergisi**, 2: 71-91.

JAFFE, Adam B., NEWELL, Richard G., &STAVINS, Robert N., (2005),“A Tale Of Two Market Failures: Technology and Environmental Policy”,**Ecological Economics**, 54: 164-174.

KAPLAN, Ayşegül, (1999),**Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

KARACAN, Ali Rıza, (2007),**Çevre Ekonomisi ve Politikası**, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

KAYPAK, Şafak, (2013),“Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi”,**Muğla Sıtkı Koçman Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 31: 17-34.

KELEŞ, Ruşen, (1992),**İnsan, Çevre, Toplum**, Ankara: İmge Kitabevi.

KIZILBOĞA, Rüveyda veBATAL, Salih, (2012),“Türkiye’de Çevre Sorunlarının Çözümünde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi”,**Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, IX, 20: 191-212.

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI, (2013),**Aksaray İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023**, Aksaray: Orman ve Su İşleri Bakanlığı 8. Bölge Müdürlüğü Aksaray Şube Müdürlüğü.

ÖKMEN, Mustafa vePARLAK, Bekir, (2001),“Türkiye’de Kentsel Çevre Politikalarının Kalkınma Planlarındaki Yeri ve Geleceği Üzerine Projeksiyonlar”,**Türk Sosyal Bilimler Derneği 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi**, 1-15, Ankara.

ÖZÇAĞ, Mustafa veHOTUNLUOĞLU Hakan, (2015). "Kalkınma Anlayışında Yeni Bir Boyut: Yeşil Ekonomi"CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, XIII, 2: 303-324.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI,Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983,<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/6/plan4.pdf> (06.06.2017).

TÜRKİYE CUMHURİYETİBAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI,Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994,

Dr. Öğr. Üye. Bülent ESKİN - Bil. Uz.Sema DOĞANAY

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>
(24.11.2017).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/2/plan8.pdf>
(22.11.2017).

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK), Yıllara Göre İl Nüfusları, http://www.tuik.gov.tr:www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1590 (13.03.2018).

TOPRAK, Düriye, (2017), "Türkiye'nin Çevre Politikasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Yerel Yönetim Bütçesinin İncelenmesi", Maliye Araştırmaları Dergisi, III, 2: 173-193.

TOPRAK, Zerrin, (2012), Çevre Yönetimi ve Politikası, İzmir: Albi Yayınları.

**TÜRKİYE'DE STRATEJİK PLANLAMA: BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN
STRATEJİK PLANLARI NE SÖYLÜYOR?**

Dr. Öğr. Üye. Çiğdem AKMAN*

Bil. Uzm. Ahmet ÖZASLAN*

ÖZ

McLuhan'ın "global köy" kavramını kullanarak açıkladığı, dünyayı küçük bir köy haline getiren yenilikler ve değişimler, yerel yönetimlerin geleneksel yerel hizmetlerin ötesinde işler yapmasını ve klasik planlama yöntemlerinden vazgeçerek stratejik planlama yapmalarını gerekli kılmıştır. Stratejik planlama her ne kadar özel sektörde başlamış olsa da yerel yönetimler, kaynaklarını etkin kullanabilmek ve başarılı olabilmek için stratejik planlamaya yönelmektedir. Türkiye'de de 2003 yılında çıkarılan 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yerel düzeyde stratejik planlama önem kazanmıştır. Yerel yönetimler stratejik planlarını öncelikleri belirlemek ve gelecek hakkında bilinçli kararlar almak için güçlü bir araç olarak kullanabilirler. Bu düşünceden hareketle Türkiye'deki tüm büyükşehir belediyelerinin 2015-2019 yılları arasındaki stratejik planlarının incelenmesi ve büyükşehir belediyelerinin misyon, vizyon, temel değerler ve kurumsal kapasiteleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Stratejik planlamanın aşamalarında yer alan bu temel unsurlar frekans değerleri ekseninde değerlendirilerek büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının ne söylediği anlaşılmasına çalışılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının; geleceğe yönelik bakış açılarını, misyonunu ve temel değerlerini açık ve anlaşılır şekilde söylediği, bu temel unsurlarda yeni kamu yönetimi ilkelerinin vurgulandığı, stratejik planlama sürecine pek çok aktörün dâhil edildiği, uzman kişilerden görüş alındığı, stratejik planlama ile ilgili özel bir ekip oluşturulmasına ve eğitilmesine önem verildiği ve büyükşehir belediye başkanlarının bu süreçte önemli bir role sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Planlama, Yerel Yönetimler, Büyükşehir Belediyesi

**STRATEGIC PLANNING IN TURKEY: WHAT DOES THE STRATEGIC PLANNINGS OF THE
METROPOLITAN MUNICIPALITIES SAY?**

ABSTRACT

Innovations and changes turning the world into a small village, which McLuhan explained by using the concept of "global village" required local governments to work far beyond traditional local services and to use strategic planning by giving up classical planning methods. Even though the strategic planning started in the private sector, local governments tend to use strategic planning in order to use their sources efficiently and to be successful. Strategic planning has gained an importance at local level in Turkey by the Law No. 5018 on Public Financial Management and Control entering into force in 2003. Local governments can use their strategic plans as a strong tool in order to determine their priorities and to take conscious decisions regarding the future. Based on this idea, the aim of this study is to examine the strategic planning of all metropolitan municipalities in Turkey between 2015-2019 and to evaluate the metropolitan municipalities in terms of mission, vision, fundamental values and organizational capacities. These basic values in the strategic planning phases were evaluated within the axis of frequency values in order to understand what the strategic planning of a

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, cigdemakman@sdu.edu.tr. ORCID NO: 0000-0002-1936-6884

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, YÖK 100/2000 Kentsel Dönüşüm Çalışmaları Alanı, ahmetozaslan07@hotmail.com. ORCID NO:0000-0002-0832-7337

metropolitan municipalities say. It is concluded that the strategic plans of metropolitan municipalities clearly express their point of views for the future, mission and basic values, new public administration policies are emphasised in these basic elements, many actors are involved in the strategic planning process, expert opinions are received, forming and training a special team for the strategic planning is considered and metropolitan municipality mayors have a significant role in this process.

Keywords: Strategic Planning, Local Governments, Metropolitan Municipality.

GİRİŞ

Kamu kurumlarının verimsiz işlemesi, esnek olmaması ve aşırı merkeziyetçi olması hizmet sunumunun gecikmesine ve kaynak israfına yol açabilmektedir. Bu aksak yönetim anlayışının giderilmesinde kamu yönetimine büyük görev düşmektedir. Halkın gereksinimlerine göre şekillenen yerel hizmetler de kamu kurumlarının yönetim mekanizmalarına yeni görev ve sorumluluklar getirmektedir. Bu hizmetlerin hız kazanması 1950’li yıllarda kırdan kente göçün yaşanmasıyla başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. 1980’li yıllar ile birlikte teknolojik ilerleme, küreselleşme ve demokrasi gibi gelişmeler özel sektörde olduğu gibi kamu kurumlarında kaliteli hizmet, bilgi, teknoloji ve etkin kaynak kullanımının önemini ortaya çıkarmıştır. Hızla artan kentsel sorunların çözümünde yerel yönetimlere düşen görevlerin artması geleneksel yönetim anlayışının değişmesine ve kamu yönetiminde yerelleşme sürecine yol açmıştır. Bundan dolayı kamu yönetimindeki yeniden yapılanma süreci vatandaş odaklı ve performansa dayalı bir hizmet sunumunu gündeme getirmiştir. Özel sektörün hizmet sunma fikri ile örtüşen bu yeni anlayış, stratejik planlamayı yönetimin ayrılmaz parçası haline getirmiştir. Günümüzde de özel sektör temelli olan stratejik planlama hem merkezi hem de yerel düzeyde kurumların başarılı olması için oldukça önemli görülmektedir.

Yeni kamu yönetimi reformunun temel bir bileşeni olan stratejik planlama, kamu sektöründe 30 yıldan fazla bir süre önce uygulanmaya başlamıştır. Kamu sektöründe stratejik yönetimin yararları üzerine farklı düşünceler bulunmaktadır. Pek çok ülkede stratejik yönetimin kullanımının savunulması, kamu yönetiminde iş stratejisinin eleştirel olmayan bir şekilde kabul edilmesi ve özel sektörde kullanılan bazı stratejik yönetim modellerini kamu yönetimine uyacak şekilde kişiselleştirmeyi içeren “strateji benzeri (quasistrategy)” fikri kamu sektöründe yaygın olarak benimsenmiştir. Ancak stratejik planlama uygulamaları ve etkileri açısından yeterli bilginin olmadığı gibi düşünceler de dikkat çekmektedir (Johnsen, 2016: 333-334).

Türkiye’de yerel düzeyde stratejik planlama 2000 yılından sonra önem kazanmıştır. 2003 yılında çıkarılan 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile yerel yönetimlerin mali yönetimi ve kontrolü için stratejik planlama anlayışını getirmiştir. Bu doğrultuda 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda bu hususa yer verilmiştir. Ayrıca nüfusu 50.000 üzerinde olan belediyeler için stratejik plan hazırlamak zorunlu hale getirilmiştir.

Çıkarılan yasal düzenlemeler, belediyelerin hizmet sunmada doğrudan halka karşı sorumluluğuna ve halkın güncel pratiklerini karşılama konusunda faaliyetlerde bulunmasına olanak tanımaktadır. Stratejik planlama fikrinin tüm bir yönetsel süreci

kapsaması sebebiyle belediyeler için uygun bir yönetim aracı olması düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında stratejik planlama, belediyelerin uzun vadeli plan yapmasına, stratejik düşünme becerisini kazanmasına, kurumsal öğrenme becerisini geliştirmesine ve geleceği bugünden öngörme gibi yetenekleri elde etmesine fayda sağlamaktadır (Balcıoğlu, 2012: 2).

Yerel yönetimler açısından stratejik planlama; tüm yönetsel alanlarda geleceğe yönelik amaç ve hedeflerin belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşabilmek için gerekli olan işler bütünü olarak ifade edilebilir. Bir yönetim tekniği olan stratejik planlama yerel yönetimlerin; misyon, vizyon, temel değerler, iç ve dış paydaşlar, GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analizleri ve stratejik amaçları içeren geleceğe bakış ve yol haritasını ortaya koymaktadır. Buradan hareketle çalışmanın amacı, stratejik planlamanın bu temel unsurlarının büyükşehir belediyelerine ait stratejik planlarda nasıl yer aldığı ve ne söylemek istediğinin irdelenmesidir. Çalışmanın ilk kısmında stratejik planlamanın kavramsal çerçevesi ve önemi ve Türkiye'deki yerel yönetim birimlerinin stratejik planlama ile ilgili yasal mevzuatı ve uygulaması üzerinde durulmuştur. Ardından 30 büyükşehir belediyesinin 2015-2019 dönemini kapsayan stratejik planları; misyon, vizyon, temel değerler, GZFT analizi açısından değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma bulguları içerik kümelmesi yapılarak frekans değerleri üzerinden analiz edilmiştir.

1. STRATEJİK PLANLAMA VE ÖNEMİ

Yunanca bir kelime olan "strateji", ordu (stratos) ve bir askeri generale atfen kullanılmıştır. Bu nedenle, stratejik planlama orduda başlamıştır. Webster'in Yeni Dünya Sözlüğüne göre strateji; "büyük ölçekli askeri operasyonları ve manevra kuvvetlerini en avantajlı konuma göre planlama ve yönetme bilimi"dir. Stratejik planlama, bir kuruluşun mevcut durumunun değerlendirmesine dayanarak gelecekteki rotasını çizdiği bir yöntemdir. En yüksek getirileri elde etmek için mevcut ya da sınırlı kaynakların mümkün olan en iyi kullanımı olarak tarif edilebilir. Ayrıca, en olası olumlu sonuçları veya müdahaleleri önceliklendirerek karar verme sürecindeki bazı belirsizlikleri azaltmak veya üstesinden gelmek için bir öngöründe bulunma sürecidir (Maishanu, 2009: 153).

Stratejinin etkin ve verimli bir şekilde planlanması kurumların gerçekleştirmeyi amaçladığı hedefler ve bunun gerçekleşmesi için ortaya koydukları stratejinin açık ve ortak bir mutabakatta olmasına bağlıdır. Stratejik planlama kendi içinde bir amaç değil, sadece bir kuruluşun performansını iyileştirmek için bir araçtır (Mintberg, 2005: 5). Daha geniş bir ifadeyle stratejik planlama; herhangi bir örgütün ileride başarılı olabilmesi için örgütün üst yönetimi aracılığıyla geleceğin tasarlanması ve operasyonların geliştirilmesi sürecini ifade etmektedir. Stratejik planlama bütün örgütü bir çatıda toplayan bağlayıcı bir çerçeveye sahiptir. Genel olarak stratejik planlama, örgütün hedeflerine ulaşabilmesi için örgütün felsefesi ve misyonunun ortaya konması, hedeflerin belirlenmesi ve stratejinin seçilmesine yönelik kararların verilmesidir (Demir ve Yılmaz, 2010: 72).

1980'lerden önce stratejik planlama olarak gündeme gelen bu yönetim fikri daha sonra stratejik yönetim olarak geliştirilmiştir. Bu yüzden stratejik planlama ve stratejik yönetim birbirinden ayrılmaz bir bütündür (Kaya vd., 2007: 259). Stratejik planlama

Neredeyiz?, Nerede olmak istiyoruz?, İsteddiğimiz noktaya nasıl ulaşabiliriz?, İsteddiğimiz noktaya ulaşmamızda avantaj ve dezavantajlarımız nelerdir? ve İsteddiğimiz noktaya ulaşabildik mi? gibi sorulara cevap bulmaya yarayan bir yöntemdir. Gelecek eksenli olan stratejik yönetim, organizasyonun iç ve dış çevresinde yaşanan değişimlere uyumunu sağlamak ve organizasyonun ömrünü uzatmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, stratejik yönetimde gelecek tasarlanmakta ve çevre-örgüt ilişkisi gelişmektedir (Ökmen ve Parlak, 2015: 204).

Stratejik planlama, herhangi bir kuruluşun misyonunu gerçekleştirmeye hazırlandığı önemli bir süreçtir. Etkili bir stratejik planlama süreci, örgütsel kaynakları tahsis etme, zorlukları çözme ve bu süreçte ortaya çıkan fırsatlardan yararlanma konusunda kararlar almaya yönelik bir imkân sunmaktadır. Stratejik planlamanın temel adımları şunlardır (The Enterprise Foundation, 1999: 1-3):

- Plana Hazırlanmak,
- Örgütsel Vizyon, Misyon, Etkinlikler ve Değerleri Tanımlama ve İnceleme
- Çevresel Tarama veya GZFT Analizi yapmak
- Stratejik Konuları Belirlemek
- Stratejik Amaç ve Hedefleri Geliştirmek
- Hedeflere Ulaşmak için Uygulama Planları Oluşturmak
- Periyodik olarak İzleme ve Değerlendirmede bulunmaktır.

Stratejik planlama için misyon, vizyon, bilimsel ve teknolojik gelişmeler büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bu planlama yönetimde etkinlik ve sistematik bir şekilde düşünmeye sevk etmesi açısından kritik öneme sahiptir. Stratejik planlama, örgütün iç-dış çevresi ve çeşitli aktörlerin ilgileri hakkında sistemli bilgi toplamaya, örgütsel öğrenmenin artmasına ve örgütün gelecekteki yönünün ortaya konmasında kılavuzluk etmektedir (Gürer, 2006: 94-95). Örgütün iç ve dış çevre analizlerinin gerçekleştirilmesinde kilit role sahip olan stratejik planlama, örgütlerin güçlü ve zayıf yönleri hakkında bilgi veren ve en ideal ve etkin stratejinin belirlenmesine yardımcı olan bir olgudur (Ökmen ve Parlak, 2015: 206). Yararlı bir stratejik plan birçok özelliğe sahiptir. Bunlar (Farrah vd., 2014: 11):

- Öncelikler kümesinin belirlenmesi,
- Ulaşılabilir, ölçülebilir ve zamana duyarlı olması,
- Esnek ve değişen koşullara duyarlı olması,
- Kısa ve basit olması,
- Hedefe ulaşması gereken bir süreç olması,
- Üç yıldan beş yıla kadar değişen zaman aralığını içermesidir.

Kamuda uygulanan stratejik planlama ise; bir kamu kuruluşunun mevcut durumunu inceleme, olası geleceğini öngörme, hedefleri belirleme, belirlenen hedeflere erişebilmek için nasıl bir yol ve yöntemlerin izleneceğini kapsayan strateji geliştirme ve performans ölçme sürecidir. Kamu yönetiminin kendine has şartları nedeniyle stratejik planlamanın kamu yönetiminde uygulanmasının zorluğu yine de bu durumu imkânsızlaştırmamaktadır. Bu sebeple, stratejik yönetimin kamuda uygulanabilir olup olmaması sorun teşkil etmemekte, ancak nasıl uygulanabileceği önemli bir yer tutmaktadır (Erbaşı, 2010: 3-4). Kamu sektöründe stratejik yönetim, uzun vadeli bir

fikrin teşvik edilmesi, değişim konusunda vatandaşın hazırlanması, alternatiflerin belirlenmesi, önceliklerin dışsal tepkilere yönelik değerlendirilerek bir düzene konması, yükün her kesim tarafından üstlenilmesi, vatandaşın organizasyon üstündeki baskısının azaltılması ve yönetimin ne yapmaya çalıştığını kavramasına yardımcı olmasında bir model olarak kullanılabilir (Özgür, 2004: 234).

Kamu yönetiminin yeniden yapılanma sürecinde kurumsal ve mekânsal stratejik planlama olmak üzere iki yaklaşım bulunmaktadır. Kurumsal stratejik planlama, kurumun geleceğe yönelik planlama ve vizyonunu oluşturma sürecini, hedeflerini ve faaliyetlerini birlikte ele alarak belirlemektedir. Mekânsal stratejik planlama ise, mekânda yaşayan vatandaşların birlikte oluşturdukları gelecek öngörüsü kapsamında, mekânın sosyal, ekonomik, yönetsel, çevresel ve fiziksel planlamasını içermektedir. Yerel düzeyde yapılan stratejik planlama, topluluk ve kurumsal plan boyutlarını içinde barındırmaktadır. Ayrıca yapılan stratejik planlama çalışmalarında aşağıdaki boyutlarda gözlemlenmektedir. Bunlar (Şahin, 2007: 198-199);

- Katılımcı yaklaşım,
- Kurumsal yaklaşım,
- Mekânsal ilişkilendirme,
- Yatırım önceliklerinin belirlenmesi,
- Kaynak kullanımında önemlilik seviyesinin belirlenmesi,
- Amaç ve hedeflerin belirlenmiş olması,
- Plan ölçeği ve kapsamıdır.

Kamu kurumları için stratejik planlamayı tercih etmelerinin nedeni sürdürülebilir kamusal değer yaratmaktır. Stratejik planlamanın amacı kamusal değer yaratmak, ortak girişimler, politikalar, projeler ve hizmetler üretmektir. Bu amaç doğrultusunda değer üretme sürekli kurum içi hayal gücü ve kararlılığı harekete geçirmelidir. Stratejik planlama süreci katılımcı bir anlayışla iletişimi kolaylaştırmalı, değerleri birbirleriyle bağdaştırmalı ve analitik karar vermeyi teşvik etmelidir (Barca ve Nohutçu 2008: 341).

2. YEREL YÖNETİMLERDE STRATEJİK PLANLAMA

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelen stratejik planlama, değişik aşamalardan geçmiş bir yönetim anlayışıdır (Kaya vd., 2007: 259). Yerel güçlerin oynadığı merkezi rol ve bölgesel ekonomik kalkınmayı şekillendirmedeki mekânsal farklılık, dünyanın birçok yerinde karar alma sürecinin merkezileşmesine yol açmıştır. Yerel yönetimler, bölgesel ekonomik etkileşimlerin kültürel ve sosyo-kurumsal temellerini taşıyan stratejiler planlama ve uygulama kapasitelerine sahiptir. Yerel yönetimler, merkezi düzeyde yönetilen geleneksel yukarıdan aşağıya kalkınma stratejilerinden farklı olarak, aşağıdan yukarıya, bölgeye özgü, uzun vadeli ve çoğulcu aktör temelli politika faaliyetlerini destekleme konumundadır (Ascani, Crescenzi ve lammarino 2012: 13).

Kurumların bugünkü öngörülemez ve dinamik ortam göz önüne alındığında planlama daha kaçınılmaz hale gelmektedir. Kar amaçlı veya kar amacı gütmeyen stratejik planlama fikri, hedefler belirlemek ve gelecekte bu hedeflere ulaşmak için bir yol haritası sağlamaktadır. Özellikle gelir kaynaklarının istikrarsız doğası ve vatandaşlara hizmet etmede karşı karşıya kalınan birçok zorluk nedeniyle yerel

yönetimler için oldukça önemli hale gelmiştir (Maishanu, 2009: 152). Yerel yönetimlerde neden stratejik bir planlamaya neden ihtiyaç vardır? sorusuna şu şekilde cevap verilebilir (DiNapoli, 2003: 8-9):

- *Stratejik planlama sonuçları verir:* Bir stratejik plan, sürekli iyileştirme temeli üzerine inşa edilmiş gerçekçi ve uygulanabilir bir çerçeve sunmaktadır.
- *Stratejik planlama paha biçilemez bir yönetim aracıdır:* Stratejik plan, finansal parametreler içinde kalırken işin nasıl daha verimli ve etkili bir şekilde gerçekleştirileceğini belirlemenize yardımcı olmaktadır.
- *Stratejik planlama değişen bir çevreye uyarlabilir:* Uzun dönemli bir plan, kaçınılmaz olarak değişen iç ve dış ortamlardan etkilenmektedir.
- *Stratejik planlama vatandaşların ihtiyaçlarına cevap verir:* Vatandaş girdisi bu süreçte hayati önem taşıyan bir bileşen olduğundan, stratejik planın ihtiyaçları karşılayabilme kabiliyeti yüksektir.
- *Stratejik planlama, iletişim açığını azaltır:* Etkilenen tarafların tümü arasındaki diyalog, potansiyel iletişim açıklarının azalmasını sağlamaktadır.
- *Kişiyeye özeldir:* Her departman veya belediyenin farklı ihtiyaçları vardır ve stratejik plan, kurum için uzmanlaşmış ve uygun olan belirli hedef ve parametrelere izin vermektedir.
- *Uyarlanabilir:* Stratejik plan içinde yer alan unsurlar ve hedefler kâğıt üzerine koyulduktan sonra sona ermez. İç ve dış koşulların değişmesine bağlı olarak rafine edilmek üzere tasarlanmıştır.
- *Hesap Verilebilirlik:* kesin ve finansal hedefler ve izleme araçlarını içeren sağlam bir stratejik plan hesap verebilirliği garanti etmektedir.
- *Katılımcılık:* İyi bir stratejik plan, yönetimin her düzeyindeki kişileri içermekte ve başarılı olmak için herkesten girdi gerektirmektedir. Farklı seviyelerde daha fazla insan dâhil edilerek, takım çalışması ve sahiplik duygusu güçlendirilmektedir.

Stratejik planlamanın yerel yönetimlere sağlayacağı faydalar neledir? sorusuna ise şu şekilde cevap verilebilir (Özgür 2004: 236):

- Kurumun amaç ve hedeflerini belirler.
- Belirlenen amaç ve hedeflere hangi araçlarla nasıl ulaşılabileceğini gösterir.
- Kurumun iç durumunu ve muhtemel gelişmeleri göz önünde bulundurur.
- Kurumun dış çevre ile ilişkilerini inceler.
- Amaç ve hedeflere ulaşma açısından kimin ve hangi araçlarla nasıl kullanılacağını analiz eder.
- Üst yönetimin planlama, faaliyet ve kaynak koordinasyonu işlerine daha fazla zaman ayırmasına yardımcı olur.
- İhtiyaçların en doğru şekilde belirlenmesine imkân sağlar.
- Bilgi sistemlerinin planlamadan denetime kadar olan farklı amaçlarla kullanımına olanak tanır.
- Kurumun yüksek başarı elde etme tahminini ve yatırım önceliklerini isabetli belirleme yolunda isabetli karar almasını sağlar.

Yerel yönetimlerde başarılı stratejik planlama süreci için hem teknik özellikler (metotlar, teknikler, bilgi tabanı, vb.) hem de iç ve dış politik özellikler (katılımcılar arasındaki ilişkiler) çok karmaşıktır. Yerel yönetimlerdeki stratejik planlama süreci,

çeşitli makamların farklı işlev seviyelerinin beklentileri, istekleri ve çıkarlarından oluşmaktadır. Yerel düzeyde planlama sürecinin başkanları, bazı problemlerin çözümünde esnek olmalıdır. Çünkü süreç sonucunda, katılımcıların farklı ilgilerine bağlı olarak bazı değişiklikler meydana gelebilir. Planlama sürecini yerel, teknik, politik ve kültürel olarak ayarlamak gerekmektedir. Bu nedenle şunlara dikkat edilmesi önemlidir (Brnjas, Erić ve Stošić, 2009: 373):

- 1) *Teknik Kapasiteler*: Sorunların uzman bilgisinin yanı sıra, tüm yerel katılımcıların planlama sürecindeki rolleri ve pozisyonları hakkında bilgisi önemlidir.
- 2) *Gerçekçi Yaklaşım*: Sürecin beklenen sonuçları gerçekçi ve ulaşılabilir olmalıdır. Beklentilerin büyük olması ve gerçek başarıların üzerinde beklenen hedeflerin çok yakında olması halinde, sürecin tamamı başarısızlıkla sonuçlanabilir. Bu nedenle yanlış harcanan kaynakların yanı sıra, stratejik planlamanın gereksiz ve işe yaramaz bir yenilik olarak rafa kaldırılacağı bir gerçektir.
- 3) *Diğer Yönetim Süreçleriyle Bağlantı*: Yerel bir toplumdaki stratejik planlama süreci, diğer planlanmış süreçlere dâhil edilmelidir. Bu stratejik plan, diğer tüm planlar (bütçe, sermaye yatırımları, kültür, eğitim vb.) için gerçek bir temel olmalıdır.

Yerel yönetimler, yöneticileri, meclis üyeleri ve seçmenleri için uygulanabilir ve nihayetinde başarılı olan bir stratejik yönetim planını nasıl sağlar? Başarılı bir stratejik yönetim planının anahtarları; organizasyonel hedeflere uyum sağlama, ölçüm, izleme, değerlendirme ve öngörme yetenekleri ile plan üzerinde sürekli geri bildirim sağlama yeteneğidir. Bu ölçüm ve öngörme yetenekleri, çeşitli kurumsal performans araçlarıyla kolayca elde edilebilmektedir. Kurumsal performans yönetimi; kurumun performansını ölçmek, izlemek ve yönetmek için süreçler, metodolojiler ve teknolojilerden oluşmaktadır. Kurumsal strateji planlaması, uygulanması ve kontrolü arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bu, kaynakların daha uzun süreli tahsis edilmesi ve performans ölçümünün planlanması anlamına gelmektedir (Technology One 2010: 5).

Türk kamu yönetiminde stratejik planlama, 12 Temmuz 2001 tarihinde Dünya Bankası ile imzalanan I. Program Amaçlı Mali ve Kamu Sektörü Uyum Kredi Anlaşması (PEPSAL – 1) ile gündeme gelmiştir. Stratejik planlamanın yasal mevzuata yansımaları ise 24 Aralık 2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile başlamıştır (Genç, 2009: 4). 2003 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan “Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu” kamu idarelerine stratejik planlama sürecinde yol göstermeyi amaçlamıştır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 3. maddesinde stratejik planlama, “*Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan*” olarak ifade edilmiştir. Kanunun 9. maddesi Kamu idarelerine, geleceğe yönelik misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler belirlemek, performanslarını önceden saptamış olan göstergeler ışığında ölçmek ve bu süreci izleme ve değerlendirme yaparak stratejik planlama hazırlamak ile ilgili bir sorumluluk yüklemektedir. Kamu idarelerine kamu hizmetlerinin istenilen kalitede sunulabilmesi için bütçelerini stratejik planlarına, yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerine dayandırmak zorunluluğu getirilmiştir. 41. maddede belirtilen faaliyet raporları ilgili kurum hakkındaki genel bilgileri; kullanılan

kaynakları, bütçe hedefleri ile meydana gelen sapmaların nedenlerini, kurum ve kuruluşların malî bilgileri; stratejik plan ve performans programı dâhilinde yürütülen faaliyetleri ve performans bilgilerini kapsamaktadır.

Ayrıca stratejik planlama sürecine ilişkin usul ve esasları belirlemek için Kalkınma Bakanlığı¹ yetkili kılınmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7. maddesinde büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluğu kapsamında stratejik planlama hazırlama yer alırken, aynı kanununun 18. maddesinde büyükşehir belediyesi başkanının görevleri arasında da belediyenin stratejik plana uygun olarak yönetilmesi ve bütçesinin hazırlanması yer almaktadır. 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununda, belediye meclisinin görevleri arasında stratejik planı kabul etmek (18. Madde), belediye encümeninin görevleri arasında stratejik planı inceleyerek belediye meclisine görüş bildirmek (34. Madde), belediye başkanının görevleri arasında stratejik planı yönetmek (38. Madde), nüfusu 50.000'in altında olan belediyelerde stratejik planlamanın zorunlu olmaması ve stratejik plan bütçesinin belediye meclisinde bütçeden önce görüşülerek kabul edilmesi (42. Madde) yer almaktadır. *“Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma plânı ve programı ile varsa bölge plânına uygun olarak stratejik plân ve ilgili olduğu yılbaşından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar”* (41. Madde) ibaresine yer verilmiştir. 61. maddeye göre belediye bütçesi, *“Belediyenin stratejik plânına ve performans programına uygun olarak hazırlanan bütçe, belediyenin malî yıl ve izleyen iki yıl içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir, gelirlerin toplanmasına ve harcamaların yapılmasına izin verir. Bütçeye ayrıntılı harcama programları ile finansman programları eklenir. Bütçe yılı Devlet malî yılı ile aynıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz. Belediye başkanı ve harcama yetkisi verilen diğer görevliler, bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanmasından sorumludur”* şeklinde belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, Türk Kamu Yönetimi'nin 2003 sonrasında yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar merkezi ve yerel yönetim ilişkilerine, etkin ve verimli hizmet sunma fikrine ve demokratik katılımın sağlanmasına yönelik hedefleri içermektedir (Ökmen ve Parlak, 2015: 219).

5018 sayılı kanun çerçevesinde Eylül 2007 tarihiyle birlikte stratejik planlama ve performans programının hazırlanması için 48 kamu kurumunun 46 tanesi stratejik planlama ve 22 tanesi de performans programı hazırladığı anlaşılmıştır. 2006 yılında kurulan Strateji Geliştirme Birimleri, kamu kurumlarında stratejik yönetim fikrinin hayata geçirilmesine yönelik örgütlenmenin oluşturulmasını amaçlamıştır. 2003/14 ve 2004/37 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararları dâhilinde 8 pilot kamu kurumunda stratejik planlama çalışmaları 2006 yılında tamamlanmıştır (Ökmen ve Parlak, 2015: 215 – 216). Bu kuruluşlar arasında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi, Denizli İl Özel İdaresi, İller Bankası Genel Müdürlüğü ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi bulunmaktadır (Tunç, 2015: 78).

¹ Bakanlar Kurulu tarafından 3/6/2011 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı yerine Kalkınma Bakanlığı'nın kurulması kararlaştırılmış ve stratejik planlama çalışmalarının yürütülmesine ilişkin yetki ve sorumluluk verilmiştir. 2018 yılında ise, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Kalkınma Bakanlığı, “Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı” adı altında birleştirilmiştir.

2005 tarihli 5436 sayılı Kanun ile birlikte kamu kurumlarında strateji geliştirme birimleri oluşturulmuştur. 2006 yılında yayımlanan Strateji Geliştirme Birimlerinin Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelikte strateji geliştirme birimler stratejik planlama çalışmalarının düzenlenmesi ile görevli kılınmıştır. 2006 yılında DPT tarafından hazırlanan Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile stratejik planlama sürecine yönelik takvimin hazırlanmasına ve stratejik planların kalkınma planı ve programları ile bağlantının sağlanmasına yönelik usul ve esaslar belirlenmiştir. 2008 yılında Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanarak Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte kamu idarelerinin performans programlarının hazırlanması, ilgili idarelere gönderilmesi, kamuoyuna açıklanması ve diğer usul ve esaslar yer almıştır (Barca ve Nohutçu, 2008: 345).

Yerel yönetimlerin stratejik planlama yaparken çevre sorunlarına çözüm bulmayı, kentleşme standartlarını belirlemeyi ve kent içi yaşam standartlarını eşitlemeyi amaçlaması önemli husustur. Bu bahsedilen çevresel faktörlerin dışında yerel yönetimler iç analiz yaparak hizmet sağladıkları alanın ve örgütsel yapının faaliyetlerini incelemektedirler. Kentin ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal özellikleri belirlenmekte ve işsizlik, yoksulluk düzeyi ve gelir dağılımı üzerinde ihtiyaçların önceden fark edilmesine imkân sağlanmaktadır. Hızlı nüfus artışı, kaynak yetersizliği, merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında yaşanan yetki tartışmaları ve yapılan hizmetlerin gecikmesi yerel yönetimlerin karşı karşıya kaldığı sorunlardır. Bu gelişmeler ve sorunlarla ilgili oluşturulan çerçeve kapsamında yerel yönetimlerde stratejik planlamanın önemi genel olarak kabul edilmektedir (Ökmen ve Parlak, 2015: 213-214).

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN STRATEJİK PLANLARI NE SÖYLÜYOR?

3.1. Çalışmanın Yöntemi

Yerel yönetimlerin neden var olduğunu, kimlere hizmet sunduğunu ve vatandaşların ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı önemlidir. Yerel yönetimlerde vatandaşların ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanabilmesi ve yerel yöneticilerin açıkça tanımlanmış planlar geliştirmeleri ve bunları uygulayabilmeleri için gerekli olan unsurlar misyon, vizyon, hedefler, amaçlar, temel değerler ve GZFT analizidir (DiNapoli, 2003: 15). Bu doğrultuda, çalışmada 30 büyükşehir belediyesinin 2015-2019 yıllarını kapsayan stratejik planlarına web siteleri yardımıyla ulaşılmış ve planlar misyon, vizyon, temel değerler ve GZFT analizi açısından frekans analizine tabi tutulmuştur.

Frekans (çokluk), kümelenme sonucunda oluşan ve belirli bir özelliği temsil eden birey sayısını ifade etmektedir. Kısacası frekans bir değişkenin olayda kaç kere tekrarlandığını göstermektedir. Oluşturulan frekans değeri sütununda mutlaka bir sayının bulunması şartı yoktur. Bu değer bazen 0 (sıfır) da olabilir. Bu durum o özelliğin yığılma hiç görülmemiş olmamasını temsil etmektedir. Frekans türleri mutlak ve nisbi (oransal) olarak ikiye ayrılmaktadır. Mutlak frekans dağılımı, mutlak sayılarla ifade edilen frekans değerleridir. Nisbi (oransal) frekans dağılımı ise gözlem toplamına oranlanması ile bulunur ve % (yüzde) olarak gösterilir (Çil, 2014: 25). Bu çalışmada ise mutlak frekans dağılımı ile tablolar oluşturularak yorumlanmıştır.

Frekans analizi yöntemi temel alınarak tüm büyükşehir belediyelerinin stratejik planları; misyon, vizyon, temel değerler ve GZFT analizi üzerinden değerlendirilmiştir. Misyon, vizyon ve temel değerler kuruluşların kurumsal kimliğinin özetlendiği temel öğeler olduğu için, GZFT analizi ise büyükşehir belediyelerin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koyduğu için incelenmiştir. İçerik kümelenmesi çerçevesinde frekans değerleri ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın örneklemini Türkiye'deki 30 Büyükşehir Belediyesinin stratejik planları oluşturmaktadır. Tüm büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarına resmi internet sayfalarından kolaylıkla ulaşılabilirdiği için veriler internet aracılığıyla toplanarak analiz edilmiştir.

3.2. Stratejik Planlara Ait Genel Bilgiler ve Stratejik Plan Hazırlama Sürecindeki Aktörler

Tüm büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının toplam sayfa büyüklüğü 4713'tür. Sayfa sayısının en yüksek olduğu stratejik planlama 352 sayfa ile Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin, en az sayfa sayısı da 45 sayfa ile Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi'nindir. Tablo 1'de büyükşehir belediyelerinin plan dönemleri, geçerlilik süreleri ve sayfa adedi bakımından büyüklüğüne yer verilmiştir.

Tablo 1: Stratejik Planlara Ait Genel Bilgiler

İller	Plan Dönemi	Kapsanan Süre	Sayfa Sayısı
Adana	2015 – 2019	5	215
Ankara	2015 – 2019	5	155
Antalya	2015 – 2019	5	103
Aydın	2015 – 2019	5	55
Balıkesir	2015 – 2019	5	102
Bursa	2015 – 2019	5	192
Denizli	2015 – 2019	5	100
Diyarbakır	2015 – 2019	5	148
Erzurum	2015 – 2019	5	166
Eskişehir	2015 – 2019	5	134
Gaziantep	2015 – 2019	5	210
Hatay	2015 – 2019	5	153
İstanbul	2015 – 2019	5	286
İzmir	2015 – 2019	5	226
Kahramanmaraş	2015 – 2019	5	133
Kayseri	2016 – 2020	5	145

Kocaeli	2015 – 2019	5	90
Konya	2015 – 2019	5	80
Malatya	2015 – 2019	5	120
Manisa	2015 – 2019	5	98
Mardin	2015 – 2019	5	271
Mersin	2015 – 2019	5	220
Muğla	2015 – 2019	5	133
Ordu	2015 – 2019	5	82
Sakarya	2015 – 2019	5	234
Samsun	2015 – 2019	5	352
Şanlıurfa	2015 – 2019	5	45
Tekirdağ	2015 – 2019	5	129
Trabzon	2015 – 2019	5	129
Van	2015 – 2019	5	207

Stratejik planlama katılımcı bir planlama yaklaşımı olduğu için kuruluş içinde en üst yöneticiden en alt çalışana kadar her kademede çalışanların katılımı oldukça önemlidir. Stratejik planlama sürecinde temel aktörlerin kimler olacağı ve görevlerinin önceden kararlaştırılması gerekmektedir. Bu çerçevede stratejik planlama sürecinde olması gerekenler *koordinatör birim, kuruluşun üst yöneticisi ve stratejik planlama ekibidir*. Koordinatör birim stratejik planı hazırlamakla değil, plan çalışmalarını koordine etmekle sorumludur. Kuruluşun üst yöneticisi yerel yönetimlerde meclise karşı sorumlu olan kişidir ve stratejik planlama ekibinin başkanını üst düzey yöneticiler arasından seçer. Ekip başkanı planlama, örgütleme, yönlendirme ve koordinasyondan sorumludur. Ekip sayısının karar alma sürecini güçleştirmeyecek, farklı fikir ve birimlerin temsiline izin verecek şekilde dikkatle oluşturulması gerekmektedir (Demirdizen, 2012: 6).

Mintzberg'e göre (2005: 9); stratejik planlama sürecinde, bu görev için özel uzmanlardan oluşan bir çalışma komitesi kurulması önemlidir. Bu komite 6 ila 8 katılımcı arasında uygulanabilir bir boyuta sahip olmalı ve son sorumluluk her zaman en yüksek karar verme seviyesinde olan kişide olması gerekmektedir. Başarı için ön koşul, sorumluluğun verilebileceği profesyonel ve özel bir proje yöneticisinin olmasıdır. Bu süreçte; üyeler, özel sektör, bağışçılar ve ortaklar daha az duygusal ve sonuç odaklı olmaktadır. Yönetim ekibinin üyeleri, stratejik planlama sürecine dâhil olmak için teknik arka plana (mali, hukuki, idari, politik vb.) en iyi şekilde yerleştirilir. Politika ve karar verme, yönetim kurulunun sorumluluğundadır (Mintzberg, 2005: 9).

Daha önce de ifade edildiği üzere Türkiye'deki belediyelerde stratejik plan hazırlama yetkisi belediye başkanına aittir. İlgili düzenlemelerde katılımcı stratejik

planlamaya ilişkin sadece “...varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.” (5393 sayılı Kanun, 41. madde) hususu yer almaktadır. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu’nda (2018), stratejik planlama sürecine katılacak temel aktörlerin ve üstlenilecek işlevlerin bu aşamada belirlendiği ve idare içerisindeki üst yöneticiden başlayarak her düzeydeki çalışanların katılımının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, stratejik planlamanın idare içerisinde belirli bir birimin ya da kişinin sorumluluğunda olmadığına, üst yöneticinin desteği ve yönlendirmesinin stratejik planlama için vazgeçilmez bir koşul olduğuna vurgu yapılmıştır. Üst yöneticinin, stratejik plan yaklaşımını benimseyerek kurumsal sahiplenmeyi sağlaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu kılavuzda stratejik planlama sürecine dâhil olması gereken kişi, birim ve ekipler bakan, üst yönetici, strateji geliştirme kurulu, strateji geliştirme birimi, stratejik planlama ekibi ve harcama birimi olarak sıralandırılmıştır (Kalkınma Bakanlığı 2018: 8).

Aşağıdaki tabloda Türkiye’deki büyükşehir belediyelerinin stratejik plan hazırlama sürecindeki aktörleri ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Tablo 2: Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Plan Hazırlama Sürecindeki Aktörleri

Adana Büyükşehir Belediyesi	-Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü
Ankara Büyükşehir Belediyesi	-Mali Hizmetler Daire Başkanlığı -Uzman (İstatistikçi)
Antalya Büyükşehir Belediyesi	-Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü -Stratejik Planlama Çalışma Grubu
Aydın Büyükşehir Belediyesi	-Genel Sekreterlik -Mali Hizmetler Daire Başkanı -Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü -Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni -Uzman (Ekonomist) -E-Yönetim Eğitim ve Danışmanlık A.Ş. Yön. Kur. Bşk.
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi²	-Stratejik Planlama Çalışma Grubu (5/21) ³

² Stratejik Planlama Ekibine Güney Marmara Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından “Stratejik Planlama Eğitimi” verilmiştir. Hazırlık sürecinde Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan komisyondan danışmanlık hizmeti alınmıştır.

³ Büyükşehir Belediyelerinin hizmet birimleri içinde yer alan tüm daire başkanlıklarının kaç tanesinin stratejik plan hazırlama sürecine dâhil edildiğini göstermek amacı ile parantez içerisinde öncelikle stratejik plan hazırlama sürecine katılan birim sayısı, sonrasında ise

Bursa Büyükşehir Belediyesi	- Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (17/17)
Denizli Büyükşehir Belediyesi	- Genel Sekreterlik - Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (4/21) - Kalite ve Ar-Ge Şube Müdürlüğü - Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni - Memur - Uzmanlar (Çözümleyici, Mütercim, Kimyager, Peyzaj Mimarı, Bilgisayar işletmeni, Şehir Plancısı) - İtfaiye Eri
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	- Başkan Danışmanı - Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (13/21) - Alan Yönetimi Birimi
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Planlama Şube Müdürlüğü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (21/21)
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	- Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Genel Sekreterlik - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (16/20) - Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü - Hukuk Müşaviri - Müzeler Şube Müdürlüğü - Özel Kalem Müdürü
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	-----
Hatay Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Planlama Ekibi
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	- Çalışma Grubu Koordinatörleri (Uzmanlar) - Kalkınma Bakanlığı Uzmanları, - İstanbul Kalkınma Ajansı Uzmanları - Bağlı Kuruluş Temsilcileri - Akademisyenler - Strateji Geliştirme Müdürlüğü Yönetimi ve Çalışanları

büyükşehir belediyesinde toplamda kaç adet birim olduğu bilgisine yer verilmiştir. Bazı büyükşehir belediyeleri ise, stratejik planlarında sadece Stratejik Planlama Çalışma Grubu olduğunu belirtmiş ancak hangi birimlerden veya kimlerden oluştuğu hakkında ayrıntılı bilgi vermemiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi⁴	- Stratejik Planlama Çalışma Grubu (32/32)
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	- Mali Hizmetler Dairesi Başkanı - Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü - Uzmanlar (Ekonomist, İşletmeci)
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Planlama Ekibi
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Yönetim Şube Müdürlüğü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (17/24) - Uzmanlar (Ekonomist, Endüstri Mühendisi)
Konya Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Planlama Çalışma Grubu (4 kişilik teknik ekipten oluşmuştur.)
Manisa Büyükşehir Belediyesi	- Genel Sekreterlik - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (5/23) - Uzman (Ekonomist)
Malatya Büyükşehir Belediyesi	- Genel Sekreterlik - Özel Kalem Müdürü - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (20/24)
Mardin Büyükşehir Belediyesi	- Genel Sekreterlik - Belediye Meclis Üyesi - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (21/27)
Mersin Büyükşehir Belediyesi	- Stratejik Plan Hazırlama Ekibi (Stratejik Plan İzleme ve Yönlendirme Kurulu'ndan oluşturulmuştur.)
Muğla Büyükşehir Belediyesi	- Genel Sekreter - Genel Sekreter Yardımcısı (2) - Mali Hizmetler Dairesi Başkan V. - MELSA (Muğla El Sanatları Sanayi Limited Şirketi) Müdürler Kurulu Başkanı - Teftiş Kurulu Başkanı - Özel Kalem Müdürü - İç Denetçi - Hukuk Müşavirliği - Stratejik Planlama Çalışma Grubu (16/16)
Ordu Büyükşehir	- Genel Sekreterlik

⁴ İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin farklı hizmet birimlerinden oluşan çalışma gruplarında 136 adet personel bulunmaktadır.

Belediyesi	-Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (13/16)
Sakarya Büyükşehir Belediyesi	-Genel Sekreterlik -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (14/16)
Samsun Büyükşehir Belediyesi	-Genel Sekreterlik -Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü -Hukuk Müşaviri -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (13/23) -Uzman (Sivil Savunma) -Basın Danışmanı
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	-Üst yönetim -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (19/19)
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi	-Stratejik Planlama Çalışma Grubu (21/27)
Trabzon Büyükşehir Belediyesi	-Genel Sekreterlik -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (12/21) -Avukat
Van Büyükşehir Belediyesi	-Genel Sekreterlik -Teftiş Kurulu Başkanlığı -Özel Kalem Müdürlüğü -Basın Yayın Müdürlüğü -Hukuk Müşavirliği -Strateji Geliştirme ve Planlama Şube Müdürlüğü -Stratejik Planlama Çalışma Grubu (20/23)

Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planları incelendiğinde, stratejik planlama sürecinde olması gereken stratejik planlama ekibinin, Strateji Planlama Çalışma Grubu bünyesinde oluşturulduğu görülmektedir. Ancak Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin stratejik planı incelendiğinde planın yapım aşamasına yönelik herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Belediyelerin genel yönetim alanları kapsamında oluşturulan çalışma grupları plan hazırlama sürecinde etkin rol oynadığı söylenebilir. Birçok planda oluşturulan stratejik planlama ekipleri, belediyelerin hizmet birimlerinde yer alan daire başkanlıkları ve şube müdürlüklerinden oluşmuştur. Şube müdürlükleri idare başkanlığı kapsamında bulunan birimlerde yer almış ve bazı belediyeler doğrudan şube müdürlükleri seviyesinde ekip oluşmasına katkı sağlamışlardır. Stratejik plan hazırlama sürecine detaylı yer vermeyen büyükşehir belediyeleri dışındaki diğer bütün büyükşehir belediyeleri mali hizmetler daire başkanlığına bağlı strateji geliştirme şube müdürlükleri öncülüğünde plan hazırlamışlardır.

Ankara, Aydın, Denizli, Kahramanmaraş, Kocaeli, Manisa ve Samsun gibi büyükşehir belediyelerinin stratejik plan hazırlama sürecinde farklı meslek gruplarına yönelik uzmanları da plan hazırlama sürecine dâhil ettiği görülmüştür. Hatay Büyükşehir Belediyesi ise, stratejik planlama çalışma grubunun oluşturulduğunu ve stratejik planlama ekibinin üst kademe yöneticilerin katılımıyla gerçekleştirildiğini herhangi bir hizmet birimi göstermeden kısaca açıklamıştır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi stratejik plan hazırlama sürecini kronolojik sıralama yaparak tablo ile vermiş ve herhangi bir hizmet biriminin sorumluluğundan bahsetmemiştir. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi stratejik planlama hazırlık sürecinde Güney Marmara Kalkınma Ajansı, Sakarya Büyükşehir Belediyesi ise Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı tarafından eğitime tabi tutulmuşlardır. Buna ilaveten İzmir Büyükşehir Belediyesi TÜBİTAK'a bağlı Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsünden stratejik plan eğitimi almıştır. Kurum içi stratejik plan eğitimi alan büyükşehir belediyeleri ise Erzurum, Kayseri, Konya, Mardin, Ordu ve Şanlıurfa'dır.

3.3. Stratejik Planların Misyon Açısından İncelenmesi

Misyon, bir kurumun amacını özetleyen bir beyandır. Kurumun ne yapmak istediğini ve kimin için ne yaptığını tanımlamaktadır. Yerel yönetimler, vatandaşlara ve diğer paydaşlara niçin var olduklarını ve nasıl etkilendiklerini bildirmektelerdir (DiNapoli, 2003: 40). Çalışma kapsamında tüm büyükşehir belediyelerinin hazırladıkları stratejik planlarında belirttikleri misyon incelenmiştir. Büyükşehir belediyeleri yaptıkları misyon tanımı ile üstlendikleri görevi, hedefi ve amacı ifade etmektedirler (Ülgen ve Mirze, 2010: 173).

Tablo 2: Büyükşehir Belediyelerinin Misyonlarının İçerik Kümelenmesi

	Büyükşehir Belediyeleri	Frekanslar
Katılımcı, eşit, hesap verebilir, şeffaf, güvenilir ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışı benimsemek	Adana – Bursa – Denizli – Erzurum – Gaziantep – Hatay – İstanbul – İzmir – Kahramanmaraş – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mersin – Muğla – Ordu – Samsun – Şanlıurfa – Tekirdağ – Trabzon – Van	21
Vatandaşların yaşam kalitesinin yükseltilmesi	Ankara – Antalya – Aydın – Denizli – Erzurum – Eskişehir – Hatay – Kayseri – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mardin – Mersin – Ordu – Sakarya – Şanlıurfa – Tekirdağ – Trabzon	19
Tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkan, ekonomik zenginliklerden yararlanan belediyeçilik anlayışına sahip olmak	Ankara – Denizli – Erzurum – Hatay – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Konya – Mersin – Şanlıurfa – Trabzon – Van	12
Çevre ve doğaya duyarlı olmak	Balıkesir – Denizli – Kahramanmaraş – Mardin – Mersin – Sakarya – Samsun –	9

	Tekirdağ – Van	
Toplumsal cinsiyet eşitliği, etnik kimlik ve öz yönetim anlayışı ile yaşama imkânı sunmak	Diyarbakır – Mardin – Van	3
Kaynakları etkin ve verimli kullanmak	Diyarbakır – Konya – Mersin	3
Yenilikçi ve değişime ayak uydurabilen belediyeçilik anlayışına sahip olmak	Aydın – Bursa	2

Büyükşehir belediyelerinin misyonları 7 gruptan oluşmaktadır (Tablo 2). *Katılımcı, eşit, hesap verebilir, şeffaf, güvenilir ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışı benimsemek* (21) misyonlarda en çok kullanılan ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. *Yenilikçi ve değişime ayak uydurabilen belediyeçilik anlayışına sahip olmak* (2) ise en az kullanılan ifadedir. Ancak büyükşehir belediyelerinin misyonlarında açık bir şekilde bu ifadeye yer vermemeleri yenilikçi olmadıklarını ve değişime ayak uydurmadıklarını göstermemektedir. Misyonlarında belirttikleri diğer birçok ifade yeni kamu yönetimi anlayışının temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Hesap verebilirlik, açıklık, katılımcılık, eşitlik, etkinlik, öngörülebilirlik, yerindelik ve sürekli gelişme gibi ilkelere misyonlarda sıkça yer verildiği görülmektedir. *Toplumsal cinsiyet eşitliği, etnik kimlik ve öz yönetim anlayışı ile yaşama imkânı sunmak* (3) ifadesi ise sadece Diyarbakır, Mardin ve Van Büyükşehir belediyeleri tarafından kullanılmıştır. Bu ifade de dikkat çeken husus “öz yönetim” ile ne anlatılmak istendiğidir. 2016 yılında bu illerin büyükşehir belediye başkanları görevden uzaklaştırılarak yerlerine kayyum atanmıştır.⁵

Büyükşehir belediyelerinin 7 gruptan oluşan misyonları dikkate alındığında büyükşehir belediyelerinin yerel yönetim ilkelerini esas alarak ve amaç ve hedefleri değişiklik gösterdiği için önceliklerini vurgulayarak kendilerine özgü bir misyon oluşturdukları söylenebilir.

3.4. Stratejik Planların Vizyon Açısından İncelenmesi

Vizyon, kuruluşların bir hedefe odaklanarak bu hedefe yönelmesine imkân tanıyan bir araçtır. Bir yerel yönetim biriminin hedefe odaklanması diğer birimler ile arasındaki ayrımın belirlenmesini sağlamaktadır (Ülgen ve Mirze, 2010: 177). Geleceğe umut veren, çalışanları tetikleyen, kalite ve başarının kazanılmasında temel hareket noktası olan vizyon, stratejik planın en basit ve sade şekilde ifadesi olup planın kalbi olarak nitelendirilebilir (Karasu, 2012: 171).

Tablo 3: Büyükşehir Belediyelerinin Vizyon İçerik Kümelenmesi

⁵ Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı Gültan Kışanak İçişleri Bakanlığı'nın 01.11.2016 tarihli kararı ile Mardin Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Türk ve Van Büyükşehir Belediye Başkanı Bekir Kaya İçişleri Bakanlığı'nın 16.11.2016 tarihli kararı ile görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.

	Büyükşehir Belediyeleri	Frekanslar
Çevre, tarih ve kültürel değerleri koruyan bütünleşmiş bir kent olmak	Bursa – Denizli – Diyarbakır – Gaziantep – İzmir – Konya – Manisa – Mardin – Mersin – Muğla – Ordu – Sakarya – Samsun – Şanlıurfa – Tekirdağ – Van	16
Yaşanabilir bir kent olmak	Antalya – Balıkesir – Diyarbakır – Erzurum – Eskişehir – Gaziantep – Hatay – Kahramanmaraş – Kocaeli – Konya – Manisa – Mardin – Tekirdağ – Van	14
Dünyada marka kenti olmak	Adana – Antalya – Aydın – Denizli – Gaziantep – Hatay – İstanbul – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Malatya	12
Dünya belediyelerine esin kaynağı olmak	Adana – Ankara – Hatay – Kocaeli – Malatya – Manisa – Mersin – Şanlıurfa – Trabzon	9
Adil, sosyal ve katılımcı belediyecilik anlayışına sahip olmak	Aydın – Gaziantep – Ordu – Samsun – Şanlıurfa	5
Gelişmiş ulaşım sistemlerine sahip olmak	Sakarya – Şanlıurfa	2

Büyükşehir belediyelerinin vizyonları, stratejik planların çoğunda açık ve anlaşılır bir dil ile açıklanmış ancak çok kısa olmayan tek bir cümle ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Bazıları ise, hem açık ve anlaşılır bir dil kullanarak hem de akılda kalması için sloganlaştırarak yer vermiştir. Slogan şeklinde olan vizyonlar özellikle Ankara, Antalya, Denizli ve Trabzon büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında görülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi; “*Dünya belediyelerine, hizmet anlayışı ve sunumunda esin kaynağı olmak*”, Antalya Büyükşehir Belediyesi; “*Herkesin görmek ve yaşamak istediği bir dünya kenti olmak*”, Denizli Büyükşehir Belediyesi; “*Gelişimde öncü, insana ve çevreye duyarlı, marka bir şehir olmak*” ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi; “*Şehri imar ederken gönülleri fetheden belediye olmak*” şeklinde vizyonlarını belirtmişlerdir. Vizyonlarda vurgu yapılan temel nokta yerel veya ulusal bir hedef yerine dünya üzerinde etkin bir kent ve belediyecilik anlayışına sahip olmak şeklinde ortaya konmuştur.

Büyükşehir belediyelerinin vizyonları 6 gruptan oluşmaktadır (Tablo 3). Vizyonun özgün olması için farklı ve iddialı ifadelerle yer verildiği söylenebilir. Belirlenen içerik kümelenmesinin gruplandırmasındaki değişkenlerin sınırlı olması da bu sebebe bağlanabilir. *Çevre, tarih ve kültürel değerleri koruyan bütünleşmiş bir kent olmak* (16) vizyon içeriklerinde en çok kullanılan ifade olmuştur. Misyon incelendiğinde, *çevre ve*

doğaya duyarlı olmak (9) en çok kullanılan beşinci ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Milyonlarda en çok kullanılan (19) ifade olan *vatandaşların yaşam kalitesinin yükseltilmesi* ise, vizyonda *yaşanabilir bir kent olmak* (14) şeklinde en çok kullanılan ikinci ifadedir. *Gelişmiş ulaşım sistemlerine sahip olmak* (2) ise en az kullanılan ifade olmuştur. Bir ifadeye yer verilip verilmemesi büyükşehir belediyelerinin o hususa önem verip vermediğini değil, sadece öncelikli hedeflerinin farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel vb. özellikler büyükşehir belediyelerinin vizyon belirlemelerindeki önceliklerini etkilemektedir. Büyükşehir belediyelerinin vizyonlarının daha çok kent bilincinin geliştirilmesi ve etkin belediyeçilik ile dünyada örnek alınan bir belediye olma düşüncesi etrafında toplandığı görülmektedir.

3.5. Stratejik Planların Temel Değerler Açısından İncelenmesi

Temel değerler, kuruluşun kurumsal ilkeleri ve davranış kuralları ile yönetim biçimini ifade etmektedir. Bir kuruluşun vizyon, misyon ve kurumsal kimliğinin arkasında temel değerler ve inançlar yer almaktadır. Temel değerler kuruluşun kararlarına, seçimlerine ve stratejilerinin belirlenmesine kılavuzluk yapmaktadır (DPT, 2006: 30). Temel değerler, sonuçlara erişimde kurumsallığı, meşruluğu ve devamlılığı sağlamaktadır. Temel değerlerin sayısı arttıkça, her birinin personel davranışları üzerindeki etkisi azalır. Bu çerçevede stratejik planda yer alan değerlerin sayısı 10'dan fazla olmamalıdır. Temel değerler üç grupta sınıflandırılabilir. Bunlar (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 36):

- İdare çalışanlarına ve paydaşlarla ilişkilere yönelik değerler
- İdarenin yönetim, karar alma ve hizmet sunumu sürecine ilişkin değerler
- Politika oluşturma sürecinin ve idare tarafından sunulan ürün veya hizmetlerin kalitesiyle ilgili değerlerdir.

Tablo 4: Büyükşehir Belediyelerinin Temel Değerler İçerik Kümelenmesi

Temel Değerler	Büyükşehir Belediyeleri	Frekans Değerleri
Katılımcılık	Adana – Antalya – Aydın – Balıkesir – Bursa – Denizli – Erzurum – Eskişehir – Gaziantep – Hatay – İstanbul – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mardin – Mersin – Muğla – Ordu – Sakarya – Samsun – Şanlıurfa – Tekirdağ – Trabzon – Van	28
Şeffaflık ve Hesap verilebilirlik	Adana – Ankara – Antalya – Aydın – Balıkesir – Bursa – Denizli – Diyarbakır – Erzurum – Eskişehir – Gaziantep – Hatay – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mardin – Mersin – Muğla – Ordu – Sakarya – Tekirdağ – Trabzon	26
Doğa ve çevreye	Ankara – Antalya – Aydın – Balıkesir – Bursa – Denizli – Diyarbakır – Eskişehir – Hatay – İzmir –	22

duyarlılık	Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Malatya – Mardin – Ordu – Sakarya – Samsun – Şanlıurfa – Tekirdağ – Trabzon – Van	
Yenilikçilik (Bilimsel yöntemler ve teknoloji)	Antalya – Aydın – Balıkesir – Bursa – Denizli – Diyarbakır – Eskişehir – Hatay – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Konya – Malatya – Manisa – Mardin – Ordu – Sakarya – Şanlıurfa – Tekirdağ – Trabzon – Van	21
Kültür ve tarihi mirasa saygı	Adana – Ankara – Antalya – Balıkesir – Denizli – Hatay – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mardin – Mersin – Şanlıurfa – Tekirdağ – Van	18
Güvenilirlik	Antalya – Aydın – Bursa – Denizli – Erzurum – Eskişehir – Gaziantep – Hatay – İstanbul – İzmir – Kayseri – Manisa – Mardin – Mersin – Muğla – Sakarya – Samsun	17
Kaliteli hizmet sunumu	Antalya – Aydın – Balıkesir – Denizli – Kahramanmaraş – Kayseri – Konya – Manisa – Mersin – Muğla – Ordu – Sakarya – Samsun – Tekirdağ – Trabzon – Van	16
Kaynakların etkin ve verimli kullanımı	Adana – Ankara – Antalya – Denizli – Diyarbakır – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Kocaeli – Konya – Manisa – Mardin – Mersin – Muğla – Ordu – Tekirdağ	16
Adalet ve eşitlik ilkesi	Adana – Denizli – Erzurum – Hatay – İstanbul – Kocaeli – Konya – Malatya – Manisa – Mersin – Muğla – Ordu – Sakarya – Van	14
Vatandaş taleplerine duyarlılık (Müşteri memnuniyeti)	Adana – Antalya – Erzurum – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Malatya – Manisa – Mardin – Mersin – Sakarya – Samsun – Trabzon – Van	14
Sosyal ve bütünleştirici belediyecilik	Adana – Bursa – İzmir – Kahramanmaraş – Kayseri – Malatya – Mardin – Samsun – Tekirdağ – Van	10
Sürdürülebilirlik	Balıkesir – Eskişehir – Gaziantep – İzmir – Konya – Mardin – Mersin – Ordu – Samsun – Trabzon	10
Tarafsızlık	Ankara – Aydın – Bursa – Eskişehir – Gaziantep – İzmir – Mardin – Muğla – Sakarya – Van	10
İnsana saygı ve hoşgörü	Ankara – Aydın – Balıkesir – Denizli – Eskişehir – Hatay – Kahramanmaraş – Şanlıurfa – Trabzon	9
Toplumdaki dezavantajlı	Balıkesir – Denizli – Hatay – Kocaeli – Mersin – Samsun – Trabzon	7

vatandaşlara yönelik hizmetlere öncelik vermek		
Planlı kentleşme	Denizli – Malatya – Mardin – Samsun – Trabzon – Van	6
Sürdürülebilir kurumsallaşan yapı	Ankara – Aydın – Diyarbakır – Konya – Mersin – Ordu	6
Vatandaşların güler yüzle karşılanması	Denizli – Diyarbakır – İzmir – Kahramanmaraş – Tekirdağ – Trabzon	6
Demokrasi ve hukukun üstünlüğünü sağlamak	Antalya – Balıkesir – Eskişehir – İzmir – Gaziantep	5
Erişebilirlik	Denizli – Eskişehir – Gaziantep – İzmir – Muğla	5
Yetkinleşen personel	Ankara – Denizli – Hatay – Konya – Ordu	5
Ekip çalışması (Takım ruhu)	Aydın – Kayseri – Konya – Mersin	4
Liyakat ve güven ilkesi	Eskişehir – Hatay – Konya – Malatya	4
Afet ve kriz yönetimi yerine risk yönetiminin tercih edilmesi	Hatay – Kocaeli – Konya	3
Eğitim, kültür, sanat ve sporu desteklemek	Denizli – Hatay – Kocaeli	3
Etik değerlere bağlılık	Balıkesir – Eskişehir – İzmir	3
Kentlilik bilincini geliştirmek	Kayseri – Tekirdağ – Trabzon	3
Sorumluluk	Gaziantep – Şanlıurfa – Tekirdağ	3

Büyükşehir Belediyelerin temel değerleri 32 grupta ele alınmıştır. Bu değerlerin kullanılma sıklığı 30 büyükşehir belediyesinin stratejik plan kapsamında içerik kümelenmesi yapılarak belirlenmiştir. *Katılımcılık (28), şeffaflık ve hesap verilebilirlik (26)* değişkenleri neredeyse tüm stratejik planlarda kullanılmış değerlerdir. Bu durum büyükşehir belediyelerinin yeni kamu yönetimi anlayışının temel ilkelerini benimsediğini göstermektedir. Katılımcılık ilkesi sadece Ankara ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri tarafından kullanılmamıştır. *Risk yönetiminin tercih edilmesi (3), sosyo-kültürel*

faaliyetlerin desteklenmesi (3), etik değerlere bağlılık (3), kentlilik bilincinin geliştirilmesi (3) ve sorumluluk (3) temel değerler içinde kullanılma sıklığı en az olan değerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Stratejik planlar temel değerlerin sayısı bakımından incelendiğinde 10'dan daha fazla değere sahip olan belediye sayısı 17 olarak belirlenmiştir. Bu belediyelerden en yüksek temel değere sahip olan -25 değerle- Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'dir. 10'dan daha az değere sahip olan belediyeler ise Adana, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, Kocaeli, Manisa, Muğla, Ordu, Şanlıurfa, Tekirdağ ve Van Büyükşehir belediyeleridir.

Misyon, vizyon ve temel değerlerler birbirleri ile karşılaştırıldığında, misyonda yer alan *katılımcı, eşit, hesap verebilir, şeffaf, güvenilir ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışı benimsemek (21)* değişkeni vizyonda, *adil, sosyal ve katılımcı belediyeçilik anlayışına sahip olmak (5)* ve temel değerlerde ise *katılımcılık (28), şeffaf ve hesap verilebilirlik (26), güvenilirlik (17), adalet ve eşitlik ilkesi (14) ve tarafsızlık (10)* olarak ele alınmıştır. Misyonda yer alan *tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkan, ekonomik zenginliklerden yararlanan belediyeçilik anlayışına sahip olmak (12) ve çevre ve doğaya duyarlı olmak (9)* değişkenleri vizyonda, *çevre, tarih ve kültürel değerleri koruyan bütünleşmiş bir kent olmak (12), temel değerlerde ise doğa ve çevreye duyarlılık (22) ve kültür ve tarihi mirasa saygı (18)* değişkenleri aynı amaçla tasarlanmış değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle misyon, vizyon ve temel değerlerler arasında benzerlik ve uyumun olduğu söylenebilir.

3.6. Stratejik Planların Güçlü Yönler Açısından İncelenmesi

SWOT kavramı, strength (güçlü), weakness (zayıf), opportunity (fırsat) ve threat (tehdit) gibi İngilizce kelimelerinin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur (Eryılmaz, 2017: 8). Türkçe'de de, kelimelerin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle GZFT olarak ifade edilmektedir. Bu analiz, bir kuruluşun güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri belirtmek için kullanılan bir kısaltmadır. Kuruluşun iç çevre (güçlü ve zayıf yönler) ve dış çevre koşulları (fırsatlar ve tehditler) analiz edilerek değerlendirilmektedir (DiNapoli, 2003: 41). Stratejik planlama sürecindeki ilk eylem, "şimdi nerede olduğumuz" sorusuna cevap vermesi gereken GZFT analizidir. İç ve dış çevre olarak ikiye ayrılan bu analizde iç çevre, örgütsel statüyü değerlendirmekte iken dış çevre, merkezi yönetim ve diğer ortaklarla ilişkileri değerlendirmektedir (Mintzberg, 2005: 13).

Kurumların rakiplerden daha iyi bir kaynak avantajına sahip olma ve hizmet sunmadaki taleplerin karşılama düzeyine güçlü yönler denmektedir. Güçlü yönler, belediyelerin vatandaşları için fayda veya rekabet avantajı sağlamasına yardımcı olmaktadır. Güçlü yönlerde kurumun avantajının ne olduğu ve neyi iyi yapabildiği sorusuna cevap aranmaktadır (Songur vd., 2013: 76-77).

Tablo 5: Büyükşehir Belediyelerinin Güçlü Yönlerinin İçerik Kümelmesi

Değişkenler	Frekans Değeri
Yüksek motivasyonlu personelin varlığı	17

Üst yönetimin vizyoner bakış açısı	15
Kurumsal yönetimin varlığı	12
Atık yönetimi	11
Büyükşehir belediyesi olma	11
Katılımcı yönetim anlayışı	11
Engellilere yönelik hizmetlerin etkinliği	10
İtfaiyecilik hizmetlerin iyi olması	10
Sivil toplum örgütlerinin varlığı	10
Diğer kamu kuruluşları ile işbirliği	9
Kültürel ve sanatsal etkinliklerin yapılması	9
Sosyal hizmetlere yönelik faaliyetlerin varlığı	9
Güçlü tarihi yapıya sahip olmak	8
İstek ve şikâyet sisteminin varlığı	8
Sosyal belediyeçilik ilkelerinin varlığı	8
Teknoloji kullanımı ve adaptasyonu için gerekli altyapının mevcut olması	8
Uluslararası organizasyonların düzenlenmesi	8
Farklı ölçekte imar planının hazırlanmış olması	7
Otomasyon sisteminin var olması	7
Ulaşım ana planının olması	7
Coğrafi bilgi sisteminin var olması	6
Kentsel dönüşüm master planın hazırlanması	6
Meslek edindirme kurslarının faaliyet göstermesi	6
Sportif faaliyetlerin etkinliği	6
Tarihi ve kültürel yapıların restorasyonunun yapılması	6
Yeşil alan oluşturmaya uygun faaliyetlerin gerçekleştirilmesi	6
Aritma tesisinin varlığı	5
Belediye ile merkezi yönetim arasındaki güçlü işbirliğinin olması	5
Jeopolitik olarak önemli bir konumda bulunma	5
Kaliteli hizmet sunma fikrine sahip olmak	5
Kent bilgi sisteminin kurulması	5
Raylı sistemlere öncelik verilmesi	5

Su ve kanalizasyon altyapısının tamamlanması	5
Cenaze hizmetlerinin ücretsiz olması	4
İl Özel İdaresi ile belediyenin birleşmesi	4
Turizm potansiyeline sahip olmak	4
Web sitesinde bilgi paylaşımı	3
Tarımsal verimliliğin olması	3
Müzelerin varlığı	3
Güçlü bütçeye sahip olmak	3
Havaalanı bulunması	3
Hayvan rehabilitasyon merkezinin olması	3
Cankurtaran teşkilatının bulunması	3
Asfalt ve acil durum planının hazır olması	3
Zabıta teşkilatının hızlı denetimi	3
Kaçak hafriyat ve inşaat atıklarının takibinin yapılması	3

Büyükşehir belediyelerin güçlü yönleri kurum içi performans düzeyleri açısından ele alınmıştır. Yüksek motivasyonlu personelin varlığı (17), üst yönetimin vizyoner bakış açısı (15), kurumsal yönetimin varlığı (12), büyükşehir belediyelerinde görevli personelin kalitesi, stratejik planlama hazırlamada istekli örgüt yapısı ve belediyenin yönetiminde etkinliğin sağlanması güçlü yönler olarak belirtilmiştir. Sosyal hizmetlere yönelik faaliyetler özellikle kadın, çocuk ve engelli vatandaşlara hizmet sunmada önemli bir değişken olarak planlarda yer almıştır. Sürdürülebilirliğin önemsendiği büyükşehir belediye politikalarında atık yönetimi (11), arıtma tesislerinin varlığı (5), tarihsel yapıların korunması (8) ve kentsel dönüşüm projeleri sonucu oluşabilecek atıkların kontrolü (3) dikkat çeken değişkenler arasındadır. Katılımın sağlanması (11) ve sosyal belediyecilik anlayışının gelişmesi (8) gibi değişkenlerin yer alması ise, iyi yönetişimin temel ilkelerinin benimsendiğini göstermektedir. Hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkesi kapsamında web sitelerinden bilginin paylaşılması (3) ve istek ve şikâyet sisteminin varlığı (8), büyükşehir belediyelerinin hizmet sunumunda açık, hızlı ve çözüm odaklı bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Otomasyon sistemlerinin varlığı değişkeni ile birlikte birçok belediye tarafından arşiv kayıtları, kent ve coğrafi bilgi sistemlerinin birlikte değerlendirildiği görülmüştür. Kısacası büyükşehir belediyeleri güçlü yönlerini belirlerken belediyenin ve bölgenin olumlu yönlerini göz önüne almış ve her bir belediye kendisi için gelişmiş ve gelişmeye devam eden unsurlarını tercih etmiştir. Örneğin, 30 büyükşehir belediyesi sınırları içinde 32 tane havalimanı olmasına rağmen sadece 3 belediye bu değişkeni öncelikli bir güçlü yön olarak görmüştür. Aynı şekilde il özel idareleri tüm büyükşehir belediyelerinde kapanmasına rağmen, sadece 4 büyükşehir belediyesi bu gelişmeye güçlü yönler arasında yer vermiştir. Stratejik

planlarda güncel gelişmelerin yer aldığı ve il özel idaresinin kapatılmasının olumlu görüldüğü dikkat çekmektedir.

3.7. Stratejik Planların Zayıf Yönler Açısından İncelenmesi

Zayıf yönler kurumun başarılı olmasına engel olacak eksiklikleri ve aşılması gereken olumsuzlukları içermektedir. Kısacası belirlenecek zayıf yönler kurumun alacağı tedbirlere ışık tutmaktadır (DPT, 2006: 23). Stratejik planlamadan önce zayıf yönlerin belirlenmesi, uzun dönemli planlamalar için ciddi güçlüklerle yol açacak ve sorunların çözülmesine yardımcı olacaktır (Çoban ve Karakaya, 2010: 349).

Tablo 6: Büyükşehir Belediyelerinin Zayıf Yönlerinin İçerik Kümelenmesi

Değişkenler	Frekans Değeri
Birimler arası iletişim ve koordinasyon eksikliği	18
Nitelikli personel sayısının yetersizliği	15
Personelin eğitim ve geliştirme ihtiyacının bulunması	15
Hizmet binalarının yetersiz ve dağınık olması	14
Hizmet sorumluluk alanlarının geniş olması	14
Mali yapının sıkıntılı olması	14
Altyapı yetersizliği	11
Kurumsal kapasite yetersizliği	10
Otopark kapasitesinin yetersiz olması	10
Geri dönüşüm tesislerinin yetersizliği	8
Bilgi sisteminin tamamlanmamış veya yetersiz olması	7
Envanter çalışmalarının yapılmamış veya yetersiz olması	7
Kent bilgi sisteminin olmaması	7
Ulaşım master planının olmaması	7
E-belediyecilik hizmetlerinin verimli kullanılmaması	6
Fiziksel ve elektronik arşivin olmaması	6
Ulusal veya uluslararası fonlardan yeterince yararlanılamaması	6
Coğrafi bilgi sisteminin olmaması veya yetersiz olması	5
Çevreci yaklaşımın yaygınlaştırılması gerektiği	5
İmar planının eksikliği	5
Mevzuat ve yetki alanlarının çakışma alanlarının varlığı	5
Tarihi ve kültürel değerlerin yeterince sahiplenilmemesi	5

Toplu taşımanın yetersizliği	5
Afet ve deprem master planının hazır olmaması	4
Araç envanterinin eski olması	4
Engelli merkezi kapasitesinin geliştirilmemiş olması	4
Kentlilik bilincinin zayıf olması	4
Kırsal alanda itfaiyeciliğin yaygın olmaması	4
Sosyal tesislerin olmaması	4
Sosyal ve kültürel faaliyetlerin istenen düzeyde olmaması	4
Yeşil alanların istenen düzeyde olmaması	4
Araç – gereç envanterinin yetersizliği	3
Artan borç yükü	3
Bisiklet, yaya ve engelli yollarının yetersizliği	3
Kentsel dönüşüm uygulamalarının uzun sürmesi	3
Personel yaş ortalamasının yüksek olması	3
Raylı sistem ve karayolu entegrasyonunun yetersiz olması	3
Sokak hayvanları için rehabilitasyon merkezi kapasitesinin geliştirilmemiş olması	3
Teknoloji kullanımının yetersizliği	3
Trafik yoğunluğu	3

Büyükşehir belediyelerinin stratejik planları incelendiğinde en fazla kullanılan zayıf yön; birimler arası iletişim ve koordinasyon eksikliği (18)'dir. Bu değişkeni takip eden diğer zayıf yönler nitelikli personel sayısının yetersizliği (15), personelin eğitim ve geliştirme ihtiyacının bulunması (15), hizmet binalarının yetersiz ve dağınık olması (14), hizmet sorumluluk alanlarının geniş olması (14) ve mali yapının sıkıntılı olması (14)'dir.

6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 14 il belediyesinin büyükşehir belediyesine dönüşmesi yukarıda belirtilen bazı zayıf yönlerin ortaya çıkmasına neden olmuş olabilir. Özellikle büyükşehir belediyelerinin sorumluluk alanlarının genişlemesi, il özel idarelerinin kapatılması, personel ve teknik altyapı yetersizliği gibi unsurlar, büyükşehir belediyelerinin üzerinde durduğu en önemli konular haline gelmesinde önemli bir etken olarak görülebilir.

3.8. Stratejik Planların Fırsatlar Açısından İncelenmesi

Fırsatlar, kurumun kontrolü dışında gerçekleşen ve kuruma olumlu yönde katkı sağlaması muhtemel olan etkenler ya da durumlardır (DPT, 2006: 24). Geleceğe dönük stratejiler geliştirilirken fırsatlar önemli oranda etkili olmaktadır. Fırsat, herhangi bir

faaliyet için uygun zaman ve diğer şartların oluşmasını ifade etmektedir. Çevresel gelişmelerin fırsat olarak görülebilmesi için, şimdiki durumdan farklı bir alternatifin olması, şimdikinden daha cazip olması ve kuruluşun ortaya çıkan yeni durumu değerlendirecek yeteneğinin olması gerekmektedir (Çoban ve Karakaya, 2010: 349).

Tablo 7: Büyükşehir Belediyelerinin Fırsatlarının İçerik Kümelenmesi

Değişkenler	Frekans Değeri
Doğal, tarihi ve kültürel zenginlik	16
Üniversitenin bulunması	16
İlin geçiş noktasında bulunmasının stratejik önemi	14
Turizm yatırımlarına uygunluk	14
Aktif Sivil Toplum Örgütlerinin olması	12
AB fonlarının kullanılabilir olması	11
Genç nüfus oranının fazla olması	10
Jeotermal ve/veya yenilenebilir enerji potansiyelinin yüksek olması	9
Kentsel dönüşüm projelerinin etkin bir araç olması	9
Eğitim düzeyinin yüksek olması	7
Turizm kenti olması	7
Zengin su kaynaklarının olması	7
Belediyenin yetkilerinin artırılması	6
Fuar ve/veya organizasyonların düzenlenmesi	6
Organize sanayi ve serbest bölgenin bulunması	6
Sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi	6
Sulanabilir tarım arazi oranının yüksek olması	6
Deniz ulaşımına yönelik hizmetlerin etkinliği	5
Limanın olması	5
Merkezi hükümetle iyi koordinasyonun kurulması	5
Çevre bilincinin gelişmiş olması	4
Doğal (organik) tarım ürünlerinin yetiştirilmesi	4
İhracat ağırlıklı bir il olmak	4
İklim ve doğa şartlarının olumlu etkileri	4
Bölgesel Kalkınma Ajansının bulunması	4

Kentin gelişim alanlarına açık olması	4
Uluslararası havalimanının bulunması	4
Denizlerdeki biyolojik çeşitlilik	3
Halkın yeniliğe açık olması	3
Katılımcılığın ve şeffaflığın sağlanmış olması	3
Kış turizmi tesislerinin bulunması	3
Ormanların çok olması	3
Sağlık turizmi potansiyelinin olması	3
Sanayi yatırımlarının cazipleşme olanağının bulunması	3
Yeraltı kaynaklarının zenginliği	3
Yüksek kapasiteli havalimanının yapılıyor olması	3

Büyükşehir Belediyeleri tarafından fırsat olarak değerlendirilen en önemli husus; *doğal, tarihi ve kültürel zenginlik ve üniversitelerin bulunması*(16). En az fırsat olarak değerlendirilen değişkenler ise; büyükşehir belediyelerinin içinde bulunduğu bölgenin fiziki özelliklerini ve bu özelliklere göre geliştirilen yatırımları kapsamaktadır. Büyükşehir belediyeleri tarafından turizm önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Stratejik planlarda *turizm* değişkeni ilin fiziki özelliklerine göre değişik kategorilerde fırsat olarak ele alınmıştır. Bu kategoriler tarih, kültür, deniz, sağlık kompleksleri ve mevsimsel fırsatlar olarak ayrı ayrı belirtilmiştir.

Aktif sivil toplum örgütlerinin (12) olması yönetişimin temel ilkelerinin benimsendiğini göstermektedir. AB fonlarının kullanılabilir olması, genç nüfus oranının fazla olması, jeotermal ve/veya yenilenebilir enerji potansiyelinin yüksek olması, kentsel dönüşüm projelerinin etkin bir araç olması ve eğitim düzeyinin yüksek olması diğer önemli görülen fırsatlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkat çeken en önemli husus ise, 18 AK Partili büyükşehir belediyesinden 5 tanesinin *merkezi hükümetle iyi koordinasyonun kurulmasına* stratejik planlarında fırsat olarak yer vermesidir.

3.9. Stratejik Planların Tehditler Açısından İncelenmesi

Geleceğe yönelik stratejiler geliştirilirken tehditler kamu kurumları tarafından yakından takip edilmekte ve bu tehditlere dönük tedbirler alınmaktadır. Kurum içi ve çevre analizi yapılırken kurumun karşı karşıya kalabileceği riskler ve belirsizlikler tespit edilmekte ve planlama sürecinin sonraki aşamalarında değerlendirilmektedir (Çoban ve Karakaya, 2010: 349). Bu tehditler, kuruluşun kontrolü dışında gerçekleşen, olumsuz etkilerinin engellenmesi veya sınırlandırılması gereken unsurlardır (DPT, 2006: 24).

Stratejik planlar kapsamında incelenen tehditler kısmında büyükşehir belediyelerinin %73'ü *niteliksiz göçün* bölge/yöre için olumsuzluk yarattığı fikrini savunmuşlardır. En yüksek tehdit değişkeni olan niteliksiz göçün yarattığı *çarpık yapılaşma, nüfus artışı, işsizlik oranı, artan madde bağımlılığı, sosyal sorunların yaşanması ve çevre ülkelerdeki savaşlar* gibi olumsuzluklar büyükşehir belediyeleri için

diğer tehdit değişkenleri olarak görülmüştür. İlk sırada yer alan değişken diğer birçok değişkeni beraberinde getirmektedir. Buradan hareketle niteliksiz göç olgusunun yerel yönetimler için önemli bir tehdit olduğu ve sadece yerel politikalarla bu sorunun aşılamayacağı söylenebilir.

Tablo 8: Büyükşehir Belediyelerinin Tehditlerinin İçerik Kümelenmesi

Değişkenler	Frekans Değeri
Niteliksiz göçün olması	22
Yangın, sel ve deprem gibi doğal afet riskleri	21
Çarpık yapılaşma	10
Çevre duyarlılığının zayıf olması	10
Hızlı nüfus artışı	10
İşsizlik oranının yüksek olması	10
Sorumluluk alanının genişlemesi	10
Tarım arazilerinin yapılaşma tehdidi altında olması	9
Motorlu araç sayısının artması	8
Otopark sorunu	8
Belediye ile diğer kurumlar arasında koordinasyon eksikliği	7
Artan madde bağımlılığı	5
Göçün yarattığı sosyal sorunların varlığı	5
Yasaların sık sık değişmesi	5
Çevre ülkelerdeki savaşlar	4
Genç nüfusun göç etmesi	4
İlerleyen teknolojiye ayak uyduramama	4
Kaçak yapıların devam etmesi	4
Kent bilincinin eksik olması	4
Kentsel dönüşümün yetersizliği	4
Su kaynaklarının yetersizliği	4
Afet durumlarında afet yönetiminin yetersiz kalması	3
Gecekondu yapılaşmalarında mevzuat problemleri	3
Hafriyat toprağının kontrolsüz dökülmesi	3
İl özel idaresinin borçlarının devredilmesi	3
Kamu ve özel mülkiyet sorunu	3

Tarım arazilerinin küçük ve parçalı olması	3
--	---

Yukarıda da görüldüğü üzere GZFT analizinde kurumların dış çevresindeki unsurların incelenmesi neticesinde kurum için fırsat ve tehditler, kurum içi analiz neticesinde ise kurumun güçlü ve zayıf yönleri belirlenmektedir. Bu analiz, çevresel fırsat ve tehditleri giderebilecek, rekabeti olumlu olarak etkileyebilecek belli miktardaki önemli üstünlük ve zayıflıkları içermektedir (Ülgen ve Mirze, 2010: 160). Büyükşehir Belediyelerinin stratejik planlarında yer alan GZFT'leri incelendiğinde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Stratejik Planı'nda bu analize rastlanmamıştır. Analizde yer alan matrisler açısından en yüksek değışkene sahip olan stratejik planlar Bursa ve İstanbul büyükşehir belediyelerinde görülmüştür. Bu büyükşehir belediyelerinin yüksek değışkenli olmaları GZFT'nin her birini ayrı kategorilere ayırarak ele almalarıdır. Bu alt kategoriler afet, çevre, imar, sağlık hizmetleri, sosyal destek, kent ve toplum düzeni, kültür hizmetleri, ulaşım hizmetleri ve genel yönetimlerden oluşmaktadır. Diğer belediyelerin GZFT'leri ise tek bir başlık altında sıralanarak sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda büyükşehir belediyelerinin GZFT analizinde ortaya koydukları faktör sayılarının karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 9: Büyükşehir Belediyelerinin GZFT Analizi Bakımından Ortaya Konan Faktör Sayılarının Karşılaştırılması

İller	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
Adana	27	14	13	10
Ankara	65	11	31	28
Antalya	21	16	15	9
Aydın	13	9	8	6
Balıkesir	9	13	13	13
Bursa	102	60	109	117
Denizli	41	13	35	32
Diyarbakır	-	-	-	-
Erzurum	22	10	9	7
Eskişehir	13	6	8	11
Gaziantep	12	11	14	11
Hatay	6	3	8	8
İstanbul	77	63	51	39
İzmir	17	4	15	8
Kahramanmaraş	22	17	14	17

Kayseri	22	18	30	24
Kocaeli	21	8	22	10
Konya	51	4	8	12
Malatya	15	10	16	16
Manisa	15	9	11	12
Mardin	11	28	12	7
Mersin	18	56	30	34
Muğla	18	21	23	24
Ordu	7	11	7	9
Sakarya	17	16	13	16
Samsun	59	60	30	49
Şanlıurfa	24	12	18	18
Tekirdağ	8	11	13	11
Trabzon	23	50	21	32
Van	19	23	14	17

SONUÇ

Yerel yönetimlerin küreselleşme, yerelleşme, demokratikleşme ve teknolojik gelişmelere ayak uydurması ve durum değerlendirmeleri yaparak hizmet standartlarını yükseltmeyi amaçlaması önemli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda sürekli değişim içinde bulunan yerel yönetimlerin iç ve dış çevreye uyum sağlaması gerekmektedir. Türkiye’de 5018 sayılı Kanunla birlikte yerel düzeyde stratejik planlama önem kazanmış ve yerel yönetimlere stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, Türkiye’de Brnjas, Erić ve Stošić (2009: 373) tarafından stratejik planlamanın başarısı için ortaya konan ve daha önce de belirtilen teknik kapasitenin, gerçekçi yaklaşımın ve diğer yönetim süreçleriyle bağlantının gerçekleştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede stratejik planlamanın, Türk Kamu Yönetimi’nde yeni bir yönetim anlayışı olarak benimsendiği söylenebilir.

Çalışma kapsamında 30 büyükşehir belediyesinin 2015–2019 dönemini kapsayan stratejik planlarının içerik kümelenmesi yapılarak frekans değerleri üzerinden incelenmesiyle pek çok önemli sonuca ulaşılmıştır. Planlamanın temel unsurları (misyon, vizyon, temel değerler ve GZFT analizi) büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında yer almaktadır. Sadece Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin hazırladığı stratejik planda, GZFT analizine yönelik herhangi bir değerlendirmenin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Stratejik planlamanın önemli unsurlarından biri olan misyon kavramında büyükşehir belediyelerinin 19 tanesi *vatandaşların yaşam kalitesinin yükseltilmesini* baz

almıştır. Vizyon tanımlaması açısından 16 büyükşehir belediyesi *çevre, tarih ve kültürel değerleri koruyan bütünleşmiş bir kent olma* fikrini benimsemiştir. Ayrıca pek çok büyükşehir belediyesi vizyonunda kentin dünya çapındaki niteliğine ve tanınırlığına dikkat çekmiştir. Buradan hareketle büyükşehir belediyelerinin geleceğe yönelik bakış açılarını ortaya koydukları söylenebilir.

Temel değerler açısından incelendiğinde, yeni kamu yönetimi anlayışının temel ilkeleri olan *katılımcılık (28), şeffaflık ve hesap verilebilirlik (26)* ön plana çıkmaktadır. Stratejik planlarda 10'dan fazla temel değer olmaması gerekmektedir. Ancak 17 adet büyükşehir belediyesi 10'dan fazla temel değer belirlemiştir. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu'nda (2018) bu hususlara ilişkin bilgi yer almasına rağmen, büyükşehir belediyelerinin çoğunluğunun bu kurala dikkat etmediği görülmektedir.

Büyükşehir belediyelerinin misyonlarında, vizyonlarında ve temel değerlerinde yer alan değişkenler dikkate alındığında birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. En çok kullanılan değişkenler üç temel unsurda da en fazla kullanım sıklığına sahip olan değişkenlerdir. Örneğin, katılımcılık ilkesi hem temel değerlerde hem de misyonda birinci sırada, vizyonda ise beşinci sırada en fazla kullanılan değişkendir.

GZFT analizi iç çevre bakımından değerlendirildiğinde büyükşehir belediyelerinin en güçlü yönü yüksek motivasyonlu personelin varlığı (17) iken, birimler arası iletişim ve koordinasyon eksikliği en zayıf yönü olmuştur. Büyükşehir belediyelerine kontrolü dışında olumlu yönde katkı sağlayan fırsatlar kısmında *doğal, tarihi ve kültürel zenginlik (16)* ve *üniversitelerin bulunması (16)* öne çıkmaktadır. Dış çevre analizi kapsamında yer alan ve büyükşehir belediyelerini olumsuz yönde etkileyen tehditler kısmında ise, *niteliksiz göçün olması (22)* ve *yangın, sel ve deprem gibi doğal afet riskleri (21)* yer almaktadır. Tüm büyükşehir belediyelerinin GZFT analizi incelendiğinde en fazla değişkene sahip olan büyükşehir belediyesi Bursa (388), en az değişkene sahip olan ise Hatay'dır (25). Değişkenler arasında bu kadar büyük farklılıkların olması bazı büyükşehir belediyelerinin iç ve dış çevreyi daha ayrıntılı analiz ettiğini göstermektedir.

Analize konu olan faktörlerin en az sıklıkla kullanımlarına bakıldığında, misyon tanımlamasında *yenilikçi ve değişime ayak uydurabilen belediyecilik anlayışına sahip olmak (2)* değişkeni yer almıştır. Vizyon tanımlamasında en az tercih edilen içerik ise *gelişmiş ulaşım sistemlerine sahip olmak (2)*'dir. Büyükşehir belediyelerinin kurumsal prensiplerini belirten temel değerlerde en az kullanılan içerikler *risk yönetiminin tercih edilmesi (3)*, *eğitim, kültür, sanat ve sporu desteklemek (3)*, *etik değerlere bağlılık (3)*, *kentlilik bilincini geliştirmek (3)* ve *sorumluluk (3)*'tur.

Stratejik planlamanın çok katı bir şekilde uygulanması ve paydaşların karar alma sürecinin dışında tutulması planlama için olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Uygulanabilir bir strateji için tek boyutlu bakış açısı yerine çok boyutlu bir pencereden bakılmalıdır. Kurumun personeli dışındaki dış çevre paydaşlarının planlama sürecine dâhil edilmesi oldukça önemlidir (Özgür 2004: 247). Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin stratejik plan hazırlama sürecinde bu yöntemi kullandığı, pek çok aktörü sürece dâhil ettiği görülmektedir.

Her ne kadar stratejik planlama sürecine birçok aktör edilse de, yerel yöneticilerin stratejik planlamaya olan ilgi, istek ve vizyoner bakış açıları oldukça önemli bir etki düzeyine sahiptir. Stratejik planlamada başarının yakalanması üst yönetimin, personelin ve vatandaşların katılımıyla gerçekleşebilmektedir. İncelenen planlar dâhilinde büyükşehir belediye başkanlarına büyük bir sorumluluk verildiği, personellerin stratejik planlama ekibi oluşturularak plan hazırlama sürecine dâhil edildiği ve valiliklerin, kaymakamlıkların, il müdürlüklerinin, ilçe belediyelerinin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, meslek ve sanayi odalarının, derneklerin ve vatandaşların planlara dış paydaş olarak dâhil edildiği tespit edilmiştir. Ancak, aktörlerin bu süreçte ne kadar etkin olduğu konusu belirsizdir.

Üst yönetimin stratejik planlama sürecine bilgi ve tecrübeleriyle dâhil olması yapılan planlamaya olan ilgisini göstermektedir. Üst yönetimin oluşturulan stratejik planlama ekibinin yürüttüğü süreçte sadece karar verici bir aktör olarak imza ve onay yetkisini kullanması stratejik planlamanın en önemli sorunlarından birisi olabilmektedir. Bunun yerine üst yönetimin, ilgili birimlerin, personelin, özel sektörün ve vatandaşların görüşleri dikkate alınarak bu süreçte işbirliğinde bulunulması yönetişimin gelişmesine katkı sağlayabilir.

Yerel yöneticilerin ve personelin ortak fikirde buluşarak plan hazırlaması hizmet içi eğitime önceliğin verilmesiyle kuvvetlenmektedir. Birçok büyükşehir belediyesi kurum içi veya Kalkınma Ajansları desteğiyle stratejik planlama seminerleri düzenleyerek ilgili yetkililerin bu süreci daha iyi kavraması ve uygulamasının önünü açmıştır. Örneğin, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi'nin Stratejik Planlama Ekibi Güney Marmara Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından "Stratejik Planlama Eğitimi" almıştır. Bu kapsamda Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyelerinden oluşan bir komisyon danışmanlık hizmeti vermiştir. Türkiye'de her ilde en az bir üniversite olduğu düşünüldüğünde; kamu yönetimi, şehir ve bölge planlama, mimarlık gibi bölümlerden daha etkin destek alınabilir.

Büyükşehir belediyelerinin hizmet götürmekle yükümlü olduğu bölgenin sosyal, toplumsal, coğrafi ve kültürel yapısı her bölgede aynı olmadığı için önceden hazırlanmış bir taslak üzerinden stratejik planlamayı uygulaması doğru olmayacaktır. Bu nedenle kendilerine özgü stratejik plan hazırlamaları gerekmektedir. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin fiziki, mali ve yönetsel yapısının farklılığı da stratejik planlama hazırlamada önemli bir kıstastır. Tüm büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında yer alan temel unsurlar çerçevesinde belirlenen değişkenler dikkate alındığında yaşanan kente özgü stratejik planlar yapıldığı söylenebilir. Ancak ortaya konulan temel unsurlara uygun olarak oluşturulan hedeflerin başarısı ile ilgili net bir hüküm bildirmek mümkün değildir.

Tüm büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarının incelenmesi sonucunda; büyük çoğunluğunun stratejik planlanma konusuna önem verdiği, neredeyse tamamında stratejik planlamanın temel unsurlarının yer aldığı, büyükşehir belediyelerinin fiziki, mali ve yönetsel yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle kendilerine özgü planlar oluşturduğu, belirlemiş oldukları vizyon, misyon ve temel değerlerde yeni kamu yönetimi ilkelerine sıklıkla yer verildiği, pek çok büyükşehir belediyesinin stratejik planlama ile ilgili özel eğitim alınmasını sağladığı ve bu iş için

özel bir ekip kurduğu, kent yapısına uygun olarak vizyon ve misyon belirlediği, planların tamamının açık ve anlaşılır bir dil ile yazıldığı, pek çok büyükşehir belediyesi tarafından sürece uzman kişilerin dâhil edildiği ve görüşü alındığı ve stratejik planlama sürecindeki en büyük sorumluluk belediye başkanında olduğu için belediye başkanlarının vizyonunun oldukça önemli olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

ASCANI, Andrea CRESCENZI, Riccardo ve IAMMARINO, Simona, (2012), “Regional Economic Development: A Review”, WP1/03 Search Working Paper, 1-26.

BALCIOĞLU, Merve, (2012), “Stratejik Yönetim Ve Büyükşehir Modellerinde Stratejik Planlama: İzmir ve Ankara Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

BARCA, Metin ve NOHUTÇU, Ahmet, (2008), “Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim ve Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama Uygulamasına Eleştirel Bir Bakış”, Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar (Editörler: Asım Balcı vd.), 14. Bölüm, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 337-362.

BRNJAS, Zvonko, ERİĆ, Dejan ve STOŠIĆ, Ivan, (2009), “Strategic Management Planning as a Tool in Advanced Local Governments”, The New Economy: Challenges, Opportunities and Choices, Indo-American Books, Delhi (India), 372-378.

ÇİL, Burhan, (2014), İstatistik, Ankara: Detay Yayıncılık, 8. Baskı.

ÇOBAN, Bilal ve KARAKAYA, Y.Emre, (2010), “Geleceği Planlamada Stratejik Yönetim ve SWOT Analizi: Kavramsal Yaklaşımlar”, E-Journal of New World Sciences Academy, V, 4: 342-352.

DEMİR, Cengiz ve YILMAZ, M.Kemal, (2010), “Stratejik Planlama Süreci ve Örgütler Açısından Önemi”, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXV, 1: 69-88.

DEMİRDİZEN, Özer, (2012), “Stratejik Planlama, Stratejik Planlama Süreci, Hukuki Altyapısı ve Kamuda Gelişimi”, Akademik Bakış Dergisi, 31: 1-23.

DINAPOLI, P.Thomas, (2003), Local Government Management Guide Strategic Planning, Office Of The New York State Comptroller, Division Of Local Government and School Accountability.

DPT, (2006), Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, 2. Sürüm, http://www.yapi.hacettepe.edu.tr/dosyalar/stratejik_planlama_klavuzu.pdf, (Erişim Tarihi 17.06.2018).

The Enterprise Foundation, Effective Strategic Planning (1999), http://my2.ewb.ca/site_media/static/library/files/403/the-enterprise-foundation-effective-strategic-planning.pdf, (Erişim Tarihi: 28.01.2018).

ERBAŞI, Ali, (2010), “Stratejik Planlama Sürecinin Belediyelerde Uygulanmasına Yönelik Model Bir Yaklaşım”, Akademik Bakış Dergisi, 22: 1-14.

ERYILMAZ, Bilal, (2017), Kamu Yönetimi, Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 10. Baskı.

FARRAH, Judy vd., (2014), "Strategic Planning", Foundation for Community Association Research, Best Practices Report 3.

GENÇ, F.Neval, (2009), "Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23: 201-212.

GÜRER, Harun, (2006), "Stratejik Planlamanın Temelleri ve Türk Kamu Yönetiminde Uygulanmasına Yönelik Öneriler", Sayıştay Dergisi, 63: 91-105.

JOHNSEN, Age, (2016), "Strategic Planning and Management in Local Government in Norway: Status after Three Decades", Scandinavian Political Studies, Nordic Political Science Association, XXXIX, 4: 333-365.

Kalkınma Bakanlığı, (2018), Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu, 3. Sürüm, http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/VrllQ+Kamu_Idareleri_Icin_Stratejik_Planlama_Kilavuzu.pdf, (Erişim Tarihi 17.06.2018).

KAYA, Erol, ŞENTÜRK, Hulusi, DANIŞ, Osman ve ŞİMŞEK, Sami, (2007), Modern Kent Yönetimi 1, İstanbul: Okutan Yayıncılık.

KARASU, M. Arman, (2012), "Büyükşehir Belediyelerinde Stratejik Planlama: Karşılaştırmalı Bir Analiz", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, VIII, 16: 159-180.

MAISHANU, M.Muhammad, (2009), Strategic Planning In Local Governments: Concept, Context and Application, Readings in Management Sciences, UDU Sokoto, 152-161.

MINTZBERG, Henry, (2005), Strategic Planning in a Local Government Association (LGA), VNG International, The Hague, The Netherlands.

ÖKMEN, Mustafa ve PARLAK, Bekir, (2015), Yerel Yönetimlerde Yeni Vizyonlar, Bursa: Ekin Basım.

ÖZGÜR, Hüseyin, (2004) "Kamu Örgütlerinde Stratejik Yönetim", Çağdaş Kamu Yönetimi II (Editörler: Muhittin Acar ve Hüseyin Özgür), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 7. Bölüm, 207-252.

SONĞUR, Cuma, TOP Mehmet ve TEKİNGÜNDÜZ, Sabahattin, (2013), "Sağlık Sektöründe GZFT (Güçlü-Zayıf Yönler-Fırsatlar-Tehditler) Analizi", Sağlıkta Performans Ve Kalite Dergisi, 5: 69-99.

ŞAHİN, S. Zafer, (2007), "İl Stratejik Planlama Sürecinin Uygulayıcı Gözüyle Değerlendirilmesi: Ankara İl Özel İdaresi Deneyimi", Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması II (Editörler: Ahmet Nohutçu ve Asım Balcı), İstanbul: Beta Basım Yayım, İstanbul, 195-224.

TECHNOLOGY ONE, (2010), A review of Strategic Management in Local Government, Technology One, Brisbane.

TUNÇ, Ahmet, (2015), "Türkiye'de Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Değişimin Bir Simgesi Olarak "Stratejik Planlama ve Yönetimi", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD), 3: 69-86.

Dr. Öğr. Üye. Çiğdem AKMAN - Bil. Uzm. Ahmet ÖZASLAN

ÜLGEN, Hayri ve MİRZE, S. Kadri, (2010), İşletmelerde Stratejik Yönetim, İstanbul: Beta Basım, 5. Baskı.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Kabul Tarihi: 10 Aralık 2003, Resmi Gazete, Sayı: 25326, 24 Aralık 2003.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 10 Temmuz 2004, Resmi Gazete, Sayı: 25531, 24 Temmuz 2004.

5393 sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 03 Temmuz 2005, Resmi Gazete, Sayı: 25874, 13 Temmuz 2005.

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE İMAR PLANLAMASI VE BELEDİYELERİN SÜREÇ İÇİNDEKİ YERİ

Dr. Öğr. Üye. Hazal Ilgın BAHÇECİ*

Dr. Öğr. Üye. Seçil Gül MEYDAN YILDIZ**

ÖZ

Kıbrıs, Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yer alan ve üç kıtanın ticaret yollarının birleşiminden oluşan bir adadır. Köklü bir tarihe sahip olan adanın kuzeyi 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) olarak ilan edilmiştir.

KKTC'de imar planlama süreci İngiliz yönetiminden kalan planlama geleneğiyle merkezi yönetim eliyle yürütülmektedir. Planlama yetkisinin büyük ölçüde tek elde toplanması ilk bakışta, son derece küçük bir ada ülkesinde bütünselliği sağlıyor gibi görünse de, belediyelerin kentsel gelişme ve büyüme kararlarını yönlendirme sürecinde yer almaması, pek çok olumsuz gelişmenin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Tarihsel süreç içinde giderek artan düzensiz yapılaşma koşulları ve hızlı nüfus artışı kentsel, çevresel ve tarihsel dokunun yaşatılarak korunması açısından ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Kırsal, kentsel, turistik, arkeolojik ya da doğal çevre olarak tanımlanan mekânın yapılaşma esaslarının, gelişme yönlerinin ve koruma ilkelerinin belirlenmesinde belediyelerin en etkili aktörlerden biri olarak yer alması, ağdaş kentsel yönetim sürecinin olmazsa olmazlarından birisi olup, bunun sağlanabilmesi için merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında kentsel hizmetlere ilişkin yetki, görev ve sorumlulukların dengeli bir şekilde paylaştırılması son derece önemlidir.

Bu çalışmanın amacı; KKTC'de imar planlaması sürecinin; belediyelerin ilgili süreçteki rolleri bağlamında değerlendirilerek incelenmesidir. Bu çerçevede ilgili sürecin aşamaları, bu süreçte yetkili olan kurumlar, yasal dayanaklar ve belediyelerin yetkilerine de değinilmiş ve literatür tarama metodu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İmar Planlaması, Yerel Yönetimler, Belediye, KKTC

ZONING AND LAND-USE PLANNING IN TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS AND THE ROLE OF MUNICIPALITIES IN THE PROCESS

ABSTRACT

Cyprus is an island in the Eastern Mediterranean Region that is a combination of three continental trade routes. The north of the island, which has a long history, was declared as Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) in 1983.

The zoning and land-use planning process in the TRNC is carried out with the planning tradition of the British administration by the central government. At first glance, the centralizing of planning authority may seem to provide integrity in a very small island country, but the fact that the municipalities are not involved in the process of directing urban development and growth decisions can lead to many negative developments. Increasing irregular settlement conditions and rapid population growth in the historical process lead to serious problems in terms of protecting urban, environmental and historical structure. It is one of the sine qua non of contemporary urban administration process that municipalities taking part as one of the most effective actors in determining building principles, development aspects and conservation

* Yozgat Bozok Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hazali.bahceci@bozok.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-3967-0960

** Yozgat Bozok Üniversitesi, MMF, şehir ve Bölge Planlama Bölümü, secil.meydan@bozok.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-9869-4159

principles of the space defined as rural, urban, tourist, archaeological or natural environment and it is crucial that the authority, duties and responsibilities related to urban services be distributed equally between central and local governments.

The aim of this study is to evaluate and examine the zoning and land-use planning process in TRNC in the context of the role of municipalities in the relevant process. In this context, the steps of the related process, the institutions, legal bases and the authorities of municipalities in this process are also mentioned and the method of literature survey is used.

Keywords: Zoning and Land-use Planning, Local Administrations, Municipality, TRNC

Giriş

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 3,355 kilometre karelik yüzölçümüyle, Akdeniz'in Sardunya ile Sicilya adalarından sonraki yüzölçümü 9,282 kilometre kare olan en büyük üçüncü adası Kıbrıs'ın yaklaşık % 36'lık bir bölümünü kaplamaktadır. Adanın kuzeyinde Türkiye, batısında Suriye yer almaktadır (Kamu Formu, 2018). Köklü bir tarihe sahip olan Kıbrıs, Antik Çağ'dan günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Hititliler, Mısırlılar, Antik Yunanlılar, Roma, Bizans, Lusinyan ile Venediklilerin hâkimiyetine girmiş, daha sonra Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde Britanya'ya kiralanmış ve 1925 yılında bir İngiliz kolonisi haline gelmiştir.

Kıbrıs Cumhuriyeti, 1960 yılında Türkler ve Rumlar tarafından kurulmuştur. 1974 Barış Harekâtı sonrası 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1983 yılında ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir. Coğrafi açıdan adanın kuzeyinde Kıbrıslı Türkler, güneyinde Kıbrıslı Rumlar yaşamaktadır. Ada mekânsal olarak ikiye bölündüğünden yerleşme alanlarının yönetim sistemi ve planlama süreci bu sosyal ve siyasi değişimden etkilenmiştir. KKTC'de, 1983 yılından sonra etkin bir imar planlama süreci oluşturulamamıştır. Hızlı nüfus artışı ve düzensiz yapılaşmalar yerleşim alanlarının çarpık ve sağlıklı şekillenmesine yol açmıştır.

KKTC' de demografik sayımlar ve incelemeler Devlet Planlama Örgütü (DPÖ) tarafından yapılmaktadır. DPÖ verilerine göre KKTC'de yıllara oranla nüfus sürekli artış göstermektedir. Toplam nüfusun 2011 yılında 283,281 kişi, 2014 yılında 313,626 kişi ve 2016 yılına 335,455 kişi olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunluğu incelendiğinde 2011 yılında birim alana düşen kişi sayısı 87,4 iken 2016 yılında bu değer 103,5'e yükselmiştir (Devlet Planlama Örgütü, 2016).

İmar planlaması, toplumsal ilişkiler bütünü'nün mekânsal olarak düzenlenişi şeklinde ifade edilebilecek kentsel planlamanın önemli bir parçası olup bu sürecin, halkın gereksinimlerini karşılayabilecek özgünlükte gerçekleşmesi önemlidir. Bu da büyük ölçüde planlamanın yerinden yönetim ilkesiyle gerçekleştirilmesine bağlıdır. Yerinden yönetim ya da yerel yönetim geleneğinin temelini oluşturan düşünceler; yerel yönetimlerin halka en yakın yönetim birimleri olması dolayısıyla hizmeti halka daha çabuk, hızlı ve kolay sunmaları; bu şekilde kırtasiyecilik olarak ifade edilen hizmetlerdeki gecikmelerin önlenmesi, halkın ve dolayısıyla yerel yönetimlerin kendi sorunlarını ve gereksinimlerini merkezdeki görevlilerden daha iyi bilebileceği ve yerel toplulukların üyelerinin kendi sorunlarının çözümüne emek, kafa ve zaman açısından katkıda bulunma fırsatı elde etmeleriyle yerelliğin hem daha demokratik hem daha etkin ve verimli olacağına dair kabullere dayanmaktadır. Bu yüzden başta imar planlaması olmak üzere ilgili birime yakın olmayı gerektiren her türlü hizmet ve görevle ilgili olarak

veri toplama zorunluluğu bu anlamda yerelleşmeyi zorunlu kılmaktadır (Keleş, 1983: 140). Bu bağlamda imar planlamasının etkin biçimde yapılabilmesi için yerel yönetimlerin önemli aktörlerinden olan belediyelerin bir takım sorumluluklar üstlenmeleri gerektiği kabul edilmektedir.

Fiziksel mekânda yer alan yaşamsal ve çevresel sorunların çözülerek yaşam kalitesinin artırılması yerinden yönetim anlayışının temel hedeflerindedir. İmar planlamasının ve uygulama sürecinin rasyonel ve etik ilkelere uygun bir şekilde gerçekleşmesi için halka en yakın yönetim birimi olan belediyelerin, merkezi yönetim, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve halk arasında eşgüdüm ve işbirliği kuran bir rol üstlenmesi çok önemlidir. Öyle ki, ülke yönetim sistemi içinde benimsenen imar politikalarının doğrudan ya da dolaylı olarak fiziksel, sosyal ve ekonomik yapıda olumlu değişim ve dönüşümler gerçekleştirebilmesi için imar planlaması sürecinde, belediyelere geniş yetkiler verilmesi gereklidir. KKTC’de fiziksel, sosyal ve ekonomik kalkınma politikaları Anayasal bir zorunluluk olarak plana bağlanmıştır. Ancak bu durum, planlama ilkelerinin ve esaslarının etkin bir belediyeçilik anlayışıyla gerçekleştirildiğinin bir göstergesi değildir. KKTC’nin en temel sorunu yasal düzenlemelerde yer alan planlamanın, uygulamada yer bulamaması ve belediyelerin bu süreçteki etkinliğinin yetersiz olmasıdır.

Bu çalışmada, literatür tarama metodu kullanılarak KKTC’deki planlama sürecin aşamaları, planlamadan sorumlu kurumlar ve belediyelerin imar faaliyetlerine yönelik görevleri açıklanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, uluslararası alanda bir tek Türkiye Cumhuriyeti’nin tanıdığı KKTC’deki, planlama sistemini ve örgütlenme yapısını yasal ve yönetsel düzenlemeler doğrultusunda inceleyerek, belediyelerin süreç içindeki rollerini tespit etmek ve uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik öneriler ortaya koymaktır.

1. KKTC İmar Planlaması Süreci

Bir yerleşim alanında düzenli, sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir bir çevre yaratmanın yolu kentleşme politikaları ile imar uygulamaları arasında denge kurmaktan geçmektedir. Toplumsal hayatın düzenini bozacak, kargaşa yaratarak düzensizliğe yol açacak mülkiyet kullanımlarını engellemek, aynı zamanda, ekolojik, tarihi ve kültürel değerlerin ve eserlerin korunmasını sağlamak amacıyla imar hukukuna bağlı olarak gerçekleştirilen imar planlaması sürecinin akılcı bir şekilde planlanması gerekmektedir.

İmar sözcüğü Arapça kökenli ümran sözcüğünden türetilmiştir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü’nde imar etmek; “bayındırlaştırmak, bayındır duruma getirmek ve geliştirmek”, bayındır (düzen) sözcüğü ise; “gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı” şeklinde açıklanmaktadır.

“Küçük bir coğrafi alanı kapsamakta olan KKTC’de, merkezîyetçi planlama sistemi, İngiliz Yönetimi’nden (1878-1960) kalma planlama geleneği ile devam etmektedir” (İşçioğlu, 2009: 152-153). Tarihsel süreç içinde gelişerek günümüze ulaşan söz konusu geleneğin anlaşılabilmesi için öncelikle, KKTC’de sağlıklı, huzurlu, rahat bir çevre yaratmanın ve tarihsel, mimari, kültürel, toplumsal açıdan önemli olan yapıları ve bölgeleri korumanın temel yöntemlerinden biri olan imar planlaması sürecinin, imar

planlamasından sorumlu kurum ve kuruluşların yetki ve sorumlulukları ile yasal ve yönetsel düzenlemeler bağlamında incelenmesi önemlidir.

1.1. Yetkili Kurumlar ve Yasal Dayanaklar

KKTC 55/89 Sayılı İmar Yasası gereğince planlama sürecinde yetkili olan organ *Planlama Makamı*, bir diğer ifadeyle *Şehir Planlama Dairesi*'dir. KKTC' de imar planlaması, disiplinler arası bir bilim ve tasarım süreci olarak kabul edilmekte olup, imar planlaması sürecinde etkili olan geniş bir paydaş kabulü bulunmaktadır. Başta "belediyeler", "meslek odaları" ve "meslek kuruluşları" ile "planla getirilecek kurallardan etkilenebilecek gerçek ve tüzel kişiler" planlama sürecinde etkili olan paydaşlardır.

KKTC'de 20 yıllık bir zaman dilimi hedef alınarak yapılan imar planlarının hazırlanmasında merkezi yönetim etkin olmakla birlikte, İmar Yasası ve Belediye Yasası gereğince belediyelerin Şehir Planlama Dairesi (ŞPD) ile işbirliği ve dayanışma içerisinde olması beklenmektedir. Bu bağlamda bir merkezi yönetim kuruluşu olan ŞPD, yerel yönetimlerin taleplerini ve beklentilerini hesaba katarak imar faaliyetlerini gerçekleştirmektedir (İşçioğlu, 2009: 153).

Plan hiyerarşisinde en üst kademede Ülke Fiziki Planı (ÜFP) yer almaktadır. ÜFP, ülkesel düzeyde "sektörel hedef ve yatırımlar dikkate alınarak, düzenli gelişmeyi özendirme ve denetleme; nüfus yerleştirilmesi ve yoğunlaşması; sanayi, ticaret, turizm, ulaşım, altyapı, kamu ve sosyal servisler ve tarım ile ilgili genel politikalar ile özellikli sosyal, kültürel, tarihsel, mimari önemi olan bölgeleri belirlemek" (55/89 İmar Yasası, madde 4) amacıyla Şehir Planlama Dairesi tarafından yapılmaktadır. ÜFP öngörülen yatırımların mali programlarını da içermektedir. ÜFP'nin hazırlanmasında ekolojik dengenin, doğal, tarihi ve arkeolojik değerlerin bozulmasını önlemeye ve geliştirmeye yönelik gerekli koruma önlemlerinin alınmasına, ayrıca yatırımların dengeli bir şekilde yapılmasına dikkat edilmektedir. İmar Yasası gereğince ŞPD, belediye görüşleri doğrultusunda geliştirdiği imar planlarını ÜFP kararlarına uygun ve uyumlu bir şekilde yapmak zorundadır (55/89 İmar Yasası, Madde 4).

Planlama Makamı, ÜFP kapsamında *Çevre Planları* da yapabilmektedir. Çevre Planı: "tarihi, mimari, turistik, tarımsal, konut, ticaret, endüstri, ulaşım, kültürel ve doğal kaynaklar bakımından önemi olan ve bunlardan bir veya birkaçını içeren" korunması gerekli bölgeler için hazırlanan planlardır. ŞPD, Ülke Fiziki Planı'nın "genel ilke, amaç ve hedeflerine uygun olarak, her büyüklükteki yerleşme birimi için, ilgili yerleşme biriminin belediyesinin programını, gereksinimlerini ve beklentilerini de dikkate alarak ve sorunların önceliklerini göz önünde bulundurarak" (TEPAV, 2012) imar planı gerçekleştirmekle yükümlüdür.

KKTC'de her vatandaş, miras ile mülkiyet haklarına sahiptir. Ancak, "kamu yararı" amacı ve yasayla bu haklar sınırlanabilmektedir. Mülkiyet hakkında "kamu güvenliği, genel sağlık, genel ahlak, kent ve ülke planlaması veya herhangi bir malvarlığının kamu yararı için geliştirilmesi ve faydalı kılınması veya başkalarının haklarının korunması için kesin olarak gerekli kısıntı veya sınırlamalar" yasayla konabilmektedir (Md. 36). KKTC Anayasası'nın 37. maddesinde "toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla" ilgili önlemlerin alınması gerektiği belirtilmektedir. İmar

planlamasının uygulama sürecinde etkili olan “Kıyıların Korunması” (Md. 38), “Tarih, Kültür ve Doğa Varlıklarının Korunması” (Md. 39) ve “Çevrenin Korunması” (Md. 40) konuları anayasada yer alan ilkelerdir. Anayasa'nın 38. maddesi kapsamında “kıyı alanları devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Kamu yararı söz konusu olduğu durumlarda kullanılabilir. Belediye sınırları dışındaki kıyıların 100 metrelik şeridi içinde kalan bölgede, sadece devlete ait olan ve kamu yararı sunan tesisler” yer alabilmektedir. Ayrıca, bu yapıların, kıyıların özgünlüğünü ve güzelliğini zedeleyecek nitelikte olmaması gereklidir. Anayasa'nın 39. maddesinde tarihsel ve kültürel değeri olan eserin, anıtların ve doğa varlıklarının muhafazasını sağlama yetkisi devlete verilmiştir. Bu amaçla korumayı özendirici, destekleyici ve düzenleyici önlemler alınmaktadır. Özel mülkiyete konu olan alanlarda mülkiyet hakkına sahip kişilere/kurumlara getirilecek sınırlamalar veya yardımlar yasa ile düzenlenmektedir. Anayasa kapsamında “yıkılan veya herhangi bir şekilde yok olan veya tahribata uğrayan tarihi yapıların yerine başka bir yapı inşa edilmesi” (Md. 39) yasaklanmıştır. İnşa yapılmasını gerektiren durumlarda özgün haline uygun olarak restorasyon projelerinin yapılması sağlanabilmektedir. Tarih öncesi devirlere ve “yakın geçmişten günümüze kadar gelen taşınır ve taşınmaz eski eserler ile doğa varlıklarının korunup yaşatılması” için yapılması gerekli olan ilkeler ve bunların uygulama yöntemleri “Eski Eserler Kanunu” kapsamında düzenlenmekte olup bu yasa kapsamında belirlenen koruma ilkeleri imar uygulamalarına aktarılmaktadır. Anayasanın 40. maddesi kapsamında “herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Gerçek veya tüzel kişiler, hiçbir amaçla, insan sağlığını bozacak veya deniz varlıklarını tehlikeye düşürecek nitelikteki sıvı, gaz ve katı maddeleri denizlere, barajlara, göllere veya derelere akıtamaz veya dökemez. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin, gerçek ve tüzel kişilerin ödevidir” şeklinde belirlenmiş olan sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı imar planlamasının anayasal dayanaklarından biridir.

Sağlıksız kentleşmeyi engellemek, yapılaşma faaliyetlerini daha düzenli kılabilme ve kentsel gelişme sürecini yönlendirebilmek hedefiyle belediyelerin yerine getirmeleri gereken imar uygulamaları ve bunlara yönelik yetkiler ve görevler KKTC imar planlaması sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu süreçte “İmar Yasası” ile “Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası” kapsamında belediyelere verilen görevlerin uygulanması ve denetlenmesi süreci belde yerel halkı tarafından gerçekleştirilmektedir. Sağlık koşullarına uygun teknik altyapı yapılması ile toplanma/tören alanlarının, cadde ve sokakların, spor ve sosyal tesislerin, yeşil alanların, mesire alanlarının İmar Yasası'na uygun olarak düzenlenmesi, genişletmesi, aydınlatılması ve/veya ağaçlandırılması belediye görevleri arasında yer almaktadır. Sosyal konut yapımı ve süreci de belediyeye aittir. Bu kapsamda gelir gruplarının dağılımı ve gereksinimleri baz alınarak oluşturulacak projelere arsa ve arazi temini ile kamulaştırma işlemleri etkin ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi gereklidir.

Planlama Makamı “bir bölgeye ait bir imar planı olup olmadığına veya hazırlanmakta olduğuna bakılmaksızın, uygun ve gerekli gördüğü” (ŞPD, 47/1998) durumda İmar Yasası hükümlerince çıkarılacak bir *emirname* ile kültürel, tarihsel ve çevresel değere sahip bölgeyi “Koruma Alanı” olarak ilan edebilmektedir. ŞPD,

emirnamenin hazırlanmasında, “Eski Eserler ve Müzeler Dairesi” ile “Anıtlar Yüksek Kurulu” eşgüdüm halinde çalışmaktadır.

1.2. İmar Planlamasının Onay ve Uygulama Süreci

Yerleşim alanlarındaki imar planlaması ve uygulama süreci 55/1989 sayılı İmar Yasası’nda düzenlenmiştir. ŞPD’nin plan hazırlanmadan önce, ilgili belediye ile eşgüdüm ve işbirliği içinde çalışması gerekmektedir. Bu çerçevede imar planı yapılacak olan yerleşim alanının mekânsal, ekonomik, çevresel ve demografik özelliklerini belirleyen teknik analizler gerçekleştirilmektedir. Bu sürecin bir diğer önemli noktası, belediyelerin, yerel gazete aracılığıyla, kentli bireylerin yaşadığı mekâna ilişkin sorunlarını ve imar faaliyetlerine yönelik beklentilerini toplamakla yükümlü olmasıdır. Böylelikle altı hafta içerisinde, halkın beklentileri doğrultusunda oluşan görüşler, belediyece değerlendirilerek planlama birimine iletilmektedir.

“Gelişme olarak tanımlanan her türlü faaliyet, ŞPD’nin onayına bağlıdır. Bir taşınmaz mal üzerinde veya altında veya içinde yer alan yapı ve inşaat, mühendislik, madencilik, tarım faaliyetleri veya üzerindeki binada yapılan herhangi bir nitelik ve kullanım değişikliği, yıkım, gelişme olarak kabul edilir. Planlama onayı ŞPD tarafından verilir. ŞPD belirli gelişmeler için genel imar emri ile planlama onayı verebilir” (TEPAV, 2012: 6).

İmar Yasası’na göre KKTC’de yapılan ve yapılacak olan imar planlarının temel amaçları şunlardır(Madde 8/1):

- “Sağlık, huzur, rahatlık, sosyal refah sağlayacak şekilde yaşanabilir bir çevre yaratmak ve bunun için gelişmeleri denetlemek ve yönlendirmek,
- Belirli amaç ve kullanımlar için bölgeler ayırmak,
- Sosyal, kültürel, tarihi, mimari önemi ve özelliği olan yapı ve bölgeleri korumak,
- Gelişmelerin aşama ve sınırını belirlemek”

Planlama onayı ŞPD tarafından verilmektedir. Ancak, “kapsamı ve sonuçları açısından geniş bir bölgeyi veya nüfusu” etkileyebilecek gelişmeler söz konusu olduğunda, belediyelerin görüşü alınmaktadır (55/89 İmar Yasası, Md. 18). “Herhangi bir taşınmaz malın planlama onayı almadan veya planlama onayında öngörülen koşullara uyulmadan geliştirilmesi halinde ŞPD yaptırım bildirim düzenlemekte; bildirimde belirtilenleri yerine getirmeyen taşınmaz sahibi suç işlemiş sayılmakta” (TEPAV, 2012: 6) ve Yasa’nın öngördüğü cezai işlemler başlatılabilmektedir.

Planlama Makamı planların hazırlanması veya değişikliklerin yapılması sırasında, “ilgili Belediyeler, Odalar, Meslek Kuruluşları ve planla getirilecek kurallardan etkilenebilecek gerçek ve tüzel kişilerin görüş ve önerilerini sunmaları ve bildirmeleri” (TEPAV, 2012: 6) için gerekli önlemleri almak zorundadır. Plan tasarısı veya değişiklik önerisi ilgili kurumlara ve kuruluşlara gönderilerek 42 gün askıda kalması sağlanmaktadır. Süre bitiminde, Planlama Makamı’na ulaşan öneriler ve görüşler değerlendirilerek plan taslak hali veya değişiklik önerisi “*Birleşik Kurul*”un onayına sunulmaktadır. Birleşik Kurul, planın yapıldığı alanındaki belediye veya belediyeler ile yerleşme biriminin bağlı bulunduğu Kaymakamlık temsilcilerinden oluşmaktadır. Birleşik Kurul’da Planlama Makamı da temsil edilmektedir.

İmar Emri, İmar Yasası'nın 19. maddesi kapsamında çıkarılan emirnameleri ifade etmektedir. Planlama aracı olarak ilan edilen "emirnameler" plan hiyerarşisi içerisinde bulunmamaktadır (İşçioğlu, 2009: 155). "İmar planının olmadığı veya hazırlanmakta olduğu, ancak, gelişmenin yaygın ve hızlı olduğu yerleşim alanlarında, imar planı onaylanmadan önce veya imar planı olmadığına bakılmaksızın *Ön İmar Sınırları*" çizilebilmektedir (İmar Yasası, 55/89). "Ön İmar Sınırı" içerisinde, İmar Yasası esasları gereğince çıkarılan emirnamede belirtilen gelişmelerden başka gelişme kararı alınamamaktadır. Ön İmar Sınırı kapsamında acil çözülmesi gereken sorunlu alanlar bulunması durumunda ise bu bölgelerde gelişmeyi denetlemek, yönlendirmek amacıyla planlar hazırlanabilmektedir. Planlama Makamı, "İmar Yasası altında yayımlanacak bir emirname ile emirnamede belirtilen belirli gelişmeler için planlama onayı" (ŞPD, 2018) verebilmektedir. Bu emirnameler "bir bölgedeki tüm taşınmaz malların geliştirilmesinde uygulanabilecek *Genel İmar Emri* veya belirli alanlarda, emirnamede belirtilecek, belirli taşınmaz mallar veya o alandaki tüm taşınmaz malların geliştirilmesinde uygulanabilecek *Özel İmar Emri*" olabilmektedir (İmar Yasası, 55/89).

Emirname kararları her ne kadar kamu yararı sağlamak amacıyla, özellikle ivedilik taşıyan sorunları çözmeye yönelik kararlar olsa da emirnamelerle gerçekleşen kentsel yapılaşma koşulları parçacıl uygulamalara yol açmaktadır. Dolayısıyla, emirnamelere gerek kalmayacak bir imar planlaması sürecinin, yeterli teknik personel ve Coğrafi Bilgi Sistemleri aracılığıyla, hızlı ve etkin bir düzen içerisinde gerçekleştirilmesi gereklidir.

2018 yılı itibariyle onaylı planlar Ülke Fiziki Planı ve bu plan kararları doğrultusunda alınan bölgesel stratejik kararlar ile "Lefkoşa İmar Planı", "Girne Koruma Çevre Planı", "Girne-Çatalköy İmar Planı" ve "Alagadi Çevre Koruma Planı"dır (KKTC, Şehir Planlama Dairesi, <http://spd.gov.ct.tr/>).

Ülke Fiziki Planı: 2010 yılında Avrupa Birliği Proje Destek Ofisinin desteğiyle olgunlaştırılan ve Şehir Planlama Dairesince hazırlanan ÜFP, Bakanlar Kurulu'nun onayıyla 2015 yılında Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Temel amacı: "toplam geliri yükseltilmesini ve bölgeler arasında adil dağılımı destekleyerek, toplumsal refahın geliştirilmesini; doğal ve kültürel mirası koruyarak, yaşam, çevre ve mekân kalitesinin artırılmasını sağlamak" şeklinde belirlenmiştir. ÜFP'nin temel hedefi, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesidir. KKTC'de sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi için, mekânsal etkisi olan tüm stratejiler, plan ve programlar oluşturulmuştur. Bunlar "1) Sürdürülebilir bir ekonomik gelişme sağlamak amacı ile KKTC'nin, bölgelerinin ve insanların ekonomik potansiyelini kullanmak, 2) Sürdürülebilir bir sosyal ve kültürel yaşamı sağlamak amacı ile toplumun tüm kesimlerinin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılamak ve yaşam kalitesini geliştirmek, 3) Sürdürülebilir bir çevre sağlamak amacı ile sınırlı doğal kaynakları, biyolojik çeşitliliği, tarihi ve kültürel mirası korumak, kirlilikleri risk ve tehlikeleri önlemek, 4) Sürdürülebilir bir mekânsal gelişmeyi sağlamak amacı ile insanların yaşamak, çalışmak, yatırım ve ziyaret yapmak için sağlıklı, güvenli, işlevsel, özgün, estetik, ekonomik, adil, temiz ve yüksek yaşam standartlarına sahip cazip yaşam alanlar oluşturmak" hedefleri altında detaylandırılarak belirlenmiştir.

Lefkoşa İmar Planı: Başkentte ilk plan 2001 yılında yapılmıştır. Bu planı takiben 2005, 2009 ve 2012 yıllarında plan değişiklikleri yapılarak planın güncel hali 4 Haziran

2012 tarihinde Birleşik Kurul tarafından onaylanmıştır. Planın amacı: "...tarihi, kültürel ve doğal değerlerine sahip çıkılan, tüm geleneksel özgün özellikleri korunan, kimliği ile sosyal ve kültür alanları, uluslararası ve iki halklı yapısı ile ülkesel ve bölgesel fırsatları ve mukayeseli avantajlarını iyi kullanarak, uluslararası faaliyetlerde payı olan, yönetsel, kültürel ve eğitim alanlarında rol üstlenen" bir kent yaratmak olarak belirlenmiştir. İmar planında kentsel koruma alanları, doku bütünlüğü olan alanlar ve eski yerleşim mekânları; tarihsel, kültürel ve mimari değerler açısından koruma odaklı politikalarla düzenlenmesine rağmen (Meydan Yıldız, 2018), teknik alt yapı, ulaşım gibi sorunların devam ettiği Lefkoşa'nın imar planlaması sürecinin bütünlüklü planlama ilkelerinden uzak gerçekleştiği ifade edilmelidir (Zafersoy ve Batırbaygil, 2014). Bu çerçevede analiz aşamasında çevre kirliliği, iklim değişikliği, kuraklık ve konut açığı gibi sorunların detaylı olarak ele alındığı ancak; plan kararlarında ve fiziksel tasarım sürecinde ilgili konuların yeterli düzeyde tasarım sürecine aktarılmadığı ve mevcut yapılaşma koşullarını korumayı amaçlayan bir planlama sürecinin gerçekleştirildiği görülmektedir (Lefkoşa İmar Planı, 2012).

Girne Koruma Çevre Planı: "Şehir Planlama Dairesi", "Girne Belediyesi" ve "Eski Eserler ve Müzeler Dairesi" işbirliğinde hazırlanmış bir çevre planıdır. Girne kentinin turizme katkısının ve kentin tarih ve kültürel değerlerinin korunabilmesi amacıyla koruma amaçlı bir çevre planı hazırlanarak, bu bölgedeki gelişmeler için uygulanacak genel politikalar ile ilkeler ve kararlar düzenlenmiştir (KKTC, Şehir Planlama Dairesi, <http://spd.gov.ct.tr/>).

Girne-Çatalköy İmar Planı: Birleşik Kurul tarafından 19 Ocak 2018 tarihinde onaylanan plan, 16 Şubat 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Girne II. Bölge Kapsamlı Emirnamesi 30 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Emirnameler düzensiz kentleşme ve yapılaşmayı engellemeye yönelik düzenlemelerdir, ancak "planlama aracı olan emirnameler plan hiyerarşisi içerisinde yer almadığından" farklı sorunlara yol açabilmektedir (İşçioğlu, 2009: 155; Girne- Çatalköy İmar Planı, <http://spd.gov.ct.tr/Portals/>). Emirnamelerin geçici yapılaşma koşullarını belirleyen ve ön imar uygulaması sağlayan uygulamalar (İşçioğlu, 2009: 156) olması nedeniyle ŞPD hızlı nüfus artışı ve kentsel yapılaşma süreci yaşayan bölgede imar planı hazırlamıştır. Girne-Çatalköy İmar Planı'nın amacı, "kültürel ve turizm değerleri ile karakterini koruyarak zenginleşen, düzenli gelişmenin ve mekânlar arası erişilebilirliğin yüksek olduğu, sahillerin toplumun kullanımına açıldığı, özgün, sürdürülebilir bir yaşam alanı" olarak belirlenmiştir. Planlama alanı bütününde genel olarak koruma kullanma dengesinin sağlandığı, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen, ekolojik dengeyi bozacak olası etkileri gideren, yaşanan hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin yarattığı parçacı gelişmeyi ve sektörel sorunları ortadan kaldıran ve ekonomik gelişmeleri yönlendirecek arazi kullanım kararlarını belirleyen politikalar bulunmaktadır. Bu Plan'ın yürürlüğe girmesi ile "1993 Girne Beyaz Bölge Emirnamesi ve 2007 Girne II. Bölge Kapsamlı Emirnamesi'nin Girne ve Çatalköy Belediye hudutları içerisine giren kısımları" yürürlükten kalkmıştır.

Alagadi Çevre Koruma Planı: Alagadi Bölgesi, nesli tükenmekte olup koruma altına alınan yeşil kaplumbağaların (*Chelonia Mydas*) ve *carretta caretta*ların yumurtlama alanı olması, bunun yanı sıra özellikli kıyıları, bitki örtüsü, doğal güzellikleri ve tarihi sebebiyle 1999 yılında Çevre Planı yapılmıştır. Alagadi Özel Çevre Koruma

Bölgesi Çevre Planı Anayasa'nın 40. maddesi Çevrenin Korunması, 38. maddesi Kıyıların Korunması, 39. maddesi Tarih, Kültür ve Doğal Varlıkların Korunması ilkelerini sağlamak için yerel, ülkesel ve uluslararası öneme sahip olan Alagadi Özel Çevre Koruma Bölgesi'ndeki ekolojik dengenin korunması amacıyla yapılmıştır. Doğal yaşam alanlarının sürdürülebilirliğini temel alan bir koruma anlayışıyla planlama süreci gerçekleştirilmiştir.

2. KKTC'de Belediyeler

KKTC Anayasası'nın 119. maddesi uyarınca "bölge, belediye veya köy ve mahalle halkının yerel ortak gereksinmelerini karşılamak üzere kuruluş ilkeleri yasa ile belirtilen ve karar organları seçimle oluşturulan kamu tüzel kişileri" şeklinde tanımlanan yerel yönetimlerin "kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak yasa ile düzenlenir" ve "organlarının seçimleri 68. maddedeki ilkelere uygun olarak dört yılda bir yapılır".

KKTC'de yerel yönetimlerin sorumluluğundaki hizmetler belediyeler vasıtasıyla, belediye olmayan yerleşim birimlerinde ise muhtarlıklar vasıtasıyla yürütülmektedir (Devlet Planlama Örgütü, 2016: 1). 2008 yılında çıkarılan 14/2008 Sayılı Belediyeler (Değ) Yasası'yla kaymakamlıklara bağlı köyler belediyelere bağlanmış olup son durumda belediyeler, yerel yönetimlerin en önemli aktörü konumundadır.

2.1. Belediyelerin Genel Görünümü

KKTC'de mülki açıdan "Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, İskele ve Lefke" olmak üzere 6 ilçe; bu 6 ilçe merkezi de dâhil olmak üzere toplam 28 belediye bulunmaktadır. Yasaya göre "nüfusu 5000 ve üzerindeki ile ilçe merkezi olan belediyeler *kent belediyesi* olarak adlandırılmakta olup kent belediyeleri ile diğer belediyeler arasında bazı görev ve yetki farklılıkları" bulunmaktadır (TEPAV, 2012: 8).

Belediyelerin kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları "51/1995 sayılı Belediye Yasası" ile düzenlenmiştir. Buna göre, nüfusu 5001 veya daha fazla olan yerleşim birimlerinde belediye kurulmasının zorunlu olduğu ifade edilmiş; "bir veya birkaç köyden oluşan bir yerleşim biriminde belediye kurulabilmesi için ise nüfusun, son genel nüfus sayımına göre, 2000'den fazla olması ve yeni belde merkezinin diğer belde merkezlerine en az 5000 metre uzaklıkta bulunması" koşulu getirilmiştir.

Yasanın 15. maddesine göre belediye görevlerinde genel kural "beldenin gelişmesi ve belde halkının esenlik, refah ve mutluluğu konusunda ortak yerel gereksinimlerin çağdaş bir anlayış ve demokratik bir tutum ile ete alınıp karşılanması" olarak belirtilmiştir. Bu çerçevede 16-23. maddeler ile belediyelerin görevleri;

- "Belediyelerin sağlık ve sosyal yardımla ilgili görevleri,
- Belediyelerin imara ilişkin görevleri,
- Belediyelerin ekonomi ve çalışma yaşamına ilişkin görevleri,
- Belediyelerin esenlik ve güvenlikle ilgili görevleri,
- Belediyelerin eğitim, kültür ve turizme ilişkin görevleri,
- Belediyelerin tarıma ilişkin görevleri,
- Belediyelerin ulaşımına ilişkin görevleri,
- Belediyelerin diğer görevleri"

şeklinde ortaya konmuştur.

Belediyenin organları belediye başkanı ve belediye meclisidir (Md. 36). Belediye başkanı, “belediye meclisinin de başkanı olarak belediyenin yürütme organı ve belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir” (Md. 52), bölge halkı tarafından doğrudan seçilir (Md. 52). Belediye meclisi ise belediyenin genel karar organıdır (Md. 37), bölge halkı tarafından dört yıllığına seçilir ve üye sayısı bölgenin nüfusuna göre belirlenir (Md. 38). Belediye meclisi her ay en az bir kez toplanır ve bu toplantılar halka açıktır. Belediye meclisi, “belediye ile ilgili her türlü konu ile yerel sorunları incelemek” için isteğe bağlı olmak üzere komisyonlar kurabilir (Md. 47/1). Belediye meclisinin, bütçe ile çalışma plan ve programlarını yapmak, aylık hesapları, yıllık kesin hesabı, imar ve uygulama programlarını, plan ve projeleri kabul etmek, borçlanmak, imtiyaz vermek, taşınmaz alımına ve satımına karar vermek gibi görev, yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır (Md. 48).

Belediye başkanının emrinde belediye suçlarının işlenmemesi adına önlemler almak ve işlenen belediye suçlarının takibini yapmakla yükümlü üniformalı belediye kolluğu bulunmaktadır (Md. 69 ve 71). Bunun yanı sıra “belediye başkanının, faaliyetlerinin yetersizliği nedeniyle veya gensoru önergesiyle düşürülmesi ya da halk girişimi ile geri çağırılması gibi düzenlemeler mevcut değildir” (TEPAV, 2012: 12).

KKTC’de belediyeler toplumsal gelişmişlik düzeyleri ve yapıları fark etmeksizin esas olarak üç tür mali kaynağa sahiptir. Bunlardan ilki, “yerel kaynaklardan elde edilen öz gelirler olup bunlar; belediye yönetimlerine tahsil etme yetkisi tanınmış vergiler, harçlar, katılım payları, ücretler ve belediyelere ait taşınmazların satılması ve kiralanması yoluyla elde ettiği gelirler ile işletme karlarıdır. İkincisi transfer niteliği taşıyan gelirler olup bu kaynak, merkezi yönetim gelirlerinden elde edilen katkı payı, yardım ve borçlanmalardan oluşmaktadır. Üçüncü gelir kaynağı ise belediyelerin bankacılık sektörü ile mali piyasadan sağladığı kredilerdir. KKTC belediyelerinin gelir kaynakları aynı şekilde oluşmaktadır. Son yıllarda bu kaynaklara bazı belediyelerin aldığı yabancı ülke ve uluslararası yardımlar da (Avrupa Birliği yardımları) eklenmiştir” (Devlet Planlama Örgütü, 2016: 1).

Devlet bütçesinde öngörülen yerel gelirlerden belediyelere ayrılan pay 2015 yılında Yasa’da gerçekleştirilen değişiklikle birlikte 2016 mali yılından itibaren %8.5’ten %9.25’e yükseltilmiştir (Md. 108/1). Bu payın % 9’luk kısmı belediyelere nüfusları oranında bölüştürülürken % 0.25’lik kısmı da 2008 yılında belediyelere bağlanan köylerin bağlandıkları tarihteki nüfusu ile son nüfus sayımında nüfusları 6000’in altında olan belediye nüfuslarının toplamı üzerinden her belediyeye nüfusları oranında bölüştürülmektedir (Md. 108/2). Belediyelerin “devlet bütçesinden aldıkları %9’luk katkının 1/6’sının tamamını kendi bütçelerinde gösterildiği şekilde altyapı yatırımları için kullanmaları” şartı bulunmaktadır (Md. 108/4). “Belediyelerin metro, kanalizasyon, salhane, sosyal konut, yol ve su şebekeleri ile çöp imha veya ayrıştırma tesislerinin kurulması, yenilenmesi, geliştirilmesi gibi projeleri devlet tarafından ayrıca desteklenir ve bu amaç için gerekli ödenekler devlet bütçesine konur. Bu kapsamda Nüfusu 6000 veya 6000’den az olan belediyelerin projeleri öncelikle değerlendirilir” (Md. 108/5).

Merkezi yönetimin belediyelere bırakılan hizmetler ve yükümlülükler açısından belediyelere ilişkin görev ve sorumlulukları 129. maddede düzenlenmiştir. Bunlar; kaynak sağlamak, bilgi ve hizmet katkısında bulunmak; merkezi idarenin tüm kurumlarıyla belediyelerin işbirliği ile yardımlaşmasını sağlamak; hizmetin standartlarını belirlemek ve uygulamalarını izlemektir. Belediyeler ve merkezi yönetim arasındaki ilişkilerdeki esaslar ise Madde 130'da düzenlenmiştir. Buna göre, belediyeler karşılıklı anlaşma ile bazı görevlerini kaymakamlıklar veya kamu kurumlarına yaptırabilirler. Belediyelerin yasa ile verilen görevlerini yerine getirmeme durumunda Bakanlık sadece uyarıda bulunabilir, yaptırıma dayalı herhangi bir yetkisi söz konusu değildir(Sin, 2016: 18).

KKTC'de belediyeler arası eşgüdüm 1983 yılında dernek statüsünde kurularak 1996 yılında yasayla kamu tüzel kişiliğine sahip bir birlik haline gelen *Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği* aracılığıyla sağlanmaktadır. Belediyelerin tamamı Birlik'in doğal üyesi olup Birlik'in görevleri Kıbrıs Türk Belediyeler Birliği Yasası'nın 6. Maddesinde ortaya konmuştur. Buna göre Birlik, "belediyeler ile merkezi hükümet arasında iletişimi sağlamak, yerel yönetim mevzuatının oluşturulmasına katkı yapmak, belediyelerin kardeş kent ilişkilerini geliştirmek, diğer kurumlarla işbirliği içinde bütçe ve muhasebe alanı başta olmak üzere belediye personeli için eğitimler düzenlemek, özellikle hukukçusu olmayan belediyelere danışmanlık yapmak, ortak projeler geliştirmek, Avrupa Konseyi, Yerel ve Bölgeler Komitesinde belediyeleri temsil etmek, döner sermaye kanalıyla, belediyelerin ortak ihtiyaç malzemeleri ve makinelerini temin etmek gibi alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir" (TEPAV, 2012: 17).

Belediyeler arasında eşgüdüm sağlamak için oluşturulan bir diğer kurum *Belediyeler Danışma Kurulu*'dur. Bu kurul, Belediye Yasası'nın daha iyi uygulanmasının sağlanması ve ülkedeki belediye hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Kurulun başkanı İçişleri Bakanı, üyeleri ise, Belediyeler Birliği Yönetim Kurulu üyeleri ile Bakan'ın uygun göreceği diğer bakanlıkların temsilcileridir. Kurul, Bakan'ın çağrısı ile her yıl en az bir kez toplanır ve kurulda alınan kararlar Bakanlar Kurulu'nun değerlendirmesine sunulur (Md. 141).

2.2. Belediyelerin İmar Planlamasına İlişkin Yetkileri

KKTC hem coğrafik hem demografik açıdan küçük bir ülkedir. Bu durumun da etkisiyle KKTC'de birçok kamu hizmeti merkezi yönetim tarafından yürütülmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinin görülmesine dair görev, yetki ve sorumlulukları son derece sınırlıdır. Dünyanın pek çok ülkesinde yerel yönetimlerin yetki ve görev alanında bulunan kamusal hizmetlerin pek çoğu KKTC'de hala merkezi yönetim tarafından yürütülmekte olup, kentlerde imar planlaması ve uygulamasına dair sorumluluk alanı da bunlardan birisidir.

Belediyelerin imar planlamasına dair görev ve yetkileri Belediye Yasası'nın 17. Maddesi uyarınca şu şekilde sıralanmıştır:

- "İmar Yasası ve Yollar ve Binalar Düzenleme Yasası ile belediyelere verilen görevleri yapmak;
- Sağlık koşullarına uygun kanalizasyon ve lağım çukurları yapmak veya yaptırmak ve bunların bakım, idame ve işletmelerini sağlamak;

- Beldenin meydan, cadde ve sokaklarını, çocuk oyun alanlarını, spor saha ve tesislerini, park, bahçe ve yeşil alanlarını, piknik seyir ve gezinti alanlarını İmar Yasasına uygun olarak düzenlenmek, genişletmek, aydınlatmak, ağaçlandırmak, dinlenme yerleri yapmak ve sürekli olarak bakımlarını sağlamak;
- Devlet Karayolları dışında kalan belde sınırları içindeki yollarını, köprülerini ve sanat yapılarının yapımını, bakımını, temizliğini, ışıklandırmasını ve serbestçe kullanılmasını sağlamak, yol ve sokaklar yapmak, geliştirmek, yolun kapatılmasını veya yönünün geçişe engel oluşturacak şekilde kapatılmasını önlemek;
- Belediye sınırları içerisinde olup da belediyeye devredilmiş olan iskele, rıhtım, mendirek, barınak ve limanlarla bunların donatım ve tesisatının bakımını yapmak veya benzer tesisler yapmak ve bakımını sağlamak;
- Zorunluluk hallerinde her çeşit inşaat ve tesisat için inceleme yapmak, izin ve rapor vermek veya gereken incelemeleri yapacak olanağa sahip değilse, en yakın ilgili kuruluş aracılığı ile gereğini yapmak; izinsiz, tehlikeli veya projeye uygun olmayan bina ve yapıları kapattırmak veya yıkmak, ikametgâh ve işyeri olarak kullanılmalarını yasaklamak;
- Sosyal konut yapmak veya sağlamak, gerekirse bu amaçla arazi ve arsaları kamulaştırmak;
- Meydan, cadde, sokak ve benzeri yerlere isim veya numara vermek, bunların levhalarını ve bina numaralarını asmak ve denetlemek;
- Sokak, cadde ve kaldırımlarda ulaşımı engelleyecek ve/veya belde sakinlerini rahatsız edecek şekilde iş veya meslek icrasını engellemek”.

Görüldüğü üzere, belediyelerin imar planlamasına ilişkin görev ve yetkileri son derece sınırlıdır ve belediyelere imar planlarının yapımına dair herhangi bir sorumluluk alanı bırakılmamıştır. 55/89 sayılı İmar Yasası, yerleşim yerlerinde imar planı yapılmasını zorunlu kılmış ve imar planlarını yapmak görevini İçişleri Bakanlığı'na bağlı Şehir Planlama Dairesi (Planlama Makamı)'ne vermiştir. Yasada Planlama Makamı'nın, “ilgili yerleşme biriminin Belediyesinin veya Muhtarlığının program ve/veya istemleri ile beklentilerini de dikkate alarak ve sorunların önceliklerini göz önünde bulundurarak” İmar Planı yapmakla yükümlü olduğu ifade edilmiş (Md. 7/1) ve böylece belediyelere yalnızca “beklenti, görüş ve taleplerini dile getirme” olarak ifade edilebilecek bir yetki alanı çizilmiş ve belediyeler imar planı yapım sürecinde görüşlerine başvurulacak kurumlar şeklinde ortaya konmuştur.

Bu süreçte program ve görüşlerini belirleyecek olan belediyeler veya belediye yoksa muhtarlıklar, planın yapılacağı bölgede yaşayan halkın “çevreye ilişkin şikâyetlerini ve planlamaya yönelik beklentilerini öğrenebilmek için, iki günlük gazetede, iki gün süre ile duyuru yaparak, altı hafta içerisinde, şikâyetlerin ve beklentiler ile ilgili görüşlerin kendilerine gönderilmesini” isterler. Altı haftalık süre bitiminde belediye veya muhtarlıklar, kendilerine ulaşan görüşleri değerlendirerek program ve taleplerine ilişkin görüşlerini on beş gün içerisinde Planlama Makamı'na gönderirler. Bu madde uyarınca Makam, kendisine ulaşan görüş, talep ve programları planlama safhasında dikkate alır (Md. 7/3).

İmar planlarının gözden geçirilmesi süreci Yasa'nın 12. maddesinde düzenlenmiş olup, bu süreçte de belediyelerin bir takım rolleri bulunmaktadır. Buna göre imar planları yapıldıktan sonra 5 yıldan fazla olmayacak aralıklarla sürekli gözden geçirilir ve

bu gözden geçirme yapılırken de plan alanı içinde yaşayanların plana ilişkin şikâyetleri ile belediye/belediyelerin veya muhtarlıkların uygulamadaki zorlukları ile programlarına ilişkin değişikliklerin belirlenebilmesi için yukarıda yazan süreç burada da uygulanır. Belediye veya belediyeler ve/veya Bakan'ın talep etmesi, Planlama Makamı'nın uygun ve gerekli görmesi ve Birleşik Kurul'un onaylaması halinde zaman zaman, imar planında değişiklikler yapılabilir (Md. 13/1).

Planın yapıldığı alan veya yerleşme birimindeki belediye veya belediyelerin temsilcilerinin de yer aldığı Birleşik Kurul'un onayına sunulan plan tasarisinin veya değişiklik önerisinin sonuçlandırılabilmesi için, Birleşik Kurul'da temsil edilen belediyeler ya da muhtarlıkların meclislerinde ilgili plan tasarısı veya değişiklik önerisinin karara bağlanmış olması gerekmektedir. Belediye meclisleri, söz konusu plan tasarısı ya da değişiklik önerisini kendilerine sunulduğu tarihten sonraki yirmi beş gün içerisinde sonuçlandırmakla yükümlü olup belirtilen süre içerisinde karar verilmezse, sunulan plan tasarısı veya değişiklik önerisi bu süre bitiminde, onaylanmış olarak kabul edilir (Md. 15/2). Birleşik Kurulda temsil edilen belediye veya muhtarlık ve kaymakamlıkların hangi ağırlıkta oy haklarına sahip olacağı ilgili bölgelerin büyüklük ve nüfusları dikkate alınarak belirlenir (Md. 15/3). Birleşik Kurul'da temsil edilenlerin karar oylarının eşit olması ve Planlama Makamı'nın görüşleri de dikkate alınarak yapılan görüşme ve tartışmaların sonucunda eşitliğin bozulmaması halinde, Planlama Makamı ayırt edici oy hakkını kullanır (Md. 15/1).

Dikkat edilirse, planlamanın onay sürecinde merkezi yönetim birimi olan Planlama Makamı son kerte karar vericidir ve bu durum imar planlarını hem yapan hem de planları onaylayan yetkili otoritenin aynı olması anlamına gelmektedir.

Yasada planlama onayının Planlama Makamı tarafından verileceği belirtilmişse de, kapsamı ve sonuçları açısından geniş bir bölgeyi veya nüfusu etkileyebilecek gelişmeler için bir dipnot düşülerek; (1) Lefkoşa, Gazimağusa ve Girne belediyelerinden ve (2) Bir imar planı alanı içerisinde birden fazla belediye bulunması halinde, söz konusu ilgili belediyelerden görüş alınacağı ifade edilmiştir (Md. 18). Kentin fiziksel olarak planlamasında dolayısıyla, kentsel gelişme ve büyüme kararlarının oluşturulmasında özellikle belediye meclisine hak tanınmamış olması, imar planlaması ve uygulamaları açısından ciddi bir eksiklik (TEPAV, 2012: 35).

Belediyelerin süreç içindeki bir diğer rolü planlama onayına itiraz basamağıdır. Yasa'nın 23. maddesi herhangi bir arazinin geliştirilmesi ile ilgili olarak, Planlama Makamı'na yapılan başvurunun reddedilmesi, planlama onayının belirli koşullarla verilmesi veya herhangi bir imar emri ile onaylanmış gelişmenin reddedilmesi halinde, bu durumdan etkilenen veya zarar gören kişi veya kişilerin, planlama onayı hakkında bildirim ilgili kişiye gönderildiği tarihten sonraki yirmi sekiz gün içerisinde Bakan'a veya ilgili kent belediye başkanına itirazda bulunabileceği hükmü getirmiştir. Bu noktada Bakan ya da ilgili kent belediye başkanı, ya doğrudan itirazı reddeder ya da Makam'ın aldığı kararı reddederek kendi öneri ve gerekçelerini itirazı yapanın gerekçeleri ile birlikte, incelenmek üzere Planlama Makamı'na geri gönderir (Md. 23/2 ve 23/3). Planlama Makamı, kendisine gönderilen itirazın reddine karar verebileceği gibi, ilgili itiraz doğrultusunda ya da tamamen farklı yönde değişiklikler de yapabilir (Md.

23/4). Bu aşamada da yasa koyucunun Planlama Makamı'nı tamamen özgür bıraktığı görülmektedir.

Bu Yasa ile belediye başkanı, belediyelere verilen yetkilerin ve sorumlulukların yerine getirilmesini sağlamakla yükümlü kılınmıştır. Bunun yanı sıra belediyeler yetki alanları içinde, Yasa'nın öngördüğü şekilde, Planlama Makamı tarafından verilecek planlama onayına veya çıkarılacak imar emirleri kurallarına uygun olarak yapılmasını ve planlarla getirilecek imar kurallarına uyulmasını sağlamakla yükümlüdür (Md. 33).

Belediyelerin imar planlaması sürecindeki yetki ve görevlerinden bir diğeri de yapı izin denetleme ve parselleme harcının alınmasına yöneliktir. 55/89 sayılı Belediyeler Yasası'nın 97. maddesinde belediyelerin "karada ve suda, sürekli veya geçici, resmi veya özel yeraltı veya yerüstü inşaatı ile bunların ek ve değişiklikleri, tamirleri, sabit veya yer değiştirebilen tesislerinden her yapı için bunların işgal ettiği her metre kare başına yap izin ve denetleme harcı alacağı" hükmü getirilmiştir. İlgili "belediyeden önceden izin almaksızın başlatılan veya bu belediyeden alınan izin koşullarına uyulmadan yapılan herhangi bir inşaat, belediyeden gerekli inşaat izni alınincaya kadar belediye tarafından mühürlenebilir" (Md. 97/4). Belediye, "izinsiz, tehlikeli veya projeye uygun olmayan bina ve yapıları kapattırmak veya yıkmak, ikametgâh ve işyeri olarak kullanılmalarını yasaklamak" yetkisine sahiptir (Md. 17/6). Şayet, bu karara uymayanlar suç işlemiş sayılarak iki yüz Türk lirasına kadar para ve/veya 6 aya kadar hapis cezasına çarptırılabilirler (Md. 124/3).

"Fasıl 96 Yollar ve Binalar Yasası"nın 3. maddesi uyarınca ilgili belediyeden "ruhsat alınmadan yol açılması ve bina yapılması" yasaktır. "Ancak, izin alınabileceği halde binasını izinsiz yapanlarla ilgili caydırıcı bir madde bulunmamaktadır. İzinsiz olup da izin alamayacak durumda olan binaları yıkma yetkisi ise mahkemeye verilmiştir" (TEPAV, 2012: 32). Bu durum, bir yandan ruhsatsız inşaatların gerçekleştirilmesinde caydırıcı etkenin azalmasına sebep olurken bir diğer yandan, pek tabii, belediyenin otoritesinin etkinliğinin azalması sonucunu doğurmaktadır.

Süreç içinde belediyelerin rolünü sınırlandıran bir diğer uygulama, 2008 yılında 21/2005 sayılı Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yasası'nda gerçekleştirilen değişiklikle birlikte ülkedeki tüm inşaat projelerinin Oda'ya vize ettirilmesinin zorunlu hale getirilmesidir. Mimar ve mühendislerin mesleki denetimini yapmak ve onların çıkarlarını savunmak üzere kurulan örgütün, hâlihazırda tüm projeler odaya kayıtlı mimar ve mühendisler tarafından hazırlanırken, belediyenin yetkisine ortak edilmesi üçüncü bir otoritenin oluşmasına yol açmaktadır. Aynı zamanda inşaat sahipleri için külfet ve zaman kaybı yaratmaktadır (TEPAV, 2012: 36).

KKTC'de imar planlamasından sorumlu yetkili tek otorite merkezi yönetim olup bu yetkiyi merkezi yönetim tek başına kullanmaktadır. Bu durum imar planlamasında merkeziyetçi bir yapının hâkim olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda imar planlamasının hazırlık, yapım, onay, değişiklik vb. her aşamasında, belediyelerin süreçteki rollerinin "görüşlerine başvurma" ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

Sonuç

Kamusal hizmetler söz konusu olduğunda daha çok siyasal takdir ve tercih gerektiren, genel ve yönlendirici nitelikteki kuralların merkezi yönetime ya da onun taşra örgütüne bırakılması uygun görülürken, imar planı yapma ve uygulama gibi yereli bilmeyi ve ona yakın olmayı gerektiren görevlerin devlet desteği altında belediyelere bırakılmasının uygun olduğu (Keleş, 1983: 147) düşüncesi günümüzde büyük ölçüde kabul görmektedir. Kamu görevlilerinin ve halkın teknik yetenekleri ile deneyimlerinin günlük kararlara ancak bu şekilde en iyi yansıtılabileceği savına dayanan bu tutum, imar planlamasının yerel yönetimlerin işi sayılması gerektiği eğilimini güçlendirmiş ve genel bir kabul haline gelmesini sağlamıştır.

KKTC’de yerleşim alanlarında imar planı yapılmasını zaruri kılarak yapılaşma ilkelerini düzenleyen “55/89 sayılı İmar Yasası”na göre, yerleşim yerlerinin imar planlarını yapmak görevi ve yetkisi “Şehir Planlama Dairesi”ne aittir. Merkezi yönetimin bu alanda görev, yetki ve sorumluluk paylaşımından kaçınmış olması, çoğu zaman, kentsel politikalar içinde önemi haiz olan imar planlamasının rasyonellikten uzak bir süreç haline gelmesine neden olabilmektedir.

Hâlihazırda, “Lefkoşa İmar Planı”, “Girne Koruma Çevre Planı”, “Alagadi Koruma Çevre Planı” ve “Girne-Çatalköy İmar Planı” ile Karpaz, Tatlısu, Büyükkonuk, Bafra Turizm Alan vb. olmak üzere ülkenin yaklaşık % 40’ını kapsayan bölgede İmar Yasası altında uygulamalar yapılmaktadır. Bunun dışında kalan bölgelerde imar planlaması süreci söz konusu değildir.

Düzenli, sağlıklı, dengeli ve yaşanılabilir yerleşim alanları için imar planlaması ve imar uygulamaları bir ihtiyaçtır. Yerleşim alanlarındaki yaşamsal gereksinimleri barınma, çalışma, ulaşım, dinlenme, eğlenme ve sağlıklı bir çevre olarak özetlediğimizde imar planlaması; bu alanlar arasındaki bağlantıları dikkate alarak sosyal çevrenin yaşanılabilir olmasını, keyfi yapılaşma koşullarını önlemeyi, insan, toplum ve doğa ilişkisini koruma-kullanma dengesi içinde geliştirmeyi amaçlayan bilgi ve becerileri ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu bilgi ve beceriler devlet örgütlenmesinin içindeki hukuk sistemiyle geliştirilen imar planlaması sürecini yansıtmaktadır. KKTC’de emirname kararlarıyla gelişen yapılaşma düzeni “planlama sürecinin düzenli bir şekilde işlemediğini, planlama sistemini çalıştıracak etkin bir örgütlenme sisteminin olmadığını” (İşçioğlu, 2009) açıkça göstermektedir.

Bu minvalde aslında tek sorun imar planlamasının merkezîyetçi özelliği değil; genel olarak planlama sürecinin ülke çapında işlerlik kazanmamış olmasıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında, adanın ikiye bölünmüş olmasından kaynaklanan mülkiyet sorunları, siyasi belirsizlik, uluslararası alanda tanınmıyor olma ve tüm bunlara bağlı olarak ortaya çıkan başta ekonomik olmak üzere siyasal, sosyo-kültürel ve yönetsel pek çok etmenin payı olduğu kadar, “siyasetçilerin planlamanın yararına inanmamaları, oy kaygısı taşıyor olmaları ve siyasi istenç eksikliği” (İşçioğlu, 2009:158) de son derece önemli bir paya sahiptir.

Küçük bir ülke olan adanın kaynakları sınırlıdır. Kuraklık, dengesiz nüfus artışları ve düzensiz yapılaşma ile katlanarak artan çevresel ve yaşamsal sorunların, akılcı bir imar planlaması süreci ve belediyeçilik anlayışıyla geliştirilmesi gereklidir. Bu noktada belediyelerin kaynaklar açısından güçsüz durumda olduğunu elbette ki göz önünde bulundurmak gerekir ve imar planlaması ile uygulaması pek tabii önemli

kaynaklar gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda yapılması gereken belediyeleri doğrudan süreç dışına atmak değil, onların güçsüzlüklerini giderecek önlemleri almak için bir takım çalışmalar yürütmek olmalıdır. İlk adım olarak belediyeler, farklı kapsam ve nitelikleri göz önünde bulundurularak planlama sürecine dâhil edilebilir ve İmar Yasası'na eklenecek yönlendirme ve denetleme mekanizmaları ile sürecin sağlıklı bir şekilde işlemesi sağlanabilir.

Bu çerçevede ivedilikle atılması gereken ilk adım, imar planlaması, ruhsatlandırma ve denetlemeye dair tüm görev, yetki ve sorumlulukların Anayasa'da yer alan yerinden yönetim ilkesine bağlı olarak yeniden düzenlenmesidir. İmar planlamasında planı yapan ve onaylayan makamın aynı olması demokratik işleyiş açısından son derece olumsuz bir görüntü arz etmekte olup, planların yapılması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde merkezi yönetim ve belediyeler arasında hakça bir görev ve yetki paylaşımına gidilmeli ve belediye meclislerinin planların yapım ve onay süreçlerinde etkin şekilde yer alması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Devlet Planlama Örgütü, <http://www.devplan.org/Ecosos/BOOK/SEG-2016.pdf>, (18.07.2018).

Girne- Çatalköy İmar Planı, <http://spd.gov.ct.tr/Portals/>, (18.07.2018).

İŞÇİOĞLU, Deniz, (2009), "KKTC Kentsel Politikası Üzerine Bir Değerlendirme", **Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi**, Ocak, I, 1: 149-161.

Kamu Formu, 2018, <http://www.kamunet.net/genen-bilgi/cografik-konm.html>, (18.07.2018).

KELEŞ, Ruşen ve İŞÇİOĞLU, Deniz, (2009), "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Avrupa Birliği Yardımları", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, XVIII, 4: 67-87.

KELEŞ, Ruşen, (1983), "İmar Planlamasında Merkezîyetçilik ve Yerellik", **İmar ve İskan Bakanlığı İmar Planlama Semineri**, 9-11 Haziran, Ankara, 139-149

KKTC Anayasası, (1985).

KKTC Belediyeler Yasası, (51/1995).

KKTC Devlet Planlama, <http://www.devplan.org/Ecosos/BOOK/SEG-2016.pdf>, (12.07.2018).

KKTC İmar Yasası, <http://www.spd.gov.ct.tr>, (55/1989).

KKTC İskân, Topraklandırma ve Eşdeğer Mal Yasası.(41/1997)

KKTC Mülki Yönetim ve Bölümleri Yasası (33/1998).

KKTC Şehir Planlama Dairesi (Kuruluş Görev ve Çalışma Esasları) Yasası (47/1988).

KKTC, Şehir Planlama Dairesi, <http://spd.gov.ct.tr/>, (18.07.2018).

KKTC Olağanüstü Durum Yasası (56/1983).

KKTC, Ülke Fiziki Planı, <http://spd.gov.ct.tr/Portals/>, (18.07.2018).

Lefkoşa İmar Planı 2012 (2012), <http://spd.gov.ct.tr/tr-tr/%C3%BCstmenu/planlar/ba%C5%9Fkentlecko%C5%9Faimarplan%C4%B1/lefko%5%9Faimarplan%C4%B1kararraporukonsolide.aspx>, (04.08.2018).

MEYDAN YILDIZ, Seçil Gül, (2018), "Lefkoşa İmar Planı'nın Akıllı Kent Bileşenleri Doğrultusunda İncelenmesi", **Kent ve Çevre Çalışmaları: Küreselleşen Dünyada Yerel Siyaset, Yerel Hizmet**, 16-17 Nisan, KKTC Gazimağusa.

SİN, Tuğba, (2016), *Yerel Yönetimlerin Sürdürülebilir Gelişmedeki Etkinliği: Kuzey Kıbrıs Uygulaması*, **Doğu Akdeniz Üniversitesi, İşletme Yönetimi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

TEPAV, (2012), **KKTC Yönetimler Arası Yetki Paylaşımı ve Yerel Yönetim Sistemi Kurumsal ve Fonksiyonel Analizi**, <http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/900>, (18.07.2018).

Türk Dil Kurumu, (2018), <http://www.tdk.gov.tr/>, (18.07.2018).

ZAFERSONY, Hasan ve BATIRBAYGİL, Harun, (2014), "Kentsel Bütünleşiklik: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa Kenti Örneği", **MEGARON**, 9(4): 289-311, [http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-00710-ARTICLE_\(THESIS\)ZAFERSONY](http://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-00710-ARTICLE_(THESIS)ZAFERSONY), (03.08.2018).

E-DEMOKRASİYİ E-KATILIM ÜZERİNDEN OKUMAK: KAVRAMSAL BİR ANALİZ

Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ*

Dr. Öğr. Üye. Erdal BAYRAKÇI*

Arş.Gör. Niyazi KARABULUT*

ÖZ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yaşamın tüm alanlarını etkilediği gibi devlet vatandaş ilişkilerini, kamu yönetimlerini ve siyaset yapım sürecini de derinden etkilemiştir. Böylece 1990'lı yılların başında internetin yaygın olarak kullanılmaya başlanması sosyal ve kamusal yaşamın elektronikleşmesinin önünü açmıştır. Devletin sunduğu kamusal hizmetlerin online olarak tek taraflı vatandaşlara sunulması ve böylece devletin elektronikleşmesi ile başlayan arz yönlü süreç, vatandaşların da sürece birer aktör olarak katılabildikleri hem talep, istek ve beklentilerini hem de oluşturdukları içerikleri paylaşabildikleri iki yönlü bir sürece doğru evrilmiştir. Bugün artık internet, e-devlet, dijital devlet, e-demokrasi, e-katılım, e-oylama, e-vatandaş, e-belediye, akıllı kentler ve sosyal medya gibi kavramlar oldukça sık telaffuz edilmekte, kullanılmakta ve her geçen gün bu kavramlar yeni anlamlar da kazanmaktadırlar.

Devlette ve kamu yönetimlerinde elektronikleşmenin gerçekleştiği dönemde, demokrasi olgusu da önüne "e" eki almış ve elektronik ortama taşınarak çağa ayak uydurmuştur. E-demokrasinin elbette demokrasinin de tam manasıyla tesis edilebilmesi için gerekli olan en önemli faktörlerden biri "katılım"dır. Nitekim katılımın temelinde yer alan, vatandaşların kamu görevlilerini seçme ve kendisini temsil etme görevini verme hakkı demokrasinin diğer ilkelerinin öncülü olarak değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, e-demokrasi, e-katılım ve e-yönetişim kavramlarını analiz edip aralarındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada öncelikle e-demokrasi kavramı ele alınmış, e-demokrasinin literatürdeki tanımlarına yer verilmiş, e-demokrasinin amacı ve uygulama alanlarına değinilmiştir. Ardından e-yönetişim bağlamında e-katılım kavramı ele alınmış, e-katılımın unsurları "*e-katılımın aktörleri, e-katılımı etkileyen faktörler, e-katılım faaliyetleri, e-katılımın etkileri ve e-katılımın değerlendirilmesi*" bağlamında incelenmiştir. Çalışma nitel bir yöntemle oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Dijitalleşme, E-demokrasi, E-Katılım, E-Yönetişim.

APPROACHING E-DEMOCRACY THROUGH E-PARTICIPATION: A CONCEPTUAL ANALYSIS

ABSTRACT

The developments experienced in information and communication technologies deeply affected the relations between state and citizens, public administration bodies and policy making processes as well as all areas of life. Thus, at the beginning of the 1990's, the widespread use of the internet opened the way for electronicization of social and public life. The process began with the one sided online provision of public services by the state to citizens and thus the

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, eorselli@konya.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-3977-0099

* Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID NO: 0000-0003-1939-5420

*Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, karabulutnyz@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-6175-2025

electronicization of the state has evolved into a two-way process in which citizens can participate as actors in the process, and they can share their demands, wishes, and expectations as well as the content they create. Today, the concepts such as internet, e-government, digital state, e-democracy, e-participation, e-voting, e-citizen, e-municipality, smart cities, and social media are being pronounced continually and used very frequently and these concepts also gain new meanings day by day.

In the period when the electronicization took place in the state and public administrations, the phenomenon of democracy took th prefix of "e" and so it kept the electronic era. One of the most important factors in e-democracy is "participation" in order for the democracy to be established with full certainty. Indeed, the right of citizens to participate in the processes of electing public officials and giving the right of representing themselves on the basis of participation is considered to be the premise of other principles of democracy.

In this direction, the aim of this study is to analyze the concepts of e-democracy, e-participation, and e-governance and to analyze the relationship between them. In the study, the concept of e-democracy was first discussed, the definitions of e-democracy in the literature were expressed, and the aim and application areas of e-democracy were mentioned. Then, the concept of e-participation is examined in the context of e-governance and the elements of e-participation are examined in the context of "actors of e-participation, factors affecting e-participation, e-participation activities, effects of e-participation, and evaluation of e-participation". The study was formed by a qualitative method.

Keywords: Democracy, Digitalization, E-Democracy, E-Participation, E-Governance.

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yaşamın tüm alanlarını etkilediği gibi devlet vatandaş ilişkilerini, kamu yönetimlerini ve siyaset yapım sürecini de derinden etkilemiştir. Böylece 1990'lı yılların başında internetin yaygın olarak kullanılmaya başlanması sosyal ve kamusal yaşamın elektronikleşmesinin önünü açmıştır. Devletin sunduğu kamusal hizmetlerin çevrimiçi olarak vatandaşlara tek taraflı sunulması ve böylece devletin elektronikleşmesi ile başlayan arz yönlü süreç, vatandaşların da sürece birer aktör olarak katılabildikleri hem talep, istek ve beklentilerini hem de oluşturdukları içerikleri paylaşabildikleri iki yönlü bir sürece doğru evrilmiştir. Bugün artık internet, e-devlet, dijital devlet, e-demokrasi, e-katılım, e-oylama, e-vatandaş, e-belediye, akıllı kentler, sosyal medya gibi kavramlar oldukça sık telaffuz edilmekte, kullanılmakta ve her geçen gün bu kavramlar yeni anlamlar da kazanmaktadırlar.

Devlette ve kamu yönetimlerinde elektronikleşmenin gerçekleştiği dönemde, demokrasi olgusu da önüne "e" eki almış ve elektronik ortama taşınarak çağa ayak uydurmuştur. Elektronik demokrasi kavramının ortaya çıkması demokrasinin ilerlemesi ve gelişmesi açısından, özellikle temsili demokrasinin temsilde adaleti sağlayamadığı tartışmaları gündemdeki yerini ve sıcaklığını korurken, yeni bir dönem başlatmıştır. Dünyada son yıllarda yapılan seçimlere katılım oranları incelendiğinde ciddi düşüşler de gözlemlenmektedir. Bu bağlamda; e-demokrasi düşüncesi oldukça ilgi gören bir olgu olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

E-demokrasinin, elbette demokrasinin de tam manasıyla tesis edilebilmesi için gerekli olan en önemli faktörlerden biri “katılım”dır. Nitekim katılımın temelinde yer alan, vatandaşların kamu görevlilerini seçme ve kendisini temsil etme görevini verme hakkı demokrasinin diğer ilkelerinin öncülü olarak değerlendirilmektedir. Ancak katılım konusunu yalnızca seçme veya oy verme ile sınırlı görmek katılım konusuna dar bir pencereden bakmaktır. Katılım konusunu, “*kamu politikalarının belirlenmesinde, uygulanmasında ve denetlenmesinde yer alma*” ya da “*iktidarı kullanan kurum ve kişilerin aldıkları kararları etkileme amacına yönelik tüm eylemler*” (Çitci, 1996: 10) olarak görmek gereklidir. Bu doğrultuda vatandaş katılımı ise en temel anlamda, vatandaşların kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında yer alması, sürece dâhil olarak etkileyebilmesi olarak ifade edilebilir. Vatandaşların katılımı, onları devlet ile birbirine yaklaştırmaktadır. Bununla birlikte vatandaşların politika yapım süreçlerine dahil olmaları, görüş bildirmeleri, yöneticileri ve politikacıları denetleyecek mekanizmalar oluşturmaları, ihtiyaç ve istekleriyle ilgili taleplerde bulunmaları ve benzeri faaliyetlerin içinde yer almaları vatandaş ile hükümetin ve devletin sürekli bir ilişki içerisinde olmaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece ortaya çıkan etkileşim sayesinde yönetim ve e-yönetişim anlayışının temelleri atılmaktadır.

Vatandaşların, iş ortaklarının, kurumların ve kuruluşların dolayısıyla tüm toplumsal paydaşların karar alma mekanizmasına müdahil oldukları ve işleyişte söz sahibi oldukları bir sistemi ifade eden e-yönetişimin amacı; vatandaş katılımını artırmak, hizmet sunumunu geliştirmek, daha şeffaf, hesap verebilir bir kamu sektörü yaratmak, bilgi ile iletişim teknolojilerini aktif ve etkili olarak kullanmaktır. Bu bağlamda e-yönetişim, katılım ve etkileşim öğelerini bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılarak sisteme dâhil etmektedir. E-yönetişim anlayışında, doğrudan alınan kararlar yerine süreçler, önceden belirlenmiş kurallar yerine ulaşılmaya çalışılan hedefler, tek taraflı uygulamalar yerine koordinasyon ve belirli roller yerine performansa dayalı bir yönetim geçişleri olduğu gözlemlenmektedir (Singh ve Sharma, 2009: 2). Bu noktada yine bu geçiş sürecinde katılımın ne kadar önemli bir yer tuttuğunun altı çizilmelidir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, e-demokrasi, e-katılım ve e-yönetişim kavramlarını analiz edip aralarındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada öncelikle e-demokrasi kavramı ele alınmış, e-demokrasinin literatürdeki tanımlarına yer verilmiş, e-demokrasinin amacı ve uygulama alanlarına değinilmiştir. Ardından e-yönetişim bağlamında e-katılım kavramı ele alınmış, e-katılımın unsurları “*e-katılımın aktörleri, e-katılımı etkileyen faktörler, e-katılım faaliyetleri, e-katılımın etkileri ve e-katılımın değerlendirilmesi*” bağlamında incelenmiştir. Çalışma nitel bir yöntemle oluşturulmuştur.

1. E-Demokrasinin Tanımı, Özellikleri ve E-Yönetişim

Doğrudan demokrasi denildiğinde ilk akla gelen ve Atina demokrasisi olarak nitelendirilen eski Yunan site devletlerinde doğrudan demokrasi uygulanmakta idi. Nitekim vatandaşlar tartışmak ve temel konularda oy kullanmak üzere sık sık bir araya gelirlerdi. 18. yüzyıldan itibaren demokrasinin yeniden doğuşuyla birlikte, devletler artık site devletleri olmaktan çıkıp geniş ülkeler ve kültürel açıdan farklılaşmış toplumlar haline gelmişlerdir.

Nüfusları site devletlerine oranla fazlalaşan ve vatandaşların her oylamaya katılacak vakti, bilgisi ve uzmanlığı bulunmayan böylesi toplumlarda doğrudan/katılımcı demokrasinin uygulanması zorlaşmış ve olanaksızlaşmıştır. Modern devletlerde vatandaşlar ayrıca, genelde aralarında uzun mesafeler bulunan farklı şehirlerde yaşamaktadır. Bunun sonucu olarak, her oylama için hazır bulunmaları gerekse; oylama hem çok yavaş hem de çok pahalı olması söz konusu olacaktır. Bu bağlamda doğrudan demokrasinin uygulanmasının zorluklarına karşı, vatandaşlara yönetimde onlar adına karar verecek ve oy kullanacak temsilcilerini seçme izni verilerek bu mesele çözümlenmeye çalışılmıştır. Ancak unutmadan bir hususun altını çizmek gerekir ki; eski Yunan site devletlerinde demokrasi gerçek anlamda katılımcı değildi. Her zaman bir görevlinin temsilci olarak atanması ve vatandaşlar adına hareket etme yetkisiyle donatılması söz konusu olmuştur. Modern bir hükümetin vermek zorunda olduğu karar sayısı düşünüldüğünde, bunun tersinin ne kadar zor olacağı anlaşılmaktadır. Ama hiçbir demokrasi tam olarak temsili de değildir. Vatandaşlar en azından temsilcilerini seçmek için katılımında bulunmaktadırlar (Lenihan, 2005: 276-277).

Avrupa Aydınlanması sürecinde, modern anayasal ve temsili demokrasinin entelektüel temelleri atılmıştır. Demokratik kurumların teşviki, yönetilenlerin rızasına dayanan cumhuriyetçi bir devlet fikri John Locke ve Charles Louis de Secondat, Baron de Montesquieu tarafından desteklenmiştir. Montesquieu'nun devletin yürütme, yasama ve yargı dalları arasında ayrık ve dengeli güçler kavramı, Birleşik Devletler Anayasası'nın felsefi temellerinin oluşturulmasına yardımcı olmuş, dolayısıyla dünya çapında anayasal temsili demokrasiler için bir rol model olmuştur (Mahrer, 2007: 225). Ancak doğrudan demokrasinin fiilen uygulanmasının zor olması nedeniyle temsili demokrasi yöntemine geçilmesi sonucu demokrasinin tam işletilemediği, temsilde adaletin sağlanamadığı, gerçek demokrasiden uzaklaşıldığı yönünde birçok eleştiri yapılmıştır.

Bu bağlamda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ve özelde de internetin, temsili demokrasinin zayıflıklarının ortadan kaldırılmasında ve hatta yeniden inşa edilmesinde önemli bir potansiyele sahip olduğu iddiasıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Bu nedenle de internet, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sosyal medya doğrudan demokrasi tartışmalarının merkezine yerleşmiştir (Gökce ve Örselli, 2012: 42; Örselli, 2013: 1698).

Bilgi ve iletişim teknolojileri vatandaşlar ile devlet arasındaki engelleri, gerek merkezi gerekse yerel düzeyde geleneksel ilişki şekillerinin üstesinden gelerek ve vatandaş katılımı için elektronik olarak yönetilen yeni alanlar sunarak aşmaktadır (Maria ve Rizzo, 2005: 88). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme hem sosyal hayatı etkilemekte ve değiştirmekte hem de bu reel sosyal alanın dışında yeni bir sanal (*virtual*) sosyal alanın oluşmasına neden olmaktadır (Cindoğlu, 2007: 2).

Ayrıca internet vatandaşların demokratik süreçlere katılımını artıracak stratejik teknolojik araçlar olarak görülmektedir (Maria ve Rizzo, 2005: 87). Bilgi iletişim teknolojileri bireylerin görüşlerini ifade edilebildiği ve başkalarına ulaştırabildiği etkileşimli bir deneyim sağlamanın yanında; bu özelliği bilgi ve iletişim teknolojilerini geleneksel basından ve

elektronik ortamdan ayrı tutar ve vatandaşlara siyasi ve demokratik süreçlere daha fazla dâhil olma fırsatını sunmaktadır (Williamson, 2010: 322).

E-demokrasi kavramının literatürde çok farklı şekillerde tanımlandığı söylenebilir. E-demokrasinin tanımı; “vatandaşların resmi bilgiye erişimi” gibi basit bir şey olabileceği gibi; aynı zamanda “vatandaşların resmi görevlilere ulaşma ve etkileşime girme (e-mail veya diğer elektronik araçlar üzerinden); resmi önerilere (bütçeler, nazım imar planları vb.) ve düzenlemelere ilişkin çevrimiçi değerlendirme ve yorum; çevrimiçi forumlar, çevrimiçi istişareler ve çevrimiçi referandum; çevrimiçi kayıt; e-oylama vb. araçlar üzerinden resmi faaliyet ve kararlara vatandaş katılımı imkânlarını içerecek şekilde vatandaşlar ve devlet arasında çok daha kapsamlı ve karmaşık etkileşimi” de içerebilir. E-demokrasi siyasal sistemin teknoloji sayesinde bir bakıma dönüşmesini ifade etmekte (Grönlund, 2002: 26) ve genellikle, temsili sistemi daha doğrudan vatandaş katılımı olanı için terk etmek olarak kabul görmektedir (Norris, 2007: 165; Gökçe ve Örselli, 2012: 42-43; Örselli, 2013: 1698-1699).

E-demokrasi kavramı, genel olarak vatandaşların siyasi karar alma ve fikir oluşturma süreçlerine çevrimiçi katılımını içeren geniş bir uygulama alanını ifade etmektedir (Macintosh, 2004:2). E-demokrasi ile ilgili literatürdeki açıklamalar incelendiğinde, kavramın temel olarak katılımcı ve müzakereci demokrasi modellerine dayandığı görülmektedir. Ancak, çok da uzun olmayan e-demokrasi tecrübesine bakılarak siyasal katılım ve kamusal söylem için çevrimiçi araçların kullanılması yoluyla modern demokrasinin temel bir reformunun gerçekleştirilmesinin hedeflendiği söylenebilir (Clift, 2004:2).

Bu hedefler büyük bir beklenti doğurmakta ve e-demokrasinin teoriden uygulamaya geçişinde demokratik mekanizmaların yeni biçimler kazanmasının önünü açmaktadır. Bununla birlikte, e-demokrasinin, vatandaşlar arasında ve temsili demokrasinin aktörleri ile seçmenler arasında yeni iletişim biçimleri oluşturması da getirdiği yeniliklerden biridir. Bu yenilikler ve değişiklikler sadece çevrimiçi siyasal süreçlere eklenmekle kalmayıp aynı zamanda çevrimdışı siyasal süreçlerin koşullarını da birçok yönden etkilemektedir. Uygulanan çeşitli e-demokrasi araçları, içinde yer aldıkları siyasal süreçlerin doğasına ve uygulamalarında yer alan aktörlerin becerilerine, taleplerine ve beklentilerine bağımlı olarak siyasal süreçleri etkilemektedirler. Bu bağlamda, kavramın kapsamı değerlendirildiğinde, doğal bir sonucu olarak açık ve kapsamlı bir e-demokrasi tanımı oluşturmak hiç de kolay değildir.

E-demokrasi, nispeten yeni bir kavram olarak ve teknoloji, internet ve elektronik gelişmişlik ile olan temel ilişkilerinden dolayı kendiliğinden değişmekte olan ve biraz da öngörülemeyen bir şekilde akışkan bir kavramdır. Dolayısıyla e-demokrasi kavramının “e” ve “demokrasi” gibi iki bileşenin basit bir bileşimi olarak tanımlamak mümkün değildir. Kavramın içerisinde yer alan akışkanlık dikkate alınarak geniş bir tanımlama alanı bırakmak gerekmektedir. Zira bu akışkanlık nedeniyle e-demokrasinin “e” bileşeni zamanla büyük değişimler geçirme riski taşımaktadır. Bu bağlamda günümüzdeki anlamda e-

demokrasi; “hizmet, katılım ve siyasal iletişimde dijital medyanın, internetin ve teknolojinin desteği ile demokrasinin uygulanması” olarak açıklanabilmektedir (Milakovich, 2010: 7).

E-demokrasinin aktörleri hükümetler, kamu yöneticileri, medya, siyasi partiler ve çıkar grupları, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve vatandaşlardır (Clift, 2003:1). Tüm sayılan bu aktörlerin e-demokrasi süreçlerine dâhil olması ile birlikte ortaya bir e-demokrasi modeli çıkmaktadır. Bu modelde hükümetler bilgi ve iletişim teknolojileri kanalları vasıtasıyla bilgiye erişim sağlamakla yükümlüdürler. Bu olanak sayesinde vatandaşlar ile elektronik olarak etkileşime girerek e-demokrasi sürecini üretmektedirler. Kamu yöneticileri de aynı kanallar vasıtasıyla vatandaşlarla etkileşime girme ve vatandaşların talep ve görüşlerini alma sorumluluğunu üstlenmektedirler.

Bunun yanında siyasi partiler ve çıkar grupları çevrimiçi kampanyalar yürüterek elektronik ortamda demokratik bir etkileşim ortamı yaratmaktadırlar. Medya kuruluşları çevrimiçi bilgi akışı, bilginin dolaşımı ve dönüşümü açısından önemli roller üstlenmektedirler. Sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler de yine siyasi partiler gibi çevrimiçi kampanyalar yürüterek karar alma süreçleri üzerinden etki kapasitelerini arttırmayı hedeflemektedirler. Bu modelin içerisine dışarıdan teknik, teknolojik ve enformasyonel destek sağlamakta olan özel sektör kuruluşları da dâhil edilebilmektedir. Ancak sonuç olarak modele bir bütün olarak bakıldığında e-demokrasi modelinin ana aktörü vatandaşlardır. Tüm aşamalarda aktif veya pasif olarak sürecin içinde olan vatandaşlar, e-yönetişimi en canlı tecrübe eden aktörler olarak “e-vatandaş” statüsüne gelmektedirler (Sæbø ve Päivärinta, 2006). Modelin işlemesi ile birlikte klasik e-devlet yöntemlerini aşan etkileşimin güçlü olduğu bir e-yönetişim sistemi meydana gelerek e-demokrasi anlayışı tesis edilmektedir.

E-demokrasi anlayışının tesis edilmesinin belli başlı amaçları ve hedefleri bulunmaktadır. E-demokrasinin öncelikli amacı insan haklarını ve demokrasiyi geliştirmek ve yaymak olarak belirtilebilir. Zira internet ve diğer e-demokrasi kanalları bilgi akışının kolaylaşması, sansür uygulamalarını ve bilgi eksikliğini engelleyerek özgür düşünce ortamı yaratmaktadır. Bu özgür düşünce ortamında bilgi almakta ve fikrini bildirmekte özgürleşen vatandaşlar temel insan hakları açısından ve demokrasinin temelinde yatan siyasal hakları açısından gelişme göstermektedirler (Van Dijk, 2000). E-demokrasi kapsayıcı olması bağlamında da demokrasi ve eşitlik açısından vatandaşlara avantaj kazandırmaktadır. Belli başlı avantajlar olarak etkin katılım olanağı, hızlı bilgi edinme olanağı, karar alma süreçlerini daha aktif kontrol edebilme ve denetleme olanağı gibi olanaklar örnek gösterilebilmektedir. Bu avantajların vatandaşlar tarafından kazanılması e-demokrasinin temel amaçlarına ulaşması anlamına gelmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı kanallar ile hem arz hem de talep yönlü karar alma süreçlerine dâhil olan vatandaşlar elektronik yönetişimin aktif birer aktörü konumuna gelmektedirler. Hatta çevrimiçi kanallarda fikirlerini paylaşan, vatandaşların geri dönüş almaları ile ortaya çıkan etkileşim sonucunda katılım mekanizmaları harekete geçirilerek demokrasi anlayışı güçlendirilmektedir.

Ayrıca e-demokrasinin, e-yönetişime geçiş ile birlikte e-devlet anlayışında tek taraflı olarak hizmet sunumuna dayanan anlayışın yerine katılımcı bir anlayışın tesis edilmesi açısından hükümet kararlarında katılımı artırma, vatandaşların hükümete olan güvenini ve şeffaflığı artırma, vatandaşlar ile birlikte sivil toplum kuruluşları ve iş dünyası gibi farklı paydaşları da dâhil etme gibi farklı hedefleri ve amaçları da bulunmaktadır (Clift, 2003).

E-demokrasi anlayışının amaçlarına ulaşabilmesi için uygun uygulama alanları ve etkileşim biçimlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda e-demokrasinin uygulama alanları da belirli değişkenlere ve ihtiyaçlara bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Akgün'e göre (2003: 74) e-demokrasinin beş farklı uygulama alanı bulunmaktadır. Bu uygulama alanları; internet üzerinden yürütülen siyasal kampanyalar ve siyasi parti faaliyetleri, internet üzerinden yürütülen lobicilik faaliyetleri, e-devlet uygulamaları içerisindeki faaliyetler, internet siteleri ve sosyal medya ortamlarında yürütülen faaliyetler ve internet üzerinden örgütlenen sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşların faaliyetleri olarak nitelenmektedir. Tüm bu uygulama alanları belirli eksikliklerin doldurulması hedefiyle ortaya çıkarılmış olan alanlar olarak öne çıkmaktadırlar. Temsili demokrasinin bünyesinde bulunan katılım eksikliği, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı kanal çeşitliliği sayesinde katılımcı bir demokrasi modeline dönüştürülmeye çalışılmaktadır (Lenihan, 2005). Böylece e-demokrasi uygulamaları vasıtasıyla hayata geçirilen en önemli gelişme katılımın artırılması olmaktadır.

Etkileşim biçimlerine bakıldığında da en öne çıkan etkileşim biçiminin vatandaş katılımı olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle e-demokrasi aktörlerinin hepsinin internet erişiminin kolaylaşması ve internet üzerinden erişilebilen bilgi kapasitesinin sürekli olarak artması ile vatandaş katılımı desteklenmektedir. Çevrimiçi tartışma grupları, mail grupları, sosyal medyada yaratılan karşılıklı tartışma ortamları bilginin dolaşımını sağlayarak kamu politikası üretme süreçlerinde vatandaşların fikirlerini paylaşma olanaklarını geliştirmektedir. Bu nedenle tüm aktörlerin dâhil oldukları ağlar sonucunda geniş bir etkileşim alanı oluşturularak karar alma süreçlerinde daha fazla ve daha etkili vatandaş katılımının önü açılmaktadır. Ancak e-yönetişimin güçlendirilmesi bakımından yalnızca vatandaşların katılımının desteklenmesi yeterli değildir. E-demokrasinin birçok etkileşim biçimi bulunmaktadır. Bu etkileşim biçimlerinin başında gençlerin katılımı, sivil toplum örgütlerinin katılımı, katılımcı demokrasinin geliştirilmesi, kamusal hizmetlerde şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırma gibi etkileşim yöntemleri bulunmaktadır (Chadwick, 2003). Tüm bu yöntemlerin e-yönetişimin temel ilkeleri ile uyumlu olması; e-yönetişimin e-demokrasi ile arasında organik bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Bu organik bağı oluşturan en önemli element ise katılım olmaktadır.

E-yönetişim ve vatandaş katılımı birbirlerini tamamlayan iki kavram olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca e-demokrasi ve e-katılım da e-yönetişim açısından olmazsa olmaz unsurlardır. Elektronik ortamda gerçekleşen politika döngüsü, bilgi akışı, karar alma süreçleri, forumlar ve diğer faaliyetler kapsamında e-yönetişim içerisinde elektronik bir vatandaş katılımının desteklenmesi gerekliliği, e-demokrasinin gelişmesinde etkili olacaktır.

2. E-Katılım Kavramı ve Tanımı

E-katılım, başta internet olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojilerinin aracılık ettiği toplumsal, demokratik ve istişari süreçlere katılımın genişletilmesini ve dönüşümünü içermektedir (Sæbø vd, 2007:401). Adil ve etkin bir toplum ve hükümeti teşvik etmek için en son teknoloji gelişmeleriyle aktif vatandaşlığı desteklemeyi ve katılımı arttırmayı hedeflemektedir. E-demokrasinin bir bileşeni olarak düşünülen e-katılım, e-demokrasi ile bağıntılı olsa da e-demokrasiden bağımsız bir gelişim süreci de göstermektedir. E-yönetişim ile vatandaş katılım arasındaki ilişkinin temel çıktısı olarak e-katılım, yönetim felsefesinin elektronik ortama taşınmasındaki en önemli unsurlardan birisi olarak ifade edilmektedir. Zira e-katılım kavramının meydana getirilmesindeki amaç, kamu politikalarında ve siyasi karar alma süreçlerinde etki ve değişimler yaratılarak demokraside aktif vatandaş katılımının teşvik edilmesidir (Macintosh, 2004).

E-katılım kavramı da tanımlanırken, e-demokraside olduğu gibi, kavramı “e” ve “katılım” kavramlarının basit bir birleşimi olarak görmek doğru değildir. E-katılım kavramı, katılım kavramını tüm içeriğiyle birlikte kapsamamaktadır ve yalnızca katılım kavramının yeni bir biçimi olarak ifade edilmektedir.

Yönetim, siyaset ve sivil toplum arasında kurulan ilişkilerinde e-katılım, e-yönetişimin önemli bir aracı olarak yer almaktadır (Grönlund ve Horan, 2005). E-katılım vasıtasıyla sivil toplum ve yönetim arasındaki ilişkiler elektronik ortamda yürütülmektedir. Bu noktada sivil toplumun idari süreçlere katılımı teknoloji ile desteklenerek güçlendirilmektedir. Ancak e-katılımın merkezinde vatandaşlar yer almaktadır. Vatandaşların dijital ortamda yönetim faaliyetlerine katılımının sağlanması e-katılımın öncelikli amacı olarak ifade edilebilir. E-katılım, hükümetler tarafından alınan kararlarda vatandaşların dâhil edilmesi ve dijital ortamda vatandaşlara hizmetler sunulması amaçları bağlamında vatandaş odaklı bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda geçmiş e-katılım deneyimleri ve e-katılıma bağlı olarak gelişen faaliyetlere bakıldığında vatandaşların kavramın merkezinde olduğu, ayrıca birçok farklı aktörün de e-katılım süreçlerinde yer aldığı gözlemlenebilmektedir.

E-Katılım deneyimleri 1980’li ve 90’lı yıllarda telefon ve televizyon ya da 2000’li yıllarda internet gibi teknolojilerin demokratik birer araç olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Son yıllarda ise e-katılım deneyimleri tüm dünyada son derece büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak yine de siyasal sistemlerde teknolojik mekanizmalar aracılığıyla radikal değişimlerin gerçekleştirilmesi birçok zorlukla karşılaşmıştır. Bunun sonucu olarak da e-katılım deneyimlerinin aktif olarak hayata geçirilmesinde ve sürekli olarak kullanılmasında etkili olan itici güçlerde önemli farklılıklar meydana gelmiştir. Dolayısıyla e-katılımı etkileyen unsurların incelenmesi e-katılımın gelişiminin anlaşılmasında önemli bir yer tutmaktadır.

E-katılım konusundaki talep ve sunumu etkileyen dört faktör bulunmaktadır. Bu faktörler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kubicek ve Westholm, 2007: 207-210; Gökce ve Örselli, 2012: 46-47):

İlk olarak değinilebilecek faktör siyasal ilgi ve bunun neticesinde oluşan vatandaş katılımıdır. Vatandaşlar daha az itaatkâr ve bağımlı ve daha fazla tüketici ve değişken olduklarından, eski temsil stilleri değişmeye zorlanmaktadır ve sivil toplum kuruluşlarına geleneksel üyelik yok olmaktadır. Birçok demokraside, yalnızca seçimlerdeki katılım oranları değil, aynı zamanda siyasal sürece dönük bağlılık ve devlete duyulan güvenle birlikte, sivil ağırlara üyelikler ve uzun dönemli siyasal katılma da azalmaktadır. Günümüzde artık vatandaşlar, siyasal süreçlerde seçici ve odaklanmış olmakla birlikte sınırlı katılımı ve siyasal-yönetimsel süreçlerin şeffaflığını tercih etmektedirler.

İkinci faktör, sivil toplum örgütlerinin gelecekteki rollerine ilişkindir. Toplumsal olarak siyasete yabancılaşmış bir yapı varken diğer yandan giderek sınır tanımayan ve daha fazla bağımsız hareket eden yeni siyasi örgütler ortaya çıkmaktadır. Bu arada, çıkar grupları da daha fazla bilgilenmekte, ağlar üzerinden daha fazla bağlantılı hale gelerek özellikle de orta kademe bürokrasiye daha fazla baskı yapabilme imkânına sahip olmaktadır. Siyasal paydaşlardan biri olarak sivil toplum kuruluşları internetin avantajlarını kullanmışlardır. Bu gruplar için temsil uygulamaları üst düzeyde önemlidir çünkü hedef gruplarla iletişim normal olarak medya kanalları üzerinden sağlanabilir. Elektronik postalaşma (listeleri) spesifik bilginin yüksek uzaklıklardan bilgi yayılımına iyi bir örnektir.

Üçüncü faktör kamusal bilgiye ücretsiz erişim olanağının bulunup bulunmamasıdır. Bu bağlamda birçok ülke vatandaşlarına kamusal işlemlerle ilgili bilgilere erişimi sağlayan bilgi özgürlüğü uygulamaları başlatılmıştır. Özellikle sivil toplum kuruluşları bu erişim haklarından yararlanmaktadır.

Son olarak bilgi iletişim teknolojilerine duyulan güven ve veri kişiselliği konularıyla ilgili farkındalık da katılımcı süreçler ve e-demokrasi araçlarının kullanımı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Vatandaşlar ve özel şirketler verilerinin nasıl kullanıldığını ve verilerinin nasıl korunduğunu bilmek istemektedirler. Bu eğilimler bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımını olumsuz yönde etkileme gücüne sahiptir.

3. E-Katılımın Unsurları

Tanımlanırken kavrama bırakılan geniş alan sonucunda e-katılımın teoriden uygulamaya geçişinde bazı belirleyiciler ve unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak e-katılım bazı değişkenlere bağlı olarak şekillenen bir uygulama alanına sahip olmuştur. Bu değişkenleri Sæbø ve arkadaşları (2007) "*e-katılımın aktörleri, e-katılımı etkileyen faktörler, e-katılım faaliyetleri, e-katılımın etkileri ve e-katılımın değerlendirilmesi*" olarak beş farklı grup altında sınıflandırmaktadırlar:

3.1. E-Katılımın Aktörleri

E-katılımın aktörleri; vatandaşlar, siyasetçiler, kamu kurumları, kamu personeli, sivil toplum kuruluşları ya da gönüllü kuruluşlar olarak belirtilebilir. Burada vatandaşlar e-katılım

faaliyetlerini hem yürüten hem de bu faaliyetlerden faydalanan aktörler olarak ve e-katılım süreçlerinin itici gücü olarak en önemli aktör pozisyonunda yer almaktadırlar. E-katılım mekanizmasının temelinde de vatandaş katılımı bulunmaktadır (Hacker, 2004). Vatandaşlar, siyasi aktörler ve yöneticiler arasındaki çevrimiçi etkileşim e-katılımın en çok tartışılan noktalarından birisi olmuştur (Chadwick ve May, 2003). Zira bu aktörler arasındaki rol paylaşımları bilgi ve iletişim teknolojileri geliştikçe ve çevrimiçi olanaklar çoğaldıkça karmaşık bir hal almaktadır. Ancak teknoloji geliştikçe ve çevrimiçi ortamlar çeşitlendikçe vatandaşlar siyasal anlamda daha güçlü bir konuma gelmekte ve katılım açısından daha fazla fırsata sahip olmaktadır. Bu bağlamda vatandaşlar gittikçe daha güçlü bir aktör konumuna gelmekte ve e-katılım aktörleri arasındaki ilişki içerisinde de belirleyici roller üstlenmektedirler (Klein, 1999).

Siyasetçiler vatandaşların taleplerini dikkate almak ve bu taleplere bağlı olarak e-katılım faaliyetlerini planlamakla sorumludurlar. Planladıkları e-katılım faaliyetlerinden siyasi bir kazanç elde etme amaçları bulunmaktadır. Siyasetçiler hem bireysel olarak hem de siyasi parti katılımı olarak çevrimiçi organizasyonlarda yer alabilmektedirler. Bu nedenle kimi zamanlarda vatandaşlar gibi siyasetçiler de e-katılımın merkezinde yer alan aktörler konumuna gelmektedirler (Sæbø ve Päivärinta, 2006). Siyasetçilerin e-katılım mekanizmalarında aldıkları en önemli rol ise çevrimiçi tartışma ortamları oluşturarak fikirlerin paylaşılmasına ve yayılmasına katkı sağlamalarıdır. Özellikle siyasi kampanya yapmak amacıyla siyasetçiler tarafından oluşturulan çevrimiçi tartışma forumları vatandaşların ve sivil toplumun katılımı açısından önemli bir etkileşim ortamı sunmaktadır.

Kamu kurumları ve kamu personelleri e-katılım olgusunun temel altyapısını oluşturan, yasal düzenlemelerini planlayan ve meşru bir şekilde çevrimiçi ortamda var olmalarını sağlayan aktörler olarak e-katılım mekanizmalarında yer almaktadırlar. Ayrıca vatandaşlarla çevrimiçi etkileşim bağlamında da yine siyasetçiler kadar aktif olmaları gerekmektedir. Kamu kurumları tarafından bulunulan e-katılım girişimleri e-yönetişim için önemli birer araç konumundadır (Bingham vd., 2005). Sivil toplum, vatandaş ve bürokrasiyi bir araya getirmesi kapsamında kamu kurumlarının çevrimiçi katılımı önem teşkil etmektedir. Buna ek olarak dağıldıkları geniş coğrafi alan nedeniyle kamu kurumlarının e-katılım faaliyetleri çeşitlilik arz etmektedir. Her bölgede farklı kültürel, sosyal ve siyasal şartlara ve ihtiyaçlara bağlı olarak farklı e-katılım stratejileri geliştirilmesi ve farklı hizmetler sunulması gerekmektedir. Sonuç olarak kamu kurumlarının e-katılım mekanizmalarında aktif olmaları e-yönetişimin başarısı açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşlar ise e-katılım mekanizmalarında kitlesel organizasyonlar aracılığıyla çevrimiçi fırsatlardan yararlanmaktadırlar. Çevrimiçi örgütlenmeler kurmak, e-katılım platformlarını kullanarak kampanyalar düzenlemek ve çevrimiçi toplantılar yapmak suretiyle katılımın artırılmasında ve etkileşim sağlanmasında rol oynamaktadırlar. Bunlar sonucunda internet tabanlı yeni bir aktivizm modeli de ortaya çıkmaktadır (Khanna, 2005). E-katılım faaliyetlerinin yaygınlaşması açısından da gönüllü örgütlerin katılımı önem kazanmaktadır. Özellikle çevrimiçi olarak düzenlenen protesto, tepki ve yardım kampanyası gibi etkinlikler vasıtasıyla belirli hedeflere ulaşmak isteyen

sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kuruluşlar e-katılım platformlarının popürlüğünü artırarak bu platformlara olan ilgiyi de artırmaktadır.

Yukarıda sayılan temel aktörler haricinde e-katılım süreçlerine dışarıdan dahil olarak özel kuruluşlar ve enstitüler gibi farklı aktörler de etkili olmaktadır. Özellikle teknolojik altyapının sağlanmasında teknoloji geliştirme enstitülerinden ve e-katılım platformlarının yapılandırılmasında internet odaklı çalışan özel firmalardan alınan destekler e-katılım açısından birer belirleyici konumundadırlar.

3.2. E-Katılımı Etkileyen Faktörler

E-katılımı etkileyen faktörler, e-katılım süreçlerinin bir parçası olmayıp süreçleri etkileyen tüm konuları içermektedir. E-katılım aktörlerinin ve faaliyetlerinin yer aldığı kapsamın bir parçası olarak bu unsurları tetikleyen veya engelleyen faktörler olmaları nedeniyle e-katılımın gerçekleşmesi açısından önem kazanmaktadır. Bu faktörler; bilgiye ulaşılabilirlik, altyapı, temel teknolojiler, siyasi ortam, erişilebilirlik, yasal mevzuat ve devlet teşkilatının uygunluğu gibi temel değişkenleri içermektedir (Sæbø vd., 2007).

Eldeki bilgilerin miktarı, kapsamı ve kalitesi bağlamında bilgiye ulaşılabilirlik e-katılımın gerçekleşmesi açısından önemli bir unsurdur. E-katılım bilginin paylaşımı ve dönüşümü ile başarılı olabilen bir kavramdır. Bilginin özgür dolaşımı ve aktörlerin bilgiye ulaşabilmesi e-katılımın başarısını doğrudan etkileyen faktörlerdir. Bilginin olmadığı veya bilgiye erişimin eşit olmadığı yerde aktif ve adil bir katılım ortamından bahsedilemez (Norris, 2001). Özellikle internetin yayılması ile ulaşılabilen çevrimiçi bilgi akışı vatandaş katılımını ve aynı zamanda siyasal katılımın artırılmasında önemli bir etken olmaktadır. Çünkü bir etkileşim ortamı yaratılması ve sonuç olarak e-yönetişim stratejilerine uygun bir katılım mekanizması oluşturulması için katılım göstermesi gereken aktörlerin gerek duydukları bilgiye erişebilmeleri gerekmektedir.

Altyapı, e-katılımın gerçekleştirilmesi için gerekli teknik imkânların sağlanması, araç-gerecin temin edilmesi ve ihtiyaç duyulan uygulamaların mevcut olması açısından önemlidir. Altyapının kapsadığı başlıklar içerisinde internet altyapısı, elektronik altyapı, teknik altyapı ve benzeri gereksinimler yer almaktadır. Gerekli altyapı sağlanmadıkça katılım mekanizmalarının çevrimiçi erişime açılması mümkün olmadığından dolayı e-katılımın hayata geçirilebilmesi için altyapının önemi de yadsınamaz (Chadwick, 2003). Altyapının sağlanması ihtiyacının ötesinde eşit dağılımı da önemli bir noktadır. Bu nedenle e-katılım faaliyetleri yürütülen alanlarda e-katılım aktörlerinin hepsine eşit altyapı sunulması gerekmektedir. Bu nedenle e-katılım faaliyetleri planlanmadan önce gerekli altyapının olup olmadığı dikkate alınması gereken öncelikli faktörlerden biridir.

E-katılımın uygulamaya geçirilmesinde birçok farklı yöntem bulunması nedeniyle bu yöntemlerin hayata geçirilmesinde ihtiyaç duyulan teknolojiye sahip olunması da önem kazanmaktadır. E-katılımı etkileyen bir faktör olarak bahsedilen temel teknolojiler, e-katılım uygulamaları organize edilirken gerekli olan temel teknolojilerin elde edilmesi veya üretilmesi ile ilgilidir. Buna örnek olarak internet forumlarının oluşturulması, coğrafi bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, elektronik haberleşme kanallarının kurulması gibi temel

gereklilikler sıralanmaktadır. E-katılımı etkileyen temel teknolojiler genel olarak internet teknolojileri kapsamında yer almaktadır. Ancak bazı durumlarda navigasyon sistemleri, lokasyon sistemleri ve uydu sistemleri gibi temel teknolojilere de ihtiyaç duyulabilmektedir.

E-yönetişimin etkili olabilmesi için gerek duyulan en önemli faktörlerden birisi erişilebilirliktir. E-katılımı etkileyen bir faktör olmasının yanı sıra erişilebilirlik e-katılım süreçlerini bir bütün olarak etkileyen geniş bir kapsamı ifade etmektedir. Nitekim erişilebilirlik e-katılımı etkileyen diğer faktörleri de etkileyen bir faktördür. İnternete, bilgiye, teknolojiye, altyapıya ve gerekli diğer faktörlere erişilebilirlik de e-katılım açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda e-katılımda yer alan tüm aktörlerin eşit ve adil erişim haklarına ve olanaklarına sahip olmaları e-katılımın başarısı açısından gereklidir. Bu noktada özellikle dezavantajlı aktörlerin, kısıtlı olanaklara sahip olan aktörlerin desteklenmesi önemlidir. Örneğin maddi kaynaklara veya internete erişimi düşük seviyelerde olan yerel birimlerin sunması gereken e-katılım hizmetlerinde desteklenmeleri erişim eşitliği açısından gereklidir. Aksi halde bölgesel veya yerel eşitsizlikler ortaya çıkarak bazı vatandaşların e-katılım hizmetlerine erişim olanakları bulunurken bazı vatandaşların olanaklarının bulunmaması gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle herkes tarafından eşit olarak erişilebilen hizmetler e-katılımın önemli hedeflerinden birisidir (Jaeger ve Thompson, 2004).

Son olarak bir ülkenin devlet yapılanması, hükümet biçimi ve yasal mevzuatı e-katılımın uygulanması açısından etkili olan faktörler olarak değerlendirilmektedir. Nitekim e-katılım uygulamalarının yasal düzen içerisinde oluşturulması ve varlığını koruyabilmesi açısından ülkenin siyasi ve hukuki şartları ile uyumlu olması gerekmektedir. Bu bağlamda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sonrasında ülkeler yasal mevzuatlarında hatta yönetim biçimlerinde bazı değişikliklere gitme durumunda kalmışlardır. Çünkü bu gelişmeler sonucunda yönetim, demokrasi ve katılım gibi kavramlar yeni anlamlar kazanmış ve yeni ihtiyaçlara sahip olmuşlardır (Chadwick ve May, 2003).

3.3. E-Katılım Faaliyetleri

E-katılım mekanizmasının işleminde izlenen yollar ve kullanılan yöntemler e-katılım faaliyetlerini ortaya çıkarmaktadır. Yerine, zamanına, amacına ve ihtiyaca göre oluşturulan birçok e-katılım faaliyeti bulunmaktadır. Bunların başlıcaları e-oylama, e-aktivizm, e-dilekçe, e-danışma, e-kampanya, çevrimiçi siyasi söylemler ve çevrimiçi karar verme olarak sıralanmaktadır (Sæbø vd., 2007).

E-oylama, oy verme işlemlerinin çevrimiçi ortama taşınmasını ifade etmektedir. Oy verme ve oy sayımı prosedürlerini hızlandıran ve kolaylaştıran bir faaliyet olması bağlamında özellikle siyasal katılımı ve sayımlara duyulan güveni artırmaktadır (Smith ve Clark, 2005). E-oylama faaliyetinin hayata geçirilmesi ile birlikte seçimlerde ortaya çıkan birçok maliyetten kurtulmak, erişim kısıtlarını aza indirmek ve insan kaynaklı hataları ortadan kaldırmak mümkün hale gelmektedir. Böylece vatandaşların seçimlere olan güvenleri de güçlenmektedir (Xenakis ve Macintosh, 2005).

Ancak işlemlerin elektronik ortamda yürütülmesi, özellikle de çevrimiçi faaliyetlere yer verilmesi güvenlik açıklarını da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple e-oylama faaliyeti gerçekleştirilirken e-katılımı etkileyen faktörlerin büyük bir özenle hazırlanması ve güvenlik önlemlerinin alınması önemli bir gerekliliktir. Bu anlamda yeterli altyapıya sahip olunmayan durumlarda e-oylama, e-yönetişim algısını olumsuz etkileyecek olması bağlamında uygulanmamalıdır.

E-aktivizm, e-danışma, e-dilekçe ve e-kampanya gibi faaliyetler; siyasi partilerin, kamu kurumlarının, hükümet birimlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve benzer e-katılım aktörlerinin internet üzerinden veya elektronik ortamlar vasıtasıyla yürüttükleri faaliyetleri ifade etmektedir. Bu faaliyetlerin yürütülmesindeki temel amaç karar alma mekanizmalarını etkilemek ve vatandaşların katılımını artırmaktır. E-aktivizm; sivil toplum kuruluşlarının, gönüllü kuruluşların veya çıkar gruplarının kendi ilgi alanları veya bakış açıları ile ilgili konularda katılımı teşvik etmek için kullandıkları bir faaliyet türüdür (Taylor ve Burt, 2005). Aynı şekilde e-kampanya da e-katılım kanallarının reklam çalışmaları, gönüllülük faaliyetleri ve yardım kampanyaları gibi amaçlarla kullanılmasını ifade etmektedir. E-danışma internet üzerinden verilen danışma hizmetlerini ve kamu kurumları veya çıkar grupları tarafından vatandaşlardan alınan geri bildirimleri kapsamaktadır. E-dilekçe ise vatandaşların istek, öneri ve şikâyetlerini e-katılım kanalları üzerinden dile getirdikleri ve bu istek ve şikâyetler ile belirli süreçleri etkileme amacıyla oldukları faaliyetleri ifade etmektedir (Prosser ve Muller-Torok, 2002). Tüm bu faaliyetler e-katılımın farklı aktörleri tarafından uygulanmakla beraber yine farklı aktörleri tarafından da kullanılmaktadır. Yani belirli bir etkileşim alanı yaratarak e-katılımın geri bildirim mekanizmalarının da çalışmasında etkili olmaktadır.

Çevrimiçi siyasal söylem ve çevrimiçi karar verme faaliyetleri bilgi ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla çevrimiçi ortamlara taşınarak belirli değişimler geçiren politik faaliyetleri ifade etmektedirler. Siyasal söylemlerin çevrimiçi ortama taşınması siyasetçiler ve diğer aktörler arasındaki etkileşimi artırmak suretiyle aktörlerin politika yapım süreçlerine daha doğrudan katılımının önünü açmaktadır (Bekkers, 2004). Zira bu söylemler geleneksel yöntemlerde olduğu gibi yalnızca politikacıların söylemde bulunduğu diğerlerininse yalnızca iletişimin alıcı konumunda oldukları yapıyı aşmaktadır. Çevrimiçi siyasal söylemde tüm aktörler hem alıcı hem de söylemin kaynağı konumunda yer almaktadırlar. Aynı şekilde çevrimiçi karar alma faaliyeti de etkileşimi ve bilgi akışını artırması bağlamında e-yönetişimi güçlendiren bir e-katılım faaliyetidir. Tüm aktörlerin karar alma süreçlerinde aktif olarak yer alabildikleri bir kanal oluşturmak her ne kadar zor bir faaliyet olsa da en azından tüm aktörlerin fikirlerini sunabilecekleri bir tartışma ortamı yaratmak dahi katılımın artırılması açısından etkili olmaktadır. Genellikle siyasetçiler bu tip ortamları doğrudan karar alma süreçleri yerine koyarak değil de karar alma süreçleri öncesinde fikir alma ortamları olarak kullanılmaktadırlar.

3.4. E-Katılımın Etkileri

E-katılımın gerçekleşmesini belirleyen bir unsur da e-katılımın olumlu ve olumsuz tüm etkileridir. E-katılım faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan istenen ve istenmeyen tüm

sonuçları ve bu sonuçların yarattıkları etkileri ifade etmektedir. Bu etkilerin başlıcaları olarak vatandaş katılımı etkileri, müzakereci etkiler ve demokratik etkiler sıralanabilir (Sæbø vd., 2007). Vatandaş katılımının etkileri, vatandaşların ve diğer sivil aktörlerin e-katılım faaliyetlerine katılım gösterdikten sonra katılım düzeylerindeki değişimler ve bunlar sonucunda ortaya çıkan etkiler ile ilgilidir. E-katılım, bilginin ve siyasi söylemlerin paylaşımını ve dolaşımını artırdığından dolayı yönetim algısı üzerinde, katılım üzerinde ve demokrasi üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Vatandaş katılımının e-katılım kanalları vasıtasıyla genişletilmesi, yeni katılım faaliyetlerinin türetilmesi ve yeni etkileşim alanlarının oluşturulması nedeniyle vatandaş katılımı etkisinin siyasal sistemler üzerinde önemli bir unsur olduğu gözlemlenebilmektedir. Müzakereci etkilerine bakıldığında ise e-katılım; müzakereyi, tartışma ortamlarını, fikir alışverişlerini desteklemesi bağlamında daha özgür ve eşitlikçi bir katılım ortamının yaratılmasında etkili olmaktadır. Demokratik gelişmişlik bağlamında etkileşimin yoğun olduğu böyle ortamların varlığı ve devamlılığı e-yönetimi güçlendirmektedir. Son olarak demokratik etkilerine bakıldığında e-katılım; siyasal sistem içerisinde hem niteliksel olarak hem de niceliksel olarak demokrasinin uygulanma alanlarını genişletmektedir. Diğer etkilerinin sonuçlarına da bağlı olarak e-katılım, e-demokrasi mekanizmalarını harekete geçirerek demokratik gelişmişliğin artmasında ve elektronik anlamda gelişmesinde önemli roller oynayarak siyasal sistemlerde ve toplumlarda e-yönetim algısının yerleşmesinde kritik bir görev üstlenmektedir.

3.5. E-Katılımın Değerlendirilmesi

E-katılımın değerlendirilmesi bir çeşit denetleme mekanizması olarak da ifade edilebilir. E-katılımın sağlıklı yürütülebilmesi açısından, geri bildirim ve kontrol mekanizması olarak önemli bir yer tutmaktadır. E-katılımın aktörlerinin, faaliyetlerinin, etkilerinin ve e-katılımı etkileyen faktörlerin belirli kriterler göz önünde bulundurularak bir ölçme ve değerlendirme altına alınmasını ifade etmektedir. Bu kriterleri Sæbø ve arkadaşları (2007) katılım miktarındaki değişimler, katılımcıların demografik özellikleri ve çevrimiçi faaliyetlerin içerik ve biçimleri olarak sıralamaktadırlar. Bu kriterlere dayanarak değerlendirilen faaliyetlerin yeniden düzenlenmesi sonucunda da daha kaliteli bir e-katılıma ve gelişmiş bir e-yönetim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir.

E-katılımın değerlendirilmesi bağlamında ortaya çıkan kriterler incelendiğinde tüm kriterlerin belirli eksiklikleri gidermeye yönelik olarak belirlendikleri anlaşılmaktadır. E-katılım faaliyetlerine ne kadar çok aktörün dahil olduğu, ne kadar aktörün farklı faaliyetlerin içerisinde bulunduğu ve katılımcı sayısındaki değişim ile faaliyet sayısındaki değişim arasında nasıl bir ilişki olduğu geleneksel yöntemlerle e-katılımın karşılaştırılması ve e-katılım faaliyetlerinin birbirleri arasında karşılaştırılması için önemli istatistikî değerler teşkil etmektedirler. Niceliksel değerler bağlamında ortaya konulan sonuçlar e-katılım faaliyetlerinin katılımın geliştirilmesi ve güçlendirilmesi açısından ne kadar etkili olduğunu istatistiksel olarak gösterecek olması bağlamında etkili bir yöntemdir. Öte yandan çevrimiçi katılım faaliyetlerinin şekil ve içerik bağlamında değerlendirilmeleri de yine e-katılımın daha iyi olmasını sağlamak için bir fırsattır. Zira bu şekilde istenilen çıktılara ulaşılması için

engel oluşturan konseptlerin yenilenmesi fırsatı e-katılım mekanizmalarına sunulmuş olmaktadır. Böylece farklı biçim ve içerikler arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda belirli ideal şekil ve içerikler de belirlenebilecektir.

Son olarak katılımcıların demografik özelliklerinin değerlendirilmesi de e-katılım faaliyetlerinin katılımcılara hangi ölçüde eşit erişim olanağı tanıdığını veya hangi yaş gruplarında yahut sosyo-ekonomik gruplarda eksiklikler olduğunu tespit etmek açısından faydalı olmaktadır. E-katılım süreçlerine dâhil olan aktörlerin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik durumları ve benzeri demografik özellikleri üzerinden değerlendirilmesi sonucunda tüm bu değişkenlere bağlı olarak yeni düzenlemeler yapılmasının önü açılmaktadır.

Sonuç

İnternet bireylerin bilgiye ulaşımını kolaylaştırmakta ve ayrıca birbirleri ile etkileşime geçirme gücünü de elinde bulundurmaktadır. Bu bağlamda bilgi iletişim teknolojileri ve internet bireylerin demokratik süreçlere katılımını artıracak bir araç olarak görülmektedir.

Devletin dijitalleşmesi ve internet kullanım oranlarının gün geçtikçe artması ve sosyal medyadaki önemli büyüme bireylerin karşılıklı etkileşimlerine imkân vererek daha katılımcı olmalarını sağlayan yeni fırsatlar sunmaktadır. Çünkü internet yeni teknolojileri kullanarak hem siyasetçilerin hem de vatandaşların gerçek zamanlı, daha geniş ve aktif katılımını sağlamaktadır. Ayrıca bilgi iletişim teknolojileri vatandaşlar ve devlet arasındaki engelleri, gerek merkezi gerekse yerel düzeyde, geleneksel ilişki şekillerinin üstesinden gelerek ve sivil katılım için çeşitli e-katılım imkânları sunarak aşmaktadır.

Devlette ve kamu yönetimlerinde elektronikleşmenin gerçekleştiği dönemde, demokrasi olgusu da önüne “e” eki almış ve elektronik ortama taşınarak çağa ayak uydurmuştur. Elektronik demokrasi kavramının ortaya çıkması demokrasinin ilerlemesi ve gelişmesi açısından, özellikle temsili demokrasinin temsilde adaleti sağlayamadığı tartışmaları gündemdeki yerini ve sıcaklığını korurken, yeni bir dönem başlatmıştır. Dünyada son yıllarda yapılan seçimlere katılım oranları incelendiğinde ciddi düşüşler de gözlemlenmektedir. Bu bağlamda; e-demokrasi düşüncesi oldukça ilgi gören bir olgu olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

E-demokrasi olgusu, vatandaşların resmi görevlilere ulaşma ve etkileşime girme, resmi önerilere ve düzenlemelere ilişkin çevrimiçi değerlendirme ve yorum; çevrimiçi forumlar, çevrimiçi istişareler ve çevrimiçi referandum; çevrimiçi kayıt; e-oylama vb. araçlar üzerinden resmi faaliyet ve kararlara vatandaş katılımı imkânlarını kapsayacak şekilde vatandaşlar ve devlet arasında çok daha kapsamlı ve karmaşık etkileşimi de içerebilir. Temsili demokrasinin yaşadığı temsil krizi sonucu doğrudan demokrasiye geçiş tartışmaları gündemdeki yerini korumakta; e-demokrasi, temsili demokrasiye doğrudan demokrasinin yöntemlerini kazandırmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir.

E-demokrasinin, elbette demokrasinin de tam manasıyla tesis edilebilmesi için gerekli olan en önemli faktörlerden biri “katılım”dır. Nitekim katılımın temelinde yer alan, vatandaşların kamu görevlilerini seçme ve kendisini temsil etme görevini verme hakkı demokrasinin diğer ilkelerinin öncülü olarak değerlendirilmektedir.

E-katılımın teoriden uygulamaya geçişinde bazı belirleyiciler ve unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak e-katılım bazı değişkenlere bağlı olarak şekillenen bir uygulama alanına sahip olmuştur. Bu değişkenler, “*e-katılımın aktörleri, e-katılımı etkileyen faktörler, e-katılım faaliyetleri, e-katılımın etkileri ve e-katılımın değerlendirilmesi*” olarak beş farklı grup altında sınıflandırmaktadırlar.

Bu değişkenler birbirlerine bağlı olarak değişim göstermekte ve e-katılımın hayata geçirilmesinde belirleyici rol oynamaktadırlar. E-katılım tüm bu unsurların belirli bir düzen içerisinde ve belirli düzeylerde yer almaları sonucunda şekillenmektedir. Bu düzende e-katılımı etkileyen faktörler dışsal bir öge olarak diğer tüm faktörleri de etkileyen temel bir gereksinim olarak yer almaktadır. Aktörler, e-katılım faaliyetlerinin itici gücü olarak sistemi harekete geçiren ve bunun sonucunda belirli olumlu veya olumsuz etkileri meydana getiren unsur olarak yerlerini almaktadırlar. Etkilerin ortaya çıkması sonucunda e-katılım faaliyetlerinin değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarına göre güncellenerek faaliyetlerin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bunun üzerine bu düzen, e-katılımı etkileyen faktörlerin de değerlendirme sonuçlarına göre yeniden düzenlenmeleri durumunda sürekli devam eden bir döngü halinde işlemeye devam etmektedir. Kısacası, e-katılım kavramı unsurlarıyla birlikte gerçekleşen bir süreci veya döngüyü ifade etmektedir.

KAYNAKLAR

AKGÜN, Birol, (2003), “Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E-Demokrasi”, ***Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomisi***, (Ed. M. Akif Çukurçayır), Konya: Çizgi Kitabevi, 57-84.

BEKKERS, Victor, (2004), Virtual Policy Communities and Responsive Governance: Redesigning On-Line Debates. ***Information Polity***, XI, 3/4: 193–203.

BINGHAM, L. B., Nabatchi, T. ve O'Leary, R., (2005), The new governance: Practices and processes for stakeholder and citizen participation in the work of government. ***Public Administration Review***, LXV, 5: 547–558.

CHADWICK, Andrew, (2003), Bringing E-democracy back in: Why it matters for future research on e-governance. ***Social Science Computer Review***, XXI, 4: 443–455.

CHADWICK, A. ve MAY, C., (2003), Interaction Between States and Citizens in the Age of the Internet: “E-Government” in The United States, Britain, and The European Union. ***Governance International Journal of Policy and Administration***, XVI, 2: 271–300.

CINDOĞLU, Dilek; (2007), *İnternet ve Demokrasi: İnternetin Türkiye’de Kamusal ve Özel Alana İlişkin Sunduğu Açılımlara Kıyaslamalı Bir Bakış*, 105K175 Nolu TÜBİTAK Projesi, Ankara

CLIFT, L., Steven, (2003), E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work. <http://www.publicus.net/articles/edempubli network.html> (03.08.2018).

CLIFT, L., Steven, (2004), E-Government and Democracy-Representation and Citizen Engagement in The Information Age. <http://www.publicus.net> (05.08.2018).

Commission of European Communities (2001). European Governance: A White Paper, 428, Brüksel, http://europe.eu.int/comm/governance/index_en.htm (05.08.2018).

ÇİTÇİ, Oya, (1996), "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt.5, Sayı.16.

GÖKCE, Orhan ve Erhan ÖRSELLİ, (2012), "E-Demokrasi Vatandaşların Siyasete İlgilerinin ve Katılımlarının Arttırılmasının Bir Aracı Mı?", **E-Devlet, Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisinde Güncel Gelişmeler**, (Ed. M. Zahid Sobacı ve Mete Yıldız), Nobel Yayınevi, Ankara, 39-64.

GRÖNLUND, Ä. ve Horan, T. (2005), Introducing e-gov: History, definitions and issues. **Communications of the AIS**, 15: 713-729.

GRÖNLUND, Ake (2002), "Electronic Government: Efficiency, Service, Quality and Democracy", **Electronic Government: Design, Applications & Management**, (Ed. Ake Grönlund), Hershey, PA: Idea Group, 23-50.

HACKER, K. L. (2004), The Potential of Computer-Mediated Communication (CMC) For Political Structuration, **Javnost-The Public**, XI, 1: 5-25.

JAEGER, P. T., ve Thompson, K. M. (2004), Social Information Behavior and The Democratic Process: Information Poverty, Normative Behavior, and Electronic Government in The United States. **Library and Information Science Research**, XXVI, 1: 94-107.

KHANNA, P. (2005), Activists Take Politics to a New Frontier, (Akt. Øystein Sæbø, Jeremy Rose ve Leif Skiftenes Flak) **Computing Canada**, XXXI, 13: 20-25.

KLEIN, H. K. (1999), Tocqueville in cyberspace: Using the Internet for citizen associations. **Information Society**, XXXI, 4: 213-220.

KUBICEK, Herbert ve, Hilmar WESTHOLM (2007). "Scenarios for Future Use of E-Democracy Tools in Europe", **Current Issues and Trends in E-Government Research**, (Ed. Donald Norris) London: CyberTech Publishing, 203-223.

LENIHAN, Donald G., (2005), "Realigning Governance: From E-Government to E-Democracy", **Practicing E-Government: A Global Perspective**, (Ed. Mehdi Khosrow), Pour: Idea Group Publishing, 250-287.

MACINTOSH, Ann (2004), "Characterizing E-Participation in Policy-Making". **Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences**, 1-10, IEEE, Hawaii.

MAHRER, Harald (2007), "The Quest for Advocates: Exploring the Missing Political Good Will for E-Democracy in Europe", **Current Issues and Trends in E-Government Research**, (Ed. Donald Norris) London: CyberTech Publishing, 224-246.

MARIA, Eleonora Di ve Luca Simone RIZZO (2005), "E-Democracy: The Participation Of Citizens and New Forms Of The Decision-Making Process", **On Line Citizenship: Emerging Technologies for European Cities** (Ed. Elonora Di Maria Stefano Micelli), USA: Business Media, 71-106.

MILAKOVICH, M. E. (2010), "The Internet and Increased Citizen Participation in Government". **Journal of eDemocracy & Open Government**, II, 1: 1-9.

NORRIS, Donald F. (2007), "Electronic Democracy at the American Grassroots", **Current Issues and Trends in E-Government Research**, (Ed. Donald Norris) London: CyberTech Publishing, 163-179.

NORRIS, Pippa (2001). **Digital divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide**. Cambridge University Press, Cambridge, UK.

ÖRSELLİ, Erhan, (2013), "E-Democracy, Social Media And E-Participation Within The Context Of New Participation Opportunities Of The Internet", **2013 ICOI The International Conference of Organizational Innovation**, 02-04 June 2013, Hua Hin/Tailand, 1695-1704.

PROSSER, A., ve MULLER-TOROK, R. (2002), E-democracy: A New Dimension in Democratic Decision Making. **Wirtschaftsinformatik**, XLIV, 6: 545-556.

SÆBØ, Ø., ve PÄIVÄRINTA, T. (2006), Defining the "E" in e-Democracy: A Genre Lens on IT Artefacts. **29th Information Systems Research Seminar in Scandinavia**, Helsingoer: Denmark.

SÆBØ, Ø. , ROSE, J. ve FLAK, L. (2007), The shape of eParticipation: Characterizing an emerging research area, **Government Information Quarterly**, XXV, 3: 400-428.

SINGH, A. K. ve SHARMA, V. (2009), "E-Governance and E-Government: A Study of Some Initiatives", **International Journal of Ebusiness and Egovernment Studies**, I, 1: 1-14, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/257091> (06.08.2018).

SMITH, A. D., ve CLARK, J. S. (2005), Revolutionizing The Voting Process Through Online Strategies. **Online Information Review**, XXIX, 5: 513-530.

TAYLOR, J., ve BURT, E. (2005), Voluntary Organizations as E-democratic actors: Political identity, legitimacy and accountability and the need for new research. **Policy and Politics**, 33, 4, 601-616.

VAN DIJK, J. (2000), Models of democracy and concepts of communication. (Ed. K. L. Hacker, ve J. Van Dijk), **Digital Democracy: Issues of Theory and Practice**, Sage Publications: London.

Doç. Dr. Erhan ÖRSELLİ - Dr. Öğr. Üye. Erdal BAYRAKÇI - Arş. Gör. Niyazi KARABULUT

WILLIAMSON, Andy (2010), "Using Mixed Methods to Discover Emergent Patterns of Local eDemocracy" **AI & Soc**, 25: 321–333.

XENAKIS, A., ve MACINTOSH, A. (2005), Trust analysis of the U.K. e-Voting pilots. **Social Science Computer Review**, XXIII, 3: 312–325.

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİM REFORMLARI BAĞLAMINDA YENİ KENT YÖNETİM YAPISI

Dr. Öğr. Üye. Hicran HAMZA ÇELİKİYAY*

ÖZ

Küreselleşme ile ortaya çıkan değişimler, kentleri de içine almış; kent ölçeğinin gelişmesi, artan kentsel nüfus ve güçlü yerel dinamikler metropoliten kent olgusunu ortaya çıkarmıştır. Metropoliten kentler ile birlikte küçük kent ölçeklerinin yönetimi için tasarlanmış sistemler yerini yeni arayışlara bırakmıştır. Bu bağlamda, kentlerin örgütsel ve yönetsel özelliklerinin yeniden tanımlanmasına duyulan gereksinim, yerel yönetim reformlarının farklı uygulama ve pratiklerle ülkelerin gündeminde yer bulmasına yol açmıştır.

Dünyadaki gelişmelerle birlikte, Türkiye'de de yerel yönetimlerle ilgili reformlar yapılmıştır. Reform hareketleri, özellikle 1980 ve sonrası yıllarda yaşanan gelişmelerle beraber artan bir ivme kazanmıştır. 1984 tarihli 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile Türkiye'de ilk defa büyükşehir yönetim modeline geçilmiştir. 2000'li yıllar Türkiye'de kamu yönetimi alanında "idari yapıda reform" tartışmalarının yeniden başladığı yıllardır. Türkiye'deki mevcut yerel yönetim sisteminin ekseriyetle küçük ölçekli belediyelere göre yapılandırıldığı; tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de kentlerin gerek nüfus gerekse yerleşim alanlarının büyümesi sonucunda kent yönetimleri için yeni ölçütler geliştirilmesi gerekliliği gündeme gelmiştir.

2002 yılından itibaren, bu kapsamda yeni arayışlara yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. En son, 12 Kasım 2012'de kabul edilen 6360 Sayılı Yasa, yeni bir yönetim yapılanması getirmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye yerel yönetim sisteminin yapılan reformlar çerçevesinde geldiği nokta incelenecek, özellikle 2000'li yıllardan itibaren gerçekleşen reformlar yasal ve yönetsel düzlemde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetim Reformları, Avrupa Birliği, 6360 Sayılı Yasa, Kent Yönetimi, Büyükşehir, İl Özel İdaresi

NEW URBAN MANAGEMENT STRUCTURE IN THE CONTEXT OF LOCAL GOVERNMENT REFORMS IN TURKEY

ABSTRACT

Changes brought about by globalization, are also taken into the city; the development of the urban scale, the growing urban population and strong local dynamics are revealed the metropolitan city. The Systems designed for the management of small urban scales have gave place to new searches along with metropolitan cities. In this context, the need to redefine the organizational and managerial characteristics of cities has led to local government reforms taking place on the agenda of countries with different practices and applications.

With the developments in the world, Local government reforms have been made also in Turkey. Reform movements have gained acceleration especially with improvements in the years 1980 and after. Municipality Law No. 3030 dated in 1983 was introduced for the first time metropolitan governance model in Turkey. Discussions about "reform of the administrative structure" have been restarted in 2000s in the field of public administration in Turkey. Because

* Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fak. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hicrancelikyay@duzce.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-4256-1397

of the current local government system in Turkey is usually configured according to the small-scale municipalities and as in the whole world, also in Turkey as a result of the both urban population and residential area, it is needed to develop new criterias for metropolitan urban management.

Since 2002, studies have been carried out to find new approaches within this scope. Recently, the Law No. 6360, adopted on 12 November 2012, introduces a new management structure for cities.

In this study, Turkey's local government system will be examined in the framework of reforms and particularly reforms that have taken place since 2000s will be set forth in the legal and administrative level.

Keywords: Local Administration Reforms, European Union, Law No. 6360, Urban Management, Metropolitan City, Provincial Administration

GİRİŞ

Yerel yönetimler en genel anlamıyla, belirli bir coğrafi alanda (kent, köy, il vb.) yaşayan halkın bireylerine, bir arada yaşamaları dolaylı meydana gelen ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ve halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilen kendi bütçesi ve insan kaynakları olan, merkez yönetimi ile ilişkilerinde idari özerklikten yararlanan kamu tüzel kişilikleri olarak ifade edilebilir (Ökmen ve Parlak 2008).

Yerel ekonominin ulusal ekonomiye katkısı ve lokomotif güç oluşturması, yerelde gelişen ve başarılı olan uygulamaların ulusal düzeye taşınabilirliği, yerel demokrasinin ülke demokrasinin yapı taşlarını oluşturması, halkın yönetime daha etkin katılması ile siyasal bilincin yükselmesi, yerel yönetimlere ve dolayısıyla kentlerin örgütsel ve yönetsel özelliklerine yeni anlam ve değerler kazandırmış; yerel yönetimlerin önem kazanmasına yol açmıştır.

Kentlerin zamanla gerek fizik-mekân gerekse sosyo-ekonomik olarak değişimi ve dönüşümü, artan nüfus ile birlikte gelişmesi kentlerin en iyi şekilde nasıl yönetileceği konusunun da tartışılmasına neden olmuştur. Bir çok dönemde kentlerin yönetimi konusunda yeni arayışlar ortaya çıkmış; model ve kuramlar geliştirilmiştir. Bunların sonucu olarak; kent yönetimi alanında farklı yaklaşımların benimsenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Mevcut yönetim sistemlerinin geliştirilmesi ihtiyacı ile birlikte, yerel yönetim reformları da bir gereklilik olarak gündeme gelmiştir.

Gelişen tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de farklı dönemlerde farklı reformlar geliştirilmiştir. Türkiye'de yerel yönetimler, tüm dönemlerde merkezi siyasi erkin ilgi odağında olmuştur. Yerel seçim sonuçlarının etkisinin yerelde kalmayıp hükümet üzerinde de etkili ve belirleyici olması, yerel ihtiyaçların çeşitlenmesi, hizmet sunumunda etkinlik, aşırı merkeziyetçi yapının olumsuz etkileri, karşılaşılan bürokratik sorunlar gibi etkenler kentler üzerinde belirlenen politikaların dinamik ve canlı olmasını sağlamış, oluşturulan politikalar her daim gündemde önemli yer tutmuştur.

2000'li yıllar, Türkiye'de kamu yönetimi alanında "idari yapıda reform" tartışmalarının başladığı yıllardır. Bu çalışmanın içeriğinde, özellikle 2000'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen yerel yönetim reformları yasal ve yönetsel özellikler ön plana çıkarılarak ele alınacaktır. Çalışmanın sınırlandırılması gerekliliği nedeniyle mali açıdan yapılan reformlar kapsam dışında tutularak; ölçek konusuna getirilen yeni yaklaşımlar, Avrupa

Birliği'ne uyum sürecinde gerçekleştirilen reformlar ve son olarak 6360 Sayılı Yasa çerçevesinde büyükşehirler için getirilen yeni yönetim sistemi ortaya konulmuştur.

ÖLÇEK REFORMLARI

Tarih boyunca kentlerin etkin ve iyi bir şekilde yönetimi için en uygun (optimum) ölçeğin ne olması gerektiği tartışılmaktadır. Aristo, ünlü risalesi "Siyaset"te ölçeğin yönetişim kalitesine olan etkisini tartışmaktadır. Aristo, yaşanabilir bir kentin kentlilerin ihtiyaç duydukları ve talep ettikleri hizmetleri karşılayacak büyüklükte kendine yeten, özerk bir birim olması gerektiğini söylemektedir. Diğer yandan, bu kent kentlilerin toplumsal yaşamın yönetimine aktif olarak katılmalarına imkân verecek ölçüde de küçük olmalıdır (Mouritzen vd. 2009:1).

Plato ise, "Cumhuriyet ve Kanun" adlı eserinde bir kentin tüm önemli fonksiyonlarının gerçekleşmesi için yeterli büyüklükte, aynı zamanda kentin bütünlüğünün korunması için de uygun küçüklükte olması gerektiğini savunmaktadır (Swianiewicz 2002:6). II. Dünya savaşından itibaren en uygun yönetim ölçeği birçok ülkenin reform ajandasında yer bulmuştur. Her ülke ve her birim için optimal büyüklüğü belirleyecek tek bir yanıt bulmak mümkün olmamakla birlikte bu konuda belirleyici olan ana değişkenler de bulunmaktadır (Güven 1976:41):

1. Yerel ve bölgesel yönetim birimlerine verilen hizmetlerin sayısı, [1] [SEP]
2. Ülkenin ya da bölgenin kentleşme ve ekonomik kalkınma düzeyi, [1] [SEP]
3. Ele alınan bölgenin ya da kentin coğrafi özellikleri, [1] [SEP]

A.F. Leemans ise, optimum ölçeği belirleyecek özellikleri ise şu şekilde sıralar:

1. Siyasal ve toplumsal katılım, [1] [SEP]
2. Yerel hizmetlerde kavrama alanları (Catchment Area), [1] [SEP]
3. Yerel yönetimlerin mali durumları ve personel sayıları. [1] [SEP]

Kamusal gücün merkezi yönetimle, bölgesel ve yerel yönetimler arasındaki paylaşım özellikleri.

Leemans'a göre etkin bir katılım, en iyi biçimde küçük ölçekli yönetim birimleri yoluyla gerçekleştirilebilir ve yerel yönetim birimlerinde optimal hizmet alanlarının belirlenmesinde, bu hizmetlerin kavrama alanlarının (catchment area) da dikkate alınması gerekir. Yine de çok amaçlı bir yerel yönetim biriminde yönetsel olarak optimum ölçeğin belirlenmesi zordur (Güven 1976:41).

Birçok ülke, çözüm olarak yerel yönetim birimlerinde nüfus büyüklüklerini yeniden tanımlama yoluna gitmiştir. Optimal ölçeğin belirlenmesinde genellikle iki kriter göz önüne alınır: nüfus ve yüzölçümü. Nüfus, en çok tercih edilen ve en güçlü olanıdır. Diğer yandan, altyapı çalışmaları, su ve kanalizasyon hizmetleri vb. konular gündeme geldiğinde yüzölçümü kriteri de önem kazanmaktadır. Birçok yerde salt nüfus kriterinden ziyade nüfus yoğunluğu ölçeğin belirlenmesi için kullanılmaktadır (Ivanov vd. 2002:8; Kling vd. 2002:8).

Türkiye'deki belediyelerin küçük ölçekli olduğu, buna bağlı olarak geçmişte bazı sorunların yaşandığı, dolayısıyla belediye kurulmasında yeni ölçütler geliştirilmesi

ve özellikle kuruluşa temel oluşturan nüfus eşliğinin yükseltilmesi gerektiği gündeme getirilmiştir (Topal 2011: 367-380). Bu konuya yönelik yapılan ilk girişim 2003 tarihinde 5019 Sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” olarak kabul edilmektedir. Yasa, büyükşehir yetki alanlarını genişletmekte ve merkez- ilçe bağlamında belediyelerin birleştirilmesine yönelik değişiklikler öngörmektedir. Yasa ile kentlerin nüfusu dikkate alınarak büyükşehirler sınırını valilik binası merkeze alarak genişletme yoluna gidilmiştir (Çınar vd. 2009: 55-57). Ancak, Kanun dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından meclise geri gönderilmiştir. Cumhurbaşkanı, yasayı geri gönderme gerekçesinde Anayasanın 67. maddesine göre “Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz” hükmünce uygun bulunmadığı belirtmiştir (TCCB 2003).

Bu tarihten sonra reform çalışmalarına 2004 yılında 5227 Sayılı “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında” Kanun¹ ve 5216 Sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu” ile devam edilmiştir. 5216 Sayılı Kanun, büyükşehirlerin sınırlarının belirlenmesine yönelik farklı düzenlemeler getirilmiştir. 5216 Sayılı Kanun ile gelen temel değişim il mülki sınırları içindeki belde belediyelerinin büyükşehir belediye sınırları içine alınmasıdır. Ayrıca, büyükşehirlerin coğrafi sınırları, genişletici biçimde yeniden tanımlanmıştır (Arıkboğa 2009: 737–754).

Bu düzenlemeye neden olarak;

1. Metropoliten alanlarda karşılaşılan birden fazla yerel yönetim birimlerinin hizmetlerin ekonomik ve etkin bir şekilde yürütülmesini güçleştirmesi,
2. Metropoliten kentin çeşitli bölgelerinde kentsel hizmetlerin niteliği ve kalitesi açısından dengesizliklerin ortaya çıkması ve etkinliğinin hizmetten sorumlu yerel yönetimlerin kaynakları ile sınırlı kalması,
3. Üst ölçekli nitelik taşıyan planlama, ulaşım, güvenlik, sağlık gibi hizmetlerin değişik yerel yönetimler arasında paylaşılmasının ve eşgüdüm yokluğunun önemli derecede kaynak israfına sebep olması gösterilmektedir (Özdemir ve Meşhur 2011:174).

Sonuç olarak büyükşehir sistemi içinde, alt kademede yer alan belediye sayısı 88’den 384’e yükselmiştir.

Bu uygulama, yarıçap düzenlenmesi adıyla da anılmaktadır. Ayrıca; Kanunla “toplam nüfusu 750.000’den fazla olan il belediyeleri, fiziki yerleşim durumları ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri dikkate alınarak, kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülür” hükmü getirilmiştir. Bu hüküm ile büyükşehir belediyesi kurulabilmesi için 750.000 asgari nüfus kriteri ve bazı ön koşullar getirilmiş ve siyasi nedenlerle büyükşehir belediyesi kurulması zorlaştırılmıştır (büyükşehir olmak, 2004 yılına kadar siyasi iradenin insiyatifindeydi).

¹ İlgili Kanun ile ilgili ayrıntılı bilgi “Avrupa Birliği Uyum Süreci Reformları” başlığı altında verilecektir.

Sınır genişletme düzenlemesi şu şekilde gerçekleşmiştir: Yasa yürürlüğe girdiği tarihte; büyükşehir belediye sınırları, İstanbul ve Kocaeli ilinde il mülki sınırıdır. Diğer büyükşehir belediyelerinde, mevcut valilik binası merkez kabul edilmek ve il mülki sınırları içinde kalmak şartıyla, nüfusu 1.000.000'a kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 20 km; nüfusu 1.000.000'dan 2.000.000'a kadar olan büyükşehirlerde yarıçapı 30 km ve nüfusu 2.000.000'dan fazla olan büyükşehirlerde yarıçapı 50 km olan dairenin sınırı büyükşehir belediye sınırını oluşturmuştur.

Büyükşehir belediye (BŞB) sınırlarıyla ilgili bir başka düzenleme 2005 yılında 5390 Sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile olmuştur. Yasa, 5216 Sayılı Kanun'a atıfta bulunarak büyükşehir belediyelerinin sınırlarının belirlenmesine ilişkin esneklik getirmiştir. 5216 Sayılı Kanun ile Büyükşehir belediye sınırları içine giren belediye ve köyler için sınır tespiti ve değişikliği için 2 yıllık ek süre getirilmiştir. Büyükşehir belediyelerine katılma hakkının yanı sıra büyükşehir belediyelerinden ayrılma hakkı da ilgili belediye ve köylere tanıdığıdır (Resmi Gazete 02.07.2005).

Ölçek arayışlarına yeni bir boyut getirilmesi 2005 yılında kabul edilen 5393 Sayılı Belediye Kanunu ile olmuştur. İlgili kanun, belediye kurulabilmesi için nüfus kriterini değiştirmiş; yerleşim birimlerinde belediye kurulabilmesi için nüfus kriteri 5.000 olarak belirlenmiştir. Belediyelerde birleşme ve katılma uygulamaları da 5393 Sayılı Kanun sonrası gerçekleştirilmiştir.

2008 yılında kabul edilen 5747 Sayılı "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile ölçek genişletmeleri devam etmiştir. Bu kapsamda iki temel düzenleme yapılmıştır: Bunlardan ilki büyükşehirlerdeki ilk kademe belediyelerinin kaldırılması; diğeri ise 862 belde belediyesinin tüzel kişiliğinin kaldırılarak köye dönüştürülmesidir (Canpolat 2010:95).

Optimal ölçek arayışları 5747 Sayılı Yasa ile devam etmiştir. 5747 Sayılı Yasa, belde belediyeleri için bir nevi ölçek reformu olarak kabul edilmektedir. 5216 Sayılı Yasa ile getirilen büyükşehir belediye reformunun tamamlayıcısı ve yerel yönetimler için bütünleştirici reform basamaklarının devamı niteliğinde görülmektedir (Çınar vd. 2009:119).

AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİ REFORMLARI

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği uyum sürecinde yerel yönetimlerle ilgili bir dizi reform çalışmaları başlatılmıştır. 2003 yılında Başbakanlık tarafından "Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: Değişimin Yönetimi için Yönetimde Değişim" adlı rapor hazırlanmıştır. Raporda "küreselleşme ve bilgi toplumu ile rekabetin arttığı, bireyin ve toplumun ön plana çıktığı 21. yy. yönetim anlayışına ve vizyonuna dayalı olarak, ülkemizin kamu yönetiminde ivedi olarak karşılanması gereken yeniden yapılanma ihtiyacının genel çerçevesini belirlemek üzere hazırlandığı" ifade edilmektedir.

Yerel yönetimlerin merkezi vesayet altında ve yetersiz yerel kaynaklar ile görev yaptığı belirtilerek etkili ve verimli bir şekilde hizmet sunmak esasını ön plana çıkan raporda, Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda yönetim yapısını topluluk standartlarına kavuşturma çabası önemsenmektedir. "Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma" başlığı altında, yerel ihtiyaçların yerel düzeyde karşılanması ilkesinden

hareketle kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılması, iller arası gelişmişlik farklılıkların azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla İstatistiki Bölge Düzeyleri'nin (NUTS) dikkate alınması önerilmektedir. Ayrıca; yerel yönetimlerin, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına uygun olarak yeniden yapılanması gibi bir çok konuya da değinilmektedir (Dinçer ve Yılmaz 2003: 149).

Bu rapor sonrası 5227 Sayılı "Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında" Kanun 15.07.2004 tarihinde TBMM'de kabul edilmiştir. Merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve sorumlulukları yeniden belirleyen kanunun amacı "*katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması; ... merkezî idare ile mahallî idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarının çağdaş kamu yönetimi ilke ve uygulamaları çerçevesinde belirlenmesi...*" olarak belirtilmiştir. Bu kanun ile merkezi yönetime verilen rol hizmetlerin görülmesinden ziyade, daha çok yerel hizmetlerin hukuka, ulusal politika ve standartlara uygunluğunun denetlenmesidir (Urhan 2008: 89).

Ne var ki, söz konusu düzenleme, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından "hukukun genel ilkelerine, Anayasal kurallara ve kamu yararına uymadığı" genel gerekçesiyle bir kez daha görüşülmek üzere meclise geri gönderilmiştir (Emini 2009).

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde "*merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir*" şeklinde yer alan idari vesayet yetkisi, yerel yönetimlerin merkezi yönetim ile olan ilişkilerinde belirleyici olmakta ve yerel yönetimlerin idari özerkliklerinin güçlendirilmesi bağlamında çeşitli şekillerde gündeme gelmektedir.

Yerel yönetim reformları çerçevesinde idari vesayet azaltılması yönünde de bir dizi düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda 2004 yılında kabul edilen 5216 Sayılı Kanun'da bütçe de dahil olmak üzere, büyükşehir belediyesi işlemlerinin vali tarafından onaylanması uygulamasına son verilmiştir. Kanunda, valinin, büyükşehir belediyesi karar organlarının işlemleri üzerindeki denetim yetkisi hukukilik denetimi ile sınırlandırılmakta; büyükşehir belediyelerinin seçimle gelen karar ve yürütme organlarının görevlerine ancak yargı kararıyla son verileceğini hükme bağlamaktadır (Sezer ve Torlak 2005: 515- 531). Ayrıca, yazışmaların mülki idare amirleri aracılığıyla değil, doğrudan belediyeler tarafından yürütülmesini de öngörülmüştür. Böylelikle, büyükşehir belediyeleri üzerindeki idari vesayet hafifletilmesi amacıyla önemli bir adım atılmıştır.

Avrupa Birliği tarafından 2001 yılında hazırlanan Avrupa Yönetişim Beyaz Kitabı (European Governance White Paper), yerindenlik ilkesinin desteklenmesi ve yönetime bir çerçeve yaklaşım getirmek amacıyla yayınlanmıştır. Beyaz Kitap aracılığı ile yönetişimin yedi temel unsuru olarak katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik, uyum ve bunların gerektirdiği orantılılık ve yerindenlik kabul edilmiş ve yerinden yönetim kuruluşlarının güçlendirilmesi önerilmiştir (EUR Lex 2001).

Türkiye'de de merkezi ve yerel yönetimlerde yönetişim ilkeleri ile demokratileşmeyi güçlendiren yeni yaklaşımlar benimsenmeye başlamış ve bu yönde

düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle 2000’li yıllar sonrasında Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Avrupa Kentsel Şartı gibi metinlerde yer alan ilkelerle uyumlu politikalar geliştirilmiştir.

İdari özerkliğin güçlendirilmesi perspektifinde idari vesayeti kısmen esneten hükümler gerek 5393 Sayılı Belediye Kanunu gerekse 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nda yerini almıştır. 5393 sayılı Kanunu ile mülki idare amirinin idari yargıya başvuru süresi olan 10 günlük süreyi kaldırılmıştır. Ayrıca, belediye meclis kararlarının onay için mülki idare amirine gönderilmesi hükmü de kaldırılmıştır (Tortop v.d. 2006:161).

2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu 3. maddesinde, belediye “idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlanmaktadır. Yine aynı kanunda yönetim ilkeleri çerçevesinde meclisin çalışma dönemi, süresi ve toplantı yerlerine ilişkin değişiklikler de yapılmıştır. Madde 21’de “Gündem” başlığı altında getirilen “*belediye meclis gündeminin, belediye başkanı tarafından belirlenmesi ve meclis üyelerine en az üç gün önceden bildirilmesi ve halka da çeşitli yollarla duyurulması*” hükmü ile meclis üyelerinin ve halkın görüşmelere hazırlıklı olarak katılmalarına ve belediye meclis üyelerinin de gündemin belirlenmesi konusunda söz sahibi olmalarına imkan sağlanarak katılımcı bir yöntem öngörülmektedir.

5393 Sayılı Kanun ile getirilen bir diğer temel yenilik katılımcılığın desteklenmesi yönünde karar alma sürecine meslek odaları, sendikalar, üniversiteler ve STK temsilcilerinin katılıma olanak sağlayan Kent Konseylerinin kurulmasıdır. Kent konseyleri, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kent hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek üzere kurulacak ve alınan kararlar, belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilecektir.

2005 yılında çıkarılan bir başka yasa il özel idarelerine yönelik olmuştur. 5302 Sayılı İl Özel İdareleri Kanunu, yerindenlik ilkesi gereğince merkezden yerele yetki ve kaynak devri öngörmektedir. İl özel idarelerinin görev ve yetkileri, organları, teşkilatı, personel yönetimi, mali yapısı ve borçlanması, çalışma yöntemleri ve süreçleri, diğer kurumlarla olan ilişkileri, hesap verebilirliği halkın yönetime katılması yeniden düzenlenmektedir. Kanunun temel amacı, yerinden yönetim ilkesinin güçlendirilmesi, yerel sorunların yerindenlik ilkesi çerçevesinde çözülmesi, katılımcı ve hesap verebilir bir yönetimin oluşturulması ve kaynakların etkin kullanılmasının sağlanmasıdır (Eryılmaz 2011:156).

5302 sayılı Kanun ile karar organı olarak belirlenen il genel meclislerindeki en önemli değişiklik meclisin kendi üyeleri arasından seçeceği bir başkanın meclis başkanı olmasıdır. Önceki sistemde, il genel meclisine vali başkanlık etmekteydi. Meclisin toplantı düzeneği de değiştirilmiştir. Önceki düzenlemede yılda iki kez toplanan meclis (Mayıs ve Kasım) yeni düzenlemeye göre tatil olarak belirlenen bir ay dışında

meclis her ay toplanacaktır. Yasayla getirilen bir başka yenilik de ihtisas komisyonlarının oluşturulmasıdır.² Buna göre, il genel meclisleri eğitim, kültür ve sosyal hizmetler, imar ve bayındırlık, çevre ve sağlık ile bütçe komisyonlarını kurmak zorundadırlar. İhtiyaç halinde başka komisyonlar da kurulabilmektedir (İzci ve Turan 2013: 127 – 128). İhtisas komisyonları, gerekli görülen hallerde rapor konuları ile ilgili uzman görüşüne de başvurabilmektedirler. Gündemdeki konularla ilgili olmak üzere; kurum temsilcileri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun, sendika konfederasyonunun bulunduğu yerde konfederasyonun) ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler, oy hakkı olmaksızın ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren işler bu komisyonlarda görüşüldükten sonra meclise sevk edilerek karara bağlanır.

Belediye ve il özel yönetimleri üzerindeki en önemli değişiklikler belirli aşamalarla düzenlenmiştir. Uygulamaya konulan reformlar, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde etkili ve önemli olarak görülmekle beraber reformlarla esas olarak yerel yönetimlerin görev ve yetki alanları yönetim ilkeleri doğrultusunda yeniden belirlenmiş ve yerel özerklik ve yerel demokrasi ilkelerinin bir gereği olarak da seçilmiş temsilciler etkin ve güçlü bir konuma getirilmiştir.

BÜYÜKŞEHİRLER İÇİN YENİ YÖNETİM SİSTEMİ

Dünya'daki gelişmelere paralel bir şekilde, Türkiye'de de kent yönetim paradigması değişmektedir. Yönetişim ilkelerinden etkinlik, verimlilik, hesap verebilirlik, katılımcılık, şeffaflık ve yerindenlik yaklaşımı kamu yönetimi reformlarının oluşturulmasında temel ilke ve değerlerden kabul edilmiştir (Bingöl v.d. 2013).

Türkiye'de dünya ile paralel olarak büyükşehir belediye yönetim modeli, hızlı ve dinamik bir seyir ve dönüşüm gerçekleştirmiş; zaman içerisinde bu değişime uyum sağlayabilecek yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda yapılan çalışmalar neticesinde 12 Kasım 2012'de 6360 Sayılı Yasa kabul edilmiştir.

6360 Sayılı Yasa, büyükşehirler için yeni bir yönetim yapılanması getirirken Türkiye'de yerel yönetim modelini de değiştirmiştir. Büyükşehirlerin sayısı artırılmış, yönetim alanları il mülki sınırına kadar genişletilmiştir. Bu illerde il özel idareleri kaldırılmıştır.

6360 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce Türkiye nüfusunun %83'ü kentsel sınırlarda, %17'si ise kırsal alanda yaşamaktaydı. Belediye sınırları içerisinde yaşayanların %55'i büyükşehir belediyesi, %45'i diğer belediye sınırları içerisinde bulunmaktaydı. 6360 Sayılı Yasa ile Türkiye'nin %78'i büyükşehir belediye sınırları içinde yaşamaya başlamıştır (Ökmen ve Arslan 2014:90).

6360 Sayılı Kanun'la, büyükşehir belediye sayısı 16'dan 30'a çıkartılmış, büyükşehirlerde belediye sınırları il mülki sınırlarına genişletilerek büyükşehirlerde tüm belde belediyeleri, diğer illerde ise nüfusu 2000'in altında olan belde belediyelerinin tüzel kişilikleri sona erdirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeyle belediyelerin idari, mali ve

² Aynı düzenleme 5393 Sayılı Kanun ile Belediye Meclisleri için de getirilmiştir.

teknik açıdan güçlendirilmesi amaçlanmıştır (MİGM, 2013).

Türkiye yerel yönetim sisteminde 1984 yılında 3030 Sayılı Yasa ile büyük kentler “büyükşehir” olarak tanımlanmış ve ülkenin yönetim sisteminde diğer kentlerden farklı değerlendirilmiştir (Tekel 2002: 44). Bu zamandan sonra “büyükşehir” kentin büyüklüğü değil; özel bir yönetim sistemini –idari sistemi- anlatan bir terim olmuştur. Kentlerin büyümesi beraberinde yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 6360 Sayılı Yasa, yeni bir yönetim yapılandırması sunarken büyükşehirlerle ilgili birçok soruna da çözüm üretmeyi hedeflemektedir (Çelikyay 2014:11).

6360 Sayılı Yasanın gerekçesinde, il sınırında hizmet üretecek büyükşehir belediye modelinin aşağıda belirtilen olumlu gelişmeleri ortaya çıkarması beklenmektedir (6360 Sayılı Yasa Genel Gerekeç):

1. Geniş ölçekte hizmet üreten yerel yönetim birimleri gelişmiş teknolojilerle donatılabilecektir.

2. Geniş ölçekte hizmet üretecek bu yönetimlerde nitelikli teknik personel istihdam edilebilecek, ayrıca iş gücü uzmanlaşacağından verimlilik artışı sağlanacaktır.

3. Geniş ölçekli yerel birimlerden oluşan yerel yönetim sistemi, merkezden gönderilecek kaynakların etkin kullanımını sağlayacaktır.

4. İl sınırları içinde bütünleştirilmiş yerel yönetim birimleri arasında kaynakların kullanımında etkinlik sağlanacaktır.

5. Sahip olunacak imkânlar açısından daha adil bir yapı ortaya çıkabilecektir. [1] [2] [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10] [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

6. Düzenleyici üst imar planları çerçevesinde il çapında uyumlu imar uygulamaları gerçekleştirilebilecektir.

7. Ayrıca, imar, planlama, ulaşım, itfaiye gibi geniş çerçevede eşgüdüm ve bütünlük içerisinde yürütülmesi gereken mahalli müşterek nitelikteki kamu hizmetlerinin sunumunda etkinlik sağlanabileceği belirtilmektedir.

Yukarıda sıralanan gerekçeler, 6360 Sayılı yasa öncesi genel olarak kentlerin yönetiminde görülen birtakım aksaklıklar sonucu tespit edilmişlerdir. Yasanın uygulama sonrası ortaya çıkacağı düşünülen olumlu gelişmelerin ise gerçekleşme durumu veya beklentilerin dışında farklı koşulların ortaya çıkıp çıkmayacağı yasanın uygulama sürecinde netleşebilecektir. Yapılan bu düzenlemeyle belediyelerin idari, mali ve teknik açıdan güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

2000’li yıllarda uygulanmaya başlanan reform çalışmalarının devamı olarak kabul edilen Yasa, yeni bir yönetim yapılandırması sunarken büyükşehirlerle ilgili birçok soruna da çözüm üretmeyi hedeflemektedir (Çelikyay 2014). Yasa ile ölçek reformu daha geniş kapsamlı olarak devam ettirilmiştir. Yasanın getirdiği temel değişiklikler şu şekildedir:

1. Toplam nüfusu 750.000 ve üzeri olan illerin il belediyeleri, yeni yasa ile büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür;
2. 14 ilde yeni büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Toplam büyükşehir sayısı 30 olmuştur;

3. Bütün büyükşehir belediye sınırları il mülki sınırı olmuştur;
4. 30 ilde il özel idarelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır;
5. Yeni ilçeler kurulmuştur;
6. Büyükşehirlerdeki bütün ilçe belediyelerinin sınırı ilçe mülki sınırı olmuştur;
7. Belde belediyeleri mahalleleriyle birlikte bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır;
8. Bu illerdeki bütün köy yönetimleri kaldırılmış ve bunlar mahalle yapılmıştır;
9. Büyükşehirlere bağlı ilçelerin idari bağıllık durumları da değişmiştir;
10. Belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında yeni mahalle kurulamayacaktır;
11. Büyükşehir belediyeleri dışındaki illerde nüfusu 2.000'den az olan belde belediyeleri köye dönüştürülmüştür;
12. Büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyelerinin görev ve yetki bölüşümünde kısmi değişiklik yapılmıştır;
13. Mülki idareye bağlı olarak 30 ilde, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB) kurulmuştur;
14. Genel Bütçe Vergi Gelirleri (GBVG) payları yeniden düzenlenmiştir;
15. İl özel idarelerinin işleri, ilgisine göre bakanlık ve bağlı kuruluşlarının taşra teşkilâtlarına devredilmektedir (Aksu 2012:3).

İktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi, büyükşehir belediyesi hizmet sınırlarının il mülki sınırlarına kadar genişletilmesiyle yönetim, planlama ve koordinasyon açısından en geniş ölçekte hizmet üretebilecek güçlü bir yapının hedeflendiğini belirtmektedir. Büyükşehir alanında sunulan hizmetlerin tek merkezden yürütülmesiyle ortaya çıkan ölçek ekonomileri sayesinde hizmetlerde etkinlik, koordinasyon ve kalitenin artacağı, daha az kaynakla daha çok ve daha kaliteli hizmet sunulabileceği düşünülmektedir (www.akparti.org.tr).

6360 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesi ile mahalli idare birlikleri de tasfiye edilmektedir. Mahalli idare birlikleri, ilk mahalli idareler genel seçiminden önce tüzüklerindeki hükümlere göre tasfiye olunacaktır, tüzüklerinde hüküm bulunmayan hallerde bu Kanunun devir, tasfiye ve paylaştırmaya ilişkin hükümleri uygulanacaktır (İzci ve Turan 2013: 117 – 152).

6360 Sayılı Yasa ile gelen bir diğer temel yenilik 30 büyükşehir belediyesinde il özel idarelerinin kaldırılarak Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının (YİKOB) kurulmasıdır. Bu birim, merkezi hükümetin bir takım yatırımlarını yerelde izlemek üzere oluşturulmaktadır. Yasa tasarısının görüşülme sürecinde TBMM İçişleri Komisyonu tarafından düzenlenen raporda, yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarının kurulma amacının "genel idarenin taşrada yapacağı, ilgili bakanlık tarafından onaylanan yatırımların uygulama alanı bulmasına hizmet etmesinin ve vatandaş ihtiyaçlarına

cevap verilebilirliğinin ve bu merkezlerde yapılan harcamaların şeffaflığının artırılmasının amaçlandığı” belirtilmektedir (TBMM 2012).

Tüzel kişiliği olmadan kurulan YİKOB’lar; 1 Eylül 2016 tarihinde yayınlanan Kanun Hükmünde Kararname (KHK 674) ile kamu tüzel kişiliğine haiz ve özel bütçeli kuruluş haline dönüşmüştür. Söz konusu KHK, 6758 Sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir. Bu yasal düzenlemeye göre başkanlığın gelirleri şunlardır:

1. İçişleri Bakanlığı bütçesinden yapılacak hazine yardımları.
2. Kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetleri için aktardıkları tutarlar.
3. Bağış ve yardımlar.
4. Diğer gelirler

Son düzenlemelerle tüzel kişiliğe ve bütçeye kavuşan YİKOB’lar mülki idarenin yerel düzeyde daha rahat hareket edebilmesine ve harcama yapabilmesine imkan verecektir.

Sonuç

2000’li yıllarda ivme kazanan idari yapıda reform tartışmaları, artan bir ivme ile devam etmiş; yukarıda temel özelliklerine değinilen yasaların çıkarılması ile reform süreci devam etmiştir.

Ölçek düzenlemeleri kapsamında belediye kurulmasında nüfus eşiği yükseltilmiş, küçük belediyelerin birleştirilmesiyle ilgili çeşitli düzenlemeler yasalarda kendine yer bulmuştur. 2004 yılında çıkarılan 5216 Sayılı Büyükşehir Yasası ile büyükşehirlerin sınırlarının genişletilmesine ilişkin yeni düzenlemeler getirilmiştir. Nüfus ölçütüne göre yarıçap düzenlenmesi, bu dönemde yapılmıştır. İlk kademe belediyelerinin kaldırılmasını içeren 5747 Sayılı Yasa ise büyükşehirler için geliştirilen reformların tamamlayıcısı ve bütünleştirici politikaların devamı olarak nitelendirilmektedir.

5302 Sayılı Kanun ile il özel idareleri üzerinde yapılan yenilikler, bu kurumları yerinden yönetim ilkesi ile güçlendirmeye ve hizmetlerin yerindenlik ilkesi çerçevesinde yerine getirilmesine yönelik bir çalışmadır.

2012’de kabul edilen 6360 Sayılı Yasa, köklü değişimler içermekte ve sadece büyükşehir modelini değil, Türkiye’deki yerel yönetim modelini de değiştirmektedir. Yasanın gerekçesi olarak; hizmetlerde verimlilik, bütünleştirilmiş yerel yönetim sistemi, nitelikli insan kaynağı, uyumlu imar planları ve hizmetlerin eşgüdümlü sağlanması gibi gerekçeler sıralanmıştır. Büyükşehir belediyesi hizmet sınırlarının il mülki sınırlarına kadar genişletilmesinin yönetim, planlama ve koordinasyon açısından hizmetlerin yerine getirilmesinde güçlü bir yapı oluşturacağı düşünülmüştür. Yine yasa ile iki kademeli kentsel yönetim modeli ile 30 büyükşehirdeki hizmetlerin tümü il ölçeğinde kentsel hizmetlere dönüştürülmüştür. İl bazında dikey koordineli bir yönetim modeli getirilmiştir.

6360 Sayılı yasa ile, büyükşehir olan illerde il özel idareleri kaldırılırken yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları kurulmuştur. Son düzenleme ile tüzel kişilik de kazandırılan YİKOB’lar, merkezden yapılan yatırımların il genelinde izlenmesi ve koordinasyonunda aktif rol alacaktır.

Bu çalışmada, 2000’li yıllardan itibaren gerçekleştirilen bir dizi reform düzenlemelerinden ölçek konusuna getirilen yenilikler, Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yönetim ilkeleri çerçevesinde yapılan düzenlemeler ve büyükşehir yönetiminin il ölçeğine çekilmesi gibi başlıklara değinilmiştir. Kuşkusuz gerçekleştirilen reformlar bunlarla sınırlı değildir. Çalışmanın kapsamı dışında kalan düzenlemeler olduğu gibi, idari reform çalışmalarının bundan sonraki süreçte de devam edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ, (2012), **Sorularla ve Cevaplarla Yeni Büyükşehir Belediye Yasası**, AK Parti Genel Merkezi Yerel Yönetimler Başkanlığı, Ankara: www.akparti.org.tr (Erişim Tarihi: 05.07.2018).

AKSU, İsmail Faruk, (2012), **On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun**, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar fı, www.turkakademisi.org.tr. (Erişim Tarihi: 12.06.2018).

ARIKBOĞA, Erbay, (2009), “Ölçek Reformlarının Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletine Olumlu Etkileri. Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler”, **4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, Ankara: TODAİE Yayınları, II, 1: 737–754.

BİNGÖL, Yılmaz, YAZICI Ersin ve BÜYÜKAKIN Tahir, (2013), İl **Sınırında Büyükşehir Belediye Modeli Kocaeli Deneyimi**, Kocaeli: Kocaeli Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları.

CANPOLAT Hasan (2010), Türk Yerel Yönetim Sisteminde Ölçek Reformları ve 5747 Sayılı Kanun- la İlgili Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi. **Türk İdare Dergisi**, LXXIX, 467: 93-95.

ÇELİKİYAY, Hicran Hamza, (2014), **Değişen Kent Yönetimi ve 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası**, SETA Analiz.

ÇINAR, Tayfun, ÇİNER Can Umut ve ZENGİN Ozan, (2009), **Büyükşehir Yönetimi Bütünleştirme Süreci**. Ankara: TODAİE.

DİNÇER, Ömer ve YILMAZ, Cevdet, (2003), **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Değişiminin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**, T.C. Başbakanlık, Ankara: http://www.sp.gov.tr/upload/xSpKutuphane/files/ewRtl+Degisimin_Yonetimi_icin_Yonetimde_Degisim_2003_.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2018).

ERYILMAZ Bilal, (2011), **Kamu Yönetimi**, Ankara: Okutman Yayıncılık.

EMİNİ, Filiz. Tufan, (2009), “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri”, **Yönetim ve Ekonomi**, XVI, 2: 32-48.

EUR Lex, (2001), **A White Paper**. Brüksel: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf.

GÜVEN, Sami, (1976), Değişen Yerel Hizmet Kavramı ve Yerel Yönetimlerde Ölçek Sorunu. **Amme İdaresi Dergisi**. IX, 2.

IVANOV, S., G. Tchavdarova, E. Savov, ve H. Stanev (2002), Does Larger Mean More Effective? Size and the Functioning of Local Governments in Bulgaria, (Ed. P. Swianiewicz), **Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe: Local Government and Public Service Reform Initiative** içinde. Hungary: Open Society Institute. ISBN: 963 9419 45 1.

İZCİ, Ferit ve TURAN Menaf, (2013), "Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 SayılıYasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, XVIII, 1: 117-152.

MAHALLİ İDARELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MİGM, (2013), **2012 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu**, Ankara.

MOURITZEN, Poul Erik, ROSE Lawrence and DENTERS Bas (12-16 Haziran 2009). Size and Local Democracy: A Summary of Findings from Switzerland, Norway, Denmark and the Netherlands. 21th IPSA World Congress, Santiago, Chile.

ÖKMEN, Mustafa ve PARLAK Bekir, (2008), **Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler ilkeler Yaklaşımlar ve Mevzuat**. İstanbul: Aktüel Yayınları.

ÖKMEN, Mustafa ve ARSLAN Recep, (2014), Türkiye'de 6360 Sayılı Yasa ile Yeni Kurulan Büyükşehir Belediyeleri: Manisa Büyükşehir Belediyesi Örneği. **Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 1. Özel Sayı, 88-101.

ÖZDEMİR, Serkan ve MEŞHUR Çağlar, (2011), "5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası'nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler", **Megaron Journal**, VI, 3:171- 183.

RESMİ GAZETE, (2005), "5390 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", **Resmi Gazete**, <http://www.resmigazete.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 10.07.2018).

SEZER, Yasin ve S. Evinç TORLAK, (2005), "Belediye ve Büyükşehir Belediyesi Kuruluş Kriterleri", **Hukuk Dergisi**, IX, 4: 515- 531.

TBMM BAŞKANLIĞI (2012), "**İçişleri Komisyonu Raporu**" Yasama Dönemi:24 Yasama Yılı:3 Sıra Sayısı: 338, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss338.pdf> (Erişim Tarihi: 03.08.2018).

TCCB Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2003), **5019 Sayılı Kanun**, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6072/5019-sayili-kanun>

TEKEL, Ayşe, (2002), Metropoliten Planlamanın Önemi ve Gerekliliği. **Çağdaş Yerel Yönetimler**, XI, 11.

TOPAL, Kadir, (2011), "Kırsal Belediyelerde Optimal Büyüklüğü Belirlemeye Yönelik Bir Model Denemesi: Trabzon Örneği", **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, XXXII, 2: 367-380.

TORTOP, Nuri, AYKAÇ Burhan, YAYMAN Hüseyin ve ÖZER Akif (2006). **Mahalli İdareler**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dr. Öğr. Üye. Hicran HAMZA ÇELİKAY

URHAN, Vahide Feyza, (2008), "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması", **Sayıştay Dergisi**, 70:85-102.

SMART TECHNOLOGIES AND REFLECTIONS ON LOCAL PUBLIC ISSUES IN
TURKEY: A REVIEW OF METROPOLITAN MUNICIPALITIES

Dr. Levent MEMİŞ*

ABSTRACT

In this research, Internet of Things (IoT) and sensors which is characterized as “smart technologies” and the big data which substantially occurs based on these technologies have been discussed in terms of local governments. The technologies mentioned differ based on the space where they are used and, in this context, bring innovations to the table for local services such as transportation, security, waste, and infrastructure. On the other hand, the big data that emerge by means of smart technologies strengthens the predictability in decisions by decreasing the lapses. In this respect, it becomes possible to make more accurate decisions in terms of local governments. However, in order for a slew of negative occurrences to not be experienced in the process of obtaining and using data, it is important to show care to some matters (like data privacy and security). The reflection of new technological developments and big data which is expressed within this context, on Turkish local governments “how” and “how much” had been examined on metropolitan municipalities. In obtaining data, strategic plans and annual activities reports of the metropolitan municipalities were used primarily. Also, in order to determine metropolitan municipalities’ implementations on this subject; related municipalities’ web pages, academic researches and related news by means of search engines were benefited from. In an examination aimed at strategic plans of metropolitan municipalities, it is determined that space is given to the concept of “smart” without giving room to concepts like “IoT”, “sensors/detectors”, and “big data” in detail, more on the topic of “transportation”. In this context, concepts such as smart signalization, smart stop, smart intersection, and smart ticket are brought to the agenda with regard to transportation. Conversely, when the applications that emerge are studied, it is seen that the topic of transportation takes a priority rank so as to complete the points that stand out in the strategic plan. Following transportations; water, energy and meteorological implementations are come to the forefront.

Keywords: IoT, Sensors, Big Data, Metropolitan Municipality, Turkey

ÖZ

Bu araştırmada, “akıllı teknolojiler” olarak nitelendirilen nesnelerin interneti (*Internet of Things, IoT*), sensörler ve büyük oranda bu teknolojilere bağlı olarak ortaya çıkan büyük veri, yerel yönetimler bağlamında ele alınmıştır. Adı geçen teknolojiler kullanıldığı alana göre farklılık göstermekte ve bu bağlamda ulaşım, güvenlik, atık, altyapı gibi yerel hizmetler için de yenilikleri gündeme getirmektedir. Diğer taraftan akıllı teknolojiler aracılığıyla ortaya çıkan büyük veri, kararlardaki yanılmaları azaltarak öngörülebilirliği güçlendirmektedir. Bu sayede yerel yönetimler açısından daha doğru kararlar vermek mümkün hale gelmektedir. Fakat verilerin elde edilme ve kullanılma sürecinde birtakım olumsuzlukların yaşanmaması için bazı hususlara (verilerin gizliliği ve güvenliği gibi) özen gösterilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda ifade edilen yeni teknolojik gelişmelerin ve büyük verinin, Türkiye’nin yerel yönetimlerine “nasıl” ve “ne derece” yansıldığı, büyükşehir belediyeleri üzerinden incelenmiştir. Verilerin elde edilmesinde, öncelikle büyükşehir belediyelerinin stratejik planları ve faaliyet raporlarından yararlanılmıştır. Ayrıca büyükşehir belediyelerinin bu konudaki uygulamalarını tespit etmek adına; ilgili belediyelerin web sayfalarından, akademik çalışmalardan, arama motorları aracılığıyla ilgili haberlerden yararlanılmıştır. Büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarına yönelik incelemede, daha çok “ulaşım” konusu bağlamında, detayda “IoT”, sensörler/algılayıcılar” ve “büyük veri” gibi kavramlara yer vermeden, “akıllı” kavramına yer verildiği tespit edilmektedir. Bu bağlamda ulaşımla ilgili akıllı sinyalizasyon, akıllı durak, akıllı kavşak, akıllı bilet gibi kavramlar gündeme getirilmektedir. Diğer taraftan ortaya çıkan uygulamalar incelendiğinde de, stratejik planda öne

* Giresun University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Giresun, Turkey., ORCID NO: 0000-0002-5438-691X

çıkan noktaları tamamlayacak şekilde, ulaşım konusunun öncelikli sırayı aldığı görülmektedir. Ulaşımı takiben; su, enerji ve meteorolojik uygulamalar öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: IoT, Sensörler, Büyük Veri, Büyükşehir Belediyesi, Türkiye

1. Introduction

Developments in science and technology oblige a specific transformation at the individual and organizational level. Public organizations are also inevitably exposed to this transformation, along with other political, social and economic variables. In the last 30 years time period, the most important technology that affects organizations, both internal organization, and functioning, as well as work carried out with external target groups, is the internet. Internet and internet-driven applications, while bringing some criticism to the agenda, are effective in participating and cooperating with decisions on public policy from one side (Perez, Bolivar and Hernandez, 2012; Gardini et al., 2012 ; Veljkovic, Bogdanovic-Dinic and Stoimenov, 2012; Hansen-Flaschen and Parker, 2012; Perlman, 2012; Deloitte, 2008b; Dixon, 2010; Omar, Stockdale and Scheepers, 2014), on the other hand it is effective at the operational level and in the presentation of services (Khan, Swarm and Lee, 2014; Tapscott, Williams and Herman, 2008; Perlman, 2012; Atari, Stewart-Weeks and McCalla, 2011).

Today, the internet has gained a new dimension by linking with different objects, apart from its use depending on certain vehicles (PC and mobile phone) . Integrating different objects and the internet into one is the same as the concept IoT. Another technology that complement the IoT is the sensors (Chen, Mao and Liu, 2014). The things and spaces that IoT and sensors technologies correspond to are defined by the concept of "smart". Smart technologies facilitate the production and consumption of goods and services from one point of view, and in other respects provide possibilities for making things meaningful by making the data available, which can not be measured, stored, analyzed and shared in advance. The multiple (big) data obtained is the most important tool for making the right decisions in the organizational plane, maximizing the benefits that are generated by reducing inputs and realizing an efficient and efficient management process. When considered in terms of the public sector, the various data possessed have the potential to contribute to a wide area such as health of safety, efficient and efficient management of transportation waste, creation of certain scales.

Study's fundamental aim is, in the frame of what is expressed, to examine the reflection of the occurred smart technologies (IoT and sensors) and (big) data on Turkish local governments "how" and "how much" and develop suggestions in the frame of obtained findings. Within the scope of determined aim, the answers of the following questions are searched: 1. How does smart technologies and the obtained big data have function in terms of local public affairs? 2. What is the place of smart technologies and big data in determination of local public policies and effective and efficient presentation of services in Turkey?

Depending on the designated purpose, the research consists of two parts. In the first part, theoretical level focuses on smart technologies from the perspective of public administration. In addition, in this section, it is focused on what it means for the increasing amount of data, from the point of view of the public administration, is from

the smart technologies. In the second part of the research, an examination is carried out metropolitan municipalities in Turkey on the basis of the qualitative content analysis method. In this context, Turkey's metropolitan municipalities are examined in (30 pieces) sample; strategy and application dimensions, reflection of smart technologies in urban area. In obtaining the data; benefit from annual activity reports of the respective municipalities, strategic plans, academic publications, other reports prepared by the municipalities, web pages of the municipalities and search engines.

2. IoT, Sensors and Local Government

When the historical process is considered, it seems that technology as an important variable necessitates the transformation of individual and organizational life (Basalla, 2013). The technological developments that have taken place change the habits of living individuals and the ways in which organizations do business, leading society to gain new dimensions. The history of technology provides us with evidence of the situation being expressed. In this context in the 21st century is underlined that two important developments affect the world. The first of these is the urbanization of the world population; secondly, thanks to internet technology, it is the emergence of connections between people and themselves, and at the level of objects (Scholl, 2016). When addressed at the organizational level, the Internet in the first place facilitated the operational communication between employees and managers within an organization; outside the organization, the interested parties offered the opportunity to benefit from faster services. But today, the internet has gained a new dimension through links established with objects. This emerging new situation is conceptualized as "IoT". Another technological development that comes to the end of the day to complement the IoT is that the sensors are spreading in different shapes (Chen, Mao and Liu, 2014: 177).

IoT with living developments is said to be the third generation of the development of Internet technology. The first phase of the Internet is the establishment of links through fixed means. The second phase is where the internet meets mobile technology. In the third phase, the Internet meets with various objects (Deloitte, 2015a: 44). As of the end of 2016, the number of connected objects expected to be used worldwide is 6.4 billion, and the number of new objects provided each day is known as 5.5 million (Deloitte, 2016: 35 as cited in Garner 2015).

These developments reverberate favorable to public organizations in two respects. First, the internet facilitates the services offered by becoming more connected with more objects. Secondly, more acquire data through the mentioned technologies. These two technological developments and their data becoming important together make the objects or the field that these technologies correspond to, become "smart". Here, smart is used to describe sensors based devices (Stimmel, 2016: 6). The IoT and sensors are the technological elements that complement one another. The smart objects that come up with the support of these technologies need to be contained in itself the sensor/sensors that interact with the physical world, a small microprocessor that processes the data, a communication device for transmitting the processed data to the relevant device and a power supply for supplying energy

(Vasseur and Dunkels, 2010: 3). It should be noted that these technological developments reflect a different situation that will include the smart concept ICT, together with the prior information and communication technologies that emerge (Scholl, 2016: ix; Anthopoulos et. al., 2016: 77). According to the field where Smart word is used, (Albino, Berardi and Dangelico, 2015) in different sectors finds (Thorne and Griffiths 2014: 91) in different formats.

Sensors responding to various situations, such as sound, light, heat, weight, mobility with certain algorithmic properties, measure the physical qualities or signals in an environment (Stimmel, 2016: 8-9), and the resulting data degrade (the place of a person or object, such as the temperature of the air) to meaningful figures. Sensors, for example; the vibration of buildings, bridges and other infrastructural components, and the state of the material can perform structural health analysis, and information about the repair can be transmitted. It is possible to take proactive measures at this point. Again, noise pollution, traffic congestion monitoring, calculation of pedestrian intensity, knowing whether there is an empty parking area, giving energy according to the illumination required by the street, the collection of waste according to occupancy rates, etc., sensors and internet networks offer significant contributions (Rifkin, 2015: 21; Mayer-Schönberger and Cukier, 2013: 66).

In the context of the stated ones, the urban area is managed; smart energy and smart networks for energy conservation and cost reduction; smart buildings in order to reduce energy consumption; smart water to reduce water loss; smart public services for the delivery of fast, efficient, more productive and economic public services; smart lighting for energy efficiency; smart illumination for energy efficiency; smart transport to reduce travel time and traffic intensity; for smart waste management to improve cleanliness and optimization, and more control of energy use and accurate billing, smartmeter applications are at the forefront (Novotny, Kuchta and Kadlec, 2014: 3).

3. Big Data in Local Government

The outstanding/gigantic data obtained from different sources (such as multi media, social media, IoT) by the contribution of new technological possibilities that are developed, are described as “big data” (Chen, Mao and Liu, 2014: 174). The concept of big data is used as an umbrella term, reflecting a wide variety of data (Mergel, Rothemeyer and Isett, 2016: 929). It should be noted that besides internet and sensor technology, other tools also contribute to the emergence of big data. Especially with the internet-based technological developments such as search engines, social networks, and the mass of data emerging from these sources, big data has begun to occupy the agenda (Chen, Mao and Liu, 2014: 171). Along with living improvements, big data at the national and international levels have started to be handled by linking with public affairs (World Economic Forum, 2012; Schwab, 2017: 87). There is also an international literature with different sizes (Tomar, et. al., 2016; Lavertu, 2016; Kim, Trimi and Chung, 2014; Pirog, 2014; Anthopoulos, 2017), in which there is a gradual increase in public awareness of big data.

The Big data allows to obtain all the data of a situation. At this point, more accurate decisions become possible by reducing the margin of error (Mayer-

Schönberger and Cukier, 2013: 15). These developments together with the big data (Chen, Mao and Liu, 2014: 174), which has become one of the most important production factors, are characterized by different disciplines (such as management, public policy, political science, information and communication technology management) in different forms, with some characteristic features of (Mergel, Rothemeyer and Isett, 2016: 929). These features also come out in different researchers, in different forms, (Tomar, et al., 2016: 8; Desouza and Jacob, 2017: 1047) together with the following points in the foreground.

- **Velocity:** The emergence of new data in a very short period of time in the life and work dynamics.
- **Volume:** Increase in the volume of data generated from the macro level to personal data.
- **Variety:** The emergence of activities and thoughts by the method of sound, write and images.
- **Complexity:** The existence of different types of data from a wide variety of sources, and inter-data relationships
- **Veracity:** The authenticity of the source of the data is correct and complete.
- **Machine learning:** are automatically defined the big data obtained through powerful analysis programs developed.
- **Digital Footprint:** An important part of big data is the recording of interactions through mechanisms.

Big data (Deloitte, 2015b: 2) with the opportunities that create a lot of value, benefits us to understand the present and future risks and to organize our movements accordingly (Mayer-Schönberger and Cukier, 2013: 170). In this context, the public sector has the opportunity to uncover potential benefits “with big data”, which is achieved by different methods in various fields. Big data in terms of public works; it is emerging through interactions through tools such as social media, automatically from sensors, and through intra-organizational operational activities (Mergel, Rothemeyer and Isett, 2016: 931). What is new to public organizations today, big data is on the agenda compared to before and big data has the potential to provide more benefits. However, for today, there is no common situation for public organizations to use big data (Munne, 2016: 196), there is a common interest in big data in the various policy documents prepared (Desouza and Jacob, 2017: 1044)¹. Undoubtedly with the development of awareness and technical infrastructure, big data will produce results in specific areas, beyond the average values achieved today (Mergel, Rothemeyer and Isett, 2016: 931). In the context of statements, the benefits/opportunities that the big data will provide to the public sector are as follows: (Munne, 2016: 195-196; Desouza

¹ The similar situation can be observed when looking at the policy documents which are prepared and current in Turkey [National Science and Technology Policies 2003-2023 Strategy Document, Energy Efficiency Strategy Document (2012-2023), Tenth Progress Plan (2014-2018), Information Society and Action Plan (2015-2018), National E-State Strategy and Action Plan (2016-2019) and National Smart Transportation Systems Strategy Document (2014-2023) and Its Annex Action Plan (2014-2016)].

and Jacob, 2017: 1044; Höchtl, Parycek and Schöllhammer, 2016: 155-156; Chen, Mao and Liu, 2014: 171):

- By making the big data clear, "open state" emerges, providing clearness and trust between the citizen and the state.
- It contributes to the improvement of democratic processes and to the strengthening of public sector outputs,
- In the process of generating citizenship-oriented services, it helps to policy makers,
- The planning and the results obtained improve the quality,
- It contributes to the discovery of unseen new values,
- The personalization of the services offered and thus increases the productivity, effectiveness and citizen satisfaction,
- With the correlation of data from many sources, more accurate financial estimations can be made,
- It increases the quality of life and security of citizens,
- A more defensible position is obtained against the cyber attack.

On the other hand, besides the potential benefit of the big data; most of the time when the data is obtained without permission from the producer, some difficulties/worries come to mind about the legitimacy, security, confidentiality of personal data (Höchtl, Parycek and Schöllhammer, 2016: 156). As the data are often obtained without authorization from the manufacturer, personal data, such as legitimacy, security, privacy, some problems come to the fore (Choenni et al., 2016: 354; Rifkin, 2015: 84; Deloitte, 2015a: 25). In fact, these developments come to the fore from again of George Orwell's book "1984" (Mayer-Schönberger and Cukier, 2013: 159). It is also underlined that some applications for the protection of personal data are used at [personal warning and consent, waiver and anonymization (collection of some data without matching personal information)], and that they are not very successful at the point reached (Mayer-Schönberger and Cukier, 2013: 161-163). Certain rules and ethical principles need to be developed to reduce the anxieties about the breach of personal data (Deloitte, 2016: 25).

4. Purpose, Importance, Scope and Limitations of the Research

Researches aim is, to examine the reflection of the occurred smart technologies (internet of things and sensors) and big data on Turkish local governments "how" and "how much" and develop suggestions in the frame of obtained findings. Within the scope of determined aim, the answers of the following questions are searched: 1. How does smart technologies and the obtained big data have function in terms of local public affairs? 2. What is the place of smart technologies and big data in determination of local public policies and effective and efficient presentation of services in Turkey?

When the relevant literature is examined, it is understood that there is a lot of interest in terms of public administration towards development such as IoT, sensors, big data at both the practical level and the theoretical level. With the increase in

activities² focused on smart technologies, it is understood from the literature view that in the context of public administration discipline, there is a very limited (Varol, 2017) interest covering new technologies such as IoT, sensors, big data in Turkey. This state of affairs reveals the importance of working.

The scope of study is metropolitan municipalities in Turkey. Metropolitan municipalities are important in terms of the variety of services they have and the population they have in terms of seeing the application of new technologies. It is also known that the density of the population in the urban area has increased and there is a positive relationship between the application of smart technologies as a solution to the problems (Manville, vd., 2014: 37). There are 30 metropolitan municipalities in Turkey. Metropolitan municipalities and their population (2016) are shown in Table 1 below. Another point from the point of view of the scope is that, as new technologies in the work come into the agenda; "IoT", "sensors" and "big data" have been taken into consideration. Apart from these; classical technological elements such as network systems that facilitate internal organization of units, information systems within the scope of various services, e-municipality, mobile municipality are excluded from the scope of the study.

Table 1: Metropolitan Municipalities of Turkey

Metropolitan Municipalities	Population	Metropolita n Municipalities	Population
Adana	2.201.670	Kayseri	1.358.980
Ankara	5.346.518	Kocaeli	1.830.772
Antalya	2.328.555	Konya	2.161.303
Aydın	1.068.260	Malatya	781.305
Balıkesir	1.196.176	Manisa	1.396.945
Bursa	2.901.396	Mersin	1.773.852
Denizli	1.005.687	Mardin	796.237
Diyarbakır	1.673.119	Muğla	923.773
Erzurum	762.021	Ordu	750.588
Eskişehir	844.842	Sakarya	976.948
Gaziantep	1.974.244	Samsun	1.295.927
Hatay	1.555.165	Şanlıurfa	1.940.627
İstanbul	14.804.116	Tekirdağ	972.875
İzmir	4.223.545	Trabzon	779.379

² Smart Municipal Summit, May 2015 and November 2016/İstanbul; IoT and Ciber Safety, October 2016/Ankara; 4th International Istanbul Smart Networks and Cities Congress and Fair, April 2016/İstanbul; 9. Smart Cities Congress, November 2015/İstanbul; 8nd Smart Municipal Summit, November 2015/Bursa; 2nd International Intelligent Cities Conference, May 2016/Ankara; Big Data Analysis and Security Public Workshop, February 2016/Ankara.

Kahramanmaraş	1.112.634	Van	1.100.190
---------------	-----------	-----	-----------

Source: Turkish Statistical Institute, Basic Statistics-Population and Demography, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Accessed 10 October 2017).

The basic limitation of the research comes from its dependence on text analysis within the scope of the qualitative content analysis method. Due to time and budget constraints, besides text analysis, other qualitative research methods such as interviewing that applied in similar researchs (Alawadhi, et al. 2011) was not benefited.

5. Research Method

In the study, content analysis method is mainly used which is a qualitative research method that is based on document analysis. Content analysis is a research method which is used to make an inference that is repeatable and valid from texts or documents or publishing such as videos, pictures and photographs (Krippendorff, 2004: 18). The basic process in content analysis is to bring together the similar data in the frame of certain concepts and themes and to interpret them with organizing in a way that readers can understand (Yıldırım and Şimşek, 2008: 227). Content analysis is applied to Strategic Plans³ and 2016 annual activity reports⁴ of the metropolitan municipalities. In texts, first of all, the words “smart”, “internet”, “IoT”, “sensor”, “detector”, “technology”, “data” and “big data” were tried to determine via the opportunity of the program which provides us to read the documents in computer environment. After that, with looking at the contexts of the related words used, it is focused on strategies and activities. Also, if the examined documents categorized as structurally, text was searched from beginning to the end and it is tried to determine the implementations of these concepts related to subject. In the executed examination, if the concept “smart” is used and does not include the technologies such as executed implementation sensors and internet of things (such as smart bicycle, smart education⁵), they are excluded from the scope of the research.

On the other hand, related news and documents in municipalities’ webpage are used as data acquiring tool. Also, the related subjects follow-up was made with utilizing from search engine.

6. Research Findings

6.1. Aims and Strategies of the Metropolitan Municipalities Towards Smart Technologies and Big Data

When looking at the point of view of today, the services, which are presented on public level, were more left to local governments and a situation, which localization comes to prominence in this respect, is happening in the world. For this reason,

³ Access to 30 Metropolitan Municipalities’ strategic plan is provided.

⁴ The examination of the activity reports on the determined method is executed in between the dates 01-10 October 2017. In the specified dates, access to Van and Ordu Metropolitan Municipalities’ Activity Report was not provided.

⁵ İstanbul Metropolitan Municipality: www.akilliegitim.org/

depending on the variety of services that presented, technological solutions are of more concern to local and the compatibility of the cities towards technological development is important. In the Table 2 below, there is aims and strategies of the metropolitan municipalities towards smart technologies and big data. Strategic planning is equal to be ready changing environmental conditions of an organization and the effort of determining its direction in long run. In this context, Turkey's strategic planning in the structure of public administration with a law enacted in 2003 (5018 numbered Public Finance Management and Control Law) has been added to agenda. This law also regulates preparation of annual activity reports. In the Metropolitan Municipality Law, that inured in 2004, there are arrangements towards preparation of municipalities' strategic plan and activity reports (Songör, 2011: 7).

Table 2: Aims and Strategies of the Metropolitan Municipalities towards Smart Technologies and Big Data

Metropolitan Municipalities	Aims and Strategies towards Smart City
Adana	(In intersections) Extensification of smart signalization systems, extensification of Traffic Electronic Supervision System (TEDES), the execution of the "smart touch project" for disabled people to use sidewalks easily and extensification of smart stops.
Ankara	No strategy is detected related to smart city.
Antalya	Strengthen the transportation infrastructure and smart transportation systems.
Aydın	Promote public transportation with developing new technologies and create databank for disadvantaged groups.
Balıkesir	Creation of databank towards rural area and lands and integration it to the city information system and execution of signalization project.
Bursa	Establish electronic traffic system, making projects with following innovations in information technologies and improve equipment infrastructure.
Denizli	No strategy is detected related to smart city.
Diyarbakır	Make actual the smart stop implementation and generalize the traffic signalization system.
Erzurum	Develop and generalize smart traffic systems, make smart stops and resting cabins, establish automation system in fuel stations and provide simultaneous traceability.
Eskişehir	Extensification of network traffic infrastructure smart intersections,
Gaziantep	No strategy is detected related to smart city.
Hatay	No strategy is detected related to smart city.
İstanbul	Generalize smart transportation systems as to include all public transportation vehicles.

İzmir	Carry out the implementations of smart map based on GSM, data sharing services, smart traffic management system and smart stops.
Kahramanmaraş	Establish and generalize kiosk and smart cash point systems, create smart intersection system and move to smart stop system.
Kayseri	Provide the development and keep up-to-date of system of electronic fee collection system according to technological developments, provide transition to smart stop system, generalize the usage of smart card in public transportation, create databank for license (business), provide instant data collection with the support of 3G modem of vehicles (municipality), create database of disabled and provide topicality of cadastres data with getting them with WMS (Web Map Service).
Kocaeli	Create signalize intersection and smart transportation systems and ground databank.
Konya	Establish EDS, smart stops and meteorological sensor, create a center that all of the data belong to municipal work will gathered and managed, create and keep up-to-date disabled database, create agriculture and animal husbandry database.
Malatya	Prepare smart city master plan towards the implementation of smart city and make work related to open data.
Manisa	No strategy is detected related to smart city.
Mardin	Establish central control system which includes smart transportation systems.
Mersin	Making actual of smart stop implementations, transformation of intersections to smart signalization, taking of the smart talk seat,
Muğla	Implement signalization projects related to intersections and crosswalks.
Ordu	No strategy is detected related to smart city.
Sakarya	Carry out the implementations of smart bus, prepare stop database and develop dynamic intersection implementation with signalization system.
Samsun	Generalize traffic signalization system.
Şanlıurfa	Establish smart ticket top up machine and create smart intersections.
Tekirdağ	Move to implementations of smart ticket, smart stop and smart intersection, implement smart transportation systems and TEDES and create database for the needy people.
Trabzon	Carry out the implementation of smart intersection.
Van	Move to the implementation of smart stop, start the works of smart intersection and move to Electronic Supervision System (EDS).

The strategic plans of metropolitan municipalities cover the years 2015-2019 except the Metropolitan Municipalities of Kayseri (2016-2020) and Diyarbakır (2017-2021). When the strategic aims and targets, which are obtained as of the scope of the

study, examined, it is observed that “transportation” head piece has come to the fore substantially. On the other hand, concepts such as “internet of things”, “sensors/detectors” and “big data” are not included in strategic plans, and it is now determined that it is now determined that there is a intension towards classical information and communication technologies. It is seen that data is included more as “small data” concept.

6.2. IoT, Sensors and Big Data in the Local Level Applications

As a result of the examination of annual activity reports of metropolitan municipalities, in Table 3 there are the findings include IoT, sensors and big data.

Table 3: Smart City Practices of Metropolitan Municipalities in Turkey

Metropolitan Municipalities	Smart City Applications	Descriptions
Adana	Smart Traffic Systems <ul style="list-style-type: none"> • Smart Signalization System • TEDES 	It is stated that the works started in 2013 are continuing in order to contribute to the resolution of traffic problems.
Ankara	Smart Stop SCADA Vehicle Tracking System	It is expressed in the activity report that smart transportation systems can be used effectively, but there is no concrete application example.
Antalya	Electronic Fare Collection and Vehicle Tracking System with Smart Card Technology Electronic Control System Smart Illumination Smart Irrigation Systems Drinking Water SCADA System	It is tried to make the public transport more efficient by informing passengers full-time information via vehicle tracking system. In public spaces, efforts are also being made to use energy and water more efficiently.
Aydın	Smart Stop	It stands out as a concrete application for new technologies, but it is understood that it has not yet been realized.
Balıkesir	Traffic Signalization Smart Stop Where is My Bus? Smart Parking	Although classic web-based processes are now performed, it is the only work that comes to light in the context of new technologies.

Bursa	(Big) Data Center Vehicle Tracking Systems Signalized intersections Detector intersections Elevator Tracking System Historical Sites Illumination Tracking System	A data center has been created for the effective management of emerging data stack. In addition to this, the sensors are used to make the traffic effective, besides these, plans have been made to provide connectivity with different objects.
Denizli	Traffic Management System SCADA System Smart Globule Irrigation System Vehicle Tracking System Intersection Signalization	At the institutional level, intelligent applications stand out in increasing the efficiency of the vehicles, managing the traffic intensity more effectively, and in watering both drinking water and public spaces.
Diyarbakır	Smart Intersection (15 pieces)	With this application; benefits such as road efficiency, road safety, emission reduction, increase in service quality are expected.
Erzurum	Smart Stop Intersection Signalization	The smart stops were specially equipped with heat to respond to the characteristics of the winter season.
Eskişehir	Network Traffic Infrastructure Smart Intersection (at intersection 17)	To make the waiting times in the traffic signs more optimal, they have been carry into effect.
Gaziantep	Smartmeter (water and electricity) Smart Stop Vehicle Tracking System Smart Irrigation Systems Heat Control Intersection Signalization	It is seen that with the cooperation of the private sector, efforts are being made to develop new technologies for the city. Unlike other applications, temperature control is carried out in order to keep the heat at a certain level in the zoo.
Hatay	Smart Stop Traffic Signalization	----

Istanbul	<p>Traffic Measurement Systems (900 pieces in different types)</p> <p>Icing Early Warning Systems (35 pieces at different points)</p> <p>Electronic Control Systems (433 pieces for different purposes)</p> <p>Signalization Systems (pedestrian and intersections 2564)</p>	<p>The data obtained through these systems are gathered at a center and are transferred instantaneously to the drivers, contributing to making the traffic safer and also providing efficiency to the municipality in terms of road services.</p>
İzmir	<p>Full Adaptive Traffic Management, Auditing and Information System Signalization System (30 pieces)</p> <p>Central Traffic Management System (44,21% realized)</p>	<p>Through the transportation services, new technological applications come to the forefront. It is understood that (291 at intersection9 is especially focused on signalization systems. Except this; Applications such as red light infringement detection system, speed corridor detection system, traffic measurement system, parking infringement system, smart stop are performed.</p>
Kahramanmaraş	<p>Smart Adaptive Signalization System</p> <p>Smart Stop</p> <p>Smart Tracking (for ages 65 and over)</p>	<p>It is a system realized for cooperation with other Metropolitan Municipality in order to provide traffic fluidity at an optimum level.</p>
Kayseri	<p>Smart Stop (QR application)</p> <p>Signalization Applications</p> <p>Smart Illumination (with sensors)</p>	<p>To make it easier for citizens to take advantage of public transport services, card application comes to the forefront. Smart applications that provide energy efficiency via QR coded stops and sensors have been started.</p>
Kocaeli	<p>Smart Stop (e-komobil application)</p> <p>Mobile Electronic Control System (mobile camera and sensors)</p> <p>Traffic measurement systems (road sensors)</p> <p>Drinking Water SCADA (Supervisory Control And Data Acquisition) System</p>	<p>It is understood that the new technological solutions developed are transportation-oriented. In this context; it has been determined that efforts have been made to increase the efficiency of waiting points, to ensure traffic safety and ease.</p>
Konya	<p>Smart Intersection</p>	<p>With Environmental Management</p>

	<p>Environmental Management Information System</p> <p>Vehicle Tracking System</p> <p>Smart Public Transportation System</p>	<p>Information System; monitoring of air quality and noise pollution and follow-up of wastes. With Intelligent Public Transportation System; By means of the developed application, it is possible to utilize the stop and vehicle information to the full-time citizens more efficiently than the public transportation.</p>
Malatya	<p>Smart Intersection</p> <p>Smart Pole</p>	----
Manisa	<p>Smart Stop</p> <p>Intersection Signalization</p>	----
Mardin	-----	<p>In the planning for the development of intelligent transport systems, no practical activity has been identified.</p>
Mersin	<p>Smart Intersection</p> <p>Smart Stop</p> <p>Where is My Bus?</p> <p>Intelligent Transition Systems</p> <p>Agricultural Forecasting and Early Warning Systems</p>	<p>Farmers are informed by making necessary measurements thanks to the Agricultural Forecasting and Early Warning Systems developed to reduce the agricultural damages caused by meteorological risks.</p>
Muğla	<p>Smart Stop (7 pieces)</p> <p>Geographic Data Sharing Platform</p>	<p>The Geographic Data Sharing Platform is an incomplete project developed for the efficient use of geographic data by municipalities in the metropolitan area and for the non-recurrence.</p>
Ordu	<p>Traffic Electronic Control System (TEDES)</p> <p>Open-DAI (nearest important places)</p>	<p>The Open-DAI project, with partners from different countries, is supported by the European Commission funding. With this project, the application of "nearest important places" will be passed on.</p>
Sakarya	<p>Smart Transportation System (SAKUS)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Smart Intersections • Smart Parking SCADA System 	<p>It focuses on accelerating traffic flow through various data obtained about transportation.</p>
Samsun	<p>Traffic Signalization</p>	<p>In the upper scale, studies such as "Samsun Smart City Maturity Analysis and Road Map" are carried out and it is</p>

		understood that some applications like smart stop are planned. But there are very limited applications.
Şanlıurfa	Smart Intersection	----
Tekirdağ	Intersection Signalization (Smart Intersection) Vehicle Tracking System	In the strategic plan is the one that applies in the current situation, together with planning to implement applications such as TEDES and smart stop.
Trabzon	Smart Intersection Vehicle Tracking System	----
Van	----	In the strategic plan; smart stop, smart intersection, the smart tracking system is planned to be done. But he did not go to practice.

When the findings in Table 2 are examined, it appears that smart technologies are reflected in service offerings of metropolitan municipalities outside of two municipalities. Especially, it is understood that applications that focus on the issue of transportation have gained more weight with different names. Following transportation; water, energy and meteorological applications come to the forefront. A similar situation can be seen in a survey of intelligent initiatives of cities across ten different cities and most of them are in the fields of environment, transportation, and energy (Ojo et al., 2015). But “open data” applications that important in some other cities (Melbourne, Hong Kong, London, Vienna, Seoul, vb.) were not detected (Anthopoulos, 2017b).

Applications that stand out in the context of transportation are:

6.2.1. Traffic Measuring Systems: These applications, which have been named differently and are combined under the heading of Traffic Measurement Systems, are utilized to transmit to the related parties collectively and momentarily at a data center related to traffic flow with the aid of sensors. Thanks to this data obtained, the traffic flow is better managed and the drivers are directed to different routes and also the data obtained helps to improve the transportation policies. It is known that their applications are in different forms. Especially reflected in practice in the metropolis like İstanbul, İzmir, Kocaeli, Antalya, Bursa where the population density is higher and the transportation problems are on the agenda.

6.2.2. Signalization Systems: It is seen that the signalization systems, which are basically sensors, are applied in different forms. When used in traffic lights, the signalization system provides traffic flow according to the intensity of the vehicles. Through the instantaneous data obtained through the sensors; waiting periods are brought to the optimum level, it is possible to increase the flow and prevent the loss of time.

6.2.3. Smart Stop: The smart stop, with its different applications, is an application to promote public transport and to better plan the travel plans of those who want to travel with these vehicles. What is important here is to realize the communication between the public transport, the stop and the passenger.

6.2.4. Vehicle Tracking Systems: This system enables remote monitoring and management of vehicles. It is expressed that the system works with the logic of transferring the devices attached to the vehicles to the server computers via GPS satellites and the data received from the sensors connected to the devices via GSM / GPRS. When the table is examined it is seen that municipalities commonly find this application.

6.2.5. Traffic Electronic Monitoring System (EMS): It is an application developed to detect the violations that occur in the traffic with the help of sensors and to reduce the violations in this way in order to ensure the safety of drivers and in the pedestrians. It is known that (Istanbul example: reverse direction, traffic light violation, parking violation) is applied in different forms according to necessity.

Applications identified in the context of water consumption are:

6.2.6. Smartmeter (SCADA): Thanks to this application, the channel systems providing water (such as drinking water, wastewater) fluidity, monitoring of valves and motors, determination of fault conditions, water levels and chemical components can be controlled remotely.

6.2.7. Smart Irrigation: In this system, which is developed for the active and efficient use of water in irrigation areas, the status of soil and air is sensed through sensors and irrigation operations are performed based on this data. In addition, this system can be controlled remotely. It is applied in the parks and garden areas of the municipalities.

Applications identified within the scope of energy and meteorology are:

6.2.8. Smart Illumination: Thanks to the sensors, efficient and efficient use of the energy used for lighting can be realized. Urban areas can be used for open space or street lighting, as well as for illuminating historic areas.

6.2.9. Temperature Control: This practice, found in a metropolitan municipality (Gaziantep), has emerged to facilitate the life of animals that are sensitive to heat in zoos.

6.2.10. Agricultural Forecasting and Early Warning Systems: With this application, which is supported by sensors, it is aimed to increase the productivity of farmers who are interested in agricultural production by reducing the risks caused by weather conditions.

The application of "Where is my bus?" for more effective use of public transport, the application of "Nearest major places" to better meet the needs of people in the location where they are located and the presence of "smart vehicle" systems for monitoring older people over 65 years of age are determined.

When the findings are examined; Istanbul, Bursa, Denizli and Antalya Metropolitan Municipalities' new technologies and smart city studies covering big data stand out.

When the Istanbul Metropolitan Municipality's strategic plan (2015-2019) is examined, it is determined that there is no strong emphasis on new technologies directed to (IoT, cloud computing, sensors, etc.) and big data. However, one of the strategic objectives determined in the context of transportation services is expressed as "Expanding Smart Transportation Systems to Include All Public Transportation Vehicles" (82). Explanation of the specified target is as follows: "Establishment of smart transport and signaling systems to meet the needs and expectations of every segment of the society, to ensure disciplined and comfortable traffic flow of pedestrian and vehicle traffic, to take care of disadvantaged groups, and to ensure regular operation..." One of the important targets identified on the other side is Data Center (data center, backup center and common system infrastructure) (227).

When the activity report is examined, it is seen that new technological developments are transferred to practice in order to solve more traffic problems. On the other hand, it is stated that the data warehouse system has been established for the effective management of the data coming from the operational level and from the external sources, and subsystem studies for effective use of the data have been continued. The data obtained from the various information systems created are collected in a centralized (Traffic Control Center), traffic management is carried out, and transmitted to the drivers via the internet and mobile applications (IBB CepTrafik, IBB Navi). At the same time, it is understood that these data also contribute to the creation of public policies. It is also emphasized that the studies related to Data Center are continuing (51). All these efforts are carried out by the Istanbul Metropolitan Municipality "Istanbul Informatics and Smart City Technologies Inc. ".

It is understood that efforts towards intelligent urbanization in Istanbul in particular have intensified towards the last years. Within this scope, Smart City Internal Stakeholder Meeting (September 2016) has been realized and studies of Istanbul-Smart City Living Lab are underway. The Data Center, with its strategic planner on the other side, has been operational in September 2017 under international standards (Uptime Institute Tier III). The central formation is based on the importance of big data, which is positioned as an integral part of development, productivity and sustainability. Along with the center; it is envisaged that the required data and the obtained data will be safely stored, and the efficiency and quality of services will increase.

It is understood that the Bursa Metropolitan Municipality has begun to give importance to its studies covering new technologies with "*Smart Cities Road Map*" announced in December 2016. When examining the applications implemented in this context, the different data generated at the operational level are managed through the separately created information systems (maintenance-repair, material management, purchase, shelter, etc.). Among the projects planned to be realized are; elevator tracking system and historical lighting system tracking project. It is also understood that smart cities have great importance to the data management that forms the heart of

them. At this point, necessary infrastructure systems have been established to safely store and process data.

It is known that the Antalya Metropolitan Municipality's history for smart city applications extends to 2015, but with the work program announced on August 2017, it is beginning to focus more on smart city studies. Although not included in the Antalya Metropolitan Municipality Strategic Plan, according to the information provided on the other platform, among the applications which are tried to be alive, applications such as "Panic button" application, intersection signalization, smart lighting, smart irrigation for fast follow up in the case of emergency in case of advanced persons are highlighted.

The Metropolitan Municipality of Denizli places importance on smart city studies and its own smart city applications in a separate section which is added to the corporate web page. This situation also reflects the importance given to the topic at the institutional level. When the information gave the examined, the efforts made for the smart city; is under the title transportation, water, information systems, environment and energy.

7. Conclusions and Recommendations

When we look roughly at the course of the life of people, it seems that technology plays a role very significant in the process finding "better". From the simple technological tools that emerged in the first place, it is understood that this advantage has been greatly influenced by today's advanced technologies. But in general, there is a paradoxical situation between technology and life, and more particularly between technology and city. That is, when technological developments bring human life to a better state by facilitating it, some problems are brought to the agenda. Technological developments are also being exploited to solve the problems created. The resulting cycle continues and the organizations/individuals continue their lives in this cycle. Public organizations are also shaped in this transformation.

In particular, the technological developments that have taken place with the Internet appear to be reflected in two important aspects: (IoT and sensors), public administration, facilitating the provision of services and obtaining more data. When objects are equipped with sensors and internet networks, big data stacks are emerging compared to the previous ones. When this data is well managed, it contributes significantly to the development of public policies. In other words, the big data that is owned by the public administration provides important contribution to the success criteria such as rationality, efficiency, efficiency, affordability, participation, quality, transparency, accountability, which is on the agenda. However, it should be noted that the technological developments that have been experienced; data privacy, protection, legitimacy, it is emphasized that some concerns and data standards, such as protection, bring with it difficulties.

In this research, it is discussed that the reflections of developing smart technologies on public organization. In this context, in the research, in particular of Turkey, the response of those who developed smart technology strategy and implementation at the local level to the metropolitan municipality "how" and "how much" reflected the examination is performed. In this context, it is seen that the

"transportation" superstructure has come to the forefront in the examination conducted on strategic plans. However, it is determined that concepts like "IoT", "sensors" and "big data" are not included.

Another part of the research is reflected in the applications of new smart technologies to local governments. In this context, the practices of 30 metropolitan municipalities in Turkey have been tried to be determined. In the review; especially those that focus on transportation, have gained more weight. Following transportation; water, energy and meteorological applications come to the forefront. The applications are as follows: Traffic Measuring Systems, Signalization Systems, Smart Stop, Vehicle Tracking Systems, Traffic Electronic Control Systems, Smart Counter, Smart Irrigation, Smart Illumination, Temperature Control, Agricultural Forecast and Early Warning Systems. Istanbul, Bursa, Denizli and Antalya smart city studies covering the new technologies and big data of the Metropolitan Municipalities stand out. Especially the "data center" which is in the effort to be established within the scope of Istanbul Metropolitan Municipality is an important step in terms of managing big data.

In the context of statements, in order to make better use of emerging technological opportunities, the following suggestions can be made, in particular in the context of local governments:

- First of all, how smart technologies are reflected to the urban area and how they are reflected, considering the unique conditions of each city,
- According to the findings of the analysis, the smart urban strategy and action plans covering the topics in the urban area in a holistic way [the importance of plans and strategies in cities that stand out with good smart practices (see Anthopoulos, 2017b: 131-133)],
- Co-operation with different stakeholders (university, private sector, NGOs, other public organizations) because establishment of necessary infrastructure and development of technologies (see Amsterdam and Genova examples, Dameri, 2014)
- In particular, efforts are being made to develop specific principles and standards for the confidentiality and security of acquired data (with a multilateral attitude),
 - If you have user data; the information of this situation should be given to the user such as what purpose the obtained data will be used for and what kind of public utility will be used if it is used,
 - Establishment of relevant topic-based formal platforms in order to create examples for other units by sharing experiences of different local government units,
 - In the relevant legislation, the realization of the regulations that can meet the requirements of the new situation,
 - It is considered important that local governments organize their organizational structure in the context of both technical and human resources in response to effective management of big data.

REFERENCES

- ALBINO, V., BERARDI, U. & DANGELICO, R. M. (2015), "Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives", **Journal of Urban Technology**, 22, 1: 3-21.
- ANTHOPOULOS, L., JANSSEN M. & WEERAKKODY, V. (2016), "A Unified Smart City Model (USCM) For Smart City Conceptualization And Benchmarking", **International Journal of Electronic Government Research (IJEGR)**, 12, 2: 76-90.
- ANTHOPOULOS, L. G. (2017a), **Understanding Smart Cities: A Tool For Smart Government or An Industrial Trick?**, Springer International Publishing.
- ANTHOPOULOS, L. (2017b), "Smart Utopia vs. Smart Reality: Learning by Experience From 10 Smart City Cases", **Cities**, 63: 128-148.
- BASALLA, George (2013), **Teknolojinin Evrimi**, (Trans. Cem Soydemir), Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- CHEN, M., MAO, S. & LIU, Y. (2014), "Big Data: A Survey", **Mobile Netw Appl**, 19: 171–209.
- CHOENNI, S., BARGH, M. S., ROEPAN, C. & MEIJER, R. F. (2016), "Privacy and Security in Smart Data Collection by Citizens", **Smarter As The New Urban, Agenda A Comprehensive View Of The 21st Century City**, (Eds. J. Ramon Gil-Garcia, Theresa A. Pardo & Taewoo Nam), Switzerland: Springer International Publishing, 349-366.
- DESOUZA, K. C. & JACOB B. (2017), "Big Data in The Public Sector: Lessons For Practitioners and Scholars", **Administration & Society**, 49, 7: 1043 –1064.
- DELOITTE (2008), "National Issues Dialogues Web 2.0: The future of collaborative government", http://www.deloitte.com/assets/Dcom-UnitedStates/Local%20Assets/Documents/us_ps_web20government_March2009.PDF (Accessed: 09 September 2014).
- DELOITTE (2015a), "Smart cities how rapid advances in technology are reshaping our economy and society", <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/public-sector/deloitte-nl-ps-smart-cities-report.pdf> (Accessed: 05 May 2017).
- DELOITTE (2016), "Akıllı Şehir Yol Haritası", <https://www.sehirsizin.com/Documents/Deloitte-Vodafone-Akilli-Sehir-Yol-Haritasi.pdf> (Accessed: 08. May 2017).
- DAMERI, R. P. (2014), "Comparing Smart and Digital City: Initiatives and Strategies in Amsterdam and Genoa Are They Digital and/or Smart?", **Smart City How To Create Public And Economic Value With High Technology In Urban Space**, (Eds. Renata Paola Dameri & Camille Rosenthal-Sabroux), Switzerland: Springer International Publishing, 45-88.
- DIXON, B. E. (2010), "Towards E-Government 2.0: An Assessment of Where E-Government 2.0 Is and Where It Is Headed", **Public Administration & Management**, 15, 2: 418-454.
- GARDINI, S., MATTEI, M. M. & ORELLI, R. L. (2012), "Toward A Gov 2.0 Society For All: European Strategis For Public Service Delivery", **Web 2.0 Technologies And Democratic Governance: Political, Policy And Management Implications**, (Eds. C. G. Reddick & S. K. Aikins), Springer, 63-78.

- HANSEN-FLASCHEN, L. & PARKER, K. P. (2012), "The rise of social government: An advanced guide and review of social media's role in local government operations, Fels Institute of Government, University of Pennsylvania", <https://www.fels.upenn.edu/news/rise-social-media-local-government>. (Accessed: 18 October 2014)
- HÖCHTL, J., PARYCEK, P. & SCHÖLLHAMMER R. (2016), "Big Data in The Policy Cycle: Policy Decision Making in The Digital Era", **Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce**, 26,1-2: 147-169.
- KIM, G.-H., TRIMI, S. & CHUNG, J.-H. (2014), "Big-Data Applications in The Government Sector", **Communications of the ACM**, 57, 3: 78-85.
- KRIPPENDORFF, K. (2014), **Content Analysis: An Introduction To Its Methodology**, SAGE Publication.
- LAVERTU, S. (2016), "We All Need Help: "Big Data" and The Mismeasure of Public Administration", **Public Administration Review**, 76, 6: 864-872.
- MAYER-SCHÖNBERGER, V. & CUKIER, K. (2013), **Büyük Veri, Yaşama, Çalışma ve Düşünme Şeklimizi Dönüştürecek Bir Devrim**, (Tran. Banu Erol), İstanbul: Paloma Yayınevi.
- MERGEL, I., RETHEMEYER, R.K. & ISETT, K. (2016), "Big Data in Public Affairs", **Public Administration Review**, 76, 6: 928–937.
- MUNNE, R. (2016), "Big Data in The Public Sector", **New Horizons For A Data-Driven Economy**, (Eds. José María Cavanillas, Edward Curry & Wolfgang Wahlster), Springer Open, 195-208.
- NOVOTNÝ, R., KUČHTA, R. & KADLEC, J. (2014), "Smart City Concept, Applications and Services", **Telecommun Syst Manage**, 3, 2: 1-8.
- OMAR, K., STOCKDALE, R. & SCHEEPERS, H. (2014), "Social Media Use in Local Government: An Australian Perspective", **International Journal of Public Administration**, 37: 10: 666-675.
- PEREZ, C. C., BOLIVAR, M. P. R. & HERNANDEZ, A. M. L. (2012), "The use of web 2.0 to transform public services delivery: The case of Spain", **Web 2.0 Technologies and Democratic Governance: Political, Policy and Management Implications**, (Eds. C. G. Reddick & S. K. Aikins), Springer, 41-61.
- PERLMAN, B. J. (2012), "Social Media Sites at The State And Local Levels: Operational Success and Governance Failure", **State and Local Government Review**, 44, 1: 67-75.
- PIROG, M. A. (2014), "Data Will Drive Innovation in Public Policy and Management Research in The Next Decade", **Journal of Policy Analysis and Management**, 33, 2: 537-543.
- RIFKIN, J. (2015), **Nesnelerin İnterneti ve İşbirliği Çağı**, (Trans. Levent Göktem), İstanbul: Optimist Yayım Dağıtım.
- STIMMEL, Carol L. (2016), **Building Smart Cities**, Baco Rotan-London-New York: CRC Press.
- SCHOLL, H. J. & ALAWADHI, S. (2016), "Creating Smart Governance: The Key To Radical ICT Overhaul at The City Of Munich", **Information Polity**, 21: 21-42.

Dr. Levent MEMİŞ

SCHOLL, H. J. (2016), "Special Issue on "Smartness in Governance, Government, Urban Environments, and The Internet of Things": An Editorial Introduction", **Information Polity**, 21: 1-3.

SCHWAB, K. (2017), **Dördüncü Sanayi Devrimi**, İstanbul: Optimist Yayınları.

THORNE, C. & GRIFFITHS, C. (2014), "Smart, Smarter, Smartest: Redefining Our Cities", **Smart City: How to Create Public and Economic Value With High Technology in Urban Space**, (Eds. Renata Paola Dameri and Camille Rosenthal-Sabroux), Switzerland: Springer International Publishing, 89-99.

TOMAR, L., GUICHENEY, W., KYARISIIMA, H. & ZIMANI, T. (2016), "Big Data in The Public Sector", <https://publications.iadb.org/bitstream/handle/11319/7884/Big-Data-in-the-Public-Sector-Selected-Applications-and-Lessons-Learned.pdf?sequence=1>. (Accessed 10 October 2017).

VAROL, Ç. (2017), "Sürdürülebilir Gelişmede Akıllı Kent Yaklaşımı: Ankara'daki Belediyelerin Uygulamaları", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, 26, 1: 43-58.

VASSEUR, J.- P. & DUNKELS, A. (2010), **Interconnecting Smart Objects With Ip**, Morgan Kaufmann Publishers.

VELJKOVIC, N., BOGDANOVIC-DINIC, S. & STOIMENOV, L. (2012), "Web 2.0 as A Technological Driver Of Democratic, Transparent and Participatory Government", **Web 2.0 Technologies and Democratic Governance: Political, Policy and Management Implications**, (Eds. C. G. Reddick and S. K. Aikins), Springer, 137-151.

WORLD ECONOMIC FORUM (2012), "Big Data, Big Impact: New Possibilities for International Development", <https://www.weforum.org/reports/big-data-big-impact-new-possibilities-international-development> . Accessed: 02 October 2017.

YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK, H. (2008), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Yedinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Internet References

Büyükşehir Akıllı Kent Sistemiyle Yönetiliyor, <http://www.iha.com.tr/ankara-haberleri/buyuksehir-akilli-kent-sistemiyle-yonetiliyor-ankara-645119/> (Accessed 05 October 2017).

<http://www.balikesir.bel.tr/haberler/baskan-ugur-akilli-sehirler-zirvesinde> (Accessed 05 October 2017).

<http://akillisehir.denizli.bel.tr/index.html> (Accessed 05 October 2017).

Diyarbakır'da Akıllı Kavşak Sistemi devrede: <http://www.diyarbakir.bel.tr/haberler/5218-diyarbakir-da-akilli-kavsak-sistemi-devrede.html> (Accessed 05 October 2017).

<http://www.mersin.bel.tr/mbb-sayfa-haber-a.asp?id=8679&yid=3&katid=15&baslik=> (Accessed 05 October 2017).

KTP tarafından Kayseri pilot iller arasında

<http://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/53835571-ktp-tarafindan-kayseri-pilot-iller-arasinda> (Accessed 06 October 2017).

Ordu'da Akıllı Kent Oluyor: http://ordukentgazetesi.com/news_print.php?id=21197 (Accessed 05 October 2017).

Trafik Ölçüm Sistemleri, isbak.istanbul/wp-content/uploads/2016/06/07-Trafik_Olcum_Sistemleri-TR.pdf (Accessed 06 October 2017).

ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/TrafikMudurlugu/.../Trafik_Faaliyet.pdf (Accessed 05 October 2017).

Akıllı Durak Uygulamaları: <http://isbak.istanbul/diger-uygulamalar/akilli-durak-uygulamalari/> (Accessed 06 October 2017).

Araç Takip ve Filo Yönetimi Sistemi: isbak.istanbul/wp-content/uploads/2016/06/13-Ismobil-TR.pdf (Accessed 06 October 2017).

ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/TrafikMudurlugu/.../Trafik_Faaliyet.pdf Accessed 05 October 2 İçme Suyu SCADA Sistemi, <https://www.isu.gov.tr/icerik/detay.aspx?Id=253> (Accessed 07 October 2017).

Akıllı Damla Sulama Sistemi, <http://akillisehir.denizli.bel.tr/akillidamlaulamasistemi.html> (Accessed 05 October 2017).

Akıllı Şehir, Akıllı Aydınlatma: <https://www.kayseri.bel.tr/haberler/akilli-sehir-akilli-aydinlatma>; <http://www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/bursa-buyuksehir--belediyesi-akilli-belediyecilik-ve-akilli-sehircilik-uygulamalari.faaliyet-ve-proje.SH9K0hU94D..pdf> (Accessed 05 October 2017).

<http://www.mersin.bel.tr/mbb-sayfa-birim.asp?id=7927&yid=5&katid=56&altkatid=184&bl=%20Projeler&baslik=Tar%FDmsal%20Tahmin%20ve%20Erken%20Uyar%FD%20Sistemi%20Projesi> (Accessed 07 October 2017).

Verilerle İstanbul'da toplu taşıma nasıl yönetiliyor?

<http://digitalage.com.tr/verilerle-istanbulda-toplu-tasima-nasil-yonetiliyor/> (Accessed 05 October 2017).

<http://isttelkom.istanbul/hizmetlerimiz/veri-merkezi-cozumleri/>, <http://www.milliyet.com.tr/ibb-turkiye-nin-ilk-uluslararası-standartta-istanbul-yerelhaber-2290619/> (Accessed 07 October 2017).

Bursa Akıllı Şehir Yol Haritasında Öncü Oluyor, <http://www.bursa.bel.tr/bursa--akilli-sehir-yol-haritasi-na-oncu-oluyor/haber/22875/> (Accessed 07 October 2017).

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1OMuppgSCWcJ:www.bursa.bel.tr/dosyalar/birimek/bursa-buyuksehir--belediyesi-akilli-belediyecilik-ve-akilli-sehircilik-uygulamalari.faaliyet-ve-proje.yZAJyoR8F..pdf+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (Accessed 05 October 2017).

Antalya çağ atlıyor, akıllı kent oluyor, <https://www.antalya.bel.tr/haberler/antalya-cag-atliyor-akilli-kent-oluyor> (Accessed 08 October 2017).

**KURUM İÇİ GİRİŞİMCİLİK, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE SOSYAL SERMAYE İLİŐİSİ:
KAMU SEKTÖRÜ VE ÖZEL SEKTÖRDE BİR KARŐİLAŐTIRMA**

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU*
Dr. Öğr. Üye. Emine ŞENER*

ÖZ

Çalışma yaşamında meydana gelen dönüşümler çalışan ve örgüt ilişkilerinin de yeniden düzenlenmesi ve anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle son yıllarda yaşanan endüstriyel ve ekonomik değişimler sadece çalışanlara olan bakışı değil, çalışanların işe ve kuruma olan bakışını da etkilemiştir. Bilgi çağının yarattığı altın yakalı çalışanlar kendi yeteneklerine ilişkin daha değerlendirici bir tutum sergileyebilmektedir. Bunun tam tersi örgütler ise rekabet ve teknolojinin etkisi ile yetenekleri farklı bir perspektiften ele alabilmektedir. Hem örgüt hem de çalıőanın avantajı için bazı unsurların yöneticiler tarafından gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Bu çalışmada da bu unsurlardan birkaçına odaklanılarak, örgütsel davranış alanına katkıda bulunmak amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında kurum içi girişimcilik, sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık ilişkisi incelenecektir. Literatürde, örgütün yenileőmesinde etkin bir rol oynayan iç girişimcilik ile çalışanların örgüte bağlılık düzeyleri arasında pozitif ilişkinin olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte bu çalışma, sosyal ağ düzeyi ile ilişkili olan sosyal sermayenin de girişimcilik ve bağlılıkta önemli bir değişken olduğu savıyla planlanmış, Konya'da faaliyet gösteren kamu ve özel sağlık çalışanlarına ulaőılarak gerçekteőtirilen betimsel nitelikte bir alan araştırmasıdır. Araştırmada veri toplamak amacıyla her bir değişkene ilişkin hazırlanmış olan ölçme araçları kullanılmıőtir. Elde edilen veriler analiz edilip yorumlanmıőt; çalışanların sosyal sermaye, girişimcilik ve bağlılık düzeylerine ilişkin elde edilen sonuçlar neticesinde öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurum İçi Girişimcilik, Örgütsel Bağlılık, Sosyal Sermaye

**THE RELATIONSHIP BETWEEN INTRAPRENEURSHIP, ORGANIZATIONAL
COMMITMENT AND SOCIAL CAPITAL: A PUBLIC AND PRIVATE SECTOR COMPARISON**

ABSTRACT

Transformations taking place in the business life make it essential to reorganize and reconsider organizational relations as well. Industrial and economic changes experienced particularly in the recent years have influenced not only the view towards employees but also how they see their work and organization. The golden collar employees of the information age can perform a more beneficial attitude as regards their capabilities. Organizations with totally contrasting attitudes can address these capabilities from a different perspective owing to the influence of competition and technology. Certain issues should never be overlooked by managers for the advantage of both employees and the organization. In this study, the objective is to contribute to the field of organizational behavior, focusing mainly on these elements. Within the scope of this research, the relationship between intrapreneurship, social capital and organizational commitment will be studied. In the literature, there is said to be a positive correlation between the organizational commitment levels of employees and intrapreneurship, which plays an efficient role in organizational renovation. Besides, this is a descriptive field research, designed with the assumption that social capital which is related with the level of social network is a significant variable for intrapreneurship and commitment, reaching out

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, kocaoglumustafa@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-9341-6341

* Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, esener@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-8903-1684

employees from public and private sectors in Konya. During the research process, measurement tools specifically designed for each and every variable will be used to collect data. Data which will be obtained will be analyzed and interpreted. Suggestions will be made in line with the results regarding the level of social capital, intrapreneurship and commitment of employees.

Keywords: Intrapreneurship, Organizational Commitment, Social Capital

Giriş

Piyasaların küreselleşmesi ve rekabet koşullarının hızlı bir şekilde değişmesine bağlı olarak çalışma karakteristikleri de farklılaşmıştır. Özellikle endüstride yaşanan devrimsel teknolojiler gerek kamu gerekse özel sektör çalışanlarının işe bakışını derinden etkilemiştir. Modern iş anlayışında meydana gelen kısa süreli, sözleşmeli, proje odaklı, bürokrasiden arınmış değişimler çalışan davranışlarını da etkilemektedir.

Çalışan ilişkilerinin ve örgüt ilişkilerinin yeniden düzenlenerek daha da anlaşılabilir hale getirilmesi gerektiği, çalışma yaşamında ortaya çıkan dönüşümlerin mecburi bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Bilhassa sınai ve iktisadi değişimlerin son yıllarda hem çalışanlara hem de çalışanların yürüttükleri işe ve görev yaptıkları kuruma olan bakışı etkilediği anlaşılmaktadır. Bilgi teknolojilerinin de gelişmesi ile birlikte söz konusu çalışan kesimin kendi yetenek ve birikimleri doğrultusunda daha eleştirel ve değerlendirmeye yönelik bir tutum içerisinde oldukları görülebilmektedir. Diğer yandan örgütler ise bunun aksi yönde bir yaklaşım ile rekabet ve teknolojinin etkileri nedeniyle söz konusu birikim ve yetenekleri farklı bir açıdan ele alabilmektedirler. Dolayısıyla örgütün de çalışanların da lehine olacak şekilde bazı unsurların yöneticiler tarafından göz önüne alınması bir zorunluluk haline gelmiştir.

Tüm bu gerekçelerin bir sonucu olarak sadakat, bağlılık, adanmışlık gibi uzun vadeye gönderme yapan kavramlar yerini bireyin lehine farklı kavram ve yaklaşımlara bırakmıştır. Bu bağlamda öncelikli olarak ele alınması gereken iç girişimcilik, hem kurum hem de bireyin amaçlarına ulaşması, kendini ifade etmesi, ilk günkü heyecanı koruması, yenilik ve gelişmesini sürdürmesi olarak nitelendirilebilmektedir. Bu bağlamda, iç girişimciliğin bireyin sosyal sermaye düzeyi ve örgütsel bağlılığını etkileme düzeyi ve aralarındaki ilişkinin araştırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışmada da öncelikle kurum içi girişimcilik, sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık kavramları kavramsal ve kuramsal bir çerçeve içerisinde ayrıntılı biçimde açıklanmakta; aralarındaki ilişki, özel olarak vurgulanmaktadır. Ardından Konya'daki kamu ve özel sağlık kuruluşları üzerine gerçekleştirilmiş olan alan araştırmasının öncelikle önemi, amacı ve yöntemi belirtilmiştir. Devamında ise söz konusu kavramlara ilişkin her bir değişkenin ayrı ayrı değerlendirilmesi neticesinde elde edilen bulgular gösterilerek ayrıntılı biçimde yorumlanması sağlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Kurum içi girişimcilik, sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık değişkenlerinin aynı anda yer aldığı bir çalışmaya akademik dizinde rastlanmamıştır ancak kurum içi girişkenlik ile örgütsel bağlılık ve sosyal sermaye ile örgütsel bağlılık ilişkisinin incelendiği çalışmalar araştırma dâhilinde tartışılmıştır. İlgili literatürde, kurum içi girişimcilik ile duygusal bağlılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğu,

üst yönetimin astlarına desteğini, “yeni fikirleri destekleyerek”, “projelerine firma stratejilerinde yer vererek”, “yenilikçi fikir ve projeleri için gerekli kaynak tahsisini sağlayarak”, “başarısız olmaları halinde cesaretlerini kırmadan tolereli olarak”, “cezalandırmayarak, başarılarını takdir ederek”, “önlerindeki engelleri kaldırarak” örgütsel bağlılıklarını arttırabilecekleri belirtilmektedir. Dolayısıyla çalışanların bağlılığı, örgüt kültürü ile yakından ilişkilidir (Hacısalıhoğlu, 2007). Putnam (1993) ve Fukuyama (2001) 'ye göre, sosyal sermayenin kilit bir bileşeni olarak güven, grup ve örgütler üyeleri arasında işbirliği yaratarak ve güçlendirmektedir. Ayrıca Proosak ve Cohen (2001) sosyal sermayenin bireyleri ve grupları, çalışmalarını başarılı bir şekilde bitirmek ve birleşme duygusu oluşturduğunu ileri sürmektedir. Marshall'a göre, örgütsel katılımın genişlemesi ve artmasıyla, örgütsel aidiyet ve birlik duygusu yayılmakta ve bağlılığı güçlendirmektedir. Örgütsel katılım bireylerin onurunu arttırmakta ve bu da onların örgütsel bağlılıklarını olumlu etkilemektedir (Sayadi ve Hayati, 2014). Bu doğrultuda kurum içi girişimcilik faaliyetleri ile örgütün heyecanını canlı tutabilmek, çalışanları motive edebilmek, çalışanların yaratıcılıklarını beslemek, örgütsel performansı artırabilmek, nitelikli çalışanların örgütte kalmasını sağlayabilmek, örgütün gelişimini sürekli hale getirmek ve sürekli değişen tüketici taleplerini karşılayabilmek mümkün olabilmektedir (Kozak ve Yılmaz, 2010).

1.1. Kurum İçi Girişimcilik

Girişimcilik, hem bir girişim kurma hem de var olan organizasyonlarda fırsat arama, değişim getirme, yenilik ve yaratıcılık yapma sürecidir. Bu nedenle kavramın içeriği, girişimcilik düşüncesini, tutumunu ve davranışlarını örgüt içerisindeki bireylere aşılama, örgütsel dönüşümü gerçekleştirme ve yapılan yenilikler yolu ile endüstri yapısını değiştirme gibi faaliyetleri, yani iç girişimciliği de kapsamaktadır (Onay ve Çavuşoğlu, 2010).

Schumpeter'in bakış açısıyla girişimci, toplumda değişimi yaratacak kişi/kurumlar olarak tanımlanırken (Tosunoğlu, 2003: 4-5) Kanter (1990), iç girişimciliğin geliştirilmesinin işletmelerin hayatta kalmalarını sağlayacak en önemli faktör olduğunu belirterek, kavramın gelişmesine önemli katkıda bulunmuştur (Thornberry, 2001:526). İç girişimcilik kavramına 80'li yıllardan beri ilgi gösterilmektedirler. Bu ilginin temelinde ise iç girişimciliğin, gerek karlılık ve verimlilik gerekse ekonomik büyüme bakımından, günümüz global pazar koşullarında, işletmelerin performanslarını iyileştirmesi ve bunun sonucunda da sürdürülebilir rekabet yeteneklerini korumaları ve artırmalarındaki önemi yer almaktadır (Ağca, Kandemir, 2008: 211).

Zahra (1991) iç girişimciliğin organizasyonel belirleyicilerini “maddi ve maddi olmayan değişkenler” olarak iki gruba ayırarak kategorize etmiştir. Maddi değişkenler, biçimsel organizasyon özelliklerinden iletişim, kontrol mekanizması, çevresel tarama mekanizması gibi değişkenleri içerirken; maddi olmayan özellikler de bir kurumun başta yerleşik inanç sistemi olmak üzere, hâkim organizasyonel değerlerini içermektedir. Bu değerler en geniş anlamıyla bir firmanın kendisini ve dış dünyayı değerlendirmesinde belirleyici olmaktadır. Maddi ve maddi olmayan bu değişkenler yerine göre iç girişimciliği destekleyebilmekte veya engelleyebilmektedirler. İç girişimciliğin bir firmada yerleşmesinde ve başarısında belirleyici olarak görülen organizasyonel özellikler

olarak, “içsel iletişim”, “biçimsel kontrol mekanizmaları”, “çevreyi tarama yoğunluğu”, ödül ve teşvik sisteminin de yer aldığı “organizasyonel ve yönetsel destek” ve “organizasyonel değerler”e yer verilmektedir (Ağca ve Kurt, 2007:102; Kuratko v.d., 2002:254).

Kozak ve Yılmaz (2010)’ın aktardığına göre, Covin ve Slevin (1991) tarafından geliştirilen modelde dış değişkenler, iç değişkenler ve stratejik değişkenler olmak üzere üç değişken belirlenmiş ve iç girişimciliğin davranışsal bir olgu olduğu vurgulanarak, yönetsel özellikler üzerinde durulmuştur. Zahra ise 1993 yılında yapmış olduğu çalışmada Covin ve Slevin (1991) tarafından ortaya konmuş olan modeli geliştirmiştir. Bu modele göre, değişkenlerden ilki dış çevre (dinamizm, rekabet, cömertlik), ikinci değişken stratejik değişkenler (misyon, rekabet taktikleri) ve son değişken ise iç değişkenlerdir (yönetsel değerler, geçmiş deneyimlere dair değerler, yapı, süreçler ve kültür)

İç girişimcilik radikal bir örgütsel yenilenme sürecidir ve iç girişimcilik aracılığıyla ulaşılan yenilik ve farklılaşma, işletme açısından önemli bir rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Antoncic ve Hisrich, 2001:497). İç girişimcilik, çalışanların yaratıcılığını arttırmak ve örgüt bürokrasinin ağırlığından kurtarmak için işletmenin esneklik kabiliyetini arttırmaya yönelen bir unsurdur. Diğer taraftan bu kavram, işletmeleri yeni iş yaratma, kendini yenileme, piyasada ilk olma, risk alma, yeni ürün ve hizmetler, yeni üretim metodları ve süreçleri geliştirme konularında da teşvik eden bir süreçtir (Gürel, 2012).

1.2. Örgütsel Bağlılık

Örgütsel bağlılık, iş gücü devri, devamsızlık, iş performansı, örgütsel vatandaşlık ve iş tatmini gibi örgütsel açıdan önemli olan faktörleri etkilemesi nedeniyle üzerinde en çok durulan örgütsel davranış konularından biridir. İş yaşamı açısından bağlılık kavramı ilk defa Becker tarafından incelenmiş ve kavrama “bilinçli bir taraf tutma davranışı” olarak yaklaşmak gerektiğini belirtmiştir (Gürbüz, 2006:58). Bağlılık, örgütsel gerekliliklerin ve kişisel deneyimlerin kesişiminde ortaya çıkan bir düşüncedir. Sosyal sistemler sistemik "ihtiyaçları" karşılamak için örgütlenirken, insanlar da kendilerini olumlu ve olumsuz, duygusal ve entelektüel olarak doyurmak için çaba içindedirler (Steers ve Porter, 1983: 443). Toplumsal düzen insanlar tarafından desteklendiğinden, örgütsel oluşumların bir sorunu da, organizasyon gereklerini aynı anda katılımcıların sadık, sevecen, adanmış ve itaatkâr sistemle olumlu bir şekilde ilgilenecekleri şekilde karşılamaktır. Böylelikle güven kazanan oluşumlar, örgütsel veya sistemik problemlere çözüm üretirler (Kanter, 1968). Bağlılık, kişilerin doğasını ve ihtiyaçlarını ifade eden çıkarlarını karşılarken sosyal olarak örgütlenmiş davranış biçimlerini yerine getirmeye bağlı hale gelmesi süreci olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte çok ve çeşitli sayıda bağlılık tanımı da mevcuttur ancak genel olarak üç temel bileşen olarak ortaya çıkmaktadır: Organizasyona yönelik duygusal bağlılık, organizasyondan ayrılmaya ilişkin algılanan maliyet ve organizasyonda kalmaya yönelik zorunluluk... Genel olarak araştırmacılar bağlılığı “duygusal bağlılık” olarak tanımlarken Kanter (1968), bireyin içinde bulunduğu grup için duygu ve duygulanım potansiyeli, kaynağı olarak tanımlamaktadır. (Meyer ve Allen, 1991:64). Meyer ve Allen (1991) örgütsel bağlılığa ilişkin geliştirdikleri çok boyutlu model ile önce iki daha sonra

ise üçüncü boyut ile genel kabul gören bir model geliştirmişlerdir. Bu modele göre, bağlılık, duygusal, sürekli ve normatif olmak üzere üç boyut üzerinden açıklanmıştır.

Çalışanların bağlılığı, örgüt kültürü ile yakından ilişkilidir. Erdem'in (2007) aktardığına göre; "... araştırmalar, bir göreve duyulan kalıcı bağlılığın, ancak doğal güdülerin güçlenmesine olanak verecek koşulların gerçekleştirilmesiyle sağlanabileceğini ortaya koymuştur. Bu demektir ki, insanların gerçekten bağlanabilmeleri için görevin bağlanmaya değer olduğuna inanmaları gerekmektedir." Ancak modern çalışma yaşamıyla beraber ortaya çıkan ilginç bir paradoks mevcuttur. Organizasyonlar rekabet avantajı kazanmak için artan oranda çalışma gücüne daha fazla bağlılık ihtiyacı duyarken verimliliği artırma adına gerçekleşen bir birçok tablo (küçülme, yeniden yapılanma, satışlar, birleşme gibi) çalışan bağlılığının altını oymaktadır (Meyer ve Parfyonova, 2010:283). Dolayısıyla, çalışanların bağlılığının doğasını, gelişimini ve sonuçlarını anlamak her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir.

1.3. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye, sosyal ilişkilerin ekonomik faaliyetleri nasıl etkilediğiyle ilgilenen bir kavramdır. "Sosyal" kavramı, sosyal sermayenin kaynaklarının tek başına bireylerde yer alamayacağını ifade ederken; "sermaye" kavramı, sosyal sermayenin, finansal sermaye, insan sermayesi gibi verimliliğe olumlu bir katkısı olduğunu ve diğer sermaye çeşitleriyle arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğunu göstermektedir. Sosyal ilişkilerin kalitesi ve niteliğini belirleyen sosyal sermaye, yarattığı işbirliği ve güven unsurlarıyla, toplumların gelişmesine ve ekonomik başarıya neden olmaktadır (Özdemir, 2008; Huvila vd., 2010: 298). Sosyolog Coleman sosyal sermayeyi, "insanların ortak amaçları için gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada çalışabilme yeteneği" olarak tanımlarken (Fukuyama, 1998:23), Fukuyama (1999); "insanlar arasındaki eşgüdümü ve işbirliğini teşvik eden ve içtenliğin hâkim olduğu normlar birliği" olarak tanımlamaktadır. Fukuyama, bu normlar birliğinin itici gücü olarak ve sosyal sermayenin birinci belirleyicisi olarak "güven" unsuruna dikkati çekmekte ve gönüllü işbirliğinde güven faktörünü ön planda tutmaktadır (Ören, 2007). Sosyal sermaye güvene dayanmakta ve onu karakterize eden ilişkiler, topluluklar, işbirliği ve karşılıklı bağlılıklar, makul bir güven düzeyi olmadan var olamamaktadırlar (Trigilia, 2001:429). Güven, örgütte işlem maliyetlerini azaltması, örgüt üyeleri arasında işbirliğinin sağlanması, özgeci davranışlara, fazladan geliştirilen rol davranışlarına yönelik gönüllülük yaratması, örgütsel kurallara uymayı kolaylaştırması ve çatışmaları azaltması gibi bir takım işlevleri de yerine getirmektedir (Ardahan, 2012:775).

Baykal ve Gürbüz (2016)'ün aktardığına göre, Burt (1997), sosyal sermayenin beşeri sermayeden etimolojik açıdan neden farklı olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Beşeri sermaye doğrudan insan üzerinden değerlendirilen sosyal sermaye insanlar arası ilişkilerle bir anlam bulmaktadır. Beşeri sermaye insan faktörünün bireysel özellikleriyle gelişirken, sosyal sermaye bu duruma bir fırsat yaratan kavram olarak doğmaktadır. Sosyal sermayenin kurum içi girişimcilik ile ilişkili olduğu alan yazında belirtilmektedir (Erbaşı, Sanioğlu, 2016).

2. Materyal-Metod

Bu bölümde sağlık kurumlarında gerçekleştirilmiş olan alan araştırmasının öncelikle önemi, amacı ve yöntemi ele alınmıştır. Ardından elde edilen bulgular yorumlanarak ulaşılan sonuçlar paylaşılmıştır.

2.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Örgütlerin yakın ve uzak amaçlarını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu temel itici güç olan insan kaynağına ait pozitif değişkenlerin inceleneceği bu çalışma ile örgütsel davranış alanına önemli bir katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Zehir vd. (2012) aktardığına göre; Akehurst vd. (2009) yüksek düzeyde bağlılık sergileyen bireylerin kurum içi girişimcilik düzeyini de artırdığını belirtmektedir. Ayrıca Mullins vd. (2001), girişimcilik ortamının çalışanlar arasında yüksek örgütsel bağlılık ortaya çıkardığını ifade etmektedirler. Benzer şekilde Wood ve arkadaşları (2008) kurum içi girişimciliğin duygusal bağlılıkla pozitif ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Taslimi vd. (2006) sosyal sermaye ile kurum içi girişimcilik arasında pozitif ilişki olduğunu çalışmalarında belirtmektedirler. Sosyal sermayenin artırılması kurum içi girişimciliği de artıracaktır. Aynı şekilde sosyal sermayenin inovasyonu da olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Bahsedilen literatür ışığında, Konya'da faaliyet gösteren kamu ve özel sağlık örgütlerinde çalışanların sergiledikleri kurum içi girişimcilik düzeyi ile sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık düzeylerini belirleyip karşılaştırılmasını amaçlayan çalışma bu yönüyle özgün değer taşımaktadır. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda geliştirilen araştırma hipotezleri aşağıda verilmiştir:

Hipotez 1. *Çalışanların sosyal sermaye düzeyi ile çalışılan sektör (kamu/özel) arasında anlamlı bir fark vardır.*

Hipotez 2. *Çalışanların örgütsel bağlılık/sadakat düzeyleri ile çalışılan sektör (kamu/özel) arasında anlamlı bir fark vardır.*

Hipotez 3. *Çalışanların kurumsal girişimcilik düzeyi ile çalışılan sektör (kamu/özel) arasında anlamlı bir fark vardır.*

Hipotez 4. *Çalışanların sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır.*

Hipotez 5. *Çalışanların kurumsal girişimcilik düzeyi ile sosyal sermaye düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır.*

Hipotez 6. *Çalışanların kurumsal girişimcilik düzeyi ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır.*

2.2. Yöntem

Araştırma betimsel nitelikte, kesitsel bir alan araştırmasıdır. Nicel desende geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla ölçeklerin kullanılacağı araştırmanın evrenini Konya'da faaliyet gösteren özel (Özel Medova Hastanesi, Kızılay Derneği Özel Ticaret Borsası Hastanesi) ve kamu hastanelerinde görev yapan çalışanlar oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak toplam 318 katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcıların 58 tanesi kamu, 260 tanesi özel sağlık kurumlarının

çalışanlarından oluşmaktadır. Aradaki farkın nedeni kamu hastanelerinde çalışan kişilerin çalışmaya katılma konusunda göstermiş oldukları çekincelerdir.

Çalışmada sosyal sermaye düzeyini belirlemek amacıyla Ardahan (2012) tarafından Türk toplumu için geçerliliği ve güvenilirliği tespit edilmiş olan Onxy ve Bullen (2000) tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Sermaye Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın iç girişimcilik kısmıyla ilgili olarak ise Çiğdem (2011)'in "Hizmet İşletmelerinde Çalışanların Kişilik Özellikleri ve İç Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" adlı çalışmasında Alpkan vd. 'den alıntıladığı 15 maddelik ölçek kullanılmıştır. Katılımcıların bağlılık düzeyini belirlemek amacıyla Örgütsel Sadakat Ölçeği (Aşkın, 2014) kullanılmıştır. Araştırma verilerini toplamak için kullanılan ölçekler araştırmacılar tarafından gerekli izinler alınarak, yüz yüze görüşme ile katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistik paket programı kullanılarak korelasyon analizi ve regresyon analizi yapılarak yorumlanmıştır.

2.3. Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmanın 1. 2. ve 3. hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan non-parametrik Mann Whitey-U testi sonucu Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Çalıştıkları Sektör ile Araştırma Değişkenlerine Ait Ortamalar Arasındaki Farka Ait Anlamlılık Testi Sonuçları

	Sektör	N	\bar{x}	Ss	MannWhitn y U
Örgütsel Bağlılık	Kamu	58	30,5757	18,53806	.000
	Özel	260	54,4639	9,16601	
Kurum İçi Girişimcilik	Kamu	58	34,4828	18,76469	.000
	Özel	260	57,6381	9,25839	
Sosyal Sermaye	Kamu	58	77,9524	24,48993	.000
	Özel	260	103,8228	12,48515	

Tablo 1'de de görüldüğü gibi katılımcıların çalıştıkları sektör ile örgütsel bağlılık, kurum içi girişimcilik ve sosyal sermaye düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Buna göre araştırmının 1. 2. ve 3. hipotezleri kabul edilmiştir.

Araştırmanın 4.5.6. hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Araştırma Değişkenlerine Arasındaki Korelasyon Testi Sonuçları

		Örgütsel Sadakat	Kurum İçi Girişimcilik	Sosyal Sermaye
Örgütsel Sadakat	Pearson Correlation	1		

Kurum İçi Girişimcilik	Pearson Correlation	,750**	1	
Sosyal Sermaye	Pearson Correlation	,560**	,644**	1

**p<0.01

Tablo 2’de görüldüğü gibi araştırma değişkenlerinden kurum içi girişimcilik ile örgütsel bağlılık arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Aynı şekilde sosyal sermaye ile örgütsel sadakat ve kurum içi girişimcilik arasında da yüksek pozitif korelasyon mevcuttur. Araştırmanın 4. 5. ve 6. hipotezleri bu bulgular doğrultusunda kabul edilmiştir.

Araştırma değişkenlerinden kurum içi girişimciliğe örgütsel bağlılık ve sosyal sermayenin etkisini belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi tablo 3 ve 4’te verilmiştir.

**Tablo 3: Kurum İçi Girişimciliğe Örgütsel Bağlılığın Etkisi
(Regresyon Testi Sonuçları)**

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	ss
1	,750	,562	,561	9,67803

Bağımlı Değişken: Kurum İçi Girişimcilik, **F= 408,126 p<,000**

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	16,158	1,926		8,391	,000
Örgütsel Bağlılık	,743	,037	,750	20,202	,000

Tablo 3’te görüldüğü gibi, örgütsel bağlılık kurum içi girişimcilik davranışı düzeyi üzerinde %75,0’lık bir etkiye sahiptir. Örgütsel bağlılık, çalışanların kurum içi girişimcilik düzeyini %56,2 oranında açıklamaktadır.

**Tablo 4: Kurum İçi Girişimciliğe Sosyal Sermaye Düzeyinin Etkisi
(Regresyon Testi Sonuçları)**

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	ss
1	,644	,415	,413	11,18262

Bağımlı Değişken: Kurum İçi Girişimcilik, **F=225,874, p<,000**

	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
	(Constant)	2,582	3,445		,749
Sosyal Sermaye	,513	,034	,644	15,029	,000

Tablo 4’te görüldüğü gibi, sosyal sermaye, kurum içi girişimcilik davranışı düzeyi üzerinde %64.4’lük bir etkiye sahiptir. Sosyal sermaye, çalışanların kurum içi girişimcilik düzeyini %41.5 oranında açıklamaktadır.

3. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma çalışanların kurum içi girişimcilik düzeyinin sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık düzeyinden etkilenip etkilenmediğini ve aralarındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca araştırmada kamu ya da özel sektör çalışanlarının bağlılık, sosyal sermaye ve girişimcilik düzeyleri arasında fark olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan analizler sonucunda kamu ile özel sektörde çalışan katılımcıların bağlılık, sosyal sermaye ve kurum içi girişimcilik düzeyleri arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Literatürde her üç değişkenin de yer aldığı bir çalışmaya rastlanılmamakla birlikte sosyal sermaye ve örgütsel bağlılık (Sayadi ve Hayati, 2014) ile örgütsel bağlılık ve kurum içi girişimcilik (Zehir vd., 2012; Wood vd. 2008) arasındaki ilişkileri ayrı ayrı inceleyen çalışmalara rastlanılmıştır. Burada elde edilen sonuçlar ile onlar arasındaki benzerliklere yer verilmiştir. Benzer şekilde Zehir vd. (2012) tarafından yapılan çalışma ile Wood vd. (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da kurum içi girişimcilik ile örgütsel bağlılık arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Araştırmanın değişkenlerinden olan sosyal sermaye ile örgütsel bağlılık arasında pozitif bir ilişki Sayadi ve Hayati (2014) tarafından yapılan çalışmada da tespit edilmiştir. Taslimi vd. (2006) tarafından yapılan çalışma ile Dehcheshmeh vd. (2017) tarafından yapılan çalışmalarda da sosyal sermaye ile kurum içi girişimcilik arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçları bu sonuçlarla tutarlılık göstermektedir.

Ancak bu sonucun diğer tüm koşullardan bağımsız olarak ele alınıp incelenemeyeceği düşünülmektedir. Çünkü girişimci ile iç girişimciyi birbirinden ayıran temel fark olan bireysel otonomi, kamu kurumunda çalışanlarda kurum politikaları ve kuralları göz önüne alındığında daha düşük düzeydedir. Bireysel inisiyatif tanıma ve sorumluluk verme kamu sektöründe özel sektör düzeyinde olamamaktadır.

Her ne kadar araştırma sonucunda, kurum içi girişimciliği örgütsel sadakat düzeyi, sosyal sermayeden daha fazla etkilediği ortaya çıkmış olsa da (Tablo 3 ve 4) kamu ve özel sektörde üretilecek çözümler farklılaşabilir. Kamu sektöründe hem sadakat hem de sosyal sermaye düzeyini artırmak amacıyla; çalışanların, bağımsız, yüksek motivasyonla üretkenliklerini sergileyebileceği bir iş ortamının yaratılması öncelikli öneme sahipken, özel sektörde mevcut olan performans değerlendirmeye dayalı üretkenlik artışını sürdürecektir çalışan bağlılığına gereken hassasiyet gösterilmelidir. Gerek kamu gerekse özel sektörde inovasyonu ve yaratıcılığı artıracak motivasyonel bir sistem oluşturulması örgütlerin sürdürülebilirliği adına önem taşımaktadır.

Sonuç olarak gerek kamu gerekse özel sektörde kurumsallaşma ile yakından ilgili olan iç girişimcilik ve sadakat olgularını etkilediği belirlenen sosyal sermayenin kurum lehine dönüştürülmesi için çalışanların kurum içi/dışı uyum ve işbirliğinin artırılması sağlanmalıdır. Diğer yandan bu araştırma, sağlık sektörü ile sınırlı olup bundan sonra yapılacak çalışmalar ile farklı sektörlerde sadakat, bağlılık, iç girişimcilik ve sosyal sermaye ilişkisine bakılması önerilmektedir. Dolayısıyla, nicelik ve nitelik olarak farklılaştırılmış örneklerle planlanacak çalışmaların daha genelleştirilebilir sonuçlara ulaşma imkânı sağlayacağı söylenebilir. Bunun yanı sıra bu araştırmanın kesitsel veri ile gerçekleştirilmiş olması, ölçeklerin doldurulmasında kişilerin kendi

değerlendirmelerinin esas alınmış olması, sonuçların değerlendirilmesinde bir diğer sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

AĞCA, V. ve Kurt, M. (2007). "Girişimcilik ve Temel Belirleyicileri: Kavramsal Bir Çerçeve", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29:83-112.

AĞCA, V. ve Kandemir T. (2008). "Aile İşletmelerinde İç Girişimcilik Finansal Performans İlişkisi: Afyonkarahisar'da Bir Araştırma", *Sosyal Bilimler Dergisi*, X(3):209-230.

ANTONCİC B. ve Hisrich, R. D. (2001). "Intrapreneurship: Construct Refinement and Cross-Cultural Validation" *Journal of Business Venturing*, Vol. 16, 495-527.

ARDAHAN, F. (2012). "Sosyal Sermaye Ölçeği Geçerlilik, Güvenirlilik Çalışması", *International Journal of Human Sciences* [Online]. (9)2, 773-789.

BAŞAR, M. ve Tosunoğlu, T. (2006). "Değer Yaratımında İç Girişimciliğin Değişen Boyutu: Bilgi Girişimcilerinin Rolü", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, Haziran.123-134.

BAYKAL Ş. ve Gürbüz, S. (2016). "Sosyal Sermaye ve Bireyler Arası Güven İlişkisinin Sosyal Ağ Analizi ile İncelenmesi", *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 77-91.

ÇİĞDEM, H.Y., (2011). Hizmet İşletmelerinde Çalışanların Kişilik Özellikleri Ve İç Girişimcilik Eğilimleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

DEHCESHMEH, F. N et al (2017). The Role Of Social Capital In Intrapreneurship Of Health Department Staff, *IAJPS*, 4 (12), 4739-4744.

ERBAŞI, A. ve Sanioğlu, Z. (2016). "The Mediating Effect Of Organization Depression In The Effects On Organizational Commitment Of Social Capital", *Balkan Journal of Social Sciences. International Congress of Management Economy And Policy*.

ERDEM, R. (2007). "Örgüt Kültürü Tipleri ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki: Elazığ İl Merkezindeki Hastaneler Üzerinde Bir Çalışma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ekim, 2(2): 63-79.

FUKUYAMA, F. (1998). Güven Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, İş Bankası Yay. Ankara.

HACISALİHOĞLU U. (2007). İç Girişimcilik İklimi Ve Kurumsallaşma Algısı İle İş Tatmini Ve Bağlılık Düzeyi Arasındaki İlişkiler, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Gebze.

İBRAHİMOĞLU, N. ve Uğurlu Ö.Y. (2013). "Kobilerde İç Girişimcilik ve Örgüt Kültürü İlişkisi: Sektörel Bir Araştırma", *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(1), 103-126.

KOZAK, M. A. ve Yılmaz, E. G. (2010). "Otel Yöneticilerinin İç Girişimcilik Algılamaları: Frigya Bölgesi Örneği", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* Prof. Dr. Hasan Işın Dener Özel Sayısı, 21(1), Bahar: 85-97.

- GÜREL, E.B.B. (2012). "İç Girişimcilik: Bir Literatür Taraması", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Haziran, 6: 56-75.
- GÜRBÜZ, S. (2006). "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İle Duygusal Bağlılık Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Bahar 2006, Cilt:3, Yıl:2, Sayı:1, 3:48-75
- HUVİLA, I., Holmberg, K., Ek, S. ve Widén-Wulff, G. (2010). Social capital in second life. *Online Information Review*, 34(2), 295–316.
- KANTER, R. M. (1968). "Commitment and Social Organization: A Study of Commitment Mechanisms in Utopian Communities", *American Sociological Review*, 33(4): 499-517.
- KURATKO, D. F., Montagno, R.V., Hornsby, J.S. (1990). "Developing an Intrapreneurial Assessment Instrument for an Effective Corporate Entrepreneurial Environment", *Strategic Management*, J. 11, 49–58.
- MEYER, J. P. ve Parfyonova, N. M. (2010). "Normative Commitment İn The Workplace: A Theoretical Analysis And Re-Conceptualization", *Human Resource Management Review*, 20 (2010), 283–294.
- MEYER, J. P. ve Allen, N. J. (1991). "A Three-Component Conceptualization Of Organizational Commitment". *Human Resource Management Review*, 1, 61–89.
- ONAY, M. ve Çavuşoğlu, S. (2010). "İşletmelerde Girişimcilik Özelliğini Etkileyen Faktörler: İç Girişimcilik", *Yönetim ve Ekonomi*, 17(1):47-67.
- ÖZDEMİR, A. (2008). "Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Yapılan Bir Alan Araştırması", *Anadolu University, Journal of Social Sciences*, 8(2): 81–102.
- ÖREN, K. (2007). "Sosyal Sermayede Güven Unsuru ve İşgücü Performansına Etkisi", *Kamu-İş*; 9(1):71-90.
- STEERS, Richard M., Lyman W. Porter (1983). *Motivation and Work Behavior*. McGRAW-HILL Book Company.
- SAYADI, E., Hayati, A. (2014). The Relationship between Social Capital and Organizational Commitment of Employees in Zanjan Education Organization: (A Case Study), *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, 3(5): 166-177.
- TASLİMİ, M.S., Monavarian, A., & Ashna, M. (2006). Relationship between social capital and organizational entrepreneurship. *Journal of Management Cultural*, 4(14):27-56.
- THORNBERRY, Neill (2001). "Corporate Entrepreneurship: Antidote or Oxymoron?", *European Management Journal*, Vol.19 (5), 526-533.
- TOSUNOĞLU, B. Tuğberk (2003). Girişimcilik ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişme Sürecinde Türkiye'nin Yeri, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

TRIGILIA, Carlo (2001). "Social Capital and Local Development", *European Journal of Social Theory*, Vol. 4 (4), 427-442.

WOOD C., Holt D., Reed T., Hudgens B (2008). Perceptions of corporate entrepreneurship in air force organizations: Antecedents and outcomes *Journal of Small Business and Entrepreneurship* 117-132.

ZEHİR, C., Müceldili, B., Zehir, S (2012). The Impact of Corporate Entrepreneurship on Organizational Citizenship Behavior and Organizational Commitment: Evidence from Turkey SMEs, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 58, 924–933.

TÜRKİYE'DE MEVSİMSEL İŞGÜCÜ HAREKETLİLİĞİ VE MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN ÇALIŞMA HAYATINDA KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİNİN İNCELENMESİ*

Bil. Uzm. Serdal AFŞAR*

Dr. Öğr. Üye. Mürşit İŞİK*

ÖZ

Tarım hiç şüphesiz Osmanlı Devleti'nden günümüz Türkiye'sine devletin en önemli ekonomik dinamiği ve halkında en önemli geçim kaynağı olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu araştırmalara göre 28 milyonluk istihdamın %23'ünü tarım sektörü oluşturmaktadır. Yaklaşık 6 milyon tarım işgücünün de yarısını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu tahmin edilmektedir. İstihdam oranına bakıldığında oldukça yüksek bir oran olan mevsimlik tarım işçilerine yönelik çalışma hayatına ilişkin hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğu görülmektedir. Aynı işi yapan tarım işçileri arasında bile gerek coğrafi gerekse cinsiyete göre ücret farklılıkları göze çarpmaktadır.

Araştırmanın amacı, Türkiye'deki mevsimlik tarım işçilerinin mevcut durumu ve yaşadıkları sorunlarının incelenmesi ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üretmektir. Bu amaç doğrultusunda mevsimlik tarım işçilerinin; ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, ücret ve çalışma koşullarının insan onuruna yakışır şekilde standartlaştırılması doğrultusunda öneriler sunulmaktadır.

Çalışmada üzüm toplama ve üzüm işletmelerinde çeşitli işlerde çalışmak için Manisa'nın Alaşehir ilçesine gelen mevsimlik tarım işçilerinin; demografik özelliklerini, yaşam koşullarını ve çalışma şartlarını ele alan bir alan araştırması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çalışanların demografik özelliklerine göre çalışma koşulları, barınma ve ulaşım sorunları arasında farklılıklara rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; Mevsimlik İş, Mevsimlik Tarım İş, Mevsimlik Tarım İşçisi, İstihdam

STUDIES OF SEASONAL LABOR MOBILITY AND SEASONAL AGRICULTURAL WORKER PROBLEMS ENCOUNTERED BY LIFE IN TURKEY: MANİSA / ALAŞEHİR EXAMPLE

ABSTRACT

Agriculture has undoubtedly been the most important economic dynamics since the Ottoman Empire to the present date of Turkey and has been the most important source of income of people. According to researches carried out by the Turkish Statistical Institute, agricultural sector constitutes the 23% of 28 million workers in Turkey. It is estimated that about half of the 6 million agricultural workforce is made up of seasonal agricultural workers. Regarding the employment rate, which has a very high rate, it is seen that the legal regulations concerning the working life for seasonal agricultural workers are inadequate. Even among the agricultural workers who do the same job, wage differences can be observed according to both geography and sex.

The aim of this study is to examine the current situation and the problems of the seasonal agricultural workers in Turkey and to offer solutions for the elimination of these problems. And for this purpose, to present proposals for the standardization of the transportation, accommodation, education, health, wage problems and working conditions of the seasonal agricultural workers in accordance with the human dignity.

* Bu makale, Serdal Afşar tarafından Dr. Öğr. Üyesi Mürşit İŞİK'in danışmanlığında hazırlanan "Türkiye'de Mevsimsel İşgücü Hareketliliği Ve Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar: Manisa/Alaşehir Örneğinin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Süleyman Demirel Üniversitesi, S.B.E. Çal.Eko.ve End.İlş.Anabilim Dalı, s_afsar45@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-0473-1551

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Çal.Eko.ve End.İlş. Bölümü, mursitisik@sdu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-9855-6290

In the study, a field research was done handling the demographic characteristics, living conditions and working conditions of the seasonal agricultural workers who came to the Alaşehir district of Manisa to work in various jobs in grape harvesting and foundations related to grape. According to the results of the research, depending on the demographic characteristics of the workers, there are differences among the working conditions, accommodation and transportation problems of them.

Keywords: Seasonal Job, Seasonal Agricultural Work, Seasonal Agricultural Worker, Employment

GİRİŞ

Dünya üzerinde tarımsal üretimin olmadığı bir ülke yoktur. İster gelişmiş isterse de gelişmekte olsun her ülkenin ekonomisinde tarımın yeri büyük rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayıdır ki nüfusun kırsal kesimlerde daha yoğun olduğu ve ekonomilerinde tarımın söz sahibi olduğu ülkeler tarıma daha çok önem vermektedir. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin tarım ve tarıma dayalı sanayiye doğru yoğunlaştıkları görülmektedir. Tarıma dayalı sanayileşmenin gelişmesi sadece istihdam bakımından değil, ekonominin bütünü içinde büyük önem kazanmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllar sonrasında tarımda makineleşmeden dolayı tarım ve buna paralel olarak tarıma dayalı sanayileşme hızla gelişmeye başlamıştır. Bu hızla gelişmelerden sonra kırsal kesimlerden şehirlere doğru bir göç akımı başlamıştır. Tarımda ki bu makineleşme ve sanayileşmenin yanı sıra; kırsal kesimlerdeki nüfus artışı, işsizliğin artması, toprakların miras yoluyla parçalanması ve toprak bütünlüğünün bozulmasını da göçün sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Bu trend ile birlikte kırsal kesimden göçlerin yanında mevsimlik göçler de hızla artmaya başlamıştır. Mevsimlik tarım göçü; insanların kendi memleket veya şehirlerin de iş bulamadıklarından dolayı yılın belli mevsimlerinde ya da aylarında başka şehir veya bölgelere göç etmesidir. Mevsimlik tarım işçileri yoğun olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden ortalama 3 ile 4 ay arasında genellikle bahar ve yaz ayları göç etmektedirler. Mevsimlik tarım işçileri göçlerini büyük çoğunlukla Ege Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Orta Anadolu Bölgesi olarak gerçekleştirmektedirler. Üzüm, zeytin, fındık, şekerpancarı, soğan, kayısı ve pamuk çapalama, toplama, kurutma işçiliği olarak yapılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri; kaldıkları yerler, çalışma ortamları, çalışma saatleri, ulaşım, çocuk işçilerin çalıştırılması ve ücret konusu gibi birçok problemle karşı karşıyadır. Kaldıkları yerler bakımından genellikle toplu şekilde kaldıkları için banyo, tuvalet vb. gibi ortak kullanım alanlarının temiz olmaması ve sağlıksız olması hastalıklara davetiye çıkarmaktadır. Aynı zamanda hastalıklara yol açan bir başka faktör ise içme ve kullandıkları suyun çok da hijyenik olmayışıdır. Tarla veya bahçelere gidiş dönüşlerde kullandıkları minibüs, traktörlerin taşıma yönetmeliklerine uygun olmaması; açık alanda çalışan işçiler için uzun süre güneşin altında çalışmaları, aynı işi yapan işçilerin coğrafi ya da cinsiyete göre ücret farklılıklarının olması da mevsimlik işçilerin karşılaştıkları sorunlardan sadece birkaçı durumundadır.

Bu araştırmanın amacı; Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik sorunlarını ve çalışma koşullarına ilişkin sorunlarını belirlemek ve bu sorunlara çözümler bulmaya çalışmaktır. Ayrıca mevcut durumda mevsimlik tarım işçilerini konu alan kanunları, genelge vb. yasal düzenlemeleri mercek altına almaktır. Daha sonra sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Çünkü; Türkiye tarım sektörü yönünden oldukça gelişmiştir. İstihdam oranına da bakıldığında tarım sektörü yaklaşık olarak %22 civarındadır ve istihdam da söz sahibidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları sorunların incelenmesini ve bu işçilerin yasal olarak durumlarını ele alan bu tez üç bölümden oluşmaktadır; birinci bölümde göç

ve göçün türleri kavramları, ikinci bölümde Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin göç etme sebepleri, karşılaştıkları sorunlar, rakamsal göstergeler açıklanmaya çalışılmış, üçüncü bölümde ise Manisa/Alaşehir ilçesine üzüm toplamak için gelen yaklaşık 300 civarı mevsimlik tarım işçilerinin 150 tanesi ile; ulaşım, beslenme, barınma, eğitim, ücret ve çalışma süreleri ile ilgili olarak bir saha araştırması yapılmıştır.

1.GÖÇ KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1.Göç Kavramı

Emek, bir sonuç elde etmek, bir sonuç ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik olarak da tanımlanabilen çalışma kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Ancak çalışma kavramının dönüm noktası sanayi devrimi ile olmuştur. Modern anlamda çalışma kavramı ücret karşılığında girilen iş ilişkisi sonucunda emeğin ifası olarak tanımlanabilmektedir. Çalışma kavramı, sanayi devrimi öncesi aşağılanma, modernleşme sürecinde ayıpların en büyüğü olan aylaklıktan kurtulma, daha sonrada yaşamın sürdürülebilmesi için tüm bireylerin yapması gereken çalışmalar olarak algılanan kavramdır. Çalışma kavramı bir maksat ile yapılır. Modern anlamda geçinmek amacıyla para karşılığında yapılan çalışmadır. Çalışma kavramında temel nokta iktisadi ve ticari hayata ait faaliyetlerdir (www.tdk.gov.tr, e.t. : 10.11.2017- Önsal, 2017: 221).

Genel olarak faydalı olan ve belirli bir maksadı gerçekleştirmek için yapılan tüm faaliyetler anlamına gelen çalışma kavramı, insanların sosyal iş bölümü çerçevesinde yerine getirdikleri, karşılığında ücret alsın veya almasın, üretime dolaylı veya dolaysız katkısı olan bedeni veya zihni her türlü faaliyettir. Çalışma, insanların belirli bilgi, beceri ve kabiliyetleri belirli bir gayeyi gerçekleştirmek için yapılan, hem kendilerine hem de çevredekilere bazı faydalar sağlayan bedeni-zihni tüm aktiviteler olarak da tanımlanabilmektedir. Ek olarak çalışma, çalışana toplum içerisinde bir mevki, prestij, maddi imkanlar, statü ve anlamlı faaliy Çalışma kavramı, farklı bilim ve yaklaşımlara göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Buna göre (4857 Sayılı İK, m.8-Seyyar, 2008: 74):

Çalışma sosyolojisinde çalışma; bu çalışma kavramında ücretli çalışma anlaşılır. Buna göre çalışma belirli bir ekonomik çerçevede başkası için değer üreten etkinliktir. Dolayısıyla ekonomik açıdan çalışma esas itibariyle ödüllendirilmiş veya ücretlendirilmiş emek veya iş demektir. Günümüz modern çalışma hayatında kabul edilen tanımdır. Gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatlara göre iş ilişkisi bir tarafın iş göreme edimini diğer tarafın ise ücret ödenmesini bünyesinde barındıran ilişkidir. Bu noktada işçi tarafından sözleşmeye konu olan unsur bağlılık iken işveren tarafından ise ücret unsuru olmazsa olmazları teşkil etmektedir. Bir başka ifadeyle modern anlamda çalışma da ücret olmazsa olmaz unsurdur.

İnsancıl yaklaşımla çalışma; işin, insanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri için bir vasıta. İş birçok çalışan tarafından insanların kendilerini ifade edebilecekleri, geliştirebilecekleri ve yeni şeyler arayabilecekleri bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple insan kaynakları yönetimi açısından iş, insanın bütün kapasitelerini kullanmasına izin verecek şekilde tasarlanmalı, zenginleştirilip, anlamlandırılmalıdır.

Çalışma kavramını genel anlamda endüstri öncesi ve sonrası dönemlere göre sınıflandırmak mümkündür. Endüstri devrimi öncesi çalışma; güvenlik, barınma ve fizyolojik ihtiyaçların karşılanması karşılığında gerçekleştirilen fiili düzenlemelerden uzak bir şekilde sahip iken, buhar gücünün icat edilmesi ile 17. Yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren İngiltere’de ortaya çıkan endüstri devrimi çalışma kavramını baştan sona değiştirmiştir. Bahsi geçen döneme kadar toprak sahiplerinin yanında serf olarak çalışan bireyler ortaya çıkan işgücü gereksinimi ile sanayi kentlerine göç

etmişler, bu sanayi kentlerindeki fabrikalarda ücretli işçi olarak çalışmaya başlamışlardır. Söz konusu işçi sınıfı bu olaylar silsilesi olarak yeni bir sınıf olarak doğmuştur. Modern anlamda çalışma kavramının ve yeni bir sosyal sınıfın ortaya çıkmasının kıvılcımı endüstri devrimi ile meydana gelmiştir.

Göç insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel sebepler gibi faktörlerle başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilmektedir. Göç olgusu, insanlığın en eski tarihinden bu yana süregelen ve gelecekte de devam edecek olan dünyanın her yerinde görülebilecek bir olaydır (Koçak-Terzi, 2012: 163).

Sosyal ve ekonomik bir olay olarak göç, göç eden bireylerin yaşamını, etkilediği gibi bireylerin ayrıldıkları ve içine girdikleri topluluklarda da sosyal, kültürel ve ekonomik bir takım değişikliklere neden olmaktadır. Göçün dışsalıkları olarak kavramlaştırılabilecek bu olgunun, işgücü piyasalarına da yansması kaçınılmazdır. Göç ve işgücü piyasaları birbirlerini karşılıklı olarak etkilemektedir. Küreselleşme ile yaygınlık kazanan yeni üretim biçimleri de bu etkileşime farklı boyutlar kazandırmaktadır (Bahar-Bingöl, 2010: 44).

Günümüzde göçün nedenlerini ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel nedenler olmak üzere üçe ayırmak mümkündür. Ekonomik sebeplerle ortaya çıkan göç sanayi devrimi ile ivme kazanmıştır. Daha iyi gelir amacı ile gerçekleştirilen bu göç türü Türkiye’de özellikle 1950’li yıllarda yoğunlukla görülmüştür. Siyasal sebeplerle yapılan göç ise ziyadesiyle zorunlu sebeplerle (iltica) gerçekleştirilmektedir. Ülkeler arasındaki anlaşmalar veya ülke içi durumlar (terör, OHAL) gibi bu göç türünü tetikleyen en etkili unsurlardır. Üçüncü sebep olan sosyo-ekonomik sebepler ise günümüzde göçün en sık görülen sebeplerinden bir tanesini teşkil etmektedir. Daha iyi yaşam imkânlarına kavuşmak amacıyla gerçekleştirilen bu göç türü gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde yoğunlukla görülebilmektedir.

1.2.Göç Türleri

Multi yönlü etkilere sahip olan göç kavramı iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç aynı ülke vatandaşlarının ülke sınırları içerisinde farklı sebeplerle meydana getirdikleri yer değişiklikleri iken, dış göç ise ülke vatandaşlarının bahsi geçen sebepler dolayısıyla ülke dışına çıkmaları ve göçün hedefinin kaynak ülkeden farklı bir ülke olması anlamına gelmektedir. Her iki türünde ortaya çıkardığı sonuçları farklılık arz etmektedir.

1.2.1.İç Göç

Genel olarak kaynak ülke içerisinde kırsal kesimden kentlere gerçekleştirilen hareketlerdir. Ana sebep genel olarak kentlerdeki çekici güç olarak kabul gören sosyo-ekonomik fırsat ve imkânlardır. Bu noktada kırsal kesimlerdeki itici faktör olan olumsuzlukların çekici faktörleri aşması durumunda iç göç meydana gelmektedir.

İç göç şu sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Seyyar, 2008: 154).

- Kırsal kesimlerde, nüfusun hızla artmasıyla geçim kaynaklarının yetersiz kalması,
- Tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi ve tarımsal verimin azalması,
- Tarımda makineleşmeyle işsizliğin artması,
- Erozyonla tarım topraklarının daralması veya veriminin azalması,
- Kırsal kesimlerde eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerin yetersiz olması,
- Şehirde iş olanaklarının daha fazla olması,
- Kuraklık, deprem, sel, çığ ve heyelan gibi doğal afetler.

İç göçün sonuçları maruz kalan hedefin alt yapısı ve göçe hazırlığına göre değişebilmektedir. Yeni işgücünün kazanılması, tüketimin artmasına bağlı olarak ekonomik gelişmeler görülebileceği gibi, alt yapı yetersizlikleri, aşırı nüfus artışı, işsizlik, suç oranlarının artması, dengesiz nüfus dağılımı, çarpık kentleşme, çevre kirliliği gibi olumsuzluklar iç göçler ile ortaya çıkabilmektedir.

Türkiye’de iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılan göç çeşitlerinden iç göçler kendi içlerinde, mevsimlik göçler, sürekli göçler, emek göçleri ve zorunlu-gönüllü göçler olmak üzere dörde ayrılabilir (Koçak-Terzi, 2012: 169).

Mevsimlik göçler, insanların her yıl belirli aylar içerisinde buldukları ortamdaki başka bir ortama çalışmak, gezmek ya da dinlenmek için bir süreliğine gitmeleri olayına mevsimlik göç denilmektedir. Mevsimlik göçlerde kişiler yılın belirli zamanlarında iki veya daha fazla mekânda yer değişikliği yapmaktadırlar. Mevsimlik göçün yaşanması durumunda birden fazla sosyal ve kültürel yapıyı iç içe yaşama durumu söz konusudur (Sağlam, 2006: 34).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin varlığı, kapitalizmin kırsal alanlarda gelişmesi ile birlikte takip edilebilmektedir. Çukurova’da pamuk üretiminde başlayan süreç, bugün tüm ülkede neredeyse bütün ürünlerin hasat dönemlerini içine alacak şekilde devam etmektedir. Uzun sayılabilecek bu zaman içerisinde birbirinden farklı bölgeler veya şehirler mevsimlik tarım işçisi göçü vermiştir. Örneğin, İç Anadolu’nun köylerinden Çukurova’ya veya Ege’nin dağlık köylerinden pamuk hasadı yapılan ovalarına mevsimlik işçi göçleri olmuştur. Ancak, 1950’li yıllar Türkiye’nin kırsal alanı için en önemli dönüm noktasıdır. Tarımda makineleşme ile başlayan, daha fazla arazinin tarıma açılması, çiftçiler arasında eşitsiz dağıtılan zirai krediler ve daha pek çok işaretle birlikte kapitalist üretim yapısının kırsal alanda hâkimiyetini ilan ettiği önemli bir dönemdir. Süreç kırsal alanların üretim yöntemlerini ve ilişkilerini olduğu kadar, neden olduğu kitlesel göçlerle kentsel yaşamı yeniden dönüştürmüştür (Çınar, 2012: 32).

Mevsimlik işçilik ise özetle işgücü açığının karşılanmasına yönelik farklı bir bölgeden mevsimlere dayalı olarak başta tarımsal üretim olmak üzere birçok iktisadi faaliyet alanında gerçekleşen bir işçilik biçimi olarak görülmektedir. Burada mevsimlik işçilik iki ayrı bağlamda dikkate alınmaktadır. Bunlardan biri gezicilik diğeri ise geçiciliktir. Her iki niteliğin de ortak yanı formel bir ekonomi dışında kalıyor olmasıdır. Bu yönü, tarımda gerçekleşen küçük üreticilik, geçimlik tarım işçiliği, ücretli tarım işçiliği ve ücretsiz aile işçiliğinden mevsimlik işçiliği ayıran en önemli özelliğidir. Formel bir ekonomi dışında kalmak işgücü piyasası verileri içinde değil işgücü piyasasına dâhil olmayanlar içine girmektedir. Yani geçici tarım işçiliği, mevsimlik işçilik biçimsel olmayan bir ekonominin önemli unsurları arasındadır (Çınar-Lordoğlu, 2011: 420).

Yapılan tanımlamalar neticesinde mevsimlik tarım işinin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilmektedir (The World Bank, 2014: 17-18):

- *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibarıyla sigortasız bir iştir:* Kamu ve özel işletmelerde çalışan daimi tarım işçileri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na göre zorunlu sigortalı iken, 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’nda mevsimlik tarım işçilerini içeren geçici tarım işçileri kategorisinin sosyal güvenliği, isteğe bağlı ve işçilerin kendi prim ödemeleri esasına dayalı olarak düzenlenmiştir. Bu durum, mevsimlik tarım işçilerinin büyük ölçüde sigortasız olmalarına yol açmaktadır.

- *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibarıyla mevsimlik bir iştir:* Tarımsal faaliyetlerin en temel iktisadi niteliği mevsimlere bağlı bir değişimi bünyesinde barındırmasıdır. Tarımsal üretim de istihdam edilen işgücü de bu sebeple mevsimlere bağlı olarak bu sürece katılmaktadırlar.

• *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle göç edilen bir iştir:* “Mevsimlik” göç etme olgusu tarımda mevsimlik işgücü ihtiyacının oluşundan kaynaklanmaktadır. Çok sayıda işçiye kısa süreli (mevsimsel) ihtiyaç duyulması Türkiye’de tarımın makineleşmesi ile açıklanmaktadır. Tarımsal üretimin belli bazı aşamaları makineleşmediği için bu alanlarda işgücüne ihtiyaç duyulmaya devam edilmektedir Türkiye tarımında emeğin bolluğu bazı işlerin makineleşmesini ekonomik olmaktan çıkarmaktadır. Fakat tarımda bu tür kısa süreli işlerin hala var olabilmesi makineleşme ya da ürün özelliğinin yanında bir de bu işlerde çalışmak isteyen emeğin miktarına bağlıdır.

• *Mevsimlik tarım işçiliği genel itibariyle geçici bir iş değildir:* Mevsimlik tarım işçilerinin ücretlerinin çok düşük olması, işi belirli bir süre yapıp sonrasında vazgeçmeye olanak tanımamaktadır. Ayrıca ücretlerin düşüklüğü ve tarım alanlarında aile üyelerinin tümünün yapabileceği işlerin olması çocuk emeğinin de kullanılmasına yol açmakta, mevsimlik tarım işçiliği kalabalık ailenin tüm üyeleri ile katıldığı, ailece yapılan bir işe dönüşmektedir. Düşük ücret, göç ve tarım alanlarında yaşama çocuk ve kadınların sürece dâhil edilmesine yol açmakta, aileler tüm üyeleri ile birlikte yoksullukla baş etmeye çalışmaktadır. Bu da beraberinde yeni kuşakların eğitim, beceri sorununu ve kadınların da ciddi sağlık sorunlarını üretmekte ve işin hem aynı kuşakta hem de kuşaklararası aktarılmasına yol açmaktadır. Bu niteliklerine rağmen mevsimlik tarım işi bir “iş” ve bu alanda çalışanlar ise “işçi”dir. Modern tarımsal yapı içinde bulunmaları ve böyle bir yapının ürünü olmaları, diğer taraftan da yıllık gelirin belirleyici kesimini ücret geliri olarak elde etmeleri dolayısıyla bu kesimin işçi sayılması gerekmektedir.

1.2.2.Dış Göç

Dış göç hedef ülkenin kaynak ülkeden farklı olduğu göç türüdür. Göçmenlerin yaşadıkları ülkelerden zorunlu veya isteğe bağlı olarak iç göçteki sebeplere benzer olarak kısmi veya sürekli olarak yer değiştirmeleridir.

Dış göç, fertlerin veya grupların geçici veya sürekli olarak herhangi bir yabancı ülkede geçimini temin etmek ve çoğu kez aile fertleri ile birlikte hedef ülkede yaşamak maksadıyla kendi vatanlarını zorunlu veya gönüllü olarak terk etmeleri olarak tanımlanabilmektedir. Dış göç bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan zorunlu veya gönüllü göç hareketidir. Dış göçün göçü veren ve alan ülkeler açısından bir takım fayda ve zararları mevcuttur (Seyyar, 2008: 99).Dış göçün ortaya çıkış sebepleri şu şekilde sıralanabilmektedir (www.hurbilgi.com.)(16.11.2017).

- Uluslararası antlaşmalarla yapılan nüfus değişimleri,
- Ekonomik etkinliklerle emek göçleri,
- Çeşitli dini, sosyo-kültüre, siyasi veya ekonomik sebeplerle ortaya çıkan zorunlu göçler,
- Savaş veya çatışmalar,
- Doğal afetler, şeklinde sıralanabilmektedir.

2. TÜRKİYE’DE MEVSİMSEL TARIM İŞÇİLERİNİN GÖÇ ETME SEBEPLERİ, KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

2.1. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göç Etme Sebepleri

Göç ifadesiyle ilgili değişik tanımlamalar mevcuttur. Genel kabul gören kısa tanım “mekân (yer) değiştirme” olarak bilinir. İnsanları göçe zorlayan birçok unsur vardır; ama en ağır basanı geçim sıkıntısıdır. Geçimlerini sağlayamadıkları için göç etmek durumunda kalırlar. Mevsimlik tarım işçileri de geçimlerin sağlayabilmek için doğduğu memleketlerini ortalama 3-4 ay bırakarak göç ederler. Yaşadıkları bölgedeki

ekonomik koşullar, yaşam standartlarının düşük olması, kırsal kesimdeki nüfusun hızla artışı ve toprakların miras yoluyla bölünüp azalması insanları göçe zorlayan nedenlerden bazılarıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadıkları bölgeler genellikle ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerdir. Mevsimlik tarım işçilerinin göç etme sebeplerini maddeler halinde sıralarsak;

- Yaşadıkları bölgelerdeki hızlı nüfus artışı.
- Miras davalarından dolayı tarım arazilerindeki daralma.
- Sulama imkânının kısıtlı olmasından dolayı toprakların verimsizleşmesi.
- Teknolojideki gelişmelerden ötürü tarımda makineleşmenin artması ve buna bağlı olarak işgücüne olan ihtiyacın azalması.
- Kırsal kesimlerdeki işsizliğin artması.
- Sosyal problemler eğitim, sağlık gibi hizmetlerin yetersizliği gibi birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlere bağlı olarak ülke yapısında bazı sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunları şu şekilde sıralayabiliriz;
- Ülke genelindeki nüfusun dengesiz dağılması
- Yatırımlarda meydana gelen dengesizlikler
- Plan programsız gelişigüzel kentleşme
- Alt yapı sorunları
- Göç veren bölgelerde tarım arazilerini boş kalması ve hayvancılığın gerilemesi gibi sorunlar.
- Göç alan; sanayisi gelişmiş veya tarım sektörü bakımından elverişli ve iş imkânlarının olduğu bölgelerde gecekondulaşmanın artması

Bu sorunların yaşanmaması için insanların yaşadıkları bölgelerde imkânların yeterli olması gerekir. Modern tarım araçlarını kullanabilmeleri, ulaşım, eğitim, haberleşme, gibi alanlarda gerekli iyileştirici çalışmalar yapılmalıdır. Burada en büyük iş hükümetlere düşmektedir. Gerekli yatırımlar yapılmalı, teşvikler sağlanmalıdır. Çünkü kimse doğup büyüdüğü toprakları keyfinden dolayı bırakıp gitmek istemez ama bazen yetersiz imkânlardan dolayı kendileri göçmek zorunda kalırlar. Zaten başka bir alternatifleri de yoktur (www.bilgiustam.com.)(22.10.2017).

2.2.Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşadıkları Sorunlar

Türkiye bir tarım ülkesi olmasına rağmen tarım işçilerini korumaya yönelik yeterli düzeyde çalışmanın ve yasal düzenlemelerin olmadığı ortadadır. İş hukuku çerçevesinde baktığımızda mevsimlik işlerde işverenlerin işçilerine karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu da birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Yaşam alanlarındaki olumsuzluklar (sağlıksız barınaklar, temiz içme-kullanma suyunun olmayışı, yaşam alanında biriken atıklar, sağlıksız tuvalet ve banyo, gıda yetersizliği vb.), yaptıkları işin gerçekleşmesi sırasında maruz kaldıkları sorunlar (uzun çalışma saatleri, tarım ilacı, tozlar, güneş, gürültü, ısı etkisi) ve sağlık sorunları (kazalar ve yaralanmalar, böcek sokmaları, güneş çarpması vb.) ile temel insan hakkı olan hizmetlere (sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler) de ulaşamama nedeniyle mevsimlik tarım işçiliği tarım sektörünün en zor çalışmak şeklidir (Yıldırak ve diğerleri, 2003: 47).

- Ekonomik Sorunlar
- Ücrete Dayalı Sorunlar
- Sosyo-Kültürel Sorunlar
- Eğitime İlişkin Sorunlar
- Barınma Sorunları
- Ulaşım Sorunları
- Beslenme Sorunu

- Çocuk ve Kadın İşçilere Yönelik Sorunlar
- Çalışma Hayatına İlişkin Sorunlar
- İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin Sorunlar
- Sosyal Güvenlik ile İlgili Sorunlar
- Aracı İlişkileri Sorunları

2.3. Türkiye'de Mevsimlik Tarım İşçileri Göçüne Yönelik Göstergeler

Mevsimlik tarım işçilerinin nüfusuyla ilgili araştırmalar sağlık hizmetlerinin planlanmasında ve mevcutta olan hizmetleri ölçmede nüfus sayımı önemli bir kriterdir. Aşağıda mevsimlik tarım işçileri ile ilgili nüfus yapısına dair bazı istatistiksel veriler verilmiştir, (www.tuik.gov.tr.) (25.09.2017).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi nüfusunun yaklaşık %10'u 5 yaş altında, %40'ı 14 yaş ve altında, %2,2'si ise 65 yaş ve üzerindedir.

Türkiye geneli ile kıyaslandığında 14 yaş ve altı nüfus yaklaşık 1,5 kat daha fazla iken, yaşlı nüfus 4,1 kat daha azdır.

Ortanca yaş kadınlarda 18, erkeklerde 17 iken, Türkiye genelinde kadınlarda 30, erkeklerde 29'dur. Nüfusun yarısı 18 yaş ve altındadır.

Cinsiyete göre dağılım incelendiğinde % 49,7'si (3561) kadın, % 50,3'ü (3603) erkektir.

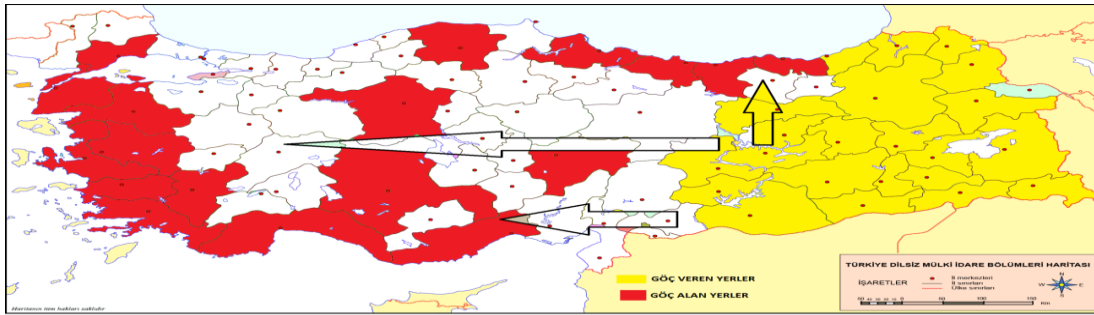
Kentsel alanda ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,7 iken, mevsimlik tarım işçilerinde 6,8'dir.

Türkiye genelinde kaba doğum hızı ‰ 16,9 toplam doğurganlık hızı 2,07 iken; mevsimlik tarım işçilerinde kaba doğum hızı ‰ 39,5 toplam doğurganlık hızı 4,94'tür. Bebek ölüm hızı Türkiye genelinde 1.000 canlı doğum başına 10,8 iken mevsimlik tarım işçilerinde 59'dur.

Türkiye genelinde özür lülük oranı %12,29 iken mevsimlik tarım işçileri için bu oran %13,8'dir.

Türkiye'de TÜİK Mayıs 2015 verilerine göre 5 milyon 820 bin olan tarım iş gücünün yarıya yakını mevsimlik işçilerden meydana gelmektedir. İstihdam edilenlerin %21,3'ü ise tarımsal faaliyetlerde çalışmaktadır (https://www.evrensel.net) (25.09.2017).

Şekil 1. Mevsimlik Tarım İşçilerinde Göçün Yönü

Kaynak: www.tuik.gov.tr.(25.09.2017)

Türkiye'de tarım sektöründe çalışanlar açısından durum değerlendirildiğinde; mevsimlik tarım işçilerinin çoğunlukla aileleri ile birlikte çalıştığı görülmektedir. Çapalama, toplama gibi yoğun işgücü gerektiren işler olduğu gibi; elma, zeytin, üzüm, şekerpancarı, patates, soğan fındık, kayısı, turunçgiller toplama/satış için hazırlama ile örtü altı ürün yetiştiriciliği vb. gibi işlerde çalışmaktadırlar. Yukarıdaki şekil

incelendiğinde özellikle göçün yönü Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan başlayıp; İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz illerine doğru yaygın bir biçimde mevsimlik tarım göçü olduğu görülmektedir.

2013 yılında yapılan "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması" sonuçlarına göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarımda çalışan nüfusun yaklaşık %20'si tarımsal üretimin yoğun olduğu İç Anadolu, Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgelerindeki ill ortalama 4-7 ay tarım alanlarında çalışmak için göç ederken, yaklaşık %20'si de ikamet ettikleri ya da komşu ilin tarım alanlarında çalışmaktadırlar (Harran Üniversitesi Tarımda İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulama ve Araştırma Merkezi; GAP Tarımda Çalışanların Sağlığı Araştırması, 2013, Şanlıurfa).

3. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ARAŞTIRMASI: MANİSA/ALAŞEHİR ÖRNEĞİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye ekonomisine bakıldığında tarım sektörü ve tarımsal işgücünün önemli ölçüde olduğu bir yere sahip olduğu görülmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerde 6 milyona yaklaşan bir istihdam söz konusudur. Bu tarımsal faaliyetlerdeki istihdam da mevsimlik tarım işçileri de önemli bir konuma sahiptir. Fakat mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının belirlenmesi ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri yetersiz kalmaktadır. Araştırmanın amacı; mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarına incelemek, bu sorunları tespit edip; insan onuruna yakışacak şekilde çalışmalarını sağlamak için sorunların çözümlerine ilişkin verileri ortaya koymak ve çözüm önerileri sunmaktır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bütün mevsimlik tarım işçilerine ulaşamadığı için örneklem yoluna gidilmiştir. Çalışanlara yüz yüze anket uygulanmıştır. Ulaşılan tüm gözlemlerden elde edilen anketler geçerli olup bu sayının istatistiksel olarak hangi güven aralığı ve hata payına karşılık geldiğine bakılmıştır. Ana kütlede 300 mevsimlik tarım işçisi bulunmaktadır. Anketler ise 150 kişiye yapılmıştır. Bu örneklem de, %95 güven aralığında, %5,55 hata payına karşılık gelmektedir. Güven aralığının %95 kabul edildiği durumda hata payının %5'e çok yakın olması yeterli görülmüş ve toplanan veriler örneklem olarak kabul edilmiştir.

3.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada 6 farklı hipotez kurulmuştur. İlk olarak sosyo-ekonomik koşullar ile memnuniyet boyutları (yaşam, gelir, iş) arasında ayrı ayrı ilişki hipotezleri kurulmuş ve test edilmiştir. Daha sonra sosyo-ekonomik koşulların memnuniyet boyutlarını etkileyip etkilemediğini, etkiliyorsa ne ölçüde etkilediğini bulmak amacıyla dört tane etki hipotezi kurulmuştur. Bu bağlamda kurulan hipotezler aşağıdaki verilmiştir.

H10: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H1₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi yoktur.

H2₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi vardır.

H₃₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

H₃₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.4. Araştırmanın Ölçeği ve Kısıtları

Bu tez araştırmasında yer alan Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler de yaşam, gelir ve iş olmak üzere 3 boyut altında toplanmaktadır. Kaya ve Özgülnar (2015) tarafından yapılmış çalışmada kullanılan ölçek formu geliştirilerek araştırmaya entegre edilmiştir.

Bu araştırma aşağıda yer alan sınırlılıklar kapsamında gerçekleştirilmiştir:

Yapılan araştırma sadece Manisa ilinin Alaşehir ilçesinde gerçekleştirilmiştir.

Tüm çalışanlara ulaşılamadığı için ana kütle üzerinden örneklem çekilerek 150 kişi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışanlardan sadece mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan işçilere uygulanmıştır.

3.5. Tanımlayıcı Bulgular

Ankette 5'li Likert tipi ölçekle ölçülen Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin sunulan ifadelere güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinde bulunan 7 ifadenin ve 3 faktörünün Cronbach's Alpha Katsayısı Tablo 1 te verilmiştir.

Tablo 1. Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeğinin Cronbach's Alpha İç Tutarlılık Katsayısı

	Cronbach's Alpha Değeri	Madde Sayısı
Yaşam Koşulları İle İlgili Memnuniyet Ölçeği	,790	7
Faktörler		
Yaşam	,751	3
Gelir	,681	2
İş	,696	2

Araştırmanın 7 maddelik Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin iç tutarlılığı incelendikten sonra $\alpha = 0,790$ güvenilirlik değeri elde edilmiştir. Buna göre kullanılan ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu gözlenmektedir ($0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilir).

Tablo 1 de Yaşam Koşulları ile İlgili Memnuniyet Ölçeğinin faktörlerine ilişkin güvenilirlik değerleri incelenmesi de önemlidir. Yaşam 0.751, gelir 0.681 ve iş 0.691 şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tüm boyutlar oldukça güvenilir olduğu ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Demografik Bulgular

Değişkenler	Alt Değişkenler	F	%
Cinsiyet	Kadın	82	54,7
	Erkek	68	45,3
Medeni durum	Bekâr	44	29,3
	Evli	106	70,7
Yaş grupları	18 ve altı	1	0,7
	19-30	101	67,3
	31-40	44	29,3
	41-50	3	2,0
	50+	1	0,7
Eğitim düzeyi	Okur Yazar Değil	2	1,3
	Okur Yazar	27	18,0
	İlkokul Veya Ortaokul	102	68,0
	Lise	19	12,7
Çalışma Süresi	0-5 Yıl	80	47,1
	6-10 Yıl	32	18,8
	11-15 Yıl	20	11,8
	16-20 Yıl	12	7,1
	21 Yıl ve Üstü	26	15,3
Meslek	Yok	113	75,3
	Serbest Meslek	25	16,7
	Yıl İçi Sezonluk İşçi	12	8

3.6. Hipotezlere İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında hipotezlere ilişkin bulgulara yer verilerek hipotezlerin doğruluğu test edilmeye çalışılmıştır.

H₁₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam gelir ve iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo Hata! Belgede belirtilen stilde metne rastlanmadı..1 Sosyo-Ekonomik Koşullar İle Yaşam, Gelir Ve İş Memnuniyeti Arasındaki İlişki

KORELASYON	Yaşam Memnuniyeti		Gelir Memnuniyeti		İş Memnuniyeti	
	<i>r</i>	<i>p</i>	<i>R</i>	<i>P</i>	<i>r</i>	<i>p</i>
Barınma karşılama düzeyi	,516**	,000	,309**	,000	,114	,166
Temiz içme suyu ihtiyacı	,012	,882	,027	,744	,050	,546
Ulaşım sorunu	-,353**	,000	-,218**	,007	-,247**	,002
Sosyal güvence	,494**	,000	,483**	,000	,346**	,000
Aylık gelir	-,018	,830	,049	,551	,066	,424
Çocukların eğitim ihtiyacı	-,074	,661	,161	,334	,238	,151
Gıda ihtiyacı	,473**	,000	,368**	,000	,286**	,000
Sağlık ihtiyaçları	,543**	,000	,410**	,000	,223**	,006
** <i>p</i> <,01* <i>P</i> <,05						

Tablo 3.de verilen analiz bulgularına göre;

Sosyo-ekonomik koşullar ve yaşam memnuniyeti ilişkisi: Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyacı ile yaşam memnuniyeti arasında orta düzeyli ve anlamlı bir pozitif ilişki vardır. Ancak ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyeti arasında zayıf düzeyde ve anlamlı negatif bir ilişki mevcuttur ($p < ,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve gelir memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence, sağlık ihtiyaçları, barınma ihtiyacı, gıda ihtiyacı ile gelir arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu ile gelir arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < ,05$).

Sosyo-ekonomik koşullar ve iş memnuniyeti ilişkisi: Sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasında orta düzeyli pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacı ile iş memnuniyeti arasında da anlamlı ve pozitif olmasına rağmen bu ilişki zayıf düzeydedir ($p < ,05$). Ulaşım sorunu ile iş memnuniyeti arasında ise zayıf düzeyli negatif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir ($p < ,05$). Bu sonuçlara göre **H1₀** reddedilerek **H1₁** kabul edilmiştir.

Hipotez 2 ye ilişkin yapılan regresyon testi aşağıda gösterilmiştir.

H2₀: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi yoktur.

H2₁: Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının yaşam memnuniyetleri üzerinde etkisi vardır.

Tablo 4. Sosyo-Ekonomik Koşulların Yaşam Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (YAŞAM MEMNUNİYETİ)			
	B	S.H.	P	Regresyon Modelin Özeti
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,337$ $Adj. R^2 = ,298$ $F = 68,651$ $p = ,000$ $DW = 1,395$ $Tolerance >0,2$ $VIF <10$
Temiz içme suyu ihtiyacı	-	-	-	
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	,347	,192	,025	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,366	,177	,019	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Memnuniyet boyutları ile kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p = ,000$). Sosyo-ekonomik koşullar boyutlarının birlikte değerlendirilmesi sonucunda yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisinin %29'unu açıkladığı tespit edilmiştir ($Adj. R^2 = ,298$). Bununla beraber beta katsayılarına bakıldığında sadece sosyal güvence ($\beta = ,347$; $p < 0.05$) ve gıda ihtiyacının ($\beta = ,366$; $p < 0.05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin yaşam memnuniyeti üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p > ,05$). Burada en yüksek etkiyi ise gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

Tabloda mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullardan sadece sosyal güvence ve gıda ihtiyacının yaşam memnuniyeti üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durumda H_{20} reddedilerek H_{21} kabul edilmiştir.

Hipotez 3 ilişkin yapılan regresyon analizi sonuçları da şu şekilde gerçekleşmiştir.

H_{30} : Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

H_{31} : Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullarının gelir memnuniyetleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Tablo 5. Sosyo-Ekonomik Koşulların Gelir Memnuniyeti Üzerindeki Etkisine İlişkin Regresyon Testi Bulguları

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	BAĞIMLI DEĞİŞKEN (GELİR MEMNUNİYETİ)			
	B	S.H.	p	Regresyon Modelin Özeti
Barınma ihtiyacı	-	-	-	$R^2 = ,295$

Temiz içmesuyuihtiyacı	-	-	-	Adj. R ² =,254 F = 7,114 p=,000 DW = 1,721 Tolerance >0,2 VIF <10
Ulaşım sorunu	-	-	-	
Sosyal güvence	-	-	-	
Aylık gelir	-	-	-	
Çocukların eğitim ihtiyacı	-	-	-	
Gıda ihtiyacı	,397	,171	,014	
Sağlık ihtiyaçları	-	-	-	

Tablo 5 te beta katsayılarına bakıldığında sadece gıda ihtiyacının ($\beta=,397$; $p<0,05$) önemli ve anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Bunun dışında kalan diğer bağımsız değişkenlerin gelir üzerinde herhangi anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir ($p>,05$). Burada da en yüksek etkiyi gıda ihtiyacının olduğu görülmektedir.

Tabloda mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşullardan sadece gıda ihtiyacının gelir memnuniyeti üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu durumda **H3₀** reddedilerek **H3₁** kabul edilmiştir.

Memnuniyet boyutlarının kendi arasında oluşan ilişkisi de test edilmiştir. Tüm boyutların normal dağılım göstermeleri nedeniyle Pearson korelasyon testine başvurulmuştur. Elde edilen bulgular ise aşağıdaki Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Memnuniyet Boyutlarının İlişkisi

		Yaşam	Gelir	İş	Ort.	S.S.
1	Yaşam	1	-	-	2,7200	,65320
2	Gelir	,454**	1	-	2,8900	,55221
3	İş	,452**	,332**	1	1,9247	,57604
**p<,01 *P<,05						

Tablo 6 ya göre yaşam, gelir ve iş memnuniyetlerinin kendi aralarında; orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($p<,05$).

Sonuç

Mevsimlik tarım işçiliğinin temel nedeni, işçilerin yaşadıkları yerlerde ailelerinin geçimlerini sağlayabilmeleri için yeterli seviyede iş imkânlarının olmaması veya bu imkânların kısıtlı olmasıdır.

Yaşam şartlarının yetersizliği, barınma alanlarının uygunsuzluğu, aldıkları ücretlerin düşük olması, düzensiz beslenme, çocukların eğitim sorunları, ulaşım sorunları ve trafik kazaları vb. mevsimlik işçilerin ne kadar zor şartlar ile karşı karşıya kaldığının göstergesidir. Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemelerde boşluklar bulunmaktadır. Bazı hukuki düzenlemelerde mevsimlik tarım işçilerinden bahsedilmiş olsa da onları ilgilendiren kapsamlı bir yasa henüz çıkarılmamıştır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerini konu alan mevcut hukuki

düzenlemeler de çalışanların büyük kısmının kayıtdışı olmalarından dolayı verimli bir şekilde uygulanmamaktadır.

Yapılan saha araştırmasında da görüldüğü gibi mevsimlik işçiler aile birey sayıları bakımından kalabalık ailelerden gelmektedir. Araştırmaya katılanların %50'sinin ailesi 5-5+ üzeri bireyden oluşmakta, çalışmaya gelen işçiler genellikle 19-40 yaş (% 96) arasında ve yaklaşık olarak 3/4'ünün (%75,3) mesleği yoktur. Eğitim seviyeleri ise ilkokul veya ortaokul (%68) düzeyindedir.

Sonuçlar incelendiğinde mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durumda hipotez 1₁ (Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile yaşam memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır) kabul edilmektedir. Analiz ayrıntılı olarak incelendiğinde barınma ihtiyacı, ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyacının sosyo-ekonomik koşullar ile yaşam memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Barınma ihtiyacı ele alındığında yaşam memnuniyeti en yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanan barınma yerlerine sahip olanlarda görülmüştür. En düşük yaşam memnuniyetine sahip olan çalışanların ise kendi imkânları ile barınma ihtiyacını karşılayanların olduğu saptanmıştır.

Ulaşım sorunu ile yaşam memnuniyet incelendiğinde ise işçilerin kendileri tarafından sağlandığında ulaşım sorunu ortalaması (ort=; 2,85; S.S.= ,63), işveren tarafından sağlandığında ortalama (ort=; 2,36; S.S.= ,55) olduğu görülmekte ve kendileri ulaşımını sağladıklarında yaşam memnuniyetlerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.

Sosyal güvence ihtiyacının karşılanması ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiye baktığımızda ise; işveren tarafından (ort=; 2,91; S.S.= ,61) bu ihtiyacın karşılanması işçilerin yaşam memnuniyetlerini yükseltmiştir. Çalışanlar tarafından sosyal güvence ihtiyacı karşılanması durumunda ortalamalardan da (ort=; 2,25; S.S.= ,48) anlaşıldığı gibi yaşam memnuniyetini düşürmüştür. Aynı şekilde gıda ihtiyacı ve sağlık ihtiyaçlarının yaşam memnuniyeti yüksek olan grubun işveren tarafından sağlanması olduğu görülmektedir. Gıda ihtiyaçları (ort=; 3,04; S.S.= ,62) ve sağlık hizmeti işveren tarafından (ort=; 3,05; S.S.= ,58) karşılanırsa işçilerin yaşam memnuniyetleri oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşam memnuniyetleri düşük olanların ise gıda ihtiyaçlarını (ort=; 2,42; S.S.= ,52) ve sağlık hizmetlerini (ort=; 2,35; S.S.= ,52) kendilerinin karşıladığı tespit edilmiştir.

Sosyo-ekonomik koşullar ile gelir memnuniyetleri arasındaki ilişkinin anlamlı çıkması sonucunda, gelir ile koşullar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu analizlerde Barınma ihtiyacı, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ilişki çıkmıştır.

Ulaşım sorunu ile gelir memnuniyeti arasında anlamlı ve negatif yönlü ters bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu ilişki oldukça orta kuvvettedir. Sosyal güvence, gıda ve sağlık ihtiyaçlarında ise orta kuvvette anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Bu üç koşul içinde işveren tarafından ihtiyaçların giderilmesi gelir memnuniyetini arttırmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin sosyo-ekonomik koşulları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Ulaşım sorunu, sosyal güvence, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Ulaşım sorunu, gıda ihtiyacı, sağlık ihtiyaçları ile iş memnuniyetleri arasındaki ilişki zayıftır. Ama sosyal güvence ile iş memnuniyeti arasındaki ilişki daha kuvvetlidir.

Etki analizleri değerlendirildiğinde sosyo ekonomik boyutların yaşam memnuniyeti üzerinde bir etkisi olduğu saptanmıştır. Bu durum hipotez4₁'in kabul

edilebilirliğini göstermektedir. Etki analizi incelendiğinde sosyo ekonomik koşulların yaşam memnuniyetinin %29'unu açıkladığı saptanmıştır. Özellikle gıda ve sağlık ihtiyacının anlamlı etkisinin olduğu görülmektedir.

Sosyo-ekonomik koşulların gelir memnuniyeti üzerine etkisi incelendiğinde %29'luk bir etkisinin olduğu görülmüştür. Sosyo-ekonomik koşulların yaşam ve gelir memnuniyeti üzerine etkisinin aynı olduğu görülmektedir.

Hipotezler incelendiğinde barınma, ulaşım, gıda, sosyal güvence ve sağlık ihtiyaçlarının işveren tarafından karşılandığında yaşam, gelir ve iş memnuniyetleri oldukça yüksektir. Eğer işçiler kendileri tarafından karşılanması durumunda bu memnuniyetleri düşmektedir.

Yapılan saha araştırmasında görülen sorunların çözümü ve mevsimlik tarım işçilerinin insanlara yakışacak bir şekilde hayatlarını ikame ettirebilmeleri, çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için alınması gereken tedbir ve yapılması gerekenler:

Buldukları bölgelerde iş imkânları oluşturulmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin barınma mekânları (ev/çadır vb.) düzenlenmeli. Tuvalet ve banyonun birbirinden ayrı şekilde bulunması yanısıra; tuvalette, banyoda ve mutfakta sürekli olarak akan temiz su bulunmalıdır. Erkek ve kadın işçiler için ayrı odalar tahsil edilmeli ve işçilerin barındıkları yerlerde dıştan gelecek her türlü tehlikeye karşı korunmalıdır.

Çalışanların gerek mevsimlik olarak göç ederken gerekse çalışma alanlarına gidiş-dönüş için kullandıkları ulaşım araçları güvenli olmalı ve kazalara sebebiyet vermemek için trafik denetimleri artırılarak düzenli bir şekilde kontroller sağlanmalıdır.

Mevsimlik tarım işçilerinin uzun çalışma sürelerine (günde 12 saat varan çalışmalar) için düzenleme yapılmalıdır. Çalışma süreleri, belirli saatlerle sınırlandırılmalıdır (6-8 saat).

Mevsimlik tarım işinde çalışanların ücretleri konusunda ise devlet, işçi sendikaları, ziraat odaları gibi üyelerin bulunduğu bir ücret belirleme komisyonu oluşturulmalıdır. Böylece aynı işi yapanların bölge, yaş, cinsiyet vb. farkların gözetmeksizin eşit ücreti almaları sağlanmış olur.

Mevsimlik işçilerin sosyal güvenceleri işveren tarafından sağlanmalı, sendikalı olma, sağlık, emeklilik gibi haklarını içeren yasal düzenlemeler oluşturulmalı ve hemen uygulanmalıdır.

Çalışanların gittikleri bölge veya şehirlerde kayıt altına alınması gerekir. Böylece araçların kayıtsız, haksız kazanç sağlamasının önüne geçilmiş olur ve araçlarında denetlenmesi kolaylaşır.

Mevsimlik tarım işçilerinin işbaşındaki iş sağlığı ve güvenliği çok önemlidir. İşçilerin çalışırken koruyucu önlemler almaları konusunda bilgilendirmeler yapılmalı, uzun süren çalışmalarda güneşin etkisini azaltmak için şapka veya koruyucu önlemler alınmalıdır.

15 ve altındaki çocukların çalışması yerine eğitim programları veya eğlenceli kurslar açılarak gelen çocukların çalıştırılması önlenmelidir.

KAYNAKLAR

BAHAR, O., Bingöl, F.K., (2010). Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri, *SDÜ-İİBF Dergisi*, ss.43-61.

ÇINAR, S., (2012). *Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Kısa Bir Değerlendirme*, **Heinrich Böll Stiftung Journal**, ss.32-34.

ÇINAR, S., Lordoğlu, K., (2010). *Mevsimlik Tarım İşçilerinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri*, **Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu**, ss.419-448.

KAYA Mehmet, Özgülner Nuray (2015). "Mevsimlik (Gezici/Geçici) Tarım İşçilerinin İki Yerleşim Birimindeki Yaşam Koşulları ve Sağlık Durumlarına Niteliksel Bakış", **Turk J Public Health**, S. 13(2), ss.115-126.

KOÇAK, Y., Terzi, E., (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Şehirlere Etkileri ve Çözüm Önerileri, **KAÜ-İİBF Dergisi**, ss.163-184.

ÖNSAL, N., (2017). **Endüstri İlişkileri Sözlüğü**, Ankara, Türk-Metal Yayınları.

SAĞLAM, S., (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, **Türkiyat Araştırmaları**, ss. 34-44.

SEYYAR, A., (2008). **Sosyal Siyaset Terimleri**, Sakarya, Sakarya Yayıncılık.

The World Bank, (2014). *Gezici Mevsimlik Tarım İşinde Çalışan Kadınların Çalışma ve Yaşam Koşullarının İrdelenmesi*, The World Bank IBDR-IDA.

YILDIRAK, N., Gülçubuk B., Gün S., Olhan E. ve Kılıç M. (2003). *Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları*, Tarım-İş Sendikası Yayınları, ss.47

www.bilgiustam.com/goclerin-nedenleri-ve-sonuclari/, (18.12.2017)

www.evrensel.net, (25.09.2017)

www.hurbilgi.com. (05.09.2017)

www.tdk.gov.tr. (02.05.2017)

www.tuik.gov.tr. (25.09.2017)

**ENTELEKTÜEL SERMAYE BİRİKİMİNDE İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ
POLİTİKALARI: SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹**

Dr. Öğr. Üye. Osman Kürşat ACAR*

ÖZ

Günümüz dünyasında özellikle özel sektör için örgütlerin rekabette sahip olduğu maddi olmayan soyut değerlerinin bütünü olan entelektüel sermayenin önemi giderek artmaktadır. Örgütlerin sahip olduğu bilgi, deneyim, teknolojik altyapı, müşteri ilişkileri, insan sermayesinin birikimi vb. değerleri ifade eden entelektüel sermaye; örgütlerin doğru yönetilmesini sağlayan etkenlerdendir. Bir diğer taraftan da rakipleri karşısında örgütün gerçek değerinin ortaya çıkmasına ve örgütün sürdürülebilir bir yapıya sahip olmasını sağlamaktadır. Özel sektör için ileri sürülen birçok benzeri çıkarımlar, kamu kurum ve kuruluşları için de öne sürebilir.

Yapılan çalışma ile 1992 yılında kurulan Süleyman Demirel üniversitesinin 25 yıllık süre içinde sahip olduğu entelektüel sermayeye yönelik algılar nitel analiz yoluyla genel olarak ortaya konulmuştur. Bunun için özellikle bahse konu olan dönemde akademik ve idari olarak üst yönetim düzeyinde görev almış kişiler örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada betimsel nitel analizi yöntemi kullanılmıştır. 25 yıl müddetince üniversitede görev alan yahut yakın zamanda emekli olmuş olan akademisyenler ve idari personel ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ardından 25 yıllık süre içerisinde izlenen insan kaynakları politikasının, entelektüel sermayeye olan katkısı dönemsel olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme Son rektör hariç 25 yılda, toplam altı döneme tekabül eden, dört rektör dönemi kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak insan kaynakları yönetimine yönelik izlenen politikalar ile entelektüel sermaye arasında bir ilişki bulunmuştur. İnsan Kaynaklarına Yönetimi planlamasında izlenecek doğru politikaların uzun vadede örgütün entelektüel sermayesine önemli katkıları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Entelektüel Sermaye, İnsan Sermayesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Anlayışı, Süleyman Demirel Üniversitesi.

ABSTRACT

In today's world, importance of intellectual capital, that is non material whole abstract values organisations have in competing areas, gradually increasing especially for private sectors. Values like knowledge, experience, technological infrastructure, guest relations, human capital accumulation etc. that means intellectual capital is a factor which enables correct management of organisations. Also, these items provide revelation of its real value for organisations against their rivals and a sustainable structure. Such implications which are claimed for private sectors can be suggested for state institutions and organisations

With this study, the inventory of the 25-year intellectual capital of Süleyman Demirel University, established in 1992 has generally been presented within the qualitative analysis method. Accordingly, the staff who worked at the senior management level academically and administratively were particularly selected as the sample in the mentioned period. The descriptive quality analysis has been used in the study. Face-to-face interviews were held with the academic and administrative staff who have taken charge in the university for 25 years or have recently been retired. After that, the effect of the 25-year human resources policy on the

¹ Bu çalışma 19-22 Mayıs 2016'da Madrid'de 1st International Scientific Researches Congress Humanity and Social Sciences, isimli sempozyumda sözlü bildiri olarak sunulmuş olan çalışmanın güncellenmiş halidir.

*Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, osmanacar@sdu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-1961-645X

intellectual capital was evaluated totally in six periods. Consequently, a relationship has been found between policies on human resources management and intellectual capital.

Keywords: Intellectual Capital, Human Capital, Perception of Human Resources Management, Suleyman Demirel University

1.GİRİŞ

İçerisinde bulunduğumuz çağa gelene kadarki süreçte; bilim adamları geçmiş çağları tasnif ederken, çağların isimleri konusunda ortak paydada buluşmuşlardır. Fakat içinde bulunduğumuz çağ için birçok farklı yaklaşım ön plana çıkmakta; “post endüstriyel çağ”, “Google çağı”, “geç kapitalizm çağı”, “post modern çağ”, “enformasyon çağı”, “teknoloji çağı”, “dijital çağ” gibi birçok isimle tanımlanabilmektedir. Zira içerisinde bulunduğumuz dönemde, teknoloji ve bilim konusunda geçmiş çağlara göre çok hızlı bir süreç yaşanmaktadır (Kaplan ve Ertürk, 2012). Bahsi geçen çağların hepsinde insan unsurunun önemli olduğu aşikârdır. Bu bağlamda da bugün bilim, teknoloji, ticaret vb. birçok alanda küreselleşme ile yaşanan değişimi yönetmek için insan faktörü “entelektüel sermaye”, “psikolojik sermaye” kavramları kapsamında yine önemlidir. Entelektüel sermaye ile ilgili birçok tanımlama yapılmış olsa da; en geniş anlamda örgütlerin başarısını doğrudan etkileyen ve örgüte rekabet üstünlüğü sağlayan, örgüt için katma değer oluşturan, özünü bilginin oluşturduğu, örgütün sahip olduğu maddi olmayan varlıkların bütünü olarak tanımlamak mümkündür (Ölçer ve Şanal, 2007). Bu noktada örgütlerin görünmeyen gizli varlıklarının bir toplamı ve en önemli rekabet kaynağı olarak adlandırılabilir. Bugün örgüt çalışanlarının en önemli kaynağı olan, insan kaynakları tarafından bilinen ve örgüte rekabet avantajı sağlayabilecek bilgiler olan entelektüel sermayenin (Arıkboğa, 2003) geleneksel muhasebede karşılığı “şerefiye” olarak görülmektedir.

Dijital çağ ile birlikte son yıllarda teknoloji şirketlerini değerlerinin 100 yıllık şirketleri geri bıraktığı görülmektedir. Türkiye’de yemeksepeti.com firmasının kuruluş ve satış hikâyesi de bu konuda verilebilecek örneklerdendir. Böyle bir çağda entelektüel sermayenin önemi çok daha fazla ön plana çıkmaktadır. Şüphesiz ki bu durum dijital devlet, mobil devlet bilgi çağı, yapay zekâ konularının konuşulduğu 21. yy’inin ilerleyen günlerinde daha fazla konuşulacaktır. Bugün ve gelecekte rekabetin öncelikle bilgi düzeyinde artarak süreceği düşünülürse, bilgi dönüşümü ile entelektüel sermaye yönetim süreçlerinin ve bu iki sürecin kontrollü olarak birbirlerini desteklemesi gerekliliğinin önemi artacağı açıktır (Yücel, 2005: 24). Bu durum özel sektör için literatürde ve diğer gündemlerde daha çok yer bulmaktadır, fakat devlet ve sivil toplum kuruluşları içerisinde bu konu ayrı bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada ise Süleyman Demirel üniversitesinin kurulduğu günden günümüze kadar geçen 25 yıllık süre içinde, sahip olduğu entelektüel sermayeye yönelik birikimler ve algılar nitel analiz yoluyla genel olarak ortaya konulmuştur. Ardından 25 yıllık süre içinde izlenen insan kaynakları politikasının entelektüel sermayeye olan katkısı dönemsel olarak; toplam altı döneme tekabül eden, dört rektör dönemi kapsamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerle beraber bilgi toplumu kavramının tanınması, yönetim ve stratejilerin yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştı (Drucker, 1994, Toffler 1999 vb.). Bilgi toplumunun en önemli unsurlarından birisi olan “entelektüel sermaye”

konusuna da sadece özel sektörün değil, üniversiteler dâhil tüm kamu kurum ve kuruluşlarının da eğilim göstermesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE
1.1. Entelektüel Sermaye

Geçmişten günümüze kadar insanlık, yaşam ve örgütlenme biçimi olarak; tarım, sanayi ve bilgi toplumu olmak üzere üç farklı evreden geçmiştir. Özellikle günümüz toplumunu tanımlayan bilgi toplumunda bu evreye adını veren bilgi unsuru, ekonomiyi şekillendirmede ve örgütün piyasada rakiplerine karşı üstünlük sağlamasında önemli bir üretim faktörü olmuştur. Örgütler sahip oldukları bilgi gücü ile fark oluşturmaktadır ve bu noktada entelektüel sermaye kavramı gündeme gelmektedir (Göksel, Baytekin, 2008;83). Entelektüel sermaye kavramı ilk defa 1960'lı yıllarda kullanılsa da, bugünkü anlamıyla tam olarak 1990'lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanda en yaygın tanımlamayı T. Stewart yapmıştır T.Stewart "Brainpower" isimli çalışmasında bu kavramı "*işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, çalışanların bildiği her şeyin toplamı*" (Stewart, 1991: 47) olarak tanımlamıştır. Başka bir çalışmasında Stewart, entelektüel sermayeyi; "*örgütlerin sahip olduğu patentlerin, süreçlerin, yönetsel yeteneklerin, sahip olunan teknolojilerin, müşteri ve kaynak sağlayıcıları hakkında bilginin ve eski deneyimlerin toplamı*" olarak tanımlamıştır (Stewart, 1997; 7) T. Stewart gibi entelektüel sermayenin bir başka uzmanı L.Edvinsson ise Skandia firması üzerinden; "*firmaya pazarda rekabet üstünlüğü sağlayan bilgi, uygulamalardan edindiği deneyim, firmanın sahip olduğu organizasyonel teknoloji, müşteri ilişkileri ve profesyonel yetenekler*" olarak tanımlamıştır (Edvinsson, 1997;368). Özetlenecek olursa; entelektüel sermaye, bir örgütün entelektüel birikimi ve bu birikimini yeni pazarlarda değer üreten amaçlar olarak kullanması, diğer bir ifadeyle örgütün yeni fikirlerini hizmetlere ve ürünlere dönüştürebilme yeteneği olarak tanımlanabilir (Karacan, 2004; 183).

Tanımlamalardan anlaşılacağı gibi entelektüel sermaye genel olarak insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olarak üç alt unsur üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan insan sermayesi ön plana çıkmış ve entelektüel sermayenin insan kaynağına bağlı bilgi varlıklarından oluştuğu ve insan kaynağına dayalı maddi olmayan varlıklar yoluyla değer oluşturma ve böylece oluşturduğu sermayeyi yapısal sermaye şekline dönüştürerek piyasada rekabet edebilme, varlığını sürdürebilme konusuna yoğunlaştığı görülebilir (Görmüş, 2009: 61). Entelektüel sermaye ile ilgili farklı tanımlamalar olsa da temelde anlatılmak istenen nokta ortaktır. Bu açıdan bakıldığında entelektüel sermayenin özellikleri;

- Entelektüel sermaye, işletmelerin bilançosundan tam olarak elde edilemeyen maddi olmayan varlıkların toplamıdır.
- Entelektüel sermaye, işletmelerin rekabet üstünlüğünün kalıcılığının sağlanmasının temel kaynağıdır.
- İşletmelerin entelektüel sermayesinin yönetimi önemli bir yönetsel sorumluluktur.
- Entelektüel sermayedeki artış veya azalışlar, ölçülebilir ve görünür hale getirilebilir. Bu durum entelektüel performans olarak adlandırılır.

• İşletmelerin türüne, büyüklüğüne, yapısına, işletme sahiplerine ve işletmenin coğrafi yerleşimine bakılmaksızın, entelektüel sermayeyi ölçmek ve görünür hale getirmek önemli bir sistematik yaklaşım haline gelmektedir şeklinde sıralanabilir (G., Roos, J., Roos, 1997;415 aktaran, Çelik, Perçin, 2000;113)

Entelektüel sermaye birçok çalışmada genel olarak üç başlık altında sınıflandırılmıştır. Birincisi, çalışanların sahip olduğu bilgi birikimi, inovasyon becerisi, problem çözme yeteneği, girişimcilik ve liderlik becerilerini kapsayan bu çalışmanın da ana konusu olan insan sermayesidir. İkincisi örgütlerin müşterileri için mal üretmesi ve teslimini sağlayan strateji, yapı, sistem ve süreçlerin toplamını ifade eden yapısal sermayedir. Yapısal sermaye örgütsel kapasite olarak da tanımlanmıştır (Edvinsson, Malone, 1997: 34-35). Yapısal sermaye, örgüt açısından zor oluşturulan, fakat kontrolü kolay olan bir entelektüel sermaye unsurudur. Üçüncüsü ise örgütün müşteri, tedarikçi ve toplumun geri kalan kesimiyle ilişkisinin değerini ortaya koyan ve bu kişilerin organizasyona bağlılıklarını ifade eden müşteri sermayesidir (Chwalowski, 1997: 89).

Entelektüel sermayenin bileşenleri içerisinde yer almakta olan; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olarak ayrıma tabi tutulan üç unsur ve bu üç unsurun alt bileşenleri önemlidir. Tablo 1’de görüleceği üzere *insan sermayesinin* bileşenleri; eğitim, mesleki yeterlilik, teknik bilgi, işle ilgili bilgi, işle ilgili yetenek, girişimcilik ruhu şeklinde sayılabilir. *Yapısal sermaye* ise, patentler, marka felsefesi, örgüt kültürü, telif hakları, ticari marka, yönetim felsefesi, bilgi sistemleri, ağ sistemleri, finansal ilişkiler olarak sayılabilir. *Müşteri ilişkileri sermayesi* ise, müşteriler, müşteri bağlılığı, marka, araştırma, dağıtım kanalları, işletmelerle işbirliği, lisans anlaşmaları, finansal sözleşmeler, franchising anlaşmaları şeklinde sayılabilir (Guthrie and Petty (2000), Brennan (2001) and April vd., (2003) aktaran, Beattie, Thomson, 2007: 137)

Tablo 1: Entelektüel Sermaye Unsurları

İnsan Sermayesi	Yapısal Sermaye	Müşteri (ilişkisel) Sermaye
Çalışanların eğitim seviyesi,	Ticari sırları	Kurumun müşteri ilişkileri
Çalışanların bilgi, beceri ve mesleki yetenekleri	Patentler, telif, tasarım hakları	Kurumun çevresiyle ve içinde bulunduğu toplum ile ilişkileri
Çalışanların liderlik becerileri	Veri tabanları, bilgi sistemleri	Kurum çalışanları ile ilişkiler
Risk alma becerileri	Örgütsel planlar, İş ile ilgili kılavuzlar	Marka değeri, Tedarikçileri
Problem çözme yetenek ve kapasiteleri	Örgüt kültürü	Müşteri Sadakati
Yaşam felsefeleri	Hizmet ile ilgili amblem	Kurumsal imaj

İnovasyon becerileri	Yönetim felsefesi, yönetim süreçleri	Rakipleri
Girişimcilik becerileri	Finansal ilişkiler	Devlet ve resmi kurumlar ile ilişkileri
Organizasyon becerileri		İşbirlikleri
Teknik beceri(know-how)		Dağıtım Kanalları, Network ağı
		Bayilik anlaşmaları

Kaynak: (Guthrie, Petty, 2000, Beattie, Thomson, 2007)

Entelektüel sermaye, yönetim anlayışında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiş, üç alt unsur ile birlikte işletmelerin değer ve ömürlerini belirlemede yerini almıştır. Özellikle entelektüel sermayenin insan unsuru hak ettiği değeri almaya başlamıştır (Karacan, 2004: 177). Bunun sonucu olarak örgütler geleceğe dair hedefler belirleyip, planlamalarını yaparken entelektüel varlıklarını keşfetmek ve en iyi şekilde yönetmek için adımlar atmaya başlamışlardır (Bölükbaşı, 2014: 444). Bu adımlardan en önemlisi insan ve müşteri sermayesidir. Örgütlerinin süreklilik arz eden bir sermayeye sahip olmamasından dolayı, bu iki sermaye unsurunda süreklilik sağlama yoluyla yapısal sermayenin oluşturulması yoluna gitmişlerdir. Özellikle insan sermayesine örgütler direkt sahip olamadıkları, ancak kiralayabildikleri için ve çalışanların işten ayrılmalarından dolayı işgücünde yaşanan kayıp sonucunda, örgütler bu konu ile ilgili çözüm arayışına yönelmiştir. Bu bağlamda meydana getirilen bilgi yönetimi projeleri ile çalışanların kendilerinde saklı olan ve örtülü bilgi olarak adlandırılan bilgilerin mümkün olduğunca diğer çalışanlara aktarılması konusunda örgütler çalışmalar yapmışlardır. Çünkü çalışanlar sahip olduğu insan sermayesini yapısal sermaye şekline dönüştürmeleri şirketlerin sürdürülebilirliği konusunda oldukça önemlidir (Göksel, Baytekin, 2008;85).

1.2. Kamuda Entelektüel Sermaye

Bugün örgütler için daha üstün duruma gelmek ve daha etkin stratejiler geliştirmek için entelektüel sermayenin ortaya çıkarılması ve yönetilmesi önem taşıyan bir konu olmuştur. Entelektüel sermaye konusu, ticari marka, patent, telif hakkı, tüketici bağlılığı, organizasyona iç güç veren varlıklar, tekrarlanan işler, çalışanların ortaya koyduğu varlıklar, pazar bölümünde işletmeye güç veren varlıklar (Yereli, Gerşil, 2005;18) gibi daha çok özel sektör işletmelerinin ön plana çıkardığı kavramlar ekseninde açıklansa da kamu sektörü için de oldukça geçerli olan bir konudur. Türkiye’de akademik olarak entelektüel sermaye alanında yapılan çalışmaların daha çok işletme alanında ve içerik olarak da yapısal sermaye ve muhasebe finans bilim alanına odaklanmış olması da bu durumu desteklemektedir (Baş, vd.2014, Yereli, Gerşil, 2005, Bozbura, Toraman, 2004, Karacan, Ergin, 2011).

Entelektüel sermayenin diğer bileşenleri olan insan sermayesi ve müşteri ilişkileri sermayesinin doğru yönetilebilmesine ilişkin yapılan çalışmalar görece daha azdır. Entelektüel sermaye çalışmaları kamu sektörü için de önemlidir. Dolayısıyla

kamu sektörü içinde entelektüel sermaye alanında yapılacak çalışmalar, şüphesiz ki kamu sektörünün doğru yönetilmesine ve ülke kaynaklarının daha etkin ve verimli kullanılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır (Baş, Vd., 2014 ; 224)..

1.3. İnsan Kaynakları Yönetim Anlayışı

Küreselleşen dünyada niteliği ve araçları değişen yoğun rekabet altında benzer olanaklara sahip örgütleri yarışta ve sürdürülebilirlikte öne geçirecek unsurların başında sahip olduğu insan kaynakları gelmektedir. Bu nedenle örgütler finansal sermaye ile değil, insan sermayesi ile daha büyük rekabet gücü elde etmektedirler (Bayraktaroğlu, Mustafayeva, 2008; 173). Bugün yönetim anlayışındaki değişimden personel yönetimi de büyük oranda etkilenmiştir. Yönetim anlayışına değişim sonucunda örgütler, insan kaynakları yönetimi anlayışına geçmişlerdir. Bu anlayışın sonucu günümüzde birçok örgüt personel yönetim birimlerini tanımlarken; insan kaynakları yönetimi tanımlamasını kullanmaktadır. İnsan kaynakları yönetimi genel bir ifadeyle *“herhangi bir örgütsel ve çevresel ortamda insan kaynaklarının örgüte, bireye ve çevreye yararlı olacak şekilde, kanunlara da uyarak örgütün etkin bir şekilde yönetilmesini sağlayan işlev ve çalışmaların tümü”* olarak tanımlanmaktadır (Sadullah, vd., 2015 ; 3)

İnsan kaynakları birimleri, tanımı yapılan bu işlev ve çalışmalarını yerine getirmek için; öncelikle iş analizi, iş tanımlama ve insan kaynağı planlama işlevlerini yapar, ardından işgücü sağlama seçme yerleştirme işlevini yaparak çalışanların performans değerlendirmeleri ile birlikte onların ücret yönetimi ve ödüllendirilmesi ile ilgilenir. Bu süreçlerde çalışanların oryantasyonu, motivasyonu, eğitim ve geliştirilmesi, iş güvenliği ve sağlığı, endüstriyel ilişkiler gibi konuları da takip eder. Ayrıca örgüt için çalışanların sorunları ve yönetimi konularıyla, onları ortak hedefler ve amaçlar oluşturma, kurumsal kültürün yerleştirilmesi, insan kaynaklarının örgütsel değişime hazırlanması gibi konularda bir yol belirler. Bu süreçlerin tamamında insan kaynakları yönetim anlayışına sahip örgüt, personel yönetimi anlayışından farklı olarak çalışanların örgütsel kararlara katılımı sağlamak konusunda adımlar atmaktadır (Sadullah, 2015; 8, Sabuncuoğlu 2000, Yılmaz, Eroğlu 2008; 28) Örgüt yöneticileri insan kaynakları yönetimi birimleri yukarıda sayılan işlevleri yerine getirirken örgütün genel stratejisiyle uyumlu olmak ve örgütün stratejik hedeflerine ulaşmasında ve çalışanların bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasında insan kaynağının etkin ve verimli kullanım gereğini vurgulamışlardır (Bingöl 2006, 6).

Birçok özel ve kamu sektörü veya STK yeni insan kaynakları anlayışı çerçevesinde örgütünün insan kaynakları politikasını belirlemiştir. Mesela özel bir firma olan PETKİM firmasının insan kaynakları politikası; *“Türk sanayindeki öncü konumunu kapasitesini artırarak sürdüren, paydaşlarının beklentilerini karşılayan, çalışana değer veren, değişime açık, bölgesinde lider, global bir şirket olarak kaynaklarını verimli kullanan, çevreye, iş sağlığına ve güvenliğine duyarlı, kalite standartlarına uyumlu, teknolojisini sürekli geliştiren, çalışanlarının yaratıcılığında güç alan, müşteri odaklı bir şirket olma yolunda, insan kaynaklarını verimli bir şekilde kullanmaktır. Şirketimizde çalışmaların etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayacak insan kaynağının planlanması, seçilmesi, işe alınması, hizmet birimlerinde görevlendirilmesi, geliştirilmesi, eğitim ihtiyaçlarının belirlenerek karşılanmasına yönelik planlamaların*

yapılması, uygulanması, yetkinliklerin belirlenmesi, performans yönetimi, kariyer planlaması çalışmalarının bilimsel metotlara uygun olarak gerçekleştirilmesi şirketini insan kaynakları anlayışı olarak benimsemiştir.
<http://www.petkim.com.tr/Sayfa/1/147/INSAN-KAYNAKLARI.aspx>, (27.03.2016)
incelendiğinde sadece personel yönetimi anlayışının yerine PETKİM firmasının, insan kaynakları birimine de çok geniş bir anlam yüklediği görülebilir.

Bu açıdan bakıldığında kamu kurum ve kuruluşları insan kaynakları yönetim anlayışını belirlenirken mevzuat kısıtı ile karşı karşıya kaldığını söylemek mümkündür. Zira kamu kurum ve kuruluşlar, PETKİM firması gibi insan kaynakları politikasını istediği gibi belirleyememekte; atılan bütün adımların kanun ve yönetmeliklere uygun olmasına özen göstermek mecburiyetindedir. Örneğin işgücü sağlama noktasında; çalışanların seçilme ve yerleştirme aşamasında KPSS'ye bağlı olmak zorundadır. Aynı şekilde çalışanların ücret yönetimi ve ödüllendirilmesi konusunda da özel sektöre nazaran daha farklı uygulamalar söz konusudur. Benzer durumlar sendikalarla ilişkiler, iş güvenliği ve sağlığı, iş analizi yönetimi, işgücü planlama, performans değerlendirme konuları içinde ileri sürülebilir. Fakat bu durum kamu kurum ve kuruluşlarına insan kaynakları politikasını belirlerken ve uygularken tamamen özgür olmadıkları anlamına gelmez. Örneğin belli noktalarda çalışanların oryantasyonu, motivasyonu, eğitim ve geliştirilmesi, endüstriyel ilişkiler, çalışanların sorunları ve yönetimi, çalışanların koordinasyonu ve kurumsal iletişim, ortak hedefler ve amaçlar oluşturmak, kurumsal kültürün yerleştirilmesi, insan kaynaklarının örgütsel değişime hazırlanması gibi konularda mevzuata uygun olarak kamu kurumları insan kaynakları politikalarını belirleyebilmektedirler ve bu durum Süleyman Demirel Üniversitesi için de geçerlidir.

2. SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİN'DE ENTELEKTÜEL SERMEYE

2.1. Araştırmanın Amacı, Yöntemi ve Evreni

Bu çalışma ile 1992 yılında kurulmuş olan Süleyman Demirel Üniversitesinin, 25 yıllık süre içerisinde sahip olduğu entelektüel sermayesinin oluşumunda izlenen insan kaynakları yönetim politikalarının, entelektüel sermaye birikimine yönelik katkıları ve bu süreçteki çalışanların algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun için 4 yıllık süre için görev yapan rektörlerin dönemleri değerlendirilmiştir. Katılımcılardan, 25 yıl içerisinde göreve gelen mevcut 4 rektörü, 6 dönem kapsamında; insan kaynakları yönetim politikaları açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Son rektörün görev süresi devam ettiği için değerlendirilmeye alınmamıştır. Bu amaç çerçevesinde, aşağıdaki beş soruya cevap aranmıştır.

1. Üniversitede çalıştığınız süre içinde Üniversitenizin Entelektüel sermaye unsuru olarak (insan sermayesini) değerlendirebilir misiniz?
2. Üniversitede çalıştığınız süre içinde Üniversitenizin Entelektüel sermaye unsuru olarak (yapısal sermayesini) değerlendirebilir misiniz?
3. Üniversitede çalıştığınız süre içinde Üniversitenizin Entelektüel sermaye unsuru olarak (müşteri sermayesini) değerlendirebilir misiniz?
4. Süleyman Demirel Üniversitesinde izlenen insan kaynakları politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz? İzlenen politikalar Üniversitenin entelektüel sermaye birikimini nasıl etkilemiştir değerlendirir misiniz?

5. Süleyman Demirel Üniversitesi'nin entelektüel sermayesinin ve insan kaynakları politikasının daha iyi olması hakkında önerileriniz nelerdir?

Tablo 2: Katılımcıların Mesleği ve Dağılımı

Katılımcı	Mesleği	Çalıştığı Yıl
K1	Fakülte Sekreteri	25
K2	Daire Başkanı	25
K3	Fakülte Sekreteri	25
K4	Öğretim Üyesi	25
K5	Öğretim Üyesi	25
K6	Fakülte Sekreteri	25
K7	Şef	25
K8	Emekli Fakülte Sekreteri	25
K9	Daire Başkanı	25
K10	Öğretim Üyesi	25

Ele alınan bu çalışma, “olgu bilim” deseni kapsamında yürütülmüştür. Katılımcılar, üniversitede 1992-2017 arasında akademik ve idari olarak üst yönetim düzeyinde görev almış olan kişiler arasından seçilmiştir. Bu kişilere öncelikle entelektüel sermaye kavramına dair kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Verilerin toplanması için 25 yıl bizzat üniversitede görev almış veya yakın zamanda emekli olmuş akademik ve idari kişilere, yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiş ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların üçü akademik 7 tanesi ise idari kadrodan seçilmiştir. Katılımcıların mesleği ve çalıştıkları süre Tablo 2’de gösterilmektedir .

Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği (Yıldırım, Şimşek, 2008) kullanılarak analiz edilip, yorumlanmıştır. Ayrıca, araştırma bulgularının iç-güvenliliğini ve geçerliğini arttırmak amacıyla katılımcıların görüşlerinden sıkça alıntılar yapılarak; geçerlilik ve güvenilirlik için konunun uzmanı 4 adet öğretim üyesi ile mülakat yapılarak, sorular geçerlilik için test edilmiştir.

Çalışmanın kısıtları kapsamında belirtmekte fayda var ki, entelektüel sermayenin ölçülmesi oldukça zordur. Özellikle de çalışmaya konu olan alanın, kamu kuruluşu olmasından dolayı, entelektüel sermayenin ölçülebilmesi noktasındaki bu zorluğun derecesinin arttığını söylemek mümkündür. Örneğin çalışanların yaşam felsefelerine yönelik sorulan bir soruda, verilecek öznel cevaplardan bir çıkarım yapmak, objektif olarak bir ölçüme tabii tutmak oldukça zordur. Bu zorlukların da göz önünde bulundurulmasından dolayı ve çalışmadan daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek amacıyla; çalışmada nitel analiz yöntemi seçilmiştir. Çalışmada Süleyman Demirel Üniversitesi için entelektüel sermayenin üç alt başlığı olan “insan sermayesi”, “yapısal sermaye” ve “müşteri sermayesi” alanlarında toplam 29 alt parametrede veriler ortaya konulmuştur. Bunun için entelektüel sermayenin yapısal ve müşteri sermayesi noktasında ulaşılabilir veriler ortaya konulmuş, insan sermayesi noktasında ise

çalışanların algıları 10 puan üzerinden puanlanarak insan sermayesi konusunda bir veri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Süleyman Demirel Üniversitesi Entelektüel Sermaye Çıktıları

Entelektüel sermayenin görünmez ve değişken olması, geleneksel muhasebe yöntemleri ölçülmesini, izlenmesini ve raporlanmasını zorlaştırdığı genel bir görüştür (Alagöz, Özpeynirci, 2007: 168). Buna rağmen entelektüel sermaye değerlerinin ölçülmesindeki doğruluklara yönelik birtakım tartışmalar söz konusu olsa da, çeşitli yaklaşımlar ve teknikler vardır. Bunların bir kısmı entelektüel sermayenin bileşenlerine göre ölçülmesine, bir kısmı ise, entelektüel sermayenin örgüt düzeyinde ölçülmesine yönelik yaklaşımlardır (Çıkrıkçı, Daştan, 2002: 23). Bu çalışma ile nicel bir ölçümlemeden çok nitel analiz yöntemi ile 25 yıllık süreçte oluşan entelektüel sermaye algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Entelektüel sermayenin ölçümü zordur, fakat entelektüel sermayenin alt unsuru olan yapısal sermaye ve müşteri sermayesine göre insan sermayesini ölçmek daha zordur. Çalışanların risk alma becerileri denildiği vakit bu soruya verilen cevaplar çok farklı olabilecektir. Bu nedenle bu çalışma için Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcılara insan sermayesine yönelik alt başlıkları, 10 puan üzerinden 0-3 arası düşük, 4-6 arası orta, 7-8 iyi ve 9-10 arası çok iyi şeklinde toplam 10 parametre üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Bu yöntem ile 25 yıldır üniversitede çalışan akademik ve idari personelden insan sermayesine yönelik algıları 10 puan üzerinden düşük, orta, iyi ve çok iyi şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 1: Süleyman Demirel Üniversitesini İnsan Sermayesi

Süleyman Demirel Üniversitesinin Genel Olarak 1992-2017 Arası Belli Başlıklarda Entelektüel Sermaye Çıktıları (İnsan Sermayesi)					
		İdari Personel	10 Üzerinden	Akademik Personel	10 Üzerinden
İnsan Sermayesi	Çalışanların eğitim seviyesi,	Genel olarak orta	5	Genel olarak iyi	7,6
	Çalışanların bilgi, beceri ve mesleki yetenekleri	Genel olarak orta	4,8	Genel olarak orta	6,9
	Çalışanların liderlik becerileri	Genel olarak düşük	3,4	Genel olarak düşük	3,8
	Risk alma becerileri	Genel olarak düşük	2,6	Genel olarak düşük	3,8
	Problem çözme yetenek ve kapasiteleri	Genel olarak orta	4,1	Genel olarak orta	5,4
	Yaşam felsefeleri	Genel olarak düşük	3,7	Genel olarak orta	5
	İnovasyon becerileri	Genel olarak düşük	3,6	Genel olarak orta	5,8
	Girişimcilik becerileri	Genel olarak düşük	3,6	Genel olarak orta	4,6
	Organizasyon becerileri	Genel olarak düşük	3,9	Genel olarak orta	5,6
	Teknik beceri(know-how)	Genel olarak orta	4,6	Genel olarak orta	5,5

		Genel Ortalama	3,93		5,46
--	--	----------------	------	--	------

Tablodan da anlaşılacağı gibi 10 başlık altında insan sermayesi değerlendirildiğinde başta idari personelde; insan sermayesi 5 ile orta 7,6 ile akademiklerde iyi şekilde değerlendirilmiştir. Bu durum, çalışmaya konu olan kurumun üniversite olması açısından beklenebilir bir sonuçtur. Fakat idari personel açısından değerlendirildiğinde, beklentilerin üstünde olduğunu söylenebilir. Bu konuda bir katılımcı K2: *“Eğitim seviyesi olarak baktığımızda idari personelin seviyesi Isparta’daki diğer kamu kurumlarına göre yüksektir. Bu seviyenin özellikle son dönemde daha da yükseldiğini söyleyebilirim. Bunda akademik personelin etkisi vardır. İdari personelin akademik personelden etkilenerek bizde okuyabiliriz veya akademik olarak gelişebiliriz düşüncesinden dolayı eğitim seviyelerini yükseltmiştir. Özellikle idari personelde yüksek lisans doktora eğitimi alma oranı artmıştır. Akademik personelin eğitim seviyesi buldukları konum itibariyle zaten yüksek olmak zorundadır.”* ifadelerinde bulunmuştur.

Çalışanların bilgi beceri ve mesleki yetenekleri açısından bakıldığında akademik ve idari personel ortalama bir seviyede değerlendirilmiştir. İdari personel açısından bakıldığında genel olarak çalışanların bir kısmının bilgi, beceri ve yetenekleri iyi ve aynı zamanda gelişime açık olmakla birlikte, ağırlıklı bir kısmının sadece verilen işi yapma çabasında oldukları belirtilmiştir. Özellikle idari çalışanların kendisinden verilen işe yönelik bir katkı sağlamadıkları vurgulanmıştır. Benzer yorumlar idari personele göre iyi olmakla birlikte akademik personel için de kabul edilmiştir. Üçüncü olarak liderlik konusunda bu beceriye sahip çok az kişi saymışlardır. Liderlik becerileri konusunda kurumun hem akademik hem de idari olarak oldukça düşük olduğunu düşünenlerin oranı fazladır. Bu konuda katılımcılardan K3: *“Uzun yıllardan beri bu okuldayım, lider olarak kaç kişiyi sayabilirsin dersiniz; emekli eski genel sekreteri ve birde emekli okul müdürünün yanında şimdiki çalışanlardan bir yöneticiyi sayabilirim. Çok fazla lider vasıflı çalışanımız olmadı.”* şeklinde ifadelerde bulunarak, lider vasıflı yöneticilerin çok kolay yetişmediğine vurgu yapmıştır. Dördüncü olarak çalışanların risk alma becerileri oldukça düşük olarak değerlendirilmiştir. Özellikle son iki dönemdir risk alma konusunda çalışanlarda bir çekingencilik olduğu belirtilmiştir. Risk alanların da tabiri caizse cahil cesaretine sahip olduğu veya farkında olmadan risk aldıkları söylenmiştir. Üniversite ortamının siyasallaştığı, dolayısıyla bu ortamda kişilerin kendini güvende hissetmedikleri için risk alma konusunda görece kaçınmaya başlamış oldukları gözlemlenmiştir. Risk alma becerisi akademiklerde 3,8 idarilerde 2,6 ile en düşük oran belirtilmiştir.

Risk alma konusunda K2: *“Eskiden “vatan millet Sakarya” diye iş yapılırken şimdi daha çok mevzuat konusunda engel olduğu için veya mevzuata daha çok dikkat edildiği için risk almaktan kaçınılmaktadır. Mesela 570 kişi taşeron olarak işe alınmış ve hangi alanda alındılar ise o alanda iş yapmaları konusunda yeni bir mevzuat düzenlenmesi yapılmıştır. Bu düzenlemeden sonra çalışanların çoğu temizlikçi olmayıp masa başında büro işleri yaptıkları halde mevzuat düzenlenmesinden sonra yöneticiler ihtiyaçları olduğu halde risk almaktan kaçınarak büro çalışanlarını temizlik alanlarına yönlendirmiştir.”* İfadeleri ile görüşlerini aktarmıştır.

Çalışanların problem çözme yetenek ve kapasiteleri, genel görünüm olarak orta olarak değerlendirilmekle birlikte, akademik ve idari çalışanların farklı yetenek ve kapasitelere sahip olmalarından dolayı farklı seviyelerde değerlendirmeler yapılmıştır. İdari personel, 10 üzerinden 4,1 iken idari personel 5,4 olarak değerlendirilmiştir. Çalışanların yaşam felsefelerine bakıldığında, idari personelin akademik personele göre daha düşük olduğu değerlendirilmiştir. Bu konuda K8: *“Personellerimiz kamu çalışanı oldukları için çalışanlar genellikle işten atılma korkusu olmadığından özellikle idari personel için “salla başı al maaşı” pozisyonunda olduklarını söyleyebilirim. İdari olarak çalışanlar önce şef sonra şube müdürü sonra daire başkanı gibi kariyer basamakları hedeflemektedirler. Belli dönem çalıştıktan sonra 3'lük kadrolara göz dikmektedirler ya da bilgisayar işletmenliği kadrolarına göz dikmektedirler. Üst kademedekiler ise 3600 ek gösterge konusuna göz dikmektedirler. Ama aynı derecede üniversitemize katkı sunalım noktasında belirgin çabaları zayıftır. Akademik kadrodan sırasıyla asistan, doktor öğretim üyesi, doçent ve profesör olarak meslekte ilerlemeyi hedef edinmişlerdir. Ama meslekte yükselme konusundaki çabaları Üniversitemize daha fazla katma değer üretelim diyerek aynı katkıyı verdiklerini söyleyemem”* şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Çalışanları inovasyon ve girişimcilik becerileri ise idarilerde düşük olarak gözlemlenirken, akademik personelin ise orta olarak değerlendirilmiştir. Özellikle yeni neslin inovasyon ve girişimcilik becerileri oldukça iyi olduğu, ancak eski çalışanların bu konuda daha zayıf olduğunu ileri sürenler de olmuştur. Çalışanların organizasyon becerileri idarilerde 3,9 ile düşük, akademiklerde 5,6 ile orta düzeyde değerlendirilmiştir. Çalışanların teknik becerileri konusunda ise idarilerde 4,6 olarak orta bir seviye, akademikler ise idari personelin biraz üstünde olsa da 5,5 ile orta seviye olarak değerlendirme yapılmıştır. Genel olarak katılımcılar ortalama değerlendirme yapsalar da teknik beceri konusunda özellikle bireysel olarak iyi olan kişilerin varlığından da bahsetmişlerdir. Sonuç niteliğinde değerlendirildiğinde, genel olarak idari personelin insan sermayesi 10 üzerinden 3,9 ile düşük akademik personelin 5,4 ile orta seviye olarak değerlendirilmiştir.

Entelektüel sermayenin ikinci unsuru olan yapısal sermaye daha çok üniversitenin insan sermayesine bağlı olarak şekillenen entelektüel sermayenin bir alt unsurudur. Bu unsurlar Tablo 4'te görüleceği gibi 8 başlıkta ele alınmıştır. Birinci olarak ticari sır ve tasarım hakları konusunda üniversitede Teknoloji Transfer Ofisi, (TTO) Göller Bölgesi Teknokenti olmasına rağmen ticari sır ve tasarım hakkı oldukça yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi'nin, çalışmanın yapıldığı dönemde sahip olduğu yapısal sermaye unsurlarından patentlerin 45 tane, telif haklarının 97 tane olduğu belirtilmiştir. Telif ve patentler konusunda yeterince gelişmediği yorumu yapılmıştır. Değerlendirmeye alınan kurumun bir üniversite olduğu da göz önünde bulundurulduğu vakit, bu noktada yapılacak eleştiri daha anlamlı hale gelecektir. Üniversitenin genel olarak veri tabanlarının beklenen seviyede olmadığı belirtilmiştir. Fakat buna karşı -kütüphane altyapısı gibi- oldukça iyi olduğu vurgulanan altyapısı da mevcut olduğu belirtilmiştir. Üniversitenin idari ve akademik faaliyetlerinin yönetimi için birçok sistem kullanılmaktadır. Üniversite tarafından üretilen sistemler, en başta Öğrenci Bilgi Sistemi (OBS), Akademik Bilgi Sistemi (ABS), Personel Bilgi Sistemi (PBS), Evrak Takip Sistemi (SDÜ Evrak), Bütçe Hazırlık ve İzleme Sistemi (BHİS), Strateji Ödeme Bilgi Sistemi (SOBS), Proje Yönetim Sistemi (BAPBS), Online

Ödeme Sistemi (OOS), Yabancı Öğrenci Sınavı Başvuru Sistemi (YÖS Başvuru), SKS Otomasyonu, Mezun Bilgi Sistemi (MBS) AVESİS, BAPSİS olmak üzere toplam 11 tane sistem kullanılmaktadır. Yanı sıra farklı kurum ve kuruluşlardan alınan 12 sistem ve ayrıca satın alıma, kiralama ya da açık kaynak kodlu olarak toplam 9 sistemi de kullanılmaktadır (SDÜ İç Değerlendirme Raporu, 2016; 46).

Yapısal Sermayenin dördüncü unsuru olarak örgütsel planlar, iş ile ilgili kılavuzlar ise genel olarak beklenen seviyede olmadığı belirtilmiştir. Örgütsel planlarında süreklilik olmadığı dönemsel olarak değiştiği belirtilmiştir. İş ile ilgili kılavuzlar olmakla birlikte, oldukça yetersiz olduğu belirtilmiştir. Mesela çalışanların her birinin iş tanımlarının tek tek yapılmadığına dair bir eksikliğin söz konusu olduğundan özellikle bahsedilmiştir. Personelin her işi bilmesi istense de bu konuda görev tanımlama ve iş tanımlama konusunda eksiklikler nedeniyle, bu sistemin tam olarak oturmadığı belirtilmiştir. Bazı fakültelerin bu konuda çalışmaları olsa da, üniversitenin ortak bir çalışmasının olmadığı ortaya çıkmıştır. Örgüt kültürü ile ilgili olarak ise üniversitenin belirgin bir örgüt kültürü olmadığı fikri ağırlık kazanmıştır. Hizmet ile ilgili amblem ile ilgili değerlendirilmelerde, amblemin ulusal tanınırlık açısından iyi olduğu bu noktada üniversite ambleminde gül olması, Isparta'nın gül ile tanınması ve 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ciddi manada katkısının olduğu vurgulanmıştır. Yönetim felsefesi, yönetim süreçleri konusunda genel olarak tam oturmamış bir yönetim felsefesi ve zayıf yönetim süreçlerinin olduğu konusunda görüşler ön plana çıkmıştır. Bu konuda K10: *"Okulumuzun yönetim felsefesi yeterli olarak oturmamış olsa da yeni dönemde " İlham veren üniversite" mottası ile yönetim felsefesi noktasında yeni bir süreç oluşturulmaya çalışılmaktadır. Yeni rektörün "Cordoba vizyonu" olarak belirttiği bu felsefeyi okulumuza oturtabilirsek önemli kazanımlar elde edebiliriz"* şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Finansal ilişkiler noktasında ise bu ilişkilerin mevzuat çerçevesinde ve genel olarak tam kurumsallaşmamış olduğu konusunda görüşler ön plana çıkmıştır. Bu konuda K7: *"Özellikle Üniversite hastanesinden 6. Rektör döneminde çalınan veya kaybolan 13 milyon liralık bir rakam bizim finansal ilişkilerimizin olumsuz algılanmasına sebep olmuştur. Gerçi bu paranın FETO (Fetullahçı Terör Örgütü) tarafından usulsüz olarak hesaplardan aktarıldığı söylene de bu konu üniversitemizin imajını çok zedelemiştir."* ifadeleri ile görüşünü aktarmıştır.

Üniversitenin yapısal sermayesi konusunda da insan sermayesinde olduğu gibi orta puanlık bir değerlendirme söz konusudur. Buna karşı katılımcı K9: *"Mesela MEK-SİS bu proje okulumuz açısından prestij bir projedir. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı'nın başlattığı "Yükseköğretim Mekânları Yatırım Karar Destek Sistemi (Mek-Sis) Projesi"nin üniversitemiz aracılığı ile yürütülecek olması önemli bir veridir. Bu proje Okulumuzun birçok üniversiteye örnek olabilecek kamu katkı sağlayacak bir altyapısının olduğunun göstergesidir. Bu bizim üniversitenin bilgi sistemine verilebilecek iyi bir örnek olabilir"* ifadelerinde bulunmuştur.

Tablo 2:Süleyman Demirel Üniversitesinin Yapısal Sermaye Çıktıları

Süleyman Demirel Üniversitesinin Genel Olarak 1992-2017 Arası Belli Başlıklarda Entelektüel Sermaye Çıktıları (Yapısal Sermaye)

Yapısal sermaye	Ticari sırları, tasarım hakları	TTO Teknoloji Transfer Ofisi, Göller Bölgesi Teknokenti olmasına rağmen ticari sır ve tasarım hakkı oldukça yetersiz
	Patentler ve telif	46 Araştırma ve Uygulama Merkezi ve 40 adet koordinatörlük olmasına rağmen ve TTO ile Goller Bölgesi Teknokentine rağmen BAP birimine başvurusu yapılmış 45 adet patent ve 97 adet telif
	Veri tabanları, bilgi sistemleri	Üniversite veri tabanı konusunda ve kendi bilgi sistemlerini üretmesi açısından iyi konumda (Öğrenci, personel, taşınır. Kütüphane, Kartlı geçiş vb alanda kendi bilgi sistemini çok yeterli olmamakla birlikte üretebilmiş) Toplam 11 Adet Kendi Ürettiği Sistem. 12 Adet Dışardan aldığı sistem ve 9 adet kiralama ve açık kodlu sistem kullanmaktadır
	Örgütsel planlar, İş ile ilgili kılavuzlar	Genel olarak beklenen seviyede değil
	Örgüt kültürü	Belirgin bir örgüt kültürü yok
	Hizmet ile ilgili amblem	Ulusal tanınırlık açısından iyi
	Yönetim felsefesi, yönetim süreçleri	Genel olarak tam oturmamış bir yönetim felsefesi ve zayıf yönetim süreçleri, Yeni dönemde " İlham veren üniversite" mottası,
	Finansal ilişkiler	Finansal ilişkiler mevzuat çerçevesinde ve genel olarak tam kurumsallaşmamış

Entelektüel sermayenin üçüncü unsuru müşteri sermayesidir. Bu unsurlar Tablo 5'te görüleceği gibi 11 başlıkta ele alınmıştır. Süleyman Demirel Üniversitesinin müşterileri olarak öğrenci ilişkileri noktasında idari kadroda olanların öğrenci ilişkileri çok etkileşimli olmadığı; genellikle öğrenci işleri biriminin daha etkin olduğu belirtilmiştir. Akademik personelin konumu gereği sürekli işin içinde olduğu belirtilmiştir. Müşteri (öğrenci) sermayesi genel olarak olumlu değerlendirilmekle birlikte, akademik kadronun öğrenci ilişkilerinin ise özellikle son yıllarda öğrenci sayının artmasından ve hocaların rahat tutumlarından dolayı oldukça zayıfladığını da vurgulayanlar olmuştur. Ayrıca son dönemlerde üniversiteyi tercih eden öğrencilerin puan sıralamalarının düşmesi ile birlikte öğrenci kalitesinin düştüğü, bu durumun da öğrenci ilişkilerinde belirgin bir zayıflamayı beraberinde getirdiğini belirtenler olmuştur. Kurumun çevresiyle ilişkileri, başta üniversite üzerinden değerlendirildiğinde Isparta halkının üniversiteyi tabiri caizse, para kapısı olarak görmesinden dolayı üniversitenin Isparta ile ilişkisi ve etkileşimi oldukça zayıf olarak değerlendirilmiştir. Bu noktada katılımcılardan K3'ün: "Mesela Ziraat fakültesi örneğini ele alabiliriz. Tarım memleketi olan Isparta'nın Ziraat Fakültesi ile tam istenildiği şekilde işbirliği kurduğunu söyleyemeyiz. Bu fakültenin

özellikle elma ve gül tarımı noktasında Ispartalı çiftçiler ile yeterli işbirliği yapmadıkları yönünde genel bir kanaatin olduğunu söyleyebilirim.” ifadesi yapılan çıkarımları doğrular niteliktedir. Çalışma ilişkilerinde birçok üniversitede olduğu gibi akademik personel ve idari personel ayrımı ön plana çıkmıştır. İdari personelin, akademik personele göre kendini ikinci sınıf olarak görmesinden dolayı; bireysel ilişkilerde ve yapılan işlerde zaman zaman istenilen verimin yakalanamadığı belirtilmiştir.

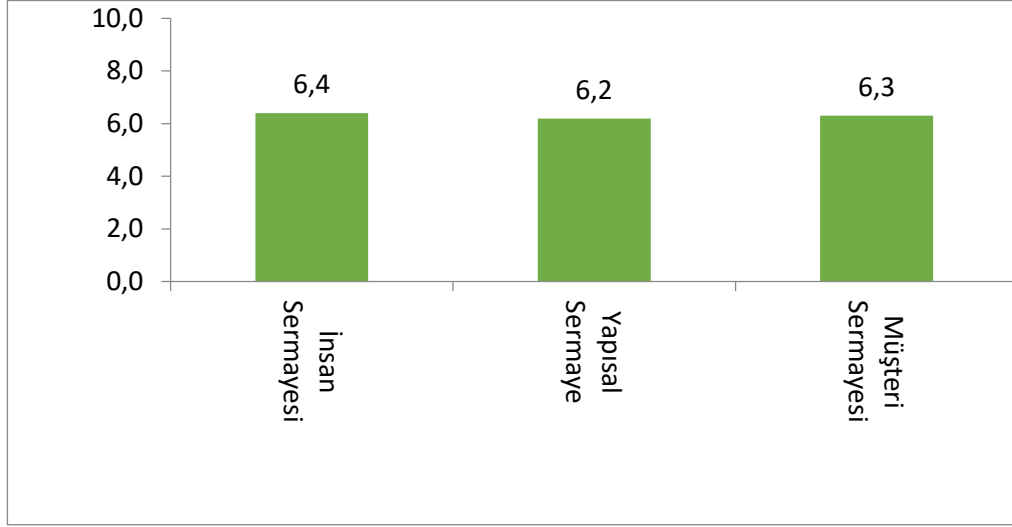
Tablo 5: Süleyman Demirel Üniversitesinin Müşteri Sermayesi Çıktıları

Süleyman Demirel Üniversitesinin Genel Olarak 1992-2017 Arası Belli Başlıklarda Entelektüel Sermaye Çıktıları (Müşteri Sermayesi)		
Müşteri Sermayesi	Kurumun müşteri (öğrenci) ilişkileri	Öğrenci odaklı olduğu için olumlu ama son yıllarda öğrenci kalitesinin düşmesi ilişkilerde zayıflamaya neden olmuş
	Kurumun çevresiyle ve toplumla ilişkilerin	Genel olarak durağan daha çok maddi ilişkiler ön planda, Sanayi – üniversite ortaklı lisansüstü tez çalışmaları, Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı (BAGEV)
	Kurum çalışanları ile ilişkiler	Genel olarak normal ama son yıllarda oldukça zayıflamış bir ilişki
	Marka değeri, Kurumsal imaj	Ulusal olarak üst sıralarda 180 üniversite içinde genellikle yapılan sıralamalarda 15-25. sıralarda, URAP sıralamasında genellikle ilk 25'te, TÜBİTAK Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksinde ilk 20'de
	Müşteri Sadakati	Genel olarak orta
	Tedarikçileri	Tıp Fakültesi Hastanesi hariç mevzuat çerçevesinde
	Rakipleri	1992 yılında kurulan üniversitelere göre ve çevre üniversitelere göre iyi
	Devlet ve resmi kurumlar ile ilişkileri	Mevzuat çerçevesinde
	İşbirlikleri	ADIM projesi, Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA) Uluslararası Üniversiteler Birliği (IAU) üyelikleri.
	Dağıtım Kanalları, Network ağı	Genel olarak çok gelişmemiş
	Bayilik anlaşmaları(Karşılıklı Anlaşmalar)	Erasmus 189 Üniversite ile, Mevlana 16 Üniversite ile, Farabi 95 Üniversite ile ve EMOU(Yurtdışı üniversiteler ile işbirliği) 39 Üniversite ile Mevlana Programı Kapsamında

Genel olarak yukarıda yapılan olumsuz değerlendirmelere rağmen okulun marka değeri olumlu olarak vurgulanmıştır. Üniversitenin, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ismini taşımasından dolayı böyle bir durumun olduğunu belirtenler olmuştur. Tedarikçilerle olan ilişkilerin hastane haricinde iyi olduğu değerlendirilmiştir. Kurumun müşteri (öğrenci) sadakati yani tam ifadeyle öğrenci sadakati genel olarak olumlu değerlendirilmiştir. Son yıllarda öğrenci merkezliliğin daha fazla artması nedeniyle öğrenci memnuniyetinde önemli bir artışın olduğu söylenmiştir. Bu noktada Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması (TÜMA) 103 devlet, 63 vakıf üniversitesinden, 26.513 öğrenci katıldığı anket sonuçlarına göre Süleyman Demirel Üniversitesi, “Devlet Üniversitelerinin Memnuniyet Alanları Sıralamasında 10. Sırada kendine yer bulmuştur. Bu açıdan üniversiteni müşteri sermayesinin Türkiye’deki diğer üniversitelere göre iyi olduğu vurgulanmıştır (<https://w3.sdu.edu.tr/haber/7617/turkiye-universite-memnuniyet-arastirmasi-tuma-2018-yili-sonuclari-aciklandi>), erişim,02.08.2018). Müşteri (öğrenci) sadakati konusunda Süleyman Demirel Üniversitesinden mezun olanların başarı hikâyesi ve çalışmaları da örnek verilmiştir. Üniversitenin kurumsal imajı, genel olarak pozitif yönde değerlendirilmiştir. Rakipleri olarak, 1992 yılında kurulan üniversitelere göre daha iyi olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda K10: “Akdeniz üniversitesinden ayrılmış olmamıza rağmen birçok konuda Akdeniz Üniversitesinden daha iyi olduğumuzu söyleyebilirim tabi Akdeniz Tıp Fakültesi hariç” şeklinde ifade edilmiştir. Yine ulusal olarak 200’den fazla üniversite içinde yapılan sıralamalarda 15-25. sıralarda kendine yer bulan üniversite, URAP sıralamasında genellikle ilk 25’te, TÜBİTAK Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksinde ilk 20’de genel olarak kendine yer bulmuştur. Bu noktada bakıldığında, üniversite açısından yapılan bu çalışmada; görüşmecilerin çok olumlu olmayan ifadelerine rağmen ulusal sıralamalarda üst sıralarda olması ilginç bir noktadır.

Üniversitenin müşteri sermayesi olarak resmi kurumlar ile ilişkileri olumlu olarak değerlendirilmiştir. Bir başka sermaye unsuru olan işbirlikleri konusunda görece iyi olduğu vurgulanmıştır. Özellikle üniversitenin işbirlikleri konusunda ADIM projesi ön plana çıkmıştır. ADIM projesi Süleyman Demirel Üniversitesi öncülüğünde hayata geçirilmiş ve Aydın Adnan Menderes, Denizli Pamukkale, Muğla Sıtkı Koçman ve daha sonra Afyon Kocatepe üniversitelerinin arasında işbirliğini geliştirmeye yönelik bölgesel bir üniversite işbirliği projesidir (SDÜ İdare Faaliyet Raporu, 2016:7) Bir başka müşteri memnuniyeti unsuru olan dağıtım kanalları ve network ağı konularında çok yeterli olmadığı konusunda ifadelerde bulunulmuştur. Son olarak bayilik anlaşmaları konusunda yurt dışında bazı üniversitelerle ilişkileri olsa da daha fazla gelişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bayilik karşılıklı anlaşmalar konusunda araştırmanın yapıldığı dönemde Süleyman Demirel Üniversitesi Erasmus için 189 Üniversite ile, Mevlana 16 üniversite ile, Farabi 95 üniversite ile ve EMOU (Yurtdışı üniversiteler ile işbirliği) 39 üniversite ile karşılıklı anlaşmalar yapmıştır.

Tablo 3: Genel Olarak Süleyman Demirel Üniversitesinin Entelektüel Sermaye Değerlendirmesi(1992-2017 Arası)

Sonuç olarak katılımcılara: “Süleyman Demirel Üniversitesinin entelektüel sermayesini alt unsurları ile birlikte değerlendirdiğinizde, 1 ile 10 arası not aralığında; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi unsurları açısından nasıl bir puanlama gerçekleştirdiniz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Sonuç olarak insan sermayesi 6,3 yapısal sermaye 6,2 ve müşteri (ilişki) sermayesi 6,6 şeklinde orta düzeyde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu noktada birçok olumsuz eleştiriler olsa da, genel olarak üniversitenin entelektüel sermayesinin ortalama seviyede olduğu söylenebilir. Bu noktada katılımcı K8 “*Entelektüel sermayemiz bir vücut geliştirmeciye veya bir boksöre benziyor dışarıdan iyi gözüküyor. Ama görüntü yağ kas değil, yani görüntü var ses yok*” şeklinde yorumlamada bulunmuştur.

2.3. Süleyman Demirel Üniversitesinin İnsan Kaynakları Yönetimi Anlayışının Entelektüel Sermaye Birikimine Katkısı

En geniş tanımıyla bilginin değere dönüştürülmüş hali olarak da tanımlanabilen (Kayalı, Ada, 2008: 32) entelektüel sermaye yaklaşımının en önemli unsurunu oluşturan insan sermayesi, örgütler için rekabet etmede ve fark oluşturmada öne çıktığı görülmektedir (Görmüş, 2009; 58). Kelimenin kökeni itibarıyla entelektüel kelimesi, yüksek derecede eğitim görmüş kimse, aydın kesimini ifade etmede kullanılması da entelektüel sermayenin insan faktörüne yapılmış bir vurgudur.

Entelektüel sermaye yönetimindeki en önemli unsur insan sermayesidir. Çünkü süreçleri değiştiren, gerektiğinde yeniden belirleyen, bilgiyi depolayan, gerektiğinde kullanan, kullanılması için gereken yerde hazır bulunduran ve üreten insan sermayesidir. Bu nedenle örgütler bunun önemini kavradıkları için insan sermayesine eskiye oranla çok daha fazla yatırım yapmışlar ve insan sermayesini daha etkin ve verimli kullanma yolunda önemli adımlar atmışlardır (Yereli, Gerşil, 2005;28).

Süleyman Demirel üniversitesinin insan kaynakları politikası genel olarak, 4'er yıllık dönemler halinde değerlendirilebilir. Çünkü 4 yıllık atanan rektörün insan

kaynakları politikasını şekillendirdiği söylenebilir. Bu noktada rektörün tek başına bu politikayı şekillendirmesi mümkün değildir. Öncelikle rektör ve ekibi mevzuat ile sıkı sıkıya bağlıdır. Politikaları belirleme konusunda rektör ve ekibine senatörler, yönetim kurulu üyeleri, ve idari personel rektöre yardımcı olmaktadır. İnsan kaynakları yönetiminin alt başlıkları açısından değerlendirildiğinde birinci olarak insan kaynakları planlama seçme ve yerleştirme noktasında idari personel üzerinde; KPSS atamaları noktasında rektörün yetkisi yoktur, fakat kurumlar arası geçişte doğru elemanı seçme ve planlama noktasında önemli yetkisi vardır. Akademik personel açısından ise yasanın verdiği yetkiye dayanarak planlama ve seçme konusunda önemli yetkisi vardır. İkinci olarak performans değerlendirme konusunda akademik personel için akademik teşvik değerlendirmesi, BAP performans değerlendirmesi gibi yollar var iken, idari personel için performans değerlendirme noktasında önemli bir uygulama söz konusu değildir.

Üçüncü olarak rektör ve ekibinin iş analizi konusunda yasal bir zorunluluğu olmasa da, iş analizi yapabilme noktasında önemli yetkileri olduğu söylenebilir. Çalışanların ücret yönetimi ve ödüllendirilmesi konularında yasa ile birtakım kısıtlamalar vardır, bu konuda yetkisinin olduğu söylenemez. Dördüncü olarak çalışanların oryantasyonu, motivasyonu, eğitim ve geliştirilmesi, konusunda yönetimin önemli yetkileri ve yasal sorumluluğu vardır; bu bağlamda da üniversite yönetimleri yine yasal çerçevede önemli yetkilere sahiptir.

Beşinci olarak İş güvenliği ve sağlığı, sendikalarla ilişkiler ve endüstriyel ilişkiler konusunda yine yasa çerçevesinde atılabilecek adımlar vardır. Çalışanların sorunları ve yönetimi, çalışanların koordinasyonu ve kurumsal iletişimi, ortak hedefler ve amaçlar oluşturmak, kurum kültürünün yerleştirilmesi, insan kaynaklarının örgütsel değişime hazırlanması, örgütsel kararlara katılımı konusunda rektör başta olmak üzere, yönetim ekibinin insan kaynakları politikaların daha iyi kullanabilme konusunda önemli avantajları ve yetkileri olduğu söylenebilir.

“Süleyman Demirel Üniversitesi insan kaynakları politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?” diye katılımcılara sorulduğunda, katılımcılar ortak bir paydada buluşmadığı; genel olarak değerlendirmelerin farklı olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin K1 “Üniversitemizin belirgin bir insan kaynakları politikası olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle idari çalışanları iş yükü dağılımının dengesiz olduğu söyleyebilirim. Özellikle yakın döneme kadar kayırmacılığın ön planda olduğu çalışanların vasfının yetersiz olduğu, işe göre adam yerine adama göre iş sağlandığı söylenebilir. İşe alımlarda idare personelin KPSS ile işe girmesinden dolayı işe alımlarda kayırmacılık yapıldığının söylemek zordur ama özellikle sözleşmeli alımlarında kayırmacılık ihtimalin yüksek olduğunu söyleyebilirim. Basit bir işçi alımında bile milletvekili devreye girmektedir. Akademik personelin işe alımında ise kayırmacılığın olduğunu söyleyebilirim” şeklinde görüşlerini belirtmiştir. Yine benzer şekilde K10 “Üniversitenin iyi bir insan kaynakları yönetim politikasının olduğunu söylemek çok zordur. İdari personelde alımlar KPSS ve diğer kurumlardan yatay geçiş şeklindedir. Ama akademik personelde işe alımlar liyakat ve ehliyete göre yapılmamaktadır. Elbette liyakat ve ehliyet noktasında doğru işe alımlar yapıldığı örnekler vardır. Ama genellikle rektör adayları göreve gelmeden aldığı oy ve seçim sürecinde verdiği sözlere göre kadro dağıtımını yapmaktadırlar. Ayrıca rektör ve ekibi taşıdığı ideolojik yaklaşım ve çevre

baskısı sonucunda üniversiteye araştırma görevlisi ve öğretim üyesi almaktadırlar. Ve sonuçta entelektüel sermaye birikiminin bu düzen ve süreçlerden etkilendiğini söyleyebilirim” ifadesi ile görüşlerini aktarmıştır. Bir başka katılımcı K8 “ Özellikle son dönemlerde Üniversitemizde izlenen insan kaynakları yönetim politikası dış etkilerin güdümüne fazlaca girmeye başlamıştır. Özellikle siyasi etkilerden bahsedebilirim. Bir başka konu idari personellerde 10 kişinin işini 2 kişi yükleniyor. Bazıları çok çalışıyor bazıları ciddi anlamda kamuya yük oluyorlar. 1000 akademisyen tabiri caiz ise yatıyor 200 akademisyen çalışıyor. Böyle bir dengesizlikten bahsedebilirim. Doğal olarak senin bahsettiğin entelektüel sermaye konusunu etkiliyor. Bu nedenle İnsan kaynakları yönetim anlayışının entelektüel sermaye birikimine olumlu katkı sağladığını söyleyemem, çok abartılı olacak ama %10 katkı sağlıyor” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Bir başka katılımcı K5: *“Özellikle dışarıdan gelen öğretim elemanları kalite noktasında katkı yapamamışlardır. Özellikle Meslek Yüksekokullarında dışarıdan öğretim elemanı görevlendirmeleri eğitimin kalitesini düşürmüştür. Daimi görevlendirme yapılmayan bu kişiler katkıları aralarında çok iyi olanlar olmasına rağmen katkıları sorgulanabilir”* ifadeleri ile eğitim kalitesi noktasında bir eleştiri sunmuştur. Bu noktada İnsan kaynakları politikası ve doğal olarak entelektüel sermaye birikimi doğru planlanmadığı için üniversitenin yapısal sermayesi, insan sermayesi ve müşteri sermayesi mevcut işleyen düzene göre şekillenmektedir.

Özellikle yönetici personel pozisyonuna başka kurumlardan kişilerin getirilmesi terfi bekleyen idari personelin moral ve motivasyonu zayıflatmıştır. Bu noktada izlenen diğer kamu kurum ve kuruluşlarından idari personel getirme uygulaması özellikle idari personelde kurumsal kariyer yönetimine güveni sarsmıştır. Bu konuda K1: *“Üst düzey atamalarda özellikle de 2005 yılından sonra kurum dışından yapılan atamalar “Buna paraşütle indirme atama olarak isimlendirebiliriz” görüşü, personelin kariyer gelişimine olumsuz etki yaptığını ortaya koymaktadır. Katılımcı K1’in tanıklık ettiği olaylar da bu durumu destekler niteliktedir: “Kurum içinde, görevde yükselme konusunda çalışanların kurumda kariyer olanaklarına bakışlarını zayıflatan uygulamalar da yapılmıştır. Mesela sınavla yükselmesi gereken şube kadrosuna yapılacak bir atama için hülle yolu tercih edilerek atama yapılacak kişinin fakülte sekreteri yapıp, ardından şube müdürü pozisyonuna atanmış olması çalışanların kurumuna olan inancını zayıflatmıştır.”* Yine bu konuda K3: *“Son yıllarda Isparta’da Üniversitemizin adı çıktı; diğer kurumlarda rahat çalışmadığını söyleyen birçok kişi üniversiteye geçmek için uğraş vermektedir. Bu gelen kişilerin çalışma niyetinden çok rahat etme zihniyeti olduğu için bu şekilde üniversitemize gelenler idari personel arasında çalışma ortamını etkilemiştir”* ifadeleri doğal olarak bu tür uygulamaların insan sermayesine olumsuz etki ettiğini ortaya koymaktadır. Yine katılımcılardan K7: *“Rahmetli ilk rektörümüz Hasan Gürbüz hoca okulumuz için çok faydalı işlere imza attı. Ama ilk yıllarda özellikle belediyeler, okullar, askeriye güvenlik ve diyanet gibi çok farklı kanallardan çalışanları okulumuza nakil yolu ile aldı, belki o dönem için almak zorundaydı ama bu gelen kişiler tam olarak kurum kültürü oluşturamadılar ve bu nedenle kuruma katkı yapamadılar. O zaman yeni herhangi bir kurumdan nakil olmadan genç daha çok memur olsak bugün okul bürokrasimiz daha iyi olabilirdi. Çünkü diyanet okullar, askeriye, özelleştirme çok farklı kurumlardan farklı personeller okulumuza başladı ve doğal olarak tam anlamıyla bir*

kurum kültürü oluşmadı. Maalesef diğer rektörlerde bunu devam ettirdi.” İfadelerinde bulunmuştur.

Fakat alınan cevaplarda olumsuzlukların yanı sıra oldukça olumlu durumlar da mevcuttur. Katılımcı K4: *“Üniversitemizde akademik personel ve idari personel ilişkisi diğer kurumlara göre hiyerarşik yapı zayıf olduğu için üst yönetime ile akademik personel ilişkisi olumlu olduğunu söyleyebilirim. Bazı yönetimler zaman zaman aylık toplantılar yaparak çalışanların beyin fırtınası şeklinde görüşlerini almışlardır ve bu konuda yönetime katkı sunmuşlardır.”* İfadelerinde bulunmuştur.

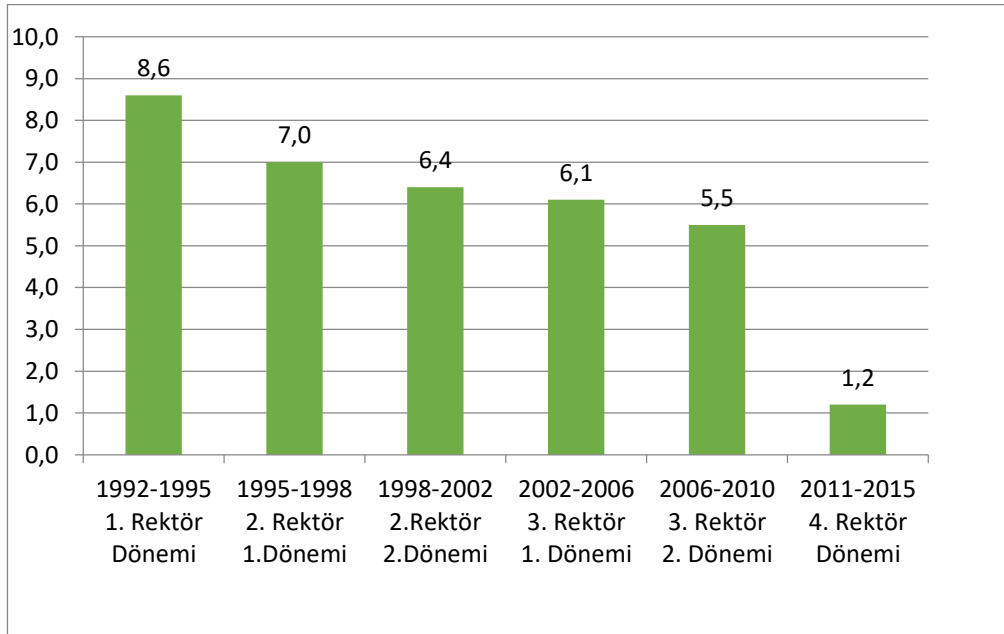
Özet olarak, katılımcılar izlenen insan kaynakları politikalarının yapısal sermayeye, insan sermayesine ve müşteri (ilişki) sermayesine etkisinin beklenen seviyede olmadığını belirtilmişlerdir. Örneğin bir yapısal sermaye olarak işle ilgili kılavuzlardan olan üniversite çalışan personelinin görev tanımlamaları yapılmamıştır. Bu anlamda insan sermayesinin çok kaliteli olmadığı için üniversitenin yapısal sermayesine olumlu bir katkı sağlanmamıştır.

Katılımcıların, izlenen insan kaynakları politikalarından insan sermayesi ve yapısal sermayeye nazaran; müşteri sermayesine olumsuz yorum yapma oranlarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Kurumun müşteri (öğrenci) ilişkileri, kurumun çevresiyle ve toplumla ilişkileri, kurum çalışanları ile ilişkiler, marka değeri, kurumsal imajı, tedarikçileri, rakipleri, devlet ve resmi kurumlar ile ilişkileri, işbirlikleri vb. konular biraz da dış etkenler ile birlikte değerlendirilmesi gereken konular olduğu için bu alan ile yapılan değerlendirmeler farklı olmuştur. Örneğin K10: *“Özellikle önceki yıllara göre öğrenci kalitesi oldukça azalmıştır. Her ile üniversite yapılıncaya Üni-versite sayısı çoğalmış ve kontenjanlar artınca öğrenci kalitesi düşmüş doğal olarak üniversitenin müşteri kalitesi düşmüştür ve bu durum dolaylı olarak okulumuzun entelektüel sermaye oluşumunu etkilemiştir; bu konu üniversitemizin çokta takip edebileceği bir durum değildir; bizim dışımızda gelişen durum olduğunu söyleyebilirim.”* ifadeleri ile eğitim kalitesi ve entelektüel sermaye arasında bağlantı kurarak müşteri sermayesi bileşeni konusunda düşüncelerini aktarmıştır.

Katılımcılara 25 yılı genel olarak ve rektörlerin dönemleri itibariyle daha iyi değerlendirilmesi açısından, “Süleyman Demirel Üniversitesinin entelektüel sermayesini alt unsurları ile birlikte değerlendirdiğinizde, 1 ile 10 arası not aralığında; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi unsurları açısından nasıl bir puanlama gerçekleştirdiniz?” diye soru yöneltildiğinde; 1992-1995 arası 1. Rektör dönemini 8,6 ile en iyi dönem olarak, 1995-1998 arası 2. rektör dönemini 7 ile ve 1998-2002 arası 3. rektör dönemini 6,4 ile daha düşük puanlamışlardır. 2003-2006 arası 4. rektör dönemi 6.1 puan ve 2006-2010 arası 5 rektör dönemi 5,5 ile daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. 2. ve 3. rektör dönemi ile 4. ve 5. rektör dönemleri aynı kişilerdir ve ikisinin de ikinci dönemlerinde puanlar düşmüştür. Her iki rektörün birinci döneminde iyi almalarının nedeni olarak; 2. döneme yatırım olarak değerlendirilmiştir. 2011-2015 arası görev yapan 6. rektör için ortalama 10 üzerinden 1,2 gibi çok düşük bir puanlama yapılmıştır. Maalesef yapılan birçok olumsuz yorum bu rektör dönemi göz önüne alınarak yapılmıştır. FETÖ üyeliği nedeniyle hapiste olan rektör için K5: *“Maalesef bu rektör zamanında üniversitemizde hukuksuz ve yanlış birçok uygulama oldu, eğer bu rektör olmasa üniversitemiz bulunduğu konumdan daha iyi noktalara gelebilirdi. Ehliyet*

ve liyakate uymayan birçok akademisyeni işe aldı, akademik personel ve idari personel noktasında belki entelektüel sermayemiz en çok bu rektör zamanında hasar görmüştür” şeklinde ifadeler de bulunmuştur. Yine bir başka katılımcı K3: “Bu dönemde dışarıdan liyakatsiz personel atandı, idari personelin ahengi en çok bu dönemde bozuldu. Ayrıca idari personel en çok bu dönemde aşağılandı” şeklinde ifadelerde bulunmuştur. 6. rektör dönemi özellikli insan kaynakları politikasındaki izlenen yanlış politikaların entelektüel sermaye birikimine nasıl olumsuz etki edebilir noktasında önemli bir örnek dönem olduğu söylenebilir. Bu dönem tüm katılımcıların ittifak ettiği bir süreç olup; üniversite adına iyi bir dönem olmadığı noktasında fikirlerin ortaya koyulduğu bir zaman dilimidir.

Tablo 7: Üniversitede Görev Yapmış Rektörlerin İzlediği İnsan Kaynakları Politikalarının Değerlendirmesi

Son olarak katılımcılara, “Süleyman Demirel Üniversitesinin entelektüel sermaye birikimini ve insan kaynakları politikasının daha iyi olması hakkında önerileriniz nelerdir?” diye sorulduğunda; özellikle liyakat ve adalet noktasına vurgu yapmışlardır. Ayrıca akademik- idari tüm çalışanlar “insana değer verilen” bir ortamın oluşturulması gerektiği hususuna dikkat çekmişlerdir. Özellikle kurum içi yükselmelerin adil bir şekilde sınav ile ve liyakat ve ehliyete göre yapılması, rektörlükte uzman personel çalıştırılması, akademik alımlarda daha adil olunması önerileri ön plana çıkmıştır. Bu noktada katılımcı K10: “ Özellikle Araştırma Görevlisi alımlarında bir denge kurulmalıdır. Mesela ÖYP ile gelen asistanların ALES, YDS ve okul not ortalamaları çok yüksek oluyor ama buna karşın akademik yeterlilikleri oldukça düşük kişiler olabiliyor. Toplum karşısına çıkıp konuşmak, ikili ilişkiler, duygusal zekâ noktasında oldukça yetersiz kişiler olabiliyor. Bu noktada seçimin belli bir puan limitleri arasından çalışılacak alan ile ilişkili olarak hocalara seçim hakkı bırakılmalıdır. Mesela tüm adaylar kısa süreli ders anlatabilme kabiliyeti gibi sınavlardan geçirilmelidir. Ve en iyiler üniversitenin geleceği adına seçilmelidir.” İfadeleri ile eğitim açısından önemli bir noktaya değinmiştir. Benzer şekilde K8: “Hizmetiçi eğitim daha yaygın olmalı, görevde

yükselme ve unvan değişikliği sınavları daha sık yapılmalı, iş rotasyonu daha fazla yapılmalı, diğer kurumlardan eleman alınma yerine sürekli KPSS ile tabiri caiz ise 0 km elemanlar alınmalı” şeklinde ifadelerde bulunmuştur. Başka bir katılımcı K5: “Üniversitenin sahip olduğu insan sermayesi yapısal sermaye ve müşteri sermayesine yeterli katkıyı vermiyor. Akademik personel daha fazla kendi akademik kariyeri için idari personel de daha çok “bana dokunmasınlar”, “iyi çalışırsam iş üzerime kalır”, “bu devleti ben mi kurtaracağım” gibi düşünceleri ile üniversitenin entelektüel sermayesine fazla katkı sağlamıyor; doğal olarak beklenen katkı oluşmuyor. Ne yapılabilir akademisyen bilinçlendirilir. İdari personel eğitilir. Ve üniversitenin entelektüel sermayesine daha fazla katkı sağlamları yönünde adımlar atılabilir” ifadesi ile birtakım çözüm önerilerini aktarmıştır.

Sonuç Ve Değerlendirme

Yapılan araştırmada Süleyman Demirel Üniversitesi genel olarak değerlendirildiğinde; 25 yıllık süreç içerisinde entelektüel sermaye birikiminin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak tek tek alt parametreler değerlendirildiğinde, çoğunlukla katılımcıların olumsuz değerlendirmeleri ön plana çıkmıştır. Özellikle 25 yıllık üniversitenin son 5 yılı için olumsuz değerlendirmeler daha da fazla olmuştur. Ama değerlendirme 1992-2017 yıllarını kapsadığı için olumsuz birçok görüşe rağmen genel olarak Süleyman Demirel Üniversitesinin entelektüel sermayesi Tablo 6’da görüleceği gibi orta seviye olarak katılımcılarca değerlendirilmiştir. Üniversitenin insan kaynakları yönetim politikası genel olarak değerlendirildiğinde; belirgin, genel kabul görmüş planlı bir politika olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 7’de görüleceği gibi genel olarak üniversitede 25 yıl için insan kaynakları yönetimine yönelik izlenen politikalara yönelik algıda sürekli bir kötüye gidış söz konusudur. Doğal olarak bu olumsuzluk entelektüel sermaye birikimine beklenen katkıyı sağlamamıştır. Sonuç olarak kurumlarca izlenecek insan kaynakları yönetim politikasının ortaya koyacağı çıktılar her kurum olduğu gibi Süleyman Demirel Üniversitesi içinde önemlidir. Bu çıktılar sonucu şekillenecek başta insan sermayesi ve onunla birlikte şekillenen yapısal ve müşteri sermayelerinin seviyesi, izlenecek insan kaynakları yönetim politikalarını önemli kılmaktadır.

Süleyman Demirel Üniversitesi 502.161 metrekarede 19 fakülte 21 Meslek Yüksekokulu 4 Yüksekokul, 1 Devlet Konservatuvarı, Rektörlüğe bağlı 5 bölüm 6 Enstitü 47 Araştırma ve Uygulama Merkezi olmak üzere 103 akademik birim iken; çıkarılan bir KHK ile ikiye bölünmüştür. Ayrıca artık çıkarılan bir KHK ile üniversite rektörleri atama ile göreve geleceklerdir. Çünkü rektörler 4 yıl için üniversite öğretim üyelerinin oyları ile seçilirken yeni yasa ile başvurular arasından Cumhurbaşkanlığına atanacaktır. Bu nedenle başta Süleyman Demirel Üniversitesi olmak üzere tüm üniversitelerin yapısında, yönetiminde önemli değişiklikler olacağından; başta üniversitelerin insan kaynakları yönetim anlayışı ve doğal olarak entelektüel sermaye birikimleri ve kayıpları konusunda ilerleyen dönemlerde önemli değişiklikler olması kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

ALAGÖZ, A., ÖZPEYNİRCİ. R., “Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, **İİBF. Dergisi**, C.IX ,S.11, 2007.

APRİL, K. A., BOSMA, P., DEGLON, D. A. (2003). “IC Measurement And Reporting:Establishing Practice İn SA Mining”, **Journal of Intellectual Capital**, pp. 165– 180, 2003.

BAŞ M,. Vd,. “Entelektüel Sermaye Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarına Yönelik Bir İçerik Analizi: 2002-2012 Dönemi” **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 10, Sayı 23, s.s 207-226, 2014.

BAYRAKTAROĞLU, S,. MUSTAFAYEVA, L,. “**Entelektüel Sermaye : Kuram Gelişimve Yeni Perspektifler**” Editör Aşikoğlu, R., M. Kurt, ve K. Özcan, , İçinde Entelektüel Sermaye ve İKY: İnsan Sermayesi Yönetimi” Gazi Kitabevi,Ankara, 2008.

BEATTİE, V., THOMSON, S. J., “ **Lifting The Lid On The Use Of Content AnalysisTo Investigate Intellectual Capital Disclosures**”. Accounting Forum, 3,pp129-163, 2007.

BİNGÖL, D,. “**İnsan Kaynakları Yönetimi**”, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

BÖLÜKBAŞI, Y: “Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesinde KullanılanYöntemler ve Sigorta Sektöründe Bir Araştırma, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, Cilt, XXXVI, SAYI I, ss.. 425-447, 2014.

BRENNAN, N., “ Reporting Intellectual Capital İn Annual Reports: Evidence From Ireland. **Accounting, Auditing Accountability Journal**, 14, pp. 423–436, 2001.

CHWALOWSKI, M. (1997), “Intellectual Capital Matters!”, **The Electricity Journal**,Cilt:10, Sayı:10, pp.88-93.

ÇELİK, A., E,. PERÇİN, S., “Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi”, **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:2, Ekim 2000.

ÇIKRIKCI, M,. DAŞTAN, A., “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal TablolarAracılığıyla Sunulması, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 43, , ss.18-31, 2002.

DRUCKER, P., F., “**Kapitalist Ötesi Toplum**” Çev: Belkıs Çorakçı, İnkılap Kitabevi, Yönetim Dizisi, İstanbul, 1994.

EDVINSSON, L., “Developing Intellectual Capital at Skandia”, Long Range Planning,1997<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024630197000162>

E.19.03.2016

EDVINSSON, L., MALONE M., Intellectual Capital, Haper Collins Pub.,USA, 1997.

GÖKSEL A. B., BAYTEKİN E. P., “Bilgi Toplumunda İşletmeler Açısından Önemli Bir Zenginlik:Entelektüel Sermaye Halkla İlişkiler Perspektifinden Bir Değerlendirme”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:31, 2008, ss.81-98

GÖRMÜŞ, A., Ş., “Entelektüel Sermaye ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi” Afyon Kocatepe Üniversitesi, *İ.İ.B.F. Dergisi*, C.X I, S I, s.s. 57-75, 2009.

GUTHRIE, J., PETTY, R. “Intellectual Capital: Australian Annual Reporting Practices”, *Journal of Intellectual Capital*, pp. 241–251, 2000. <http://www.emeraldinsight.com/doi/pdfplus/10.1108/14691930010350800>, Erişim, 15.03.2016

KAPLAN, K., ERTÜRK, E., Dijital Çağ ve Bireyin İdeolojik Aygıtları, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC October 2012 Volume 2 Issue 4, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/138341>, Erişim 01.08.2018

KARACAN , S., “Entelektüel Sermaye ve Yönetimi”, Mali Çözüm Dergisi, 69, *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMMO Yayın Organı, Yıl:14, Sayı:69,ss. 177-199, 2004.

KARACAN, S., ERGİN, E., Bankaların Entelektüel Sermayesi ile Finansal Performansı Arasındaki İlişki, *Business and Economics Research Journal Volume 2* Number 4 2011 pp. 73-88

KAYALI, A., C., ADA, Ş., “Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Rasyolara Etkisi” Celal Bayar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt : 6 Sayı :1, 2008.

PETKİM, <http://www.petkim.com.tr/Sayfa/1/147/INSAN-KAYNAKLARI.aspx>, 27.03.2016

SABUNCUOĞLU Z., *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

SADULLAH, Ö., Vd., *İnsan Kaynakları Yönetimi*, Beta Yayınevi, 2015.

SDÜ İç Değerlendirme Raporu, <https://w3.sdu.edu.tr/duyuru/5590/sdu-ic-degerlendirme-raporu-yayimlandi>, Erişim,08.11.2016

STEWART, T., A., “Brainpower”, Fortune, Cilt: 123, Sayı: 11, ss. 11-12. 1991.

STEWART, T., A., Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations , Double day Currency, New York, p.p., 1-15, 1997.

TOFFLER, A., “*Üçüncü Dalga*”, Çev: Ali Seden, 3. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1999.

TÜMA Anket Sonucu, <https://w3.sdu.edu.tr/haber/7617/turkiye-universite-memnuniyet-arastirmasi-tuma-2018-yili-sonuclari-aciklandi>, erişim, 02.08.20148

YERELİ, A., N., GERŞİL, G., “Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:12 Sayı :2, 2005.

YILMAZER, A., EROĞLU, C., “*İnsan Kaynakları Yönetimi*”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.

YÜCEL, R., “Bilgi Dönüşümleri Ve Entelektüel Sermaye Açısından Önemi”, Akademik Bakış, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* Sayı: 7 Eylül – 2005 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868389.pdf>, E.19.03.2016

ENDÜSTRİ 4.0 ve YENİ TEKNOLOJİLER KARŞISINDA YEREL YÖNETİMLERDE YAŞANAN DEĞİŞİMLER

Dr. Öğr. Üye. Salih BATAL*

Kubilay TUĞLU*

ÖZ

İlk olarak 2011 yılında Almanya'da gerçekleştirilen Hannover Fuarında kullanılan dördüncü sanayi devrimi ya da endüstri 4.0 kavramı, robotların insan müdahalesine gerek duymaksızın üretim yapabildiği yeni bir dönemi işaret etmektedir.

Endüstri 4.0, önceki sanayi devrimlerinde olduğu gibi sadece üretimi değiştirmekle kalmayacak; iletişim, medya, ulaşım, eğitim, sağlık, ticaret, finans, bankacılık, adalet, kamu yönetimi ve yerel yönetimler gibi pek çok alanda doğrudan ya da dolaylı olarak önemli dönüşümler meydana getirecektir.

İnsan hayatının yeniden dizayn edilmesine sebep olacak bu devrim, yerel yönetimler bakımından bir takım fırsat ve tehditleri birlikte sunmaktadır. Önceki sanayi devrimlerine göre çok daha hızlı seyretmekte olan endüstri 4.0'ın, yerel yönetimler bakımından sebep olduğu/olabileceği değişimlerin mümkün olan en hızlı şekilde anlaşılması, yerel yönetim birimleri için büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın yöntemi, ulusal ve uluslararası kaynaklardan derlenen literatür taramasından oluşmaktadır. Çalışmada öncelikli olarak, siber fiziksel sistemler, nesnelerin interneti, yapay zeka, makine öğrenmesi, bulut teknolojisi, büyük veri ve blok zinciri gibi yeni nesil teknolojiler incelenerek, endüstri 4.0 kavramı açıklanmıştır.

Çalışmanın içeriğinde ise, endüstri 4.0 ve yeni nesil teknoloji kullanımları karşısında yerel yönetimlerde yaşanması beklenen/yaşanan değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu değişimler teknoloji tabanlı ve toplumsal tabanlı değişimler olarak iki grupta incelenmiş olup, her başlık altında yerel yönetimlerin durumu ayrı ayrı ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı; dördüncü sanayi devrimini yaşayan dünyamızda, yerel yönetimlerimize geleneksel yönetim anlayışından sıyrılarak, farklı bir bakış açısı sağlamak ve yakın gelecekte kendilerini bekleyen yeni dünya düzeni konusunda ufuk kazandırmaktır. Bu sayede, yerel yönetimlerimiz modern çağın teknolojisini kullanabilme ve kentsel yaşama aktarabilme olanağına sahip olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Dördüncü Sanayi Devrimi, Yeni Nesil Teknolojiler, Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler.

CHANGES IN LOCAL ADMINISTRATIONS THROUGH THE IMPACT OF INDUSTRY 4.0 AND NEW TECHNOLOGIES

* Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, salihbatal@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-3822-7417

* Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, kubilay.tuglu@gmail.com ORCID NO: 0000-0002-6235-2920

ABSTRACT

The fourth industrial revolution or Industry 4.0 concept, first used in Hannover Trade Fair 2011 in Germany, marks a new era in which robots can manufacture without human intervention.

Industry 4.0 will not only change production as it was in the previous industrial revolutions; it will directly or indirectly cause significant transformations in many sectors such as communications, media, transportation, education, health, trade, finance, banking, justice, public administration and local governments.

This revolution, which will lead to the redesign of human life, presents some opportunities and threats for local governments. It's great importance for local governments to understand as soon as possible that the changes that may or may be caused by the industry 4.0, which is much more outdistancing than previous industrial revolution in terms of local administrations.

The method of this study consists of literature review compiled from national and international sources. In this study, the concept of industry 4.0 is explained by examining next generation technologies such as cyber physical systems, internet of things, artificial intelligence, machine learning, cloud technology, big data and block chain.

In the content of the study, Industry 4.0 and the possible or occurred changes in local administrations against new generation technology usage are tried to be revealed. These changes are examined in two groups as technology-based and socially-based changes, and the situation of local governments has been handled separately under each heading.

Purpose of the study, in the world that live fourth industrial revolution, to make our local governments to get away from the traditional management approach, to provide a different point of view and give a new horizon about new world order that is waiting for them in the near future. In this way, our local governments will have the opportunity to use modern technology and transfer it to the urban life.

Keywords: Industry 4.0, Fourth Industrial Revolution, New Generation Technologies, Public Administration, Local Administration.

Giriş

Devrim kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; “belli bir alanda; hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik” anlamına gelmektedir. Sanayi devrimi ise, insan gücüne dayalı kısıtlı üretim anlayışı yerine, üretimde makinelerin belirleyici olduğu dönemi ifade etmektedir. Bu ilk devrimde, üretim yapısındaki değişiklikler sanayi devrimi olarak adlandırılmakta ve bu adlandırma devrim kelimesinin anlamındaki “belirli alan”ı sanayiye indiriyor olsa da sanayi devrimleri, insan yaşamında sosyal, kültürel, yönetsel birçok alanda önemli değişikliklere sebep olmaktadır.

Birinci sanayi devrimini, 20. yüzyılın başlarında petrolün keşfi ve içten yanmalı motorların üretime etkisi sonucu ortaya çıkan ikinci sanayi devrimi izlemiştir. İkinci sanayi devrimi ile yeni montaj hatları ortaya çıkmış; üretim, mekanik tesislerden

fabrikalara kaymıştır. Elektriğin yaygınlaşması, yarı iletkenlerin keşfi ve robotların üretime katılması ile de 1970'lerde üçüncü sanayi devrimi başlamıştır.

Tüm bu endüstri devrimleri, sadece üretim anlayışını değiştirmekle kalmamış, modern kentlerin doğuşuna öncülük etmiştir. Modern kentlerin doğuşu, söz konusu alanların yönetilmesi konusunu gündeme getirmiş ve bugünkü anlamda kent yönetimleri tartışmaları ortaya çıkmıştır. Günümüzde kent yönetimleri ile ilgili en etkili ve yetkili kurumlar, - kimi ülkelerde farklılıklar gösterse bile- yerel yönetim birimleridir. Dolayısıyla kentlerle ilgili sürdürülen her çalışmanın temel ilgilisi yerel yönetimlerdir.

Endüstri 4.0 olarak adlandırılan yeni sanayi devrimi karşısında yerel yönetimler, kendi şartlarını en baştan ele almak ve farklı bir kent yönetim sistemi kurgulamak zorundadır. Bu durum bir tercihten öte bir mecburiyeti ifade etmektedir.

1. Endüstri 4.0: Kavramsal Çerçeve

Sanayi alanında yaşanan değişimler, “belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik” anlamına gelen devrim kelimesi ile birlikte anılmaktadır. Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl önce, hayvanların ehlileştirilmesi ve toprağın ekilmesinin öğrenilmesi ile tarım keşfedilmiş, insanoğlu edilgen olmaktan çıkarak etken bir canlı haline gelmiştir. Tarımın keşfinden sonra üretimdeki en büyük gelişme, sanayi devrimi ile gerçekleşmiştir. Bu yeni üretim sisteminde temel rolü, buharlı makineler ve kömür oynamıştır. Thomas Savery tarafından 1698'de bulunan ve ilk olarak maden ocaklarında biriken suyu çekmek için kullanılan buhar makinesi, kısa sürede kendisine yeni kullanım alanları bularak tekstil fabrikaları, kâğıt fabrikaları ve ulaşımda kullanılmaya başlanmıştır (Akbulut 2011: 1-2).

Buharlı makineler ile ortaya çıkan ve temel enerji kaynağı kömür olan birinci sanayi devrimini, 20. yüzyılın başlarında, temel enerji kaynağı petrol olan, içten yanmalı motor ve elektriğin keşfiyle ortaya çıkan ikinci sanayi devrimi izlemiştir. Bu dönemde otomobil ve uçak gibi yeni ulaşım araçları ile telefon, radyo ve daktilo gibi iletişim araçları ortaya çıkmış, trenler ve gemiler daha hızlı ve güçlü hale gelmiştir (Eldem 2017: 10-11). İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan Soğuk Savaşı takiben 1970'lerde ortaya çıkan üçüncü sanayi devriminde ise; nükleer enerji, lazer gibi yeni keşifler başta olmak üzere, bilgi teknolojilerindeki gelişmeler büyük rol oynamıştır (Özsoylu 2017: 43). Bu dönemde; ucuz, kaliteli ve yüksek miktarda üretim sağlanmıştır.

Almanya Eğitim ve Araştırma Bakanlığı tarafından duyurulan ve “Gelecek Projesi” olarak adlandırılan 10 projeden biri olan “Industrie 4.0” (Endüstri 4.0); 2011 Hannover fuarında ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavram ile ifade edilmeye çalışılan; yeni bir sanayi devrimidir. Temel çıkış noktası, dijitalleşmeye atfen bilgisayar yazılımları ve donanımlarının isimlendirilmesinde kullanılan, versiyon numaralandırmalarındaki adlandırmadır. Üçüncü sanayi devrimi ile başlayan yeni üretim anlayışında da bilgisayarların ve robotların yer almasından hareketle, bir devrim olmadığı yönünde eleştiri alan endüstri 4.0'ı; çok daha yaygın ve mobil internet, küçük ve etkili sensörler, gelişmiş bilgisayarlar, yapay zeka, makine öğrenmesi, nesnelerin interneti, siber fiziksel sistemler, otonom araçlar ve ileri robotik gibi gelişmeler karakterize etmektedir (Schwab 2016: 16).

Bu yeni sanayi devrimi, önceki sanayi devrimlerine nazaran, insan hayatında çok daha büyük değişiklikler yaratabilecek kapsam ve güçtedir. Üstelik birinci sanayi devriminin temel teknolojisi olan tekstil makinelerinin, Avrupa dışına çıkmasının 120 yıl aldığı, endüstri 4.0'ın ise, bugün dünyanın birçok yerinde kullanılan teknolojiler olmasından yola çıkarsak, önceki sanayi devrimlerine göre çok daha hızlı bir şekilde yayıldığını söyleyebiliriz (Schwab 2016: 17).

2. Endüstri 4.0'ın Getirdiği Yenilikler

Endüstri 4.0 ve beraberinde gelen teknolojiler, üretim dışında; ticaret, sigortacılık, finans, bankacılık gibi sektörlerde ve ulaşım, eğitim, sağlık, şehircilik, yönetim gibi yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren alanlarda şimdiden bir takım değişikliklere sebep olmaktadır. İnsan hayatında önemli dönüşümlere sebep olacak bu süreç kapsamında, başlangıçta sivil toplum ve yerel yönetimler olmak üzere kamu sektörü, bazı fırsat ve tehditlerle karşı karşıyadır. Yaşanan yeni dijital sürecin, yüzyıl önce öngörülemeyen değişim ve dönüşümleri sağlayacağı gerçeği kaçınılmazdır.

2.1. Yeni Üretim Yaklaşımı

Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan akıllı fabrikalarda yer alan siber fiziksel sistemler, fiziksel süreçleri izleyecek, kendi kendine kararlar verebilecektir. Siber fiziksel sistemler, nesnelerin interneti teknolojisi ile gerçek zamanlı olarak birbirleriyle ve insanlarla iletişim kuracak ve iş birliği yapacaktır (Marr 2016). Endüstri 4.0 ile nesnelerin bağımsız çalışarak etkileşime girebildiği, merkezi olmayan kontrol süreçlerinin yaşandığı, kararların şeffaf olarak alınabildiği ve her türlü aksamalara karşı hızla çözüm bulunabildiği bir sistem ortaya çıkacaktır (Schoenthaler, Augenstein ve Karle 2015: 3).

Endüstri 4.0'ın üretim dünyasında bilgisayarlar; üretici, nakliyecisi, tedarikçi ve müşterileri bir ağda buluşturarak büyük veriyi analiz edebilecektir. Bu sayede; hangi ürünün, ne kadar ve nasıl üretileceğini, hangi ürünlerin hangi bölgelere gönderileceği gibi basit ama verimliliğe büyük etki edecek kararlar verebilecektir. Tek bantta, birden çok ürün üretiminin mümkün olduğu akıllı fabrikalarda, bu ağ sayesinde üretim, dönüşümlü şekilde gerçekleştirilebilecektir.

2.2. Yeni Pazarlama Yaklaşımı

Endüstri 4.0'dan etkilenecek sektörlerden bir diğeri pazarlamadır. Nesnelerin interneti teknolojisine dayanan iletişim süreci ile tedarikçiler, müşterilerle kurdukları iletişim üzerinden satılabilir ürün stokunu belirleyebilecek, üreticiler de imalatı buna göre düzenleyerek üretimde verimlilik artışı sağlayabilecektir (Schoenthaler ve diğerleri 2015: 3).

Endüstri 4.0 dünyasında ticaret büyük oranda sanal ortama taşınmaktadır. E-ticaretteki büyüme tüm dünyada hızlanmakta ve e-ticaret küreselleşmektedir. Kleiner Perkins şirketi tarafından hazırlanan 2018 İnternet Trendleri raporuna göre; bugün Amerika'da tüm perakende satışların yüzde 13'ü internet üzerinden yapılmaktadır (Meeker 2018: 46). Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği'nin yayımladığı raporda, (Kantarçı, Özalp, Sezginsoy, Öztaşkın ve Cavlak 2017) 2018 yılında tüm dünyada e-ticaret hacminin 2,263 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Bilişim Sanayicileri Derneği'nin yayımladığı raporda (TÜBİSAD 2017) ise, Türkiye'de e-ticaret pazar

hacminin 42,2 milyar TL olduğu belirtilmektedir. Pazar payını her geçen gün arttıran e-ticaret, Aliexpress, Ebay, Amazon gibi pazar yeri metoduyla çalışan ve tüm dünyada hizmet veren çevrimiçi e-ticaret platformları ile küreselleşmiştir. Bu platformlar tüm dünyadan satıcı ve alıcıları bir araya getirmektedir. 2018 İnternet Trendleri Raporu'na göre, bu küresel e-ticaret platformların en büyüğü olan Amazon'un gerçekleştirdiği nakit akışı 14 milyar dolar iken, ikinci en büyük şirket olan Ali Baba'nın nakit akışı 4 milyar dolardır (Meeker 2018: 91).

Yeni pazarlamada öne çıkan bir diğer husus ise kişiselleştirmedir. Endüstri 4.0 ile birlikte standart olmayan, kişiye özgü ürün ve hizmetlerin sunumu pazarlamada büyük rol oynayacaktır.

2.3. Yeni Kamu Politikası Üretme Araçları

Yeni teknolojiler ışığında devletler dijitalleşmeye başlamış; kamu hizmetlerinin sunulmasında yeni bir platform olan e-devlet kavramı ortaya çıkmıştır. Birçok kamu kuruluşu web siteleri ve/veya sosyal medya hesapları ile sanal ağlar üzerindeki yerini almış, bu durum şeffaflık ve katılımçılık üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır.

Kamu politikası en basit şekliyle “hükümetlerin yapmayı veya yapmamayı seçtikleri şeyler” olarak tanımlanmaktadır (Dye 1987: 1). Bir kamu politikasının başarılı olabilmesi için, gerekli araştırmaların tam olarak yapılması ve ihtiyaçların iyi bilinmesi gerekmektedir (Kırışık ve Sezer 2015: 202). Kamu politikalarının oluşturulmasında; yüksek teknoloji kullanımı; ihtiyaçların belirlenmesi, bilgilerin toplanması ve bu verilerin analizinde önemli bir potansiyele sahiptir. Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile bir konuya ilişkin ihtiyaçlar tüm kesimler için ayrı ayrı belirlenebilir, ihtiyacı gidermek üzere kullanılacak yöntemlerden hangisi veya hangilerinin daha etkili olacağı analiz edilebilir. Bu sayede geniş kitleler tarafından benimsenecek kamu politikaları üretilebilir (Şahnağil 2017: 80-81).

Bilişim teknolojilerinin kamu politikalarının oluşturulma ve uygulamasında yer alması; karar alma süreçlerini kısaltarak basitleştirecek, yönetsel maliyetleri düşürecek, kolektif kararların ortaya çıkmasını sağlayacak, kararların kalitesini yükseltecek, politikaların verimliliğini arttıracak, politikaların benimsenmesini kolaylaştıracaktır. Tüm bu çıktılar neticesinde, kamu yönetimlerinin meşruluğu artarak, daha şeffaf ve hesap verebilir bir kamu düzeni ortaya çıkacaktır (Kırışık ve Sezer 2015: 205-208).

3. Endüstri 4.0 ve Yerel Yönetimler İlişkisi

Yerel yönetimler, bir takım siyasal, toplumsal ve yönetsel ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla ortaya çıkmış yönetim birimleridir. (Batal 2014: 216) Belirli bir coğrafyadaki halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan bu birimler; kanunla kurulan, yürütme ve karar organları seçimlerle halk tarafından belirlenen, kendine ait geliri, mal varlığı, bütçesi personeli bulunan kamu tüzel kişileridir. Türkiye’de yerel yönetimleri büyükşehir belediyeleri, il özel idareleri, belediyeler ve köyler oluşturmaktadır.

İlk sanayi devriminden günümüze kadar, hiçbir sanayi devriminin etkisi sadece üretim ile kısıtlı kalmamıştır. Sanayi devrimlerinin tamamı üretimin yanı sıra pazarlama, bilim, toplumsal yaşam, eğitim, hukuk, sağlık, kentleşme gibi pek çok alanda etki yaratmıştır.

Yerel yönetimler, sanayi devrimlerinden en çok etkilenen konular arasında yer almaktadır. Günümüzde yaşadığımız modern kentlerin başlangıcı birinci sanayi devrimi sonrasına dayanmaktadır. Sanayi devrimi ile kent yapıları hızla değişerek, yoğun göçün yaşandığı, büyük kent formları ortaya çıkmıştır (Çan 2015: 4). Bu durum kentlerde aşırı nüfus artışı, çevre sorunları, suç oranları, işsizlik, kentsel yaşam kalitesi gibi yeni kavramların ve araştırma alanlarının doğmasını sağlamıştır.

Dördüncü sanayi devriminin, diğer sanayi devrimlerine göre insan hayatını çok daha fazla etkileyeceği kabul edilmektedir. Bu haliyle yerel yönetimleri de konunun doğrudan içine çekmektedir. Örneğin; nesnelere interneti teknolojisinin bir sonucu olarak büyük kentlerde otobüslerde bulunan GPS (küresel konumlandırma sistemi) aracılığıyla, durakta otobüs bekleyen bir vatandaş, akıllı telefonu aracılığıyla otobüsün nerede olduğunu ve kaç dakika içerisinde durakta olacağını görebilmektedir. Veya yerel yönetim aktörleri bir takım kararları alırken, şehrin ana arterlerine konumlandırılan anket cihazları ya da internet üzerinden vatandaşların fikirlerini hızlı bir şekilde alabilmektedir (Lye 2017).

3.1. Endüstri 4.0'ın Oluşturduğu Teknoloji Tabanlı Değişimlerin Yerel Yönetimlere Etkisi

Endüstri 4.0'ın temel itici gücü teknolojidir. Bu sebeple etki ettiği tüm alanlarda teknoloji tabanlı değişimler yaşanmaktadır. Endüstri 4.0 ile doğrudan ve dolaylı olarak bağlantılı olan birçok teknoloji; kaçınılmaz olarak uluslararası, ulusal ve yerel yönetimleri etki altında bırakmaktadır. Buna göre endüstri 4.0 ile yerel yönetimlerde yaşanan temel değişimleri şu başlıklar altında açıklamak mümkündür:

3.1.1. Siber Fiziksel Sistemler

Cyber - Physical Systems yani siber fiziksel sistemler (CPS), fiziki dünyayı çeşitli teknolojiler vasıtasıyla sanal dünyaya bağlayan sistemlerdir. Bu sistemler; bilgi teknolojileri, iletişim teknolojileri, yazılımlar, sensörler vb. teknolojileri içermektedirler (CPSE Labs 2015). Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan akıllı fabrikalarda yer alan siber fiziksel sistemler, üretimin fiziksel süreçlerini izlemekte ve kendi kendine kararlar verebilmektedir. Siber fiziksel sistemler, nesnelere interneti teknolojisi vasıtasıyla gerçek zamanlı olarak; birbirleriyle ve insanlarla iletişim kurmak suretiyle iş birliği yapmaktadır (Marr 2016).

Siber fiziksel sistemler, yerel yönetimlerin nitelikli kamu hizmetlerini sağlamasında önemli rol oynamaktadır. Bu konuya örnek olarak; trafik akışını sağlamak, toplu taşıma hizmetini sunmak; kentsel güvenliği oluşturmak, elektrik, su, doğalgaz iletimini en verimli şekilde aktarmak gibi unsurlar verilebilir. Günümüzde siber fiziksel sistemler aracılığıyla kentlerimizde sunulmaya çalışılan kamu hizmetleri, bazı akıllı kent uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Zanni'nin belirttiği üzere akıllı kentler; karmaşık şehir ortamının sanal ve fiziksel göstergelerini sürekli olarak izleyen, sensörler ve topladığı verilerden hareketle bir takım uygulamalar gerçekleştiren çok büyük siber fiziksel sistemler olarak görülebilmektedir (Zanni 2015: 3).

3.1.2. Nesnelere İnterneti

İlk kez Kevin Ashton tarafından 1995 yılında kullanılan Internet of Things (IoT) yani Nesnelerin İnterneti terimi; (Rifkin 2014: 81) kahve makinelerinden buzdolaplarına, elektrikli süpürgelerden akıllı evlere, kombilerden ocaklara, arabalardan garajlara kadar tüm cihazların internete bağlandığı ve birbirleriyle iletişim halinde oldukları teknolojiyi ifade etmektedir (Kutup 2011: 2). Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan akıllı fabrikalarda yer alan ve temel teknolojisi nesnelerin interneti olan siber fiziksel sistemler, fiziksel süreçleri izleyerek, gerçek zamanlı olarak birbirleriyle ve insanlarla iletişim kurabilmekte ve yönetsel kararlar verebilmektedir (Marr 2016).

Yerel yönetimler bakımından, endüstri 4.0 ile birlikte gelen teknolojik yenilikler içerisinde en çok etkiyi nesnelerin interneti oluşturmaktadır. Bu sayede; orman yangınlarının gözetimi, fabrikaların ve ulaşım araçlarının karbondioksit emisyonlarının ölçümü, yağışların izlenmesi, sismik hareketliliğin takibi, şebeke suyu kalitesinin raporlanması, şebekedeki kaçakların tespit edilmesi, bölgesel enerji talebinin ölçümü ve enerjinin doğru yerlere, doğru şekilde iletilebilmesi kolaylaşmaktadır. Akıllı çevre aydınlatmaları ile enerji verimliliği sağlanabilmekte, otopark noktaları ve yol durumu sürekli olarak izlenerek trafik akışı daha verimli yönetilebilmektedir (Gökrem ve Bozuklu 2016: 49-54).

Nesnelerin interneti teknolojisi, kamu hizmetlerinin daha verimli şekilde sunulması yönünden, yerel, ulusal yönetim birimleri ve vatandaşlar açısından önemli fırsatlar sunmakla birlikte, vatandaşlar açısından olumsuz etki doğurabilecek özelliklere de sahiptir. Buna göre, nesnelerin interneti teknolojisi üzerinden elde edilecek büyük verinin kötüye kullanımı ile otoriter yönetimler daha da güçlendirilebilir. Söz konusu teknoloji vatandaşların her adımı izleyebilme ve arşivleyebilme özelliğine sahiptir.

3.1.3. Büyük Veri ve Bulut Bilişim

Big Data yani Büyük Veri; ilk olarak 1997 yılında Michael Cox ve David Ellsworth tarafından "büyük veri problemi" adıyla, bir sorun olarak ele alınmıştır (aktaran Aktan 2018: 3).

Rifkin'e göre yakın gelecekte nesnelerin interneti ile insanlar, makineler, fabrikalar, lojistik ağları ve doğal kaynaklar birbirine bağlanacak; tüketim alışkanlıkları, ekonomik ve sosyal hayata dair hemen hemen her bilgi bir veri olacak ve bu büyük veriyi ortaya çıkaracaktır (Rifkin 2014: 18).

Bulut bilişim ise, en az yönetim çabasıyla, serbest, bilişim teknolojilerine ağ üzerinden erişim sağlayan bir modeldir. Bu modelde amaç, her zaman, her yerde ve en az maliyetle erişimi sağlamaktır (Mell ve Grance 2011: 2). Bilişim teknolojilerinin işlevselliklerinin bulut hizmetleri şeklinde standartlaşması, Endüstri 4.0'ı karakterize eden temel unsurlardan biridir (Schoenthaler ve diğerleri 2015: 8). Bu haliyle bulut bilişim, her geçen gün büyüyen ve Endüstri 4.0 çağında daha da büyüyecek olan verinin işlenmesi ve depolanmasında maliyet düşürücü ve kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir.

Büyük veri sayesinde işler daha fazla ölçülebilir hale gelmektedir. Yöneticiler büyük veriden elde edilen bilgiyi karar vermede kullanarak performansa dönüştürebilmektedir. Örneğin; büyük verinin kullanımı ile pazarlamacılar; sadece müşterilerin ne aldıklarını değil aynı zamanda neye baktıklarını izleyebilir; sitede nasıl

gezindiklerini takip edebilir, promosyonlardan, yorumlardan veya sayfa düzenlerinden ne kadar etkilendiklerini saptayabilirler. Kullanıcılar hakkında çeşitli bilgileri görebilir, benzerlikleri saptayabilir ve daha net hedef müşteri kitlesi belirleyebilirler (McAfee, Brynjolfsson, Davenport, Patil ve Barton 2012: 4).

Büyük veri ve bulut bilişim yerel yönetimleri birçok alanda etkilemektedir. Her geçen gün artan kentleşme ve buna bağlı olarak artan kentsel nüfus, kıt kaynakların daha verimli kullanılmasını gerektirmekte, kent yönetimlerini sürdürülebilirliği sağlama noktasında zorlamaktadır. Ancak doğal kaynakların korunması, küresel bir gündemi oluşturmaktadır. Herhangi bir yerel yönetim biriminin tek başına çözüm üretmesi mümkün değildir. Bu durum yerel yönetimler için büyük verinin kullanılması sonucunu doğurmaktadır.

Günümüzde gerçekleştirilen uluslararası toplantılara baktığımızda amaç, büyük verinin oluşturulması ve politika birliğinin sağlanmasıdır. Büyük verinin sanal ağlar aracılığıyla sağlanması durumunda, uluslararası toplantıların amacı, sadece politika birliğini oluşturmak olarak güncellenebilir. Çünkü her ülke, internet erişimiyle diğer ülkenin verilerine ulaşabilir ve küresel büyük veriyi izleyebilir. Archenaa ve Anita'nın çalışmalarında belirttiği gibi büyük verinin analizi ve bulut bilişim teknolojisi, yerel yönetimler için temel ihtiyaçların belirlenmesi ve ulaştırılması gereken noktaların hızlı tespiti için yardımcı olabilir (Archenaa ve Anita, 2015: 409-410).

Büyük verinin analizi ile yerel yöneticiler, vatandaşların hangi hizmetleri önemsendiğini, hangi konulara hassasiyet duyduklarını, nelerden etkilendiklerini saptayabilirler. Yerel idareciler, bu analizin sonuçlarından hareketle politika ve söylem üreterek hem vatandaş memnuniyetini yüksek tutabilir hem de bir sonraki seçim için oylarını koruyabilir, hatta arttırabilir. Bu tür bir kullanım, her ne kadar vatandaş memnuniyetini doğursa da siyasette popülizmin egemen olması ve sonu gelmeyen iktidarların ortaya çıkması gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Büyük veri içerisinde ana hatlara yoğunlaşmak azınlıkta görülen taleplerin göz ardı edilmesine neden olabilir.

3.1.4. Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi

John McCarthy'ye göre yapay zekâ; akıllı makineler, özellikle de akıllı bilgisayar programlarını yapma bilim ve mühendisliğidir (McCarthy 1998: 2). Günümüzde ise yapay zekâ kavramı, bilgi işlem teknolojilerinin karmaşık problemler karşısında, insana benzer şekilde çözüm bulmalarını sağlayan teknoloji anlamında kullanılmaktadır.

Hunt'a göre ise yapay zekâ; yakın zamanda orta çıkmış, bazen makine zekâsı veya sezgisel programlama olarak da adlandırılan yeni bir teknolojidir. Bu alanda yapılan çalışmaların bir bölümü; bilgisayarların, insanlar gibi akıllı bir davranış göstermesine yönelik hesaplamalar yapacak şekilde geliştirilmesine odaklanmıştır. Bu sayede makineler daha kullanışlı hale getirilebilmekte ve zekâ anlaşılabilir (Hunt 2012: 4).

Makine öğrenimi ise, sistemlerin programları verilerden otomatik olarak öğrenmesini ifade etmektedir. Makine öğrenmesi, internet aramaları, spam filtreleme, öneri sistemleri, reklam yerleştirme, kredi puanlama, dolandırıcılık tespiti, kötü niyet tespiti, hisse senedi alım - satımı ve diğer pek çok uygulamada kullanılmaktadır (Domingos 2012: 78).

Yapay zekâ ve makine öğrenmesi; yerel yönetimler bakımından nesnelerin interneti ile toplanan ve ağa iletilen verilerin ve bu verilerden oluşan büyük verinin, hızlı ve otomatik şekilde analiz edilmesine, bu veri içerisinden gerekli veri parçalarının insana gerek kalmaksızın, çok daha hızlı ve verimli bir şekilde işlenmesine imkân sağlamaktadır. Örneğin; karayollarında kurulu kameralar üzerinden gelen trafik yoğunluk bilgisini işleyen bilgisayar, karayolundaki yoğunluğu en aza indirmek, sıkışıklığa engel olmak üzere hizmet verebilir (Tektaş, Akbaş ve Topuz 2006: 6). Yapay zekâ ile güçlendirilmiş bilgisayarlar, ağdaki verileri değerlendirerek kendi kendine kararlar verebilir; ışıkları düzenleyebilir, ışıkta bekleme sürelerini değiştirebilir veya mobil uygulamalar üzerinden sürücülere alternatif rotalar sunabilir. Bir başka örnek uygulama olarak ise, kent üzerinde gezen insansız hava araçlarının herhangi bir yangın durumunda gördüğü dumanın yangın olup olmadığını anlayarak, itfaiyeye insanlardan önce bildirimde bulunması gerçekleştirilebilir. Söz konusu bildirim içeriğinde; en kısa rota bilgisi, yangın alanının ölçüleri, rüzgâr hızı, rüzgâr yönü gibi ayrıntılar belirtilerek, itfaiye ekiplerinin olay mahalline hem en hızlı bir şekilde ulaşması hem de en etkili şekilde müdahalede bulunması sağlanabilir.

3.1.5. Blok Zinciri

Blok zinciri (Blockchain), kriptografiye dayanan bir yazılım protokolüdür. Blok zinciri teknolojisi, güvenli ve şeffaf bir kayıt defteri oluşturmaktadır. 2008 yılında tasarlanmış olup, en popüler kullanım alanı olan Bitcoin ile ortaya çıkmıştır. Bu sebeple blok zinciri teknolojisi sürekli olarak bir sanal ödeme aracı olan Bitcoin ile karıştırılmaktadır. Oysa Bitcoin, blok zinciri teknolojisi ile işlenen bir tür veriden ibarettir. Özetle blok zinciri teknolojisi merkezî olmayan bir tür defter sistemidir (Ainsworth ve Shact 2016: 3).

Blok zinciri teknolojisinin başta ödeme yapmak üzere birçok alanda kullanılmaya başlanmasının ardında; herhangi bir kurum veya merkeze bağlı olmaksızın, bürokratik işlemler ve personele gerek kalmadan, çok düşük maliyetlerle ve oldukça hızlı bir şekilde işlem yapılabilmesi; işlemlerin ağa dâhil tüm cihazlarda otomatik kontrolden geçmesi ve dijital olarak imzalanması sayesinde sahte işlem ihtimalinin çok düşük olması ve bir varlığın nereden çıkıp nereye ulaştığının takip edilebilir olması yatmaktadır (Sönmez 2016).

Günümüzde blok zinciri teknolojisi her ne kadar ödeme sistemleri ile özdeşleşmiş olsa da teknolojik altyapısı farklı alanlarda da kullanılabilirliğe sahiptir. Bu özelliğiyle yerel yönetimlerde de kendisine kullanım alanları bulmaya başlamıştır. Örneğin Reuters haber ajansından Rina Chandran'ın haberine göre; arsa, arazi, ev gibi taşınmazların sahipliğinin belgelenmesi konusunda sorunlar yaşayan Honduras, 2017 yılında blok zinciri teknolojisini tapu kayıtlarının tutulmasında kullanmak üzere bir pilot çalışma başlatmıştır (Chandran 2017).

Günümüzde gelişmiş ülkelerin vergi kayıtları dijital ortamlarda tutulmaktadır. Ancak vergi kaydının oluşabilmesi için tüm kurumların veri girişini yapması gerekmektedir. Ana kayıt, tüm kurumlardan gelen verilerin eklenmesi ile oluşmaktadır. Bu durum bir takım hatalara sebep olabilmekte, işlemleri yavaşlatmaktadır. Olası bir hatanın telafisi ise çok daha uzun zaman almaktadır (Deloitte 2017: 11). Blok zinciri teknolojisi vergi kayıtlarını tutmak ve vergi toplamak için de iyi bir çözüm olabilir. Hızlı

ve doğru bir bilgi akışı oluşturarak, vergilerin daha iyi denetlenmesini ve daha hızlı toplanmasını sağlayabilir (PricewaterhouseCoopers [PwC] 2017: 3).

3.2. Endüstri 4.0'ın Oluşturduğu Toplumsal Tabanlı Değişimlerin Yerel Yönetimlere Etkisi

İlk sanayi devriminden günümüze kadarki süreçte tüm sanayi devrimleri; üretimi etkilediği kadar toplumsal hayatı da etkilemiştir. Toplumsal hayatta yaşanan değişimler kişilerin özel hayatına kadar etki edebilmekte, yaşam koşullarını temelden değiştirebilmektedir. Bu durum teknolojiye karşı insan ögesini korumaya çalışan, "Toplum 5.0: İnsan Merkezli Değer Toplumu" tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Toplum 5.0 ile varılmak istenen hedef; insan unsurunun, teknoloji karşısında göz ardı edilmemesine dayanmaktadır. İnsan ögesi ikinci planda bırakılarak, oluşturulan teknolojilerin uzun erimli olması mümkün değildir. Çünkü bu teknolojilerin asıl sahibi ve kullanıcısı insandır. İnsanlar, teknolojiyi bir amaç olarak değil, hayat standartlarını yükseltmek için bir araç olarak kullanmaktadır (Mutluol, 2018).

Endüstri 4.0 teknolojileri toplumsal hayatımızda bir takım değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu değişiklikler öncelikle kentsel hayat içerisinde gündeme gelmekte ve yerel yönetimlerin çalışma başlıkları içerisinde yer bulmaktadır. Buna göre; endüstri 4.0 teknolojileri neticesinde yerel yönetimlerin gündemine gelebilecek olan toplumsal değişim alanlarının başlıcaları şunlardır:

3.2.1. E-Devlet Hizmetleri

Türkiye Bilişim Derneği tarafından hazırlanan "E-devlet Yolunda Türkiye" adlı çalışmada E-devlet, "devletin vatandaşlara karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetler ile vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerin karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli olarak yürütülmesidir" şeklinde tanımlanmaktadır (Arifoğlu, Körnes, Yazıcı, Akgül ve Ayvalı 2002: 12). Devletin bürokratik yapı içerisinde hantallaşması ve bilgi iletişim teknolojilerinin hayatın her alanında yoğun bir şekilde yer alması, bir takım kamu hizmetlerinin bilişim teknolojileri aracılığıyla sunulması sonucunu ortaya çıkartmıştır.

Günümüzde uygulamaya konulan e-devlet; birçok bilgi ve belgeye internet üzerinden, hızlı bir şekilde erişim imkânı vermektedir. Kamu hizmetlerine yönelik abonelikler başlatma, hastane randevusu alma, mahkeme takibi yapma, okul kaydı, kamu kurum ve kuruluşlarına görüş, öneri, istek ve şikâyet sunma gibi pek çok işlemin hızlı bir şekilde, her zaman ve internet erişimi olan herhangi bir yerden yapılmasını sağlamaktadır.

E-devletin ilk aşaması, basit düzeyde bilgi sağlayan internet siteleriyle birlikte devletin dijital varlığı üzerine odaklanmaktadır. İkinci aşamada, ihtiyaç duyulan bilgilerin dinamik olarak sağlanabildiği, e-posta ile iletişimin olduğu ve web tabanlı etkileşimli formların bulunduğu; bu sayede vatandaşların, işletmelerin ve devlet kurumlarının karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir e-devlet vardır. Üçüncü aşamada ise lisans, sertifika vb. belgelere internet üzerinden başvurulabilmesi; bu belgelerin yine internet üzerinden yenilenebilmesi, izin başvuruları ve vergi ödemeleri gibi işlemlerin internet üzerinden yapılabilmesi; bir takım hizmetlerin internet üzerinden sağlanması bulunmaktadır (Chun ve diğerleri 2010: 1).

Ülkemizde yerel yönetimlerimizin gerçekleştirdiği e-devlet uygulamalarına baktığımızda, üç aşamanın da hizmet olarak mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Şu an ülkemizde E-devlet sistemi üzerinden; emlak vergisi, su, doğalgaz, elektrik faturası ödemeleri vb. ödeme işlemleri; arsa rayiç değeri, imar planı, meclis gündemi, encümen gündemi, belediye hizmetleri, ihale, meclis kararı sorgulamaları vb. sorgulama işlemleri yapılabilmekte; çeşitli bilgi, öneri, şikâyet talepleri oluşturulabilmektedir.

3.2.2. E-Yönetişim

Yönetişim kavramı kamu yönetimi sözlüğünde, "bir toplumsal politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzen" (Bozkurt, Ergun ve Sezer 1998: 278) şeklinde tanımlanmaktadır. Elektronik yönetim ya da e-yönetişim ile anlatılmak istenen ise, bu düzenin gerçekleştirilmesinde bilişim teknolojilerinin etkin olarak kullanılmasını ifade etmektedir.

Endüstri 4.0 ve beraberinde gelen teknolojiler, yönetim kavramının gelişimi için önemli rol oynayabilirler. İnternetin her yerden ulaşılabilir olması, akıllı telefonlar, nesnelerin interneti, blok zinciri gibi teknolojik gelişmeler; bilişim teknolojileri üzerinden oйдаşmacı, doğrudan demokrasinin uygulandığı bir yönetim kurgusuna imkân vermektedir.

Ülkemizde zaman zaman uygulanan ve mevcut düzende ancak yüksek maliyetlerle gerçekleştirilebilmekte olan halk oylaması yöntemi; bu teknoloji ile çok daha kolay, hızlı ve düşük maliyetle gerçekleştirilebilir. Halk oylamalarının maliyet ve zorluklarından hareketle; yerel yönetimlerde bir takım kararların halka sorulması için belediyelerin web sitelerinden ya da halka açık alanlara kurduğu anket bilgisayarları ile yaptığı anketler de bulunmaktadır. Ancak bunlar ya gizli oy ilkesini korumak için mükerrer oya sebep olacak şekilde ya da mükerrer oyu engellemek için gizli oy ilkesini bozacak şekilde kurgulanmaktadır. Oysa Agora'nın geliştirdiği blok zinciri tabanlı seçim sistemi kullanılarak; mükerrer oy engellenirken kişilerin de kimliklerinin şifrenmesi ile gizli oy ilkesi korunabilmektedir. Üstelik bu sisteminin kullanıldığı bir seçim %50 ile %80 arasında daha düşük maliyetle gerçekleştirilebilmektedir (Agora t.y.: 9).

Bilişim teknolojilerinin hayatın her alanını şekillendirdiği bu dönemde; Facebook, Twitter gibi sosyal medya platformları ve web siteleri üzerinden, devletlerden bağımsız şekilde sanal sivil toplum örgütleri kurulabilmekte ve insanlar bir konu üzerine tartışıp, karara varıp, irade beyan edebilmektedir. Sanal ağlarda ortaya çıkan bu sanal sivil toplum örgütleri; bireysel hak ve özgürlükler, yönetim platformları, yolsuzluk denetimleri, yerel ihtiyaçların dile getirilmesi, şikâyetlerin aktarılması, ortak projelerin geliştirilmesi gibi pek çok alanda etkili şekilde faaliyet gösterebilmektedirler (Uçkan 2002: 5).

Yine bilişim teknolojileri vasıtasıyla kamu yönetiminde şeffaflık daha da uygulanabilir bir hal almaktadır. Örneğin, yerel yönetimler için internet üzerinden yayımlanacak bütçe planları, ihale dosyaları, meclis ve kurul kararları, istatistikler ve raporlar herkes tarafından ulaşılabilir olacaktır. İhale süreçlerini adil bir şekilde yürüttüğü iddiasındaki bir yerel yönetim birimi veya bağlı kuruluşu ihale süreçlerini internet üzerinden yayımlayarak şeffaflık sağlayabilir. Sivil toplum ise bu yayım(lar) üzerinden sürecin takibini ve denetimini gerçekleştirebilir. Herhangi bir olumsuzluğun

olduğu hallerde delil olarak bu yayımları kullanarak yine çevrimiçi bir şikâyet hizmeti üzerinden itirazlarını sunabilir. Böylece vatandaşlar veya sivil toplum örgütleri internet erişimi olan herhangi bir yerden gözetim ve denetim faaliyetini çok düşük bir maliyet ve emekle, politize olmadan gerçekleştirebilir.

3.2.3. İşsizlik

Endüstri 4.0 hayatımıza birçok açıdan yenilik getirmekte ve olumlu etkiler oluşturmaktadır. Ancak olumsuz sayılabilecek etkiler de yok değildir. Endüstri 4.0 ile birlikte en çok tartışılan sosyal konu, tam otonom üretimin büyük bir işsizliğe neden olacağı iddiasıdır. Aynı konu, üçüncü sanayi devriminde de yoğun olarak tartışılmıştır. Üçüncü sanayi devriminde, robotların üretime katılması bir miktar işsizlik yaratmış olsa da, bu durum kısa süreli olmuş; zaman içerisinde yeni meslekler ortaya çıkarak, söz konusu işsizlik açığını büyük oranda kapatmıştır.

Şüphesiz ki endüstri 4.0 süreci ile de yeni meslekler ortaya çıkacaktır. Ancak endüstri 4.0, çok hızlı bir şekilde ilerlemektedir ve bu durum göz önünde bulundurulduğunda kısa vadeli de olsa işsizlik sorunu yaşanması muhtemeldir (Schwab 2016: 44). Üstelik üretimde tam otonomlaşıma mavi yakalılar için işsizlik riski yaratırken, yapay zekâ ve makine öğrenmesinin gelişmesi, beyaz yakalılar için de bir istihdam sorunu ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir (Lye 2017).

Yerel yönetimler bakımından konuyu değerlendirdiğimizde, hizmet sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların işsiz kalması, yerel yönetim birimlerinden yoğun iş beklentisinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Hali hazırda, özellikle belediyelerle ilgili oluşan iş kapısı algısı, bu baskının daha da artmasını sağlayabilir. Ayrıca yerel yönetim birimlerinin sosyal belediyecilik maliyetleri yükselerek, ihtiyaç sahibi ailelere yapılan yardımlarda aile başına düşen paylar azalabilir. Bu durum yerel yönetimlerden memnuniyetsizlikleri ortaya çıkarırken, sanayi sektörünün yoğun olarak bulunduğu yerel yönetim birimlerinde belediye yönetiminin el değiştirmesine neden olabilir. Kırsal alan belediyelerinde ise, kısa süreli de olsa büyük kentlerde tutunamayanların tersine göç olgusuna rastlanabilir.

3.2.4. Sivil Toplum Yönetimi

Günümüzde sivil toplum büyük ölçüde internete aktarılmış durumdadır. Kamu kurumlarından şirketlere, sivil toplum kuruluşlarından hobi gruplarına kadar her türlü örgüt; üye veya personel alımı, halkla ilişkiler, bağış toplama, hizmet sunma, ticaret yapma veya iletişim kurmak için internetten yararlanmaktadır (Levine 2000: 1).

Günümüzde en yaygın kullanıma sahip iletişim teknolojisi olan internet; kullanıcılarına sunduğu çok sayıda imkân ile örgütlenme için de önemli bir araç haline gelmiştir. Levine'in çalışmasındaki her türlü örgütün internette varlık gösteriyor olmasından öte artık internet tek başına bir örgütlenme yeri haline gelmiştir. Keza internet üzerinde örgütlenmek için özel bir site hazırlamaya da gerek yoktur; sosyal medya siteleri buna imkân sağlamaktadır. İnternette kurulan örgütler sadece bir ilgi alanına ilişkin bilgi paylaşımı için kurulmuş olabileceği gibi "Arap Baharı" sürecinde çokça örneğine rastlandığı üzere, politik örgütler şeklinde de olabilir. Arap Baharı üzerine yapılan çalışmaların birçoğunda görülmektedir ki internet, örgütlenme ve

protestolarda önemli bir etkiye ve yönlendirme gücüne sahiptir (Segev, Wolfsfeld ve Sheaffer 2013: 117-118).

Endüstri 4.0 ile sivil toplum yapılanmalarının daha fazla oranda dijital platformlara dönüşeceği ön görülmektedir. Öte yandan endüstri 4.0'ın beraberinde getirmesi beklenen işsizlik sorunu ve daha fazla boş zaman algısı sivil toplum dünyasında yeni ve farklı etkiler yaratabilir. Yakın gelecekte karşımıza, işsizlik sonucu sanal sendikalar ve sanal kooperatifler çıkabilir. Ayrıca artan boş zaman, sivil toplum faaliyetlerine katılımı arttırabilir.

Sivil toplum için internet örgütlenmeyi kolaylaştıran, hızlandıran ve ucuzlaştıran bir iletişim aracı olsa da devletler için denetimi güç bir örgütlenme sahasıdır. Bu sebeple yerel yönetimlerden ulusal hükümetlere kadar tüm kamu kuruluşları bu sahanın denetimi üzerine yasal altyapı, araçlar ve yöntemler geliştirmek durumunda kalacaktır. Buna göre tüm kamu kurumları, e-yönetişimi, dijital sivil toplum örgütleri ile iletişim kurmak için kullanabilir. Söz konusu iletişim platformu aracılığı ile hiçbir toplumsal grubu tahrik etmeden, ötekileştirmeden ve tehdit etmeden sanal bir denetim mekanizması oluşturabilir.

SONUÇ

Bilgi çağı olarak anılan günümüzde, teknoloji hızla ilerleyerek; ekonomik, toplumsal, siyasal ve yönetsel konularda önemli değişikliklere sebep olmaktadır. İnternet ağının insanlar ve nesnelere çevrelemesi, çağımızın en büyük teknolojik ilerlemesidir. Söz konusu durum; endüstri 4.0 adıyla, yeni bir evren anlayışının ortaya çıkmasında itici güç olmuştur.

İçinde barındırdığı hızlı, köklü ve nitelikli değişimler sebebiyle devrim olarak kabul edilen endüstri 4.0'ın etkileri; geçmiş sanayi devrimlerinde olduğu gibi sadece sanayi konularında değil, hayatın birçok alanında kendisini göstermektedir. Ancak Endüstri 4.0, önceki sanayi devrimlerine göre çok daha hızlı seyretmektedir. Bu sebeple, tüm aktörlerin endüstri 4.0'ı, mümkün olan en hızlı şekilde anlaması büyük önem taşımaktadır.

Kamu yönetimi sistemlerini de etkileyen endüstri 4.0 süreci, halka en yakın kamu yönetimi birimi olan yerel yönetimler bakımından da köklü değişimler ortaya koymaktadır. Üstelik bu değişimler, bir dönemi kapsamaktan öte, ucu açık bir süreci ifade etmektedir. Önümüzdeki yüzyıllarda oluşması beklenen yerel yönetim anlayışının temelleri, günümüzde atılmaktadır.

Geçmiş sanayi devrimine baktığımızda, mekanik tesisleşmelere dönüşen üretim anlayışı; tesislerinin belirli bölgelerde toplanması ve konutların tesislere yakın alanlarda inşası sonucu, modern kentlerin oluşmasını sağlamıştır. Modern kentlerin doğuşuna öncülük eden Birinci Sanayi Devrimi; günümüzde ise, Dördüncü Sanayi Devrimiyle post modern kentlerin ortaya çıkmasına öncülük etmektedir.

Endüstri 4.0 ile yakın gelecekte bizi bekleyen postmodern kentleşmenin, on yıllardır biriken ve artık küreselleştiği kabul edilen; çevre, sürdürülebilirlik, doğal kaynakların kullanımı, trafik, konut, imar, yönetim, katılım, şeffaflık vb. sorunlara çözüm üretmesi beklenmektedir. Söz konusu çözümlerin başlangıç evresi olarak, endüstri 4.0 ile ortaya çıkan akıllı kentler uygulamalarını görmemiz mümkündür.

Günümüzde yerel yönetimler; trafiğin düzenlenmesi, kent sağlığının korunması, asayişin sağlanması, yönetimde şeffaflığın hâkim kılınması, katılımcılığın artırılması, e-devlet platformunun tüm kamusal alanı kapsamı, e-yönetişim mekanizmalarının hayata geçirilmesi, nüfus, vergi, tapu vs. kayıt sistemleri ve daha onlarca yerel kamusal hizmeti nesnelere interneti, siber fiziksel sistemler, yapay zekâ, blok zinciri ve bulut bilişim gibi teknolojilere yapılacak yatırımlarla; güvenli, hızlı ve ucuz şekilde sağlama olanağına sahiptirler.

Yerel yönetimler bakımından gelinen nokta, başkan merkezli ve kişisel tercihlere dönük yönetim anlayışının, kısmen de olsa terk edilmesini sağlayacaktır. Yakın gelecekte, kentsel sorunların büyük çoğunluğu ve bu sorunların çözümleri, teknoloji desteğiyle net bir şekilde ortaya konulabilecektir. Bu durumda; yerel yönetimler, keyfi ve kayırmacı yönetsel kararlar yerine, rasyonel ve bilimsel sonuçlara göre kararlar almak zorunda kalacaktır.

Endüstri 4.0 ile dijitalleşen dünya; teknolojik araçlar vasıtasıyla bir yandan çok fonksiyonlu hizmet araçlarına ulaşımı mümkün kılsa da diğer yandan bazı olumsuz unsurları beraberinde taşımaktadır. Örneğin; artan sosyal medya kullanımı ve her türlü bilginin internete giriyor olması gösterilebilir. Bu sayede oluşan büyük verinin kötü niyetli bir analizi ile popülist söylemler yerel ve merkezi siyaseti ele geçirebilir. Popülist liderlerin sürekli yönetimde olduğu fakat vaatlerin gerçekleşmediği dönemler ortaya çıkabilir. Bu dönemde azınlıkta kalan talepler göz ardı edilerek, toplumsal çok renkliliğin korunması ilkesi zarar görebilir.

Bir başka bir tehdit unsuru olarak ise; teknoloji üretiminde önemli aktörlerden olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin, yeni teknolojik araçları, totaliter rejimin bir baskı aracı olarak kullanması durumudur. Vatandaşlar, devlet tarafından sürekli olarak takip edilmekte, kanunen suç olmayan konuları dahi kapsayacak şekilde oluşturulmuş bir puanlama sistemi ile vatandaşlar, bir takım ayrıcalık ya da kısıtlamalara tabi tutulabilmektedir. Özellikle Doğu Türkistan'da yoğun olarak uygulanan bu sistem ile Uygur Türkleri baskı altına alınmakta, her adımı Çin Devleti tarafından aleyhine kullanılmak üzere arşivlenerek, asimilasyon politikalarına itiraz etmemeleri adına tehdit edilmektedir.

KAYNAKLAR

AGORA, (t.y.), "Bringing Our Voting Systems Into The 21st Century". https://www.agora.vote/s/Agora_Whitepaper.pdf Erişim Tarihi: 17.07.2018

AINSWORTH, R. T. ve A. SHACT, (2016) "Blockchain (distributed ledger technology) solves VAT fraud" **Boston University School of Law, Law and Economics Working Paper No. 16-41**. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2853428> Erişim Tarihi: 08.07.2018

AKBULUT, Ural, (2011), Düdüklü Tenceden Buhar Makinesine, 1-2. <http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2009/11/D%C3%9CD%C3%9CKL%C3%9C-TENCEREDEN-BUHAR-MAK%C4%B0NES%C4%B0NE.docMAYIS-2011.pdf> Erişim Tarihi: 01.07.2018

ARCHENAA J. ve E. M. ANITA, (2015), "A Survey of Big Data Analytics in Healthcare and Government", **Procedia Computer Science**, 50: 408-413.

ARİFOĞLU, A., A. KÖRNES, A. YAZICI, K. AKGÜL, A. AYVALI, (2002), **E-Devlet Yolunda Türkiye**, Ankara: Türkiye Bilişim Derneği.

Bilişim Sanayicileri Derneği [TÜBİSAD], (2017), "Türkiye'de E-Ticaret 2017 Pazar Büyüklüğü Raporu". http://www.tubisad.org.tr/tr/images/pdf/tubisad_2018_e-ticaret_sunum_tr.pdf Erişim Tarihi: 05.07.2018

BATAL, S. ve S. SOYDEMİR, (2014), "Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü", **Leges Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 5, 3: 214-236.

BOZKURT, Ö., T. ERGUN ve S. SEZEN, (1998), **Kamu Yönetimi Sözlüğü**, Ankara: TODAİE Yayınları.

CHANDRAN, Rina, (2017, Temmuz), "Modernizing Land Records in Honduras Can Help Stem Violence, says analyst," **Reuters**. <https://www.reuters.com/article/us-honduras-landrights-tech/modernizing-land-records-in-honduras-can-help-stem-violence-says-analyst-idUSKBN1AR151> Erişim Tarihi: 05.07.2018

CHUN, S., S. SHULMAN, R. SANDOVAL, ve E. HOVY, (2010), "Government 2.0: Making Connections Between Citizens, Data and Government." **Information Polity**, XV, 1, 2: 1-9.

COX, M. ve D. ELLSWORTH, (1997, 18-24 Ekim), "Application-Controlled Demand Paging for Out-of-core Visualization" 8th Conference on Visualization'97 Konferansında sunulan bildiri, Phoenix, AZ, U.S.A., 235-244. Aktaran: AKTAN, Ertuğrul, (2018), "Büyük Veri: Uygulama Alanları, Analitiği ve Güvenlik Boyutu", **Bilgi Yönetimi**, I, 1: 1-22.

CPSE LABS, (2015), "What is a cyber-physical system?". <http://www.cpse-labs.eu/cps.php> Erişim Tarihi: 04.07.2018

ÇAN, M. Fatih, (2015), "Kentleşme, Sanayileşme ve Kalkınma Etkileşimi". http://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FIRAT_AKADEMI/KENTLE%C5%9EME,%20SANAY%C4%B0LE%C5%9EME%20VE%20KALKINMA%20ETK%C4%B0LE%C5%9E%C4%B0M%C4%B0.pdf Erişim Tarihi: 18.07.2018

Deloitte, (2017, Aralık), "Blockchain Technology and Its Potential in Taxes". https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_Blockchain-technology-and-its-potential-in-taxes-2017-EN.pdf Erişim Tarihi: 04.07.2018

DOMINGOS, Pedro, (2012), "A Few Useful Things To Know About Machine Learning", **Communications of the ACM**, LV, 10: 78-87.

DYE, Thomas R., (1981), **Understanding Public Policy**, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

ELDEM, Mehmet Oktay, (2017), "Endüstri 4.0", TMMOB EMO Ankara Şubesi Haber Bülteni 2017/3. http://www.emo.org.tr/ekler/09287020c96f18a_ek.pdf?dergi=1111 Erişim Tarihi: 30.06.2018

GÖKREM L. ve M. BOZUKLU, (2016), "Nesnelerin İnterneti: Yapılan Çalışmalar ve Ülkemizdeki Mevcut Durum", **Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi**, 13: 47-68.

HUNT, Daniel V., (2012), **Artificial Intelligence & Expert Systems Sourcebook**, New York: Chapman and Hall Company.

KANTARCI, Ö., M. ÖZALP, C. SEZGİNSOY, O. ÖZAŞKINLI ve O. CAVLAK, (2017), "Dijitalleşen Dünyada Ekonominin İtici Gücü: E-Ticaret". **Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)**. http://www.eticaretraporu.org/wp-content/uploads/2017/04/TUSIAD_E-Ticaret_Raporu_2017.pdf Erişim Tarihi: 05.07.2018

KIRIŞIK, F., ve Ö. SEZER, (2015), "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kamu Politikası Oluşturma Sürecindeki Rolü", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, XI, 2: 199-216

KUTUP, N. (2011). "Nesnelerin İnterneti: 4H, Her Yerden, Herkesle, Her Zaman, Her Nesne İle Bağlantı." 16. Türkiye'de İnternet Konferansı inet-tr'11. <http://www.iot.gen.tr/2016/02/13/nesnelerin-interneti-4h-her-yerden-herkesle-her-zaman-her-nesne-ile-baglanti/> Erişim Tarihi: 27.07.2018

LEVINE, Peter, (2000), "The Internet And Civil Society", **Philosophy & Public Policy Quarterly**, XX, 4: 1-8. <https://journals.gmu.edu/PPPQ/article/view/344/272> Erişim Tarihi: 21.07.2018

LYE, David, (2017, Şubat), "The Fourth Industrial Revolution and Challenges for Government", **Brink News**. <http://www.brinknews.com/the-fourth-industrial-revolution-and-challenges-for-government/> Erişim Tarihi: 03.07.2018

MARR, Bernard, (2016), "What Everyone Must Know About Industry 4.0", **Forbes**. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2016/06/20/what-everyone-must-know-about-industry-4-0/#47c8a189795f> Erişim Tarihi: 03.07.2018

McAFEE, A., E. BRYNJOLFSSON, T. H. DAVENPORT, D. J. PATİL ve D. BARTON, (2012), "Big data: The Management Revolution" **Harvard Business Review**, XC, 10: 60-68. <https://hbr.org/2012/10/big-data-the-management-revolution> Erişim Tarihi: 11.07.2018

McCARTHY, John, (1998), What is artificial intelligence?. <http://cogprints.org/412/2/whatisai.ps> Erişim Tarihi: 16.07.2018

MELL P. ve T. GRANCE, (2011), "The NIST definition of cloud computing", **NIST Special Publication 800-145**: 1-7. doi: <https://dx.doi.org/10.6028/NIST.SP.800-145>

MEEKER, Mary, (2018, Mayıs), "Internet Trends 2018". <https://www.kleinerperkins.com/internet-trends> Erişim Tarihi: 05.07.2018

MUTLUOL, Furkan, (2018), "Toplum 5.0: İnsan Merkezli Değer Toplumu". <http://www.idemahaber.com/toplum-5-0-insan-merkezli-deger-toplumu/>, Erişim Tarihi: 30.07.2018.

ÖZSOYLU, Ahmet Fazıl, (2017), "Endüstri 4.0", **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, XXI, 1: 41-64.

PricewaterhouseCoopers [PwC], (2017, Şubat), "How Blockchain Technology Could Improve The Tax System". <http://pdf.pwc.co.uk/how-blockchain-could-improve-the-tax-system.pdf> Erişim Tarihi: 04.07.2018

RIFKIN, Jeremy (2014), *The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism*, New York: St. Martin's Press.

SCHOENTHALER, F., D. AUGENSTEIN ve T. KARLE, (2015), "Design and Governance of Collaborative Business Processes in Industry 4.0", **17th IEEE Conference on Business Informatics (CBI 2015)**: 1-8. <https://www.researchgate.net/publication/311231163> Erişim Tarihi: 04.07.2018

SCHWAB, Klaus, (2016), *Dördüncü Sanayi Devrimi*, (Çeviren: Zülfi Dicleli), İstanbul: Optimist Yayın.

SEGEV, E., T. SHEAFER ve G. WOLFSFELD, (2013), "Social Media and the Arab Spring: Politics Comes First", **The International Journal of Press/Politics**, XVIII, 2: 115-137. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1940161212471716> Erişim Tarihi: 21.07.2018

SÖNMEZ, Semih, (2016, Nisan), "Blok Zinciri (Blockchain) Nedir?", **Dünya Halleri**. <https://www.dunyahalleri.com/blok-zinciri-blockchain-nedir/> Erişim Tarihi: 06/07/2018

ŞAHNAGİL, Sinem, (2017), "Kamu Politikası Oluşturma Sürecinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri: E-Devlet Uygulamaları", **Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, I, 1: 77-89.

TEKTAŞ, M., A. AKBAŞ ve V. TOPUZ, (2006), "Yapay Zeka Tekniklerinin Trafik Kontrolünde Kullanılması Üzerine Bir İnceleme", <http://www.trafik.gov.tr/SiteAssets/Yayinlar/Bildiriler/pdf/C4-7.pdf> Erişim Tarihi: 16.07.2018

UÇKAN, Özgür, (2002) "E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü", **inet-tr'02 VIII. Türkiye'de İnternet Konferansı**

ZANNİ, Alessandro, (2015), "Cyber-physical Systems and Smart Cities". <https://www.ibm.com/developerworks/library/ba-cyber-physical-systems-and-smart-cities-iot/index.html> Erişim Tarihi: 09.07.2018

OTEL İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLERİN ROLÜ VE ÖNEMİ (KONYA'DA BİR ARAŞTIRMA)

Doç. Dr. Tugay ARAT*
Elif UYGUN*

ÖZ

Turizm sektörü içerisinde yer alan en önemli işletmelerden birisi otel işletmeleridir. Küreselleşen dünyada konaklama işletmeleri hem yerli hem de yabancı turistlere hizmet etmektedir. Dolayısıyla konaklama işletmelerinin yurt içinde ve yurt dışında iyi bir imaja sahip olması son derece önem arz etmektedir. Bu sebeple iyi bir imajın oluşabilmesi halkla ilişkiler aktivitelerine bağlıdır. İnsan ilişkilerinin yoğun biçimde yaşandığı otel işletmeleri içerisinde halkla ilişkiler faaliyetleri, pozitif imaj oluşturma tek yoludur.

Otel işletmeleri, belirli bir kesimi etkileyebilmek, duygu ve düşüncelerini topluma kabul ettirebilmek ve çevrenin kendisine olan davranışlarını pozitif yönde geliştirebilmek hedefiyle halkla ilişkiler faaliyetleri yürütmektedir. Bununla birlikte halkla ilişkiler faaliyetleri, otel işletmesini kendisine hedef edindiği kesime ulaştıran bir sistemdir. Bu anlamda halkla ilişkiler faaliyetlerinin birçok yönü ve bitmeyen fonksiyonları bulunmaktadır. Bu sebeple otel işletmelerinde halkla ilişkiler faaliyetleri diğer işletmelere göre daha fazla uygulanmaktadır. Bir turizm ürününün, konaklama işletmelerinin rekabet ettiği ortamlarda başarılı olabilmesi için tüketiciler tarafından kabul edilmesi oldukça önemlidir. Çünkü turizm sektörü içerisinde oluşan bir ürünü farklı kesimlere kabul ettirmede ve bu ürünün tutundurulmasında halkla ilişkilerin rolü oldukça önemlidir. Turizm sektörü gibi büyük oranda kar amacı güderek turistik mal ve hizmet üreten, ürettiği bu hizmetleri pazarlayan bir sektör içerisinde şüphesiz halkla ilişkilerin önemi büyüktür. Dolayısıyla hem ulusal hem de uluslararası alanda turizm sektörünün halkla ilişkiler birimine gerekli olan önemi vermesi ve çalışmalarını halkla ilişkiler biliminin öngördüğü şekilde sürdürmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, otel işletmelerinin halkla ilişkiler faaliyetlerini ne derece uyguladıklarını belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Halkla İlişkiler

**THE ROLE AND THE IMPORTANCE OF PUBLIC RELATIONS IN HOTEL BUSINESS
(A RESEARCH IN KONYA)**

ABSTRACT

One of the most important enterprises in the tourism sector is hotel enterprises. In the globalizing world, hotel businesses serve both local and foreign tourists. Therefore, it is extremely important that hotel enterprises have a good image both at home and abroad. For this reason, a good image depends on public relations activities. Public relations activities in hotel establishments where human relations are intensively involved are the only way to create a positive image.

Hotel establishments engage the public relations activities with the aim of being able to influence a certain segment, to make the public accept their emotions and ideas, and to develop behaviors of the community in positive ways. Besides, these public relations activities are the system, carrying the hotel businesses to the aimed people. In this sense, public relations activities have many aspects and endless functions. For this reason, public relations activities in

* Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi, Seyahat İşletmeciliği ve Turist Rehberliği, tarat10@gmail.com, ORCID NO: 0000-0003-2380-280X

* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, elifuygun33@yandex.com, ORCID NO: 0000-0001-7699-7351

hotel enterprises are applied more than other enterprises. It is very important for a tourism product to be accepted by consumers in order to succeed in the competitive environment of the hotel enterprises. Because the role of public relations is crucial in making the product accepted and promoted by different segments which is formed within the tourism sector. Within the profit-oriented sectors that produce tourist goods and service them, such as the tourism sector, there is no doubt that public relations have big importance among them. Therefore, both the national and international tourism sector need to make the necessary contribution to the public relations unit and to carry out its work in the way that the public relations science predicts. The purpose of this study is to put forward to what extent the hotel undertakings apply their public relations activities.

Keywords: Tourism, Public Relations

GİRİŞ

Turizm, ekonomiye ve kültür alışverişine katkısından dolayı oldukça önemli bir pozisyona sahiptir. Bu sebeple turizmin her geçen gün önemi bir kat daha artmaktadır. Turizmin öneminin artmasıyla birlikte bu sektör için yapılan yatırımlarda artış göstermektedir. Artan bu yatırımlardan beklenen yararın sağlanması için ise, en iyi biçimde pazarlanması ve tanıtılması gerekmektedir. Bahsi geçen bu tanıtımın en iyi yollarından biri ise halkla ilişkiler işlevidir. Halkla İlişkiler “özel ya da tüzel kişilerin belirtilmiş kitlelerle dürüst ve sağlam bağlar kurup geliştirerek onları olumlu inanç ve eylemlere yöneltmesi, tepkileri değerlendirerek tutumuna yön vermesi böylece karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler sürdürme yolundaki planlı çabaları kapsayan bir yöneticilik sanatıdır.” şeklinde tanımlanmaktadır (Asna, 1998: 13).

Turizm işletmeleri; hedef kitleleri etkileyebilmek, tutum ve davranışlarını etrafa kabul ettirebilmek gayesiyle halkla ilişkiler faaliyetleri gerçekleştirirler. Bütün işletmelerin, kurum imajı ve kurum kimliği oluşturmaya, çevresini tanıyıp ardından da kendisini çevreye tanıtarak çevre ile bütünleşmeye ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında ise halkla ilişkilerin rolü oldukça önemlidir. Turizm sektörü içerisinde insan ilişkileri oldukça farklı şekillerde yaşandığı için, halkla ilişkiler turizm ve otelcilik alanında çok daha önem arz etmektedir. Hatta son yıllarda dünyada ve ülkemizde hizmet sektörü içerisinde popüler hale gelen sektörlerden birisini de konaklama ve turizm sektörü oluşturmaktadır (Canöz, 2015: 75). Turizm hem iç hem de dış çevrede yaşanan farklılıklardan direkt olarak etkilendiğinden halkla ilişkilerin planlı ve etkin bir biçimde uygulanmasını gerektirmektedir.

1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de birçok kamu kurumu, açıkça tanımlanmış görev, yetki ve sorumlulukları olan halkla ilişkiler birimlerini kurmaya başlamıştır. Halkla ilişkilerin uzun vadeli amaç ve politikaları belirleme ve gerçekleştirme konusundaki katkısını takdirle karşılamış ve kurum içi stratejik çalışma birimlerine veya profesyonel danışmanlık hizmetlerine yatırım yapmıştır. İlk uygulamaları itibariyle geçmişi çok daha erken yıllara dayansa da halkla ilişkiler eğitimi, 1960'lardan bu yana Türkiye'de bilimsel bir temel kazanmakta, sistemli ve planlı şekilde yürütülmektedir. Halkla ilişkiler, hem pratikte hem de söylemde bu yıllardan başlayarak yaygınlaşmaktadır. Aslında, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından bu yana halkla ilişkilerle bağlantılı olabilecek faaliyetler ya da halkla ilişkiler uygulamalarına öncelik veren inandırıcı iletişim, özellikle ulus oluşturma sürecinde kullanılmıştır. Zihniyet sağlamak ve bu döneme ait politikaları uygulamak için bir araç olarak önem kazanmaktadır (Hızal vd., 2014: 632-633).

Bu çalışmada turizm sektörü içerisinde yer alan halkla ilişkiler faaliyetlerine ve halkla ilişkilerde kullanılan iletişim araçlarına değinilmiştir. Çalışmanın temel amacı, Konya merkezde bulunan konaklama işletmelerinin, halkla ilişkiler faaliyetlerinde kullandıkları kitle iletişim araçlarını tespit etmek ve halkla ilişkiler faaliyetleri ile ilgili düşüncelerini öğrenmektir.

1.TURİZM

Günümüzde milyonlarca insan, sürekli olarak yaşamlarını sürdürdükleri yerlerden geçici süreliğine ayrılarak başka ülkelere ya da bölgelere seyahat etmektedirler. Bu yer değişme hareketini hızlandıran faktörler ise; ulaşım imkânlarının artması, teknolojinin hızla gelişmesi ve buna benzeyen daha birçok etkidir. İnsanlar bu hareket edilen süre içerisinde, hem ulaşım imkânlarından hem de gidilen bölgede bulunan konaklama işletmelerinden yararlanabilmektedirler. Yer değiştirme hareketi günümüzde her ne kadar modern bir hareket olarak görülse de, bu hareket insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar yüzyıllar boyunca farklı sebepler nedeniyle farklı alanlara hareket etmişlerdir. İfade edilen bu hareketler farklı dillerde farklı kavramlarla ifade edilmesine karşın bütün bu kavramlar "turizm" sözcüğü üzerinde birleşmiştir (Çuhadar, 2006:4).

Turizm, amacı gelir elde etmek olan kişilerin seyahatleri dışında, kişileri isteğine bağlı ve geçici süreliğine sürekli yaşadıkları yerler dışında bir veya birden fazla konaklamalarından doğan ilişkilerin tümünü ele alan bir sistemdir (Leiper, 1979: 309). Bu sistem içerisinde önemli işlevlere sahip olan işletmeleri, yerine getirdikleri fonksiyonlar açısından sınıflandırmak gerekirse bu sınıflandırmayı; konaklama, seyahat, yiyecek-içecek, ulaştırma, rekreasyon ve diğer turizm işletmeleri şeklinde yapmak mümkündür (Bağana, 2009: 10).

Konaklama İşletmesi, insanların kendi konutlarının bulunduğu yer dışına farklı sebeplerle yapmış oldukları seyahatlerde, konaklama ve yeme-içme gibi ihtiyaç olan gereksinimlerini giderebilmesi için mal veya hizmet üreten ticari nitelikteki işletme faaliyetlerinin olduğu endüstridir (Olalı ve Korzay, 1993:7). **Yiyecek-İçecek İşletmeleri**, insanların beslenme gereksinimlerini karşıladıkları yerlerdir (Akmel, 1993: 15). Konaklama tesislerinin içerisinde hizmet verebildikleri gibi tesis dışında da bağımsız ticari kuruluşlar olarak hizmet vermektedirler (Kozak, vd., 1994: 52). **Seyahat İşletmeleri**, Seyahat Acentaları ve Tur Operatörleri olarak iki gruba ayrılmaktadır. Seyahat Acentaları, seyahat edenler için seyahat hizmeti satmaktadır, rezervasyonlar yapmaktadır, bilet satmaktadır (Yarcan ve Peköz, 1998: 6). Tur Operatörleri ise, "talep oluşmadan önce, ulaştırma, konaklama ve diğer turistik hizmetleri birleştirerek gezici ve belirli bir turistik merkezde konaklama amaçlı seyahatler düzenleyen ve bunları belli bir ücret karşılığında halka sunan işletmelerdir" (Bastakis vd., 2004: 154). **Ulaştırma İşletmeleri**, daha hızlı seyahat edebilmeyi hem de daha çok yer gezip görme imkânını sağlamaktadır ve hızla gelişmektedir (Gürkan, 2002: 37). **Rekreasyon İşletmeleri**, çeşitli faaliyetler ile turistleri sportif, kültürel ve eğlenceli faaliyetlerde bulunmalarını sağlar. Rekreasyon dinlendirmek, eğlendirmek, canlandırmak anlamlarına gelmektedir. (MEGEP, 2011: 35). **Diğer Turizm İşletmeleri ise**, turizme bağlı ticari işletmeler ve turizm ile ilgili özel hizmetleri üreten işletmeler olarak bilinmektedir (Maviş vd., 2002: 91-92). En genel olarak ise bu işletmelere hizmet işletmeleri denilmektedir. Fiziksel

olmayan bir ürün olarak kabul edilen hizmet, bir ücret ve menfaat karşılığı üretilmekte olup, stoklanamama, depolanamama, eş zamanlılık gerektiren, verene alanın etkileşim içinde olduğu ve anında tüketilme özelliklerine sahiptir (Canöz, 2017: 193).

2.HALKLA İLİŞKİLER

Halkla ilişkiler terimini oluşturan "halk" ve "ilişki" kavramlarını açıklamak gerekirse, halk, örgütün ilişkilerinde tanımladığı somut birimlerdir. İlişki ise amacı belli olan faaliyetler için en az iki birimi olan ve bu birimler arasında yürütülen, gerektiğinde tekrarlanan ya da desteklenen duygu, düşünce, tutum ve inanç taşıyan bağ olarak bilinmektedir (Kalender, 2011: 11). Halkla ilişkiler, işletmelerin ilişki içerisinde olduğu kişi veya kuruluşlarla karşılıklı bir şekilde iyi ilişkiler kurma, geliştirme, kamuoyunda pozitif izlenim meydana getirme, toplumda bütünleşme çabaları olarak tanımlanabilmektedir (Sabuncuoğlu,1998: 5). Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği ise halkla ilişkileri, kamu ya da özel kuruluşların faaliyetlerini onlar adına tanıtmaya, açıklama ve geliştirmek için kamunun ve halkın belirli bir kısmının aydınlatılması, bilgilendirilmesi ve bunlardan gelecek olan tepkilerin değerlendirilmesi sonucunda yapılan planlı çift yönlü iletişim çabalarının bütünü olarak görmektedir (Karaca, 2009:9). İngiliz Halkla İlişkiler Enstitüsü "Halkla ilişkiler, bir örgüt ve o örgütün yönelmiş olduğu hedef kitle ile arasında iyi ilişkiler geliştirip bunun devamlılığını sağlayarak yapılmış olan planlı çabalar"dır" şeklinde tanımlamaktadır (Paksoy, 1999: 24).

Halkla ilişkilerin başlıca amacı halkı etkilemek ve halktan destek alabilmektir. Halkla ilişkiler kişilerin ya da kuruluşların karşılıklı bir biçimde iş yapmış oldukları gruplarla ilişkiler kurarak, bu ilişkileri geliştirmede gösterilen çabaların tümüdür (Onal, 1982: 7). Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında halkı etkilemek, halkın isteklerine göre hareket etmek ve halkla ilişkiler faaliyeti yürütülen mal veya hizmete karşı inandırma gibi görevleri bulunmaktadır. Turizm sektörü, kültürler arası bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu yapı içerisinde halkla ilişkiler iletişim sürecini kolaylaştıran özelliklere sahiptir ve halkla ilişkilerdeki en önemli konu; iletişimin birden fazla boyutta, devamlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesidir (Tavmergen, 2002: 35).

2.1.Halkla İlişkilerde Temel İlkeler

İki yönlü iletişim kurmak, doğru bilgi vermek, inandırıcılık, sabırlı çalışma, yaygın sorumluluk, açıklık, firma imajı, yenileme ve süreklilik halkla ilişkilerin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bu ilkeleri şu şekilde açıklamak mümkündür; (Sabuncuoğlu, 2001: 53).

1. İki yönlü İlişki Kurmak: Halkla ilişkilerde etkileşimli yani iki yönlü bir iletişim söz konusudur. Dolayısıyla işletme halka bilgi verme işlevini yerine getirirken halktan aldığı geri dönüşlere de cevap verebilmelidir.

2. Doğru Bilgi Vermek: Dürüstlük ilkesi olarak da bilinmektedir, işletmeyi olduğu gibi tanıtmak halkla ilişkilerin temel görevidir. Eğer halkla ilişkiler faaliyeti hedef kitleye yanıltıcı bilgiler veriyorsa, yürütülen faaliyetin bir anlamı olmamakta ve işletme için negatif bir imaj da oluşturabilmektedir.

3. İnanırcılık: İnanırcılık ilkesi halkla ilişkilerde en zor olan faaliyettir. Çünkü hedef kitlenin inanç ve tutumunu değiştirebilmek oldukça güçtür. İnanırcılık faaliyetlerinin amacı halkı etkilemek, onun güvenini ve desteğini kazanabilmektir.

4. Sabırlı Çalışmak: Halkla ilişkiler sabır isteyen bir çalışmadır ve faaliyetleri belirli plan ve program içerisinde yürütülen bir süreçtir. İyi bir imaj kazanmak hemen olmayacağı için, sonuçları da uzun dönemde görülmektedir.

5. Yaygın Sorumluluk: En alt kademedен en üst kademeye kadar her çalışan halkla ilişkiler faaliyetlerinin yürütülmesinde bireysel olarak sorumludur. Yani faaliyetleri yürütme işi halkla ilişkiler birimi ile sınırlı değildir.

6. Açıklık: İşletmeye ilişkin bilgiler açık bir şekilde ve anlaşılabilir biçimde ifade edilmelidir.

7. Firma İmajı: İnsanların kafalarında, kuruluşlar hakkında oluşan resimlerdir. İşletme firma mesajını veren çeşitli işaret ve semboller kullanmaktadır. Halkla ilişkilerin en önemli ilkelerinden veya amaçlarından birisi kamuoyunda pozitif bir firma imajı oluşturmaktır.

8. Yineleme ve Süreklilik: Halkla ilişkiler faaliyetleri tekrarlanmayı gerektirmektedir. Kamuoyunda olumlu bir imaj yaratana kadar tekrar yapılmalıdır (Tikveş, 2003: 50).

2.2.Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları

Halkla ilişkilerde kullanılan araçlar kategoriler halinde incelenebilir. Yazılı araçlar, sözlü araçlar ve görsel-işitsel araçlar olarak üç grupta incelenebilmektedir.

2.2.1.Yazılı Araçlar

Yazılı araçlar içerisinde işletme gazetesi, dergi, broşür, el kitapçığı, afiş-ilan tahtası ve bültenler gibi araçlar bulunmaktadır (Gürdal, 1997: 58).

İşletme Gazetesi: İşletme gazetesi başta işletme çalışanları olmak üzere işletmenin ilişkide bulunduğu alanlara da dağıtılmaktadır. Bu gazetede işletme hakkında bilgilere yer verilmektedir. İşletme gazetesi haftalık, iki haftalık ya da aylık olarak dağıtılabilir. İşletme gazetelerinde; haberler doğru olmalı, sadeliğe önem verilmeli, içeriği güncel konular olmalı, kurumlar arası ilişkileri geliştirici öneri ve uygulamalara daha fazla yer verilmelidir.

Dergi: Dergiler genel veya kurum içi olarak ikiye ayrılabilir. Kurum dergileri gazeteden farklı olarak çıkarılmaktadır. Bir yıllık süre içerisinde hangi aralıklarla çıkarılacağına karar verilir. Buna göre de üç veya altı aylık olabilmektedir. Dergi çok fazla reklam ile doldurulmamalıdır. Burada bulunan yazılar okuyucuyu sıkmamalı, aşırı derecede uzun olmamalı, herkesin anlayabileceği bir dille yazılmalıdır (Tortop, 1998: 85; Bülbül, 2000: 68).

Broşür- El Kitapçığı: Broşürler dergilerden daha az sayfa sayısına sahip olan ve tanıtım amacıyla basılmış ufak dergilerdir. Bol resimli ve az yazılıdır. Broşürler sürekli değil gerekli olduğu zaman basılırlar (Bıyık ve Güven, 2000: 182). İşletme ya da firmaya yeni katılan personele firma ya da işletmeyi tanıtmak amaçlı verilen kitapçıklara el kitapçığı denilmektedir. Bu kitapçığın içerisinde işletme ile ilgili birçok unsur anlatılmaktadır (Summak, 2014: 69-70).

Afiş-İlan Tahtası-Bültenler: Afişler belirli slogan ve çizgiler ile kişilerin dikkatini çekmeye yararlar. Kısa sözcüklerden oluşmaktadır. Bültenler ise konu ile ilgili kişiler için özel hazırlanan çalışmalar (Bağana, 2009: 50).

Diğer Yazılı Araçlar: Kartvizit, el ilanları, mektup, pul, yıllık raporlar karikatür ve pankart diğer yazılı araçlar içerisinde yer almaktadır. Bir yılın özeti olarak yapılan çalışmalar yıllık raporlardır. Mektuplar ise toplumsal olmayan kişiye özel iletişim araçlarıdır. El ilanları halkla ilişkiler için önemli olup genel olarak sokakta dağıtılmaktadır (Kazancı, 1980: 125).

2.2.2.Sözlü Araçlar

Sözlü araçlar içerisinde yüz yüze görüşme, telefonla görüşme, toplantı, konferans ve seminerler yer almaktadır (Sabuncuoğlu, 2001: 143).

Yüz Yüze Görüşme: Sözlü iletişimde en çok kullanılan yöntemlerden birisidir. Burada önemli olan firma temsilcisinin dikkatli olması, konuşmasını yaparken gülümsemesi ve nazıkçe konuşabilmesidir. Firma temsilcisi karşısında bulunan kişinin düşüncelerine göre davranmalı, karşısındaki kişiye itimat gösterebilmeli ve bunu yaparken de önemli ölçüde bilgi sahibi olmalıdır. Yüz yüze görüşme yaparken anlaşılır ve yalın bir dil kullanılmalı, karşısındaki kişinin konuşmasına izin vermeli ve onların da görüşlerini dikkate almalıdır (İşçi, 2002: 46).

Toplantı: Toplantılar, halkla ilişkilerin temel araçları arasında önemli bir role sahiptir. Toplantılar en az iki kişi arasında belirli bir amacı gerçekleştirmek için daha önceden planlanmış, genel olarak yüz yüze yapılan bir görüşme olarak da ifade edilebilir. Toplantılar, üst düzey yöneticiler ve çalışanlar, sadece yöneticiler ve çalışanlar için kurum içi olabileceği gibi, kurumun iletişim faaliyetleri kapsamında yer alan sektör ya da hedef kitle ile de alakalı olabilmektedir (Seçim vd., 1993: 118).

Konferans: Hedef kitleye ulaşmada en eski yöntemlerden birisi olmasına rağmen, iletişimin tek yönlü olması sınırlılığının bir göstergesidir. Fakat alanında uzman, sürükleyici bir konuşma yeteneğine sahip, dikkatleri üzerinde toplamayı başaran bir konuşmacı bilgi ve deneyimlerini hedef kitle ile paylaşmayı başarabilir. Hedef kitle üzerinde ilgi toplanabilirse, konferans kalabalık kitlelere yüz yüze ulaşmada en etkili yöntemlerden birisidir (Işık, 2012: 43).

Telefonla Görüşme: Yüz yüze konuşma imkânının olmadığı zamanlarda genel olarak telefonla görüşme tercih edilmektedir. Telefonla görüşmelerde dikkat edilecek hususlar ise; telefonun açılmasıyla birlikte telefonla arayan kişi kendini tanıtmalı, ses tonunu doğru ayarlamalı, telefonda gereksiz konuşmalar yapmadan konu kısaca anlatılmalıdır (Summak, 2014: 73).

Sergi ve Fuarlar: Sergi, belirlenmiş bir alanda, topluma resim, grafik, şema, harita vb. gibi yazılar gösterilerek bir ürün veya hizmet, tanıtmak için yapılan halkla ilişkiler faaliyetidir. Örneğin, otellerin düzenlemiş olduğu resim, el sanatları gibi sergiler kamuoyu tarafından ilgi ile izlenirken, halk tarafından sevgi ve sempati ile karşılanmaktadır. Firmaların yapmış olduğu bu sergiler halkla ilişkiler politikalarına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Sabuncuoğlu, 2001: 150). Fuarlar ise, çeşitli konular üzerinde bölgesel, ulusal ya da uluslararası bir biçimde düzenlenmektedir. Fuarlar, katılım sağlayan yüzlerce, binlerce bireye, firmaların üzerinde çalışmış olduğu

ürün veya hizmeti tanıtmak açısından önem arz etmektedir (Göksel, 1994: 104-105). Fuarlarda önemli olan nokta, bir firmanın kurmuş olduğu kendi standının ilgi çekici olmasıdır. Hem stantların tasarımları hem de gerçekleştirilen faaliyetlerin fuara katılanların ilgisini çekmesi gerekmektedir (Ergüven, 2013: 89).

Festivaller ve Yarışmalar: Günümüzde, gün geçtikçe artan bir öneme sahip olan iletişim etkinliklerinden birisi de festivallerdir. Festivaller bir taraftan işletmenin çevresini etkilemekte, bir taraftan da işletmenin veya bir olayın adını duyurarak dikkat çekmeye çalışmaktadır (Gürüz, 2003: 86). Festivallerin ana amaçlarından birisi geniş bir halk kitlesinin ilgisini belirli bir bölge üzerinde yoğunlaştırmaktır. Ulusal ya da uluslararası düzeyde düzenlenen festivaller, yöre halkına ticari ve tanıtım açısından büyük ölçüde katkı sağlamaktadır (Budak ve Budak, 2004: 247).

Kamuoyunun dikkatini çeken konular arasında yer alan sanat, spor veya bilimsel araştırmalar alanlarında düzenlenen yarışmalar, birer halkla ilişkiler etkinliğidir. Yarışmalar da diğer faaliyetler gibi kamuoyunun dikkatini çekecek bir biçimde yapılmalıdır (Ergüven, 2013: 90).

2.2.3.Görsel-İşitsel Araçlar

Radyo ve Televizyon: En çok kullanılan görsel ve işitsel araçlar arasında yer almaktadırlar. Ayrıca en fazla kişiye ulaşmayı sağlayan araçlardan biridir. Sponsorluk faaliyetlerinin ya da açılış töreni ve benzeri etkinliklerin televizyon ya da radyolarda yer alması radyo ve televizyonun halkla ilişkiler aracı olarak kullanılmasına örnek olarak verilebilmektedir. Televizyonda radyoya ek olarak görüntünün ve resimlerin de veriliyor olması televizyonun artı bir avantajıdır (Bağana, 2009: 52).

Film ve Videobant: Halkla ilişkiler faaliyetlerinde tanıtım amacına yönelik olarak eğitsel, kültürel filmler yapılabilir. Tasarımı güzel olan filmler sayesinde büyük kitlelere olan ulaşım da kolaylaşmaktadır (Onal, 1982: 65). Bunlara verilebilecek en güzel örnekler; Kültür ve Turizm Bakanlığının yapmış olduğu Türkiye'yi yurt dışında tanıtmaya yönelik filmleri ve T.C Ziraat Bankası'nın 1982 yılında gerçekleştirdiği "Altın Koylar" filmidir (Sabuncuoğlu, 2001: 149-150). Videobantlar ise; işe yeni katılan iş görene çalıştığı firmanın geçmişi, işleyişi, ürünleri ve pazardaki konumu hakkında bilgiler verip, firmanın hem ulusal hem de uluslararası kurumlarda tanıtımını yapmak suretiyle kullanılmaktadır (Ataol, 1991: 75).

Sinema: Sinemanın önemli bir kitle iletişim aracı olduğu dönem televizyondan önceki dönemdi. Günümüzde sinema filmleri halkla ilişkiler faaliyetlerinde film yapımcıları ve halkla ilişkiler uzmanının ortak çalışmaları ile kurum amaçları için senaryo, dekor veya mekân gibi faktörlerden yararlanılarak kullanılmaktadır (Işık, 2012: 42).

İnternet: Son yıllarda teknolojinin gün geçtikçe ilerlemesi, tüm sektörlerin yanında hizmet sektörü içinde önemli bir boyut haline gelmiştir. İnternetin iletişimi kolaylaştırmadaki etkisi halkla ilişkiler faaliyetlerinde de önemli görülmektedir. Çünkü internet sayesinde misafirler hakkında detaylı bilgiye sahip olmak, misafirlerin özelliklerini belirleyebilmek ve onlar hakkında daha özel detaylara ulaşmak mümkün olmaktadır. İnternet üzerinden yapılan halkla ilişkiler çalışmalarının başka bir özelliği de sadece belirli bir bölgeden değil geniş bir coğrafyadan bilgi elde edebilmesidir (Genç,

2009: 106). Ayrıca Halkla ilişkilerde internet kullanımını birçok avantajı beraberinde getirmektedir. Bunlar; birebir iletişimin sağlanması, kaç kişinin internet sitesini ziyaret ettiğini öğrenebilme, güncellenebilir olması, en hızlı ve en kolay şekilde bilgiye ulaşabilme ve ekonomik olmasıdır (Aksoy, 2006: 60). İnternet, halkla ilişkilerde sorunlara da yol açabilmektedir. İnternette hızla yayılan dedikodular ve yalan yanlış bilgilerin ortaya çıkardığı problemler ise sorunları doğurmaktadır (Okay ve Okay, 2012: 554). Bu sorunların çözümünde de yine halkla ilişkilerin kullanılması gerekmektedir.

Sosyal Medya: İnternet teknolojisi, yaşanan gelişmelere bağlı olarak, sosyal anlamda etkileşimin artmasını sağladığı için sosyal medya olgusu ortaya çıkmıştır. Sosyal medya, sosyal medya mecrasında bulunan bir bilginin, okunması ve yayılması konusunda insanların rolünü değiştirmiştir. Günümüzde sosyal medya, diyaloglara dayanan bir şekilde yayın mekanizmasına dönüşmüştür. Bu durum bireylerin kendi algı ve düşüncelerini sosyal medyada hem de küresel çapta yayınlamaları için bir fırsat haline gelmiştir (Koçak ve Oyman 2012: 178). Sosyal medya ile daha samimi ve kişisel bir dil oluşturulmakta ve bu durumda duygusal bağların güçlenmesi anlamına gelmektedir. Sosyal medya, kurum veya kuruluşlarla ilgili bilgilerin daha çabuk bir biçimde yayılmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte sosyal medya, kurum imajını geliştirip iyileştirmede kullanılabilecek en önemli araçlardan birisidir (Öztürk, 2013: 10-108). Bilgiye erişimde zorluk çekmediğimiz günümüz dünyasında, ortada dolaşan bazı söylenti veya durumlar karşısında kuruluşlar zor durumda kalmaktadır. Bu gibi bir durumda halkla ilişkiler faaliyetlerini gerçekleştirmede en uygun aracın sosyal medya olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Tersi bir durumda, kuruluşun imajı hem olumsuz yönde etkilenecek hem de müşteri kaybı yaşamasına neden olacaktır. İşte bu yüzden bir kuruluşun sunmuş olduğu hizmet ve ürün ile ilgili, herhangi bir durumla karşılaşıldığında en çabuk şekilde cevap verebilecek araç, sosyal medya araçlarıdır (Kocabaş, 2016: 76).

3.TURİZM SEKTÖRÜNDE HALKLA İLİŞKİLER

Turizm açısından halkla ilişkiler, karar verme aşamasında kamuoyunun dikkatini göz önünde bulunduran davranış veya sosyal bilinç olarak da tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanım, farklı kesimleri ve ilişkileri içerisine alan bir düzenleme olduğuna ve bu nedenle turizm gibi emeğin oldukça yoğun olduğu kesimlerde halkla ilişkilerin sadece iletişim ortamlarında bulunmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Turizm işletmelerinin yer aldıkları kesimleri bilmeleri, iş yaptıkları işletmelere kendilerini tanıtmaları, kurum imajı, prestiji, kurum kimliği ve güven kazanabilmeyi hedeflemeleri gerekmektedir. Turist çekebilmede yeterli ikna edicilik ve inandırıcılık sadece güven ortamı yaratmakla oluşmamaktadır (Geçikli, 2000: 316).

Halkla ilişkiler iletişimin bir formu gibidir ve halkın anlayışını elde etmeyi ve halk ile kurum arasında iyi ilişki kurmanın bir işlevi olarak kabul edilmektedir, hatta itibar yönetimi olarak da görülmektedir (Petrovici, 2014: 68). Halkla ilişkiler, kurumun iç ve dış hedef kitlelerine yönelik tüm iletişimsel aktiviteleri kapsamaktadır. Özellikle reklam, kurum içi iletişim, pazarlama, sponsorluk gibi unsurlar ile halkla ilişkiler faaliyetleri düzenlenmektedir (Bakan, 2011:291).

Halkla ilişkiler, turizm sektöründe daha fazla öneme sahiptir. Sürekli zorlukların üstesinden gelmek için, turizm sektöründeki halkla ilişkiler, sorumlu bir yaklaşıma yol

açacak bir yönetim fonksiyonuna dönüşme yönünde gelişmelidir. Halkla ilişkiler, turizm sektörünü pozitif imaj ve turistik ürüne doğru olumlu tutum oluşma konusunda destekleyebilir. Halkla ilişkiler satın alma kararı verirken motivasyon oluşturmada da etkilidir (Petrovici, 2014: 69). Ancak halkla ilişkilerde verilen mesajların tamamıyla doğru olma özelliğinin bulunması gereklidir. Dolayısıyla hedef kitlenin asla yanıtılmaması zorunluluğu vardır (Canöz, 2013:17).

Turizm sektöründe halkla ilişkiler genel olarak sadece bir ya da iki çalışandan oluşan küçük bir birimdir. Turizmde halkla ilişkiler, turizm işletmesi ve faaliyette bulunulacak topluluğun saygı, sevgi ve güven sağlanması amacıyla hem planlı hem de sürekli olarak yaptıkları çalışmalar olarak tanımlanmaktadır. Bu şekilde hedef kitlenin önerilerini dikkate alarak işletmenin stratejisini ve politikalarını toplumun yarar sağlayacak konumuna getirmek ve örgüt-çevre ilişkisini sağlayarak, karşılıklı bir şekilde anlayış ortamı yaratılmaktadır (Mcintosh, 1977: 150). Halkla ilişkiler, turizm olgusunun yaygınlaşmasında ve gelişmesinde önemli işlevler arasında yer almaktadır. Turizmde özellikle ekonomik, politik, teknolojik ve sosyal değişimler halkla ilişkiler gerçeğini daha da fazla hissettirmeye başlamıştır.

Turizm sektöründe halkla ilişkiler faaliyetleri, insan ilişkilerinin yoğun olması sebebiyle önem arz etmektedir. İşletmelerde satışı yapılan hizmetlerin sağlamış olduğu yararın ölçülebilme gibi bir olanağı neredeyse yoktur. Ortaya çıkan bu durum halkla ilişkileri farklı şekillerde ortadan kaldırmaktadır. Bu yüzden de başta oteller olmak üzere, turizm ile ilgili bütün işletmelerde halkla ilişkiler adına yapılan aktivitelerin detaylı biçimde incelenmesi gerekmektedir (Akat, 1997: 254-255).

Halkla ilişkiler, tanıtım faaliyetlerinde ve şirketlerin ve turizm kurumlarının iletişimde çok önemlidir. Buna rağmen, turizm endüstrisinde halkla ilişkilerde teori ve pratik arasında bir bağlantı eksikliği bulunmaktadır. Bir taraftan, halkla ilişkilerin teorisi, modelleri ve kavramları, pazarlamanın kavramsal olarak egemenliğini sürdürdüğü bu endüstride geliştirilmiş ve uygulanmamıştır. Öte yandan, halkla ilişkiler faaliyetleri endüstrinin uygulamalarında yaygın: halkla ilişkiler, turizm endüstrisinde tanıtım ve iletişimde baskın olan etkinlik olarak bilinmektedir. Bu eksiklik, sektörün tanıtım faaliyetlerine öncülük eden ve bugün hala yaygın olan turizm pazarlaması modelinin halkla ilişkiler fonksiyonuna uygun olması ve onu pazarlamaya bağımlı kılması nedeniyle devam etmektedir. Bu durum, alandaki uzmanların iletişimsel disiplinlerin farklı alanları arasında net bir ayırım yapmalarından kaynaklanmaktadır (Huertas, 2008: 406).

3.1.Otel işletmelerinde Halkla İlişkiler

Örgütsel olan her yapı, etkileşimde içinde olduğu sektörlerle devamlı ve gerçek bir biçimde iletişimde bulunma düşüncesine kapılır. Gerçek bir iletişimi sağlamada araç olan birimlerden en önemlisi de halkla ilişkilerdir. Müşterilerine en iyi biçimde hizmet eden ve bunun yanında ülkesinin tanıtılmasına katkıda bulunan otel işletmeleri için halkla ilişkiler gün geçtikçe önemli bir boyuta ulaşmaktadır. Turizm işletmeleri içerisinde yer alan oteller, işletme içerisinde ya da işletme dışında gerçek ve güvenilir bir biçimde iletişim sağlamak zorundadırlar. Otellerin bu iletişimi gerçekleştirecek olan birimi de halkla ilişkilerdir (Summak, 2007: 42).

Turizm, içinde bulunduğu sektörle ilgili veya farklı bir sektörde oluşan olumsuzlardan çok kolay etkilenebilen bir sektördür. Turizmin günümüzde gelişme göstermesiyle birlikte farklı turizm işletmeleri ortaya çıkmış ve ortaya çıkan bu işletmelerin de gün geçtikçe büyümesi otellerin hizmet vereceği kesimlerin artış göstermesine yol açmıştır. Ortaya çıkan yeni işletmeler sayesinde çevre ile sağlıklı iletişimde bulunmak mecburi olmuştur. Turizm işletmeleri içerisinde olan oteller, halkla ilişkiler ile ilgili yapılan faaliyetlere gerekli olan özeni gösterirlerse bünyelerine pozitif katkıda bulunacaklardır (Maviş, 1990: 10-17).

Otel işletmelerinde konaklayan, işletmedeki tüm faaliyetlerden faydalananlar müşterilerdir. İşletmenin tüm birimleri, gelen kişileri konakladıkları süre zarfı içerisinde ağırlayıp memnun etmek zorundadırlar (Maviş, 2006: 30). Yaygın sorumluluk ilkesine göre, otel içerisinde görevli olan tüm çalışanlar, halkla ilişkiler faaliyetlerinden kendilerini sorumlu tutmalıdırlar. Sorumluluğa müdürden güvenlik görevlisine kadar bütün herkes dâhil edilmektedir (Sabuncuoğlu, 1998: 56). Otel işletmelerinde halkla ilişkiler faaliyetleri çok daha önemlidir. Çünkü hedef kitlesi birbirinden çok farklı olan insanlardan oluşmaktadır ve böyle bir kitlenin onayını kazanmak çok daha zordur. Halkla ilişkileri turizm ve otelcilik alanında daha da önemli kılan ve öne çıkan bir faaliyet haline getiren etmenler; alışkanlıkları, gelenekleri, kültür düzeyleri, gelirleri, zevkleri, yaşam biçimleri, dinleri, dilleri, ırkları birbirinden bambaşka olan gruba tanıtım yapılacaktır (Sarı ve Özüpek, 2011: 34).

Otelin içine yönelik olarak yapılan halkla ilişkiler, kurulma aşamasında direkt olarak görev alan şahıslara, yani otelin yöneticileri, ortakları, aile ve çalışanlarına yönelik olarak yapılan faaliyetleri içermektedir. Otel dışına yönelik olan halkla ilişkiler ise; yatırımcılara, misafirlere, medyaya ve hedef kitleye dair yapılan faaliyetleri içermektedir (Işık ve Eşitti, 2013: 643). Turistlerin karar alacağı zaman zarfında, nesnel biçimde bilgi alma seviyesi, ön yargıları, hayal ettikleri ve istekleri imaj belirlemede önem arz etmektedir. Karar alınacak olan süreç içerisinde ortaya konulan alternatifler arasında eğer ki denklik varsa, bu durumda imaj daha da önemli bir hale gelecektir (Ünüsan ve Sezgin, 2005: 166).

Hem otelcilik hem de turizm ile ilgili yapılan aktivitelerin bir başka özelliği, yerine getirilen aktivitelerin yalnızca işletmenin şahsına ait değil, aynı zamanda çevresinde bulunan başka işletmelere ve ülkenin turizmine pozitif etkiler sağlaması, işletmenin bulunmuş olduğu kesimin bilinmesini sağlamakta ve işletmeye gelen turist seviyesinin yükselmesine yardımcı olmaktadır. İşte bu yüzden halkla ilişkiler adı altında yapılan aktivitelerin ülkenin turizmine ve bölgede bulunan turizm işletmelerine karşı toplumun desteğini kazandıracak ve olumlu bir imaj oluşturacak biçimde şekillenmesi önem göstermektedir (İnal vd., 2010: 288).

Özet olarak, iletişim çağı olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz bu çağda büyük küçük hemen hemen bütün işletmeler kendi bünyelerinde ve çevrelerine yönelik olarak bazı halkla ilişkiler faaliyetleri yürütmektedirler. Buradaki en önemli şey faaliyetlerin sistemli, belirli bir amaca yönelik ve planlı olarak yapılmasıdır. İşte bu durumda otel işletmeleri içerisinde yer alan halkla ilişkiler bölümleri veya personelleri, iletişim ile ilgili faaliyetleri planlamada, uygulamada ve değerlendirmede yöneticilerin yardımcıları konumundadırlar. Halkla ilişkiler programı, işletmelerin ortaya koyduğu

halkla ilişkiler aktivitelerini sadece bazı broşür, poster ve radyo/ televizyon programı planlamak olmadığını ortaya koymaktadır. Bütün bu bilgiler ile birlikte otel işletmelerinde halkla ilişkilerin yerinin büyük olduğu ve bir işletmenin başarılı olabilmesinin halkla ilişkiler aktivitelerinin niteliği ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür (Işık ve Eşitti, 2013: 643-644).

Turizm kültürler arası bir süreçtir ve halkla ilişkiler, bu sürecin daha iyi anlaşılmasını kolaylaştıran iletişim faaliyetinin bir parçasıdır. Turizme olan ilgi statik özellikli yaşanmış bir deneyimdir. Bu deneyimler turistlerin hayalleri için fırsatlar arz eder ve elde edilen deneyimler turistlerin fiziki, duygusal ve entelektüel yapısını etkileyebilir (L'Etang vd., 2007:73).

4.OTEL İŞLETMELERİNDE HALKLA İLİŞKİLER ÜZERİNE UYGULAMA

4.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, turizm sektörü içerisinde yer alan otel işletmelerinin halkla ilişkiler faaliyetlerinde hangi araçları kullandıklarını öğrenmek ve halkla ilişkiler ile ilgili tutumlarını öğrenmektir. Halkla ilişkiler faaliyetleri her işletme için önemlidir ancak farklı kültür, eğitim, din, dil gibi unsurların bir araya gelmesi ile oluşan bu yapı için halkla ilişkiler faaliyeti yürütmek daha önemlidir. Çünkü bu yapıdan meydana gelen kitleye hizmet veren otel işletmeleri açısından süreç boyunca sürekli iletişim halinde olma gerekliliği vardır.

4.2.Ölçüm Aracı

Bu çalışmanın anket bölümü Ebru Bay'ın "Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler Faaliyeti Olarak Sponsorluk: Ankara'daki 5 Yıldızlı Otellerde Bir Araştırma" adlı Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır. Ankette araştırma amacına uygun olarak toplam 36 soru yer almaktadır. Bu soruların 4'ü demografik, 14'ü işletme, 15'i halkla ilişkilerin işletmede uygulanmasını ölçen 5'li Likert tipi ile hazırlanmış sorulardır.

4.3.Geçerlilik Güvenirlik

Araştırmada kullanılan anketin güvenilirliği Cronbach Alpha analizi ile test edilmiştir. Buna göre, otel işletmelerinde halkla ilişkiler faaliyetlerinin çalışanlar tarafından algılanmasına ilişkin bulguların belirlendiği ifadelerin güvenilirlik katsayısı (Cronbach Alpha) $\alpha=0,72$ olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın veri analizi sürecinde yapılan tüm hesaplamalarda SPSS 15.0 for Windows programından yararlanılmıştır. Geçerlilik için uzman görüşü alınmıştır.

4.4.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma nicel yapıdadır ve araştırmada anket tekniği kullanılmıştır, veri toplama için yüz yüze görüşme yöntemi seçilmiştir. Bu araştırma açıklayıcı ve betimleyici bir araştırma özelliği taşımaktadır.

Araştırmanın Evreni Konya'daki otel işletmeleri, örnekleme ise Konya şehir merkezinde bulunan 30 adet otel işletmesidir. Örneklem almada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemi içerisinde yer alan kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem dâhilindeki 30 adet otelden 98 kişiye anket uygulanmıştır. Bu araştırma sadece Konya il merkezi ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada aritmetik ortalama,

standart sapma verilerinden yararlanılmış ilişki tespiti için One-way Anova kullanılmıştır.

4.5.Bulgular

Tablo 1. Demografik Yapı

Medeni Durum	Sayı	Yüzde	Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Evli	53	54,08	İlköğretim	16	16,33
Bekâr	37	37,76	Lise	34	34,69
Dul	8	8,16	Üniversite	48	48,98
Yaş			Cinsiyet		
18-27	43	43,88	Kadın	46	46,94
28-37	46	46,94	Erkek	52	53,06
38-47	7	7,14			
48 ve üzeri	2	2,04			

Araştırmaya katılan otel çalışanlarının demografik yapısı Tablo 1’de gösterilmektedir. Araştırmaya katılanların %54’ü evli diğerleri bekâr ve duldur. Çalışanların ağırlıklı olarak genç oldukları görülmektedir. Çalışanların hemen hemen yarısı üniversite mezunuyken diğer yarısı ilköğretim ve lise mezunudur.

Tablo 2. Otelde Halkla İlişkiler Biriminin Yapısı

Halkla İlişkiler Departmanı var mı?	Sayı	Yüzde	Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde
Evet	83	84,7	1-2	84	85,7
Hayır	15	15,3	3-4	14	14,3
Faaliyet Süresi			Toplantı Sıklığı		
1 yıl	10	10,2	Günlük	8	8,2
2 yıl	41	41,8	Haftalık	36	36,7
3 yıl	6	6,1	Aylık	46	46,9
4 yıl	7	7,1	Diğer	8	,2
6 yıl	8	8,2	Halkla İlişkiler Programı var mı?		
7 yıl	26	26,5	Evet	82	84,7
	98	100	Hayır	1	1

				4	5,3
--	--	--	--	---	-----

Araştırmaya katılan otel çalışanlarına yöneltilen halkla ilişkiler biriminin yapısı ile ilgili sorular Tablo 2'de gösterilmektedir. Sorulara verilen cevaplara göre halkla ilişkiler departmanı bulunan otellerin oranı %84,7'dir, bulunmayan otellerin oranı ise %14,3'dür. Bu verilere göre Konya'da faaliyette bulunan otellerin büyük çoğunluğunda (%84,7'sinde) halkla ilişkiler departmanının olduğu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmaya katılan otellerin halkla ilişkiler biriminin faaliyet sürelerine bakıldığında ise; %1'i 1 yıl, %37,8'i 2 yıl, %4,1'i 3 yıl, %7,1'i 4 yıl, %8,2'si 6 yıl, %26,5'i de 7 yıl olduğu görülmektedir. Bu verilere göre, halkla ilişkiler departmanı bulunan Konya'daki otellerin halkla ilişkiler biriminin en fazla (%37,8'le) 2 yıllık faaliyet süresine sahip oldukları söylenebilir.

Halkla ilişkiler departmanı bulunan, otellerdeki halkla ilişkiler çalışanı sayısı %79,6'lık oranla 1-2 kişi arası; %14,3'lük oranla da 3-4 kişi arası kişilerden oluşmaktadır. Yani bu verilerle araştırmaya katılan ve halkla ilişkiler birimi bulunan otellerin büyük çoğunluğunda (%79,6'sında) halkla ilişkiler birimlerinde 1-2 kişi istihdam edilmekte olduğu söylenebilir.

Halkla ilişkiler birimli bulunan otellerin hangi sıklıkla departman içi toplantı yaptıklarına bakıldığında, katılımcıların %6,1'i günlük, %32,7'si haftalık, %44,9'u aylık ve %8,2'si de diğer zamanlarda toplantılar yaptıklarını belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu verilere göre, halkla ilişkiler birimi bulunan oteller en çok aylık olarak (%44,9) departman içi toplantılar yapmaktadır.

Halkla ilişkiler departmanına sahip olan otellerin halkla ilişkiler amaçlı takip ettikleri bir programlarının bulunup bulunmadığıyla ilgili soruya cevap veren otellerin %83,7'sinde takip ettikleri bir halkla ilişkiler programlarının olduğu, %14,3'ünde halkla ilişkiler programlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Ortaya çıkan bu verilerden hareketle Konya'da halkla ilişkiler departmanına sahip olan otellerin büyük çoğunluğunun (%83,7'sinin) takip ettikleri bir programları bulunmaktadır.

4.5.1.Otelerde Kurum İçi Halkla İlişkilere İlişkin Bulgular

Tablo 3. Halkla İlişkiler Faaliyetleri

Programı hazırlayanlar	Sayı	Yüzde	Yöntem ve Teknik	Sayı	Yüzde
H.İ. Müdürü	16	16,3	Yıllık Raporlar	24	24,5
Satış ve Paz Müd.	27	27,6	Bültenler	8	8,2
Genel Müd.	9	9,2	İlan Tahtası	16	16,3
Yöneticiler birlikte hazırlar	1	1,0	İşletme gazetesi ve dergisi	4	4,1
Diğer	45	45,9	Sosyal Aktiviteler	7	7,1
Bütçe			Mail	2	2

				0	0,4
Evet	79	80,6	Web Sitesi	10	10,2
Hayır	19	19,4	Sosyal Medya	9	9,2
İş görene yönelik Halkla İlişkiler F.	Sayı	Yüzde			
Evet	65	66,3			
Hayır	33	33,7			

Otel işletmelerinde halkla ilişkiler faaliyetlerinin %16,3'ünü halkla ilişkiler müdürü, %25,5'ini satış ve pazarlama müdürü, 9,2'sini genel müdür ve %45,9'unu ise diğer kişiler hazırlamaktadır. Halkla ilişkilere ait bütçenin bulunduğu otellerin oranı %66,3 iken, bütçenin bulunmadığı otellerin oranı ise %18,4'dür. İş görenlere yönelik halkla ilişkiler faaliyeti bulunan otellerin oranı %66,3, iş görenlere yönelik halkla ilişkiler faaliyeti bulunmayan otellerin oranı ise %33,7'dir. Otel içerisinde halkla iş görene yönelik halkla ilişkiler faaliyeti bulunan otellerin, halkla ilişkiler faaliyetlerini uyguladıkları yöntem ve teknikler sırasıyla; %24,5 yıllık raporlar, %20,4 mail, %13,3 ilan tahtası, %10,2 web sitesi, %9,2 sosyal medya, %8,2 bültenler ve %7,1 ise sosyal aktivitelerdir.

Tablo 4. Hedef Kitle ve Faaliyetler

Hedef Kitle	ayı	üzde	Yapılan Faaliyetler	ayı	üzde
Ortaklar		5,1	Kamu Yararına faaliyetler	3	13,3
Personel		4,1	Duyuru	53	54,1
Basın		9,2	Basın sözcülüğü	2	2,0
Eğitim kuruluşları		3,1	Sponsor Faaliyetleri	15	15,3
Müşteriler	5	66,3	Yönetim Danışmanlığı	4	4,1
Meslek örgütleri		1,0	Diğer	11	11,2
Kamu Kuruluşları		4,1			
Diğer		7,1			

Halkla ilişkiler faaliyetlerinin yürütüldüğü otellerde, halkla ilişkiler çalışmalarında hedef kitle ve faaliyetler konusundaki düşünceler Tablo 4'de gösterilmektedir. Buna göre Konya otellerinin hedef kitlesi, sırasıyla %66,3 müşteriler, %9,2 basın, %3,1 eğitim kuruluşları, %7,1 diğer, %5,1 ortaklar, %4,1 kamu kuruluşları ve %4,1 personeldir.

Halkla ilişkiler faaliyetinin yürütüldüğü otellerde, hedef kitleye ulaşabilmek için en çok yapılan faaliyetler %13,3 kamu yararına yapılan faaliyetler, %54,1 duyuru, %15,3 sponsor faaliyetleri, %4,1 yönetim danışmanlığı ve %11,2 diğerdir.

Tablo 5. Kullanılan Kitle İletişim Araçları

Kitle İletişim Araçları	Sayı	Yüzde	Çalışmalar Yeterli mi?	Sayı	Yüzde
Gazete	2	2	Evet	77	78,6
Toplantı	20	20,4	Hayır	21	21,4
Broşür	14	14,3			
Dergi	4	4,1			
Telefon	5	5,1			
Pankart	3	3,1			
Yüz yüze Görüşme	38	38,8			
Diğer	12	12,2			

Oteller halkla ilişkiler çalışmalarında en çok sırasıyla; %38,8 yüz yüze görüşme, %19,4 toplantı, %12,2 diğer, %11,2 broşür, %5,1 telefon, %3,1 pankart ve %2 gazete şeklinde kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Halkla ilişkiler çalışmalarını yeterli gören otellerin oranı %78,6 iken, yeterli görmeyen otellerin oranı ise %21,4'dür.

Tablo 6. Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

	Ortalama	Standart Sapma
Halkla ilişkiler çalışmalarının inandırıcılığı daha yüksektir.	4,4184	,87253
Halkla ilişkiler bir tanıtım ve tanıtma sürecidir.	4,3367	1,13013
Halkla ilişkiler reklamdaki daha kalıcı bir etkiye sahiptir.	4,2041	1,06451
Halkla ilişkiler çalışmalarının sonuçlarının kontrolü güçtür.	3,8265	,88546
Halkla ilişkiler satışı arttırmalıdır.	3,7959	1,17499
Halkla ilişkiler bölümünün organizasyonu kuruluşun halkla ilişkilere duyduğu ihtiyaca bağlıdır.	3,5918	,90630
Halkla ilişkiler bölümünün işletme içindeki varlığı işletme yöneticilerinin konuya verdiği öneme göre değişiklik gösterir.	3,5204	,88783

Halkla ilişkiler çalışmalarının sürekliliği sağlanamamaktadır.	3,5102	1,09587
Halkla ilişkiler bölümü otel işletmelerinde satış ve pazarlama bölümünden bağımsız olurlar.	3,5000	,74957
Halkla ilişkiler bölümünün yapısı işletmenin büyüklüğünü belirler.	3,4796	,77632
Otel işletmelerinin halkla ilişkiler çalışmaları buldukları konuma göre farklılık göstermektedir.	3,4286	,81228
Otel işletmeleri için halkla ilişkiler çalışmalarının olumsuz yönleri bulunmaktadır.	3,4082	,67100
Halkla ilişkiler işletmedeki tüm personelin sorumluluğudur.	3,2755	,82212
Halkla ilişkiler faaliyetlerinin maliyeti düşüktür.	3,0918	,97480
Halkla ilişkiler bölümü otel organizasyonu içinde bağımsız bir birim olarak faaliyet göstermelidir.	2,6327	1,37269

Araştırmaya katılan otel temsilcileri 4,33 ortalama ile halkla ilişkilerin bir tanıtım ve tanıtma süreci olduğunu, 4,41 ortalama ile halkla ilişkiler çalışmalarının inandırıcılığının yüksek olduğunu düşünmektedir. Otel çalışanları, halkla ilişkilerin kalıcı bir etkiye sahip olduğu (4,20) bilincindedirler. Halkla ilişkiler bölümünün otel organizasyonu içinde bağımsız bir birim olarak faaliyet göstermesi yargısına, otel çalışanları olumlu bakmamaktadır. Halkla ilişkiler faaliyetleri maliyetlerinin düşük olması yargısına katılım 3,09 olarak tespit edilmiştir. Bu oran maliyetlerinin düşük olması yargısını desteklememektedir. Halkla ilişkilerin satışı artırması konusundaki yargının da ortalama puanının çok yüksek olmadığı Tablo 6'da görülmektedir. Yine "halkla ilişkiler çalışmalarının sürekliliği sağlanamamaktadır" yargısının ortalama puanı yüksek değildir.

Tablo 7. Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi Tutumlarında Farklılıklar

		Kareler Toplamı	d	Kareler Ortalaması	F	P
Yıldız Sayısı	Gruplar arası	,628		,209	2,316	,081
	Grup içi	8,500	4	,090		
	Toplam	9,129	7			
Otel deki Görev	Gruplar arası	,773		,386	4,391	,015*

	Grup içi	8,356	5	,088		
	Toplam	9,129	7			

Otellerin yıldızlarına göre halkla ilişkiler faaliyetlerinin değerlendirilmesi tutumları arasında bir farklılık olup olmadığının tespiti için One Way Anova testi uygulanmıştır. Yıldız sayısına göre tutumlarda anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ancak tutum ortalamalarına bakıldığında iki yıldız 3,83, üç yıldız 3,63, dört yıldız 3,59, beş yıldız 3,46 şeklindedir. Yıldız sayısı düştükçe halkla ilişkiler faaliyetleri değerlendirilmesi tutumları da yükselmektedir. Bu durum yıldız sayısı az olan otellerin halkla ilişkiler faaliyetlerini daha fazla önemsemekte olduğunu ya da daha fazla ihtiyaçları olduğunu göstermesi muhtemeldir. Otel çalışanlarının pozisyonlarına göre halkla ilişkiler faaliyetlerinin değerlendirilmesi tutumları arasında bir farklılık olup olmadığının tespiti için One Way Anova testi uygulanmıştır. Çalışanların pozisyonlarına göre tutumlarda anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Farklılığın tespiti için yapılan LCD testine göre; görevi, halkla ilişkiler, satış pazarlama ve diğer pozisyonlar olan gruplar birbirleri ile farklılaşmaktadır. Görevi halkla ilişkiler olan çalışanların tutum ortalamaları diğerlerine göre yüksektir. Tutum ortalamaları büyükten küçüğe doğru sıralandığında; halkla ilişkiler, satış pazarlama ve diğer pozisyonlar şeklindedir. Gruplar halkla ilişkiler faaliyetlerini farklı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca eğitim durumuna ve cinsiyete göre tutumlar arasında bir farklılık bulunmamaktadır.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm faaliyetlerinin birçok farklı boyutunun bulunması, turizm işletmelerinin diğer işletmelerle yoğun bir ilişki içerisinde olmasını sağlamaktadır. Turizm sektörü için gerekli olan ihtiyaçların sağlanmasında birçok departman bulunmaktadır. Bunlardan birisi de halkla ilişkiler departmanıdır. Turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin insanlara tanıtılmasını sağlamak ve onlarla sağlıklı bir biçimde ilişki kurabilmek halkla ilişkiler birimine aittir. Halkla ilişkiler biriminin amacı, işletmelerle ve işletmelerin çevreleriyle pozitif ilişkiler kurmak, etkili ve verimli bir şekilde iletişim kurmayı sağlayabilmektir. Halkla ilişkiler, turizm ürünlerinin pazara sunulmasında ve işletmenin imajının geliştirilmesinde ve hatta turistik ürünlerin özelliklerinin insanlara aktarılmasında rol almaktadır.

Turizm endüstrisi, müşterilerin duygu ve düşüncelerinden etkilenen bir sektördür. Yaşam standartlarında görülen artışla birlikte turizm faaliyetlerinde yer alan kişi sayısı giderek artış göstermektedir. Turizm işletmelerinin amaçlarına ulaşabilmesi için gerekli olan unsur insan ilişkileridir. Bu durumda müşterilerin işletmeye olan bağlılığını arttırmada en etkili araçlardan birisi halkla ilişkilerdir. Halkla ilişkiler birimi, işletmenin mevcut olan imajının korunmasını, yeni imajların işletmeye kazandırılmasını, hizmet alanlarının geliştirilip kolay bir hale getirilmesini, bağlı olduğu diğer işletmelerle arasındaki bağın korunup daha da güçlü bir hale getirilmesini sağlayan birimdir. Halkla ilişkiler birimi, işletme ile ilgili olarak bahsedilen bu faaliyetleri yerine getirmek için birçok unsuru kullanmaktadır.

Konya'daki otellerin büyük bir bölümünde halkla ilişkiler departmanı bulunmaktadır ve bu departman uzun zamandır faaliyet göstermektedir. Departman içi toplantılar çoğunlukla aylık olarak yapılmaktadır. Oteller büyük oranda, halkla ilişkiler departmanının takip ettiği bir programa sahiptir. Otellerin çoğunda halkla ilişkiler için ayrılmış bir bütçenin bulunduğu görülmektedir. Halkla İlişkiler Departmanına bütçe ayırmayan otellerin de gereken bütçeyi ayırmaları otelin karlılığı açısından önem taşımaktadır. Otellerin yarısından fazlasında, halkla ilişkiler departmanı çalışanları aynı zamanda kurum içerisinde çalışanlara da halkla ilişkiler faaliyeti uygulamaktadır. Halkla İlişkiler personeli en çok sırası ile yıllık raporlar, mail, ilan tahtası, web sitesi, sosyal medya, bültenler ve sosyal aktiviteleri kullanmaktadır. Yıldız sayısı az olan oteller halkla ilişkiler faaliyetlerini daha fazla önemsemektedir ya da yıldız sayısı az olan otellerin halkla ilişkiler faaliyetlerine daha fazla ihtiyaçları bulunmaktadır.

Halkla ilişkilerin önemine ilişkin tüm hususlar göz önüne alındığında, otel yönetimlerinden beklenen durum, halkla ilişkiler birimlerini bilimsel ilkelerin gösterdiği şekilde oluşturmaları ve birimlerin bağımsız bir şekilde işlevlerini yerine getirebilmeleri konusunda kurumsal yapının oluşturulmasını sağlamaktır. Günümüzde yaşanan yoğun rekabette bir adım önde olmak ve başarıyı yakalamak bu sayede mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKAT Ö. (1997), "**Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği**", Ekin Kitabevi, Bursa.
- AKMEL J. (1993), "**Türkiye'nin Turizm Potansiyeli ve İngiltere Organize Tur Pazarı**", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler M.Y.O. Yayınları No: 1993-1, İstanbul.
- AKSOY N. (2006), "Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler ve Teknoloji Kullanımı", **Türk İdare Dergisi**, Cilt 78, Sayı 452.
- ASNA A. (1998), "**Public Relations: Temel Bilgiler**", İstanbul: Der Yayınları.
- ATAOL A. (1991), "**Halkla İlişkiler Örgütlerin Temsil Edilmesinde Kavramsal Bir Model**", Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- BAĞANA S. (2009), "Termal Turizm İşletmelerinde Reklamcılık ve Halkla İlişkiler Uygulamaları: Bir Araştırma", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- BAKAN Ö. (2011), "**Kurumsal Kimlik ve İmaj**", Editör Ahmet Kalender, Mehmet Fidan, Halkla İlişkiler, Tablet Yayınları, Konya.
- BASTAKIS C., Buhalis D., Butler R. (2004), "The Perception Of Small And Medium Sized Tourism Accommodation Providers On The Impacts Of The Tour Operators' Power In Eastern Mediterranean", **Tourism Management Journal**.
- BIYIK A. ve Güven A. (2009), "**Kite İletişim Araçlarının Halkla İlişkilerde Kullanımı, Dünden Bugüne Halkla İlişkiler**", Editör Metin Işık, Mustafa Akdağ, Eğitim Akademi Yayınları, Konya.
- BUDAK G. ve Budak G. (2004), "**Halkla İlişkiler**", Barış Yayınları, İzmir.
- BÜLBÜL R. (2000), "**Halkla İlişkiler ve Tanıtım**", Nobel Yayınları, Ankara.

- CANÖZ K. (2013), “**Sağlık Kuruluşlarında Halkla İlişkiler Uygulamaları**”, Palet Yayınları, Konya.
- CANÖZ, N. (2015), “**Hizmet Sektöründe Kurumsal İmaj Algısı**”, Palet Yayınları, Konya
- CANÖZ, N. (2017), “**Türkiye’deki Havayolu İşletmelerinin Hizmet Anlayışlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, C. 20, S. 2.
- ÇUHADAR M. (2006), “Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı Ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama)”. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- BAY E. (2007), “Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler Faaliyeti Olarak Sponsorluk: Ankara’daki 5 Yıldızlı Otellerde Bir Araştırma” **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- ERGÜVEN M.S. (2013), “**Halkla İlişkilerde Kullanılan Ortamlar, Araçlar ve Yöntemler**”, Editör A. Özgür Halkla İlişkiler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2713, Eskişehir.
- GEÇİKLİ F. (2000), “Turizm İşletmelerinde Halkla İlişkilerin Önemi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:10.
- GENÇ R. (2009), “**Uluslararası Otel ve Restoran Yönetiminde İnsan**”, Beta Yayınları. İstanbul.
- GÖKSEL A. B. (1994), “**Halkla İlişkiler**”, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, No: 4, İzmir.
- GÜRDAL S. (1997), “**Halkla İlişkiler ve Yerel Yönetimlerde Uygulamalar**”, Simge Ofis Matbaacılık, İstanbul.
- GÜRKAN T. (2002), “Her Şey Dâhil (All Inclusive) Sisteminin Türk Turizmi Açısından İncelenmesi: Antalya-Kemer Örneği”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- GÜRÜZ D. (2003), “**Halkla İlişkiler Teknikleri**”, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, İzmir.
- Hızal G. S. G., Özdemir B, P., Yamanoğlu M. A. (2014), “Tracking Public Relations History In 1960s’ Turkey: The Prevalence And Reflections Of Development Discourse, **Public Relations Review**”, **Science Direct**.
- Huertas A. (2008), “Public Relations And Tourism: Fighting For The Role Of Public Relations In Tourism”, **Public Relations Review**, **Science Direct**.
- İşık M. (2012), “**Halkla İlişkilere Giriş**”, Eğitim Yayınevi, Konya.
- İŞIK M. ve Eşitti Ş. (2013), “Erzurum Palandöken Dağı Bölgesinde Bulunan Otel İşletmelerinde Sürdürülen Halkla İlişkiler Uygulamalarına Yönelik Bir Alan Araştırması”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**.

İNAL E., İri M., Sezgin M. (2010), "Turizm İşletmelerinde Tutundurma Faaliyetlerinin Belirlenmesine Yönelik Bodrum Yöresinde Bir Araştırma", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Akademik Dergisi**.

KALENDER A. (2011), "**Halkla İlişkiler Kavramlar, Tanımlar ve Uygulama Alanları**", Editör Kalender Ahmet, Fidan Mehmet, Tablet Yayınları, Konya.

KARACA, B. (2009), "Üniversitelerdeki Halkla İlişkiler Faaliyetleri: Akdeniz Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kazancı, M. (1980), "Halkla İlişkiler", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları**, Ankara.

KOCABAŞ, İ. (2006), "Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sosyal Medya: Arçelik ve Bosch Markalarının Kurumsal Facebook ve Twitter Hesapları Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 9(2).

KOÇAK, G ve Oyman, M (2012), "Social Media Usage Behaviors Of Individuals: An Application İn Eskişehir", **International Journal Of Business And Social Science**, 3(22), 177-188

KOZAK, N., Akoğlan, M., Kozak, M. (1994), "**Genel Turizm İlkeler-Kavramlar**", Anatolia Yayıncılık, Ankara.

L'ETANG A., Falkheimer J., Lugo J. (2007), "Public Relations and Tourism: Critical Reflections and a Research Agenda", **Public Relations Review, Science Direct**.

LEIPER N. (1979), "The Framework Of Tourism Towards A Definition Of Tourism, Tourist And The Tourist Industry", **Annals Of Tourism Research**.

MAVİŞ F. (1990), "**Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler**", Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yayınları, Ankara.

MAVİŞ F., Ahıpaşaoğlu H., Kozak N. (2002), "**Genel Turizm Bilgisi**", Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:727, Eskişehir.

MAVİŞ, F. (2006), "**Otel Yönetimi**", Ankara: Detay Yayıncılık.

MCINTOSH R. (1977), "**Tourism Principles, Practices, Philosophies**", U.S.A.

OKAY A. ve Okay A. (2012), "**Halkla İlişkiler Kavram Ve Strateji Uygulamaları**", Der Yayınları, İstanbul.

OLALI H. ve Korzay M. (1993), "**Otel İşletmeciliği**", Beta Yayınları, İstanbul.

ONAL G. (1982), "Halkla İlişkiler", **B.İ.T.İ. Akademisi İşletme Fakültesi Yayını**, Yayın No: 17, Bursa.

ÖZTÜRK M. (2013), "**Sosyal Medyada Halkla İlişkiler**", Editör Zeynep Özata, Sosyal Medya, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

PAKSOY A. (1999), "**Türkiye' deki Halkla İlişkiler Uygulamaları**", Rota Yayınları, İstanbul.

PETROVÍCIA A. (2014), "Public Relations in Tourism. A Research on The Perception of The Romanian Public Upon Responsible Tourism", **Procedia - Social and Behavioral Sciences, Science Direct.**

SABUNCUOĞLU Z. (1998), "**İşletmelerde Halkla İlişkiler**", Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

SABUNCUOĞLU, Z. (2001), "**İşletmelerde Halkla İlişkiler**", Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.

SARI G. ve Özüpek M.N. (2011), "Seyahat Acentelerinde Uygulanan Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin İç Tanıtıma Etkisi: Manavgat Örneği", **Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Fakültesi Dergisi**, 1 (2).

SEÇİM H. Coşkun S., Hakan A. (1992), "**Halkla İlişkiler**", Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

SUMMAK M. E. (2014), "**Halkla İlişkiler Yönetimi**", Ders Notları, Konya.

SUMMAK, M. E. (2007), "Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler: Konya İli Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler Birimlerinin Yapısı Ve Fonksiyonlarına Yönelik Bir Araştırma", **Khazar University Press: Journal Of Azerbaijani Studies**, Cilt: 10 Sayı: 3- 4.

TAVMERGEN, P. İ. ve Meriç P.Ö. (2002), "**Turizmde Tanıtma Ve Halkla İlişkiler**", Turhan Kitabevi, Ankara.

TİKVEŞ Ö. (2003), "**Halkla İlişkiler & Reklamcılık Temel Bilgiler – Uygulamalar**", Beta Yayınları, İstanbul.

TORTOP N. (1998), "**Halkla İlişkiler**", Yargı Yayınları, Ankara.

ÜNÜSAN Ç. ve Sezgin M. (2005), "**Turizmde Strateji Eksenli Pazarlama İletişimi**", Nüve Kültür Merkezi Yayınları No:23, Konya.

YARCAN Ş. ve Peköz M. (1998), "**Seyahat İşletmeleri**", İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Yayını.

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEMOKRASİ AÇIĞINI KAPATMA YOLLARDAN BİRİ OLARAK EUROSEPTİSİZM VE BU KAVRAMIN TÜRKİYE'DEKİ KARŞILIĞI

Dr. Öğr. Üye. Vasfiye ÇELİK*

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa kıtasında barışı tesis etmek adına altı kurucu ülke tarafından kurulan ve genişleme sürecinin ardından yirmi sekiz üyeyle dünyadaki gelişmelerde söz sahibi olmaya çalışan Avrupa Birliği (AB), üye ülkeler ve üye ülkelerin vatandaşları tarafından zaman zaman eleştirilmektedir. Özellikle ulusal egemenlik yetkisinin AB'nin güçlenmesiyle her geçen gün azalması ulus devletler tarafından büyük bir tehdit olarak algılanırken, bunun sonucunda bazı üye ülkeler birliğin bazı politika alanlarına dâhil olmamış vebazı anlaşmalar üye ülke vatandaşları tarafından reddedilmiştir. Vatandaşlar tarafından üyeliğin veya bazı anlaşmaların reddedilmesi ise AB sürecinin artık elitler tarafından değil de vatandaşlar tarafından yönlendirilecek bir entegrasyon sürecine doğru evrildiği anlamında yorumlanmıştır. Bu algının ve durumun arkasında ise İngiltere'de ortaya çıktığı düşünölen ve AB politikalarına şüpheyle yaklaşan ve entegrasyon sürecini sorgulayan Euroseptisizm kavramının olduğu düşünölmektedir.

Ulus devlet bazında bazı partiler şüphecilik anlamında ya tamamen AB'ye karşı çıkmakta ya da geleceğine ilişkin muhalif görüşler sunmakta, bu duruma paralel olarak Avrupa Parlamentosu'nda da bağımsız Euroseptik bir grup bu düşünceleri ulusüstü seviyede dillendirmektedir. Amaç ise AB'de yaşanan demokrasi açığına olabildiğince azaltmaktır. Bu açığı kapatmak için ise Avrupa vatandaşlığı fikri yerleştirilmeye ve sürece vatandaşların katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak Euroseptisizm coğrafi, ekonomik, aday veya üye ülke veya mezhep durumu anlamında farklı karşılıklar bulabilmektedir. Konuya Türkiye açısından bakıldığında ise partiler ve vatandaşlar arasında Euroseptisizmin yükselişte olduğu görölmektedir.

Anahtar Kavramlar: Avrupa Birliği, Euroseptisizm, Demokrasi Açığı, Türkiye

ABSTRACT

After the Second World War, European Union (EU) was established by the six founding nations to base peace in Europe and trying to have a say in the developments in the world with twenty eight members after the enlargement process. But EU sometimes criticized by the citizens of the member states and member states. In particular, the decline in national sovereignty by the strengthening of the EU is perceived as a great threat by the nation states. As a result of this, some member states have not been involved in certain policy areas of the Union and some agreements have been rejected by the citizens of the member states. The rejection of membership or some agreements by the citizens implies that the EU process has evolved into an integration process to be led by the citizens, not by the elites. Behind this situation is thought to be the concept of Eurosepticism, which is said to have emerged in the UK and which doubts the EU policies and questions the integration process.

On the nation-state basis, in the sense of scepticism some parties are either totally opposed to the EU or present opposition views about the future. Parallel to this situation, an independent Euroseptic group in the European Parliament also expresses these considerations in the supranational level. The aim is to reduce as much as possible the

* Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e mail: vasfiyezeynep@hotmail.com , ORCID NO: 0000-0002-2176-892X

democracy deficit in the EU. In order to close this gap, the idea of European citizenship is put into place and participation of the citizens is tried to be provided to the process. Euroscepticism, however, finds different responses in the sense of geographical, economic, candidate or member state or sectarian status. When we look this subject from the perspective of Turkey, Euroscepticism is rising between the parties and citizens.

Keywords: European Union, Euroscepticism, Democracy Deficit, Turkey

Giriş

Altı genişleme süreciyle yirmi sekiz üyeye ulaşan AB, ekonomik birliğini sağlarken, siyasi anlamda da bir birlik olduğunu hem kendine hem de dünyaya göstermek için 1992 yılında Maastricht Anlaşmasını kabul etmiştir ve dikkate değer ilk çatlak sesler de bu anlaşmanın ardından yüksek sesle duyulmaya başlanmıştır. Bunun temelinde ise AB'deki entegrasyon sürecinde zaman zaman yaşanan ekonomik konulardaki anlaşmazlıklar ve genişleme süreçlerinin negatif etkileri bulunmaktaydı. Bir sarmal içinde yaşanan genişleme sürecinin negatif etkilerini ortadan kaldırmak için de derinleşme süreci yaşanmaktaydı. Derinleşme sürecinde ortak politika alanları belirlenmekte, Birlik bünyesinde yeni kurumlar kurulmakta veya mevcut kurumlara yeni yetkiler verilmekteydi. Üye sayısı arttıkça bu negatif etkileri ve ekstra maliyetleri üstlenmek zorunda kalan az sayıda ekonomisi güçlü üye ülkede ise sert bir şekilde acaba bu birlik kurulmalı mıydı veya birliğin kurulması onaylanırken yumuşak bir şekilde gelecekte Birlik nasıl olmalı gibi sorular ve tabii ki yanında şüpheler artmaya başlamıştır. Birlik seviyesinde alınan kararların ulus devletin egemenlik hakkını, ulusal kimliklerini zedelediği ve bütün vatandaşların görüşlerini yansıtmadığı konusunda da çok ciddi eleştiriler yapılmaktadır. Bu etkileri ortadan kaldırmak için de vatandaşları temsil eden Avrupa Parlamentosu her yeni düzenleme ile diğer kurumlar karşısında güçlendirilmekte, ortak bir kimlik oluşturulmaya, Birlik ile vatandaşlar arasında etkili bir diyalog geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Birlik bünyesinde bu gelişmeler yaşanırken, ulusal seviyede partiler de AB'ye şüpheyle yaklaşma konusunda safını belirlemektedir. Merkez partiler AB'yi ekonomik anlamda destekleyip diğer konularda zaman zaman eleştirmekle birlikte, radikal sağ ve sol partiler Euroseptik düşünceler ve tavırlar sergilemektedir. Böyle bir değerlendirmede, Birliğe üye olmak adına süreci yürüten aday ülkelerde Euroseptik düşünceler çok dikkate değer bulunmazken, durum üye ülkelerde analiz edilmeye çalışılmaktadır. Şöyle ki aday ülke-AB ilişkisinde şüphenin iktidar veya güçlü partiler tarafından dile getirilmesi zaten ilişkinin geleceğinin doğru yolda olmadığını göstereceğinden sert bir Euroseptisizm bu ülkelerde görülmemektedir. Üye ülke değerlendirmesinde ise ülkelerin hepsi Euroseptik olmayıp, Kuzey Avrupa ülkelerinin bu kavram için uygun yerler olduğu tespiti yapılmakta, İngiltere ve İskandinav ülkelerinin Euroseptisizm kavramını şekillendirdiği düşünülmektedir. Hatta İngiltere'nin Birlik'ten çıkma kararının diğer ülkeleri de etkileyeceği düşüncesi Euroseptisizmin görünenden daha mı güçlü olduğu sorusunu akla getirmektedir.

Birlik'ten yeni ayrılmalar olmadığı sürece güçlü bir şekilde organize olamamış bir düşünce ve tavır olarak değerlendirilen Euroseptisizm, ekonomik anlamda zayıf olan ülkelerde, Güney Avrupa ülkelerinde, aday ülkelerde ve Katolik mezhebinin yoğun olarak kabul edildiği ülkelerde zayıfken ekonomisi güçlü ülkelerde, Kuzey Avrupa

ülkelerinde ve Protestanlık mezhebinin yoğun olduğu yerlerde güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Aday ülke olan Türkiye’de durum değerlendirildiğinde de çok uzun yıllardır AB ile ilişkiler devam ettiğinden farklı dönemlerde farklı yaklaşımların sergilendiği ama hiçbir zaman sert bir Euroseptisizmin olmadığı görülmektedir. Ancak özellikle 2005 yılı sonrası Türkiye-AB ilişkilerinin yoğunlaştığı dönemde din farklılığı, tarihi düşmanlık, Kıbrıs meselesi, Kopenhag kriterleri, azınlık hakları gibi meselelerde Birliğin objektif olmaması nedeniyle Türkiye-AB ilişkilerinin bazen çok ciddi bir şekilde gerildiği gözlemlenmiştir. Bu gerginlik ise Türkiye’de AB’nin hem parti hem de vatandaş bazında daha fazla sorgulanmasına neden olmuştur.

Septisizm (Kuşkuculuk/Şüphencilik) ve Bu Kavramın Avrupa Hali Olarak Euroseptisizm

Eski Yunanca’da “gözlemek”, “incelemek” anlamına gelen *skepteshia* kelimesinden türetilmiş olan septisizm, kesin bir tutum almamayı; kesin ve son bir yargıya varmamayı; bütün değerlerden, inançlardan, bilgi savlarından kuşku duymanın doğruluğunu savunan bir felsefe anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Güçlü vd. 2008: 861). Ortaya çıktığı dönem itibariyle yaşanabilecek herhangi bir sıkıntıya veya üzüntüye karşı bir panzehir olarak görülen septisizm, “Gelecek olan henüz belli değildir ve gelecek bütününü kesinlik dışıdır. Gelecek konusunda neden sıkıntıya düşmeli?” düşüncesiyle hareket edilmesini savunarak insanlar arasında hatırı sayılır bir başarı yakalamıştır (Russell 1983: 236).

Hiçbir şeyi olduğu gibi kabul etmeyen, her şeyi muhakkak eleştiren ve belli bir doğruya ulaşmadan onun hakkında kuşku duymanın kaçınılmazlığı olarak görülen bu kavram, siyasal olarak bürokrat ve politikacıların vatandaşlardan ziyade kendilerine hizmet ettikleri ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettikleri düşüncesiyle bu kişilerin planladığı politik teşebbüslerin doğru yönlendirilmediği ve buna mukabil olarak siyasilerin başarılı olamayacakları ve merkezi hükümetin zayıflaması gerektiği tezi üzerine kurulmuştur (Cevizci 2003: 244).Septisizm kavramı felsefi açıdan çok daha farklı alt başlıklarda ve tanımlarla değerlendirilmekle birlikte, kavramın temel tanımını bu çerçevede vermek bu çalışma bağlamında yeterli olacaktır.

Septisizm kavramından Euroseptisizm kavramına geçilecek olursa Avrupa Birliği (AB)’nin kuruluşu ve farklı genişleme süreçleriyle Avrupa kıtasında güçlü aynı zamanda sorgulanmaya başlanan bir güç olması bu kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her ne kadar birlik entegrasyon süreci sonunda eşit hak ve görevler uygulayan, vatandaşları arasında kolektif bir kimlik oluşturan, eşitlik taraftarı bir jeopolitik aktör olarak merkezi; kültürel olarak homojenleşen ve keskin bir şekilde sınırlandırılmış bir Birleşik Devletler Avrupa’sı öngörmekte ve etkileşimi, karşılıklı bağımlılığı ve güveni teşvik ederek ve uluslararası ilişkilerin savaşıcı realist modelini baltalayarak, yıkıcı yirminci yüzyıl savaşını sona erdirmek için bilinçli olarak tasarlanırsa da (McMahon 2012: 564-567) buna karşılık Euroseptisizm, genel anlamda Avrupa bütünleşme projesinin sorgulanması, AB üyeliğinin yararlarına ilişkin şüpheler, bazı AB politika alanlarından muafiyet ve en sonunda da birliğe dahil olmamayı destekleyen kuşkunun duyulması ve son aşamada da birlikten geri çekilmeye gidecek bir tutum olarak görülmektedir (Aras 2015:27).Ancak AB’de de politika olarak tutarlı bir duruş sergileyemediği düşünülen Euroseptisizm’in bu özelliği nedeniyle net bir tanımı yapılamazken,genel anlamda“koşullu ve nitelikli muhalefet olma yanında AB

entegrasyon sürecine karşı kesin ve niteliksiz bir muhalefet” olarak görülmektedir (Verney 2011:5).

Euroseptisizm kavramının ortaya çıkması sürecine bakıldığında ise ilk olarak Birleşik Krallık'ta medya ve siyaset çevrelerinde kullanıldığı kabul edilmekle birlikte (Usherwood ve Startin 2013:3) aslında kavramın ilk olarak 30 Haziran 1986 tarihli The Times gazetesindeki bir makalede kullanıldığı görülmektedir (Aras 2015: 29). Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre ise Euroseptisizm kavramı, Almanya'nın biraya ilişkin özellikleri, AB iç pazarına uygun hale getirmesi durumundan sonra 26 Aralık 1992'de "Ekonomist"te Alman kamuoyunun bu durumdan dolayı çok memnun olmaması sonrasında Avrupa entegrasyonuna bakış açısı olarak ortaya çıkmıştır (Hooge ve Marks 2007: 120).Kavramın bu kadar dikkate değer bulunmasında ise ekonomik birlikten siyasi bir birlikteliğe doğru geçiş sürecinde önemli bir dönüm noktası olan 1992 tarihli Maastricht Anlaşması oldukça önemlidir. Maastricht'le topluluktan birliğe dönüşen isim yanında, Avrupa ve iç politika arasındaki ayrılıkların politik, ekonomik, sosyal, yasal, çevresel ve dış ilişkiler alanlarında giderek daha da bulanıklaşması ve Avrupa entegrasyonunun anlamının zamana ve ulusal politik bağlamlara göre değişebileceği fikri sonucunda sürece muhalif olanların sürekli bu konuların üstünde durmaları kuşkuyu daha da arttırırken süreci analiz etmeyi de zorlaştırmaktadır. Maastricht'ten sonra ise Amsterdam Antlaşması, Avro, genişleme, (başarısız) Anayasa Antlaşması, Lizbon Antlaşması ve Avro Bölgesi'ndeki kriz Avrupa entegrasyonunun muhalifleri için tartışmanın ana odak noktası olarak dikkat çekmektedir. Bu sayılan durumlar Euroseptisizmi artırmakla birlikte, Maastricht hem siyasi partiler hem de kamuoyu açısından AB'ye yayılmış olan Euroseptisizm için bir katalizör görevi görmüştür(Usherwood ve Startin 2013:3).

Akademik anlamda ise Euroseptisizm kavramı, siyaset bilimi literatüründe ilk defa 1998 yılında Paul Taggart tarafından kullanılmıştır (Aras 2003: 33) Taggart, kavramı "Batı Avrupa parti sistemindeki dönüşümlerin önemini belirtmenin ve tanımlamanın bir yolu olarak" kullandığını ifade etmiştir (1998:364). Bu tanımlamanın ardından Taggart ve Szczerbiak tarafından sert ve yumuşak euroseptisizm kavramsallaştırması yapılmıştır. Sert Euroseptisizm temelde Avrupa bütünleşmesine tamamen ve sert bir şekilde karşı çıkarken, yumuşak Euroseptisizm'de AB'nin mevcut veya gelecekteki yönüne karşı muhalif bir tutum söz konusudur. Sert- yumuşak euroseptisizm ayrımı bu konu bağlamında en çok kullanılan tipoloji olmakla birlikte diğer tipolojiler arasında, Avrupa entegrasyonu ve AB için spesifik ve yaygın destek/muhalefet arasında ayrım yapan Kopecky ve Mudde'nin (2002) iki boyutlu modeli; Flood'un(2002) AB'yi reddetme, AB'ye karşı revizyonist ve AB-minimalist tutumları arasındaki ayrımı; Vasilopoulou'nun (2009) üç tür aşırı sağcı Euroseptisizmi: 'reddetme', 'şartlı ve' ödün vermeyen 'ayrımları ilk akla gelenler olmaktadır. Bunlar arasındaki ortak nokta ise tamamen reddeden bir tarafın olması yanında bazı konularda beraber hareket etme düşüncesine sahip olan bir başka tarafın da olmasıdır. Başka sınıflandırmalara bakıldığında ise insanların ve partilerin neden bu konuda şüpheli olduklarının cevabı aranmaktadır. Ve bu konuda da Sørensen (2008) dört ana başlık belirlerken: faydacı/ekonomik, egemenlik temelli, demokratik ve sosyal, Leconte (2010) de dört başlık belirlemiştir: faydacı, politik, değer tabanlı ve kültürel (Skinner 2013: 126). Temelde bu ayrımlar üzerinde çalışmalar yapılmakla birlikte konuya

ekonomi, egemenlik, demokrasi ve siyasi açıdan bakıldığında da euroseptisizmin içeriğinin değiştiği görülmektedir.

Tablo 1: Euroseptisizm Türleri

Ekonomik kritere dayanan Euroseptisizm	Egemenlik kriterine dayanan Euroseptisizm	Demokratik kritere dayanan Euroseptisizm	Siyasi kritere dayanan Euroseptisizm
AB üyeliğinden kaynaklanan başlıca faydalar ve maliyetler pragmatik olarak belirlenir.	AB düzeyinde işbirliği ulusal egemenliğe karşı bir meydan okuyuş olarak görülmemelidir. Bu gruptakiler devletin tek başına idare edemeyeceği konularda (çevre sorunları ve organize suçla mücadele gibi) uluslararası işbirliğini desteklemekte, ancak sosyo-kültürel politikalar açısından ulusal becerileri korumak istemektedirler.	Birliğin mevcut kurumsal yapısını vatandaşların demokratik katılımı ve temsili konularında yetersiz görmektedirler.	AB eylemini politik bir aileye ait olma düşüncesine dayanarak değerlendirir. Analistlere göre bunun aksini iddia etme ise sosyal bir durumdur.

(Chalmers 2013 ve Habermas 2013'den aktaran Condruz-Băcescu 2014: 55).

İlk olarak İngiltere'de ortaya çıkmasından ötürü bir İngiliz sendromu olarak görülen ve farklı tanımlamaları da yapılabilen Euroseptisizm, günümüzde tüm kıtaya yayılmıştır ve bu çerçevede AB'ye yönelik temel eleştiriler demokratik açıklık, şeffaflık ve esneklik eksikliği, karmaşık dil, son derece merkezi bir süper devlet yaratma eğilimi ve ulusal topluluklara yönelik sembolik tehdit korkusu konularında yöneltilmektedir (Condruz-Băcescu 2014: 55). Bundan sonraki başlıkta ise Euroseptisizmi daha da güçlendirdiği düşünülen AB'deki demokrasi açığına bakılmaya çalışılacaktır.

Avrupa Birliği'nde Demokrasi Açığı ve Euroseptisizm

AB'ye ilişkin bir çok konuyu kapsayan bilgi eksikliği, AB'nin kurumlarına karşı hissedilen memnuniyetsizlik, ulusal kimlik ve sembol kaybıyla ilişkili AB kurumlarındaki demokrasinin yoksunluğuna dair sorunlar, enflasyon, işsizlik, ekonomik büyüme ve son olarak da entegrasyon sürecinden kaynaklanan kişisel maliyet ve faydalar Euroseptisizmle ilgili olarak değerlendirmelerde dikkate alınmaktadır (McLaren 2007: 234). Özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren AB'deki "demokrasi açığı" konusundaki tartışmalara paralel olarak Euroseptisizmin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Çünkü Euroseptisizm, AB'deki demokrasi açığının bir sonucu olarak

görülmektedir (Leconte 2015: 251). Şöyle ki Euroseptisizm, Avrupa entegrasyonun meşruluğu üzerinde duran kamusal bir söylem olarak anlaşılmalıdır ve ortaya çıkışı, AB'nin demokratik meşruluğu sürecinin başlatılmasıyla ilişkilidir. Bu süreçte özellikle 1990'lardan sonra Avrupa vatandaşlarının "genel çıkar" olarak kabul edilen Avrupa entegrasyonu konularında daha fazla yer almasıyla, katılımın sadece anlaşma revizyonunda ve referandum yoluyla olmaması, katılımın anayasal olan bütün alanlarda olması gerekliliği tartışılmaya başlanmıştır. Ayrıca daha fazla katılımı istenen vatandaşlar, daha ileri bir entegrasyon için fren olarak da görülmüştür (De Wilde ve Trezn 2012: 540).

AB'nin kurumlarının şeffaflığı yanında kamusal güven, popülerlik ve geniş halk kabulünü sağlayamadığı, dengeler ve demokratik kontrollerini sağlamada yetersizliği konusundaki eleştiriler sonucunda büyük bir demokrasi açığı ile karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Ayrıca AB politikalarına katılma fırsatının yetersiz kalmasının, AB politikalarına katılma konusunda cehaleti ve isteksizliği daha da güçlendiren hayal kırıklığının AB güvensizliğini ve hoşnutsuzluğunu arttırdığı da ayrıca vurgulanmaktadır. AB'nin, halkın katılımını genişletmek, artırmak için büyük reformlar yapmadığı takdirde ölümcül olabilecek bu kısır çevrede kalacağı da yüksek sesle dile getirilmektedir (Moravcsik 2008:331).

Bu süreçte halkın AB kurumlarıyla olan diyalogunu geliştirerek, ortak bir Avrupa medyası ve dili geliştirerek, AB çapında seçimler düzenleyerek ve bazı sembollerle (bayrak, milli marş gibi) vatandaşların AB'ye olan bağlılıklarını oluşturmak için bir takım tedbirlere ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Çünkü hala AB vatandaşlığı fikrinin yerleşmediği ve beraber hareket etme konusunda sıkıntıların yaşandığı ve AB'nin demokratik olmadığı düşünülmektedir. Bu memnuniyetsizliği ortadan kaldırmak için de çeşitli öneriler sunulmaktadır. İlk öneri genişleme sürecinin ertelenmesidir. Çünkü genişleme iki önemli konuda Birliği ve vatandaşları zorlamaktadır. Şöyle ki herhangi bir grubun sayısının artması kolektif karar vermeyi zorlaştırmakta; mevcut ve potansiyel üyeler arasındaki kültürel, tarihsel, politik ve dilsel farklılıklar göz önüne alındığında heterojenlik artmaktadır. Bu negatif etkileri ortadan kaldırdıktan ve azalttıktan sonra yeni genişlemeler düşünülmelidir. İkinci öneri derinleşme sürecinin ertelenmesidir. Ulusüstü seviyede karar verme faaliyetleri artarken üye ülkelerin egemenlik haklarında azalma yaşanmakta, bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için de daha yüksek bir AB vatandaşlığı taahhüdü gerekmektedir. Zira ulusüstü seviyede derinleşme sürecinde alınan bir karar, bazı üye ülkelerin yararına olabilmekteyken bazı üyelerin fedakârlık yapmasını gerektirmektedir. AB vatandaşlarının çoğunluğunun büyüyen bir ölçekte bu tür fedakârlıklar yapmaya hazır olmadığı göz önüne alındığında da derinleşmenin ertelenmesi gerekmektedir. Üçüncü öneri ise Komisyon'un yavaşlatılmasıdır. Maalesef AB kurumlarının özellikle de Komisyon'un, vatandaşları AB projesinden uzaklaştırmak adına yanlış adımlar attığı düşünülmektedir (Etzioni 2008: 324).

Bu konuda başka önerilerde yapılmaktadır. Bu açığı kapatmak için ilk olarak vatandaşlar, Birlik içinde kanunlar yapılırken, Komisyon'daki temsilcileri vasıtasıyla daha görünür kılınmalıdır. Böylece üye ülkelerde, iktidarda olmayan siyasetçiler ve diğer toplumsal gruplar iktidara karşı daha fazla rekabet edebileceklerdir. Diğer öneri

AB'de "açık işbirliği metodunun"¹ uygulanmasıyla, Avrupa seçimlerinin daha Avrupalı hale getirilmesi için gereken önlemlerin ve uygulamaların alınması başka bir öneridir. Günümüzün en çok kullanılan kavramı olan hesapverebilirliği AB'de arttırmak için tüm kurum ve komiteleri bir arada tutan kararlar için bir denetim mekanizması kurulması, demokrasi açığını kapatmak için sunulan önerilerden en önemlisi iken Lizbon Anlaşması'yla uygulanmaya başlayan "nitelikli oy çokluğu" esasıyla Birlik kurumlarının oluşturulmasında ve bazı kararların alınmasında gereksiz siyasi eşitsizliklerin ortadan kaldırılması düşüncesi de ayrıca dile getirilmektedir (Lord 2008:319). Bu önerilerin uygulanabilirliği için çalışmalar ve yeni düzenlemeler yapılmasına rağmen demokrasi açığının ve buna ilişkin eleştirilerin hala devam ettiği görülmektedir.

Bu eleştirilerden belki de en dikkat çeken, AB halkın iradesini engellemek ve politik süreçleri önlemek için kendi ulusal meslektaşlarıyla gizlice anlaşılan güçlü yetkililer tarafından yönetilen teknokratik süper bir devlet haline gelmiştir ve bazı eleştiriler için "demokratik açık", AB yönetişiminin ulusal vatandaşların hak ve imtiyazlarına tecavüz eden genişleyen kapsamı anlamına gelmektedir. Birçok Euroseptiğin ise farklı ulusal sistemlere uyumlaştırılmış teknokratik yönetimi empoze etmeyi amaçlayan bir Avrupa Birleşik Devletinin yükselişi olarak gördükleri şeyden endişe ettikleri görülmektedir. Endişe edilen başka bir konu ise AB kararlarının, demokratik hesapverebilirliğe tabi olmayan ve seçimle işbaşına gelmemiş yetkililer tarafından alındığı düşüncesidir. Bu sorunlara ilaveten en önemli konu olarak halkın AB tarafından alınan kararlara katılımının çok az olması ve hatta olmaması, kurumlara karşı şüpheyle yaklaşılmasına neden olmaktadır (Moravcsik 2008).

Asıl mevzu olarak ulusal hükümetlere güvensizliğin Avrupa kurumlarına güvensizlik olarak yansıdığı veya ulusal hükümetin kurumlarına karşı güvensizliğin Avrupa kurumlarına daha pozitif yaklaşılmasını sağladığı düşüncesi karşımıza çıkmaktadır. Entegrasyon sürecini kendi ulusal kimliklerine bir tehdit olarak algılayan birçok AB vatandaşının kendi ulusal kurumlarına karşı güvensizliği AB kurumlarına karşı da güvensizliğe neden olurken genel bir kuşkuculuk veya güvensizlikle birlikte birçok Avrupalının aslında tüm kurumlara karşı (ulusal ve AB düzeyinde) güvensizlik duygusuyla hareket ettiği görülmektedir (McLaren 2007: 236,249). Sonuç olarak da Euroseptisizm halkla ilişkilerin daha iyi bir şekilde yapılmasıyla veya AB vatandaşlarına AB seviyesinde "kötü" olan şeyleri ortadan kaldırmak için seçim imkânının verilmesiyle aşılacak bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Bu durum, AB'nin kendi geleceğini sağlamlaştırmak istediği sürece önemini koruyacaktır (De Wilde ve Trenz 2012: 550).

Böyle bir güvensizlik ortamında vatandaşlar da kendilerini temsilcileri yani siyasi partiler aracılığıyla ifade edebilmektedirler. Bundan sonraki başlıkta ise ülkesel bazda parti tabanlı Euroseptisizm ve Avrupa Parlamentosu'ndaki Euroseptikler açıklanmaya çalışılacaktır.

¹ Açık İşbirliği Metodu, genel hedefler ve göstergeler üzerinde uzlaşarak bu hedeflere ne kadar ulaşıldığını ve başarılı olduğunu değerlendiren gönüllü bir politik işbirliği olarak değerlendirilmektedir., AB düzeyinde ise üye ülkelerin belirli bir konu üzerinde ortak amaçlar belirlemeleri, hazırladıkları Ulusal Eylem Planlarına göre Komisyon rehberliğinde birbirlerinin performanslarını değerlendirmeleri ve sonuçlardan ders çıkarmalarına yönelik kullanılan bir metod olarak görülmektedir (Bildirici, Zeki, "Avrupa Birliği'nde Yoksullukla Mücadele ve Türkiye'nin Uyum Sürecindeki Yeni Uygulamalar", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.41).

Parti Tabanlı Euroseptisizm ve Avrupa Parlamentosu'ndaki Euroseptikler

1990'larda "muhaliflerin mihenk taşı" (muhalifet siyaseti) olarak nitelenen Euroseptisizm, parti tabanlı analiz edildiğinde ideolojik veya dinsel aşırılığın bir dalı olarak görülmekle birlikte (Leconte 2015: 252), nüfusun manipüle edildiği elit bir fenomen ve siyasi partilerin seçmenlerinin tercihlerini aşağıdan yukarıya doğru tam olarak yansıtabildiği bir durum olarak da değerlendirilmemelidir (Skinner 2013: 123).

Taggart tarafından belirlenen parti tabanlı Euroseptisizm, ülke içi bağlamsal faktörlere dayanmakta ve iç politik seçkinler topluluğuna da yön vermektedir ve bu kavramsallaştırmada dört farklı gruptan bahsedilebilmektedir. İlk grup tek konulu Euroseptik partiler olup, bunlar sadece Euroseptisizmi anlatmak için vardır ve seçmenlerini Avrupa'ya karşı oluş konusunda hareketlendirirler. İkinci grup olan Euroseptisizmle ilgili protesto tabanlı partilerin anti-AB duruşları, politik sistemin işlevselliğine karşı genel duruşlarına ilaveten dile getirdikleri bir durumdur. Kendilerini iktidar partilerinden farklı gören bu partiler farklı ideolojik konumlara sahip olabilmektedirler. Üçüncü grup ise Euroseptik bir duruşa sahip olarak kurulmuş partiler olup, kendilerini iktidar veya iktidara destek veren partiler olarak görmezler. Dördüncü grup ise Euroseptik hizipler olup, partinin genelinde entegrasyon süreci desteklenirken parti içinde önemli bir hizip, sürece karşı durmaktadır (1998:363-368).

Yukarıda bahsedildiği üzere partiler Euroseptisizm anlamında farklı gruplara ayrılmakla birlikte, Euroseptisizmin artmasıyla partilerin daha şüpheli oluşları arasındaki ilişki net olarak değerlendirilememektedir. Seçmenler ve partiler arasındaki ilişkinin dinamik doğası kabul edildiğinde, partilerin seçmenlerin şüpheli düşüncelerine yanıt verdikleri kabul edilmekte fakat bu yanıt, partinin tipine göre şekillenmekte ve farklılaşmaktadır. Avrupa bağlamında ise özellikle Maastricht Anlaşması'ndan sonra AB'nin rolü daha önemli hale geldiğinde, partilerin seçmenlerine daha duyarlı olduğu görülmüştür. Ülkesel bazda ise iktidar partilerinin şüphelilik anlamında muhalifet partilerine göre daha az, büyük partilerin ise küçük partilere göre daha fazla tepki verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca partiler, tercihleri partinin politika pozisyonlarından uzaklaştığında seçmenlere daha duyarlı davranmaktadırlar. Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise seçmenler genelde farklı davranmakta, iktidar partileri oy kaybetme eğilimi gösterirken, küçük partiler genelde daha iyi performans göstermektedirler (Williams ve Spoon 2015: 176).

1990'lı yılların başlarına kadar, Euroseptisizm enflasyon ve işsizlik ile birlikte yükselen, ekonomik büyüme ile düşen makroekonomik performansa bağlanırken, bu konuda parti söylemlerine bakıldığında ağırlık merkezi popülist sağ partilere kaymaktadır (Hooge ve Marks 2007: 122). Sağ partiler ekonomik bir Avrupa'yı desteklerken ve AB'nin diğer alanlara müdahalesine eleştirel ve şüpheli yaklaşırken sol partiler neo-liberal bir Avrupa'ya eleştirel yaklaşmakta ve sosyal bir Avrupa istemektedir. Her iki kanat parti destekçileri ise AB'ye üyelik ve entegrasyon süreci hakkında olumlu düşünmektedirler (Lubbers ve Scheepers 2010: 790). "Avrupa'ya Evet, Maastricht'e Hayır" sloganıyla (Buhr 2012: 544) hareket eden radikal sağ ve radikal sol partilerin söylemlerine bakıldığında radikal sol partiler kapitalist bir proje olarak gördükleri için Avrupa entegrasyonuna karşı çıkmakta, radikal sağ partiler ise bu karşı çıkışı ulusal egemenliği savunmalarının bir parçası olarak görmektedirler (Hooge ve Marks 2007: 122). 2009'daki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde sandalye kazanmış

olan radikal sağ partiler Avrupa Birliği'ni ulus devlet egemenliğine karşı bir tehdit olarak algılamakta, birliğin reforme edilmesini veya tamamen ortadan kaldırılmasını düşünmektedirler. Seçim değerlendirmelerine bakıldığında da radikal sağ partilere oy verme, Avrupa Birliği'ne şüpheyle bakıldığını gösteren bir durum olarak değerlendirilmekte, radikal sağcı oylamanın ise etnik tehditler ve politik güvensizlik algıları tarafından en güçlü şekilde belirlendiği sonucu çıkarılmaktadır (Werts, Scheepers ve Lubbers 2012: 184,200). Çünkü radikal sağ partiler, ana akım (merkez sağ ve sol) partilere ve bu ana akım partilerin kilit politikalar üzerindeki konumlarına karşı çıkmaktadır ve bu anti-sistem duruşları, mevcut olan yapılandırılmış kurumlara itirazlarını da gerektirmektedir. Bu grubun muhafazakârlardan daha fazla ulusal egemenliği desteklediği de kabul edildiğinde, yetkileri ulusüstü bir kuruma devretmek ve bir "Avrupalı kimliği" oluşturmak, bu temel inançlara meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Radikal sol partiler ise ideolojik olarak ekonomik liberalizme ve kapitalist devlete karşıdır. Bu gruba göre AB gibi bir ticaret bloğunda yer alan serbest ticaret ve ekonomik rekabet, toplumda ekonomik anlamda kazananlar ve kaybedenler arasında ayırım oluşturmaktadır. Bu açıdan bakılınca bu grubun da entegrasyona karşı olması beklenir bir durum olmaktadır (Buhr 2012: 553).

Radikal sağ partilerin özellikle üzerinde durduğu ulusal kimlikler Euroseptisizmi beslerken, entegrasyon sürecinden olumsuz etkilenen ve AB kurumlarına güvenmeyen kimselerin daha şüpheli olmaları beklenen bir durum olmaktadır. Bu karşı duruş ekonomik veya kültürel yönden olabileceği gibi çoğu vatandaşın Avrupa hakkında yeterli bilgisinin olmaması sonucunda popülist söylemin Avrupa'daki seçkinler veya kurumlar hakkındaki hoşnutsuzlukları yansıttığı ve hatta bunu beslediği de düşünülmektedir (Hooge ve Marks 2007: 122). Böyle bir inanç doğrultusunda son dönem Avrupa entegrasyon sürecine ilişkin kamu desteğinde bir azalış yanında, halkın bu endişeleri dile getirme fırsatında da eşzamanlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Duruma ve sürece ilişkin en önemli analiz ise çoğu AB üyesi ülkede entegrasyon süreci için kamu desteğinde önemli bir düşüş görülürken, 1970 ve 80'lerin AB politikalarını karakterize eden "izin veren mutabakat" günümüz itibariyle "sınırlı bir ayrılmaya" doğru evrilmektedir düşüncesidir (De Vries ve Edwards 2009: 5) ve hükümetler pazarlık veya anlaşma konusunda üzerine düşen görevi yerine getir(e)mediğinde, AB'nin ödediği bedel Euroseptisizm olmaktadır (Hooge ve Marks, 2007: 124)

Euroseptisizmin yükselişi ülkesel bazda politikacıların davranışlarına da yansımış, ulusal politikacılar ülkelerinde çeşitli arayışlara girmiştir. Bu noktada tipik davranış ve söylem, ulusal parlamentolarını ve demokrasiyi, Avrupa Parlamentosu'nun güçsüzlüğünden sıyrılarak kurtarma yönündeki demeçleri olmuştur. Zaten yasal olarak da ulusal parlamentolar hizmette yerellik ilkesinin ihlal edilmesi halinde AB kurumlarını erken kanun yapma aşamalarında uyarma hakkına sahiptirler. Ayrıca AP, milletvekillerinin görüş alışverişinde bulunması için özellikle mali konularda milletlerarası komite toplantıları düzenlemektedir. Ancak bu işbirliği çabaları yine de ulusal çevrelerden AP'ye yönelik eleştirileri engellememektedir. İlaveten ulusal iktidarlar ve siyasi partilerde maalesef Avrupa entegrasyonu konusunda çok da bilgili değillerdir ve AB ile güç paylaşımı konusunda çok gönüllü davranmamaktadırlar. Kötü bir senaryo ile şayet ulusal partiler bu şekilde devam ederler ve entegrasyon sürecini verimli ve demokratik bir açıdan sürdürmezlerse, bu durumun birliğin demokrasi açığını arttırmaktan başka bir şey yapmayacağı dile getirilmekte ve bu durumun sorumlusu

olarak da ulusal politik partiler görülmektedir. Ancak bu ikilem vatandaş tarafından çözülecektir. Çünkü oy verme hakkını kullanan vatandaş, Avrupa'nın karşı karşıya olduğu sorunların, "ulus-devlet" in kapasitesini çok fazla aştığını, politik sınıftan çok daha net görebilmektedir (Duff 2013: 148).

Eleştiriler olmakla birlikte Euroseptik sağ kanat partilere ülkesel bazda bakıldığında Avusturya'da Avusturya Özgürlük Partisi, Belçika'da Flaman Çıkarları, Danimarka'da Danimarkalı İnsanların Partisi, Finlandiya'da Gerçek Finler, Fransa'da Ulusal Cephe, İtalya'da Kuzey Lig, Hollanda'da List Pim Fortuyn ve İngiltere'de Muhafazakâr Parti sayılırken, sol kanat partilere Danimarka'da Sosyalist İnsanların Partisi, Finlandiya'da Sol İttifak, Fransa'da Fransız Komünist Parti, Almanya'da Sol Parti, Yunanistan'da Yunanistan Komünist Partisi, İrlanda'da Kendimiz, İtalya'da Komünist Yeniden Oluşum Partisi, Hollanda'da Sosyalist Parti, Portekiz'de Üniter Demokratik Koalisyon, İspanya'da Birleşik Sol ve İsveç'te Sol Parti ve Yeşil Parti örnek olarak verilmektedir (De Vries ve Edwards 2009: 12).

Ulusal parti bazında Euroseptisizme yaklaşım bu şekildeyken, Avrupa Parlamentosu'nda da bu düşünce bağlamında hareket eden bir grubun, yapının olduğu görülmektedir. 1994 seçimlerinden sonra AP'de yumuşak bir Euroseptik grup olan "Avrupa İçin Birlik" kurulmuş ve bu grup sonra "Uluslar İçin Avrupa" ismiyle iki dönem Avrupa parlamentosunda bulunmuştur. Aynı yıl, yani 1994'de Avrupa Birleşik Solu Konfederal Grubu oluşturulmuştur ve hem sayı hem de etki bakımından sürekli olarak gelişmiştir Sert Euroseptik bir grup olan "Demokrasiler ve Çeşitlilikler Avrupa Grubu" ise 1999'da kurulurken, daha sonra 2004 yılında "Bağımsızlık/Demokrasi Grubu" adıyla yeniden faaliyete geçmiştir (Usherwood ve Startin 2013: 7). Bu grubun ardılları da Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu'nu kurmuşlardır. 2007'de Fransız Ulusal Cephesi "Kimlik, Gelenek, Egemenlik Grubu" adı altında aşırı sağ bir araya getirmiştir. Son olarak da 2009'da merkez sağdan ayrılan ve İngiliz Muhafazakârlar ve Polonya ve Çek partilerin hâkim olduğu "Avrupa Muhafazakârları ve Reformcuları" kurulmuştur (McMahon 2012: 572).

Avrupa Parlamentosu'nda resmi ve gayri resmi kurallar, hem üyelerin eylemleri için bir kısıtlama hem de bir kaynak olarak hareket ederken, bu kaynaklar ve kısıtlamalar herkes için aynı değildir. Şöyle ki bu durum üyenin önceki deneyimi, milliyeti veya bir gruba üyeliği gibi birçok öğeye bağlı olabilir ve Euroseptik AP üyelerinin durumu bu açıdan özeldir. Euroseptiklerin büyük grupların üyelerinden farklı olarak, hareket etme özgürlüğü vardır, davranış kurallarına ve oylama kurallarına daha az uymak zorundadırlar, oy verme disiplini olmadığı gibi üyelerinin davranışlarına ilişkin bir grup kuralı da yoktur. Bağlı olmayan bu üyelerin durumu, hareket etmek için daha özgür oldukları ve bir gruptan herhangi bir kurala veya normlara uymak zorunda olmadıkları için biraz farklıdır. Ayrıca bazıları sorumluluk almamak için çok az rapor kabul etmekte, hassas konularda bu grubun yazacağı rapor ise diğer üyeler için oldukça riskli görülmektedir (Brack 2013: 89).

AP'deki Euroseptikler de kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. İlk grupta sert euroseptikler olup bu gruptakiler siyasi bütünleşmeye muhaliftirler, bir ülkenin AB'den çekilebilmesini savunmaktadırlar ve AB kurumlarını anti demokratik bulmaları yanında bu kurumlarda reform yapmayı imkânsız görmektedirler. Avrupa Parlamentosu konusunda ise bu grupta iki görüş şekillenmektedir. Bir kısım için bu kurum, yargı yetkisine sahip olmadığı için ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bir kısım için ise

yetkilerinin artırılması desteklenmemekle birlikte, politik olarak olmasında fayda görülmektedir. İkinci grup “hükümetlerarası” olarak nitelendirilirken, bu grup ulusal egemenliğin önemini vurgulamakta, sorumlulukların ulusüstü seviyeye aktarılmasını ise desteklememektedir. Bu gruba göre Avrupa Birliği, ulusal parlamentoların ve Konsey’in güçlendirilmesi yoluyla üye devletlerin rollerini güçlendirecek şekilde tekrar düzenlenmeli ve Avrupa Parlamentosu ulusal çıkarların savunulduğu bir platform olarak işlev görmelidir. Üçüncü grup ise Avrupa bütünleşmesini, istenmeyen bir kısıtlama veya hatta bir kötülük olarak algılamaktadır. “Kurumsal” işbirliğini ve entegrasyonu sınırlı olarak kabul ettikleri gibi, bu grup AB projesinin eleştirmenleridir ve komiserlerin doğrudan seçilmesini, artan şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi AB kurumlarının reformlarını savunmaktadırlar. Bu sınıflandırma yanında AP’deki Euroseptikler “Devamsızlar, Kamu görevlileri ve Pragmatistler” olarak (Brack 2013: 91)farklı bir açıdan da sınıflandırılmaktadırlar²Sonuç olarak da bu hetorejenlik dolayısıyla Euroseptikler ulusüstü seviyede beraber hareket etmekte zorlanmaktadırlar.

Maalesef Avrupa Parlamentosu seçilmiş bir kurum olarak vatandaşlar ve AB arasında etkili bağlantılar kuramazken (Brack 2013: 102),genelleşmiş politik hoşnutsuzluğun ya da kurumsal güvensizliğin Euroseptisizmi beslediği görülmektedir. Kurumsal güven(sizlik) ve Avrupa entegrasyonuna yönelik tutumlar arasında bir ilişki olduğuna dair yeterli kanıt vardır, ancak etkinin yönü ve nedensel süreç tartışılmaktadır. Hatta Euroseptisizm, politik entegrasyonun algılanan eksikliklerine bir

². Devamsızlar, parlamento içinde sınırlı bir katılımında bulunurken seçmenlere ve ulusal arenaya vurgu yapmaktadırlar. Mecliste eylem kapasitelerinin azaldığını düşündükleri için de üstlenebilecekleri faaliyetlere katılmamakta, Parlamentoda veya organlarında herhangi bir raporlama görevini veya sorumluluğunu istememektedirler. Bu grubun kendilerini göstermek için kullandıkları en iyi yol ise seçmenlerinin çıkarlarını korumak için kullandıkları yazılı sorulardır. Bu grup, parlamentoyu ihmal ederken ülkelerinde çok aktiftirler. Görevlerini yada neden seçildiklerini ise AB’nin ne kadar anti-demokratik ve verimsiz olduğunu kendi ülkelerinde çeşitli faaliyetler vasıtasıyla göstermek olduğunu ifade etmektedirler. Bu grup içinde faydacı olarak nitelendirilen kimseler ise AP’de sandalye kazanmanın ve ulusal düzeyde fark edilmenin fırsatını yaşamak ve değerlendirmek istemektedir (Brack 2013:92-97).

Kamu görevlileri ise ana rollerini konuşma ve insanlar için ayakta durma olarak tanımlarken, AB hakkında olumsuz bilgi yaymaktadırlar. Genelde, AB kurumlarının işleyişinden doğan maliyetler, bireysel soruşturma talepleri ve Komiserler için yapılan korumaların maliyeti gibi konulara odaklanan sorular soran bu grup, Avrupa entegrasyonun başarısızlığıyla ilgili her türlü bilgiyi kendi pozisyonlarını desteklemek için kullanmaktadırlar. Bu grup devamsızların aksine konuşmalarını yapabilmek için AP’nin resmi ve gayri resmi kurallarına uymaktadırlar. Bu konuşmalarında ise düzen çağrısında bulunmakta, sansür hareketlerini ön plana çıkarmakta ve hatta bazen hakaret etme gibi faaliyetlerde bulunmaktadırlar, çünkü bu şekilde eleştirel olduklarını düşünmektedirler(Brack 2013: 98).

Pragmatistler de diğer iki grupta olduğu gibi yasama çalışmalarını etkileme olanağı olmadığının farkındalığıyla birlikte diğer iki gruptan farklı olarak AP’nin günlük çalışmalarına daha fazla katılma ve kurallara uyma eğilimindedirler. Kendilerini yapıcı bir muhalefet olarak görmekte, Komisyon’un sürecini bozmayı veya politik sistemi baltalamayı düşünmeden bir fark oluşturmak istemektedirler(Brack, 2013: 99). Bu gruptakiler etkinliklerini arttırabilmek için diğer kurumların görevlileriyle daha yakından çalışırlar ve diğer iki gruba göre AP üyeleriyle daha yakın ilişkiler kurmaktadırlar. Ayrıca teknik raporlar hazırlarken birtakım sorumluluklar da almaktadırlar. Bu grup Euroseptik olarak AP’de yasama sürecini kontrol etmek yanında ulusal bazda vatandaşlarının sorularını cevaplamak ve ihtiyaçlarını gidermek amacıyla hareket etmektedir. Sonuçta ise bu gruptan Kamu görevlilerinin Euroseptiklerin sesini daha fazla duyurduğu ve süreci etkilediği söylenebilmektedir(Brack 2013:100).

yanıt mıdır yoksa daha genel bir rahatsızlığın ifadesi midir? sorusu da günümüzde daha fazla dillendirilmeye başlanmıştır (Hooge ve Marks 2007: 121).

Euroseptisizm ile Coğrafi Konum ve Din (Mezhep) İlişkisi

Euroseptisizmin çıkış yeri olarak kabul edilen Birleşik Krallığın Birlikten ayrılma kararı³ve mali kriz Avrupa entegrasyonunu aniden kırılğan bir yapıya büründürmüştür. Birleşik Krallığı başka üye ülkelerinde takip edeceği endişesi yanında, Euroseptisizm taraftarları, politikacıların Avrupa'nın temsil ettiği kimseler için iyi olduğu yönündeki genel önermeden muaf olarak etkili bir şekilde kampanyalarını yürütmektedir. Bu gelişmelerle birlikte her ne kadar Euroseptikler kendi ulusal kimliğine sıkı sıkıya sarılmayı tercih etse bile, Avrupa devletlerinin birbiriyle derinden bağlantılı oldukları da inkâr edilemez bir olgudur. Avrupa'nın bölgesel entegrasyonu görmezden gelinemez bir durum olmakla birlikte önemli olan Avrupalıların bu fenomene, duruma karşı nasıl uyum sağladıkları ve aslında onunla nasıl başa çıkmayı öğrendikleridir (Duff 2013: 141).

Euroseptisizm “çevrenin fenomeni” olarak kavramsallaştırılırken; parti sistemleri, yerel toplumlar veya AB'nin coğrafi çevresi açısından Birleşik Krallık ve İskandinav ülkeleri tarafından özetlenmiştir (Leconte 2015: 250) ve Avrupa coğrafyasına göre değerlendirildiğinde kuzey AB ülkelerinde (Birleşik Krallık, İsveç, Danimarka gibi) bu kavramın daha güçlü olduğu görülmektedir. Bu ülkelerdeki birçok şüpheli, Avrupa'nın belirli özelliklerini göz önünde bulundurarak Avrupa'nın, bürokratik ve demokratik olmayan bir süper devlet ya da diktatörlük kurmaya çalışan bir bürokrasinin icadı olduğu düşüncesini sürdürmektedir (Condruz-Băcescu 2014: 54).Güney Avrupa'daki ülkelerde ise katı Euroseptisizm, küçük bir grup tarafından temsil edilirken muhalefet partilerinin de yumuşak Euroseptisizm yanlısı olduğu görülmektedir. Ayrıca ekonomik krizlerin yaşandığı bu bölgede AB konusunda “sınırlayıcı görüş ayrılığı” çok da görünür değildir (Verney 2011: 26). Küçük orta Avrupa ülkelerinde ise Euroseptisizm her geçen gün artarken, AB'ye yeni üye olan devletler ulusal kurumlarından ziyade AB kurumlarına daha çok güvenmektedirler (Duff 2013: 145). Bu tespitle birlikte iki yılda bir yapılan Eurobarometer anketleri, AB'ye yönelik olumsuz tutumların sadece İngiltere ve Danimarka gibi yüksek düzeyde Euroseptisizm olan ülkelerde değil, aynı zamanda kurucu devletlerde (Almanya ve Fransa) ve geleneksel olarak Avrupa hayranı olup, birliğe katılan İrlanda ve Hollanda'da ve birliğe yeni katılan Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde de artmakta olduğunu göstermektedir(Usherwood ve Startin 2013: 7).Böyle bir coğrafi değerlendirme yanında AB'den özellikle ekonomik anlamda yararlanan ülkelerin daha az Euroseptik olmaları beklenirken (Güney Avrupa ülkeleri ve

³ Birleşik Krallık'taki Euroseptikler ülkenin geleceğini AB'de değil, Amerika, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan oluşan (Anglosphere) ve aynı dili, politik kültürü ve tarihi paylaştıkları ülkelerde görmektedirler. 1980'lerde Muhafazakâr Parti'nin AB düşkünlüğü azalırken ve Thatcherizm yükselirken, Euroseptik düşünce içinde diğer ülkelerle beraber hareket etme fikri (Anglosphere) temel alınmıştır. İngiltere'de 2010 seçimlerinde Anglosphere, muhafazakâr çevrelerde ortak bir değer haline gelirken 2015 seçimlerinde İngiltere Bağımsızlık Partisi, Anglosphere'i İngiltere'nin kilit rol oynadığı küresel bir topluluk olarak övmüştür. Anglosphere'in gücünün ise jeopolitik değil ideolojik olduğu da özellikle belirtilmektedir. Bu düşünceyle İngiltere yeniden dünya sahnesinde yerini alacak ve konformist Avrupa'dan kurtulacaktır (KENNY, Michael, PEARCE Nick, After Brexit The Euroseptic dream of Anglosphere, Juncture, Volume 22, Issue 4, 2016, pp: 304-307).

İrlanda), en büyük net katkıda bulunan ülkelerin (Almanya, Hollanda gibi) daha Euroseptik olması beklenir bir durum olmaktadır (Lubbers ve Scheepers 2010: 790).

Euroseptisizm ile din ilişkisine bakıldığında ise Euroseptisizm üzerine yapılan araştırmalar daha çok grup kimliğinin rolüne, ulusal kimlikler ve çokkültürcülüğe yönelik tutumlara odaklanmakta, dinsel hoşgörüsüzlüklerin Euroseptisizmi nasıl şekillendirdiğine aslında hiç dikkat edilmemektedir. Hatta Euroseptisizmin diğer dinlerin taraftarlarına karşı olumsuz duygular ya da seküler insanların herhangi bir örgütlü dine yönelik olumsuz duyguları ile oluşma şekline çok az dikkat edilmiştir. Ancak dinsel hoşgörüsüzlüğün, Euroseptisizmin önemli bir belirleyicisi olmasını beklemek için birtakım nedenler vardır. Her şeyden önce, Avrupa'da kültürel farklılıklar giderek daha fazla siyasallaşmakta ve 11 Eylül'den bu yana, çok kültürlülük tartışmaları "İslam tehdidi" ile ilgili tartışmalarla beraber dile getirilmektedir. İkincisi, Türkiye'nin AB'ye muhtemel katılımı hakkında pek çok tartışma bulunmakta ve özellikle sağcı popülistler, Türkiye'nin bir İslam ülkesi olması temelinde genişlemeye itiraz etmektedirler. Bu tartışmalar çok kültürlülük ve dinsel çeşitlilik anlamında sığ düşünceye sahip olan kişiler veya diğer dinlere karşı daha az hoşgörülü insanlar tarafından yapıldığında Türkiye'yi AB'den daha da uzaklaştırmaktadır (Hobolt vd. 2011: 359).

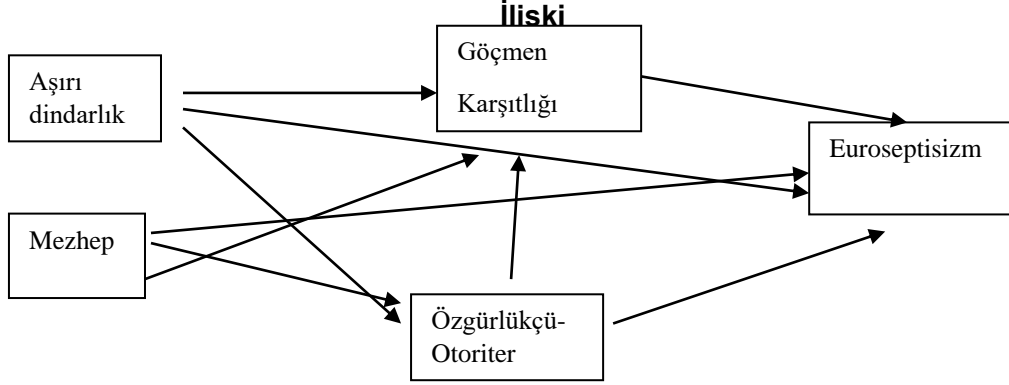
Farklı mezhepler ve ulusal gelenekler Avrupa entegrasyonuna farklı şekillerde yaklaşırken, AB'nin Katolik bir proje olduğu iddia edilmektedir. Bu çerçevede, AB'nin ulusal sınırları aşan ve merkezi bir otorite olan Papa'nın gücü altında Hıristiyan değerlerini koruyan birleşik ahlaki liderliğin geleneksel fikrini yansıttığı ve Katolikliğin ulusüstü bir eğilime sahip olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Dolayısıyla Katolikliğin Euroseptisizm ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Ortodoks Kilisesi ise geleneği, evrenselci iddiaları, ulus devletlere duyulan güvensizliği ve tek bir ahlaki (ve politik) otoriteye olan inancı bakımından Katolik Kilisesi'ne benzemekte ve Avrupa entegrasyonu fikrine sıcak bakmaktadır. Protestan seçkinlerin ve genç Protestanların AB'yi destekledikleri görülse de Protestanlık, Katolikliğin tam tersi değerlere (özgürlük, bireycilik, yerellik gibi konularda) önem vermekte ve AB'yi tüm insanlara baskı yapacak yeni bir Katolik Roma İmparatorluğu'nun başlangıcı olarak görmektedir. Hıristiyan olmayan dinlerin üyeleri ise genellikle göçmen azınlıklar olup, ulusüstü yapıya sıcak bakmakta ve AB'ye karşı olumlu değerlendirmeler yapmaktadırlar (Boomgaarden ve Freire 2009: 1243).

Bu konuda yapılan çalışmalarda mezhepler arasındaki AB desteği değerlendirmesinde Protestanlar, Katoliklerden daha Euroseptik olarak nitelendirilmekle birlikte, Türkiye'nin adaylığı söz konusu oluncaya değin dinin ampirik Euroseptik modellerin temelinde bulunmadığı görülmektedir. Ancak bu süreçte sadece mezhepler dikkate alınmamış, ayrıca dini bağlılık düzeyinin etkisine de bakılmıştır. Zira entegrasyon sürecinde yüksek seviyede dindarlık desteklenmiştir. Ulusal kimliklerine fazlasıyla bağlı olan Avrupalı vatandaşların entegrasyonu daha az desteklemeleri ve daha Euroseptik olmaları söz konusuysa, Euroseptisizmin, azınlık gruplarına ve göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar gibi diğer kültürlerle karşı genel bir düşmanlık ile yakından ilgili olduğu da düşünülmektedir. Dini hoşgörüsüzlük Euroseptisizmin belirleyicisi olup, diğer dinlere karşı hoşgörüsüz insanların daha Euroseptik olduğu da görülmektedir (Hobolt v.d. 2011:361-374). Sonuç olarak, konu din açısından değerlendirildiğinde aşırı dindarlık Euroseptisizmi azaltıyorsa, seküler ülkelerin de

dindar ülkelere göre daha Euroseptik olması gerekmektedir gibi bir durum ortaya çıkmaktadır (Boomgaarden ve Freire 2009: 1243).

Yukarıda bahsedilen bazı değişkenler şekil yardımıyla açıklanacak olursa;

Şekil 1: Din, Değerler, Göçmen Tutumları ve Euroseptisizm Arasındaki Kuramsal

(Boomgaarden ve Freire 2009: 1242)

Türkiye’de Euroseptisizm Kavramının Karşılığı

AB üyesi ülkelerde Euroseptisizmin ideolojik altyapısı birçok düşünce ve değerden yararlanırken, AB’ye aday ülkelerdeki Euroseptisizme etki eden en belirgin unsur milliyetçilik olmaktadır ve milliyetçilik dışında bu konu bağlamında kullanılan argümanların genellikle düzensiz ve net olmadığı görülmektedir. Euroseptisizmin oluşturduğu ortam ise birleşmeden ziyade, daha çok ad hoc bir anlaşmazlık şeklinde kendini göstermektedir. Bu durum neredeyse bütün aday ülkelerde görülürken, Euroseptisizm, genellikle bir müzakere stratejisi ve taktiği olarak kullanılmaktadır (Rulikova 2004: 30).

AB’ye aday ülke olan Türkiye’de ise Batıya karşı hissedilen şüpheciliğin bir parçası olan Euroseptisizm, özellikle 2005 yılında AB ile katılım müzakerelerinin başlamasından bu yana oldukça artmıştır. Ancak günümüz Türk Euroseptisizmini anlamak için “Sevr Sendromu” olarak nitelendirilen duruma bakmak gerekmektedir. 10 Ağustos 1920’de Büyük Britanya ve Fransa liderliğindeki müttefik güçler ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan, ancak birçok noktada uygulamaya geçirilemeyen Sevr Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu tarih sahnesinden silinmiş, Türkler; Ortadoğu, Asya ile Kuzey Afrika üzerindeki tüm haklarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte bağımsız bir Ermenistan, özerk Bir Kürt Bölgesi, doğu Trakya’da ve Anadolu’nun batı kıyısında Yunan varlığı amaçlanmıştır. Ancak 1918-1922 yılları arasındaki Kurtuluş Savaşı’nın ve 1923’de Cumhuriyetin ilanından sonra birçok yönden uygulama imkânı bulunamayan Sevr Anlaşması’nın yerini, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması almıştır. Ancak Sevr Anlaşması taraftarlarına göre, Türkiye’deki Avrupalılar ve azınlıklar Haçlı misyonundan hiç vazgeçmemişler ve Serv’in uygulanmasını istemişlerdir (Hakan 2011: 186).

Tarihsel olarak Euroseptisizmin Türkiye’deki seyrine bakıldığında Euroseptisizmin sadece sol kanatta değil milliyetçi sağda ve İslamcı harekette de

bulunduğu görülmektedir. Türkiye-AB ilişkilerinin başladığı 1963'den beri sol, sağ, merkez, İslamcı ve milliyetçi siyasi eğilimler arasında fark olmaksızın AB'ye karşı olumsuz bir eğilim yaşanmıştır ve bunda 1970'lerde yaşanan ekonomik krizin, Ortaklık Anlaşması'nın işleyişine dair yaşanan hayal kırıklığının, Kıbrıs konusunun çözümü konusunda yaşanan gerilimin ve Yunanistan'ın AB üyeliğine kabul edilmesinin yattığı düşünülmektedir. 1990'lı yıllarda özellikle 1996 yılında gümrük birliğine geçişle birlikte hem milliyetçiler hem de İslamcılar bu geçişe karşı çıkmışlardır. Milliyetçiler 2000'li yıllara gelindiğinde dış politika ve özellikle Kıbrıs konusundaki düşünceleriyle çatışmadan, yumuşak Euroseptik bir tavırla AB üyeliğine destek olduklarını belirtmişlerdir. İslamcılar ise Maastricht Anlaşması'ndan sonra iç siyasette yaşanan değişikliğe paralel olarak, AB üyeliğini politikalarının merkezi bir planı olarak sunmuşlardır. Kürt siyasal haklarını savunduğunu iddia eden partiler ise kendi etnik kimliklerini ve azınlık haklarını destekleyeceği düşüncesiyle hiçbir zaman Euroseptik olmamışlardır (Verney 2011:9-13).

Yukarıda özetlenmeye çalışılan durum parti bazında verildiğinde ve 1960'lı/1970'li yıllara bakıldığında radikal sol AB'yi, Türkiye'yi kurtarmaya çalıştıkları Amerikan emperyalizminin bir uzantısı olarak görüyordu ve ortak pazar AB üyesi ülkeler için bir ortaklık alanıyken, Türkiye bir pazardı (Hakan 2011: 190). Milli Selamet Partisi ise öncülü Milli Nizam Partisi de dâhil olmak üzere devamında Refah, Fazilet ve Saadet Partileri ile aynı doğrultuda AB'yi, Vatikan tarafından desteklenen bir Hıristiyan kulübü olarak görmekteydi. Ancak bu sert Euroseptik Gümrük Birliği'ne geçildiği dönemde iktidarda olunması neticesinde daha sonraki düşüncelerine de rehberlik edecek şekilde yumuşamıştır (Tezcan ve Aras 2015:5). Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ise radikal solun "anti emperyalizmini", İslamcıların ise "Hıristiyan Kulübü" söylemini benimserken, AB'ye katılmanın devletin yapısını zayıflatmak, azınlıkları kışkırtmak ve "aşırı Batılaşmış Türkleri" Türkiye'ye karşı kışkırtmak vasıtasıyla, Türkiye'nin içişlerine müdahale anlamına geleceğini düşünüyordu. 1970'li yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Ekim 1978'de Türkiye'nin, ticaret serbestleşmesi ve ithalat tarifelerinin düşürülmesinin, çok ihtiyaç duyulan döviz gelirlerini azalttığı gerekçesiyle AB'ye yönelik yükümlülüklerini tek taraflı olarak askıya almıştı. Buna karşılık 1980 askeri darbesinin ardından Birlik, süreci 1982-86 yılları arasında askıya aldığını ilan etmişti. Ancak 1980'lerin sonunda Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in birliğe dâhil olmasıyla, Türkiye-AB ilişkileri tekrar üyelik amacıyla Türkiye tarafından başlatılmıştır ve Türkiye 17 Nisan 1987'de AB'ye tam üyelik için resmi başvurusunu yapmıştır. Türkiye- AB ilişkilerinde dönüm noktalarından biri olarak görülen 1996 tarihli Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanmasından önce ve sonra ise sol ve sağ partiler ve bazı ticari dernekler ve şirketler, gümrük birliğinin Türk sanayileşmesi ve ekonomik kalkınma üzerindeki potansiyel zararlı etkileri ile ilgili eleştirel fikirler ortaya koymuştur. Ancak dönemin Türk hükümeti için gümrük birliği, tam AB üyeliği için ilk adım olarak görülmüştür (Hakan 2011: 190).

Günümüzde Euroseptisizmin Türkiye değerlendirmesine bakıldığında Milli görüş çizgisinden gelmesine rağmen, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidarda olduğu 2002-2005 dönemi, partinin AB yanlısı görüşleri nedeniyle AB'nin altın çağı olarak görülmüştür (Tezcan ve Aras 2015: 10). 2005 yılından sonra ise iktidarı devam etmekle birlikte AKP, Kıbrıs meselesi (Annan Planı'nın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY) tarafından reddedilmesine rağmen, AB'nin GKRY'yi Kıbrıs adıyla birliğe dâhil etmesi,

Türkiye'nin kara ve deniz sahasını GKRY'ye kapatması gibi) ve çeşitli nedenlerle müzakerelerin azalmasından sonra AB'ye karşı güçlü eleştiriler getirmeye başlamıştır. Batılı değerlerin öncüsü olarak görülen CHP ise zamanla önde gelen Euroseptik partilerden biri olmuştur. AKP'nin 2011'deki parti manifestosunda Avrupa'daki Türkiye şüpheciliğinin yükselişi eleştirilmiş ve bazı üye ülkelerin adaletsiz muhalefetine rağmen Türkiye'nin birliğe nihai üyeliği için AKP'nin ısrarcı olacağı vurgulanmıştır. CHP ise 2007'deki manifestosunda AB ile ilişkilerde sadece tam üyeliğin kabul edileceğini ve AB'ye karşı olmamakla birlikte, AB'nin uyguladığı çifte standarda karşı olduğunu ilan etmiştir. Ayrıca her iki parti tarafından hazmetme/entegrasyon kapasitesinin Türkiye'nin AB üyeliği için büyük bir engel olduğu, AB'nin Türkiye için ayrıcalıklı üyelik teklifinin kesinlikle düşünülmeceği, sürecin sonunda AB üyeliğinin garanti olmayışı konuları eleştirilmiştir (Gülmez 2013: 329-335).

Türkiye'de parti tabanlı Euroseptisizm bu şekilde bir seyir izlerken, AB'ye üyelik sürecinin yoğunlaştığı 2003 yılında yapılan bir anket çalışmasında Türk halkının da büyük bir kesiminin AB'ye karşı; ulusal egemenlik ve ahlaki değerler üzerinde negatif bir etki oluşturacağı, özellikle dini gerekçelerle ayrımcılık yapılacağı, Sevr sendromuyla Avrupalıların Türkiye'yi bölecekleri endişesiyle şüpheyle yaklaştığı görülmüştür (Hakan, 2011:199).

Sonuç

Bir çıkar birliğinden ziyade, çıkar uzlaşısı içinde hareket ettiği düşünülen AB'nin, entegrasyon sürecinin adını "Avrupalılaştırma" koyarak yetkilerini ve gücünü her geçen gün artırdığı, ancak bu sürece paralel olarak vatandaşların beklentileri ile AB'nin performansı arasındaki farkın da gittikçe negatif anlamda açıldığı görülmektedir. Böyle bir ortamda ise genel anlamda Avrupa Birliği ve Avrupa entegrasyonuna karşı şüphecilik ve hoşnutsuzluk olarak tanımlanan Euroseptik düşüncelerin ortaya çıktığı görülmektedir. Gelişim sürecine bakıldığında, entegrasyon sürecine paralel olarak ilk olarak ekonomik konularda ortaya çıkan Euroseptik düşünceler, farklı üyelerin birliğe dahil olup homojen yapıdan uzaklaşılmasıyla kendini geliştirerek 1970'li yıllardan günümüze ekonomik konular yanında kimlik, din, demokrasi, kültürel özerklik ve milliyetçilik tehditleri gibi yeni unsurlarla alanını genişletmiştir.

Demokratikleşme misyonuyla hareket eden AB ise kendi bünyesinde de bu misyonu uygulanabilir kılmak ve Euroseptisizmin gücünü azaltmak için vatandaşların birliğe karşı güvenini kazanmaya ve hesapverebilirlik ilkesini yerleştirmeye çalışmakta, vatandaşların birlik kararlarına katılımını ve etkisini artırmak için sisteme yeni uygulamalar eklemekte, özellikle Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini artırarak, bu süreci desteklemekte, hizmette yerellik ilkesini Maastricht Anlaşması'na koyarak AB'nin ulusal alana müdahalesini resmi olarak kısıtlamakta, AB'nin aldığı kararlara ulusal parlamentoların itiraz edebilmesini sağlamakta, AB Ombudsmanına kurumsal ve bireysel açıdan başvuru vb. uygulamalar ile mevcut demokrasi açığının olabildiğince kapatmaya çalışmaktadır. Zira Euroseptisizm, AB'deki demokrasi açığının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu çabaların arkasında ise AB'yi bir adım daha ileri götüreceği düşünülen AB anlaşmalarına referandumlarda hayır oyunun çıkması ve artık bu birliğin bir elit projesi olmadığı ve vatandaşların düşüncelerine de dikkat edilmesi gerektiğinin anlaşılması yatmaktadır. Şöyle ki Euroseptik düşüncelerin artması anlamında bir dönüm noktası olarak görülen 1992 tarihli Maastricht Anlaşması'na bazı ülkelerin ilk oylamada hayır demesi, ardından Reform Anlaşması üzerinde mutabakat

sağlanamaması, daha sonra gündeme gelen Lizbon Anlaşması'na yine bazı üye ülkelerin hayır demesi, çıkar gruplarının daha organize çalışması ve Birlik'ten ayrılabilmenin önünün açılması da Birlik düzeyinde daha rasyonel kararların alınması gerekliliğini göstermiştir.

Vatandaşların görüşlerinin dikkate alınması konusunda hemfikir olunmakla birlikte, aslında Euroseptisizm anlamında seslerin yükselebilmesi için ekonomik anlamda güçlü olmanın temel belirleyici olduğu da söylenebilmektedir. Son dönemde Birliğe dâhil edilen ve ekonomisi çok güçlü olmayan ülkeler ile Birliğe dâhil olmak isteyen aday ülkeler sert çıkışlar yapmaktan kaçınmakta; eğitim seviyesi, milliyetçilik algısı, kültürel ve mezhepsel farklılık konuya çok farklı açıdan yaklaşılmasına neden olmaktadır. Konu Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise yukarıda sayılanların ötesinde tamamen farklı kültürel özellikler ve din konusu, birbiriyle anlaşamayan insanları ve ülkeleri bir araya getirmektedir. Çok uzun süredir Birlik'le iletişim halinde olan ve 1999 yılı itibarıyla aday ülke olarak kabul edilen Türkiye, tam üye olarak kabul edilmenin zor olduğu bilinciyle, Birlik'le ilişkisini sürdürmeye çalışmaktadır. Ancak tarihsel anlamda birbirini düşman olarak görmenin önüne geçilememesi, Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini gerçekleştiremeyeceği düşüncesi, azınlık ve demokrasi konusundaki telkin ve yaptırımlar ile bunlara ilaveten en önemli kriter olarak farklı bir dine mensubiyet, Türkiye'nin üyeliğinin iyimser olarak kısa vadede veya hiçbir zaman olmayacağını göstermektedir. Genel bir değerlendirmeye Euroseptisizme Türkiye açısından bakıldığında, Türkiye'deki iktidar veya muhalefet partileri yanında sağ/sol/merkez/İslamcı veya milliyetçi parti olması fark etmeksizin ilişkilerin zaman zaman sert çıkışlarla gerildiği dönemlerde hoşnutsuzluğun arttığı, ancak uluslararası çıkarlar doğrultusunda ilişkilerin devam edeceğinin ve üyelik kriterlerini gerçekleştirmek suretiyle tam üyelik için gereken şartların yapılacağı Türkiye tarafından belirtilmesiyle ilişkilerin yumuşadığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- ARAS, İlhan, (2015), ***Avrupa Birliği ve Türkiye'de Euroseptisizm- Siyasi Partilere Bakış***, Sentez Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul
- BOOMGAARDEN, Hajo G. ve A. FREIRE (2009), "Religion and Euroscepticism: Direct, Indirect or No Effects?," ***West European Politics***, XXXII:6, pp: 1240- 1265
- BRACK, Nathalie, (2013), "Euroscepticism at the Supranational Level: The Case of the 'Untidy Right' in the European Parliament", ***Journal of Common Market Studies***, LI. Number 1, pp. 85–104
- BUHR, Renee L., (2012), "Seizing the Opportunity: Euroscepticism and Extremist Party Success in the Post-Maastricht Era", ***Government and Opposition***, LXXIV, No.4, pp: 544- 573
- CEVİZCİ, Ahmet, (2003), ***Felsefi Terimler Sözlüğü***, Paradigma Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul
- CONDRUZ BĂCESCU, Monica, (2014), "Euroscepticism Across Europe: Drivers and Challenges", ***European Journal of Interdisciplinary Studies***, VI, Issue 2, pp. 52-59
- DE VRIES C. E. ve E. E. EDWARDS, (2009), "Europe to Its Extremes, Extremist Parties and Public Euroscepticism", ***Party Politics***, XV, No 1, pp. 5-28

- DE WILDE, P. ve H-J. TRENZ, (2012), “Denouncing European Integration: Euroscepticism as Polity Contestation”, **European Journal of Social Theory**, XV(4), pp. 537-554
- DUFF, Andrew, (2013), “On Dealing with Euroscepticism”, **Journal of Common Market Studies**, LI, Number 1, pp. 140–152
- ETZIONI, Amitai, (2008), EU: “Closing the Community Deficit”, **Intereconomics**, XLIII, Issue 6, pp:324-331
- GÜÇLÜ, A., UZUN, E., UZUN, S. ve Ü.H. YOLSAL, (2008), **Felsefe Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Üçüncü Basım, Ankara
- GÜLMEZ, Seçkin Barış, (2013), “Rising Euroscepticism in Turkish Politics: The Cases of the AKP and the CHP”, **Acta Politica**, IIL,3, pp: 326-344
- HOBOLT, S. B., VAN DER BRUG, W., DE VREESE, C. H., BOOMGAARDEN, H. G. Ve M.C. HINRICHSSEN, (2011), “Religious in tolerance and Euroscepticism”, **European Union Politics**, XII(3), p.359–379
- HOOGE L. ve G. MARKS, (2007), “Sources of Euroscepticism”, **Acta Politica**, XLII, pp..119-127
- KENNY, M. ve N. PEARCE, (2016), “After Brexit The Eurosceptic dream of Anglosphere”, **Juncture**, XXII, Issue 4, pp: 304-307
- LECONTE, Cécile, (2015), “From Pathology to Mainstream Phenomenon: Reviewing the Euroscepticism Debate in Research and Theory”, **International Political Science Review**, XXXVI (3), pp:250-263
- LORD, Christopher, (2008), “Does the EU Suffer from a Democratic Deficit?”, **Intereconomics**, XLIII, Issue 6, pp: 316-320
- LUBBERS, M. ve P. SCHEEPERS, (2010), “Divergent trends of euroscepticism in countries and regions of the European Union”, **European Journal of Political Research**, IL, pp: 787-817
- MCLAREN, Lauren, (2007), “Explaining Mass- Level Euroscepticism: Identity, Interests, and Institutional Distrust”, **Acta Politica**, XLII, Issue 2-3, pp:233- 251
- McMAHON, Richard, (2012), “Euroscepticism and Neighbourhood Peace”, **European Societies**, XIV:4, pp: 562-585
- MORAVCSIK, Andrew, (2008), “The Myth of Europe’s “Democratic Deficit”, **Intereconomics**, XLIII, Issue 6, pp:331-340
- RULIKOVA, Markéta, (2004), “The influence of pre-accession status on Euroscepticism in EU candidate countries”, **Perspectives on European Politics and Society**, V:1, pp. 29-60
- RUSSELL, Bertrand, (1983), **Batı Felsefesi Tarihi**, (Çeviren:Muammer Sencer), Sayı Kitap Pazarlama, Üçüncü Baskı
- SKINNER, Marianne Sundlisæter, (2013), “Different Varieties of Euroscepticism? Conceptualizing and Explaining Euroscepticism in Western European Non-Member States”, **Journal of Common Market Studies**, LI. Number 1, pp. 122–139
- TAGGART, Paul, (1998), “A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party System”, **European Journal of Political Research**, XXXIII, Issue 3, pp: 363-388
- TEZCAN, E. ve İ. ARAS, (2015), “Adalet ve Kalkınma Partisi’nde Euroscepticism*: Avrupa Birliği Desteğinin Eleştiriyeye Dönüşümü”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, XI, Sayı 41, s.1-35

USHERWOOD, S. ve N. STARTIN, (2013), “Euro-scepticism as a Persistent Phenomenon”, **Journal of Common Market Studies**, LI, Number 1, pp. 1–16

VERNEY, Susannah, (2011), “Euro-scepticism in Southern Europe: A Diachronic Perspective”, **South European Society and Politics**, XVI:01, pp.1-29

WERTS, H., SCHEEPERS, P. ve M. LUBBERS, (2012), “Euro-scepticism and radical right-wing voting in Europe, 2002–2008: Social cleavages, sociopolitical attitudes and contextual characteristics determining voting for the radical right”, **European Union Politics**, XIV(2), pp. 183–205

WILLIAMS, C. ve J-J. SPOON, (2015), “Differentiated party response: The effect of Euroskeptic public opinion on party positions”, **European Union Politics**, XVI(2), pp.176–193

YILMAZ, Hakan, (2011), “Euro-scepticism in Turkey: Parties, Elites, and Public Opinion”, **South European Society and Politics**, XVI:1, pp:185-208

**KURUMSAL İTİBAR OLUŞUMUNDA HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU: BİR AVM
UYGULAMASI**

Dr. Öğr. Üye. M. Erhan SUMMAK*

ÖZ

Günümüzde yaşanan teknolojik değişimlere paralel olarak kurumlarla direk veya dolaylı ilişki içinde olan paydaşlarında beklenti ve isteklerinde bu değişim görölmektedir. Hem bu beklenti ve istekleri öğrenmek hem de bunları karşılayabilecek stratejiler geliştirmek noktasında halkla ilişkiler teknikleri önemli katkılar sunmaktadır. Bu katkı aynı zamanda kurumsal itibarın gelişmesinde de kendini göstermekte böylece kurumlara ciddi avantajlar sağlamaktadır. Kurumla ilgili geçmişten günümüze kadar paydaşların algılarını ifade eden kurumsal itibar, kazanılması ve etkin şekilde yönetilmesi gereken hayati öneme sahip unsurlar içerisinde yer almaktadır. Çünkü iyi bir itibara sahip olan kurumlar rakiplerine göre daha çok ön plana çıkmakta ve tercih edilme noktasında ciddi avantajlar yakalayabilmektedirler. Bu avantajlar uzun dönemde kurumun pazardaki payını arttırmakta ve yüksek karlar elde etmelerini sağlamaktadır. Konunun bu öneminden dolayı kurumların gerçekleştirdikleri halkla ilişkiler faaliyetlerinin kurumsal itibarın oluşumundaki etkisini belirlemek amacıyla yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma betimsel araştırma türünde ve ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem içerisinde birincil verileri elde etme aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Konya’da faaliyet gösteren NOVADA alışveriş merkezinden alışveriş yapan müşteriler oluşturmaktadır. Bu evren içerisinde araştırmacının zaman ve maliyet kısıtları dikkate alınarak tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve 300 örnek belirlenmiştir. Verilerin analizinde SPSS 20 istatistik paket programı kullanılmıştır. Cevaplayanların frekans dağılımları, demografik özellikleri incelenmiş, güvenilirlik testleri ve regresyon analizleri yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kurumsal İtibar, Halkla İlişkiler, Alışveriş Merkezleri

**THE FUNCTION OF PUBLIC RELATIONS IN ESTABLISHING CORPORATE REPUTATION:
A SHOPPING CENTRE APPLICATION**

ABSTRACT

Parallel to the technological changes experienced today, there is a change in the expectations and desires of the stakeholders who have direct or indirect relations with the institutions. Public Relations techniques offer important contributions both to learning these expectations and desires and to developing strategies to meet them. This contribution also manifests itself in developing corporate reputation, thus providing significant advantages to corporations. Corporate reputation that expresses the perceptions of the stakeholders related to the institution from past to present is a one of the vital elements that must be acquired and managed effectively. Institutions that have a good reputation are more prominent than their competitors and could take remarkable advantages in terms of being preferred. These advantages increase the corporate’s long-term share of the market and ensure high profits. Because of the importance stated above, the research was carried out in order to determine the effect of the activities of public relations to the establishment of corporate reputation. This research was conducted in the form of descriptive research and relational screening. Customers shopping at the NOVADA shopping centre in Konya constituted the population of this research. Convenience sampling method, one of the non-random sampling methods, was used within this population due to time and cost constraints of the researcher, and 300 samples were determined. SPSS 20 statistical program was used in the analysis of the data. Frequency

* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, summak@selcuk.edu.tr, 0000-0002-1678-0609

distributions and demographic characteristics of respondents were examined; reliability tests and regression analysis were conducted.

Keywords: Corporate Reputation, Public Relations, Shopping Centres

GİRİŞ

Sosyal ilişkilerin sağlıklı bir zemine oturması ve devam ettirilmesinde kişilerin güvenilir ve itibarlı olması belirleyici bir etkiye sahiptir. Benzere bir etkinin kurumlar ve paydaşları arasında da geçerli olduğu söylenebilir. Gerek iç gerekse dış paydaşların kurumu algılayış biçimi o kurumun kurumsal itibarını oluşturmaktadır. Bu algının olumlu özelliklere sahip bir şekilde gerçekleşmesi kurumsal sürdürülebilirliği sağlayarak kurumsal hedeflerin gerçekleşebilmesini mümkün kılacaktır. Aslında soyut bir algı olarak karşımıza çıkan kurumsal itibar, kurumsal bileşenlerin somut göstergeleri üzerinde etkisini çok yönlü olarak göstermektedir. Bu açıdan kurumsal itibarın yönetilmesi kurumlar açısından hayati öneme sahiptir. Bu süreç içerisinde kurumsal halkla ilişkiler çalışmaları organize edilirken itibar unsuruna katkı sağlayacak anlayış ve uygulamaların hayata geçirilmesi gerekir. Çünkü halkla ilişkiler uygulamaları kurumsal itibarın oluşumunda ve sürdürülebilirliğinde önemli roller üstlenmektedir.

1.KURUMSAL İTİBAR KAVRAMI

Günümüz üretim ve pazarlama süreçlerinde kurumlar, rakipleriyle aralarında fark yaratabilmek ve sürekli değişen toplumsal taleplere cevap verebilmek noktasında itibar kavramını dikkate almaya başlamış ve onu etkin şekilde yönetmek için çeşitli uygulamalar içerisine girmişlerdir. Bu uygulamalar içerisinde iletişimin çok boyutlu içeriklerinin yanında halkla ilişkilerin toplumsal yankı bulacak birçok uygulamaları da yer almaktadır.

Kurumlar faaliyet gösterdikleri sektörde varlıklarını devam ettirmek, müşteri portföyünü büyütmek, karlılıklarını arttırmak için müşterilerin ve diğer paydaşların gözünde olumlu bir izlenime sahip olmaları bir zorunluluk haline dönüşmüştür (Karaköse, 2007: 11). Bu durumda kurumsal itibar, farklı paydaşların sahip olduğu algılamalar veya temel imajlar tarafından belirlenmektedir (Carmeli ve Tishler, 2005: 6). Genel olarak itibar kavramı, bir kişiye ya da nesneye toplum tarafından gösterilen saygı, hürmet anlamına gelmekte (Markoni, 2001: 20) olup önceleri bu kavram iletişim alanı içerisinde çok dikkate alınmayan bir konumda iken günümüz iletişim konsepti içerisinde ciddi bir etkinliğe sahiptir. Bu etkinlik içerisinde kurumsal itibarı, toplumdaki bireyler ile kurumlar arasında oluşan güvenin simgelere dönüşmüş eylemler bütünü olarak ifade edebiliriz (Kadıbeşegil, 2006: 30). İtibarın duygularla başlayan ve daha sonra eylemlere dönüşebilen süreçler içerisinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Aslında itibar algılardan oluşmakta olup, kurumsal itibar ise; kuruma yönelik her türlü algılamaların toplamını ifade eder ve kurum hakkında hedef kitle ve kamuoyunda geçmişte ve gelecekte yapılan faaliyetler ile ilgili ortaya çıkan algının dışı aktarımıdır (Gezmen, 2014: 17). Ayrıca kurumsal itibarı; bir kurumun veya endüstrinin genel bir değerler dizisine dayanan güvenilirliği, itimada layık oluşu, sorumluluğu ve yeterliliği hakkında çok sayıda kişisel ve toplu yargıdan meydana gelmiş bir bütün olarak tanımlanabilir (Okay ve Okay, 2001: 384). Toplu yargı olan bu bütün, kurumun zaman içindeki istikrarlı davranışlarına bağlı olarak yavaş yavaş gelişir ve paydaşlar için

kestirme bir referans haline gelir (Alniacık vd., 2010: 96). Ayrıca kurumsal itibar, bir işletmenin tüm paydaşları için istenen çıktıları sağlama yeteneğini ifade eden geçmiş faaliyetlerinin ve çıktılarının toplu olarak yansımaları olarak da değerlendirilebilir (Fombrun vd., 2000:243). Yukarıda yapılan tanımlamalarda itibar kavramının kişilerde bireysel veya toplu olarak oluşan yargılar olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Ayrıca bu yargıların zaman içerisinde kurumla yaşanan tecrübelerle ilgili olarak şekillendiğini ve bir bütünlük içinde kuruma yönelik davranışları etkilediği ifade edilmektedir.

İtibar algısı bütünlük, tutarlılık, kalıcılık ve süreklilik kavramlarından oluşmaktadır. Bu kapsamda itibar, kurumda ne yapıldığına ve nasıl yapıldığına odaklanan hem iç hem de dış paydaşların algılarına dayalı bir kavram olup kurumla ilgili birçok faktörün etkisine dayalı bütünsel bir algıyı ifade eder (Göksel, 2010: 119). Bunun yanında güven ve itibar kavramları arasında da ciddi bir ilişkinin olduğu görülmekte olup kurumlar güven iklimi oluşturduklarında itibar da kazanmaktadır. İtibar kazandıkça marka değerleri ve dolayısıyla şirket değerleri de artmaktadır. Böylece sürdürülebilir karlılığı hedefleyen kurumlar kurumsal itibarlarını önemsemektedirler(Croft ve Dalton, 2007: 28). Kurumların mevcut durumlarının sosyal paydaşlar tarafından algılanmasını kapsayan kurumsal itibar aynı zamanda kurumsal hedefleri gerçekleştirme noktasında yönetilmesi gereken bir süreci de ihtiva eder.

Kurumsal itibar gerek somut gerekse soyut birçok unsur tarafından etkilenebilmekte ve bu etki paydaşların kuruma karşı olan davranışlarını şekillendirmektedir. Gerek somut gerekse soyut anlamada olsun kurumsal itibarı oluşturan bazı temel bileşenlerin olduğunu söylemek mümkündür. Bu bileşenleri kurumsal kültür, kurumsal kimlik, kurumsal imaj ve kurumsal iletişim olarak sınıflandırabiliriz.

Kurumsal Kültür: Kültür en genel anlamıyla, bir toplumun ortak özellik taşıyan din, ahlak, estetik, teknik ve bilimsel özellikteki toplumsal olayların bütünüdür(Şimşek ve Fidan, 2005: 6). Ayrıca toplum üyelerinin ortaklaşa paylaştıkları toplumsal hayata dair somut ve soyut tüm unsurları kapsayan bir yapıdır. Bu yapı içerisinde inançlardan teknolojiye kadar çok farklı alanların yer aldığını söyleyebiliriz.

Kurumsal kültür ise, bir kurumun ortak değerleri, davranışları, sembolleri ve inançlarının toplamı olarak ifade edilebilir (Solmaz, 2007: 41). Ayrıca, kurumun işleyişini ve faaliyetlerin sonucunu etkileyen, inançlar, değerler, örf ve adetler olup bunun yanında diğer kişiler arasında olan ilişkilerin sonuçlarının toplamı olarak da değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında her kurumun kendi dinamiklerini ifade eden bir kültürü vardır(Gümüş, 2012:205). Bu kültür durağan bir yapıda olmayıp zamana ve toplumsal şartlara bağlı olarak değişimlere uğraya bilmektedir. Kültür yaşar ve aynı zamanda kurumu da yaşatır.

Kurumsal itibarın oluşumundaki süreçlerden bir tanesi olan kurumsal kültür, kurum içerisinde ortak paylaşımlara yönelik, dil, davranış ve hedefler belirlerken ortak çıkarılara da hizmet etmektedir. Bunu güçlü şekilde sağlayabilen kurumlar diğer kurumlardan daha ön plana geçerek ciddi rekabet üstünlüğü sağlayabilmektedirler. Doğal olarak kurum içinde sağlanan bu ortak anlayışın ve kalıpların kurum dışına yansımaları da söz konusu olacaktır. Bu yansıma dış paydaşlar tarafında algılanması kurumsal itibara katkı sunacaktır.

Gerek kurum kültürü olsun gerekse kurum kimliği olsun kurumların diğer kurumlardan ayırt edilebilmesinde ve hedef kitlelere tanıtılabilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kurumların itibarını oluşturan, kurum iletişimi ve kurumsal davranışlar etkin şekilde yönetildiği takdirde kurumsal değerleri şekillendirmekte ve böylece kurumsal itibarı sergilemektedir. Kurumsal itibarın en büyük avantajı, kurumun diğer kurumlardan farklılaşmasını sağlamasıdır. Bu çerçevede örgüt kültürü kurumu, hem iç paydaşların hem de dış paydaşların gözünde farklı kılmaktadır (Schultz vd., 2000: 5). Böylece kurumların itibarlarına ait paydaş algıları kurumsal kültürün farklılığına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Kurumsal Kimlik: Genel olarak kimlik kavramı, bireyin kendi kendisi, davranışları, ihtiyaç duyduğu şeyler, motivasyonları ve ilgileri belirli ölçüde tutarlılık gösteren, kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve değişik bir varlık gibi algılanmasını içeren bilişsel ve duygusal nitelikte birleşik zihinsel bütünü ifade eder (Okay, 2005: 35). Bunun yanında kurumsal kimlik kavramı ise, kurumun belirgin, dikkat çeken özelliklerinin örgüt üyelerince bilişsel süreçlerden geçirilerek, bir dizi genel anlamlar üretilmesidir (Rekom, 1997: 413). Aynı zamanda kurumsal kimlik, örgütün kendisi ile ilgili düşünceleridir. Yani, örgütün kendisini nasıl tarif ettiğini, iç paydaşlarca nasıl algılandığını ifade etmekte olup itibarı güçlendirmek amacıyla başvuru kurumsal iletişim faaliyetlerini de kapsamaktadır (Karaköse, 2007: 20). Kurumsal kimlik kavramında özellikle kurumun kendisinin ve iç paydaşların ön plana çıktığını görmekteyiz. Kurum kendini tanımlamakta, anlamlar üretmekte ve bu anlamları benimseyerek dışarıya yansıtmaktadır. Bu süreçte kurumsal iletişim faaliyetleri de önemli bir rol üstlenerek kurumsal itibara katkı sunmaktadır.

Kurumun güçlü, açık ve anlaşılır bir kurum kimliğine sahip olması kurum çalışanlarının motivasyonuna katkı sunacak ve böylece kurumsal bağlılıkları yüksek seviyede gerçekleştirecektir. Stratejik bir boyut taşıyan kurumsal kimliğin etkin bir şekilde yönetilmesi bu noktada oldukça önemlidir (Bozkurt, 2011: 25-26). Bunun yanında kurum kimliği, kurumların fiziksel yapılarını, kişisel özelliklerini, değerlerini, çalışanların davranışlarını ve iletişim kurma biçimlerini ifade eder. Oluşturulan marka ve kurumsal yapılar ile kurumun diğer kurumlardan farklılaştırılabilmesi asıl amaçtır. İsim, logo, sembol, amblem, renk, ritüeller, ürünler, organizasyon yapısı, çalıştığı alanlar, markalama stratejisi kurumsal kimliği meydana getirmektedir. Kurumlar kimliklerini oturturken kurum felsefesi, davranışı, dizaynı ve iletişimi gibi 4 farklı öğeden yararlanılmaktadır (Harrison, 2000: 83). Bu öğelerin birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici bir şekilde organize edilmesi kurumsal kimliğin etkinliğinde doğrudan alakalıdır.

Kurumsal İmaj: Kurumsal itibarı oluşturan unsurlardan diğer bir tanesi ise kurumsal imajdır. İmaj kavramı, imgeleme vasıtasıyla zihinde canlandırılan nesne, kavram, durum ve semboller (Bakan, 2005: 11) olarak tanımlanabileceği gibi, dış katılımcıların düşüncelerinde ortaya çıkan, örgüt üyelerinin gelişimi adına temel oluşturan, kurumun vizyon, misyon ve örgütsel değerlerinden oluşan kurum kimliğinin algılanış biçimi (Peltekoğlu, 2004: 359) olarak da ifade edilebilir. Ayrıca imaj, imaj objesiyle ilgili olarak insanların kafalarında düşüncelerden oluşan bir resimdir. Ve bu resim kişilerin objeye yönelik davranışlarını da ciddi şekilde etkileyebilmektedir. Bu açıdan kurumsal itibarı yüksek kurumların imajlarının da olumlu yönde geliştiğini ve

paydaşların kuruma yönelik olumlu davranışlar içine girdiklerini görmekteyiz. Olumlu imaja bağlı olarak ortaya çıkan bu durum kurumsal itibar algısının olumlu yönde gelişmesine katkı sunarak kurumun toplumdaki konumunu güçlendirmektedir.

Bunun yanında olumlu imaja sahip olan kurumlara duyulan güvende artmakta ve bu sayede kurum müşterilerinin zihninde iyi bir yere konumlanmaktadır. İmaj sadece müşteri davranışlarını değil aynı zamanda diğer paydaşları da etkileyebilmektedir (Gümüş, 2012:100).

Kurumsal imajın etkin ve doğru bir şekilde tasarlanıp, yönetilmesinin kuruma birçok yönden yararı olacağı açıktır. İlk olarak kurum, kaliteye ve mükemmelliğe bağlılık düzeyini iyi bir şekilde göstermiş olmaktadır. Diğer yandan ise, müşterileri ve potansiyel müşterileriyle, çalışanları ve gelecekteki çalışanlarıyla, rakipleriyle, ortaklarıyla, kamu kurum ve kuruluşlarıyla ve paydaşlarıyla olan ilişkileri konusundaki tavrını doğru şekilde ortaya koyacaktır(Bozkurt, 2011:34). Toplum içerisinde ön plana çıkan ve daha çok tanınırlığa sahip olan kurumlara baktığımızda bunların genelde olumlu imaja sahip olan kurumlar olduğunu görmekteyiz.

Kurumsal İletişim: Kurumsal itibarı oluşturan bir diğer unsur ise kurumsal iletişimidir. Kurumsal iletişim, kurumun kendi kültürünü tümüyle ve en iyi biçimde ifade ettiğini düşündüğü şirket felsefesinin tüm iç ve dış paydaşlarına etkili bir biçimde aktarılması eylemi(Goodman, 2001: 22) olarak tanımlanabilir. Diğer bir açıdan kurumsal iletişim, kurumun bakış açılarını ve hedeflerini, paydaşlarına ilgili oldukları ölçüde ve her birisi için önemli olup olmamasına göre seçerek aktarması gerektiği için önemli bir yönetim stratejisi olarak da görülebilir. Aynı zamanda kurumsal iletişimin, kurum kimliği, kurum imajı ve kurum itibarı arasındaki bir bağlantı olduğu da söylenebilir (Yamauchi, 2001:135). Kurumsal iletişim sayesinde bu unsurlar ifade edilebilmektedir. Bu unsurlar arasındaki bağlantının gücü ise kurumsal iletişimin gücüyle yakından ilgilidir.

Kurumun itibarını yönetmesinin yolu bir açıdan iletişim yönetiminden geçer. Kurum geleceğe yönelik hazırladığı planlar ve iş süreçleri içerisinde iletişim süreçlerinin de olduğunu söyleyebiliriz. Tüm sosyal paydaşların, o kurumla ilgili toplam algıları kurumun itibarının iyi veya kötü olmasını belirler. Bu açıdan bu algıların iletişime uygun bir stratejiyle yönetilmesi gerekmektedir(Solmaz, 2007:89). Bu durumda olumlu bir kurumsal itibarın oluşturulması etkin bir kurumsal iletişim süreciyle mümkün olacağı düşünülebilir.

Yukarıda ifade edilen kurumsal itibarın bu bileşenlerinin etkin bir şekilde yönetilmesi kurumun itibarı ile doğrudan ilişkilidir. Doğru yönetin beraberinde yüksek itibar getirecektir. Kurumların bir anlamda hayatlarını sürdürebilmeleri soyut bir değer olan bu itibarın kazanılmasına bağlıdır. Kurumsal itibar toplumun kuruma karşı sevgi ve desteğinin varlığının kanıtı olarak değerlendirilebilir(Berkup, 2015:860). Bu sevgi ve destek aynı zamanda somut davranışlara da dönüşerek kurumu tercihler arasında üst sıraya çıkaracak ve rekabet avantajı sağlayacaktır.

Ayrıca güçlü bir itibara sahip olan kurumlar kendi faaliyet ve etki alanları içerisinde standartlar oluşturabilmekte hatta kendi alanında lider olabilmektedirler. Bu itibar kurumların karşılaştıkları zor durumlar karşısında kurumun hareket alanını

genişletmekte böylece zorlukların üstesinden gelme açısından zaman kazandırmaktadır(Çillioğlu 2010:29). Bir yandan da kurumun oturan, sağlam itibarı, rakipleri tarafından taklit edilebilirliği azaltır ve kuruma rakiplerin üstesinden gelemeyeceği bir rekabetçi avantaj sağlar. Bu sayede kurum stratejik bir değer kazanmış olur (Sakman, 2003:48). Bu stratejik değer kurumun paydaşlarıyla kurmuş olduğu iletişimi de olumlu yönde etkileyerek kurumun mesajlarının daha kolay iletilmesini ve inandırıcılığını sağlar.

Kurumsal itibarın taşıdığı bu önem farklı faaliyet alanları içerisinde bulunan tüm kurumlar içinde geçerlidir. Bu kurumlar içerisinde son yıllarda kent kültürü içerisinde önemli bir yer edinmeye başlayan alış-veriş merkezleri(AVM) de yer almaktadır. AVM'lerin gerçekleştirdikleri halkla ilişkiler çalışmaları kurumsal itibara katkı sağlamaktadırlar.

2.HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU VE AVM'LER

Halkla ilişkiler, kuruluşla hedef kitleleri arasındaki karşılıklı yarar ilişkileri kuran stratejik bir iletişim ve yönetim süreci olarak değerlendirilebilir(Okay ve Okay 2014: 13). Bunun yanında halkla ilişkiler, bir kurum ve hedef kitle arasındaki karşılıklı iletişim, etkileşim, kabul ve işbirliğini kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olan kendine özgü bir yönetim fonksiyonudur (Kalender 2008: 23). Bu açıdan halkla ilişkiler, işletmenin tüm hedef kitesine yönelik olarak ilişkilerinin yönetiminin yanı sıra diğer yönetim işlevlerinin ortak hareket etmesini sağlayan kilit bir noktada yer almaktadır (Köksal ve Özdemir 2013: 326). Ayrıca halkla ilişkiler, toplumla sürekli ve sağlıklı ilişki ve iletişim kurmayı sağlayan bir teknik olarak da değerlendirilebilir. Bu teknik son yıllarda AVM'lerin kurumsal itibarının güçlendirilmesinde ön plana çıkmaya başlamıştır.

AVM'leri, merkezi bir birimce dizayn edilen, planlanmış bir mimari yapı bütünü içinde birden çok departmanlı mağaza ile küçüklü büyüklü perakendeci ünitelerin, kafeterya, restoran, eğlence merkezi, sinema, sergi salonu, banka, eczane ve benzeri işletmelerinde tek bir çatı altında yer aldığı kompleksler (Alkibay ve Tuncer, 2007:230) şeklinde tanımlamak mümkündür. Ayrıca AVM'ler, merkezi bir şekilde yönetilen veya sahiplenilen, bir ünite olarak planlanan, dengeli kiracılık veya kullanım temeline dayalı ve çevresinde otoparkı bulunan bir tesis olarak da tanımlanabilir(Berman ve Evans, 1989: 248).

Sosyal ve ekonomik hayat içerisinde önemli bir yer edinmeye başlayan AVM'ler, sundukları ürün çeşitliliği, hizmet kalitesi ve müşteri ihtiyaçlarını tek bir çatı altında toplama özelliklerinden dolayı insanlar için gözde mekanlar haline gelmeye başlamışlardır. Ayrıca aile bireylerinin hep birlikte zaman geçirip eğlenebilecekleri mekanlar olması da ayrı bir cazip noktadır. AVM'ler git gide artan ilgiye bağlı olarak müşterilerin dikkatini, çekmek, rakipleri karşısında avantaj elde edebilmek ve kurumsal itibarını güçlendirmek için halkla ilişkiler çalışmalarına önem vermektedirler.

Ayrıca AVM'ler uyguladıkları halkla ilişkiler çalışmalarıyla, belirli bir plan ve bütçe dahilinde zamana uygun iletişim araç ve yöntemlerini kullanmak suretiyle kurumun gerçekleştirdiği faaliyetleri kamuoyuna duyurarak toplumla bütünleşmeyi amaçlamaktadırlar. Diğer taraftan kurum içine yönelmek suretiyle personelde kurum bilinci yaratmak ve ekip ruhunu oluşturmak amaçlanmaktadır. Müşteri memnuniyetini

üst seviyede tutmak isteyen halkla ilişkiler, bunu sağlamak suretiyle memnun müşterinin kendi başına bir reklam mecrası olarak hareket etmesini ve çevresini etkilemesini istemektedirler.

Halkla ilişkiler çalışmalarıyla, AVM'leri ziyaret eden tüketici sayısı arttırılmaya çalışılmakta ve bunlarla gerek yüz yüze gerekse diğer iletişim yollarını kullanmak suretiyle iletişimi sağlamak ve bu iletişim kanallarını sürekli açık ve aktif halde tutmak amaçlanmaktadır. Ayrıca halkla ilişkiler, AVM bünyesinde görev yapan personelin etkin iletişim becerileri kazanmasını ve bunun uygulanmasını sağlamakta da kendini sorumlu görmektedir. Hizmet ve ürün kalitesi noktasında geri dönüşümleri almak ve bunları değerlendirmek de diğer bir sorumluluk alanıdır.

AMV'ler toplumsal bilincin artmasını paralel olarak sosyal sorumluluk anlayışına da önem vermeye başlamışlardır. Bu anlayış çerçevesinde çalıştırdıkları personelden sundukları hizmet ve ürünlere bunun yanında tüketicilerden çevreye kadar olan alanlara yönelik olarak strateji değişikliğine gitmişleridir. Bu strateji dahilinde paydaşlarına sadece para kazanmayı amaç edinen bir kurum olmadıklarını bunun yanında direk ve dolaylı olarak ilişki içinde buldukları tüm unsurları sorumluluk alanlarına aldıkları mesajını vermeye başlamışlardır. Bunu yaparken de sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde hareket etmekte ve toplumda karşılık bulabilecek birçok sosyal sorumluluk kampanyası yürütmektedirler.

Ayrıca halkla ilişkiler amaçlarına hizmet edecek kurumsal kimlik, misyon ve kurumsal kültürlerini yansıtan kampanyalarda organize etmektedirler. Bunun yanında sanat, kültür ve eğitim gibi toplumun dikkatini çekebilecek birçok alanı destekleyecek türden kampanyaların organize edildiğini görmekteyiz. Kitap günleri, imza günleri, sergiler düzenlemek suretiyle de halkla ilişkiler uygulamaları gerçekleştirmektedirler.

AVM'lerin medya ile olan ilişkilerini de üst seviyeye taşıdıklarını görmekteyiz. Belli dönemlerde gerçekleştirdikleri basın toplantılarıyla medyada yer almakta ve gündem oluşturabilmektedirler. Belli periyodlarla hazırlamış oldukları basın bültenleriyle medya ile olan ilişkilerini sıcak tutmakta ve kamuoyuna bu yolla ulaşmada zorluk çekmemektedirler.

3.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, yapılan araştırmanın metodolojisine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı; Konya NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ilişkisini incelemektir. İtibar sahibi olan kurumlar rakiplerine göre daha çok ön plana çıkmakta ve tercih edilme noktasında ciddi avantajlar yakalayabilmektedirler. Bu araştırma, itibar elde etmek isteyen kurumların halkla ilişkiler stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olacak güncel veriler sağlaması açısından önemlidir.

3.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; Konya NOVADA alışveriş merkezinden alışveriş yapan müşteriler oluşturmaktadır. Müşterilerin tamamına ulaşmak uzun zaman ve maliyet

gerektirdiğinden çalışma ana kütleyi temsil edecek bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) tarafından hazırlanan örneklem Büyüklükleri ($\alpha= 0.05$) tablosu dikkate alınarak örneklem büyüklüğü ± 0.05 örneklem hatası $p=0,5$ ve $q=0,5$ güven aralığı olarak belirlenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda evreni ($n=300$) kişiden oluşacak bir örneklem grubunun $0,05$ anlamlılık ve % 5 hoşgörü düzeyinde temsil edebileceği düşünülmüştür (Balcı, 2015:95). Araştırmada örnekleme dahil edilecek müşterilerin belirlenmesinde kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme tekniğinde esas, ankete cevap veren herkesin örneğe dahil edilmesidir (Altunışık ve diğerleri, 2010:140).

3.3.Araştırmanın Yöntemi

NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ilişkisini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nicel verilere dayalı genel tarama modelinde ve ilişkisel tarama modelinde bir araştırmadır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrenden, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama modelleridir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. (Karasar, 2000:79).

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Fombrun ve arkadaşları (2000) tarafından oluşturulan İtibar Katsayısı ölçeği çok boyutlu bir ölçektir ve ölçek içindeki 20 soru, 6 gizil değişken bulunmaktadır. Tarhan (2009) tarafından oluşturulan Halkla İlişkiler ölçeği çok boyutlu bir ölçektir ve ölçek içinde 25 soru, 4 gizil değişken bulunmaktadır. Anketler beşli Likert şeklinde hazırlanmış ve müşterilere anketörler tarafından uygulanmıştır.

Verilerin dağılımlarını test etmek için Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Test sonuçlarına göre Halkla İlişkiler Çalışmaları ölçüm verileri [$K.S=.051$, $df 300$, $p>0.05$] Kurumsal İtibar ölçüm verileri [$K.S=.076$, $df 300$, $p>0.05$] istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı için her iki ölçüm verileri normal dağılmaktadır. Verilerin çözümü parametrik analizler yapılacaktır. Verilerin çözümü ve yorumlanmasında, betimsel istatistikler, Bağımsız Örneklem T Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Araştırmanın anlamlılık düzeyi $p<0,05$ olarak alınmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, araştırma sorularına uygun olarak tablolara dönüştürülerek yorumlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacına uygun olarak oluşturulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

H_{n01} = Halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p>,01$).

H_{a1} = Halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p<,01$).

H_{n01} = Kurumsal itibar üzerinde halkla ilişkiler çalışmaları alt boyutlarının anlamlı etkisi yoktur ($\hat{Y}=b_0+b_1X_1+ b_2X_2+ b_3X_3+b_4X_4 +\epsilon$, $p>,05$).

H_{a2} = Kurumsal itibar üzerinde halkla ilişkiler çalışmaları alt boyutlarının anlamlı etkisi vardır ($\hat{Y}=b_0+b_1X_1+ b_2X_2+ b_3X_3+b_4X_4 +\epsilon$, $p<,05$).

H_{null} = Cinsiyet değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a3} = Cinsiyet değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

H_{null} = Medeni durum değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a4} = Medeni durum değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

H_{null} = Yaş değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a5} = Yaş değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

H_{null} = Eğitim durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a6} = Eğitim durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

H_{null} = Meslek değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a7} = Meslek değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

H_{null} = Gelir değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1-\mu_2=0$).

H_{a8} = Gelir değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1-\mu_2\neq 0$).

4. BULGULAR

Bu bölümde, halkla ilişkiler çalışmaları ve kurumsal itibar dağılım düzeyleri, halkla ilişkiler ile kurumsal itibar arasındaki ilişki düzeyi, halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsal itibar düzeyi üzerindeki etkisi ve demografik değişkenlere göre farklılıklara ilişkin bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1. Araştırmanın Örneklem Özelliklerinin Dağılımları

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	120	40,0
	Kadın	180	60,0
Medeni Durum	Evli	126	42,0
	Bekar	174	58,0
Yaş	18-25 Yaş	160	53,3
	26-35 Yaş	68	22,7
	36 Yaş ve Üzeri	72	24,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	42	14,0

Meslek Durumu	Lise	82	27,3
	Ön lisans	96	32,0
	Lisans ve Üzeri	80	26,7
	İşçi	30	10,0
	Memur	34	11,3
	Esnaf, Serbest Meslek, Emekli	30	10,0
	Öğrenci	126	42,0
	Ev hanımı	48	16,0
	Diğer	32	10,7
Gelir Durumu	1.500' den az	126	42,0
	1.501-2.500 arası	68	22,7
	2.501-3.500 arası	58	19,3
	3.501'den yukarı	48	16,0

Tablo 1'de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların % 40,0'ı erkek müşterilerden % 60,0'ı kadın müşterilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların medeni durum dağılımlarının % 42,0'ını evli müşteriler % 58,0'ını bekar müşteriler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan müşterilerin % 53,3'ü 18-25 yaş % 22,7'si 26-35 yaş % 24,0'ı 36 yaş ve üzeridir. Araştırmaya katılan müşterilerin % 14,0'ı ilköğretim % 27,3'ü lise % 32,0'ı ön lisans % 26,7'si lisans ve üzeri mezunudur. Araştırmaya katılan müşterilerin % 10,0'ı işçi % 11,3'ü memur % 10,0'ı esnaf, serbest meslek, emekli % 42,0'ı öğrenci % 16,0'ı ev hanımı % 10,7'si diğer meslek gruplarındandır. Araştırmaya katılan müşterilerin % 42,0'ı 1500 TL'den az % 22,7'si 1501-2500 TL % 19,3'ü 2501-3500 TL % 16,0'ı 3501 TL ve üzeri gelir durumuna sahiptir.

4.2.Katılımcıların Halkla İlişkiler Algılarına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların halkla ilişkiler algılarını tespit etmek amacıyla Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'deki ifadeler beşli Likert ile müşterilere sorulmuştur. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Sosyal Sorumluluk Faktörü Dağılımları

Sosyal Sorumluluk Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
NOVADA alış-veriş merkezi (AVM) toplumsal sorunlara duyarlılık göstererek çözüm üretir	3,41	0,95
Sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine değer verir	3,56	0,80
Toplumsal ve kültürel değerleri yapacağı faaliyetlerde gözetir	3,71	0,91
İhtiyacı olan öğrencilere burs ve yurt gibi imkanlar sağlar	2,82	1,03
Sanatsal ve kültürel faaliyetlere destek sağlar	3,65	0,92
Tarihi eserleri korumaya yönelik çalışmalara destek sağlar	3,28	0,92

Özürü vatandaşlara yönelik kolaylıklar sağlar	3,85	0,99
Mağazadan yapılan her alış-verişin belli bir miktarını toplum yararına harcar	3,15	0,86
Doğal çevreye duyarlı bir AVM dir	3,55	0,94
Kamuoyunun istek ve beklentilerini yapacağı faaliyetlerde gözetir	3,53	0,89
Konya'nın tanıtım çalışmalarına destek verir	3,85	0,79

Tablo 2 incelendiğinde sosyal sorumluluk faktöründe “özürü vatandaşlara yönelik kolaylıklar sağlar, Konya'nın tanıtım çalışmalarına destek verir” önermelerinin yüksek algı düzeyine “ihtiyacı olan öğrencilere burs ve yurt gibi imkanlar sağlar” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İletişim Faktörü Dağılımları

İletişim Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
İstek ve şikâyetlere duyarlı bir AVM dir	3,65	0,90
Satış öncesi ilgi satış sonrasında da devam eder	3,55	0,94
Müşterilerin istek ve şikâyetlerine uygun hizmet üretir	3,70	0,95
Karşılaşılan sorunlara hızlı ve yerinde çözümler üretir	3,53	0,89
Çalışan personel ilgili, anlayışlı ve güler yüzlüdür	3,86	0,90
Teknolojik gelişmeleri yakından takip eder	3,75	1,00

Tablo 3 incelendiğinde iletişim faktöründe “çalışan personel ilgili, anlayışlı ve güler yüzlüdür” önermesinin yüksek algı düzeyine “karşılaşılan sorunlara hızlı ve yerinde çözümler üretir” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Hizmet Faktörü Dağılımları

Hizmet Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
E-mail, telefon vb. yöntemlerle iletilen sorunlara kısa sürede cevap verir.	3,23	0,88
İçinde bulunulan ekonomik durumu sürekli takip ederek buna uygun hizmet politikaları üretir.	3,55	0,90
Faaliyet alanıyla ilgili yasal düzenlemeleri sürekli takip eder.	3,44	0,88
Müşteri memnuniyetini her şeyin üstünde tutar.	3,69	0,92

Tablo 4 incelendiğinde hizmet faktöründe “müşteri memnuniyetini her şeyin üstünde tutar” önermesinin yüksek algı düzeyine “e-mail, telefon vb. yöntemlerle iletilen sorunlara kısa sürede cevap verir” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Fiziksel Özellik Faktörü Dağılımları

Fiziksel Özellik Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
--------------------------	--------------------	----------------

AVM binasının iç dekorasyonu güzeldir.	3,88	1,01
Binanın dış görünümü ve mimari yapısı etkileyicidir.	3,77	1,04
Çalışan personellerin kıyafetleri düzgündür.	3,92	0,86
Farklı beklentilere hizmet eden (alış-veriş, eğlence, restoran, çocuk oyun alanları vb.) birimler tek çatı altında toplanmıştır.	3,93	0,97

Tablo 5 incelendiğinde fiziksel özellik faktöründe “çalışan personellerin kıyafetleri düzgündür” önermesinin yüksek algı düzeyine “binanın dış görünümü ve mimari yapısı etkileyicidir” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

4.3.Katılımcıların Kurumsal İtibar Algılarına Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında katılımcıların kurumsal itibar algılarını tespit etmek amacıyla Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’deki maddeler beşli Likert ile sorulmuştur. Analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6. Duygusal Çekim Faktörü Dağılımları

Duygusal Çekim Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
NOVADA AVM ye güven duyarım	3,57	0,91
Hayranlık ve saygı duyarım	3,40	0,90
Olumlu hislere sahibim	3,52	0,99

Tablo 6 incelendiğinde duygusal çekim faktöründe “NOVADA AVM ye güven duyarım” önermesinin yüksek algı düzeyine “hayranlık ve saygı duyarım” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Ürün ve Hizmet Kalitesi Faktörü Dağılımları

Ürün ve Hizmet Kalitesi Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
AVM ürettiği ürün ev hizmetlerin arkasında sonuna kadar durur	3,49	0,82
Ödediğim paranın karşılığını tam olarak alırım	3,57	0,91
Yenilikçi ürün ve hizmetler sunar	3,87	0,81
Yüksek kalitede ürün ve hizmetler sunar	3,76	0,81

Tablo 7 incelendiğinde ürün ve hizmet kalitesi faktöründe “yenilikçi ürün ve hizmetler sunar” önermesinin yüksek algı düzeyine “AVM ürettiği ürün ev hizmetlerin arkasında sonuna kadar durur” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Vizyon ve Liderlik Faktörü Dağılımları

Vizyon ve Liderlik Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Pazardaki fırsatları çabucak fark edip kendi lehine kullanmaktadır	3,46	0,87

AVM'nin yönetim kademesi geleceğe dair net bir vizyonu vardır	3,46	0,85
Yönetim kademesi mükemmel derecede liderlik gösterir	3,64	0,92

Tablo 8 incelendiğinde vizyon ve liderlik faktöründe “yönetim kademesi mükemmel derecede liderlik gösterir” önermesinin yüksek algı düzeyine “pazardaki fırsatları çabucak fark edip kendi lehine kullanmaktadır, AVM'nin yönetim kademesi geleceğe dair net bir vizyonu vardır” önermelerinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 9: İşyeri Çevresi Faktörü Dağılımları

İşyeri Çevresi Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Bünyesinde iyi ve yetenekli çalışanlara sahiptir	3,79	0,91
Çalışanlar için zevkle çalışılabilecek iyi bir yerdir	3,79	0,86
AVM iyi yönetilmektedir	3,85	0,92

Tablo 9 incelendiğinde işyeri çevresi faktöründe “AVM iyi yönetilmektedir” önermesinin yüksek algı düzeyine “bünyesinde iyi ve yetenekli çalışanlara sahiptir, çalışanlar için zevkle çalışılabilecek iyi bir yerdir” önermelerinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Sosyal ve Çevresel Sorumluluk Faktörü Dağılımları

Sosyal ve Çevresel Sorumluluk Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Çevreye yönelik sorumluluklara sahiptir.	3,60	0,83
İnsanlara iyi davranmaktadır.	3,60	0,83
Sosyal olayları destekler ve yardım severdir.	3,57	0,89

Tablo 10 incelendiğinde sosyal ve çevresel sorumluluk faktöründe “çevreye yönelik sorumluluklara sahiptir, insanlara iyi davranmaktadır” önermelerinin yüksek algı düzeyine “sosyal olayları destekler ve yardım severdir” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 11: Finansal Performans Faktörü Dağılımları

Finansal Performans Faktörü	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Geleceğe yönelik güçlü beklentileri vardır(büyüme, yeni yatırımlar vb.)	3,59	0,86
Karlılık düzeyi iyi durumdadır.	3,56	0,85
Konya'daki diğer AVM'lerden daha üstündür.	3,46	1,04
Yatırım yapmak için riski düşük, getirisi yüksek bir seçenektir.	3,58	0,86

Tablo 11 incelendiğinde finansal performans faktöründe “Geleceğe yönelik güçlü beklentileri vardır(büyüme, yeni yatırımlar vb.)” önermesinin yüksek algı düzeyine “Konya'daki diğer AVM'lerden daha üstündür.” önermesinin düşük algı düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

4.4.Halkla İlişkiler Çalışmaları İle Kurumsal İtibar Arasındaki İlişki

Bu çalışmanın temel amacı “NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ilişkisini” incelemektir. Bu bağlamda halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar arasındaki ilişki Pearson momentler korelasyonu ve kurumsal itibar üzerinde halkla ilişkiler çalışmalarının etkisi ise çoklu doğrusal regresyon analizi ile incelenecektir. Sonuçlar aşağıda yer almaktadır

Tablo 12: Halkla İlişkiler Çalışmaları ile Kurumsal İtibar Arasındaki İlişki

	Halkla İlişkiler Çalışmaları	Kurumsal İtibar
Halkla İlişkiler Çalışmaları	1	
Kurumsal İtibar	.677* (p<0.01)	1

(i) p<0.01 düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 12'deki korelasyon matrisinde görüldüğü üzere, halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar arasında istatistiksel anlamda önemli, pozitif ve yüksek düzeyde (p<0.01) bir ilişki vardır. Genel olarak Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayılarının anlamlılığı incelendiğinde; % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

Hnull= Halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki yoktur (p>,01).

Ha1= Halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<,01).

Korelasyonun tespit edilmesinden sonra halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsal itibar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla;

Kurumsal İtibar=b₀+b₁ Sosyal Sorumluluk Faktörü+b₂ İletişim Faktörü+b₃ Hizmet Faktörü+b₄ Fiziksel Özellik Faktörü + ε

modeli öne sürülmüş ve çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analiz sonuçları Tablo 13'de yer almaktadır.

Tablo 13: Çoklu Regresyon Modeli

Bağımlı Değişken	ΔR2	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata	t	F
Kurumsal İtibar	.462	Sabit Terim	1,367	,148	9,267*	65,262*
		Sosyal Sorumluluk Faktörü	,244	,056	4,386*	
		İletişim Faktörü	,234	,053	4,444*	
		Hizmet Faktörü	,132	,048	2,781*	
		Fiziksel Özellik Faktörü	,017	,038	,446	

(i) * $p < .05$ ilişki düzeyinde anlamlıdır. (ii) Durbin Watson: 1.541 (iii) VIF: 1,93-2,79 (iv) Tolerans: 0.357-0.516 (v) C.I: 23,980 (vi) Atıkların ortalaması sıfır, normal ve doğrusal dağılım sergilemektedir.

Öne sürülen model istatistiksel olarak anlamlıdır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, ΔR^2 (açıklanan varyansın yüzdesi) ve F (regresyon modelinin anlamlılık derecesi) değerleri halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsal itibarı anlamlı etkilediğini ve kurumsal itibarın % 46,2'lik oranının halkla ilişkiler tarafından açıklandığını göstermektedir. Sosyal sorumluluk faktörü kurumsal itibar üzerinde % 24,4 iletişim faktörü % 23,4 hizmet faktörü % 13,2 oranında etkilidir. Fiziksel özellik faktörünün ise kurumsal itibar üzerinde etkisi yoktur. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

H_{null} = Kurumsal itibar üzerinde halkla ilişkiler çalışmaları alt boyutlarının anlamlı etkisi yoktur ($\hat{Y} = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + \epsilon$, $p > .05$).

H_{a2} = Kurumsal itibar üzerinde halkla ilişkiler çalışmaları alt boyutlarının anlamlı etkisi vardır ($\hat{Y} = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + b_3X_3 + b_4X_4 + \epsilon$, $p < .05$).

4.4. Katılımcıların Sosyo-Demografik Değişkenlerine Göre Halkla İlişkiler ve Kurumsal İtibar Algı Düzeyleri

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 14'de yer almaktadır.

Tablo 14: Cinsiyet Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

				N	\bar{X}	S	t	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri		Erkek		120	3,62	0,53	,789	,431
		Kadın		180	3,57	0,58		
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri		Erkek		120	3,60	0,52	,239	,811
		Kadın		180	3,61	0,53		

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 14'de görüldüğü üzere erkek ve kadın müşterilerin cinsiyet değişkenine göre bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05'ten büyük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi kabul edilerek, alternatif hipotez red edilmiştir.

H_{null} = Cinsiyet değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a3} = Cinsiyet değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

Katılımcıların medeni durum değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 15'de yer almaktadır.

Tablo 15: Medeni Durum Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem T Testi Analiz Sonuçları

				N	\bar{X}	S	t	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri	Evli			126	3,61	0,55	,476	,635
	Bekâr			174	3,58	0,56		
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri	Evli			126	3,63	0,49	,752	,452
	Bekâr			174	3,59	0,55		

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 15’de görüldüğü üzere evli ve bekâr müşterilerin medeni durum değişkenine göre bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05’ten büyük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi kabul edilerek, alternatif hipotez red edilmiştir.

H_{null} = Medeni durum değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a4} = Medeni durum değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

Katılımcıların yaş değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 16’da yer almaktadır.

Tablo 16: Yaş Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

		N	\bar{X}	S	F	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri	18-25 Yaş	160	3,53	0,54	4,924	,008*
	26-35 Yaş	68	3,56	0,68		
	36 Yaş ve Üzeri	72	3,77	0,43		
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri	18-25 Yaş	160	3,53	0,54	4,563	,011*
	26-35 Yaş	68	3,61	0,51		
	36 Yaş ve Üzeri	72	3,76	0,46		

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 16’da görüldüğü üzere müşterilerin yaş değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığının tespiti için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; halkla ilişkiler ve kurumsal itibar ölçüm verilerinde 36 yaş ve üzeri müşteriler ile 18-25 yaş grubu müşteriler arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. 36 yaş ve üzeri müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yüksektir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05’ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

H_{null} = Yaş değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a5} = Yaş değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17: Eğitim Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

		N	\bar{X}	S	F	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri	İlköğretim	42	3,76	0,46	5,771	,001*
	Lise	82	3,67	0,44		
	Ön lisans	96	3,62	0,60		
	Lisans ve Üzeri	80	3,39	0,61		
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri	İlköğretim	42	3,72	0,45	6,538	,000*
	Lise	82	3,69	0,55		
	Ön lisans	96	3,66	0,52		
	Lisans ve Üzeri	80	3,39	0,47		

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 17'de görüldüğü üzere müşterilerin eğitim durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığının tespiti için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; halkla ilişkiler ve kurumsal itibar ölçüm verilerinde ilköğretim mezunu müşteriler ile lisans ve üzeri müşteriler arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. İlköğretim mezunu müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yüksektir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

H_{null} = Eğitim durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a6} = Eğitim durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

Katılımcıların meslek durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 18'de yer almaktadır.

Tablo 18: Meslek Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

		N	\bar{X}	S	F	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri	İşçi	30	3,82	0,42	4,239	,001*
	Memur	34	3,44	0,79		
	Esnaf, Serbest Meslek,	30	3,88	0,51		

		N	\bar{X}	S	F	p
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri	Emekli					
	Öğrenci	126	3,49	0,55		
	Ev hanımı	48	3,62	0,44		
	Diğer	32	3,63	0,49		
	İşçi	30	3,83	0,47		
	Memur	34	3,54	0,43		
	Esnaf, Serbest Meslek, Emekli	30	3,81	0,52	2,887	,015*
	Öğrenci	126	3,52	0,55		
	Ev hanımı	48	3,62	0,51		
	Diğer	32	3,60	0,47		

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 18’de görüldüğü üzere müşterilerin meslek durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığının tespiti için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; halkla ilişkiler ölçüm verilerinde esnaf, serbest meslek, emekli meslek grupları ile memur meslek grubu arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kurumsal itibar ölçüm verilerinde işçi ile öğrenci meslek grubu arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Esnaf, serbest meslek, emekli meslek gruplarının halkla ilişkiler, işçi meslek grubunda ise kurumsal itibar algı düzeyleri yüksektir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05’ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

H_{null} = Meslek durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a7} = Meslek durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

Katılımcıların gelir durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 19’da yer almaktadır.

Tablo 19. Gelir Durumu Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analiz Sonuçları

		N	\bar{X}	S	F	p
Halkla İlişkiler Ölçüm Verileri	1.500’ den az	126	3,50	0,51		
	1.501-2.500 arası	68	3,66	0,42	3,257	,022*
	2.501-3.500 arası	58	3,75	0,76		
Kurumsal İtibar Ölçüm Verileri	3.501’den yukarı	48	3,56	0,53		
	1.500’ den az	126	3,51	0,53	3,017	,030*
	1.501-2.500 arası	68	3,66	0,54		

2.501-3.500 arası	58	3,74	0,47
3.501'den yukarı	48	3,59	0,51

(i) $p < 0.05$ düzeyinde ilişki anlamlı

Tablo 19'da görüldüğü üzere müşterilerin gelir durumu değişkenine göre tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre halkla ilişkiler ölçüm verileri ve kurumsal itibar ölçüm verileri istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasından kaynaklandığının tespiti için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; halkla ilişkiler ve kurumsal itibar ölçüm verilerinde 1500 TL ile 2501-3500 TL gelir grubuna sahip müşteriler arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Kurumsal itibar ölçüm verilerinde işçi ile öğrenci meslek grubu arasından kaynaklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. 2501-3500 TL gelir grubuna sahip müşterilerin halkla ilişkiler ile kurumsal itibar algı düzeyleri yüksektir. Genel olarak % 95 güven aralığı içinde p iki yönlü anlamlılık değeri 0.05'ten küçük çıkmıştır. Dolayısıyla sıfır (null) hipotezi red edilerek, alternatif hipotez kabul edilmiştir.

H_{null} = Gelir durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları eşittir ($\mu_1 - \mu_2 = 0$).

H_{a8} = Gelir durumu değişkenine göre halkla ilişkiler ve kurumsal itibar evrenlerinin ortalamaları farklıdır ($\mu_1 - \mu_2 \neq 0$).

5.SONUÇ

Bu çalışmada NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları ile kurumsal itibar ilişkisini belirlemek amacıyla yürütülen alan araştırması ile seçilen örnekleme sürecin nasıl işlediği ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada müşterilerin, halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı çerçevesinde müşterilerin halkla ilişkiler ile kurumsal itibar algı düzeyi istatistiksel olarak anlamlı, yüksek ve pozitif çıkmıştır. NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları arttığında, müşterilerin kurumsal itibar algı düzeyleri de artmaktadır.

Halkla ilişkiler çalışmalarının kurumsal itibar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yapılan çoklu regresyon analizinde model F testi anlamlı çıkmıştır. NOVADA alışveriş merkezinin gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmalarının % 46,2'si kurumsal itibar ile açıklanabilmektedir. Sosyal sorumluluk faktörü, iletişim faktörü, hizmet faktörü t değerleri anlamlı iken fiziksel özellik faktörü anlamsız çıkmıştır. Fiziksel özellik faktörü halkla ilişkiler çalışmalarında etkili değildir.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri cinsiyet değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak kadın müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri erkek müşterilere göre yüksek çıkmıştır.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri medeni durum değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak evli müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri bekâr müşterilere göre yüksek çıkmıştır.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yaş değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 36 yaş ve üzeri müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri eğitim durumu değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İlköğretim mezunu müşterilerin halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri meslek durumu değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Esnaf, serbest meslek, emekli meslek gruplarının halkla ilişkiler, işçi meslek grubunda ise kurumsal itibar algı düzeyleri yüksek çıkmıştır.

Halkla ilişkiler ve kurumsal itibar algı düzeyleri gelir durumu değişkenine göre, istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2501-3500 TL gelir grubuna sahip müşterilerin halkla ilişkiler ile kurumsal itibar algı düzeyleri yüksek çıkmıştır.

KAYNAKLAR

ALNIACI, Esra., ALNIACIK, Ümit., GENÇ, Nurullah, (2010), "Kurumsal İtibar Bileşenlerinin Algılanan Önemi Demografik Özelliklerden Etkilenmekte midir?", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13(23): 93-114.

ALTUNIŞIK, Remzi., COŞKUN, Recai ve YILDIRIM, Engin, (2010), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (6.Baskı)**, Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

BAKAN, Ömer, (2005), **Kurumsal İmaj**, Konya: Tablet Kitabevi.

BALCI, Ali, (2015), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, Ankara: Pegem Yayıncılık.

BERKUP BAYSAL, Sezin, (2015), "İtibar Katsayı Ölçe Çerçevesinde Bir İtibar Vaka Çalışması: Arçelik A.Ş.", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 8(38): 859-886.

BERMAN, Barry ve EVANS R, Joel, (1989), **Retail Management, A Strategic Approach**, Newyork: MacMillian Publishing Company.

BOZKURT, Mesut, (2011), "Kurumsal İtibar Yönetiminin Müşteri Değerlendirme Sürecine Yansıması Ve Etkileri: Konaklama İşletmelerine Yönelik Bir Uygulama", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

CARMELİ, Abraham ve TİSHLER, Asher, (2005)." Perceived Organizational Reputation and Organizational Performance: An Empirical Investigation of Industrial Enterprises", **Corporate Reputation Review**, 8(1): 13-30.

CROFT, Susan ve DALTON, John, (2007), **Managing Corporate Reputation**, Gnfibeam–Thorogood, London.

ÇİLLİOĞLU, Aslı, (2010), "İç ve Dış Paydaşların Değerlendirmelerine Göre Anadolu Üniversitesinin Kurumsal İtibarı", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

FOMBRUN, Charles J., GARDBERG, Naomi A., SEVER, Joy W, (2000), "The Reputation Quotient: A Multi-stakeholder Measure of Corporate Reputation", **The Journal of Brand Management**, 7(4): 241–255.

GEZMEN, Ayşegül, (2014), "Kurumsal İtibar Yönetimi Ve Kurumsal İtibar Algısının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma: Türkiye Büyük Millet Meclisi Örneği", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

GÖKSEL, Ahmet B, (2010). **Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayınları.

GÜMÜŞ, Mustafa, (2012), **Yönetimde Başarı İçin Altın Kurallar**, 4. Baskı, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

HARRISON, Shirley, (2000), **Public Relations An Introduction**, 2 Baskı, Londra.

KADIBEŞEGİL, Salim, (2006), **İtibar Yönetimi**, (3. Baskı). İstanbul: MediaCat Yayınları.

Kalender, Ahmet, (2008), "Halkla İlişkiler: Kavramlar, Tanımlar Ve Uygulama Alanları", (Ed: Ahmet Kalender ve Mehmet Fidan), **Halkla İlişkiler**, Konya: Tablet Yayınları.

KARAKÖSE, Turgut, (2006), "Örgütlerde İtibar Yönetimi", **Akademik Bakış. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E–Dergisi**, 11: 1-12

KARAKÖSE, Turgut, (2007), **Kurumların DNA'sı İtibar Yönetimi**, (1.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KARASAR, Niyazi, (2000), **Bilimsel Araştırma Yöntemi (10.Baskı)**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KÖKSAL, Yüksel ve ÖZDEMİR, Şuayip, (2013), "Bir iletişim Aracı Olarak Sosyal Medya'nın Tutundurma Karması İçerisindeki Yeri Üzerine Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(1): 323-337.

MARCONI, Joseph, (2001), **Reputation Marketing: Building And Sustaining Your Organization's Greatest Asset**, McGraw–Hill Inc., NewYork.

MICHEL, B. Goodman, (2001), "Current Trends in Corporate Communication", **Corporate Communication**, 6(3): 117-123.

OKAY, Ayla ve OKAY, Aydemir, (2001), **Halkla İlişkiler Kavramı Strateji ve Uygulamaları**, İstanbul: Der Yayınları.

OKAY, Ayla ve OKAY, Aydemir, (2014), **Halkla İlişkiler Kavram, Strateji ve Uygulamaları**, İstanbul: Der Yayınları,

OKAY, Ayla, (2005), **Kurum Kimliği**, İstanbul: MediaCat Yayınları.

PELTEKOĞLU, Filiz Balta, (2004), **Halkla İlişkiler Nedir?**, (2. Baskı). İstanbul: Beta Basım.

REKOM, Johan Van, (1997). "Deriving an Operational Measure of Corporate Identity", **European Journal Of Marketing**, 31(5/6): 410-422.

Dr. Öğr. Üye. M. Erhan SUMMAK

SAKMAN, Nalan Fatma, (2003), "Kurumsal İtibarın Önemi Ve Değişkenleri İncelemesi", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

SCHULTZ, Majken., HATCH, Mary Jo., LARSEN, Mogans Holten, (2000), **The Expressive Organization: Linking, Identity, Reputation and The Corporate Brand**, Oxford University Press Inc., New York.

SOLMAZ, Başak, (2007), **Kurumsal İletişim Yönetimi**, Konya: Tablet Kitapevi.

ŞİMŞEK, Nevin ve FİDAN, Mehmet, (2005), **Kurum Kültürü ve Liderlik**, Konya. Tablet Kitapevi.

TUNCER, Doğan., ALKİBAY, Sanem ve HOŞGÖR, Şeref, (2007). **Alışveriş Merkezleri ve Yönetimi**, Ankara: Siyasal Kitapevi.

YAMAUCHI, Kiyoshi, (2001), "Corporate Communication: A Powerful Tool for Stating Corporate Missions", **Corporate Communications**,6(3): 131-137.

YAZICIOĞLU, Yahşi ve ERDOĞAN, Samiye, (2004), **SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara: Detay Yayıncılık.

**KAMU YÖNETİMİNDE ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİĞİN TOPLUMSAL
ALGISI: BİR ALAN ARAŞTIRMASI**

Dr. Öğr. Üye. Sinan YAZICI*

ÖZ

Yeni kamu yönetimi anlayışı; kamu hizmetlerinin özel sektör anlayışı ve uygulamaları ile sunumunun esas alındığı, daha az bürokrasinin yer aldığı, etkin, verimli, hesap verebilir bir yönetim anlayışıdır. Küresel bağlamda kamu yönetimi anlayışındaki bu değişim, kuşkusuz Türk Kamu Yönetimi ve kamu hizmetlerinin sunulmasındaki anlayışa yansımıştır. 1983 yılında Turgut Özal Hükümeti ile başlayan yeni kamu yönetimi anlayışına yönelik reform ve yasal düzenlemeler, 2003 yılında kamu yönetiminde yeniden yapılanmayı esas alan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile hız kazanmıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışı içerisinde yer alan iyi yönetim, Türk Kamu Yönetimi tarafından da benimsenmiş, Türk Kamu Yönetiminin şeffaf, hesap verebilir, katılımcı, cevap verebilir, hukukun üstünlüğünün esas alındığı, etkin, eşitliğe öne veren ve stratejik vizyon sahibi bir yapıya dönüştürülmesini hedeflemiştir.

Bu araştırmada; Türk Kamu Yönetiminde iyi yönetim ilkelerinden şeffaflık ve hesap verebilirliğin uygulanmasının, toplumsal algısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 48 ile genelinde 1004 kişiye anket uygulanmış ve araştırmanın birincil verileri toplanmıştır. Araştırma sürecinde toplanan veriler SPSS. 22.0 İstatistik Paket Programı yardımı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda, araştırmaya katılan örneklem grubunun şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının genel olarak düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ancak ulaşılan sonuçlar katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının negatif yönde olduğunu, diğer bir ifade ile kamu kurum ve kuruluşlarının her anlamda şeffaf olmadığı ve kamu yönetiminde hesap verebilirliğin ön planda olmadığını göstermektedir. Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda; Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin yeterince olmadığı, bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilemediği veya henüz tam anlamıyla uygulanamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kamu Yönetimi, Yönetişim, İyi Yönetişim, Şeffaflık, Hesap Verebilirlik.

**SOCIAL PERCEPTION OF TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY IN PUBLIC
ADMINISTRATION: A FIELD RESEARCH**

ABSTRACT

New public management approach; it is an effective, efficient and accountable management approach in which public services are based on the private sector understanding and practices and the presentation of less bureaucracy. This change in the understanding of public administration in the global context is undoubtedly reflected in the understanding of the presentation of Turkish Public Administration and public services. The reform and legal arrangements for the new public management concept, which began with the Government of Turgut Özal in 1983, gained momentum in 2003 with the Basic Law on Public Administration, which was based on restructuring in public administration. Good governance in the new public management approach has been adopted by the Turkish Public Administration, aiming to transform the Turkish Public Administration into a transparent, accountable, participatory, responsive, law-based, effective, equitable and strategic vision.

* Bayburt Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, sinanyazici@bayburt.edu.tr, ORCID NO : 0000-0001-9121-4677

In this study; it is aimed to measure transparency and accountability and to evaluate social perception of the principles of good governance in Turkish Public Administration. For this purpose, a questionnaire was applied to 1004 people in 48 province the primary data of the researchers were collected The data collected during the research process was SPSS. It was analyzed with the help of 22.0 Statistical Package Program. As a result of the analysis of the data, it was determined that the perceptions of transparency and accountability of the sample group were generally low. However, the results showed that the participants' perceptions of transparency and accountability in public administration were negative; in other words, public institutions and organizations were not transparent in all respects and accountability was not at the forefront in public administration. According to the findings of the data analysis; It is concluded that transparency and accountability are not enough in Turkish Public Administration and that the legal arrangements made in this direction cannot be implemented or not yet fully implemented.

Keywords: New Public Administration, Governance, Good Governance, Transparency, Accountability.

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş dönemi boyunca küresel anlamda altın çağını yaşayan kapitalizm, 80'li yıllara gelindiğinde ekonomideki daralma ile birlikte yerini neo-liberal ideolojiye bırakırken, neo-liberal ideoloji; devletlerin özellikle sosyo-ekonomik alanlarda rolünün yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır (Güzelsarı, 2004:86). 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, küreselleşme ve teknolojideki gelişmelerin yanı sıra 2. Dünya Savaşı sonrasında dünya siyasetinde oluşan iki kutuplu yapının da ortadan kalktığı görülmektedir (Farazmand, 2001:439). Siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler beraberinde pek çok alanda değişime neden olurken, yönetim biliminde de değişime ve yeni yönetim model ve anlayışlarının benimsenmesine yol açmıştır.

80'li yıllarda başta kapitalizmin egemen olduğu ülkeler olmak üzere, kamu yönetiminde özelleştirme, liberalizasyon, deregülasyon gibi bir dizi reformun hayata geçirilerek, klasik kamu yönetimi anlayışından uzaklaşmaya başlanmıştır. Kamu yönetimi reform sürecinde önce "yeni kamu yönetimi", sonrasında ise "yönetişim" anlayışına geçilerek; esnek, katılımcı, yetki devrinin yapıldığı, etkinlik ve etkililiğe önem veren, kalite odaklı, toplumdaki her bireyi tatmin edilecek birer müşteri olarak gören ve yüksek performansı amaçlayan yeni bir kamu yönetimi modelinin benimsenmesini sağlamıştır (Güzelsarı, 2004:86-87). Her ne kadar 1980'li yılların sonlarında kamu yönetiminde yenileşme yönlü reformlar gerçekleştirilse de, yapılan reformlar kamu yönetiminde köklü değişimlerden ziyade devletin yeniden yapılandırılması ve sosyo-ekonomik rolünün yeniden tanımlanmasına yönelik çabalar (Ömürgönülşen, 2003:7) olarak nitelendirilmektedir. Ancak yeni kamu yönetimi anlayışını, Ömürgönülşen'in ifade ettiği gibi sadece devletin rolünün yeniden belirlenmesi olarak nitelendirmek, değişimi basite indirgemek ve değişimin yeni değişimleri ortaya çıkardığı gerçeğini gözden kaçırmak olarak ifade edilebilir. Kamu yönetimi alanındaki reformlar 21. yüzyıla gelindiğinde, yöneten ve yönetilenlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğu kamu yönetimi anlayışının, iyi yönetişimin ortaya çıkmasını tetiklemiştir. Hughes'e göre; yeni kamu yönetimi anlayışı ile birlikte kamu yönetiminde emirlerin takibi, denetleme, yürütme gibi farklı anlamlara gelen idare anlayışının yerini hizmet verme, sonuçları kontrol etme ve sonuca ulaşmada bireysel sorumluluk alma anlamlarına gelen yönetim anlayışı almıştır

(2014:26-27). Hughes'in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere yeni kamu yönetimi anlayışında, tamamen özel sektör işletmeciliğini esas alan bir yapı benimsenmiş olup, kamu yönetimi anlayışından kamu işletmeciliği anlayışına doğru bir geçiş sağlanmıştır.

Alan yazın incelemesinde; yeni kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik konusunun genel olarak kuramsal çerçevede ele alındığı, buna karşın toplumsal şeffaflık ve hesap verebilirlik algının ölçülmesine yönelik çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu araştırmada ulaşılabilecek bulgular ve sonuçların alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk Kamu Yönetiminde de benimsenen iyi yönetim anlayışının temel ilkelerinden; kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetlerinde ve mali hareketlerinde açık olması, üretilen belge, bilgi ve kararlara erişilmesi ve kamuoyuna karşı hesap verme sorumluluğu anlamına gelen şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri, kamu yönetimine duyulan güvenin artmasında oldukça büyük öneme sahiptir. Bu nedenle çalışmada, modern kamu yönetimi yaklaşımı olarak nitelendirilen ve literatürde iyi yönetim olarak adlandırılan kamu yönetimi modelinin, sekiz temel özelliği arasında yer alan "şeffaflık" ve "hesap verebilirlik" anlayışının, Türk Kamu Yönetimindeki uygulamalarının toplumsal algısının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'nin 48 farklı ilinde geniş kapsamlı bir araştırma yürütülmüş ve veriler toplanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler SPSS.22.0 İstatistik Paket Programı yardımı ile analiz edilerek, Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı

80'li yıllardan itibaren kamu yönetiminde, katı bürokratik anlayışın yerini özel sektör işletmeciliği esaslarına dayanan yönetim anlayışı benimsenmiştir. Kuşkusuz bu değişimin temelinde özel sektör firmalarındaki uygulamalar ve yönetim anlayışının genel olarak kamu sektörüne göre daha başarılı olması, gerek sosyal ve gerekse ekonomi temelli sorunların özel sektörde daha düşük maliyetle, daha hızlı çözülmesi gibi etkenler yatmaktaydı (Wilson and Doig, 1996: 53). Küreselleşme süreci ile başlayan bu dönüşüm; kamu yönetimi anlayışından kamu işletmeciliğine doğru bir yöneliş olarak nitelendirilebileceği gibi aynı zamanda kamu yönetiminin katı bürokratik yapı ve anlayışından, esnek ve bürokrasinin daha az etkili olduğu bir anlayışa geçiş olarak da ifade edilebilir. Bu doğrultuda kamu yönetiminde esnek, yerleşmenin (desantralizasyon) sağlandığı, yumuşak hiyerarşik yapı, devletin minimize edildiği, serbest piyasa koşullarında faaliyet gösteren, yönetsel bağlamda merkezin daraltıldığı buna karşın geniş bir kamu yönetimi çevresinin esas alındığı ve işlevselliğin artırılabilmesi amacıyla kamu yönetiminin küçük ölçekli yapılara dönüştürülmesi yönünde reformlara hız verilmiştir (Kalimullah vd., 2012:3-8).

Yeni kamu yönetimi, devleti bir işletmeci anlayışı ile yönetmeyi esas alan bir yönetim anlayışı olarak nitelendirilebilir. Yeni kamu işletmeciliği; temeli 3E (Ekonomiklik, Etkinlik ve Etkililik) anlayışına dayanan, kamu yönetiminin; özel sektör hizmet sunum anlayışı gibi olması ve özel sektörde kullanılan teknik ve yöntemlerin, kamu yönetiminde de kullanılması gerektiğini savunmaktadır (Tan, 1995:176-177).

Yeni kamu işletmeciliğini daha basit bir ifade ile özel sektör gibi düşünen, organize olan, hareket eden, maliyet hesabı yapan, etkin ve etkili bir kamu yönetimi anlayışı olarak ifade etmek mümkündür. Kuşkusuz yeni kamu işletmeciliği veya yönetiminin ortaya çıkışında, refah devleti anlayışının egemen olduğu başta İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerde (Güzelsarı, 2004:94), kamu harcamalarının ve refah devleti hizmetlerine olan talebin aşırı derecede artması ve buna bağlı olarak refah devletlerinin ekonomik krize girmesi etkili olmuştur. Yaşanan ekonomik kriz sonrasında devletin ekonomideki rolünün azaltılması ve küçültülmesi ile daha ekonomik, etkin ve etkili bir kamu yönetimi modeline, kısacası yeni kamu yönetimi-işletmeciliğine geçiş başlamıştır. Ancak 90'lı yıllara gelindiğinde devletin ve kamunun küçültülse bile, mevcut hali ile kamu hizmetlerinin eskisi gibi eksiksiz ve aksatılmadan sunması gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. Devlet ve kamu kurumları, kamu hizmetini en az geçmişteki düzeyde sunabilmeli ve tüm bunlar daha az kaynak ile etkin bir biçimde gerçekleştirilebilmeli ve yönetilebilmelidir (Ömürgönülşen, 2003:4). Yeni kamu yönetimi; genel olarak serbest piyasa koşullarını savunan liberalizm ile mevcut düzeni, kamu yönetimindeki otorite ile disiplini kaynaştırma (Hughes, 2014:27) amacını güden, devletin veya siyasal iktidarların yetkilerini sınırlandıran, devletin küçültülerek serbest piyasa mekanizmasına dönülmesini esas alan bir kamu yönetim anlayışı olarak nitelendirilebilir.

Katı bürokratik anlayışın egemen olduğu klasik kamu yönetimine karşı yeni kamu yönetimi, devletin sunduğu veya sunması gereken kamu hizmetlerinin özel sektör tarafından sunulabilmesini savunmaktadır. Klasik kamu yönetiminde kamu hizmetleri; bürokrasi, katı kamu hukuk kuralları ve ağır işleyen bütçe süreçleri nedeniyle aksamakta veya hizmetlerin sunumu zorlaşmaktadır. Kamudaki bu zorluklar ise sözleşmecilik¹ yolu ile aşılabilecek ve bu sayede kamunun sunduğu çeşitli hizmetlerin özel sektör firmalarına gördürülmesinin yolu açılmış olacaktır (Lane, 2000:305). Yeni kamu yönetimi anlayışı sadece kamusal hizmetlerin özel sektör anlayışı ile sunumu ve özel sektör tarafından verilebilmesi olarak algılanmamalıdır. Yeni kamu yönetimi aynı zamanda üst düzey kamu yöneticilerinin işlerini kolaylaştırmak için kamuda desantralizasyonu ön plana çıkaran bir yönetim anlayışıdır. Kamu hizmetlerinin hem daha verimli hem de hesap verebilir şekilde sunulabilmesi için, bürokratik birimlerin ayrışması gerekmektedir. Faaliyet alanları daraltılmış birimler daha verimli olabileceği gibi, sonuca daha hızlı ve doğrudan ulaşabileceklerdir. Bu nedenle yetki ve sorumlulukları belirsiz bürokratlar yerine, kamuya doğrudan hesap verebilecek sorumlu yöneticilerin atanması öngörülmektedir (Falconer, 2012:1-2). Nitekim İngiltere'de 1988 yılında yürürlüğe konulan Next Steps (Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi: Gelecek Adımlar) uygulama ile politika geliştirme dışındaki yürütmeye yönelik görev ve faaliyetlerin doğrudan hizmet sunumuna (Executive Agencies) yoğunlaşmış ve bu hizmetlerin farklı ve küçük birimler tarafından sunulması sağlanmıştır. Bu sayede kamu hizmetlerinden yararlanan vatandaşların ihtiyaçları ön plana çıkarılmış ve hizmet sunumunda etkinliğin sağlanması hedeflenmiştir. Executive Agencies yoluyla hizmet sunumunu sağlayan kurumların başına atanan yönetici sunulan hizmetlerden kişisel

¹ Sözleşmecilik, kamu hizmetlerinin özel sektör firmaları ile imzalanacak sözleşmeler yoluyla gördürülmesi olarak ifade edilmektedir (Lane, 2000:305-306). Günümüzde kamunun ihtiyacı olan çeşitli hizmetler özel sektör firmalarından hizmet alımı sözleşmesi ile sağlandığı gibi, bazı kamu hizmetleri (eğitim, sağlık, ulaştırma, vb.) de sözleşmecilik anlayışı ile özel sektör firmaları tarafından kamu adına sunulmaktadır.

olarak ilgili Bakana karşı sorumlu tutulmuş, buna karşın Bakan yılın hedef ve finansman kaynaklarını belirleyerek yöneticinin daha verimli çalışabilmesi için yönetsel sorumluluğu devretmiştir (Yılmaz, 2001:37). Uygulamadan da anlaşılacağı üzere, yeni kamu yönetimi anlayışı; kamu hizmetlerinin özel sektör anlayışı ve uygulamaları ile sunumunun esas alındığı, daha az bürokrasinin yer aldığı, etkin, verimli, hesap verebilir bir yönetim anlayışıdır.

Küresel bağlamda kamu yönetimi anlayışındaki bu değişim, kuşkusuz Türk Kamu Yönetimi ve kamu hizmetlerinin sunulmasındaki anlayışa yansımıştır. 1983 yılında Turgut Özal Başbakanlığında iktidara gelen 45. Hükümet ile birlikte, kamu yönetimi alanında değişim başlamış, kamusal alanın daraltılması amacıyla özelleştirme ve ekonomik liberalizasyon politikaları uygulamaya konulmuştur. Kamu yönetimi anlayışında ilk reform süreci veya adımları olarak adlandırılacak bu dönemde, pek çok alanda devlet tekelleri kaldırılmış ve piyasaların serbestleştirilmesi sağlanmıştır (Eryılmaz, 2013:164). Yeni kamu yönetimi alanında başlayan reform ve değişim süreci, 90'lı yıllarda yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler yüzünden yavaşlamış, ancak 2003 yılında kamu yönetiminde yeniden yapılanmayı esas alan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı (KYTKT)² ile yeni kamu yönetimi anlayışının esas alındığı reform sürecine girilmiştir (Güler, 2005:161). Yeni kamu yönetimi anlayışının ana reformlarının temellerinin atıldığı 2003 sonrasında; yerel yönetimler, kamu denetimi, kamu maliyesinin yönetimi, vb. gibi pek çok alanda yasal düzenleme ve uygulama düzeyinde yeni kamu yönetimi veya diğer bir ifade ile kamu işletmeciliği anlayışını görmek mümkündür.

Yeni kamu yönetimi anlayışının ana reformlarının temellerinin atıldığı 2003 sonrasında, Türkiye'de yapılan yasal düzenlemeler tarih sırasıyla şu şekilde gerçekleşmiştir:

- a) 09.10.2003 tarihinde vatandaşların bilgi edinme haklarını düzenleyen 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkında Kanun,
- b) 10.12.2003 tarihli kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanımının benimsendiği 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu,
- c) 25.05.2004 tarihli kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek amacıyla, 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun,
- d) 10.07.2004 tarihli büyükşehir belediyesi yönetiminin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlama amacıyla, 5126 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu,
- e) 22.02.2005 tarihli il özel idaresinin kuruluşunu, organlarını, yönetimini, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını düzenleme amacıyla, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,

² 2003 yılında hazırlanarak TBMM'ye sunulan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile belirlenmiştir. Ancak, TBMM tarafından kabul edilerek kanunlaşan tasarı Cumhurbaşkanı tarafından bazı maddeleri Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir.

Dr. Öğr. Üye. Sinan YAZICI

- f) 03.07.2005 tarihli Belediye Kanunu,
- g) 26.05.2005 tarihli 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu,
- h) 25.01.2006 tarihli Kalkınma Ajanslarının Hizmetlerine İlişkin Kanun,
- i) 03.12.2010 tarihli Sayıştay Kanunu,
- j) 06.04.2011 tarihli Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu,
- k) 29.06.2012 tarihli Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu.

Kamu yönetiminde değişimi ve gelişmeyi esas alan ve bu amaçla hazırlanan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı; değişen dünya koşulları ve konjonktür nedeniyle vatandaşların hem artan hem de değişen taleplerinin karşılanması, kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması ve katılımcılık esaslı bir kamu yönetiminin oluşturulmasını esas almıştır. Tasarı incelendiğinde, genel olarak Türk Kamu Yönetiminin; yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde vatandaş ve hizmet odaklı, piyasa araçlarını kullanan, hukuka saygılı ve hukuk kurallarını uygulayan, bürokrasinin azaltıldığı, performans ve kalite odaklı, bilgi teknolojilerini kamu yönetiminin her alanında yaygın bir şekilde kullanan, yetki devrinin yapıldığı, hesap verebilirliği ön plana çıkaran, vatandaşların bilgi edinme hakkına inan ve şeffaf bir kamu yönetiminin kurulmasının amaçlandığı görülmektedir (KYTKT, 2003). Gerek KYTKT ve gerekse yeni kamu yönetimi anlayışının benimsenmesinden sonra yapılan yasal düzenlemeler, Türk Kamu Yönetiminin çağdaş, etkin, verimli, şeffaf, hesap verebilir, katılımcı ve paylaşımcı, sonuç ve hedef odaklı bir yapıya kavuşturulmasına yöneliktir. Bu sayede tıpkı özel sektör firmaları gibi müşteri-vatandaş memnuniyetinin esas alındığı, demokratik, katılımcı, esnek, düşük maliyetli ve etkin bir kamu yönetimi sistemine ulaşmak mümkün olacaktır. E-Devlet uygulaması, vatandaşların kamu hizmetleri ve görevlilerine ilişkin şikayetlerinin değerlendirildiği BİMER ve CİMER uygulamaları, geçmişte Bakanlık hiyerarşisi altına yürütülen çeşitli hizmetlerin yerel yönetimlere devredilmesi, kamu hizmetlerinin bir kısmının sözleşmecilik yolu ile özel sektör tarafından yerine getirilmesinin sağlanması, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, istihdam piyasalarında esnek çalışmanın yasal hale getirilmesi, sağlık sosyal güvenlik alanında gerçekleştirilen düzenlemeler, 2003 sonrasında yapılan yasal düzenlemeler ile Türk Kamu Yönetiminde yeni kamu yönetimi anlayışının uygulama ve örnekleri arasında sayılabilir.

Yeni kamu yönetimi anlayışı içerisinde yer alan iyi yönetim³, Türk Kamu Yönetimi tarafından da benimsenmiştir. Nitekim bu durumu 2003 yılında Maliye Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı ve AB Bakanlığı tarafından hazırlanan raporda görmek mümkündür. Raporda iyi yönetim ilkeleri; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik, eşitlik ve stratejik vizyon şeklinde daha geniş kapsamlı belirtilmiştir (Maliye Bakanlığı, 2003:VII-IX).

³ Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2002 yılında hazırlanan "Avrupa Yönetimi Hakkında Beyaz Kitap" adlı belgede iyi yönetim; "Özellikle açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkinlik ve tutarlılık açısından erkin Avrupa düzleminde kullanılma biçimini etkileyen kurallar, süreçler ve davranışlar" olarak tanımlanmaktadır (Kesim ve Petek, 2005:42).

Yeni kamu yönetimi anlayışı içinde yer alan iyi yönetim ilkelerinden şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısının ölçülmesinin amaçlandığı bu çalışmada, kısaca şeffaflık ve hesap verebilirlik kavramlarının incelenmesi faydalı olacaktır.

2.2. Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik

TBMM şeffaflık kavramını saydamlık olarak ele almakta ve kavramı; kamu yönetiminde görev, yetki ve sorumluluklar ile karar ve hizmet süreçlerinin önceden bilinebilir ve açık olması, kamu kurum ve kuruluşları tarafından alınan karar, belge ve bilgilere ulaşılmayı, tüm faaliyetlerin ve denetim sonuçlarının kamuoyuna rapor edilmesi olarak tanımlamaktadır (2003:13). Şeffaflık kavramının tanımı incelendiğinde; öncelikli olarak kamu kurum ve kuruluşlarının tüm faaliyet, süreç, yetki ve sorumluluklarının açık olması gerektiği, sonrasında ise bunlara ilişkin kamuoyunun bilgi ve belge taleplerine cevap verebilmesi ön planda tutulduğu görülmektedir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının gerek görev ve sorumluluklarına ilişkin faaliyetleri ve gerekse mali hareketlerinin rutin raporlar ile kamuoyuna sunumu ile şeffaflık pekiştirilmektedir. Atısyan ve Sayın (2000:28-29)'a göre; kamu yönetiminin şeffaf olması, toplumun kamu yönetimine duyacağı güveni arttırmakta, toplumun devlet üzerindeki denetimini arttırmaktadır. Şeffaflığın olmadığı bir kamu yönetimi, hem kamu kurum ve kuruluşlarının, hem de devletin vatandaşlarına karşı hesap verme sorumluluğunu yerine getirmediği bir yapıya sahiptir.

Küresel ekonomik sistem içerisinde kamu yönetiminin ve dolayısı ile devletlerin şeffaflığının sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası bağlamda özel sektör ve bireylerin karar mekanizmaları açısından hayati önem taşımaktadır. Gerek siyasal anlamda ve gerekse idari anlamda şeffaflık; ulusal ve uluslararası kamuoyunu izlenen politikalar, kural ve yasalar hakkında bilgilendirecek, kamu yöneticilerinin bu politikalara uygun davranmaları yönünde bir gözetim ve denetim mekanizması oluşturacak ve böylece kamuda ortaya çıkabilecek yolsuzluklar azalacaktır (Kuzey, 2003:1). Görüldüğü üzere kamu yönetiminin şeffaflığının sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası arenada genel bir güvenin oluşmasını sağlarken, oluşacak güven ortamı sayesinde küresel sermaye hareketlerinin de akışını kolaylaştıracaktır. Günümüzde kamu yönetiminin ve siyasal yapının şeffaf olduğu ülkelerde, hem ulusal yatırımcılar hem de küresel sermaye aktörleri daha kolay, sorunsuz ve endişe duymadan yatırım yapmakta ve ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte kamu yönetiminin şeffaf olması vatandaşların devlete olan güvenlerini de arttırmaktadır.

Kamu yönetiminin şeffaflığı veya kamu yönetiminde şeffaflık, toplumsal anlamda kamuda yolsuzluğun azaldığı veya olmadığı yönünde bir algının oluşmasına katkı sağlamaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü her yıl yayınladığı raporlar ile kamu yönetimlerinin şeffaflığını ve küresel yolsuzluk algısını ortaya koymaktadır. Türk Kamu Yönetiminin şeffaflığını ortaya koyması açısından önem taşıyan Yolsuzluk Algısı Endeksinde Türkiye, 2013 yılından beri hızlı bir gerileme yaşayarak kötü bir görünüm sergilemektedir. 2017 yılında 180 ülke arasında 81. sırada yer alan Türkiye, son beş yılda 28 basamak gerilemiş ve küresel bazda kamu yönetiminde şeffaflığın az, yolsuzluğun yüksek olduğu bir ülke görünümü sergilemektedir. Yine 2017 yılı verilerine

göre Türkiye 35 OECD ülkesi içinde 34. sırada iken, gelişmiş 20 ülke (G20) arasında 13. sırada yer almaktadır. 2017 yılında yolsuzluk algı endeksi puan ortalaması dünya genelinde (180 ülke) 43 iken, AB ve Batı Avrupa ülkelerinin ortalama puanı 66 olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın Türkiye'nin 2017 yolsuzluk algı puanı 40 olarak hesaplanmış ve bu puan ile Türkiye gerek AB ülkeleri ve gerekse dünya ortalamasının oldukça gerisinde kalmıştır (TI, 2018).

İyi yönetişimin bir diğer ilkesi olan hesap verebilirlik en genel ifade ile kamu kurum ve kuruluşlarında yetkili, yönetici pozisyonundaki kişilerin; kamu kaynaklarının nasıl kullanıldığı, bütçelendiği ve raporlandığı hakkında sorumlu olmaları ve gerektiğinde hesap verebilmeleri (Toksöz, 2008: 18) olarak tanımlanmaktadır. Kavramın tanımından da anlaşılacağı üzere, hesap verebilirlik; kamu kaynaklarını kullanan yöneticilerin, kaynakları doğru, etkin ve verimli kullanıp kullanmadıklarına ilişkin kamuoyuna karşı sorumlu olmaları ve gerektiğinde kamuoyuna hesap vermelerini ifade etmektedir. Devletlerin en önemli gelir kaynağının vatandaşlardan toplanan vergiler olduğu dikkate alındığında, vatandaşların ve dolayısı ile devletin kaynaklarını kullanan kamu yöneticilerinin, bu kaynaklarının kullanımından sorumlu olmaları ve gerektiğinde hesap verebilmeleri, hem yasal hem de ahlaki bir gereklilik olarak nitelendirilmelidir.

Hesap verebilirliği sadece kamu yöneticileri ile sınırlandırmak hem yanlış hem de eksik bir yaklaşım olacaktır. Kuşkusuz hesap verebilirlik; toplumsal yaşamın her alanında faaliyet gösteren, hizmet veren her kurum ve kişinin politika, faaliyet ve kaynak kullanımları hakkında ortaklarına, kurumlara ve kamuoyuna karşı hesap vermeye çağırabilmektir. Bu nedenle hesap verebilirliği; siyasal, idari ve hukuki hesap verebilirlik olarak üç grupta sınıflandırmak mümkündür. Siyasi hesap verebilirlik; siyasi parti ve temsilcilerinin seçimler yolu ile kamuoyuna hesap verebilirliği iken, idari hesap verebilirlik; kamu kurum ve kuruluşlarının, gerek kendi içlerinde ve gerekse birbirlerine karşı yatay ve dikey hesap verebilirliğidir. Hukuki hesap verebilirlik ise; yargı organları dahil olmak üzere devletin bütün kurum ve kuruluşlarının, karar ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olmasıdır (Samsun, 2003:20). Hesap verebilirlik, kamu çalışanlarının faaliyetlerinden dolayı sorumlu olmasını ifade ederken, hesap verme sorumluluğu ise; kamu kaynaklarının etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesi, kullanılması, muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından kaynaklanmaktadır. Hesap verme sorumluluğu ile halkın kamu yönetimi ve kurumlarına güveninin artırılması amaçlanmaktadır. Hesap verme sorumluluğu, ilgili tarafların bireysel ve kolektif sorumluluğu hissetmesinde daha etkilidir. Sorumluluk, sahiplenme, dürüstlük ve güven gibi değerlerin geliştirilebildiği ölçüde hesap verme sorumluluğu düzenlemeleri daha da güçlenecektir (Kesim, 2013: 273). Türk Kamu Yönetiminde, yeni kamu yönetimi anlayışına ilişkin yapılan düzenlemeler arasında şeffaflık ve hesap verebilirliğe ilişkin çok sayıda atıf ve ifade yer almaktadır. Nitekim 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun yapılmasında; kamu yönetiminde açıklık ve şeffaflığın sağlanması, kamu yönetiminin hesap verebilir olması ve kamuoyu denetimini sağlanması gibi yeni kamu yönetimi anlayışı esasları etkili olmuştur. Benzer şekilde yerel yönetimler kanununda da şeffaf ve hesap verebilir bir kamu yönetiminin oluşturularak, vatandaş ve devlet arasındaki güvenin tesis edilmesi amaçlanmıştır.

3. Yöntem

İyi yönetişimin ilkelerinden şeffaflık ve hesap verebilirliğin, Türk kamu yönetiminde ne düzeyde uygulandığının incelendiği bu araştırmada, kamu yönetiminin şeffaflık ve hesap verebilirliğinin toplumsal algısının ölçülmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda Türkiye genelinde 48 ilde 1004 kişi ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma veri toplama aracı olarak 2009 yılında Sözen ve Algan tarafından hazırlanan İyi Yönetişim Araştırma Raporunda kullanılan 5'li Likert tipi ölçekle hazırlanmış ve araştırmacının amacı doğrultusunda yeniden düzenlenmiş 7 madde-sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Araştırma anket formu; katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 6 soru ve katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının ölçülmesine yönelik 7 madde-önerme olmak üzere iki bölüm halinde hazırlanmıştır. Araştırma evreni olarak başta İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Bursa, Diyarbakır gibi büyükşehirler olmak üzere 48 il seçilmiştir. Araştırma örneklem grubu ise; araştırma kapsamına alınan 48 ilde yaşayan 18 yaşından büyük bireyler arasından, tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş kişilerden oluşmaktadır. Araştırma veri toplama sürecinde toplanan 1004 formun illere göre dağılımı aşağıdaki Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Örneklem Grubunun Dağılımı

Şehir	N	Şehir	N	Asgari Örneklem Sayısı- Örneklem Büyüklüğü ⁴	Şehir	N	Asgari Örneklem Sayısı- Örneklem Büyüklüğü
Adan	2.	K	2	13-	K	2	2-4
Adıya	6	K	1	3-	K	2	8-
Afyon	7	Kı	2	4-	Kı	0	2-4
Ankar	5.	Ki	1	31-	Ki	0	1-3
Antal	2.	K	1	13-	K	2	11-
Aydın	1.	K	2	6-	K	3	12-
Bartın	1	M	7	1-3	M	1	4-
Batm	5	M	1	3-9	M	2	8-
Bayb	8	M	8	1-3	M	1	5-
Bingö	2	M	1	2-5	M	2	10-

⁴ Araştırma evreninin toplam büyüklüğü 67.613.413 kişidir. Bu doğrultuda araştırmada veri toplama amacıyla uygulama yapılan her ilin nüfusu, araştırma evreninin büyüklüğüne bölünmüş olup, ilin toplam nüfus sayısı içindeki ağırlığı hesaplanmıştır. Araştırmacının asgari örneklem büyüklüğü (n=384) esas alınarak, her ilin ağırlıklı payına-oranına göre yapılması gereken anket sayısı belirlenmiş ve bu sayıdan az olmamak koşulu ile her ilden tesadüfi örneklem seçimi yolu ile seçilen örneklemelerden veri toplanmıştır.

Bursa	2.		16-	M	9	1	5-
Çoru	5		3-8	Ni	3	0	2-5
Deniz	1.		6-	O	7	1	4-
Diyar	1.		9-	O	5	0	3-8
Düzc	3		2-6	Ri	3	0	2-5
Elazı	5		3-9	S	9	1	6-
Erzin	2		1-3	S	1	1	7-
Erzur	7		4-	Ş	1	2	11-
Gazia	2.		11-	T	1	1	6-
Gires	4		2-7	Tr	7	1	5-
Gümü	1		1-3	U	3	0	2-5
Hatay	1.		9-	V	1	1	6-
İstanb	1		86-	Y	4	0	2-6
İzmir	4.		24-	Z	5	0	3-9
TOPL	4		25	T	2		12

Kaynak: TÜİK, 2018.

Araştırmada veri toplama amacıyla anket uygulaması yürütülen 48 ilin toplam nüfusu 67.613.413 kişidir. Veriler illerin nüfuslarının, araştırma evreni olarak belirlenen 48 ilin toplam nüfusuna oranı esas alınarak belirlenen oran doğrultusunda toplanmıştır. Bu bağlamda veri toplanan illerden İstanbul'da, toplanması gereken veri formu (asgari örneklem) oranı ve toplanan form sayısı (örneklem sayısı) şu şekilde hesaplanmıştır.

$$\text{Örneklem İçindeki Payı (Oran)} = \frac{\text{İstanbul'un Nüfusu}}{\text{Evrenin Toplam Nüfusu}}$$

$$\text{Örneklem İçindeki Payı} = 15.029.231 : 67.613.413 = \%22,23$$

Asgari örneklem sayısına göre İstanbul'da ulaşılması gereken örneklem sayısı = $384 * 0,2223$

Asgari örneklem sayısına göre İstanbul'da ulaşılması gereken örneklem sayısı = 85,36 kişi

Yukarıdaki hesaplamalar doğrultusunda veri toplanan her ilde asgari örneklem büyüklüğüne göre asgari örneklem sayısından daha fazla örneklem ulaşmaya çalışılmıştır. Veri toplama süreci 15 Temmuz 2018-10 Ağustos 2018 döneminde yürütülmüş olup, bu süreçte 1095 kişi ile yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiş⁵, daha hızlı sonuç alabilmek amacıyla bu süreçte anketörler kullanılmıştır. Katılımcılardan 91 kişi anket formunda yer alan sorulara kısmen veya eksik cevap verdiği için, bu formlar araştırmaya dahil edilmemiş, geri kalan 1004 anket formunun ise kullanılabilir nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004: 50) tarafından hazırlanmış katsayılara göre örneklem büyüklüğü tablosunda, %95 güven aralığı ve %5 hata payında bulgulara erişebilmek için azami evren sayısında dahi 384 örneklemin yeterli olduğu bilgisi doğrultusunda⁶ ulaşılan 1004 anket formunun

⁵ Araştırmaya başlanmadan önce asgari örneklem büyüklüğü sayısı olan n=384'ün yeterli olmayacağı düşünülmüş, araştırmadan ulaşılabilecek istatistiksel sonuçların daha güvenilir olabilmesi amacıyla en az 1.000 kişi ile anket uygulaması yapılması planlanmıştır.

⁶ Bilimsel araştırmalarda evrenin büyüklüğü bilindiği durumlarda, evrendeki örneklem sayısı ne kadar büyük olursa olsun, %95 güvenilirlikte ve %5 hata payında sonuçlara ulaşabilmek için

araştırmada ulaşılabilecek bulguları güvenilir kılacağı anlaşıldığından, örneklem büyüklüğü n=1004 olarak kabul edilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde SPSS. 22.0 İstatistik Paket Programından yararlanılmış olup, tanımlayıcı (frekans, %, ortalama, vb.) istatistiki testler ile araştırmanın problemlerini cevaplama non-parametrik testler kullanılmıştır.⁷ Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach's Alpha, geçerliliğini test etmek amacıyla KMO-Bartlett's testleri yürütülmüş olup, ölçekte yer alan 7 maddenin tamamının geçerli ve güvenilir sonuçlar (n=7 ve $\alpha=0,794$; KMO=0,818; Bartlett's Test $X^2=2671,011$; $p<0,05$) vereceği tespit edilmiştir.

Araştırma amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Türk kamu yönetiminde şeffaflığın toplumsal algısı ne düzeydedir?
2. Türk kamu yönetiminde hesap verebilirliğin toplumsal algısı ne düzeydedir?

Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısının analiz edildiği bu çalışmada, anket formlarından elde edilen veriler ile aşağıdaki hipotezlerin doğruluğu istatistiksel olarak ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın hipotezleri:

$H_1=$ Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile şeffaflık algıları arasında fark vardır.

$H_2=$ Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile hesap verebilirlik algıları arasında fark vardır.

4. Bulgular

Araştırma örneklem grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin dağılım, aşağıdaki Tablo 2'de sunulmuştur.

Araştırmaya katılanların %38,2'si kadınlardan, %61,8'i ise erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %42,6'sı evli iken, %57,4'ü bekarıdır.

Araştırma örneklem grubunun %54,7'si 18-29 yaş, %23,8'i 30-40 yaş, %12,7'si 41-50 yaş, %7,8'i 51-60 yaş ve sadece %1'i 61 yaş ve üstü kişilerden oluşmaktadır. Yaş demografik değişkenine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; araştırmaya katılanların %91,2'si 50 yaş altı, %8,8'i ise 51 yaş üstü kişilerden oluşmaktadır.

Araştırma örneklem grubunu oluşturan kişilerin %33,9'u öğrenciler, %15,1'i özel şirket çalışanı, %19,7'si kamu personeli, %11,2'si'ü serbest meslek çalışanı, %4,7'si emekli, %10,3'ü ev hanımı ve %5,1'i çalışmayan kişilerden oluşmaktadır.

Araştırma örneklem grubunun %48,2'sinin aylık geliri asgari ücret düzeyinde iken, %15,4'ünün 1.605-2.500 TL arasında, %12'sinin 2.501-3.500 TL arasında,

asgari 384 örneklem sayısı yeterlidir (Karasar, 2003; Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004; İslamoğlu, 2009).

⁷ Araştırma sürecinde elde edilen verilerin normal dağılım sergileyip sergilemediğinin belirlenmesi amacıyla normallik testi (Shapiro-Wilk) testi yürütülmüştür. Test sonucunda p değerinin 0,05'den küçük olduğu görüldüğünden verilerin normal dağılım sergilemediği, dolayısı ile veri analizinde non-parametrik testlerin kullanılması gerektiğine karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üye. Sinan YAZICI

%9,4'ünün 3.501-4.500 TL arasında, %7,3'ünün 4.501-5.500 TL arasında ve %7,7'sinin 5.501 TL ve üstünde olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılanların %1,9'u okuryazar değil iken, %3,4'ü ise okuryazardır. Katılımcıların %5'i ilköğretim, %6,3'ü ortaöğretim, %18,6'sı ise lise düzeyinde eğitime sahiptir. Ön lisans düzeyindeki katılımcıların oranı %12,3 iken, lisans düzeyindeki eğitime sahip olan veya lisans düzeyinde eğitim görenlerin oranı %43,3'tür. Lisansüstü düzeyde eğitime sahip katılımcı oranı ise %9,2'dir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda araştırma örnekleme grubunun oldukça büyük bir kısmının (%83,4) lise ve üstü düzeyde eğitilmiş kişilerden oluştuğu, dolayısıyla ile *kamu yönetiminin şeffaflığı ve hesap verebilirliği* hakkında bilgiye sahip olabilecekleri veya bilgi sahibi oldukları varsayılabilir.

Araştırmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, araştırma örneklem grubunun; eğitilmiş, genç ve düşük gelir grubu kişilerden oluştuğu söylenebilir

Tablo 2. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımları

Demografik Özellik	Kişi Sayısı (n)	Frekans (%)	Demografik Özellik	Kişi Sayısı (n)	Frekans (%)
CİNSİYET			MEDENİ DURUM		
Kadın	384	38,2	Bekar	576	57,4
Erkek	620	61,8	Evli	428	42,6
Toplam	1004	100	Toplam	1004	100
YAŞ			EĞİTİM		
18-29 yaş arası	549	54,7	Okuryazar değil	19	1,9
30-40 yaş arası	239	23,8	Okuryazar	34	3,4
41-50 yaş arası	128	12,7	İlköğretim	50	5,0
51-60 yaş arası	78	7,8	Ortaöğretim	63	6,3
61 yaş ve üstü	10	1,0	Lise	187	18,6
			Ön lisans	123	12,3
			Lisans	436	43,3
			Lisansüstü	92	9,2
Toplam	1004	100	Toplam	1004	100
MESLEK			GELİR		
Kamu personeli	198	19,7	Asgari ücret	484	48,2
Özel şirket çalışanı	152	15,1	1.605-2.500 TL arası	155	15,4
Serbest meslek	112	11,2	2.501-3.500 TL arası	120	12,0
Emekli	47	4,7	3.501-4.500 TL arası	94	9,4
Ev hanımı	103	10,3	4.501-5.500 TL arası	73	7,3
Öğrenci	340	33,9	5.501 TL ve üstü	78	7,7
Çalışmıyor	52	5,1			

Toplam	1004	100	Toplam	1004	100
--------	------	-----	--------	------	-----

Katılımcıların, kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik yönündeki görüşlerinin dağılımı aşağıdaki Tablo 3'de sunulmuştur. Tabloda yer alan bulgular incelendiğinde; genel olarak katılımcıların Türk Kamu Yönetiminin veya yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik yönünde negatif bir düşüncede olduklarını söylemek mümkündür.

Katılımcı görüşleri madde-önerme bazında ele alındığında; araştırmaya katılanların %33,1'i kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların vatandaşlara bilgi vermektan kaçındıkları yönünde görüşe sahip iken, %38,7'si ise kamu çalışanların vatandaşlara bilgi vermektan kaçınmadıkları yönünde pozitif görüşe sahiptir. Katılımcıların %28,1'i ise kamu çalışanlarının vatandaşlara bilgi vermektan kaçındıklarına kısmi düzeyde katılmaktadır. Ulaşılan bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılanların yaklaşık yarısı kamu çalışanlarının vatandaşlara bilgi vermektan kaçınmadıkları yönünde görüşe sahip oldukları, buna karşın önemli bir kısmının ise kamu çalışanlarının vatandaşlara bilgi vermektan kaçındıkları yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duyulan bilgilere kolayca ve zamanında erişebilmek mümkündür, sorusuna olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı %32,3 iken, katılımcıların %37,5'i negatif görüşe sahiptir. Kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duyulan bilgilere kolayca ve zamanında erişebilmek mümkündür sorusuna kısmi düzeyde katılanların oranı ise %30,2'dir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılanların; çoğunlukla kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duydukları bilgilere kolayca ve zamanında erişemedikleri yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Kamu kurum ve kuruluşları her anlamda şeffaf bir yapıya sahiptir, sorusuna olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı %24 iken, katılımcıların %45,7'si kamu kurum ve kuruluşlarının her anlamda şeffaf bir yapıda olmadığı yönünde olumsuz görüşe sahiptir. Katılımcıların %30,3'ü ise; kamu kurum ve kuruluşlarının her anlamda şeffaf bir yapıda olduğu yönündeki önermeye kısmen katılmaktadır. Ulaşılan bulgular doğrultusunda; katılımcıların genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarının şeffaf olmadığı yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Türkiye'de kamu yönetiminde şeffaflığa önem verilmektedir, sorusuna olumlu yönde görüş bildirenlerin oranı %26,5 iken, katılımcıların %45,1'i Türkiye'de kamu yönetiminde şeffaflığa önem verilmediği yönünde negatif görüş bildirmektedir. Katılımcıların %28,4'ü ise; Türk Kamu Yönetiminde şeffaflığa önem verildiğine kısmen inanmaktadır. Bulgular doğrultusunda; araştırmaya katılanların önemli sayılabilecek bir oranda (>%50) Türk Kamu Yönetiminde şeffaflığa önem verilmediği yönünde görüşe sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar; vatandaşların sorularına cevap vermeye hazır ve sorunlarına duyarlı oldukları gibi aynı zamanda anlayışlı ve yardımsever yapıya sahiptirler, sorusuna olumlu yönde bildirenlerin oranı %27,1 iken, katılımcıların %42'si olumsuz görüş bildirmektedir. Araştırmaya katılanların %30,9 gibi önemli sayılabilecek bir kısmı ise; kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların, vatandaşlara karşı duyarlı, yardımsever ve anlayışlı olduklarına kısmen katılmaktadır.

Dr. Öğr. Üye. Sinan YAZICI

Bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılanların; genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların, vatandaşlara karşı duyarlı, yardımsever ve anlayışlı olmadıkları yönünde bir görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmaya katılanların %30'u, kamu kurum ve kuruluşlarının kamuoyuna hesap verdikleri yönünde olumlu görüşe sahip iken %43,9'u kamu kurum ve kuruluşlarının kamuoyuna hesap vermedikleri yönünde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bulgular doğrultusunda; katılımcıların genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarının kamuoyuna hesap vermedikleri yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Türk kamu yönetiminde hesap verebilirliğin ön planda olduğu yönünde olumlu görüş bildirenlerin oranı %28,6 iken, olumsuz görüş bildirenlerin oranı %47,7'dir. Bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılanların genel olarak kamu yönetiminin hesap verebilirliği yönünde olumsuz görüşe sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3. Katılımcıların Kamu Yönetiminde Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğe İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar bilgi vermekten kaçınmaktadır.	7,6	1,1	8,1	9,2	3,9
Kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duyulan bilgilere kolayca ve zamanında erişebilmek	7,1	0,4	0,2	4,9	,4
Kamu kurum ve kuruluşları her anlamda şeffaf bir yapıya sahiptir.	8,0	7,7	0,3	7,3	,7
Türkiye'de kamu yönetiminde şeffaflığa önem verilmektedir.	6,6	8,5	8,4	8,8	,7
Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar; vatandaşların sorularına cevap vermeye hazır ve sorunlarına duyarlı oldukları gibi aynı zamanda	8,0	4,0	0,9	9,0	,1
Kamu kurum ve kuruluşları kamuoyuna hesap vermektedirler.	0,5	3,4	6,1	9,4	0,6
Türkiye'de kamu yönetiminde hesap verebilirlik ön plandadır.	1,3	6,4	3,7	7,7	0,9

* 1=Kesinlikle katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3=Kısmen katılıyorum, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum.

Araştırmaya katılanların, Türk kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik ölçeği maddelerine verdikleri cevapların ortalama ve standart sapmaları aşağıdaki Tablo 4'de sunulmuştur. Tablo 4'de yer alan bulgular incelendiğinde; katılımcıların genel olarak ölçekte yer alan maddelere verdikleri cevapların ortalamasının $X=2,66-2,90$ ile kısmen katılıyorum düzeyinde oldukları görülmektedir. Türk kamu yönetiminin şeffaf ve hesap verebilir olduğu yönünde katılımcı algısının varlığı anlamına gelen $X=3,40$ ve üstü ortalama puana, ölçekte yer alan herhangi bir maddede ulaşamadığı gibi, ölçeğin tamamında da ulaşamamıştır ($X=2,79$; $SS=1,21$). Ulaşılan bulgular doğrultusunda, araştırmaya katılanların; genel olarak Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının kısmi düzeyde olduğu söylenebilir.

Ancak, gerek ölçek maddelerine verilen cevap ortalamaları ve gerekse ölçeğin tamamına ilişkin ortalama puanın 3'ün altında olması, araştırmaya katılanların kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının nötr⁸ düzeyin altında olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının negatif yönde olduğunu, diğer bir ifade ile kamu kurum ve kuruluşlarının her anlamda şeffaf olmadığı ve kamu yönetiminde hesap verebilirliğin ön planda olmadığı algısının bulunduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4. Katılımcıların Kamu Yönetiminde Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğe İlişkin Görüşlerinin Ortalama ve Standart Sapmaları

	Ortalama ⁹	Standart Sapma
Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar bilgi vermekten kaçınmaktadır.	2,90	1,28
Kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duyulan bilgilere kolayca ve zamanında erişebilmek mümkündür.	2,84	1,18
Kamu kurum ve kuruluşları her anlamda şeffaf bir yapıya sahiptir.	2,66	1,15
Türkiye'de kamu yönetiminde şeffaflığa önem verilmektedir.	2,72	1,17
Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar; vatandaşların sorularına cevap vermeye hazır ve sorunlarına duyarlı oldukları gibi aynı zamanda anlayışlı ve yardımsever yapıya sahiptirler.	2,75	1,18
Kamu kurum ve kuruluşları kamuoyuna hesap vermektedirler.	2,76	1,27
Türkiye'de kamu yönetiminde hesap verebilirlik ön plandadır.	2,70	1,28
Ölçeğin tamamı için	2,76	1,21

Araştırmaya katılanların kamu yönetiminde şeffaflık algı düzeylerinin, katılımcıların sosyo-demografik özellik bağımsız değişkenlerine göre farklılaşarak farklılaşmadığını belirleme amacıyla non-parametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri yürütülmüştür. Testler sonucunda, araştırmaya katılan örneklemelerin şeffaflık algı düzeylerinin sadece meslek demografik özellik bağımsız

⁸ 5'li Likert tipi ölçekte cevapların ortalaması 3 ise katılımcıların görüş ve algılarının nötr düzeyde olduğu, 3'ün altında ise negatif, üstünde ise pozitif yönde görüş ve algının bulunduğunu söylemek mümkündür (Tezbaşaran, 2008).

⁹ 5'li Likert ölçeğinde puan kategorileri ağırlıklı ortalamaya göre değerlendirilmiştir. Buna göre; "1,00-1,79 puan aralığı Kesinlikle Katılmıyorum", "1,80-2,59 puan aralığı Katılmıyorum", "2,60-3,39 puan aralığı Kısmen Katılıyorum", "3,40-4,19 puan aralığı Katılıyorum", "4,20-5,00 puan aralığı ise Kesinlikle Katılıyorum" anlamına gelmektedir (Uzun ve Yiğit, 2011: 191).

değişkeninde istatistiksel olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Katılımcıların şeffaflık algı düzeylerinin; cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim ve gelir düzeyi değişkenlerinde ise, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0,05$) ve şeffaflık algısının aynı düzeyde (negatif) olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmanın birinci hipotezi olan; “ $H_1=$ Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile şeffaflık algıları arasında fark vardır” hipotezi, meslek demografik özellik dışındaki diğer sosyo-demografik özelliklerde değişim olmaması nedeniyle kısmen kabul edilebilir olmasına karşın reddedilmiştir.

Meslek demografik özellik bağımsız değişkeninde, şeffaflık algısının hangi meslek grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemek amacıyla LSD testi yürütülmüş ve test sonucunda özel şirket çalışanlarının kamu yönetiminde şeffaflık algı düzeylerinin, emekli katılımcıların şeffaflık algı düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve emekliler lehine farklılaştığı görülmüştür ($X^2=13,212$; $p=0,030<0,05$). Tablo 5’de yer alan Kruskal-Wallis H-testi sonucu elde edilen şeffaflık algısı ortalama değerleri incelendiğinde; emekli katılımcıların şeffaflık algı düzeylerinin özel şirket çalışanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir ($X=590,31>449,65$). Diğer meslek grubundaki katılımcıların şeffaflık algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile diğer meslek grubundaki katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık algıları aynı düzeydedir.

Ulaşılan bulgular doğrultusunda; emekli katılımcıların kamu yönetimi şeffaflık algı düzeyleri diğer meslek gruplarındaki katılımcılara göre daha yüksek veya olumlu iken, özel sektör çalışanlarının şeffaflık algı düzeyleri ise daha olumsuz düzeydedir denilebilir.

Tablo 5. Katılımcıların Şeffaflık Algı Düzeylerinin Mesleklerine Göre Değerlendirilmesi

Meslek Değişkeni	N	Ortalama	df	X^2 (Chi-Square)	p (sig.)
Kamu personeli	198	501,19	6	13,212	0,030
Özel şirket çalışanı	152	449,65			
Serbest meslek	112	519,92			
Emekli	47	590,31			
Ev hanımı	103	534,16			
Öğrenci	340	493,08			
Çalışmıyor	52	543,93			

Araştırmaya katılanların kamu yönetiminde hesap verebilirlik algı düzeylerinin, katılımcıların sosyo-demografik özellik bağımsız değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirleme amacıyla non-parametrik testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H testleri yürütülmüştür. Testler sonucunda, araştırmaya katılan

örneklemelerin kamu yönetiminde hesap verebilirlik algı düzeylerinin; cinsiyet, yaş meslek ve eğitim demografik bağımsız değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür. Buna karşın medeni durum ve gelir demografik bağımsız değişkenlerinde ise, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı ($p>0,05$) ve katılımcıların hesap verebilirlik algısının aynı düzeyde (negatif) olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda araştırmamızın ikinci hipotezi olan; " $H_2= Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile hesap verebilirlik algıları arasında fark vardır$ " hipotezi, medeni durum ve gelir demografik özellik dışındaki diğer sosyo-demografik özelliklerde değişim olmaması nedeniyle, kısmen kabul edilebilir olmasına karşın reddedilmiştir

Hesap verebilirlik algısının, hangi cinsiyet grubunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemek amacıyla LSD testi yürütülmüş ve test sonucunda; erkek katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, kadın katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde kadın katılımcılar lehine anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($Z=-3,300$; $p=0,001<0,05$). Tablo 6'da yer alan Mann-Whitney U- testi sonucu elde edilen hesap verebilirlik algısı ortalama değerleri incelendiğinde; kadın katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, erkek katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir ($X=539,94>479,31$).

Tablo 6. Katılımcıların Hesap Verebilirlik Algı Düzeylerinin Cinsiyetlerine Göre Değerlendirilmesi

Cinsiyet Değişkeni	N	Ortalama	U	Z	P (sig.)
Kadın	384	539,94	104661,500	-3,300	0,001
Erkek	620	479,31			

Katılımcıların hesap verebilirlik algısının, hangi yaş grupları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemek amacıyla LSD testi yürütülmüş ve test sonucunda;

1. 18-29 yaş grubundaki katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, 41-50 yaş grubundaki kişilerle anlamlı düzeyde farklılaştığı ve 18-29 yaş grubundaki katılımcıların algı düzeylerinin daha düşük olduğu,

2. 30-40 yaş grubundaki katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, 41-50 ve 51-60 yaş grubundaki kişilere göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve 30-40 yaş grubundaki katılımcıların algı düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Ulaşılan bulgular doğrultusunda; katılımcıların yaşı arttıkça kamu yönetiminin hesap verebilirliği algı düzeylerinin arttığı, buna karşın daha genç yaş grubundaki kişilerin kamu yönetiminde hesap verebilirliğe ilişkin daha olumsuz algı ve düşünceye sahip oldukları söylenebilir. Katılımcıların hesap verebilirlik algılarının yaş demografik bağımsız özelliklerine göre değerlendirildiği Kruskal-Wallis H-test sonuçları aşağıdaki Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların Hesap Verebilirlik Algı Düzeylerinin Yaş Gruplarına Göre Değerlendirilmesi

Yaş Değişkeni	N	Ortalama	df	X ² (Chi-Square)	p (sig.)
18-29 yaş arası	549	495,16	4	9,561	0,049
30-40 yaş arası	239	474,83			
41-50 yaş arası	128	550,89			
51-60 yaş arası	78	559,48			
61 yaş ve üstü	10	502,80			

Katılımcıların hesap verebilirlik algısının, hangi meslek grupları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemek amacıyla LSD testi yürütülmüş ve test sonucunda; ev hanımları ve çalışmayan katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, diğer meslek grubundaki katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı ve diğer meslek grubundaki katılımcılara göre daha yüksek algı düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Tablo 8'de yer alan Kruskal-Wallis H-testi sonucu elde edilen hesap verebilirlik algısı ortalama değerleri incelendiğinde; ev hanımı ve çalışmayan katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, diğer meslek gruplarındaki katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Hesap Verebilirlik Algı Düzeylerinin Mesleklerine Göre Değerlendirilmesi

Meslek Değişkeni	N	Ortalama	df	X ² (Chi-Square)	p (sig.)
Kamu personeli	198	461,77	6	21,447	0,002
Özel şirket çalışanı	152	474,38			
Serbest meslek	112	492,38			
Emekli	47	520,80			
Ev hanımı	103	592,51			
Öğrenci	340	498,87			
Çalışmıyor	52	590,47			

Katılımcıların hesap verebilirlik algısının, hangi eğitim düzeyi grupları istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını belirlemek amacıyla LSD testi yürütülmüş ve test sonucunda; ön lisans ve lisansüstü düzeydeki katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, okur-yazar olmayanlar, okur-yazarlar, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitilmiş kişilerle anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($X^2=17,075$; $p=0,017<0,05$). Ön lisans ve lisansüstü düzeyde eğitilmiş katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeyleri, okur-yazar olmayan, okur-yazar, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki katılımcılardan anlamlı düzeyde düşüktür. Ulaşılan bulgular doğrultusunda; katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça kamu yönetiminin hesap verebilirliği algı düzeylerinin azaldığı, buna karşın

daha düşük eğitim düzeyindeki kişilerin kamu yönetiminde hesap verebilirliğe ilişkin daha olumlu algı ve düşünceye sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 9’da yer alan Kruskal-Wallis H-testi sonucu elde edilen hesap verebilirlik algısı ortalama değerleri incelendiğinde; eğitim düzeyi düşük katılımcıların hesap verebilirlik algı düzeylerinin, ön lisans ve lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Hesap Verebilirlik Algı Düzeylerinin Eğitim Düzeylerine Göre Değerlendirilmesi

Eğitim Değişkeni	N	Ortalama	df	X ² (Chi-Square)	p (sig.)
Okuryazar değil	19	588,03	7	17,075	0,017
Okuryazar	34	562,31			
İlköğretim	50	585,07			
Ortaöğretim	63	562,94			
Lise	187	497,03			
Ön lisans	123	467,65			
Lisans	436	501,65			
Lisansüstü	92	438,21			

Araştırma verilerinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda, araştırma amacına uygun oluşturulan soruları aşağıdaki gibi cevaplandırmak mümkündür.

i. Araştırmanın birinci sorusu olarak belirlenen, “Türk kamu yönetiminde şeffaflığın toplumsal algısı ne düzeydedir?” sorusu; araştırmaya katılan örneklem grubunun, kamu yönetiminde şeffaflık algısının kısmen olduğu, ulaşılan sayısal bulgulara göre algı düzeyinin negatif sayılabilecek bir düzeyi gösterdiği şeklinde cevaplandırılmıştır.

ii. Araştırmanın ikinci sorusu olarak belirlenen, “Türk kamu yönetiminde hesap verebilirliğin toplumsal algısı ne düzeydedir?” sorusu; araştırmaya katılan örneklem grubunun, kamu yönetiminde hesap verebilirlik algısının kısmen olduğu, ulaşılan sayısal bulgulara göre algı düzeyinin negatif sayılabilecek bir düzeyi gösterdiği şeklinde cevaplandırılmıştır.

iii. Araştırmanın üçüncü sorusu olarak belirlenen, “Türk kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısı, katılımcıların sosyo demografik özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?” sorusu aşağıdaki gibi cevaplandırılmıştır:

a) Katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık algı düzeylerinin, sadece meslek demografik özellik bağımsız değişkeninde farklılaştığı görülmüştür. Bulgulara göre; emekli katılımcıların kamu yönetimi şeffaflık algı düzeyleri diğer meslek

gruplarındaki katılımcılara göre daha yüksek veya olumlu iken, özel sektör çalışanlarının şeffaflık algı düzeyleri ise daha olumsuz düzeydedir.

b) Katılımcıların kamu yönetiminde hesap verebilirlik algı düzeylerinin, cinsiyet, yaş meslek ve eğitim demografik bağımsız değişkenlerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

5. SONUÇ

Yeni kamu yönetimi anlayışı; kamu hizmetlerinin özel sektör anlayışı ve uygulamaları ile sunumunun esas alındığı, daha az bürokrasinin yer aldığı, etkin, verimli, hesap verebilir bir yönetim anlayışıdır. Küresel bağlamda kamu yönetimi anlayışındaki bu değişim, kuşkusuz Türk Kamu Yönetimi ve kamu hizmetlerinin sunulmasındaki anlayışa yansımıştır. 1983 yılında Turgut Özal Hükümeti ile başlayan yeni kamu yönetimi anlayışına yönelik reform ve yasal düzenlemeler, 2003 yılında kamu yönetiminde yeniden yapılanmayı esas alan Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile hız kazanmıştır. Yeni kamu yönetimi anlayışı içerisinde yer alan iyi yönetim, Türk Kamu Yönetimi tarafından da benimsenmiş, Türk Kamu Yönetiminin şeffaf, hesap verebilir, katılımcı, cevap verebilir, hukukun üstünlüğünün esas alındığı, etkin, eşitliğe öne veren ve stratejik vizyon sahibi bir yapıya dönüştürülmesini hedeflemiştir. Ancak uygulamada Türk Kamu Yönetiminin, yönetim ilke ve unsurları konusunda çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle yönetimin şeffaflık ve hesap verebilirlik unsurlarında Türk Kamu Yönetiminin, küresel anlamda gittikçe başarısız sonuçlar aldığı ve dünya kamu yönetimi sisteminde gerilediğini söylemek mümkündür. Uluslararası Şeffaflık Örgütü her yıl yayınladığı raporlar ile kamu yönetimlerinin şeffaflığını ve küresel yolsuzluk algısını ortaya koymaktadır. Türk Kamu Yönetiminin şeffaflığını ortaya koymasından önem taşıyan Yolsuzluk Algısı Endeksinde Türkiye, 2013 yılından beri hızlı bir gerileme yaşayarak, 2017 yılında 180 ülke arasında 81. sıraya gerileyerek kötü bir görünüm sergilemektedir. Türk Kamu Yönetiminin hesap verebilirlik algı düzeyi de benzer şekilde olumsuz bir görünüm sergilemekte ve kamu yönetiminde hesap verme sorumluluğunun tam anlamıyla yerine getirilmediği belirtilmektedir.

Araştırma kapsamında Türkiye'nin 48ilinde yaşayan 1004 kişi ile yüz yüze yapılan anket çalışmasından elde edilen verilerin analizi sonucunda, araştırmaya katılanların şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının genel olarak düşük düzeyde bulunduğu belirlenmiştir. Ancak, ulaşılan sonuçlar katılımcıların kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik algılarının negatif yönde olduğunu, diğer bir ifade ile kamu kurum ve kuruluşlarının her anlamda şeffaf olmadığı ve kamu yönetiminde hesap verebilirliğin ön planda olmadığını göstermektedir. Araştırma verilerinin analizi sonucunda, katılımcıların genel olarak kamu çalışanlarının vatandaşlara bilgi vermekten kaçındıkları yönünde görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Yine katılımcıların önemli bir kısmı kamu kurum ve kuruluşlarında ihtiyaç duydukları bilgilere kolayca ve zamanında erişemedikleri görüşüne sahiptir. Ulaşılan bu bulgular, yeni kamu yönetiminin temel esaslarından biri olan vatandaşın bilgi edinme hakkının olduğu ilkesi ve 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkında Kanunu ile uyuşmamaktadır.

Araştırmaya katılanların genel olarak kamu kurum ve kuruluşlarının şeffaf olmadığı yönünde görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Benzer şekilde araştırmaya

katılanların önemli sayılabilecek bir oranda (>%50) Türk Kamu Yönetiminde şeffaflığa önem verilmediği yönünde görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Ulaşılan bulgular doğrultusunda, katılımcılar nezdinde Türk Kamu Yönetiminde şeffaflığın sağlanamadığı, kamu yönetiminde şeffaflığın sağlanması yönünde çıkarılan yasal düzenlemelerin yeterince uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma verilerinden ulaşılan sonuçlar, Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin toplumsal algısının da, uluslararası değerlendirmeler ile benzeştiğini ve negatif sayılabilecek bir görüntü sergilediğini ortaya koymaktadır.

Araştırma verilerinin analizi sonucunda, Türk Kamu Yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin yeterince olmadığı, bu doğrultuda yapılan yasal düzenlemelerin uygulamaya geçirilemediği veya henüz tam anlamıyla uygulanmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Küresel ekonomik sistem içerisinde kamu yönetiminin ve dolayısı ile devletlerin şeffaflığının sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası bağlamda özel sektör ve bireylerin karar mekanizmaları açısından hayati önem taşımaktadır. Gerek siyasal anlamda ve gerekse idari anlamda şeffaflık; ulusal ve uluslararası kamuoyunu izlenen politikalar, kural ve yasalar hakkında bilgilendirecek, kamu yöneticilerinin bu politikalara uygun davranmaları yönünde bir gözetim ve denetim mekanizması oluşturacak ve böylece kamuda ortaya çıkabilecek yolsuzluklar azalacaktır. Kamu yönetiminin şeffaflığının sağlanması, hem ulusal hem de uluslararası arenada genel bir güvenin oluşmasını sağlarken, oluşacak güven ortamı sayesinde küresel sermaye hareketlerinin de akışını kolaylaştıracaktır. Günümüzde kamu yönetiminin ve siyasal yapının şeffaf olduğu ülkelerde, hem ulusal yatırımcılar hem de küresel sermaye aktörleri daha kolay, sorunsuz ve endişe duymadan yatırım yapmakta ve ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte kamu yönetiminin şeffaf olması vatandaşların devlete olan güvenlerini de arttırmaktadır. Aynı zamanda her anlamda topluma hesap verebilen bir kamu yönetiminin varlığı, toplumsal açıdan devlete olan güveni arttıracığı gibi, küresel bağlamda da ülkenin demokratik ve hukuk devleti algısını da güçlendirecektir. Bu doğrultuda kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması için, başta 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu olmak üzere yeni yönetim anlayışına yönelik yapılan yasal düzenlemelerin uygulanması yönünde gereken zeminin gösterilmesi ve yönetişimin diğer ilkeleri veya unsurları olan katılımcılık, cevap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, etkinlik, eşitlik ve stratejik vizyon ilkelerine de azami derecede önem verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AKTAN, C. C. (2008). Demokrasi ve İyi Yönetişim. *Yerel Siyaset Dergisi*, 2, 11-16.
- ATİSYAN, İ, Sayın, Ş. (2000). *Kamu Maliyesinde Saydamlık*, İstanbul: Tesev Yayınları.
- ERYILMAZ, B. (2013). *Bürokrasi ve Siyaset*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- FALCONER, P.K. (2012). Public Administration and The Public Management: Lesson From the UK Experience. <https://sihombing17.files.wordpress.com/2010/01/6-public-administration-and-new-public-management.pdf> (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

Dr. Öğr. Üye. Sinan YAZICI

FARAZMAND, A. (2001) Globalization, The State and Public Administration:A Theoretical Analysis with Policy Implications for Developmental States. **Public Organization Review**, 1, 437-463.

GÜLER, B. A. (2005). **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarılama Politikaları**. 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

GÜZELSARI, S. (2004). **Kamu Yönetimi Gelişimi ve Güncel Sorunları** (Ed. Uğur Ömürgönülşen ve M. Kemal Öktem) içinde *Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları* (1-25), Ankara: İmaj Yayınları.

HUGHES, O. E. (2014). **Kamu İşletmeciliği ve Yönetimi**. (Çeviren: Buğra Kalkan, Bahadır Akın ve Şeyma Akın). Ankara: BigBang Yayınları.

İSLAMOĞLU, A.H. (2009). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)**. İstanbul: Beta Basım Yayım.

KALİMULLAH, N. A., Alam, K. M. A., Nour M. M. A. (2012). New Public Management: Emergence and Principles. **Bup Journal**, 1(1): 1-22.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı (2003). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma*: 2, <http://www.igb.gov.tr/Kutuphane/10%202003%20KYYY%20II.pdf> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

KARASAR, N. (2003). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KERSBERGEN, K. V., Waarden, F. V. (2004). Governance As A Bridge Between Disciplines: Cross-Disciplinary Inspiration Regarding Shifts in Governance and Problems Of Governability, Accountability and Legitimacy. **European Journal Of Political Research**, 43(2), 143-171.

KESİM, H.K., Petek, A. (2005). Avrupa Komisyonunca Belirlenen İyi Yönetişimin İlkeleri Çerçevesinde Türk Kamu Yönetiminin Bir Eleştirisi. **Amme İdaresi Dergisi**, 38(4), 39-58.

KESİM, E. (2013). *Bir Etik Davranış İlkesi Olarak Hesap Verebilirlik (Hesap Verme Sorumluluğu)*. 269-281, <http://etik.gov.tr/Portals/0/makaleler/Erdogan%20Kesim.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2018).

KIRILMAZ, M., Atak, F. (2015). Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık Ve Hesap Verebilirlik Araçları: Faaliyet Raporları. **Ombudsman Akademik Dergisi**, 3, 189-217.

KUZEY, P. (2003). **Şeffaflık ve İyi Yönetişim**. *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: Maliye Bakanlığı ABDİB Yayınları.

LANE, J. E. (2000). **The Public Sector: Concepts, Models and Approaches**. London:Sage Publications.

LEFTWİCH, A. (1993). Governance, Democracy and Development in the Third World. **Third World Quarterly**, 14(3), 605-624.

ÖMÜRGÖNÜLŞEN, U. (2003). **Çağdaş Kamu Yönetimi -1** (Ed. Muhittin Acar, Hüseyin Özgür), içinde "Kamu Sektörünün Yönetimi Sorununa Yeni Bir Yaklaşım: Yeni Kamu İşletmeciliği (3-43)". Ankara: Nobel Yayınevi.

- SAMSUN, N. (2003). *Hesap Verilebilirlik ve İyi Yönetişim, İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı Yayını.
- TAN, T. (1995). İdarede Yeni Ussallık Arayışları ve Hukuk. *Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri II*, Ankara: TODAİE Yayınları, 175-183.
- TBMM. (2003). *Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı ile İçişleri, Plan ve Bütçe ve Anayasa Komisyonları Raporları (1/731)*, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c041/tbmm22041054ss0349.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2018).
- T.C. Maliye Bakanlığı. (2003). *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*. Ankara: Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Başkanlığı.
- TEZBAŞARAN, A.A. (2008). *Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu*. 3. Sürüm, EKitap, http://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_%C3%96l%C3%A7ek_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu (Erişim Tarihi: 04.08.2018).
- TOKSÖZ, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Transparency International (TI). (2018). *Yolsuzluk Algı Endeksi 2017*. <http://www.seffaflik.org/cpi2017/> (Erişim Tarihi: 10.08.2018).
- TÜİK (2018). *2017 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi İstatistikleri*. Erişim: http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059 (01.07.2018).
- UZUN, Ö. ve Yiğit, E. (2011). Örgütsel Stres Ve Örgütsel Bağlılık İlişkisi Üzerine Orta Kademe Otel Yöneticileri Üzerinde Yapılan Bir Araştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6 (1), 181-213.
- WILSON, E., Doig A. (1996). The Shape of Ideology: Structure, Culture and Policy Delivery in The New Public Sector. *Public Money and Management*, 16(2), 53-61.
- World Bank (1992). *Governance and Development*. Washington D.C.: World Bank, Erişim: http://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/sotsubo/Governance_and_Development_1992.pdf (04.08.2018).
- YAZICIOĞLU, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- YILMAZ, O. (2001). *Kamu Yönetimi Reformu: Genel Eğilimler ve Ülke Deneyimleri*. Ankara: İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel müdürlüğü Hukuki Tedbirler ve Kurumsal Düzenlemeler Dairesi Başkanlığı Yayını.

**TÜRKİYE'DEKİ KAMU POLİTİKALARININ
SURIYELİ SİĞINMACILARIN UYUM SÜREÇLERİNE YANSIMALARI**

Arş. Gör. Eren Alper YILMAZ*

Arş. Gör. Serhan ÜNAL *

ÖZ

2010 yılının sonlarına doğru Ortadoğu ülkelerinde başlayan ve kıvılcımları Suriye'ye kadar sıçrayan iç savaşın ve kaosu başlamasından bu yana binlerce kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Suriye'de yaşanan bu insanlık krizinin büyümesi sonucunda sınır bölgemizde hareketlilik meydana gelmiş, ilk etapta 300-400 kadar vatandaşın Hatay'daki Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesi, Suriye'den Türkiye'ye ilk toplu nüfus hareketini oluşturmuştur

Savaşın daha yoğun bir hal almasıyla birlikte ülkeye yönelen göç akınları sıklaşmış, Türkiye birçok ülkeye nazaran Suriyeli sığınmacılara kucak açan misafirperver bir ülke konumuna gelmiştir. Mevcut durumda yaklaşık 3.5 milyon Suriyeliye "Geçici Koruma" statüsü verilmiş, dolayısıyla Suriyelilerin temel haklardan yararlanmaları adına bazı kamu politikalarının geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında eğitimden sağlığa, istihdamdan uyum sorununa kadar birçok konuda gerek yerel gerekse merkezi bazda önemli adımlar atılmıştır.

Hukuki süreçle bağlayıcılık kazandırılan bu kamu politikaları, Suriyeli bir çok sığınmacının ülkelerine dönene kadar ihtiyaçlarının karşılanması, ayrıca uzlaşma kültürünün gelişmesi ve entegrasyon sürecinin hızlanması adına dönüm noktası olmuştur. Atılan bu adımların ne kadar yeterli olup olmadığı tartışılrsa da, Suriyelilere yapılan harcamalarda rakamsal olarak Türkiye, ABD'den sonra en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke konumuna gelmiştir. Bu çerçevede çalışmada; Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye giriş yapmalarından bu yana onlara uygulanan kamu politikalarına değinilmiş, artık geçici misafirlikten kalıcılığa doğru evrilen Suriyelilere daha iyi şartların sağlanması ve uzlaşma kültürünün yaratılması adına bu kamu politikalarının nasıl geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sığınmacı, Göç, Suriye, Kamu Politikaları, Uzlaşma.

**REFLECTIONS OF PUBLIC POLICIES OF TURKEY ON ADAPTATION PROCESS OF
SYRIANS**

ABSTRACT

At the end of 2010, thousands of people have been wounded and died since the beginning of civil war and chaos, which started in the Middle East and spread to Syria. As a result of growing human crisis seen in Syria, an intense refugee mobility toward our border started, so movement up to 300-400 citizens to Cilvegözü border gate in Hatay formed the first mass population movements from Syria to Turkey.

Because of growing tension and chaos in Syria, migration flows has been getting more intense, Turkey has become a hospitable country rather than others for Syrian refugees. In the present case, "Temporary Protection" status has been granted to nearly 3.5 million Syrian

* Araş.Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, İşletme Fakültesi , Kamu Yönetimi Bölümü, alper@adu.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-5137-4948

* Araş.Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sunal@ybu.edu.tr

refugees, so developing some public policies has become mandatory for Syrians to make them benefit from the fundamental rights. Within the framework of the Foreigners and International Protection Law No. 6458 dated 2013 (YUKK) and the Temporary Protection Regulations that entered into force in 2014, significant steps have been taken in both local and central areas from education to health, from employment to adaptation process.

These public policies, which have been gained binding status with the legal process, have been turning point for meeting the needs of many Syrian refugees as well as the growing of consensus culture and the acceleration of the integration process. Although it has been discussed whether these steps are enough or not, Turkey became the second country after the United States in terms of international humanitarian assistance. In this framework; some public policies that have been applied for Syrian refugees since they came into Turkey are pointed out. Also, it is emphasized how these public policies should be developed for providing better conditions and creating consensus culture for Syrians who have evolved to permanence from temporary residency

Keywords: Refugee, Migration, Syria, Public Policies, Consensus.

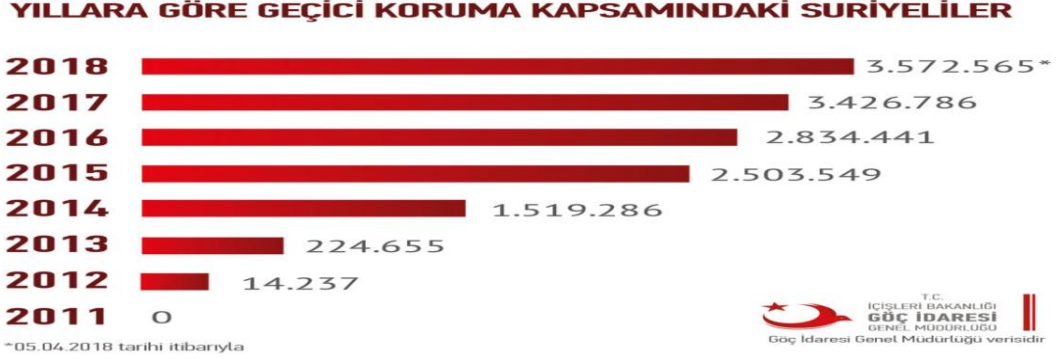
GİRİŞ

2010 yılının sonlarına doğru Tunus'ta işsiz bir gencin kendisini hükümet binasının önünde yakması ile ortaya çıkan Arap Baharı zamanla Lübnan, Yemen, Mısır ve Suriye gibi Ortadoğu ülkelerine de yayılarak adeta bir domino etkisi yaratmış, özgürlükçü düşünceler etrafında filizlenen muhalif hareketleri tetiklemiş ve diktatör rejimlerin halklar üzerindeki hegemonyasını kırmış veya zayıflatmıştır. Bu iç savaş en uzun Suriye'de sürmüş, Esad rejimi ile Özgür Suriye Ordusu ve diğer muhalif gruplar arasındaki mücadele sivil halkta korku, panik ve gelecek kaygısı yaratmıştır.

Yaratılan kaos ortamında can güvenliği endişesiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, daha çok Lübnan, Ürdün ve Türkiye gibi ülkelere sığınmışlar, içlerinden bazıları ise bu ülkeleri transit geçiş güzergahı olarak kullanıp daha rahat yaşam koşulları veya istihdam olanakları için Avrupa'ya göç etmek istemişlerdir. Her ne kadar bu yolculuk özgürlük ve güvenlik arayışı gibi görünse de felaketlerle de sonuçlanmış, yüzlerce Suriyeli deniz yoluyla kaçmak isterken insan tacirlerinin elinde can vermiştir. 2015 yılında Bodrum sahilinden Yunan Adalarına geçmek isterken yaşanan Aylan bebek faciası, vatanlarını terk edip Avrupa'da huzur aramak için deniz yoluyla sonu bilinmez bir maceraya atılan, kıyıya vuran Suriyeli gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Türkiye de Suriyeli sığınmacı akınından en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye, şu an için 3.5 milyondan fazla Suriyeliye kapılarını açmıştır. Nisan 2018 itibariyle ise toplam 3.572.565 kişi kayıt altına alınmıştır. Bunların 3.348.231'i "Geçici Barınma Merkezi" dışında, 224.334'ü ise Geçici Barınma merkezlerinde kalmaktadırlar. İl bazında bakıldığında ise 555.772 Suriyeli sığınmacı ile İstanbul ilk sırayı almakta, İstanbul'u 476.793 sığınmacı ile Şanlıurfa takip etmekte, 444.423 sığınmacı ile de Hatay 3. sırada gelmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018). Bu kadar fazla "Geçici Koruma" altına alınan Suriyelilerin bazı temel haklardan yararlanabilmeleri adına hükümet ve hükümete yardımcı organlar tarafından bir takım kamu politikaları geliştirmiştir. Eğitimden sağlığa, istihdamdan uyum sorununa kadar birçok konuda gerek yerel gerekse merkezi bazda Suriyeli sığınmacılara yönelik elzem adımlar atılmıştır.

Tablo: 1: Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sığınmacılar

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018

Atılan bu adımların ne kadar yeterli olup olmadığı tartışılrsa da, Suriyelilere yapılan harcamalarda rakamsal olarak Türkiye, ABD'den sonra en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke konumuna gelmiştir. Küresel İnsani Yardım 2017 Raporu'na göre, 2016 yılında 6 milyar ABD doları tutarında insani yardım yaparak (AFAD, 2017), ne kadar eli açık bir ülke olduğunu göstermiştir.

Bu çerçevede Suriyelilere yönelik kamu politikaları uygulanırken bir nevi onların ülkeye, kültüre ve Türk toplumuna uyum sağlamları, aynı zamanda Türk vatandaşların da Suriyelileri kabullenerek onlarla birlikte yaşama ve uzlaşma kültürünü geliştirmeleri amaçlanmıştır. Çalışmada entegrasyon sürecinin hızlanması ve birlikte yaşama kültürünün geliştirilebilmesi adına Türkiye'de yerelde ve merkezi olarak Suriyelilere uygulanan bazı kamu politikası örneklerine vurgu yapılacaktır.

1.UYUM KAVRAMI VE TÜRKİYE'DEKİ UYUM SÜRECİ

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç terimleri sözlüğünde entegrasyon kelimesi, göçmenleri hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul eden süreç olarak ifade eder. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur denilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 17).

Sosyolog Friedrich Heckmann'a göre entegrasyon, "Yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar ile topluma kazandırılmaları, ayrıca bu süreçte yeni grubun içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine nasıl ve ne şekilde dahil edileceğini ifade eder" (Heckmann, 2005: 2'den aktaran Haksever, 2014: 22)

Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye'ye sığınan Suriyeliler ve Türkler arasında ortaya çıkan uyum sorunları da başta işsizlik, kamu hizmetlerinin yükünün artması, kira artışları vs ekonomik kaynaklı olmak üzere, etnik, kültürel ve dinsel farklılıklar, sosyal

haklardan mahrum kalma, mevcut önyargılar ve toplumsal ahlak yapısının değişmesi gibi durumlardan da kaynaklanmaktadır. Uyum sorunu yalnızca tek taraflı değil, çift taraflıdır. Gerek Türk toplumundan kaynaklı etno-merkezilik, işsizlik kaygısı ve sosyal haklardan mahrumiyet düşüncesi, gerekse Suriyelilerin zorunluluktan kaynaklı göçleri, dil sorunları, kapalı komün şeklinde yaşama istekleri ve emek sömürüsüne maruz kaldıklarını düşünmeleri uyum sorununun her iki toplumdan da kaynaklandığını, orta noktada henüz buluşamadığını göstermektedir

“Uyum” kavramı Türkiye’nin hukuki mevzuatına ilk kez 2013 yılında TBMM tarafından kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma yasasıyla girmiştir. Aynı yasa ile kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, yasanın öngördüğü birinci 5 yıllık Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı’nın hazırlık çalışmalarını Şubat 2016’dan yana ilgili Bakanlıklarla koordine etmektedir (TMK, 2018: 16).

Uyum süreci kapsamında ise hükümet ve hükümete bağlı kuruluşlar tarafından sığınmacıların yasal olarak korunup onlara yönelik bazı kamu politikalarının yürütülmesine dair hukuki adımlar atılmıştır. 11 Nisan 2013 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olarak yürürlüğe giren kanuna göre; “ *Geçici Koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir*” (madde 91). Kanun kapsamında Türkiye’deki yabancılara bazı haklar ve izinler verilmiş, böylelikle terk ettikleri vatanlarında yeterince baskıya maruz kalmış bu sığınmacıların göç ettikleri ülkede kendilerini çaresiz hissetmemeleri ve müşkül durumda kalmamaları için yasal olarak korunmaları amaçlanmış ve bir takım kamu hizmeti almaları sağlanmıştır.

Akabinde ise Suriyelileri de kapsamına alan “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 22 Ekim 2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile “Geçici Koruma”nın kapsamı, bu kapsamda değerlendirilecek kişilerin hak ve yükümlülükleri, kayıt süreci, ülkede kalışlarına ilişkin belirleyici kriterler, kişilere verilebilecek kamu hizmetleri gibi konular düzenlenmektedir.

2.SIĞINMACILARA YÖNELİK YASALAR KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN KAMU POLİTİKALARI

Sığınmacılara yönelik düzenlenen yasalar çerçevesinde bazı haklar ve kamu politikaları formüle edilmiştir. İkamet izni verilmesi, çalışma izni verilmesi, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal hizmetler gibi kamu politikaları, Suriyelilerin Türkiye’ye uyumlarını kolaylaştırmak ve “Açık Kapı Politikası” çerçevesinde Suriyelilere vicdani ve insani yardım sağlamak amacıyla yürütülmektedir.

2.1. İkamet İzni

Bu politikalardan ilki sığınmacılara ikamet izni verilmesidir. 6458 sayılı yasaya göre; “*Türkiye’de, vizenin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur. İkamet izni, altı ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliğini kaybeder*” (madde 19).

2016 yılında 6458 sayılı YUKK'da ikamet iznine ilişkin bir takım değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede (Türkiye Göç Raporu, 2016: 38);

- Türkiye'de Bakanlar Kurulunca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar ile eş ve çocuklarına en fazla beşer yıllık sürelerle kısa dönem ikamet izni düzenlenebilmesi imkanı getirilerek ülke ekonomisine katkı sağlayacak nitelikli yabancılara yönelik teşvik ve kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

- Kısa dönem ikamet izninin her defasında birer yıllık sürelerle verilebileceği düzenlemesi iki yıla, aile ikamet izninin her defasında iki yılı aşmayacak şekilde verilebileceği düzenlemesi üç yıla çıkarılmıştır.

Türkiye'de çeşitli ikamet izinleri ile bulunan yabancıların geçmiş yıllara ait sayıları incelendiğinde, 2016 yılında ikamet izni ile bulunanların sayısının 2015 yılına göre %9'luk bir artışla 461.217 olduğu görülmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 39).

2016 yılında Türkiye'de ikamet izni ile bulunan yabancıların ilk 10 ülke dağılımı incelendiğinde; Irak vatandaşları 55.983 kişi ile birinci, Suriye vatandaşları 48.738 kişi ile ikinci sırada yer almaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 39).

2.2. Çalışma İzni

6458 sayılı kanuna dayanan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe" göre, (Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 15/1/2016 No : 29594), "Çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti başvurusu" başlıklı maddede; "Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir"(madde 5) ibaresi yer almaktadır. Yine aynı maddenin devamında;

(2) Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılır.

(3) Bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar kendi adına başvuru yapar.

(4) Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından Bakanlığa bildirilir (madde 5).

Yine 6458 sayılı kanuna dayanan "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğe" göre, çalışma izni verilecek kişilere istihdam kotası ayrılmıştır. Buna göre;

(1) Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve illere göre açık iş ve işe yerleştirmeler dikkate alınarak Bakanlıkça, geçici koruma sağlanan yabancı istihdamı kotası değişen oranlarda uygulanabilir. Üçüncü fıkraya hükmü saklı kalmak üzere, çalışma iznine başvuru yapılan işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez.

(2) *Toplam çalışan sayısı ondan az olan işyerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan yabancının çalışmasına izin verilebilir (madde 8).*

Dolayısıyla çalışma iznine sahip Suriyeliler, işyerinde çalışan diğer Türk vatandaşların en fazla yüzde onu kadar olmalıdır. Mevcut sayısı 10'u geçmeyen küçük işyerlerinde ise en fazla 1 Suriyeli çalışabilmektedir.

Yönetmelikte Çalışma izni verilmesi, bildirim ve ücret konusunda ise şu noktalara değinilmiştir;

(1) *Başvurusu olumlu değerlendirilen yabancılara Bakanlık tarafından çalışma izni verilir ve bu durum İçişleri Bakanlığı ile işverene bildirilir (madde 9).*

(1) *Geçici koruma sağlanan yabancılara asgari ücretin altında ücret ödenemez (madde 10).*

2018 itibariyle 20.000'den fazla Suriyeli'ye çalışma izni verilmiştir. Suriyeliler, çalışma izni verilen yabancının % 24'ünü oluşturmuşlardır (TRT Haber, 2018).

2.3.Sağlık

Sağlık konusunda gerek yasal çerçevede bazı düzenlemeler yapılmış, gerekse AB tarafından finanse edilen bazı projeler yürütülerek elzem adımlar atılmıştır. Bu noktada Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde temel sağlık hizmetlerinin yürütülmesine dair düzenlemelere değinilmiş, Sıhhat Projesi kapsamında da verilen hizmetlere vurgu yapılmıştır.

2.3.1.Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki Sağlık Düzenlemeleri

Geçici Koruma yönetmeliğine istinaden 25/03/2015 tarihinde yürürlüğe konulan "*Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar*" adlı yönergede, 04/11/2015 tarihinde değişikliğe uğramış, bu çerçevede Suriyelilere sağlanacak sağlık hizmetlerinin genel çerçevesi belirlenmiştir. Buna göre aşağıda belirtilen sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır (madde 27);

a) Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilir. Sağlık merkezinin bulunması halinde, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulur

b) Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz

Bu iki fıkraya göre yeterli sayıda sağlık merkezi, teknik ekipman ve personel bulundurma yetkisi Sağlık Bakanlığında olmak üzere, Suriyeliler için temel ve acil sağlık hizmetlerini de devlet karşılamaktadır.

İlk yönergede "Sağlık hizmetinden faydalanabilecekler" başlıklı hükümde şu kişilere vurgu yapılmıştır (madde 5):

(1) a) Kimlik kartı olan geçici korunanlar,

b) Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar,

c) Sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici koruma altında sayılanlar faydalanır.

(2) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Geçici koruma altındaki yabancıların tanı-tedavi işlemlerini yürüten sağlık hizmeti sunucularına MEDULA-Hastane Sisteminde yalnızca provizyon alınmak suretiyle işlem yapılacak olup hizmet kaydı, fatura kayıt ve dönem sonlandırma işlemleri yapılmayacaktır.

Bu değişiklik ile birlikte önceleri kayıt altına alınmamış Suriyelilerin yararlandığı ücretsiz sağlık hizmetleri, karışıklığı ve yığılmayı önlemek adına yalnızca provizyon alanlara sunulmaya başlanmıştır

Geçici korunanlara yönelik birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında (madde 8);

(1) a) (Değişiklik: 80-04/11/2015-9648) Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşılarda yapılır. Sıtma, Tüberküloz, Leishmaniazis gibi benzeri hastalıkların tetkikleri Bakanlık laboratuvarınca ve gerekli görülmesi halinde söz konusu hastalıklar için belirlenmiş referans laboratuvarınca yapılarak bulaşıcı hastalıklara karşı her türlü önlem ve tedbir alınır.

b) Aşılamaya hizmeti; Genişletilmiş Bağışıklama Programı çerçevesinde belirlenen aşı takvimi ve ilgili diğer programlar doğrultusunda verilir.

c) Ülkemizdeki doğurganlık çağındaki kadınlara yönelik verilen kadın ve üreme sağlığı ile ilgili hizmetler geçici koruma altındaki kadınlara da aynı şekilde verilir.

Sağlık Hizmeti Bedellerinin Faturalandırılması Ve Ödenmesi konusunda şu değişiklikler öngörülmüştür (madde 9):

(1) (Değişiklik: BO-04J11J201S-9648) Geçici Koruma Kimlik Belgesi bulunan ancak SGK provizyonu alınamayan kişiler (*acil sağlık hizmetleri ile halk sağlığını tehlikeye düşürebilecek bulaşıcı ve salgın hastalık durumlarında birinci basamak sağlık hizmetlerin hariç olmak üzere*) ücretli hasta olarak değerlendirilir ve bu hastalara sunulan sağlık hizmetleri, SUT (Sağlık Uygulama Tebliği) hükümlerine göre hasta adına fatura edilir.

(3) (Değişiklik: BO-04/11/201S-9648) Bakanlığımız hastanelerinden özel hastanelere ve üniversite hastanelerine sevk edilen hastaların tedavi giderlerine ilişkin faturaların, hastayı sevk eden sağlık tesisi tarafından ödenmesi esastır. Özel hastaneler ve üniversite hastanelerince düzenlenen bu faturalar öncelikle, Genel Sekreterlikler bünyesinde kurulan "Birlik Fatura İnceleme Komisyonunca" incelenir.

Türkiye'de kayıtlı tüm Suriyelilere sağlık hizmetleri ve ilaçlar Sağlık Bakanlığı-AFAD işbirliği ile ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bugüne dek Suriye ve Iraklı sığınmacıların tedavileri kapsamında 953.466 bin ameliyat gerçekleştirildi; 1.143.393 yatan hasta ve 25.919.750 milyon poliklinik hizmeti verilmiştir (AFAD, 2017). Nisan 2018 itibariyle ise 1.423.844 yatan hasta ve 34.501.808 poliklinik hizmeti verilmiş, 1.188.606 adet ameliyat gerçekleştirilmiştir. Yine Geçici Barınma Merkezlerinde çalışan 156 Türk doktor, 186 Türk sağlık personeli, 109 Suriyeli doktor ve 137 Suriyeli sağlık personeli vardır (AFAD, 2018).

2.3.2.Sihhat Projesi

Avrupa Birliği'nin (AB) finanse ettiği, Sağlık Bakanlığınca uygulanan Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sağlık hizmetlerini geliştirme amaçlı "SIHHAT" projesi 2017 yılında başlatılmıştır. Projeye AB tarafından 300 milyon euroluk katkı sağlanarak, Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere sunulan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerini güçlendirmeye yönelik sağlık uygulamaları gerçekleştirilmektedir. Bu proje kapsamında 3,2 milyon Suriyeliye birinci ve ikinci basamak sağlık hizmeti verilmesi amacıyla 790 göçmen sağlığı birimi, 26 mobil sağlık birimi ve 5 kanser tarama birimi hizmete sunulacaktır. Proje çerçevesinde 9 ilde 10 toplum ruh sağlığı merkezinin de hizmete sunulması amaçlanmıştır (TC Sağlık Bakanlığı, 2017).

Yine proje kapsamında 270 bin bebek ve kadının, D vitamini ve demir takviyeleriyle desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca 600 bin Suriyeli erkek ve 750 bin Suriyeli kadına ulusal standartlara uygun aile planlaması materyalleri dağıtılacaktır (TC Sağlık Bakanlığı, 2017).

Bir diğer önemli husus ise hastalarla doktorlar arasındaki dil sorunun ortadan kaldırabilmek adına açılan göçmen sağlık birimlerine Suriyeli doktorlar ve hemşireler alınmaktadır (Deutsche Welle, 2017). Böylelikle Suriyelilerin hastalıkla ilgili şikâyetleri daha rahat anlaşılakta, tedaviler daha doğru ve hızlı şekilde yapılmaktadır. Ayrıca kendi ülkesinin doktorlarına tedavi olan Suriyeli vatandaşların kendilerini daha çok güvende hissetmeleri açısından da önemli bir uygulamadır. Bu uygulamanın getirdiği bir diğer sonuç ise mültecilere hizmet veren bu tür sağlık merkezlerinin, vatanlarını terk etmiş Suriyeli doktorlara ve sağlıkçılara istihdam kapısı açmasıdır. Türkiye'de uzmanlık belgeleri yanlarında olmadığı veya tıp eğitimleri Türkiye'deki sağlık sistemi tarafından tanınmadığı için görev yapamayan 1500 kişiye istihdam sağlanmıştır (Deutsche Welle, 2017).

2.4.Eğitim

Eğitim konusunda Türkiye, gerek ilkokul çağındaki gerekse üniversite lisans düzeyine gelmiş Suriyelilere bazı fırsatlar ve imkanlar sağlamıştır. Bu konuda, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Milli Eğitim Müdürlüğü, YÖK gibi kurumlar ve bunların yanı sıra bazı sivil toplum kuruluşları eğitim alanında bazı kamu politikaları uygulamalarına gitmişlerdir.

2.4.1.Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Bursları ve Kursları

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı koordinesinde ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilere yönelik 2016 yılında uluslararası kuruluşlarla ortak ve ülkemiz kaynaklarından olmak üzere Üniversite Eğitimi Bursu ve Türkçe Dil Eğitimi destekleri sağlanmıştır. Bu çerçevede Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından koordine edilen Türkiye Bursları kapsamında Suriye uyruklu adaylara sağlanacak burslara uluslararası kaynaklardan istifade edilmesine karar verilmiş ve bu çerçevede uluslararası fonlardan sağlanan burs kontenjanları ile 2016 yılı için ön lisans, lisans ve yüksek lisans düzeyinde 1.275 öğrenciye burs sağlanmıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82) Destek Burs Programı kapsamında kabul edilen adaylara aylık 1200 TL ödeme yapılması öngörülmüştür.

Yine YTB tarafından ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin Yüksek Öğrenime devamlarını sağlamak üzere İleri Düzey Türkçe Eğitimi (TÖMER)

projesi yürütülmektedir. Başvuran adaylara A1 seviyesinde C1 seviyesine kadar eğitim verilerek TÖMER diplomaları almaları sağlanmaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82).

2.4.2.Geçici Eğitim Merkezleri

Bir diğer konu ise ilkokul düzeyindeki öğrencilere uygulana eğitim politikalarıdır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre; ülkemizde kamp içi 31, kamp dışı 401 olmak üzere 432 geçici eğitim merkezi bulunmaktadır. Bu kampların illere göre dağılımı incelendiğinde Geçici Eğitim Merkezlerini en yoğun olduğu iller sırasıyla ; Hatay (120), İstanbul (66), Gaziantep (52) ve Şanlıurfa(43)'dir. Geçici Eğitim Merkezlerinde Suriyeliler kendi dilinde öğrenim görmektedir. Ayrıca haftalık 15 saat Türk öğretmenler tarafından Türkçe dersleri verilmektedir. Yoğun Türkçe dersleri Suriyeli öğrencilerin Türk eğitim sistemine dahil edilmesini ve uyum sürecinin hızlandırılmasını amaçlamaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2016: s.82) 29 Mart 2017 itibariyle Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre, yürütülen eğitim hizmetleri kapsamında toplam 459.521 kişiye eğitim verilmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 82)

2.4.3.Unicef Projeleri

Tamamen gönüllü olarak verilen fonlarla desteklenen ve finansmanının üçte ikisini hükümetlerden, kalanını ise UNICEF Milli Komiteleri tarafından özel gruplardan ve bireylerden toplayan UNICEF, Suriyeli çocukların ve gençlerin ihtiyaçlarının karşılanması ve kendi potansiyellerini en yüksek düzeye çıkaracak araçlarla donatılmaları için uzun dönemli yatırımlar yapılmasını savunmaktadır. "Kayıp Kuşak Olmasın" stratejisi doğrultusunda UNICEF, geçici ikamette kalan ve kamp dışındaki Suriyeli mülteci çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çalışmalar yapmaktadır (UNICEF, 2017). . Bu çerçevede UNICEF tarafından bugüne dek elde edilen bazı önemli sonuçlar şunlardır (UNICEF, 2017):

- Suriyeli ve Türkiyeli olmak üzere yaklaşık 655.150 çocuğa okul çantası ve kırtasiye malzemesi dağıtılmıştır.
- Okuma yazmaya destek amacıyla kamplarda 21 kütüphane kurulmuştur
- Kamp dışında ve kamplarda 12.675 Suriyeli gönüllü öğretmene aylık teşvikler sağlanmıştır.

2.5. Ekonomik ve Sosyal Yardımlar

Sosyal hizmetler konusunda gerek hükümete bağlı kuruluşlar, gerek yerel kamu kurumları Suriyelilerin giyecek, rehabilitasyon, tercümanlık hizmeti gibi ihtiyaçlarını karşılamakta, ayrıca Kızılay başta olmak üzere bazı kurum ve kuruluşlar da Suriyeli sığınmacılara ekonomik yardım yapmaktadır. Bu yapılan yardımlar devlet tarafından finanse edilebildiği gibi AB ve BM tarafından da finanse edilebilmektedir.

2.5.1.İstanbul Politikalar Merkezi: Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü Raporu

Belediyelerden bazılarında Suriyelilere dönük birimler ya da merkezler vardır. Esenyurt'ta Suriyeliler için belediyeye ait, Arapça bilen kişilerin hizmet verdiği bir irtibat bürosu bulunmaktadır. Büro, ihtiyaca göre Suriyelileri dil kurslarına ya da sağlık

hizmetlerine yönlendirmektedir. Şişli Belediyesi'nde "Göç Yardım Masası ve Merkezi" ya da kısaca "Mülteci Masası", Ekim 2015'te açılmıştır. Burada yalnızca Suriyelilerle değil, bölgedeki diğer yardıma muhtaç mülteci ve göçmen gruplarla da çalışan sosyologlar, sosyal görevliler ve psikologlar görev almaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 14).

Eyüp Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü, ailelere yiyecek, giyecek ve ev eşyaları gibi yardımlarla destek olmaya çalışmaktadır. Ayrıca bu müdürlük, yılda bir kez olmak üzere doğal gaz faturalarını ödemekte güçlük çeken ailelere yardımda bulunur. Eyüp, Esenyurt ve Küçükçekmece Belediyeleri, bağışlanmış eski giysi ve mobilya gibi eşyaları Suriyelilere dağıtmaktadır. Hem Küçükçekmece hem de Sancaktepe, Suriyeli ve diğer mülteci grupları da dahil olmak üzere ihtiyacı olan herkese eşya bağışında bulunmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 14). Şişli ve Beyoğlu belediyelerinin ikisi de gönüllülerin öncülük ettiği ve muhtaç insanlar için bağışlanmış yiyecek, giyecek ve ev eşyası dağıtan Sosyal Market Vakfı ile çalışmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 16).

Avrupa yakasındaki Bağcılar ve Başakşehir ilçelerinde çok sayıda konut bulunması, Suriyelilere daha fazla barınma imkânı sunmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 15).Resmi bir uygulama olmamasına rağmen, örneğin bacağın kaybedilmesi ya da ölümcül hastalık gibi istisnai durumlarda hastane masraflarını Küçükçekmece Kaymakamlığı ödemektedir. Sultanbeyli Belediyesi, sağlık şikâyeti ile gelenleri hemen bölgedeki sağlık çalışanlarına yönlendirmektedir. Sultanbeyli Belediyesi kliniklerinde birkaç Suriyeli doktor da çalışmakta iken, hasta gerekli tedaviyi göremez ise daha kapsamlı sağlık kurumlarına sevk etmektedir (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 15).

2.5.2.Kızılay Yardımları

Suriyelilere yönelik sosyal uyum bağlamında Kızılay, AFAD, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi kurumların işbirliği ile başlatılan ve Avrupa Birliği tarafından finanse edilen "Kızılay Kart" uygulaması son 1 yılda 1 milyon kişi için uygulamaya geçirilmiştir. İçerisine her ay sonunda hanedeki her kişi başına 120 TL yüklenen Kızılay Kartlar ile belli ihtiyaçları karşılamak adına ATM'lerden para çekilebilir. Bu kartların temini için öncelik; tek başına yaşayan Suriyeli kadınlar, 60 yaş üstü Suriyeliler, dört veya daha fazla çocuğu olan Suriyeli aileler ve engellilere tanınmıştır (Kızılay, 2017).

Kızılay Kart'ın yanı sıra Türk Kızılayı, "Kentli Mültecilerin Desteklenmesi" projesi kapsamında sınır bölgelerinde yaşayan Suriyeliler başta olmak üzere İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde de gıda ve battaniye yardımları yapmaktadır. Örneğin Kızılay, Hatay'ın Yayladağ ilçesinde Suriyelilere mobil ekmek fırın kurarak Suriyeliler için ekmek üretimine başlamıştır. Hayırseverlerin bağışladığı un ile günde 5 bin ekmek üretiminin gerçekleştiği mobil fırında talebe göre kapasite artırılmakta, 10 bin ekmek üretilebilmektedir (Kızılay, 2014).

2.5.3.Vatandaşlık Hizmetleri

Vatandaşlık konusunda ise hükümet tarafından son yıllarda bazı somut adımlar atılmıştır. Genel olarak son 10 yıl içinde Türk vatandaşlığına alınan Suriyeli sayısı yaklaşık 12 bin civarındadır. Bunlardan 6 bin 250'si anne ve babasından birisi Türk

vatandaşı olduğu için doğum itibarıyla vatandaşlık hakkını elde etmiş, 4 bin 500 civarında kişi ise Türk vatandaşıyla evlenme yoluyla bu hakkı bulmuş kişilerdir. Bin civarında da 5 yıldan fazla Türkiye'de geçerli bir ikametle ikametini sağlamış ve vatandaşı olmuş kişi vardır (CNN Türk, 2017).

Toplamda Suriyeli mülteci sayısı ise 12 bini geçerken, 2017 yılının son yarısında 7 bin Suriyeliye daha vatandaşlık yolu açılmıştır. Bunlar arasından da Geçici Eğitim Merkezleri'nde mültecilere eğitim veren öğretmenlere ve beyaz yakalı vasıflı Suriyelilere öncelik verilmesi kararı alınmıştır (Cumhuriyet, 2017). Başvurularını buldukları illerdeki Göç İdaresi Müdürlüklerine yapan Suriyeliler öncelikle mülakatlara çağırılmış, mülakatın ardından uzun süren güvenlik soruşturmasının ardından Suriyelilere vatandaşlık verilme aşaması tamamlanmıştır (Hürriyet, 2017).

2.5.4.Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bünyesindeki Sosyal Yardımlar

6458 sayılı YUKK'un Uyum başlıklı 96. maddesi ile kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarından da faydalanarak, yabancı kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak, ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerileri kazandırmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda; Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü iş birliğinde Türkçe dil kursları, uyum kursları ve mesleki becerilerin yükseltilmesine yönelik kursların düzenlenmesi ve başarılı olanların belgelendirilmesi amacıyla 25 Nisan 2016 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır (Türkiye Göç Raporu, 2016: 94).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı tarafından 81 ile yürütülen proje kapsamında göçmen çocuklar ile Türkiye'de yaşayan çocuklar arasında iletişimi kolaylaştırmak, göç konusuna farkındalık oluşturmak ve göçmen çocukların dil ve psiko-sosyal gelişimine katkı sağlamak üzere 6-11 yaş arasındaki çocukların kullanımı için uygun olabilecek MUYU seti hazırlanmıştır. Bu setlerin içerisinde, Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde hikâye kitapları, boyama kitapları, resim defteri, boyama kalemleri ve kalem kutusu bulunmaktadır. Söz konusu MUYU setlerinden "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yardım İçin Türkiye'ye Destek Projesi" kapsamında 125.000 adet basılarak Genel Müdürlüğümüze teslimi gerçekleştirilmiştir (Türkiye Göç Raporu, 2016: 94).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; kurulduğu günden bu yana İnsan Ticareti Mağduru Acil Yardım ve İhbar Hattı olarak hizmet veren 157 numarasını devralmış ve 20.08.2015 tarihinde Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) adını alan ihbar hattı yabancıların tüm soru ve sorunlarının çözüm merkezi haline getirmiştir. Başlangıçta Türkçe, İngilizce, Arapça ve Rusça dillerinde hizmet veren YİMER'e 1 Nisan 2016 tarihi itibarıyla Almanca ve Farsça dillerinin de eklenmesiyle yabancılar 6 dilde 7 gün 24 saat kesintisiz hizmet sunulmaktadır. 20 Ağustos 2015 – 15 Mayıs 2018 tarihleri arasında 282 bildirimde 8 bin 752 hayat kurtarılmıştır (YİMER, 2018).Yabancıların; vize, ikamet, uluslararası koruma, geçici koruma gibi Genel Müdürlüğümüzün görev alanına giren konularda sordukları tüm sorulara yanıt bulabilecekleri YİMER, insan ticareti mağdurlarına yönelik ihbar ve yardım hattı işlevini de sürdürmektedir. Bunun

dışında YİMER, acil yardıma ihtiyaç duyan yabancılara ilgili kolluk kuvvetleriyle koordineli şekilde yardım sağlamaktadır. Gereken durumlarda suçlara ve şiddete maruz kalan yabancılara kolluk birimleriyle temasa geçebilmesi adına dolaylı olarak tercüme hizmeti de sunmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bakanlıklar, hükümete bağlı kuruluşlar ve yerel yönetimler tarafından bu güne dek eğitimden sağlığa, sosyal hizmetlerden istihdama kadar bir çok kamu politikası yürütülmüştür. Bu kamu politikaları gerek iç kaynaklar kullanılarak, gerek AB ve BM tarafından finanse edilerek uygulamaya geçirilmiştir. Yalnızca pratik olarak hayata geçirilmekle kalmayan kamu politikaları, meşruiyetin ve korumacılığın sağlanması adına “Geçici Koruma Yönetmeliği, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” gibi yasal mevzuatlarla da güçlendirilmiştir.

Şu an için 3.5 milyonu aşkın “Geçici Koruma altına alınan Suriyeli” vatandaş Türkiye’de yaşamaktadır. Suriye’de halen devam eden iç savaş ile birlikte bu sayı her geçen gün yükselmekte, dolayısıyla Suriyelileri ülkeye entegre edebilmek ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına ulusal ve uluslararası aktörlerin alacakları sorumluluklar da artmaktadır. Bu sebeple ortak olarak yürütülmesi gereken kamu politikaları sıklaştırılmalı, bu noktada hükümet, hükümete bağlı kuruluşlar, STK’lar ve yerel yönetimler daha koordineli bir şekilde adım atmalıdır. Bu noktada BM gibi uluslararası örgütlerle ilişkiler üst düzeyde tutulmalı, yurtdışından ayrılan bütçeler daha rasyonel kullanılmalıdır.

İstihdam konusu özellikle gerek Suriyelilerin emeklerinin sömürülmesinin önüne geçilmesi, gerekse nitelikli Suriyeli iş gücünün üretim sürecine katılabilmesi adına elzemdir. Bu çerçevede Suriyelilerin çalışma koşulları yasal mevzuatlarla iyileştirilmeli, Suriyeli çalıştıran firmalara yönelik denetimler sıklaştırılmalı ve nitelikli Suriyeli iş gücüne istihdam olanakları yaratılarak topluma kazandırılmalıdır.

Uyum konusundaki eylem planları geniş tutulmalıdır. Kamu politikaları yalnızca Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzerine değil, aynı zamanda toplumdaki Suriyeli ayrımcılığını yıkmak ve onları toplumla entegre düzeye getirmek, bütünleştirmek üzerine kurulmalıdır. Bu durum iki taraflı olarak ele alınmalı, toplumun huzurunu kaçıran Suriyelilere yönelik de bir denetim mekanizması geliştirilmelidir. Bu çerçevede nefret söylemleri, dilencilik ve şiddet, asparagas haberler gibi konularda yasal mevzuatlar hazırlanmalı ve ciddi olarak uygulamaya konulmalıdır. Her ne kadar Suriyeliler azınlık olarak görünseler de, uyum çift taraflı bir süreçtir, çoğunluğun da azınlığın da hatalı olduğu noktalar görmezden gelinmemeli, çatışma ve uyuşmazlıkların önüne geçmek için rasyonel politikalar oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). T.C. Resmi Gazete, No:28615, 11 Nisan 2013.

AFAD, (2018), "Geçici Barınma Merkezleri".

AFAD, (2017), "Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar Raporu".

CNN Türk, (2017), Son 10 yılda Türk vatandaşı olan Suriyeli sayısı açıklandı. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/son-10-yilda-turk-vatandas-olan-suriyeli-sayisi-aciklandi?page=4>, Erişim Tarihi: 14.02.2018.

Cumhuriyet, (2017), Suriyelilere vatandaşlık kutlamaları başladı. 7 bin Suriyeli için kararverildi. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/817019/Suriyelilere_vatandaslik_kutlamalari_basladi..._7_bin_Suriyeli_icin_karar_verildi.html, Erişim Tarihi: 17.02.2018

DW, (2017), EU funds Turkish health centers to help Syrian refugees. <http://www.dw.com/en/eu-funds-turkish-health-centers-to-help-syrian-refugees/a-41362710>, Erişim Tarihi: 12.01.2018.

Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, No:29153, Değişiklik: 04/11/2015.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. No : 29594, Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi : 15/1/2016.

Geçici Koruma Yönetmeliği . T.C. Resmi Gazete, No: 29153, 22 Ekim 2014.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2018), Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, Erişim Tarihi: 12.02.2018.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2016), "2016 Türkiye Göç Raporu".

Haksever, Ali, (2014), **Federal Almanya'da Göç ve Entegrasyon Politikaları**, Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü: Ankara: Türkiye.

Hürriyet, (2017), 7 bin Suriyeliye vatandaşlık geliyor. <http://www.hurriyet.com.tr/7-bin-suriyeliye-vatandaslik-geliyor-40514176>, Erişim Tarihi: 19.03.2018.

İstanbul Politikalar Merkezi, (2017), "Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü Raporu".

KIZILAY, (2017), Suy Kriterleri, <http://kizilaykart-suy.org/TR/degerlendirme.html>, Erişim Tarihi: 15.02.2018.

Sağlık Bakanlığı, (2017), Suriyeli Sığınmacılar İçin Sıhhat Projesi. <https://www.saglik.gov.tr/TR,25460/suriyeli-siginmacilar-icin-sihhat-projesi.html>, Erişim Tarihi: 15.03.2018.

Türkiye Mülteci Konseyi, (2018), "Ayın Göç Tarihi Raporu", Sayı:8

Uluslararası Göç Örgütü, (2009), "Göç Terimleri Sözlüğü", 17.

Unicef, (2017), "Children of Syria Report", 2.

Araştırma Makalesi
**YENİ BİR EKOFELSEFİ YAKLAŞIM OLARAK MURRAY BOKCHIN'IN SOSYAL
EKOLOJISI**

Dr. Öğr. Üye. Ayşen SATIR REYHAN*

ÖZ

Bu makale, çevreci düşünce hareketi içerisinde etkili bir yere sahip olan Murray Bookchin'in sosyal ekoloji düşüncesinin temel argümanlarını açıklamaktadır. Bu argümanlar, toplum-doğa etkileşimiyle ortaya çıkan etik tartışmalarda da gündeme gelmiştir. Murray Bookchin, çevre etiği tartışmalarında ön planda olan, insan merkezci çevre etiği ve canlı-çevre merkezci çevre etiği gibi iki temel çevre etiği yaklaşımlarının dışında, farklı olarak yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur. Murray Bookchin, sosyal ekoloji yaklaşımı ile; politik ekoloji, çevre felsefesi, yeşil düşünce ve siyaset bilimi açısından yenilik taşıyan özgün yeni değerlendirmeleri tartışmaya açmış ve sosyal bilim-çevre tartışmalarına farklı bir boyut katmıştır. Bu makalede, bu farklı ekofelsefi anlayışın temel argümanları tartışılacaktır. Çalışmaya bu çerçeveden bakıldığında; Bookchin'in sosyal ekolojisinin, farklı bir çevre etiği yaklaşımı ortaya koyduğu iddia edilmekte ve buna "beşeri-insani çevre merkezilik" adı verilmektedir. Murray Bookchin'in hem "beşeri gerçekliğe" hem de "ekolojik gerçekliğe" aynı ölçüde değer vermesi, her iki gerçekliğin görünürdeki zıtlığını sorgulayarak tamamlayıcılığını ifade etmesi nedeniyle böyle bir nitelendirme yapma gereği duyulmuştur. Murray Bookchin'in sosyal ekoloji düşüncesi, öncelikle ekoloji/çevre bilimi içerisinde yeni bir disipliner açılım sunması açısından önemli olarak görülebilir. Çevre sorunlarının bir sosyal-siyasal sorun olarak ele alınmasında; "sosyal ekoloji" kavramının ve bu kavram çerçevesinde gerçekleşen tartışmaların önemli katkısı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Ekoloji, Birinci Doğa, İkinci Doğa, Ekoloji, Çevre

**AS A NEW ECO-PHILOSOPHICAL APPROACH MURRAY BOKCHIN'S SOCIAL
ECOLOGY**

ABSTRACT

This article explains the basic arguments of Murray Bookchin's idea of social ecology, which has an effective place in environmentalist thinking movement. These arguments have also come to the fore in the ethical debates that arise from the interaction between society and nature. Murray Bookchin presented a new perspective, apart from two key environmental ethics approaches, such as the humanitarian environmental ethics and the living-environmentalist environmental ethics, which are front-line in environmental ethics debates. Murray Bookchin, with the approach of social ecology; has opened up new discussions on original new evaluations of innovation in terms of political ecology, environmental philosophy, green thought and political science, and has added a different dimension to social science-environment debates. In this article, the basic arguments of this different eco-philosophical understanding will be discussed. When you look at the work from this frame; It is claimed that Bookchin's social ecology represents a different environmental ethic approach and is called "humanist ecocentrism". It has been heard that Murray Bookchin has to make such a qualification because he values both "human reality" and "ecological reality" equally, expressing complementarity by questioning the opposite opposition of both reality. Murray Bookchin's view of social ecology can be seen as important in terms of presenting a new disciplinary initiative within ecology/ecology first. In dealing with environmental problems as a social-political problem; has been a significant

* Hitit Üniversitesi İ.İ.B.F. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Kent ve Çevre Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ORCID NO: 0000-0003-3628-2276

contributor to the concept of "social ecology" and the discussions taking place within the framework of this concept.

Keywords: Social Ecology, First Nature, Second Nature, Ecology, Environment

Giriş

İçinde bulunduğumuz dünya, artık gündelik yaşamımızın her alanında somut olarak hissedilmeye başlanan bir ekolojik krizle karşı karşıyadır. Kökleri, sanayi devriminin ilk sonuçlarının ortaya çıktığı 19.Yüzyıl başlarına kadar uzanmakla birlikte, sistematik/bilimsel bir problematik (sorunsal) olarak esas itibariyle 1950’li yıllardan sonra gözlemlenmeye başlanan ve içeriğiyle ilgili duyarlılık oluşturulan “çevre sorunları”, yaygınlaşan tüketim toplumuna paralel olarak hızla gelişti, yaygınlaşmış ve iki büyük blokun (Batı/kapitalist blok ve Doğu/sosyalist blok) “ağır büyüme” rekabetlerinin de tetiklemesiyle 21.Yüzyıl’ın başlangıcında ciddi bir “ekolojik kriz”e dönüşmüştür. Bu krizin esas nedeninin ne olduğu ve nasıl bir çözüm çerçevesinin gerektiği 1960’lı yıllardan beri tartışılmış ve farklı felsefi zeminlerden, siyasal ve toplumsal hareketlerden beslenen yeşil (ekolojik-çevreci) düşünce biçimleri ve çevre etiği anlayışları ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları, mevcut iktisadi, sosyal, siyasal düzen biçimlerinin (kapitalist veya sosyalist) köklü bir şekilde değiştirilmesiyle ve yeni, alternatif bir “ekolojik düzen”in inşa edilmesiyle bu krizin çözülebileceğini savunmuştur. Çevre sorunlarının reformist çevre politikalarıyla çözülemeyecek kadar derinlerde olduğunu, daha köktenci bir yaklaşımla konuya bakılması gerektiğini düşünen Murray Bookchin’in “sosyal ekoloji” yaklaşımı bunlardan en göze çarpanı olmuştur.

Bookchin’in Sosyal Ekolojisi ile gündeme gelen fikirler bir takım sonuçlara yol açmıştır: Öncelikle bu şekilde 1972’deki Stockholm Kongresi ile birlikte Birleşmiş Milletler’in bünyesinde başlayan “reformist çevreciliğe” karşı bir alternatif olarak gelişen daha “radikal ekolojik yaklaşımlar” felsefi temelleriyle desteklenmiştir. Ancak bu yapılırken radikal ekolojik yaklaşımların beşeriyet-medeniyet düşmanlığı da sorgulanmıştır. Ayrıca, sosyal ekoloji düşüncesinin; ekolojiye eklediği “sosyal” kavramlarla birlikte, 1960’lı yıllarda biyoloji ile temellendirilen-sınırlandırılan ve daha çok teknik-fen bilimleri sorunları olarak görülen çevre sorunlarına sosyal bilim yaklaşımının getirilmesinde büyük katkıları olmuştur. Yine Bookchin’in sosyal ekolojisi, insan merkezci etik ve çevre merkezci etik arasında yeni bir denge oluşturması açısından etik tartışmalara önemli katkılar sunmuştur.

ABD’nin New York şehrinde doğmuş olup 1930’lu yılların sonundan itibaren değişik sosyalist hareketler içinde (komünist, troçkist) yer alan ama zamanla sosyalistlerin/reel sosyalist örgütlenmelerin özünde var olduğunu düşündüğü otoriterlikten rahatsız olduğu için siyasal olarak kendine has eleştirel bir anarşizm çizgisini benimseyen Bookchin, aynı süreçte bir otomobil işçisi olarak sendikal hareket içinde (Birleşik Otomobil Emekçileri sendikası) yer almış ve “kirli” bir sektörde (otomotiv) faal/aktivist bir sendikal işçi olarak çevre sorunlarına neden olan somut süreci doğrudan gözlemlene imkânına da sahip olmuştur (Bookchin, 1994; 11-15). Bu gözlemlerle birlikte geliştirdiği alternatif düşünce biçimleri 1960’lı yıllarda Batı’da yoğunlaşan ve dünyayı saran tüketim toplumu karşıtlığı, kentleşme sorgulaması, bireysel özgürleşme gibi değerlerle biçimlenen toplumsal hareketlerle de beslenince; hem siyasal hareketler üzerinde hem de ekoloji/çevre disiplininin tartışma havuzunda

güçlü izler bırakan bir akım ortaya çıkmıştır ki, Bookchin, buna “sosyal ekoloji” adını vermiştir. Özgürlük alanını genişletip tahakküm alanını daraltmak ve zamanla tamamen yok etmek üzere yeni bir (özgürleştirici) kent, yeni bir (özgür) kentli ve ekolojik toplum kurmanın yollarını arayan Bookchin’in, somut önerileriyle zaman zaman “ütopik” olarak adlandırılrsa da düşünceleriyle siyasal-ekolojik yaklaşımları ciddi biçimde etkileyen yeni bir felsefe inşa ettiğini söylemek mümkündür. Bu yüzden, Bookchin’in sosyal ekolojisi 21.Yüzyıl felsefesi, politik ekolojisi ve kent kuramları açısından incelenmeye değer bir sosyal bilim nesnesi olmuştur.

Bu makale, Bookchin’in köktenci ekolojik yaklaşımının ve bu çerçevede geliştirdiği etik anlayışının çevre sorunlarının çözümünde ne ölçüde etkili olacağını tartışmaya açmak ve sürdürülebilir kalkınma perspektifinde gelişen mevcut çevre korumacı yaklaşım ile bir karşılaştırma yapmak açısından öncelikle Murray Bookchin’in sosyal ekoloji düşüncesinin temel argümanlarını açıklamaktadır. Bookchin’in bu yaklaşımı ile ortaya çıkardığı argümanlar; politik ekoloji, çevre felsefesi ve siyaset bilimi açısından yenilik taşıyan özgün yeni değerlendirmeleri tartışmaya açmış ve sosyal bilimi zenginleştirmiştir. Bu makalede bu farklı ekofelsefi anlayışın temel argümanları tartışılacaktır.

Çevre ve Ekoloji

Murray Bookchin’in düşünce yapısını algılayabilmek ve sosyal ekolojiyi yerli yerine oturtabilmek için öncelikle ekoloji ile çevre, çevrebilim terimlerini tanımlamak ve bu kavramların karşılaştırmasını yapmak aydınlatıcı olacaktır. Ekoloji, temelde biyoloji biliminin bir alt dalıdır. Günümüzde ekoloji yalnızca bir alt bilim dalı olmayı çoktan aşmış, çok daha geniş bir anlam taşır hale gelmiştir. “İnsanın biyosferdeki varlığından ve etkisinden yola çıkılarak, ekoloji, ‘insan ekolojisi’ olarak adlandırılan bir yan dal ile zenginleştirilmiştir.” (Keleş-Hamamcı-Çoban, 2012; 65). Ekoloji, “insan ekolojisi” ya da “çevre bilimleri” denilen yeni bir bilim dalının temelini oluşturur. Çevre Bilimleri, insan-doğa ilişkilerini inceleyen uygulamalı ve disiplinler arası bir bilim dalı olarak algılanmaktadır. Alman zoolog Ernst Haeckel tarafından eski Rumca’dan gelen ev, barınak, koranak, yuva anlamına gelen öko (oikos) bilimi olarak adlandırılmış olan ekoloji günümüze kadar çok gelişerek kapsamlı ve disiplinlerarası, karmaşık bir araştırma dalı olmuştur. Türk Dil Kurumu ekoloji teriminin Türkçe karşılığı olarak “çevrebilim” kelimesinin kullanılmasını önerse de “insan merkezci” bir yaklaşımın yansıması olan bu terimin “doğa merkezli” bir yaklaşımın yansıması olan ekoloji kelimesinin içeriğini karşılamadığı çeşitli bilim çevrelerinde, bilimsel yapıtlarda dile getirilmiştir (Duygu, 2007). Bununla birlikte, Can Hamamcı ve Ruşen Keleş’in Çevrebilimi kitaplarında ifade ettikleri gibi; ekoloji ve çevrebilimleri olarak ayrılan alanları birleştirmek ve tek bir çevrebiliminden söz etmek de mümkündür. Yapıtlarının isminden de anlaşılacağı gibi, çevrebilim terimini benimsemiş olan bu yazarlar, buna rağmen, biyolojinin bir dalı olarak algılanan ekolojinin insan türünün geleceğini güvence altına alma çabalarına katkıda bulunması, geleceğin bilimi olarak görülmesi halinde, - yani daha insan merkezci olması halinde-, çevrebilimden farkı kalmayacak, yöntem ve ilke ortaklığı da sağlandığında ekolojinin çevrebilimin dışında kalması anlamsızlaşacaktır (Keleş ve Hamamcı, 1998; 38).

Kısacası günümüzde çoğunlukla ekoloji ile çevrebilim arasında bir ayrım yapılmaktadır. En temel olarak da ekolojinin “doğa merkezli” olmasına karşın çevrebilimin “insan merkezli” olması ve doğa ile ekonomiyi bağdaştırmaya çalışması, doğa mühendisliği yapmaya çalışması eleştirilmektedir. Bu eleştirel yaklaşıma göre, bilimsel ekolojinin gelişimi, çevreciliğin yükselişi ile eşitlenemez ve bu iki alan arasındaki gerilim (ekoloji ve çevrebilim) modern dünyamızda azalmamıştır. İki boyutlu ve özne-nesne ayrımına dayanan geleneksel pozitivist sosyal bilim anlayışının bir uzantısı olan çevrebilimin veya çevrebilim yaklaşımının aksine ekoloji, nesnelere sadece kendi kategorikleri içinde ele almaz, aynı zamanda, onların birbirleriyle olan ilişkilerini bilimsel düzeyde inceleyen çok az tabiat bilimi dallarından biridir. Bu düşünce tarzına göre de; ekolojist bilim akımı; evrenin (canlı-cansız) merkezine bireysel zihnin öznelliğini ortaya koyarken, çevrebilimciler onu zihin dışındaki “nesnelliğin” içine koyarlar. Bu, antropomorfist (insan biçimci) bir düşünce tarzıdır (Çalgüner, 2003).

Ancak, pratikte bu terimlerin ve kavramların içlerinin doldurulmuş biçimleri, bu kavramlara yine pratikte verilen farklı anlamlar açısından haklılık payı olan bu görüşler, ekoloji teriminin hala kuvvetli bir şekilde biyoloji bilimi içerisinde geçerli olan bir terim olduğunu, ekolojinin hala biyoloji sınırları içerisinde işlevi olan (yani biyolojiden kopması mümkün olmayan) bir alt disiplin olduğu düşünüldüğünde, günümüzde “çevre” konusunun geldiği disiplinler arası ilgi noktasında ekoloji teriminin bu geniş alanı ne kadar karşılayabildiğini pek dikkate almamışlardır (Reyhan, 2014; 4). Yani, aslında esas tartışma ekoloji teriminin “doğa merkezli”, en kaba çerçevede ekolojinin Türkçe karşılığı olarak belirlenen çevrebilimi teriminin ise “insan merkezli” olmasında, en azından öyle algılanmasında düşümlenmektedir.

Murray Bookchin, sosyal ekolojilerin insan-doğa etkileşimi çerçevesinde kendi metodolojik bakışlarını anlatırken, tam da bu tartışma zemininde görüşleri sürmüştür. Ona göre; “Çevrecilik mevcut toplumun temelinde yatan insanın doğaya hükmetmesi anlayışını sorgulamaz; aksine, tahakkümün neden olacağı tehlikeleri azaltacak teknikler geliştirerek bu tahakkümün önünü açmayı gözetir. Tahakküm nosyonunun kendisini sorgulamaz (buna mukabil) ekoloji, doğa ve insanlığın doğal dünya ile ilişkisi hakkında daha geniş bir kavrayış getirir; biyosferin dengesini ve bütünlüğünü kendinde bir amaç olarak görür.” (Bookchin , 1996; 62) . Çevre ile ekoloji terimleri arasında teknik-dilbilimsel farklılaşmanın ötesinde keskin bir ideolojik ayrım gören Bookchin, ekolojik sorunlara reformist-yüzeysel teknik çözümler getiren yaklaşımları “çevreci”; daha köklü-radikal çözüm sunan yaklaşımları ise “ekolojik” olarak nitelendirmiştir. Ona göre ekoloji, sadece doğal gerçeklik içerisinde bir anlam ifade etmez ayrıca beşeri gerçeklik içerisindeki toplumsal eşitsizlikleri de sorgulamayı gerektirir. Bookchin’e göre “ekoloji”, ekosistem düzeyinde hiyerarşi tanımaz; “hayvanlar kralı” olmadığı gibi “en alt sınıf karıncalar” da yoktur. Bu nosyonlar doğal dünya ile ilişkilerimizin ve toplumsal tutumlarımızın yansımalarıdır.” (Bookchin, 1996; 63). Bookchin’e göre zihin bedenden nasıl ayrılmıyorsa toplumda doğadan ayrılamaz. Bu yüzden ekoloji sadece ekoloji değil mutlaka toplumsal/sosyal ekoloji olarak anlam kazanır (Bookchin, 2017; 19). İşte bu nedenle Bookchin, ekoloji literatüründe yaygın olarak kullanılan “ekosistem” yerine “eko-topluluklar” kavramını kullanmayı tercih ettiğini söylemektedir. Sosyal ekoloji kavramını da bu temele oturtur. Bu kavramı kullanmasının esas nedeni, toplumsal ilişkilerden üretilen “hiyerarşi” ve “tahakküm” kavramlarının doğal gerçeklik üzerindeki

yansımaları da ifade etmek olmuştur. Bookchin'e göre eko-topluluk kavramı bir eşitlik ifade eder. İnsan, tahakkümü eko-topluluğa yansıtan unsur olarak sadece etik sorumluluk içindedir. Halbuki ekolojik gerçeklik içerisinde hiyerarşi ve tahakküm söz konusu değildir. Örneğin, "Aslanları 'kral' ve karıncaları 'amele' diye nitelemek, ekolojik görüş açısından anlamsızdır; karıncalar aslında bir eko-topluluğun çevriminde en az aslanlar kadar vazgeçilmezdir ve 'kral' ve 'amele' gibi sözcükler bizim kendi toplumsal ilişkilerimizin doğal dünyaya yansıtılmasından başka bir şey değildir." (Bookchin, 2017; 24-25).

Birinci Doğa ve İkinci Doğa

Murray Bookchin'in sosyal ekoloji düşüncesi insanlığın gelişim sürecinde "birinci doğa" ve "ikinci doğa" nitelemesi çerçevesinde oluşturduğu (metaforik özellik içeren) felsefi düşüncelerine dayanır. Ona göre doğa, evrimsel bir süreci ifade eder. Bu süreç cansız varlıklardan canlı varlıklara ve nihayet sosyal olana doğru birikerek çoğalır (İmga , 2017; 174). Bu diyalektik bir süreçtir, bu yüzden Bookchin birinci doğadan ikinci doğaya doğru gelişim sürecine "diyalektik doğalcılık" adını vermektedir. Bookchin'e göre; birinci doğa verili durumu ifade eder; orada beşeriyet sözkonusu değildir ve mutlak doğallık vardır. Birinci doğadan ikinci doğaya geçiş beşeri sıçrama ile olur ve artık insan doğada farklılaşmıştır ve beşeri düzen söz konusu olur ama bu da kendi başına gerçekleşen bir varoluş değildir; birinci doğanın "doğal" sonucu olarak ortaya çıkar. İnsanlık açısından birinci doğadaki kendi evriminden ikinci doğayı yaratmak çok doğaldır. "İkinci doğa derken eşsiz insan kültürünün, büyük çeşitlilikle kurumsallaşmış insan topluluklarının, etkili insani tekniklerin, zengin simgesel dillerin ve özenle işletilen beslenme kaynaklarının gelişimi anlatılır" (Bookchin, 1994; 31). Bu düşüncelere sahip olan Bookchin'e göre; "ikinci doğanın birinci doğadaki evrimin sonucu olması ve bu yüzden doğal olarak nitelendirilmesi, ikinci doğanın zorunlu olarak yaratıcı veya evrimsel bir anlamda bütünüyle özbilinçli olması demek değildir. İkinci doğa, toplum ve insani içsel doğa ile eşanlamlıdır ve her ikisi de iyi ya da kötü evrim geçirmektedir" (Bookchin, 2014; 51).

Murray Bookchin'de birinci doğa ve ikinci doğa ayırımı onun çevre etiği anlayışını ve ekolojik toplum tasarımını temellendiren bir argümandır. Onun düşüncesinde çoğu ekolojistin yanılgıya düştüğü gibi birimci doğa ve ikinci doğa bir zıtlık teşkil etmez, bir devamlılık arz eder. Birinci doğa insanlığın gelişiminde elbette değişecektir; sorun ikinci doğanın birinci doğayı değiştirme ölçüsünden kaynaklanır (Bookchin, 1994; 41). Bu bağlamda Bookchin'e göre birinci doğayı (doğal ekosistemleri) temelden tahrip eden ikinci doğanın beşeri birikimi (uygarlık) değil, bu beşeri birikimi de tahrip eden ve hiyerarşiyi kurumsallaştıran tahakkümcü sistemlerdir. Bookchin'e göre; "Hiyerarşinin ve tahakkümün yapısı hakkında net bir anlayışa sahip olmadıkça, toplumsal ve biyotik olanın birbiriyle nasıl etkileştiğini anlayamamak ile kalmaz, ilk doğaya hakim olma düşüncesinin kökenlerinin, insanın insana hakim olmasında yattığını anlayamayız." (Bookchin; 1994; 44). Bütün boyutlarıyla ikicilik (dualizm), bu iki doğayı (birinci doğa ve ikinci doğa) karşıtlar olarak karşı karşıya getirmiştir. Buna karşılık, "ister liberalizm, ister faşizm ya da daha güncel olan ve insan sevmeyen bir karşı insancılığa çok yaklaşan canlı merkezlik olsun, biriciklik (monizm) bir doğayı diğeri içinde yok etmiştir. Bu birici ideolojiler, birinciyi mi ikincide; ikinciyi mi birincide eritmek istediklerine göre birbirlerinden temelde ayrılırlar. Bu ikicilik ve

birciliklerin ortak yanları, egemenliği kabul edişlerdir. Klasik olarak insanın doğa üzerinde egemenlik kurmasının karşılığı, doğanın insan üzerinde egemenlik kurmasıdır. Tıpkı Marksçılık ve liberalizmin bunlardan ilkini ikinciden çıkan bir gereklilik olarak görmesi gibi, doğal yasa savunucuları da ikinciyi bir olgu olarak kabul edip ilkini gerçekleştirme çabalarını suçlamaktadırlar.” (Bookchin, 1996; 136). O halde Bookchin’e göre insanın doğayı egemenliği altına alması, tahakküm altına alması insanın insanı tahakküm altına alması durumundan soyutlanamaz. O açıdan insan-doğa ikilemine karşı çıkar. Egemenliğin ve hiyerarşinin her alanda olduğunu söyleyerek Foucault’un biyoiktidar çözümlemesine benzeyen bir çözümlene ortaya koyar (Reyhan, 2012; 117).¹

Murray Bookchin, derin ekolojistlerin sırf özne “insan” eleştirisine karşı çıkar. Zira, var olan yegane özne insandır. Dolayısıyla, problemin kaynağı olduğu gibi çözümün kaynağı da İnsan’dır (Reyhan, 2012; 116). Bu bağlamda Bookchin, derin ekolojistlerin ekolojik krizin yegane sorumlusu olarak insanı kabul ederek adeta insan düşmanlığına varan “çevre merkezci” düşüncülerini eleştirmiştir. Bu düşünceleri doğrultusunda ilkel dünyayı “ekolojik” olarak niteleyerek muteber sayan ve medeniyeti topyekün sorgulayan derin ekolojistlerin büyük bir yanlılığı içerisinde olduklarını ifade etmiştir. Bookchin’in kendi ekofelsefesine göre derin ekolojistler, birinci doğayı göklere çıkarmakta, ikinci doğayı yerden yere vurmaktadırlar. Halkbuki, ikinci doğa, birinci doğanın doğal bir uzantısıdır. Birbirinden ayırdedilemez, edilmemelidir. Ekolojik krize yol açan şey, derin ekolojistlerin genelledediği gibi, ikinci doğa, yani uygarlık-beşeriyet birikimi değil, bu birikim içerisinde yaşatılmakta olan tahakküm-hiyerarşi sistemidir. Derin ekolojistler, doğaya da yansıyan bu tahakküm ilişkilerini sorgulayacaklarına, onu uygarlık birikiminden ayırdedeceklerine topyekün uygarlığı sorgulayarak ilkelliğe övgü sunmakta ve böylece ekoloji adı altında bir nevi gericiliği övmektedirler. Oysa ona göre yapılması gereken, ikinci doğayı tamamen yadsımak değil, bu doğa üzerine ekolojik bir toplum inşa etmektir (Bookchin, 1996; 111).

Kent, Kentleşme ve Yerel Yönetimler

Murray Bookchin’in siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründeki yaklaşımlar içerisinde en özgün düşüncelerinden biri “kent” ile “kentleşme” olguları arasında keskin bir ayırım yapmasıdır. Ona göre kent, bir eko-topluluktur. Bu anlamda kent birinci doğanın doğal uzantısı olarak nitelendirdiği (birinci doğa ile uyum içerisinde olan) ikinci doğanın bir parçasıdır. Kent adı verilen eko-topluluğun üyeleri de kent kadar önemlidir. Çünkü kent sakinleri etik bir insan birliğini ifade ederler (Bookchin, 2014; 12). Buna mukabil Bookchin’e göre, kentleşme doğal bir süreci ifade etmez, aslında kentleşme kente/kent kültürüne karşı/karşıt bir oluşumu yansıtır. Bookchin bu karşıtlığı şöyle ifade eder: “Zamanımızda kentlerin yaşadığı bunalımın, kentin ortaya çıkışından değil, kenti ve kırsal kesimi ölümcül bir tehditle karşı karşıya bırakan görece yeni, kanser gibi bir fenomeden kaynaklandığını vurgulamak istiyorum: Bu fenomen, kentleşmedir.” (Bookchin, 2014; 13). Bu düşüncelerden yola çıkan Bookchin, kentlerle kırsal alanların, (toplum ile doğanın) bir zıtlık içerisinde olduğunu savunan görüşlere de karşı çıkmıştır.

¹Michel Foucault’un biyoiktidar çözümlemesine göre iktidar tek tek bedenlerde varolur ve gelişir. İnsan bedeni bedeni (veya canlı yaşamı) üzerine kurulan bu iktidar, bir kılcaldamar gibi toplumsal yaşamın bütün unsurlarına uzanır ve tahakküm kurar (Foucault, 2007).

Ona göre kentler, kırsal alanları, doğayı yok eden bir yapılanma değildir, bilakis kentler kırsal alanlara birçok açıdan yarar sağlamışlardır (Bookchin, 2014; 31). Kentleşme ise hem kentleri hem de kırsal alanları tahrip etmiştir. (A.g.e.).

Murray Bookchin'e göre; toplumsal gelişimin en önemli safhaları –zaten adı uygarlıkla bir anılan- kentlerle birlikte ortaya çıktı. Kentler, biyolojik yakınlığın toplumsal bir yakınlığa dönüştüğü tarihi bir sahne oldu: kan bağına dayanmayan komşuluk ilişkilerinin oluşumu, seküler kurumlaşma, yenilikçi kültür ilişkilerinin hızla gelişmesi kentlerde gelişti (Bookchin, 2014; 21) Kentler; “etnik bir halk grubunu seküler yurttaşlara, dar görüşlü bir kabileyi evrensel bir yurttaşlar kitlesine dönüştüren tek ve en önemli etmenlerdi.” (A.g.e.). Ona göre geçmişteki kentler, yani kentleşme saldırısına maruz kalmadan önceki kentler, ortaya çıkışlarından beri ortak bir ideolojik sorumluluğun ve kamu yararını gözetme duygusunun sahnelendiği bir “yürek toplulukları” idi. Yani, iyi yaşamın arzulandığı mekânlardı. Buradaki “iyi yaşam”, maddi güven ve zevk dolu zengin bir yaşam değil, iyilikle dolu, erdemli ve dürüst bir yaşamdır (Bookchin, 2014; 41). Bu yüzden Bookchin, kentleri özünde erdem arayışında bir yer olarak tasvir ederken, kentlileri de “etik bir topluluk” olarak nitelendirmiştir (A.g.e.). Oysa kapitalizmin/metalaşmanın yıkım aracı işlevi gören kentleşme, erdem ve ahlak arayışı üzerine kurulan ve ikinci doğanın temelini oluşturan kentleri yok etmektedir: “Küçük mahalleler daha büyük mahalleler tarafından, şehirler metropoller tarafından ve metropoller de megalopolitan kuşaklardaki devasa yığınlar tarafından yutulmaktadır. Gelişigüzel yapılmış apartman daireleri, otoyollar, kişiliksiz alışveri merkezleri, otoparklar ve sanayi bölgeleri her geçen gün daha da genişleyerek kırsal alanlara da sokulmaktadır. Bu kentleşme, kentlerin doğrudan demokrasinin ana kökleri olarak varlıklarını sürdürmeleri şöyle dursun, özgürlükçü potansiyellerini korumaları açısından bile kötüye gidildiğine işaret etmektedir (Biehl, 2016; 57).

Murray Bookchin, yerel yönetim konusundaki düşüncelerini de kent ve kentleşme ile ilgili görüşlerine dayandırmaktadır. Ona göre, kent, kökeni itibariyle ademi merkezîyetçi bir gelişim sürecine dayanır ve kent mekânlarındaki yerel yönetim uygulamalarının öznesi olan yurttaşlığı kendiliğinden üretir. Buna mukabil, ulus-devletin gelişimine paralel olarak ortaya çıkan kentleşme süreci merkezileşmeyi artırmış, yerel demokratik potansiyelleri ortadan kaldırmaya başlamıştır. Yani Bookchin'e göre kent, yerel yönetimle var olur; kentleşme ise yerel yönetimlerin zıddına bir gelişimdir. “Yerel yönetim kendi başına bir arena oluşturur. Yerel yönetim, insanların kamusal işleriyle ilgilendikleri bir politik dünyayı geliştirmek üzere özel işleriyle ilgilendikleri bir toplumsal dünyadan doğar. Tarihsel olarak yerel yönetim, polis, asker, mahkeme, hapishane, bürokrasi ve benzeri aygıtları bünyesinde barındıran devletten önce gelir. Bu tür mekanizmalar kentlerde de görülür; ancak bu genellikle yerel yönetimlerin gerileme dönemine girdikleri zamanlarda olur.” (Bookchin, 2017; 36). Bookchin'e göre yerel yönetim, bireyin en dolaysız siyasi alanıdır. Mahalleler, kasabalar ve kentler demokratik siyasetin temeli olarak kabûl edildiğinden sosyal ekolojinin yerel yönetim anlayışı “özgürlükçü yerel yönetim” olarak nitelendirilmiştir (Roussopoulos, 2017; 91). Bu çerçevede sosyal ekolojistler (ve Bookchin) daha çok merkezileşmenin ve kentleşmenin siyasal karşılığı olarak gördükleri parlamenter demokrasiden ziyade yerel demokrasinin (özgürlükçü yerel yönetim) taraftarlığını yapmışlardır (Roussopoulos, 2017; 92).

Murray Bookchin'e (ve sosyal ekolojistlere) göre; özgürlükçü yerel yönetim ile ekolojik toplum arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Daha doğrusu özgürlükçü yerel yönetim zaten ikinci doğanın bir unsuru olan/olması gereken yerel yönetimlerin sosyal ekolojik bir perspektifle yeniden örgütlenmesidir. Buna göre; özgürlükçü yerel yönetimi bir toplum yaratmak, yerel işbirliğine dayalı doğrudan demokratik kurumlar getirmekle birlikte kentleşme ve kapitalizmin tahakkümcü etkisinden kurtulmaya, bu da her şeyden önce yerel düzeyde şekillenen yurttaşlık bilincine bağlıdır (Biehl, 2016; 92-93). Bu çerçevede Bookchin, yerel yönetimler düzeyinde gerçekleşecek bir yönetim biçiminin temel argümanlarını da öne sürmüş ve özellikle eski/klasik dönemlerin kentlerinde (Eski Yunan, Ege vs.) önemli işlevi olan yurttaşlık meclislerinin yeniden yaşama geçirilmesini önermiştir. Bu meclisler kentsel yaşamın her alanında ve mekânında aktif olarak iş görecektir ve katılımcı bir politik sürecin temel aracı olacaktır (Bookchin, 2014; 292-293). Bookchin, ancak bu şekilde yerel yönetimler güçlendirilerek, yerel düzeydeki yurttaşlık bilinci geliştirilerek doğal döngü ile uyumlu bir yaşam düzeninin kurulabileceğini söylemektedir. Ona göre; kapitalist ulus-devletlerin merkeziyetçi aygıtı ile birlikte "çağımızda doğa üzerinde tahakküm kurma aracı" haline getirilmiş olan teknoloji de ancak bu şekilde dağaya saygılı, ekoteknolojiye dönüşebilir (Bookchin, 2014; 405).

Ancak burada eleştirel olarak belirtmek gerekir ki; Bookchin'in bu görüşleri feodal aşamayı geçmiş, yerleşme sürecini tamamlamış burjuva uygarlığı ve ileri sanayileşmiş ülkeler için geçerli önermelerdir. Daha çok, yerel yönetim geleneği kurumsallaşmış Batı toplumlarını baz almaktadır. Bookchin'in temel görüşleri dikkate alındığında, zaten eleştirdiği ve sosyal ekoloji toplumuna uzak gördüğü Doğu toplumlarında, hali hazırda böyle bir yerel yönetim anlayışının vücut bulamayacağı ve hatta toplumsal bölünmelere, ayrılıkçı hareketlere yol açacağı, özellikle de ulus-devlet birikimi henüz oluşmamış, yeni kurumsallaşma aşamasında olan ülkeler için hiç rasyonel olmadığı yönünde eleştiriler getirilmektedir. Zaten Bookchin, yerel yönetimlerle ilgili bu görüşlerini uygarlık seviyesinde ileri olan ülkeleri/toplumları baz alarak öne sürmüştür. Diğer toplumlar ve ülkemiz için ancak ulus-devlet ilkesinden taviz vermeden gerçekleştirilecek bir yerel yönetim reformu çerçevesinde ilham kaynağı olabilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, sosyal ekoloji, sadece ulus-devlet yapılanmalarını değil, mevcut yerel yönetim yapılanmalarını ve yerel siyasi yaklaşımları da eleştirmektedir. Bookchin'in düşüncesinde ademi merkezilik, sadece bir siyaset tarzı değil, aynı zamanda manevi ve kültürel bir anlayıştır. Buna rağmen ademi merkezilik bir siyasi malzeme haline getirilmektedir (Mutlu, 2014; 14).

İnsan Merkezci Etik, Çevre Merkezci Etik ve Sosyal Ekoloji Etiği

Temelde çevre etiğinde iki farklı çizgi üzerinde durulmaktadır. Birincisi insan merkezci yaklaşım ki, sürdürülebilir kalkınma politikaları ağırlıklı bu çerçevede gelişmiştir. Daha çok reformist çevrecilik düşüncesini beslemektedir. Bu etik anlayışa göre; çevrenin korunması gerekir ama bu gezegenin en değerli ve bilinçli varlığı olan insan için / insanlık geleceği için, gelecek kuşaklar için yapılırsa anlamlı olur. Ekolojik dengeyi ve biyoçeşitliliği korumak insanın öz çıkarının da gereğidir (Ünver, 1996; 136). İkinci etik anlayış, çevre sorunlarının oluşumunda özellikle insanın sorumluluğu veya

günahı üzerinde duran canlı ve çevre merkezci etik yaklaşımıdır. Bu etik anlayışın en radikal “Derin Ekoloji” düşüncesi ile ortaya atılmıştır.

Derin ekoloji, öncelikle insan dışı dünyaya verdiği büyük anlam ile belirginlik kazanmaktadır. Derin ekolojistlere göre, evrendeki bütün canlıların ekolojik denge içerisinde aynı ölçüde bir öz değeri vardır. İnsan, bu ekolojik dengeyi ve değerleri ortadan kaldırmıştır. Ekolojik bilinç, insan dışı dünya ile tam olarak özdeşleşmektir (Dobson, 2007; 76, 779). Bookchin, derin ekolojistlerin bu çevre etiği yaklaşımlarını “mistik ekoloji” olarak nitelmiş ve bu yaklaşımı “ilkelliğe övgü” olarak değerlendirmiştir. Derin ekolojistlerle ilgili şu değerlendirmesi eleştirilerini net olarak ortaya koymaktadır: “Mistik ekolojiler tarafından teşvik edilen, insan kazanımlarının sinsice değersleştirilmesine, özellikle insani olan her şeye karşı bir nefret eşlik ediyor: akla, bilime, sanata ve hemen hemen bütün biçimleri içinde teknolojik yeniliğe karşı nefret. Bir derin ekolojistin geçenlerde yaptığı gibi, insan zihninin ahlâki olarak ‘kuşların denizcilik becerileriyle, yunusların sonar yeteneğiyle ve karıncaların yoğun toplumsallığıyla(!)’ karşılaştırılabilir olduğunu iddia etmek, insan aklının bu hayvanların kendileri hakkında bildiklerinden daha çok şey bildiği olgusunu gözardı etmektedir. Ayrıca, insanlar, düşünsellikleri ve teknik yetenekleri sayesinde, bu nitelikleri, onları çoğaltmak ve hatta çerçevelerini aşmak için yollar icat edebilecekleri noktaya kadar anlama kapasitesine sahiptirler.” (Bookchin, 1994; 49).

Bookchin’in sosyal ekoloji yaklaşımında derin ekolojistlerde görülen insan karşıtlığı, insanı da değer olarak “herhangi bir canlı” varlık olarak görme eğilimi söz konusu değildir. İnsanın beşerliğini, medeniyetini yok sayan, insanlığın ilkel-doğal haline öykünen bir çevre felsefesi sosyal ekolojiye aykırıdır. Sorunun kaynağı, evet insandır; ama çözüm de insandan gelecektir. Evet teknoloji, bir tahakküm aracı olarak kullanılmıştır/kullanılmaktadır; ama bu tahakkümü ortadan kaldıracak yeni ekolojik toplum da ekoteknolojilerle kurulacaktır. Ona göre insanın doğa üzerindeki yıkıcı tahakkümü insanın insan üzerindeki tahakküm sisteminin toplumun her alanında yaygınlaşmasından ve kurumsallaşmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, toplumsal sistemlerdeki tahakküm sistemleri sorgulandığında veya ortadan kaldırıldığında insanın özgürleşmesi ile birlikte doğanın özgürleşmesi de sağlanacaktır. Onun etik anlayışı bu temele oturmaktadır (Des Jardins, 2006; 461).

Sonuç

Murray Bookchin’in sosyal ekoloji düşüncesi, öncelikle ekoloji/çevrebilimi içerisinde yeni bir disipliner açılım sunması açısından önemli olarak görülebilir. Şöyle ki, Biyoloji’nin bir alt dalı olarak beliren ve zamanla genişlemekle birlikte genellikle fen-teknik bilimleri (biyoloji, kimya, çevre mühendisliği, mimarlık vs.) dairesi içerisinde gelişen ekolojinin sosyal bilimlerin disipliner sınırlarına ulaşması ve çevre sorunlarının bir sosyal bilim sorunsalı olarak irdelenmeye başlaması yakın zamanlarda olmuştur. Çevre sorunlarının bir sosyal-siyasal sorun olarak ele alınmasında “sosyal ekoloji” kavramının ve bu kavram minvalinde gerçekleşen tartışmaların önemli katkısı olmuştur. Bununla birlikte Bookchin’in “yerel yönetimler modeli”, Batı’ya uygun/Batı’da uygulanabilecek bir model olması açısından eksik ve oldukça ütöpik bulunarak eleştirilmekle birlikte, bu yaklaşımlar da günümüzde yaygınlaşan yerel yönetim reformları için en azından ilham kaynağı olması açısından önem taşımaktadır.

Murray Bookchin'in özgürlük, tahakküm, hiyerarşi gibi siyaset bilimi ve sosyoloji kavramlarıyla ekolojik kavramları sentezleyerek yeni bir kuramsal bakış açısı ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Özellikle toplumsal yaşamın bütün katmanlarına sirayet etmiş tahakküm çözümlenmesi ve ancak bu tahakküm zincirlerinin ortadan kaldırılmasıyla toplumun, insanın ve doğanın hep birlikte özgürleşebilecekleri fikri Fransız sosyolog Michel Foucault'un biyoiktidar ve biyopolitika çözümlenmeleriyle paralellik taşımaktadır. Zira, Foucault da toplumun kılcal damarlarına nüfus etmiş, yaşam üzerine kurulmuş iktidar biçimlerinden bahsetmektedir. Tek farkla ki, Bookchin, siyaset çözümlenmesine sadece bir biyolojik varlık olarak insanı değil, bütün doğayı, ekosistemi dahil etmiş, insanın etik sorumluluğunun altını çizmiştir. Bu etik sorumluluk, insanın ve insani sistemlerin doğa üzerindeki tahakkümünü sorgulamayı gerektirmiştir. Ancak, öte yandan tek sorumluluk sahibi, dolayısıyla tek akıl sahibi yaratık olan insan olduğuna göre yine de belirleyici olan insan olacaktır.

Bu düşüncelerinin sonucu olarak Murray Bookchin'in çevre etiği yaklaşımlarına da özgün bir katkısının olduğunu söylemek gerekir. Çevre etiğinde iki temel yaklaşım vardır: Birincisi; (insanı-beşeriyeti önceleyen) İnsan merkezci çevre etiği yaklaşımı ve ikincisi (insanı-beşeriyeti sorgulayan) canlı-çevre merkezci çevre etiği yaklaşımı. Bookchin'in sosyal ekoloji felsefesi her iki yaklaşımı da sorgulamakta ve doğallıktan da beşeriyetten de vazgeçmeyen yeni bir etik anlayış ortaya koymaktadır. Bu etik anlayış, öncelikle ekolojik sorunların toplumsal-kültürel kökenlerine eğildikten sonra insan-doğa ilişkisinin yeninden, köklü biçimde ele alınmasını önermekte; (bütün günahlarıyla/ona rağmen) insanı önceleyen ve (bütün uygarlık birikimiyle/ona rağmen) insanı dışlayan etik yaklaşımları sorgulamaktadır. Bookchin'in bu etik yaklaşımına "beşeri çevre merkezci çevre etiği yaklaşımı" demek en uygunu olacaktır.

KAYNAKLAR

BIEHL, Janet (2016). *Toplumsal Ekoloji Siyaseti*, (Çev. Esra Eren), Sümer Yayıncılık, İstanbul.

BOOKCHIN, Murray (1994). *Özgürlüğün Ekolojisi*, (Çev. Mustafa Kemal Coşkun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BOOKCHIN, Murray (1996). *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları.

BOOKCHIN, Murray (1999). *Toplumu Yeniden Kurmak*, (Çev. Kaya Şahin), Metis Yayınları, İstanbul.

BOOKCHIN, Murray (1999). *Kentsiz Kentleşme*, (Çev. Burak Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

BOOKCHIN, Murray (2015). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi* (Çev. Rahmi Ögdül), Sümer Yayıncılık, İstanbul.

BOOKCHIN, Murray (2017). *Modern Kriz*, (Çev. Abdullah Yılmaz), Sümer Yayıncılık, İstanbul.

Dr. Öğr. Üye. Ayşen SATIR REYHAN

ÇALGÜNER, Tahir (2003). **Ekoloji mi Çevrebilim mi?**, Nobel Yayınları, Ankara.

DES Jardins, Joseph R. (2006). **Çevre Etiği**, (Çev.Ruşen Keleş), İmge Yayınevi, Ankara.

DOBSON, Andrew (2007). **Ekolojizm**, (Çev. Cengiz Yücel), Yeni İnsan Yayınları, İstanbul.

DUYGU, Ergin (2007). **Çevre El Kitabı**, Çankaya Belediyesi Yayınları, Ankara.

FOUCAULT, Michel (2007). **İktidarın Gözü**, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

İMGA, Orçun (2017) “ Murray Bookchin ve Sosyal Ekoloji” , **Yeşil ve Siyaset** (Ed.Orçun İmga- Hakan Olgun) , Liberte Yayınları, Ankara

KELEŞ, Ruşen-Hamamcı, Can (1998). Çevrebilim, İmge Yayınları, Ankara.

KELEŞ, Ruşen-Hamamcı, Can-Çoban, Aykut (2015). **Çevre Politikası**, İmge Yayınları, Ankara.

MUTLU, Ahmet (2014). “Demokratik Özerkliğin Teorik-Ekolojik Kitiği”, Quo Vadis: Sosyal Bilimler – **Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi**, Artvin Çoruh Üniversitesi 15-17 Ekim 2014, Hopa-Artvin.

REYHAN, Hakan (2012). **Ekolojik Emperyalizm**, Alter Yayınları, Ankara.

REYHAN, Hakan (2014). “Sunuş”, **Sosyal Çevre Bilimleri** (Ed. Hakan Reyhan vd.), Siyasal Yayınevi, Ankara.

ROUSSOPOULUS, Dimitri (2017). **Politik Ekoloji**, (Çev. Fuat Dara Elhüseyni), Sümer Yayıncılık, İstanbul.

ÜNDER, Hasan (1996). **Çevre Felsefesi**, Doruk Yayınları, Ankara.